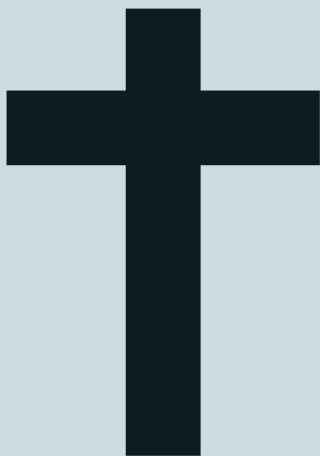

Nasoruan siGot len
nasoruan ta Uluveu

The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu

Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu, Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de Uluveu,
Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd

Contents

FRT	1
Fastok	2
Mattiu	6
Mak	48
Luk	74
Jon	115
Nauman gail	144
Rom	179
1 Korint	198
2 Korint	216
Kalatia	228
Efesus	235
Filippi	242
Kolosse	247
1 Tessalonika	252
2 Tessalonika	256
1 Timoti	259
2 Timoti	264
Titus	268
Filemon	271
NaIpru gail	273
Jemes	288
1 Pita	293
2 Pita	299
1 Jon	303
2 Jon	308
3 Jon	309
Jut	310
Na-kel-vəhoti-an	312
OTH	334
Naves hən nə-nau-gati-an	335
Natiksonari	337
Nəbathusoruan gail	345

Na-kel-gati-an Veveu **Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu**

The New Promise

The New Testament in Maskelynes of Uluveu Island, Vanuatu

Niutestamen long Maskilin, lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu
[klv]

Niutestamen long Maskilin,
lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu

The New Testament in Maskelynes
the language of Uluveu Island, Vanuatu

Le Nouveau Testament en Maskelynes
langue de l'île de Uluveu au Vanuatu

First edition
© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Table of Contents

Preface

This publication is the New Testament in the Maskelynes language. The 1300-1400 speakers of Maskelynes mostly live on the island of Uluveu which is one of the Maskelyne Islands off the southeast coast of Malakula in Vanuatu.

The New Testament in the Maskelynes language was translated during the years 2001 to 2012 by the Uluveu Language Project.

Fastok

Histri blong Baebol Projek

Ol man we oli raetem Niutestamen fastaem, oli raetem long lanwis blong olgeta, lanwis blong Gris. Taem jos i kam bigwan, i stap long ol defdefren ples, ale ol man oli stat blong transletem Baebol i go long ol lanwis blong manples blong oli save ridim save. Long Uluveu aelan, long 1994 Uluveu Lanwis Projek i stanap ale oli askem wan advaesa blong givhan. Wan advaesa i kamtru long 1998 ale ol komuniti oli apoentem ol transleta wetem wan translesen komiti aot long evri vilej wetem evri denominesen. Long wan woksop long yia 1999 mo wan bakegen long 2000, fulap olfala mo medel man mo yangfala oli agri long wan fasin blong raetem lanwis Maskilin mo long wan alfabet. Ale long yia 2000 fofala transleta oli stat blong transletem buk Jona. Oli stat long Niutestamen long 2001 ale sam man bakegen oli joenem wok gogo oli flatem long yia 2012.

Rod blong tanem toktok blong Niutestamen i olsem wanem?

Lanwis blong Gris we ol olfala bifo oli raetem Niutestamen long hem i no olsem lanwis blong yumi blong Maskilin nating. Sapos ol transleta oli tanem i kam long lanwis folem wanwan wod, lanwis bae i no stret mo ol man bae oli no save kasem gud mining blong hem. From samting ia mifala i no wok folem fasin ia. Fastaem mifala i faenemaot ful mining blong toktok we i stap long lanwis blong Gris. Afta mifala i transletem mining ia i kam long lanwis Maskilin blong bae ol man oli ridim save. Samtaem blong mekem mining i klia, lanwis Maskilin i gat wan wod nomo, samtaem i gat nid blong yusum wan o iven tu ful sentens.

Fulap samting i stap long Tok blong God we tede long Vanuatu yumi no save ol samting ia. Ale lanwis blong Gris i gat fulap wod we ol lanwis blong Vanuatu oli no gat, olsem “pris,” “aposol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mo “glori.” Fastaem projek i goraon long ol vilej blong askem ol olfala se olsem wanem long ol toktok ia. Ol olfala oli talemaot ol gudgudfala toktok be i no evri wan. Ale insaed long projek ol transleta oli sidaon blong faenem rod blong talem ol mining we lanwis blong yumi i no gat. Blong sam mining mifala i faenem gudfala rod long lanwis, blong sam mifala i faenem olfala toktok we tede klosap i lus, blong sam mifala i talem mining long wan longfala rod, ale blong sam mifala i yusum wod blong lanwis blong deferen ples olsem Avoh, Bislama o iven Inglis. Ol kaenkaen wod ia i stap long diksonari long en blong Niutestamen ia.

Tok blong God i gat fulap tok pija long lanwis blong Gris we mining i no kamaot long lanwis blong yumi. Long sam olsem mifala i talem klia nomo, be mifala i putum wan futnot daon blong talemaot wanem we i talem long lanwis blong Gris fastaem.

Fasin blong joenem ol vas

Long wanwan ples long Niutestamen oli talem wanem we i hapen long wan oda we i no sens long lanwis blong yumi. Wanem we i hapen fastaem oli talem biaen ale wanem we i hapen biaen oli talem fastaem. From samting ia, mifala i jenisim blong se wanem we i hapen fastaem i kam fastaem ale wanem we i hapen biaen i kam biaen. Blong mekem lanwis i sens olsem ia, samtaem mifala i joenem tu o tri vas ale raetem namba olsem Kol 4.7-8.

Ol futnot mo refrens

Taem yumi ridim Niutestamen maet yumi luk wan smol leta we i stap klosap long wan wod o long en blong wan sentens olsem ia: *. Smol leta a i talemaot se daon long pej i gat wan tok save we i eksplenem wod o sentens long vas ia. Yumi s ingaotem kaen toksave se “futnot.” Wanwan futnot i talemaot mining blong wan wod, wanwan i talemaot stret wod o vas long lanwis blong Gris, ale wanwan i talemaot wan kalja o fasin blong ol man Ju we maet i givhan long yumi blong save mining. From ol samting ia, taem yumi luk wan smol leta olsem ia, i gud se yumi lukluk daon blong kasem gud mining blong vas ia.

---

* :: Hemia nao wan futnot.

Aninit ol futnot bae yumi luk ol refrens we oli talemaot narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem vas we refrens i makem.

Ol saedtok

Taem yumi ridim Niutestamen ia, bae yumi luk wan saedtok olsem Mat 13.44.

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

Ol saedtok oli stap from tri samting. Faswan: oli stap blong givhan blong yumi blong luksave se ples ia long Tok blong God hemi abaot wanem. Nambatu: oli stap blong givhan long yumi blong faenem ples we yumi lukaotem long Tok blong God. Nambatri: hemi brekem longfala toktok i kam long ol smolsmol pis. Be wan samting: ol saedtok oli no tok blong God blong bae yumi prij long hem!

Ol stori we oli stap long defren buk bakegen

Yumi save se ol gospel, ol buk olsem Matiu, Mak, Luk mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hemi laef bakegen long ded. Yumi save ridim wan stori long buk Matiu ale sem stori ia i stap long buk Mak o Luk o Jon. Taem we i olsem, yumi save faenem refrens blong ol narafala ples aninit long saedtok olsem long Mat 14.13

AYesu evəjan alaluman lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

Samting ia i talemaot se stori blong taem we Jisas i givim kakae long 5,000 man i stap long Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 wetem Jon 6.1-14 bakegen.

Ol pija

Long en blong Niutestamen i gat ol pija. Sam pija oli stap blong givhan, blong yumi savi wanem we i hapen long stori. Sam pija oli stap blong soemaot wan ples blong olgeta, hemi olsem wanem. Ale sam narafala pija oli stap blong soemaot olsem wanem wan samting we yumi long Vanuatu yumi neva luk, olsem wan wud o wan anamol o wan samting blong kalja blong olgeta blong bifo.

Ol map

Long Niutestamen i gat sam defren map blong ol defdefren ples. I gat sam blong taem we Jisas i wokbaot blong mekem wok we papa God i putum long han blong hem blong mekem. I gat sam bakegen blong taem we Pol i wokbaot blong talemaot Gud Nius blong Jisas Kraes.

Diksonari

Sapos i gat wan wod we i stap long Niutestamen ia we yumi no save, traem lukaotem long diksonari we i stap long en blong Niutestamen. Diksonari ia i talemaot mining blong sam wod we yumi trabol from o we klosap i lus long lanwis blong yumi. I talemaot mining blong sam wod we yumi save be yumi no yusum plante taem, o yumi no yusum tumas long fasin we oli yusum long Tok blong God. I talemaot mining blong sam wod we yumi karem i kam, from we lanwis blong yumi i no gat. Ale i talemaot mining blong sam we maet yumi no wantem tingbaot be Tok blong God i strong long ol samting ia.

Ol topik

Sapos yumi wantem mekem wan Baebol Stadi we i tingbaot wan topik, yumi save lukluk i go long en blong Niutestamen long wan lis blong ol topik wetem fulap ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. O sapos yumi gat sam kwestin long wan samting we i stap long Tok blong God, ale maet yumi faenem se hemi wan long ol lis blong ol topik. Ale yumi save lukluk gud long topik ia blong faenemaot fulap blong ol ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. Taem yumi ridim olgeta evriwan, bae yumi save nao wanem we God i wantem se bae yumi laef folem.

Nasoruan nametəkav

Nəbəl husur nəpairan hən Nasoruan siGot

Nəvanuan gail lototos gat Na-kel-gati-an Veveu a mto, lutosi len nasoruan salito, nasoruan ta Kris. Nəboŋ alat siYesu lotosobur, lutoh len naut tiltile gail, ale lotubət pair hən Nasoruan siGot van hən nasoruan salit gail hən ləbeʋururŋ ləboii. Len naut a Uluveu, len nasihau 1994, Uluveu Lanwis Projek etubət, ale lous nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. Nəvanuan na-vi-tarhəte-an sua evisi len nasihau 1998 ale alat a Uluveu lutabtabuh len nəvanuan gail hən ləbipair hən nasoruan siGot, ale lutabtabuh len nakomiti sua. Lulekis hən galito dan navile pisi a Uluveu naut kəmas Prespitiarian, SDA o NTM. Len nawoksop sua len nasihau 1999, ale sual am len nasihau 2000, nəhəvut gail mai alaluman lotomatmatu mai alathutai ludam hən navide hən natosian len nasoruan ta Uluveu mai nəalfapet han. Beti len nasihau 2000 naluuman lotovat lotubət pair hən nalobulat Jonah. Lotubət pair hən Na-kel-gati-an Veveu

len nasihau 2001, ale naulum̄an galevis am loum mai galito van van loum p̄isi len nasihau 2012.

Nap̄isal h̄an n̄ap̄airan h̄an nasoruan len Na-kel-gati-an Veveu imabe?

Nasoruan ta Kris lototos gat Na-kel-gati-an Veveu lan a m̄o sahum nasoruan sidat a Uluveu kasi. N̄etransleta l̄et̄ap̄air h̄an Nasoruan siGot husur nasoruan v̄isusua, nasoruan sidat asike tanor ale n̄evanuan gail asike l̄etal̄əboi s̄əhot namilen. Bathut natenan ginamit namtsahusur nav̄ide enan. Met̄əkav namtudoŋ kitev namilen kavkav h̄an nasoruan topat len nasoruan ta Kris. Beti namtupair h̄an namilen van h̄an nasoruan sidat a Uluveu h̄an n̄evanuan p̄isi l̄əb̄ev̄urur̄ l̄əboii. Boŋ galevis nasoruan sidat ikad natuhsoruan sua ŋai tokel p̄is namilen tomasil. Boŋ galevis am datusor eb̄əlav h̄an namilen tomasil.

Natit isōbur len Nasoruan siGot, len naut a Vanuatu dam̄əŋai datsal̄əboi natgalenan. Ale nasoruan ta Kris ikad nasoruan isōbur nasoruan ta Vanuatu l̄əsəkade, hum “p̄ris,” “ap̄osol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mai “glori.” A m̄o naprojek iyar husur navile gail h̄an tousus kitev nasoruan gail. Ahāvut gail lukel ur nakonsoruan galevis be savi gail p̄isi. Ale len nauman salito len naprojek, n̄etransleta l̄əb̄ətah h̄an l̄əb̄isab̄ nap̄isal h̄an l̄əb̄ikel namilen gail nasoruan sidato topar. Namilen galevis namtusab̄ nap̄isal tovoi h̄an namtbikele len nasoruan sidato. Namilen galevis namtusab̄ nasoruan ta m̄o datsal̄əboii dam̄əŋai, p̄əpadan̄ h̄an lotomasig. Namilen galevis namtukele len nap̄isal tob̄əlav. Ale namilen galevis namtulav nasoruan han dan naut tile hum nasoruan ta Avoh, nasoruan b̄onb̄on o nasoruan ta Iglan. Nasoruan tomagalenan lupat len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu egai.

Nasoruan siGot ikad nasoruan k̄eta isōbur len nasoruan ta Kris lan, ale namilen s̄əmasil len nasoruan sidato. Galevis namtukele p̄arp̄ar h̄an gail ŋai, be namtorij nafutnot tovi natos-gati-an a pan len nalob̄ulat, ale nafutnot enan ikel ur n̄əs̄a nasoruan ta Kris tokele a m̄o.

Nav̄ide h̄an tosuhud h̄an naves gail

Len naut v̄isusua len Na-kel-gati-an Veveu lukel n̄əs̄a tovisi be lusor husuri len nap̄isal togol n̄evanuan sidat ebutbutut. N̄əs̄a tovisi a m̄o lukele a tahw ale n̄əs̄a tovisi a tahw lukele a m̄o. Husur natenan, namtögəgel h̄ani h̄an ke n̄əs̄a tovisi a m̄o namtukele a m̄o ale n̄əs̄a tovisi a tahw namtukele a tahw. H̄an datb̄igol nasoruan b̄igam b̄ivoi maienan, len naut galevis namtosuhud h̄an naves toru o totor ale namtutos gat gail hum lotosua ŋai maiegai: Kol 4.7-8.

Nafutnot mai narefrens gail

N̄əboŋ datb̄ev̄urur̄ Na-kel-gati-an Veveu, hum ma datb̄eris natuhleta topat p̄əpadan̄ h̄an nasoruan sua o len nagilen nasentens maiegai: †. Naleta enan ikel uri ke, a pan len napej ikad na-sor-l̄əboii-an sua tosor husur natsua topat len naves enan. Datokis na-sor-l̄əboii-an tomaienān h̄an “nafutnot.” Ikad nafutnot tokel ur namilen nasoruan sua, ikad nafutnot tokel ur nasoruan o naves len nasoruan ta Kris, ale ikad nafutnot tosor husur nav̄ide seju gail ke hum ma bevi tarh̄ət sidato h̄an datb̄el̄əboii namilen. Bathut natgalenan, n̄əboŋ dattoris natuhleta ideh, ivoi h̄an datb̄ebunus n̄əs̄a topat a pan h̄an datb̄el̄əboi s̄əhot namilen naves enan.

Len napej a pan ikad nafutnot gail, be a pan buni ikad narefrens gail lotokel ur naut tile gail len Nasoruan siGot tokad n̄evanuan o nasoruan tohum naves narefrens tokel uri.

Nasoruan topat tarh̄ətə

N̄əboŋ dattōv̄urur̄ Na-kel-gati-an Veveu egai, dereh dateris nasoruan tarh̄əpej hum Mat 13.44.

Natohan pipihab̄əlan aGot len n̄ənav

Nasoruan topat tarh̄ətə ipat m̄os natit itor. Esua: ipat h̄an bevi tarh̄ət sidato h̄an datb̄eris l̄əboi n̄əs̄a naut enan len Nasoruan siGot tosor husuri. Er̄u: ipat h̄an datb̄isab̄ naut dattodoŋ kitevi len Nasoruan siGot. Itor: igol ke nasoruan tob̄əlav egə̄m vi hudhut gail. Be natsua: nasoruan topat tarh̄ətə savi soruan siGot h̄an datb̄ikel uri hum nasoruan siGot len nalotuan!

N̄əb̄ol gail lotopat len nalob̄ulat tile am

Datol̄əboii ke nalob̄ulat gail hum Mattiu, Mak, Luk mai Jon lusor husur n̄əmauran mai n̄əmatan siYesu Kristo, mai n̄əmauran san dan n̄əmatan. Datol̄əboi datb̄ev̄urur̄ n̄əb̄ol sua len nalob̄ulat Mattiu ale n̄əb̄ol enan ipat tu len nalob̄ulat Mak o Luk o Jon. N̄əboŋ tomagenan, datol̄əboi datb̄isab̄ narefrens h̄an naut galenan pipit nasoruan topat tarh̄ətə hum Mat 14.13

† :: Egai nafutnot sua.

*AYesu evəŋan alalumian lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

Natenan ikel uri ke nəḅol husur nəḅoŋ aYesu tovəŋan alalumian lotovi 5,000 ipat len Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 mai Jon 6.1-14 am.

Napija o nəgarutian gail

Len nagilen Na-kel-gati-an Veveu ikad nəgarutian gail. Galevis lupat hən ləḅevi tarhət sidato hən datḅeləḅoi nəsa tovisi len nəḅol. Galevis lupat hən datḅeris ləḅoi naut sua salito. Ale galevis lupat hən ləḅəvusan gidat hən natsua gidat a Vanuatu datsarisi boŋ ideh, hum nəhai o natsua tomaur o natsua hən nəvide salit ta mō.

Nəmap o nəgarutian hən naut gail

Len Na-kel-gati-an Veveu ikad nəmap tiltile gail hən naut gail. Ikad galevis hən naut a Jutea nəboŋ aYesu toyaryar hən togol nauman aTata Got toriŋi len nəvəlan hən ḅigole. Ikad galevis am hən nəboŋ aPol toyaryar hən ḅikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo.

Natiksonari

Asike datḅeləḅoi nasoruan sua topat len Na-kel-gati-an Veveu egai, datia doŋ kitevi len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu. Natiksonari enan ikel ur namilen nasoruan galevis datsaləḅoi savoi o pəpadəŋ hən ḅimasig dan nasoruan sidato. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattoləḅoi be datsakelkele, o datsakele len nəvide hum lotokele len Nasoruan siGot. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattolavi gəmai, husur toḅuer len nasoruan sidato. Ale ikel ur namilen nasoruan galevis dattomətahun datḅinau, be Nasoruan siGot ikele ale aGot ike dateləḅoi natgalenan.

Nəbathusoruan gail

Datḅike datḅeutaut hən nəstati hən datḅinau natsua len Na-kel-gati-an Veveu, datoləḅoi datḅevuhe vi lan nagilen ale bunus nəbathusoruan gail mai naut isoḅur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan galenan. O datḅikad nausian husur natsua topat len Nasoruan siGot, ale hum ma datḅisabi ke tosua len nəbathusoruan gail. Ale datoləḅoi datḅebunus nəbathusoruan galen ḅivoi hən datḅisab naut isoḅur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan enan. Nəboŋ datḅəvuruŋ naut galenan, dereh dateləḅoi nəsa aGot toləŋoni ke datimaur husuri.

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totoi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur tosəjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri mai naJu gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi mōs ase?

Itosi mōs naJu gail, alat a Jutea.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

Len nalobulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. İbol husur nəpasian siYesu, naʔusanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptais, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi ʔais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len nalobulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən ʔipərʔar ke aYesu evi kiŋ len nəpasusan siTevit tovi kiŋ ta sutuai. Evi kiŋ aGot tokel gati mai alat aIsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən ʔilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isobur aYesu togole. Isor husur nəsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhav-utaut-an galen lotokele lusarpoh. Len nalobulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən naʔusanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1–7.29)

Nasoran san 2 (10.5–11.1)

Nasoran san 3 (13.1–52)

Nasoran san 4 (18.1–35)

Nasoran san 5 (24.1–25.46)

İmaienan, aMattiu itos nalobulat egai hən naJu ləbikad nadəlomian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən ʔevi Kristo, hən ʔeil a mo hən galito, ʔevi kiŋ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1–2.23)

2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nauman san (3.1–4.11)

3) AYesu etuʔat hən nauman san (4.12–25)

4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naʔehuh (5.1–7.29)

5) AYesu igol namerikel isobur (8.1–9.34)

6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35–11.1)

7) AYesu eʔusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2–13.52)

8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadəlomian tokəkereh (13.53–15.20)

9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21–18.35)

10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1–20.34)

11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1–25.46)

12) Lutah gat aYesu (26.1–56)

13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai balbal (26.57–27.66)

14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1–20)

Nəbathuyah siYesu

(Luk 3.23–38)

¹ Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siApraham:

² Apraham evi atəman alsak.

AIsak evi atəman aJakop,

tovi atəman aJutah mai aʔan aJutah gail.

³ AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru tovi aTamar.

APeres evi atəman aHesron.

AHesron evi atəman aRam.

⁴ ARam evi atəman aAmminatap.

AAmminatap evi atəman aNahson,

tovi atəman aSalmon.

⁵ ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.
 APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.
 AOpet evi atəman aJesse.

⁶ Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kinj.
 Ale aTevit evi atəman aSolomon,
 anan tovi asoan aUriah a n̄o.

⁷ Ale aSolomon evi atəman aRehopoam.
 Ale aRehopoam evi atəman aArijah.

Ale aArijah evi atəman aAsa.*
⁸ Ale aAsa evi atəman aJehosafat.
 Ale aJehosafat evi atəman aJoram.

Ale aJoram evi atəman aUsiah.
⁹ Ale aUsiah evi atəman aJotam.

Ale aJotam evi atəman aAhas.
 Ale aAhas evi atəman aHesekiah.

¹⁰ Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.
 AManasseh evi atəman aAmon.

Ale aAmon evi atəman aJosiah.
¹¹ Ale aJosiah evi atəman aJekoniah
 mai aʋan gail len nəboŋ

lotomaŋipiriah vi Pabilon.*

¹² Husur nəmaŋipiriah vi Pabilon:
 aJekoniah evi atəman aSealtiel,
 ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.

¹³ Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,
 tovi atəman aEliakim.

Ale aEliakim evi atəman aAsor.

¹⁴ AAsor evi atəman aSatok.
 Ale aSatok evi atəman aAkim.
 Ale aAkim evi atəman aEliut.

¹⁵ Ale aEliut evi atəman aElesar.
 Ale aElesar evi atəman aMattan.

Ale aMattan evi atəman aJakop.
¹⁶ Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,
 topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot totabtabuh lan.

¹⁷ Imagenan, tuʔat len aAraham vəbar aTevit ikad naur lotovi 14 piŋi, ale tuʔat len aT-
 evit vəbar nəmaŋipiriah vi Pabilon ikad naur lotovi 14 am, ale tuʔat len nəmaŋipiriah
 vi Pabilon vəbar aKristo, aGot totabtabuh lan, ikad naur lotovi 14 tətas.

AMeri ipas aYesu
(Luk 2.1-7)

¹⁸ Nəpasian siYesu Kristo evisi magegai. Anan aYesu, aMeri ikel gati ke tilah mai aJosef, be
 a tahw hən arbiʔon, isabi ke etian, aNunun aGot togole. ¹⁹ Husur ke ahaʋut san, aJosef tovi
 nəvanuan tonor; nəboŋ tosəsoləŋ hən aMeri totian, emətahun biḡol nahurun aMeri biŋa, ŋa
 isaʔ səhoti len nəvanuan san ke teriŋ aMeri, be emətahun avan ideh bələboi. ²⁰ Nəboŋ tonau
 natgalenan sal, aŋel sua siNasuʔ evisi həni len nəbəʔer. Ike, “Josef anatan ulumʔan siTevit,
 sagemətahw hən gəbesəhar aMeri hən bevi asoam, bathut natətai totian həni, aNunun aGot
 gatolavi maii. ²¹ Alitenan dereh tiŋas anatan ulumʔan balai, ale geriŋ nahəsən aYesu lan,
 husur gai tilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salit balai.”

²² Natgalen piŋi evisi hən biḡol nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur biŋarpoŋ. Ike:

²³ “Məteris! Navensus dereh tetian,

ale tiŋas anatan ulumʔan,
 ale lekis nahəsən aImmanuel,”
 namilen tovi

“AGot itah mai gadito.”*

²⁴ Nəboŋ aJosef tolele, igol nəsa aŋel siNasuʔ tokel maii. Esəhar aMeri tovi asoan ²⁵ be
 sagol naitian maii van vəbar nəboŋ topas anatan ulumʔan sua. AJosef eriŋ nəhes Yesu lan.

* 1:7: Nalobulat galevis ta sutuai luke Asaf ləsake Asa. * 1:11: 2Ki 24.12-16 * 1:23: Isa 7.14, 8.8, 10

2

Nəvanuan lotokad namitisau hən naməso

¹ Husur nəboŋ lotopas aYesu len naut a Petlehem a Jutea, len nəboŋ aHerot tovi kiŋ, alaluŋan namitisau hən naməso luyar dan Nais vi Jerusalem ² luke, “Atenan lotopasi hən bevi kiŋ seju gail, atenan gai be? Husur namtoris naməso san nəboŋ tovisi ale namtoğəm hən namtbilotu həni.”

³ Nəboŋ aHerot aKiŋ toəsəloŋ hən natenan, nəlon etuhath, mai alat a Jerusalem piŋi lumagenan. ⁴ Ekis abiltihai tutumav piŋi mai ahai pusan piŋi hən nalo luŋonŋon ale eus galit ke, “AKristo, aGot bitabtabuh lan, dereh lipasi a be?” ⁵ Ale lukel maii ke, “Len naut a Petlehem a Jutea, husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

⁶ “Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
gəsavi naməkot len alat lotokad na-il-a-mo-an
len naut a Jutah,

husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-mo-an sua dereh tegəm balai
hən beil a mo hən nəvanuan sagw gail, alat a Israel,
hum nəvanuan nasipsip toil a mo hən galito.”*

⁷ Beti aHerot igol nabonŋonan tosusuah mai alaluŋan namitisau hən naməso. Eus galit hən nəboŋ mai namityal naməso tovisi ale lukele. ⁸ Esəvat galit vi Petlehem ale ike, “Mitivan, doŋ vahvahur natətai. Nəboŋ mətbisabi, kel uri mai ginau hən ginau am nəbivan valotu həni.”

⁹ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nakin tonon, lorin naut enan, ale naməso lotorisi nəboŋ tovisi, eil a mo hən galito van vail məhat hən naut natətai totoh lan. ¹⁰ Nəboŋ lotoris naməso lukemkem masuŋ. ¹¹ Nəboŋ lotobis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəgedur, lulotu həni, ale losəŋav hən naviolan salit hən ləbeviol mai natətai hən nagol, nafranŋinsens mai namər.* ¹² Nəboŋ lotoke livan, aGot ikel naləğəguan mai galit len nabəber ke saletəlmam van hən aHerot, ŋa lotəlmam vi lan nəkantri salit len napisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

¹³ Nəboŋ alaluŋan namitisau hən naməso lotovan tia, aŋel sua siNasub evisi hən aJosef len nabəber ike, “Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəbikel mai gaiug hən gəbetəlmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas hən bigol bimət.”

¹⁴ ŋa aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale erin naut enan vi Ijip. ¹⁵ Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasub aGot tokele isarpoh, len nabuŋon ahai kelkel ur ike, “Nokis anaturg uluŋan dan naut a Ijip.”*

Nəmatan silathutai

¹⁶ Nəboŋ aHerot nalu ləboii ke alaluŋan namitisau hən naməso lotogəraŋi, nəlon ipanpaŋ masuŋ vəsa. Esəvat alaluŋan hən ləbigol alathutai piŋi, nədam halit toru vi pan, ləbimat len naut a Petlehem mai naut gail lotodar visi. Natenan inor hən namityal toŋabi len alaluŋan namitisau hən naməso. ¹⁷ Beti nəsa aJeremiah, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:

¹⁸ “Ikad nadoldol sua len naut a Ramah,
totan, tois habat len nalolosaan,
ARakel itanŋis anatur gail,
emətahun avan ideh bətoŋov nəlon vi pan
husur loŋuer tia.”*

Natəlmaman vi Nasaret

¹⁹ Nəboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasub evisi hən aJosef len nabəber len naut a Ijip ²⁰ toke, “Gile məhat, səhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodon natətai hən ləbigol bimət, lumət tia.” ²¹ ŋa ile məhat, səhar alarminan ale evi lan naut a Israel. ²² Avil nəboŋ toəsəloŋ həni ke aArkelaus tovi kiŋ, tolav namilen aHerot tovi atəman, len naut a Jutea, emətahw hən bivan ei. Nəboŋ aGot tokel naləğəguan maii len nabəber, erin naut enan, evi Kalili. ²³ Ibar navile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nəsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, “Lekisi hən auleNasaret balai.”

* **2:6:** Mic 5.2 * **2:11:** Nagol evi namətəlai sua tomədmədau, nətəu han toyanpaŋ. Nagol sətəŋ. Nəvat hən gəbėvur nagol etibau gol ke evi namətəlai sekiŋ gail. Nafranŋinsens evi nəda hən nəhai tomasmas nəbon tosusau. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel loŋŋasi len natutumavan husur nəbon nəbasuhab han esusau. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am hən ləberinŋi len nəkaliko lotorun gol niben nəvanuan tomat lan hən dipat ebəlav be asike biŋo. * **2:15:** Hos 11.1 * **2:18:** Jer 31.15

3

*AJon Baptais eutaut hən napısal
(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)*

¹ Len nəboŋ galenan, aJon Baptais egəm vi lan naut masmas tobəbesw a Jutea. Etubat kel ur napısulan siGot. ² Ike, “Mitipair dan nəsaan samito husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadan.”

³ Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tosor husuri ke, “Nadoldol sua satokai len naut masmas tobəbesw, ‘Məteutaut hən napısal mōs Nasuḅ,

gol napısal san gail linor.’ ”*

⁴ AJon māu esun nahurabat lotovaii hən nasivurhət nəkamel, mai etutuḅ hən nəhau tutuḅ hən nahurhubuluk. * Ihan taḅtaḅor, ihan nalokust mai nəhani. * ⁵ Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vi Nawisel Jortan, luvan van həni. ⁶ Ale ibaptais hən galito len Nawisel Jortan nəboŋ lotokel nəhot nəsaan salit gail.

⁷ Nəboŋ toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosəbur lotogəm hən ləḅibaptais, ikel mai galit ke, “Anatun nəmət gail!† Ase ikel nalələgauan mai gamito hən mətḅigam dan nabiltılol paŋpaŋ həgəmai? ⁸ Len nəmauran samito mitiḅan hən nəḅite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. ⁹ Samtinau ke mətoləboi mətḅikel mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis, aAraham evi atamadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke, aGot eləboi ḅilav nəvat galegai ŋai, ale gol ke legəm vi pasusan siAraham! ¹⁰ AGot esumən naulumən toutaut tia hən ḅitai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai pısi ləsəḅan hən nəḅit tovoi, gai dereh titai, bar hən gail vi lan nəhab. ¹¹ Ginau nubaptais hən gamit hən nəwai sil nəpairan dan nəsaan samito. Avıl avan sua satogəmai tohusur ginau, idan am səhor ginau, ginau novi naut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəḅisah ruḅat nəhau hən narıbutbut san.‡ Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹² Gai esumən naulumən topat nəhai rivrivhai hən həpəpəhun namısırhuwit dan nasugut nawit tomasmas. Dereh tıḅon hən namısırhuwit len natuhim han, be tepəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas nəmatan.”

*Nəbaptaisan siYesu
(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)*

¹³ Beti aYesu egəm len naut a Kalili vi lan Nawisel Jortan hən aJon ḅibaptais həni. ¹⁴ Avıl aJon isor tasi, ike, “Satımaıenan, nəsanor hum gaiug. İvoi am ke gaiug māu giḅaptais hən ginau, gol ke gogəm hən ginau mabe?” ¹⁵ Ris aYesu tosor vari ke, “Gıdanı hən nəḅibaptais gagai, husur inor hən darḅıgol natit pısi tonor, aGot toləŋoni.” Beti aJon idanı hən ḅıbaptais həni. ¹⁶ Nəboŋ aJon tobaptais həni tonon, vəha-sua ŋai aYesu evi məhat dan nəwai. Nəmav esəŋav mōsi ale eris aNunun aGot togəm vi pan hum nətav,§ ale egəm toh lan. ¹⁷ Ale nadoldol len nəmav ike, “Anatugw ulumən bogai notoləmas buni. Nohəhəḅur masuḅ həni.”*

4

*Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan
(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)*

¹ Beti aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas tobəbesw hən natəmat bıtalal ke tigol nəsaan. ² Len nəmarıboŋ tovi 40 mai nalenmariug tovi 40 aYesu səhan, gol ke nəmal ihati. ³ Beti natəmat egəm həni, ike, “Gəḅevi aNaton aGot, kel mai nəvat galegai ke legəm vi ḅəta.” ⁴ Ris tosor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ḅımaur len nabəta ŋai, be imaur len nasoruan pısi aGot tokele.’ ”* ⁵ Beti natəmat esəhari vi lan nabiltıvile siGot, a Jerusalem, ale erıŋi eil gilgile a məhat buni len naim siGot. ⁶ Ale ikel maii ke, “Gəḅevi aNaton aGot, gıgol gaiug gabag gıteh vi pan. Husur natosian siGot ike, “AGot dereh tıkele hən aŋel san gail husur gaiug ale lipat gaiug vi məhat len nəvəlalito

hən asıke narıem ḅesəhot nəvat.’ ”*

⁷ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ikele am ke, ‘Sagıtaltal kitev nədanan siNasuḅ aGot saŋ ke timabe.’ ”* ⁸ Ale natəmat esəhar tətəs həni van hən nəḅehuh tosaḅsah habat, ale

* **3:3:** Isa 40.3 * **3:4:** 2Ki 1.8 * **3:4:** Nalokust ehun natohtohlomətu, naJu gail lotoləboi ləḅıhanhəni. Nəhani evi natit tohehe masuḅ topat len naim sesukapak gail. † **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaıpa tovi nəmət tosa. Len nənanuan səju gail, nəmət isa masuḅ hum natəmat toıl a mō həni. ‡ **3:11:** Evi slev gail lotosah ruḅat nəhau hən narıbutbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. § **3:16:** Notav ehum navımal be epəhəpəhw. * **3:17:** Psa 2.7; Isa 42.1 * **4:4:** Deu 8.3 * **4:6:** Psa 91.11-12 * **4:7:** Deu 6.16

eŷusani hən nəkantri p̄isi len navile a pan len nəyalyalan salito. ⁹ Ale ikel maii ke, “Dereh nilav natgaleg p̄is mai gaiug, gəbetəŋedur, lotu hən ginau.” ¹⁰ Beti aŷesu ikel maii ke, “Setan gevi tut! Husur natosian siGot ike, ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot sam̄ māu, ale gigol nalotuan van hən gai səḅon.’” ¹¹ Beti natəmat erinji, ale anjel gail logəm vi tarhət san.

Aŷesu etuḅat hən nauman san
(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)

¹² Nəḅoŋ tosəsəlon hən̄i ke lototah gat aJon, rinji len naim bəḅan̄is, aŷesu erin̄ naut enan, evi Kalili.* ¹³ Elul dan naut a Nasaret a Kalili van vatoh len naut a Kapernaum tarhəḅiltiwai. Kapernaum ipat len naut sinahəmar gəlaru, a Sepulun mai a Naftali. ¹⁴ Imagenan, nəsa ahai kəlkel ur, aIsaiah, tokele, isarpoh. Ike,

¹⁵ “Naut sinahəmar Sepulun mai naut sinahəmar Naftali,
metp̄isal vi lan nabiltiwai, tarhəwisel Jortan,
len naut a Kalili simetḅos gail,

¹⁶ nəvanuan gail lotobətah len nəmargobut
loris nabiltimial;

len galit lotobətah len naut hən nəm̄ol hən nəmatan,
nam̄ial siGot evisi, em̄ias galito.”*

¹⁷ Len nəḅoŋ enan van, aŷesu etuḅat kel uri ke, “Pair dan nəsaan samito husur natohan pipihəḅəlan aGot len nəmav egəm pəpadan̄!”

Ahai susur metəkav gail
(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)

¹⁸ Len nəḅoŋ sua aŷesu iyar husur nətarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili. Eris alarmiḅan, aSimon, nahəsən togon aPita, mai aAdru aḅan. Arubar hən nalevlev vi lan nabiltiwai, husur arovi vanuan nəsahiehan. ¹⁹ Ale ikel mai gəlar ke, “Gəm husur ginau, ale gamər mərtosah hən naieh, dereh nigol mirisah hən nəvanuan gail.” ²⁰ Vəha-sua ŋai arorin̄ nalevlev səlaru, arohusuri.

²¹ Nəḅoŋ toyar van am, eris alarmiḅan am, nahəsalar aJemes anatun aSepeti, mai aJon, aḅan. Arutoh len nabot mai atəmalaru aSepeti, lobutan nalevlev salit gail lunor. Ale aŷesu ekis gəlar gəmai. ²² Vəha-sua ŋai arorin̄ nabot mai atəmalaru, arohusuri.

Aŷesu igol alat lotoməsah lumaaur

²³ Ale aŷesu iyar turtur len naut a Kalili p̄isi. Eḅusan len naim nəḅonḅonan seju gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihəḅəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile gail o nibelit tomatmat, lumaaur. ²⁴ Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria kavkav. Ale nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah gəm hən̄i: alat lotokad naməsahan tiltile, alat nibelit toḅəŋas, alat lotokad natəmat gail, alat lotokad nahumatmat mai alat nahudhubelit tomat, ale igol galit lumaaur. ²⁵ Nabiltiḅuh gail lohusuri, alat a Kalili, a Tekap̄olis, a Jerusalem, a Jutea mai alat tarhət Nawisel Jortan.

5

Na-sor-ivoi-an gail
(Luk 6.20-23)

¹ Nəḅoŋ aŷesu toris naluḅoh gail, etəvehuh, ebətah. Nəḅoŋ tobətah, ahai susur san gail logəm hən̄i, ² ale etuḅat ḅusan galit ke:

³ “Alat lotoləḅoi len nələlito ke lotopar Got, be lotoləḅoni,
navoian siGot igol gagai lukab hən̄i,
husur natohan pipihəḅəlan aGot len nəmav evi salito.

⁴ Alat lototan̄,
navoian siGot igol gagai lukab hən̄i,
husur dereh leləḅon tivoi am len nələlito.

⁵ Alat nələlit toməḅau,
navoian siGot igol gagai lukab hən̄i,
husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.

⁶ Alat lotomalkəkət, lotomaduh hən nanoran,
navoian siGot igol gagai lukab hən̄i,
husur dereh lihanukub.

⁷ Alat nələlit totan̄is avan ideh, lotovi tarhət san,
navoian siGot igol gagai lukab hən̄i,
husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.

* 4:10: Deu 6.13 * 4:12: Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * 4:16: Isa 9.1-2

⁸ Alat nəlolit tomasil, lotoləŋon aGot səbōn ŋai,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leris aGot balai.

⁹ Alat lotogol nanonjan hən nəbalan gail, lotogol natəmat,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tekis galit hən anatun gail.

¹⁰ Alat, nəvanuan gail lotomədas bun galito
sil lotogol nəsa tonor,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.

¹¹ “Nəbōŋ nəvanuan gail ləbisor viles gamit vəsa, ləbēmədas bun gamit gol ke mətbələŋon
bisa vəsa, ləbəliblebōŋ ke məttogol nəsaan tiltile sil məttovi esagw, navoian siGot igol mətəkab
həni. ¹² Len nəvide tomaianan lomədas tabtab hən ahai kelkel ur gail ta mo. Mitikemkem,
mətehəhəvur husur aGot ikad nakonpūrpuran totibau mōs gamit len nəmav.”*

Nətas mai namial

(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

¹³ AYesu isor kəta ke, “Gamit mətohum nətas* mōs navile a pan.† Be nabus hən nətas
bimasig hən bədube, tegəm vi tas tətəs am mabe? Savo i hən natideh am. Ivoi ŋai hən ləbībar
həni len tan hən nəvanuan gail ləbīpal gati.

¹⁴ “Gamit mətohum namial mōs navile a pan. Nəbiltivile topat məhat len nəvəhuh edədas
bəsusaah. Nəvanuan pisi loləboi ləbērisi. ¹⁵ Ale avan ideh asike epigau namial, riŋi pipit
nəhad. Aoa! Eriŋi a məhat hən bəmias galit pisi lototoh len naim. ¹⁶ Tomaienan, namial
samit temial mōs nəvanuan pisi hən ləbēris navoian məttogolgole, ale sal suh nəyalyalan
seTəmamit len nəmav.

Nəpusanan husur nalo siMoses

¹⁷ “Samtinau ke notogəm hən nəbikaskas nalo o nəsa ahai kelkel ur lotokele. Ao, nəsagəm
hən nəbikaskasi, nogəm hən nəbigol bisarpoh. ¹⁸ Nokitin mai gamit ke, van vəbar nəbōŋ
nəməv mai navile a pan arbimasig, səkad nəməpīrhət natosian bimasig dan nalo siGot, vir
natit pisi bisarpoh. ¹⁹ Imaienan, avan ideh bilabur bəsua tokəkereh len nalo, ale tovsuan
nəvanuan gail hən ləbīgol tətōv həni, dereh tevi ut kəmas balai len galit lototoh pipihabəlan
aGot len nəmav. Avil avan ideh togol husur nalo, tovsuan nəvanuan hən ləbīgol gail, dereh
tetibau balai len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ²⁰ Be nukel mai gamit ke, mətbike
mətbēbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mitimasnor səhor ahai pusan hən nalo
mai naFarisi gail.

Nəlōl paŋpaŋ

²¹ “Mətosəsəlōŋ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagigol avan ideh
timat‡ ale ‘avan ideh togole, dereh tipanis.*’ ²² Be nukel mai gamit ke, avan ideh
nəlōn topəŋas aʋan, tipanis. Ale avan ideh tosor viles aʋan, dereh tevi lan nakotan hən
nəSanhitrin. Ale avan ideh toke, ‘Gumelmel, govi hoʋon!’ inor hən bēvi lan nəhab naut
nəmatan. ²³ Imaienan, gəbīlav naviolan sam̄ van hən nəmel tutumavan ale gəbīnau təlmam
həni ke, gotogol natesua togol aʋan̄ tokad nəsasaaan mai gaiug, ²⁴ bīmaienan, riŋi naviolan
sam̄ ei. Givan hən aʋan̄ hən mərbīnor, mərbīkad navoivoian tətəs. Bēti gəm, lav naviolan
sam̄ mai aGot len natutumavan van həni.

²⁵ “Avan ideh bīkot hən gaiug, len nəyaran sam̄ mai atenan tosor tas gaiug, len nəpīsal vi
lan nakotan ŋai, gisaʋsavut hən mərbīkad natəmat tətəs. Asike gəbīgole, dereh teliv gargar
gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len nəvələn nalipah, ale nalipah tibar
hən gaiug len naim bəbaŋis. ²⁶ Nukel nakitinan mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar
gəbēvur pīs nəvat hən nəpain nəmatsistret toriŋi.

Naitian tosa

²⁷ “Mətosəsəlōŋ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Sagigol naitian tobur kotov nəlahan,*’ ²⁸ ris
notokel mai gamit ke, avan ideh tokəta husur nəpəhəvut hən bələŋoni, len nəlōn, gai

* **5:12:** 2Chr 36.16; Uman 7.52 * **5:13:** Nətas aYesu tosor husuri evi nasol tohum nəvat lotohiri len tan, savi nətas
tovi wai. † **5:13:** Nətas eləboi bigol naməgodivoi tebəlav, ilav kuvi dan nəboan. Imagenan, alat lotohusur aYesu loləboi
ləbətəgau gat nəsa tovoi ale gol nəsa tosa səsə habat hən nəvanuan navile a pan ləbivoi am. Lugol navile a pan ivoi am hum
nətas togol nabus hən nəhanian ivoi am. ‡ **5:21:** Nəbōŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh
timat sil nəlōl paŋpaŋ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai. * **5:21:** Exo 20.13; Deu 5.17 * **5:27:** Exo 20.14; Deu 5.18

igol naitian maii tia. ²⁹ Namətañ nəmatu bigol gaiug gəbigol nəsaan, kis kuvi, bar həni. Nahudhuberñ bebuer enan esəhor ləbibar hən niberñ kavkav len nəhab nəmatan. ³⁰ Navələm nəmatu bigol gaiug gəbigol nəsaan, ta kotovi, bar həni. Nahudhuberñ bebuer enan esəhor niberñ kavkav bevi lan nəhab nəmatan.

Nativosan

(Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18)

³¹ "Nalo ike, 'Avan ideh totiṽos hən asoan, atenan timaslav nalobulat hən nativosan mai alitenan.*' ³² Avil nukel mai gamit ke, avan ideh totiṽos hən asoan, naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, atenan igol ke asoan igol naitian tobur kotov nəlahan. [§] Ale avan ideh tolah mai napəhəvut totiṽos, gai igol naitian tobur kotov nəlahan."

Na-kel-gati-an gotota gati len nəhon aGot

³³ AYesu isor am ke, "Mətosəsəloṅ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, 'Sagikel na-kel-gati-an gəgəras, be gigol na-kel-gati-an sarñ van hən Nasuḅ aGot, tisarpoh.*' ³⁴ Avil nukel mai gamit ke, samtikel nəhes ideh hən bita gat na-kel-gati-an samito. Samtikel nəhes nəmav husur aGot ebətah len nəmav topat pipihabəlan. ³⁵ Samtikel nəhes navile a pan husur ehum nakes aGot toriṅriṅ narien lan nəboṅ tobətah len nəmav. Samtikel nəhes naut a Jerusalem husur evi nabiltivile seKiṅ toyalyal, tovi aGot. ³⁶ Sagikel nəhes nəkaduṁ hən bita gat na-kel-gati-an sarñ husur godədas gəbigol nasivur ideh beṗəhw o bimermer. ³⁷ Len nəsa gotokele, 'Evoi' sarñ timasvi 'Evoi' ṅai, 'Aoa' sarñ timasvi 'Aoa' ṅjai. Nasoran ideh am egəṁ len atenan tosa vəsa masuṽ tovi təmat.

Nasisilan

(Luk 6.29-30)

³⁸ "Mətosəsəloṅ tia hən nəsa aGot tokele ke, 'Gəbigol namətan o nariṽon avan ideh bimasig, namətañ o nariṽonñ timasmasig.*' ³⁹ Avil nukel mai gamit ke, samtisesil hən avan ideh toḡol tosa hən gamito, be avan ideh biṽos nətarhoṁ nəmatu, pair hən nətarhəte van həni. ⁴⁰ Ale avan ideh bikot hən gaiug, bilav nəhai susun sarñ hən bisar gel nəkabut sarñ, gidarñ hən nahurabat naut susus am maii. ⁴¹ Nasoltia ta Rom ** bigol ke gəbipat natit san gail van vəbar nəmail† besua, giṗati vəbar nəmail teru. ⁴² Avan ideh beus gaiug hən natideh, lavi maii, ale gai bike bikabut sarñ, sagipair dani.

Ləmas bun aenemi sarñ gail

(Luk 6.27-28, 32-36)

⁴³ "Mətosəsəloṅ tia hən nəsa aGot tokele ke, 'Ləmas bun alat lototoḡ pəpadarñ hən gaiug,*' ale ikad nasoruan am toke 'mətahun bun aenemi sarñ gail.' ⁴⁴ Avil nukel mai gamit ke, məteləmas bun aenemi samit gail, ale alat lotomədas bun gamit hən mətbeləṅon biṣa vəsa, mitisor tuṽ mōs galito. ⁴⁵ Mitimaienan hən mətbesurñan aTəmamit len nəmav bathut igol nəyal tovisi, tovi məhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esəvat naus van hən alat lotonor mai ləsanor. ⁴⁶ Husur mətbeləmas bun ṅjai alat lotoləmas bun gamito, aGot asike ilav nakonṗurṗuran ideh mai gamit sile. Nəvanuan nətaks am lugol tomagenan. ⁴⁷ Mətbike, 'Ivoi,' mai alat lotosurñan gamit ṅjai, gamit mətotile mabe? Alat ləsavu ju lotovi mətboṣ gail, galit am lugol tomagenan. ⁴⁸ Imaienan, gamit nəau mitimasnor kavkav hum aTəmamit len nəmav tonor kavkav.*"

6

Na-viol-həni-an mai alat lotomidol

¹ AYesu isor am ke, "Mətələləḡau! Samtigol nagolean tonor samito len nəhon nəvanuan gail hən ləbisal suh gamito. Mətbimagenan, nakonṗurṗuran aTəmamit len nəmav tokade mōs gamito, ebuer.

² "Imaienan, nəboṅ mətbeviol mai alat lotomidol, samtial həni hum nəvanuan gəgəras gail. Galit lugole len naim nəbonḡonan mai len nametṗisal gail hən nəvanuan gail ləbisal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonṗurṗuran ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ṅjai. ³ Avil nəboṅ mətbeviol mai alat lotomidol, gole hən avan ideh asike beləboii.

* **5:31:** Deu 24.1 **§ 5:32:** Len navide seju gail, apəhəvut saləboi biḡoh səbon, gol ke alitenan timaslah tətəs hən bimaur. Be alitenan bilah tətəs, atenan totiṽos həni igol ke asoan igol naitian tobur kotov nəlahan. * **5:33:** Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24 * **5:38:** Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21 ** **5:41:** Nasoltia silat aRom, inor hən bigol aulejutea hən bitariv nəhad san van vəbar nəmail besua. †† **5:41:** Nəmail evi namita tovi 1,500. * **5:43:** Lev 19.18

* **5:48:** Lev 19.2; Deu 18.13

⁴ Bimaienan, nəsə mətʔigole tesusuah. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsə tosusuah, dereh gai tilav nakonpūrṑuran mai gamito.

Nəṑusanan husur na-sor-tuṑ-an
(Luk 11.2-4)

⁵ “Nəṑoṑ mətʔisor tuṑ, samtesumʔan nəvanuan gəgəras gail! Loləmas ləṑeil sor tuṑ len naim nabonṑonan gail mai tarhəṑisal topasil gail hən nəvanuan gail ləṑisal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpūrṑuran ideh am hən nəsə lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ṑai.” ⁶ Avil nəṑoṑ mətʔisor tuṑ, bis len naut tosusuah lohoim samito, ale nəṑoṑ mətʔəkəkol hən nabopita ḅinoṑ, sor tuṑ vi təṑan aTəmamit tosusuah. Ale aTəmamit toris nəsə gotogole tosusuah, dereh gai tilav nakonpūrṑuran mai gamito.

⁷ “Nəṑoṑ mətʔisor tuṑ, samtiwal tavitav hum nametṑos gail lotonau ke nəgot salit gail losəsəloṑ hən nasorsoran tobəlav ṑai. ⁸ Imagenan, samtesumʔan galito, husur aTəmamit eləṑoi nəsə mətʔoṑidol həni, naut kəmas mətsausi həni sal. ⁹ Imagenan, mitisor tuṑ maiegai: “ATəmanamito len nəmav, nahəsəm tiyalal tabtab.

¹⁰ Gegəmai hən nəvanuan ṑisi ləṑitoh pipihələləm, Nəsə gotoləṑoni māu tevisi,

len navile a pan hum ṑai tovisi len nəmav.

¹¹ Viol hən nəṑanian husur nəṑoṑ viṑusua mai ginamito,

¹² Ruṑat nəsəan sinamit gail,

sumʔan ṑai namttoruṑat nəsəan silat lotogole hən ginamito.

¹³ Sagidam hən natideh hən ḅitaltal ke namtigol nəsəan,

be lav kuv ginamito dan navəlan atenan tosa vəsa masuṑ, tovi təmat.

¹⁴ “Husur mətʔeruṑat nəsəan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit len nəmav dereh teruṑat nəsəan samit gail. ¹⁵ Wake asike mətʔeruṑat nəsəan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit asike eruṑat nəsəan samito gail.”

Nəṑoṑ mətsəhan mōs mətʔinau aGot

¹⁶ AYesu isor am, ike, “Nəṑoṑ mətsəhan mōs mətʔinau aGot, samtesumʔan alat lotokel natesua be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit toməraṑraṑ. Lomədəs nəholito, hən nəvanuan gail ləṑeris ləṑoii ke ləsəhan. Nokitin ke asike lukad nakonpūrṑuran ideh am hən nəsə lotogole, be na-ris-ləṑoii-an sinəvanuan ṑai. ¹⁷ Be gamito, nəṑoṑ mətsəhan, mətevəhas nəkadumit gail ale kəkəs nəṑomit gail ¹⁸ hən nəvanuan gail asike ləṑeris ləṑoii ke mətsəhan, avil aTəmamit tosusuah ṑai dereh teləṑoii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsə tosusuah, dereh gai tilav nakonpūrṑuran mai gamito.”

Naviolan aGot totəgau mōs gamito len nəmav

(Luk 12.33-34)

¹⁹ Bəti aYesu ike, “Samtisah tuan nakontit gail mōs gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai nametəlai itaṑ, nahurabat, nəṑarṑom* lomədəsi, ale nəvanuan vənṑənah lovənoṑ gail. ²⁰ Aoa, mitigol nəsə aGot toləṑoni ale dereh tetəgau nakontit gail mōs gamito len nəmav, len naut enan naviolan asike itaṑ, asike nəṑarṑom emədəsi, asike nəvanuan vənṑənah eṑur naim, vi lohoim hən ḅəvənoṑi. ²¹ Husur, naut nakontit sam gail lotopat lan, dereh nələm tu tipat tabtab lan.

Namial hən nibemito

(Luk 11.34-36)

²² “Namətəm ehum namial tolav namial mai nibem. Imaienan, namətəm ḅimaur, dereh nibem kavkav tepul hən namial. ²³ Avil namətəm ḅisa, dereh nibem kavkav tepul hən nəmargobut. Imaienan, namial gəḅinau ke gotokade ḅəvi margobut, dereh nəmargobut enan tevisivis masuṑ!

AGot mai nasugsugur

(Luk 16.13, 12.22-31)

²⁴ “Naslev ideh edədəs ḅəvi slev simasta toru len nəṑoṑ tosa, husur dereh temətəhun bun tesua ale teləmas bun togon, o dereh tidaṑ len tesua ale tinau ke togon tovi naut kəmas. Gəsələṑoi gəḅəvi slev siGot mai slev sinəvat len nəṑoṑ toṑitoṑ ṑai.

²⁵ “Husur toməianan, nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito. Samtinau masuṑ hən nəsə mətʔihani, nəsə mətʔəmuni, samtinau masuṑ hən nibemito

* 6:5: Luk 18.10-14   * 6:19: Len naut susus gail, nəṑarṑom tokəkereh gail luhanhan nahurabat gail van lomədəs gail.

mai nesa mæbʒesuni. Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat mættosuni. ²⁶ Mitinau nəman naməsav gail. Ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim gail, be aTəmamit len nəmav evəŋan galito. Avil len nənauan siGot gamit mətəsəhor masuŵ hən nəman galenan. ²⁷ Mətələboi mætbigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuŵ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁸ “Ale husur nesa mættonau masuŵ hən nahurabat samito? Mitinau napusihai mai naŵide hən natovan han len naliol marireu. Saum, sasod nahurabat. ²⁹ Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab.* ³⁰ AGot bigol naliol bəpəhas maienan, naut kəmas totov daməŋai ale pelan han tomasmas, topanj len naoven, a məhat hən natenan dereh tilav nahurabat mai gamito, gamit mættokad nadəlomian tokəkereh ŋai! ³¹ Imagenan, samtinau tuhatuh hən mætbike, ‘Datihan nesa? Datukad nəhanian a?’ o ‘Datemun nesa? Datukad nəwai a?’ o ‘Datesun nesa? Datukad nahurabat ideh a?’ ³² Husur nametbəs gail ləsələboi aGot lugol tomaienən. Ale aTəmamit len nəmav eləboi tia natit pisi mættoŋidol həni. ³³ Be a məhat hən natit pisi am, mətələŋon nesa aGot toləŋoni len natohan pipihəbələn, mitidoŋ kitev nanoran len nəhon. Ale dereh tilav mai gamito natit pisi mættoŋidol həni. ³⁴ Imagenan, samtinau tuhatuh hən nesa bəvisi len nəboŋ pelan, riŋi vir nəboŋ pelan. Husur nəmariboŋ pisi ikad na-ləŋon-isa-an han, ale nəmariboŋ pisi ikad naut today han sagesuhud hən natgalen ideh hən nəboŋ pelan hən bəgəm biapat len nəboŋ daməŋai.

7

Samtisab səhoti ke avan ideh isa, timaspanis

(Luk 6.37-38, 41-42)

¹ “Samtisab səhoti ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot bəriŋ gamit mætbipanis. ² Husur aGot dereh tisab səhoti ke mitimaspanis piŋpiŋtoŵ hən nəpanismen mættosab səhoti ke nəvanuan tile timaskade. AGot dereh tenənoŵ hən nəsaan samito len naŵide toŋitoŵ hən mætbənənoŵ hən nəsaan sivan tile gail. ³ Imabe gotokəta kot nakumashəhai len namətan avam be gəənanau nabilitarhai len namətam? ⁴ Imabe gotoləboi gəbikel mai avam ke, ‘Eee, nidakun nakumashəhai dan namətam bai,’ be gaiug, gukad nətarhai len namətam sal? ⁵ Gaiug gotovi vanuan gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namətam a mo, beti dereh gekəta timasil binor hən gəbidakun nakumashəhai dan namətan avam. ⁶ Samtilav nesa tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat lotomətahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len nəhon nabuai gail. Mætbimaienan, dereh lipal kism gail, beti lipair van hən gamito, kat pəpas gamito.*

Usi, doŋi, deldel

(Luk 11.9-13)

⁷ “Usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav moŋos gamito. ⁸ Husur nəvanuan pisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav moŋosi. ⁹ Ikad gamit ideh təlav nəvat mot mai anatan nəboŋ tous nabəta hən bihani a? ¹⁰ Ale bəus naiəh sua, gamit ideh təlav nəmat maii a? Aoa! ¹¹ Naut kəmas mættosa, gamit mətələboi mætbilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTəmamit len nəmav eviol habat səhor gamito, dereh teviol hən naviolan tovoi gail mai alat lotousi gai. ¹² Imaienən, natit pisi mættoləŋoni ke nəvanuan gail ligole moŋos gamito, gamit məau mitigol timagenan moŋos galito. Egai evi naŋusanan kavkav hən nalo siGot, aMoses totosi mai natosian sihai kelkel ur gail.

Nametləkau tomagugun

(Luk 13.24)

¹³ “Bis tur len nametləkau tomagugun, husur ikad nametləkau toŋosŋos, nabiltipisal tomalumum, tovi lan naut nəmasigan ale nəvanuan isəbur luyar tur lan. ¹⁴ Avil nametləkau tomagugun, natuhpisal tohab taŋtaŋor, evi lan nəmauran, ale evis ŋai lusaŋ ləboii.

Nəhai mai naŵite

(Luk 6.43-44)

¹⁵ “Lələgau! Kəkəta gol gamit dan ahai kelkel ur gəgəras gail. Logəm hən gamit hum nasipsip ləsələboi ləbəmədas natideh, be ləsəmaienən. Len nələlito lohūm nalipah katkat tosa lotomədas bun nəvanuan gail. ¹⁶ Mətələboi mætbələboi galit len nesa lotogole tohum naŵit nəhai. Nəhai tosa səvan hən naŵit tovoi; nəhau tosa tokad nasunite səvan hən nakrep, nəhai

* 6:29: 1K1 10.4-7 * 7:6: Nanesnes gail lohūm nasoruan siGot, nalipah mai nabuai gail lohūm alat lotomətahun nasoruan siGot.

tosa tokad nasunite səvan hən nafik. ¹⁷ Len nəvide tomaienan, nəhai pisi lotovoi luvan hən nəvit tovoi avil nəhai lotosa luvan hən nəvit tosa. ¹⁸ Nəhai tovoi edədas biʋan hən nəvit tosa, ale nəhai tosa edədas biʋan hən nəvit tovoi. ¹⁹ Nəhai ideh səvan hən nəvit tovoi, nəvanuan tokətkəta təban nəhol ita kokotovi, bar həni len nəhab. ²⁰ Imaienan, len nəsa lotogole, len nəvit nəmauran salito, dereh mətələboi ahai kelkel ur gəgəras gail.

Nəsələboi gamito boŋ ideh

(Luk 13.25-27)

²¹ “Len alat lotokis ginau hən Nasuḅ, savi galit pisi ləḅḅis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, be alat ɲai lotogol nəsa aTəmagw totoh len nəmav toləŋoni, galit dereh ləḅis lan. ²² Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, dereh tisobur like, ‘Nasuḅ, Nasuḅ, len nahəsəi namtukel nasoruan saŋ, len nahəsəi namtohut natəmat gail, len nahəsəi namtugol namerikel todaŋ gail!’ ²³ Beti dereh nikel pəpəpə hən mai galit ke, ‘Ginau nəsaləboi gamito boŋ ideh. Mətəvi tut dan ginau, gamit mətətogol nəsaan!’”*

Nəvanuan na-um-im-an eru

(Luk 6.47-49)

²⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ke, “Imagenan, avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehum nauluḡan tokad nəkadun, toum hən naim san len nəvat mot. ²⁵ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuʋ, iʋas naim enan, be sateh husur eil gəgat len nəvat butitan. ²⁶ Avil avan ideh tosəsəloŋ hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehum nauluḡan tovi hoʋon, toum hən naim san len nabion. ²⁷ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuʋ, iʋas naim enan, ale iteh vəmasirsir.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmagenan tonon, naluʋoh gail luḡan len nəpusanan san, ²⁹ husur sahum ahai pusan gail hən nalo, gai epusan ləboii hum tokad na-il-a-ŋo-an hən namitisau.

8

Nauluḡan tokad naleprosi

(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)

¹ Nəboŋ aYesu tomariŋ vi pan dan nəvehuh, nəbilituʋoh gail lohusuri. ² Beti nauluḡan tokad naleprosi egəm pəpadaŋ həni, iteh bathurien, ike, “Nasuḅ, gəḅələŋoni, goləboi gəḅigol nəḅimaur, nəḅiveueu.”* ³ Ale aYesu isar hən navəlan, ibari, ike, “Noləŋoni. Gimaur, giveueu!” Vəha-sua ɲai, naleprosi san eməkaskas, gai iveueu. ⁴ Beti aYesu ikel maii ke, “Sagikele mai avan ideh, be gia ʋusan nibem hən ahai tutumav, ale getutumav hən naviolan aMoses tokel todaŋ həni hən ḅəʋusan səhot galito ke gotomaur.”*

Naslev sinasenturion

(Luk 7.1-10)

⁵ Nəboŋ aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi auleRom egəm həni, eŋiri ke, ⁶ “Nasuḅ, naslev sagw, a-vi-tarhəte-an sagw ipat len nəmel a im, nahudhuben imat ale eləŋon isa vəsa.” ⁷ AYesu ikel maii ke, “Ale nia gol timaur beti.” ⁸ Be nasenturion ike, “Nasuḅ, nəsanor kasi hən gəḅegəm vi lohoim sagw. Be gəḅikele ɲai, naslev sagw dereh timaur. ⁹ Husur ginau am nutoh pipihabəlan nakomada gail, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nukel mai tosa ke, ‘Givan!’ ale ivan, nukel mai sual am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol natəgai!’ ale igole.”

¹⁰ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni tonon ipan ale ikel mai alat lotohusuri ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəəsəb avan ideh tokad nadələmian tosuruḡan nəbilitələmian sitegai. ¹¹ Nukel mai gamit ke, isobur ləsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən ləḅihan len nəbilitihanan mai aAraham mai alsak mai aJakop len natohan pipihabəlan aGot len nəmav. ¹² Avil anaton gail sinatohan pipihabəlan aGot, aGot dereh tibar hən galit vi tut vi lan nəmargobut. Len naut enan dereh liŋan, lides batriʋoriʋ.”

¹³ Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Givan. Bathut ke gotodələmi ke ḅimaienan, timaienan nḡos gaiug.” Ale len namityal enan ɲai naslev san imaur.

AYesu igol isobur lumaur

(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)

¹⁴ Nəboŋ aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len nəmel, topud hən naməsahan. ¹⁵ AYesu ibar navəlan ale naməsahan ivan dani. Beti alitenan ile məhat, etubat lav nəhanian maii.

* **7:23:** Psa 6.8 * **8:2:** Naməsahan enan, naleprosi igol nəvanuan tokade eḅiŋbiŋjal len nalotuan sefu gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi ləsələboi ləḅitoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile. * **8:4:** Lev 14.1-32

¹⁶ Nəboŋ nabəŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isəbur lotokad natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ŋai ehut nanunun tosa gail dan galito. Ale igol galit pisi lotoməsh, lumaur. ¹⁷ Imagenan, nəsa aGot tokele len naburŋon ahai kelkel ur, əlsaiah, isarpoh toke: "Igol gidat datumaur dan nəsa tomədəs gidato, ilav kuv naməsahan sidat vi tut."*

Na-husur-aYesu-an imabe?
(Luk 9.57-62)

¹⁸ Nəboŋ aYesu toris nabiltiŋvoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur san gail ke liwol kotov nabiltiŋwai vi tarhəte. ¹⁹ Beti ahai pusan hən nalo egəm həni ike, "Hai pusan, dereh nehusur gaiug vi lan naut pisi gəbevi lan!" ²⁰ AYesu isor vari ke, "Nafoks gail lukad nabur patəpat halito len tan, nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən bīpat turuŋ lan, hən bīŋavŋav." ²¹ Ahai susur san sual am ikel mai ke, "Nasub, gidam hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti nehusur gaiug." ²² Ris aYesu toke, "Gehusur ginau! Riŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat."

AYesu igol nəlan mai nabiltiŋwai arotəmat
(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)

²³ Nəboŋ aYesu tosa hən nabot, ahai susur san gail lohusuri ale lotubat wol kotov nabiltiŋwai. ²⁴ Vəha-sua ŋai nəlan todaŋ igol nabiltiŋwai ekudkud masuŋ gol ke nəwai topus pəpadaŋ hən bīpah dəlom nabot. Avil aYesu ipatmari. ²⁵ Ahai susur gail luvan həni, lovəŋoni, luke, "Nasub, Sanantimasig! Datəmun!" ²⁶ Ris aYesu toke, "Mətomətahw mabe? Nadəlomian samit emīdol, ekəkereh masuŋ!" Beti ile məhat, esivoh len nəlan mai nabiltiŋwai, ale naut etəmat tətəs. ²⁷ Ale ahai susur gail lumarŋmaŋ, luke, "Nauluman tomabe gagai? Nəlan mai nabiltiŋwai am lugol nəsa tokele!"

AYesu igol alaruevis arumaur dan natəmat gail
(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)

²⁸ Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, nauluman eru artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len naburhuvat nəmatan gail, arobubur mai. Arugolgol nasənanan tosa gol ke avan ideh edədəs biyar tur len naut enan. ²⁹ Arukai ke, "ANatun aGot, gaiug savi hən gəbəmədəs ginamito. Gogəm gegai a tahw hən nəboŋ tonor həni hən namtbīpanis a?" ³⁰ A tut hən galito ikad navəshəbuai lotosəbur lotohan. ³¹ Ale natəmat gail loŋiri ke, "Gəbehut ginamito, səvat ginamit vi lan navəshəbuai." ³² Ale ikel mai galit ke, "Vi tut!" ŋa luvan dan gəlaru, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai pisi lugam sarmar mariŋ vi lan nabiltiŋwai. Lumat pisi ei.

³³ Alat lotokətkəta təban nabuai gail lugam vi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit pisi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail. ³⁴ Beti nəvanuan pisi len nabiltivile luvan hən ləbībənbon mai aYesu. Ale nəboŋ lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

9

AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur
(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)

¹ Nəboŋ aYesu tosa hən nabot, iwol kotov nəwai təlmam vəbar nabiltivile san. ² Nəvanuan galevis lupat avan sua len nəmel, nahudhuben tomat, gəm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toris nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan niben tomat ke, "Natugw, sagemətahw! Nəsaan samŋ gail lumarubat." ³ Ahai pusan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke, "Ategai inau ke gai tovi aGot! Isor mədəs nahəsən aGot!"

⁴ Nəboŋ aYesu toləboi nənauan salito ike, "Imabe mətunau isa maienan len nəlomito?" ⁵ Nəbīke, 'Norubat nəsaan samŋ gail,' o 'Gile məhat, giyar,' nəsa emədmədau am?*" ⁶ Be hən mətbələboi səhoti ke aNatun Nəvanuan tokad nədəŋan hən bərubat nəsaan gail len navile a pan, nekəmaiegai...." Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, "Gile məhat, pat nəmel samŋ, givahim!" ⁷ Ale ile məhat, ivahim. ⁸ Nəboŋ naluvoh lotoris natanen, lomətahw, lusal suh nəyaljalan siGot toriŋ nədəŋan maienan len navəlan nəvanuan.

AYesu ekis aMattiu
(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)

* **8:17:** Isa 53.4   * **9:5:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədəs biŋol eru en pisi, ale nəbīke, 'Norubat nəsaan samŋ gail,' mətsələboi ke lumarubat o ləsəmarubat. Be nəbīke, 'Gile məhat, giyar,' mətoləboi mətbəri si ke imaur.

⁹ Len nøyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nahəsan aMattiu, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau.” Ale ile məhat, ehusuri.*

¹⁰ Nəboŋ aYesu tohan lohoim siMattiu, nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isoḅur logəm ḅon hən ləḅihan mai aYesu mai ahai susur san gail. ¹¹ Nəboŋ naFarisi gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke, “Imabe ahai ḅusan samit tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹² Nəboŋ aYesu tosəsəlōŋ hən natenan ike, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai luvan həni. ¹³ Mitia nau səhot namilen natosian egai siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, nəsaləŋon natutumavan.’* Ginau nəsagəm hən nəḅekis alat lotonor be nogəm hən nəḅekis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur nəvide silat ləsəhan

(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)

¹⁴ Bəti ahai susur siŋon gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Ginamit mai naFarisi gail, len nəboŋ tosəḅur namtsəhan hən namtḅisor tuḅ, be nəvide sihai susur samt gail səmagenan, luhan akis. Husur nəsa?”

¹⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Amahean naulumtan toləh gail lodədas ləḅitanŋ nəboŋ naulumtan toth mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh tikad nəboŋ hən ləḅesəhar naulumtan toləh dan nəvanuan san gail. Ale len nəboŋ enan asike luhan.

¹⁶ “Səkad avan ideh toləv nəḅisihoh sakəkasi sal hən ḅiməgugun, ale sode len nahurabat tomatu,† husur dereh nəḅisihoh timəgugun, timakuv dan nahurabat, titari səhor ta mō. ¹⁷ Səkad avan ideh toḅir nəwain veveu lotomadhəgole len nahurhuwain tomatu tovi nahurhunani.‡ Tagole, nahurhuwain tamətar, nəwain tariv dani, ale nahurhuwain təsa. Nəvanuan ḅisi lobir nəwain veveu len nahurhuwain veveu hən gəlar ḅisi arḅipət ḅivoi ḅəḅəlav.”

Natəbarehreh tomat, napəhaḅut toməsah

(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)

¹⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienan sal, avan sua toil a mō hən naim nəḅonḅonan egəm həni, iteh bathurien, ike, “Anatvəvigw imadhamat, avil gəḅegəm riŋ nəvələm lan, dereh timaur.”

¹⁹ Ale aYesu ile məhat, ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri. ²⁰⁻²¹ Len nəboŋ enan, apəhaḅut sua, nəda han tosel len nasihau tovi 12, egəm pəpədan, madun aYesu. Len nənəuan san isor mai gai gabag ke, “Nəḅibar ŋa nahurabat sitegai, dereh nimaur.” Ale ibar nagilen nahurabat. ²² AYesu ipair, erisi, ike, “Litegai, təgau gat nələm! Nadələmian samt igol gumaur.” Ale napəhaḅut imaur len namityal enan ŋai.

²³ Nəboŋ aYesu toḅis lohoim sitenan toil a mō hən naim nəḅonḅonan, toris alat lotovuv hən nəḅuvimal mai naluvoh lotosuh təvtəvor, lotowal, ²⁴ ike, “Mətəvi tut! Atəbarehreh səmat, ipət ŋai.” Be lotuḅat sor vilesi. ²⁵ Avil nəboŋ naluvoh lotovivile, eḅis, etəgau nəvələn natəbarehreh ale ile məhat! ²⁶ Na-kel-uri-an husur nəsa tovisi ibar naut ḅisi todar vis naut enan.

AYesu igol ametḅesw eru mai nabut lumaur

²⁷ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, nametḅesw eru arohusuri, arukai ke, “Anatun siTevit gilolosa hən ginaməru!”§ ²⁸ Nəboŋ aYesu toḅis lohoim, ametḅesw gəlaru arogəm həni, ale aYesu eus gəlar ke, “Mərodəlomi ke notoləḅoi nəḅigol mərḅimaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasub.” ²⁹ Bəti ibar namətalaru ike, “Husur nadələmian samər nḅau, mirimaur!” ³⁰ Ale namətalar esəŋav, arokəta. Ale aYesu ikel idaŋ mai gəlar ke, “Samrisor husur nategai mai avan ideh!” ³¹ Be arovivile, aropiau hən na-kel-uri-an husuri van vəḅar naut ḅisi todar vis naut enan.

³² Nəboŋ artovivile tonəŋ, nəvanuan galevis losəhar naulumtan sua van hən aYesu. Atenan evi nabut husur ikad natəmat. ³³ Nəboŋ aYesu tohut natəmat tonəŋ, nabut etuḅat sor. Ale naluvoh lumaŋmaŋ luke, “Nateg tovisi, evi metəkav hən gidat a Israel.” ³⁴ Be naFarisi gail lukelkele ke, “Ehut natəmat gail len nədaŋan səḅiltitəmat toil a mō hən natəmat gail.”*

Nəvanuan nəmatuan lovis

* **9:9:** Mak 2.14; Luk 5.27 * **9:13:** Hos 6.6 † **9:16:** Nəkaliko ta mō, nəboŋ lotokəkasi, iməgugun, gol ke akis lumaskəkasi a tahw hən ləḅisode. ‡ **9:17:** Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu burhulon. Nəboŋ nəwain tosaruvah hum nətrai pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nəboŋ toyohyoh, imasmas, idaŋ. Ale gəḅəbir nəwain veveu len nabiliwain tomasmas, todaŋ, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temətar. § **9:27:** AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nəpasusan siTevit. * **9:34:** Mat 12.24

³⁵ Beti aYesu iyar turtur len nabiltivile mai navile pisi len naut enan. Eþusan len naim nabonþonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hæn natohan pipihabælan aGot, ale igol nœvanuan gail lotokad namœsahan tiltile o nibelit tomatmat, lumaur. ³⁶ Nœboŋ aYesu toris naluvoĥ, nœlon itanjis galito husur nœlolit etuhatuh, lolœŋon isa hum namauran salit savi natideh, lohurm navœshœsipsip læsœkad avan ideh tokœtkœta tœban galito.* ³⁷ Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Nœhanian totov tomatu isoþur, be nœvanuan nauman lovis ŋai. ³⁸ Imagenan, mœtœŋir aMasta hæn nœmatuan ke tesœvat nœvanuan nauman gail vi lan nœmarireu nœmatuan san.”

10

AYesu esœvat ahai pispisul sœŋavur pisan eru
(Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)

¹ AYesu ekis ahai susur san gail gœmai, ale ilav nœdanŋan hæn na-il-a-mœ-an mai galito hæn læbehut nanunun nœmargobut gail, ale hæn læbigol nœvanuan gail lotokad namœsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur. ² Ahai pispisul lotovi 12 lukad nahœsalit maiegai: metœkav aSimon, lotokisi hæn aPita, mai avan nahœsan aA dru; ikad alarmiivan, aJemes mai aŋon anatun aSepeti gœlaru; ³ ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai aMattiu tovi nœvanuan nœtaks; ikad aJemes anatun aAlfeus ale ikad aTatteus; ⁴ ikad aSimon tovi Selot sua mai aJutas Iskariot berin aYesu len navælan aenemi san gail.*

⁵ AYesu esœvat alatenan lotovi 12, ikel idan mai galit ke, “Samtevi lan naut ideh silat læsavi Ju, samtebis len navile ideh a Samaria. ⁶ Avil mitivan hæn alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig. ⁷ Len nœvanan samito mitikel ur napisulan egai ke: ‘Natohan pipihabælan aGot len nœmav egœm pœpadan.’ ⁸ Gol alat lotomœsah limaaur, gol alat lotomat lile mœhat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut natœmat gail. AGot eviol kœmas mai gamit tia, mœteviol kœmas. ⁹ Samtilav nœvat hæn nagol, nasilva o nakopa ideh len nœpaus samito. ¹⁰ Samtitariv nœhad sœsœŋon hæn nœyaran, samtilav nœhai susun gœgel, o naributbut gail o nœhai tœbatehw ideh. Husur inor hæn læbœvœŋan nœvanuan nauman tœum salito.*

¹¹ “Ale nœboŋ mœtœbebis len nabiltivile o navile ideh, doŋ avan ideh bœhœhœvur hæn gamito, ale toh maii vœbar mœtœberin naut enan. ¹² Nœboŋ mœtœbebis lohoim san, su aGot hæn berin natœmat lan. ¹³ Alat hæn naim enan læbœhœhœvur hæn gamito, natœmat tipat len nœlolito, avil asike læbœhœhœvur hæn gamito, natœmat tetœlmam van hæn gamito. ¹⁴ Ale avan ideh asike bœhœhœvur hæn gamito, asike bœsœsœloŋ hæn nasoruan samito, nœboŋ mœtœbevivile dan naim o navile enan, dardar hæn nariemito hæn nœmasiav bïmakuv dan gœlaru. ¹⁵ Nœkitin mai gamit ke, len nœboŋ aGot bœpœpœhun navoian dan nœsaan, dereh nœpanismen sinavile enan tesœhor nœpanismen togon bïbar alat a Sotom mai a Komœrrah.*

Napisal sihai susur siYesu dereh tidan
(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)

¹⁶ “Nosœvat gamit mœttohum nasipsip gail rivuh len navœshœlipah katkat læbïke læbïkat sisl gamito.† Imaienana, gamit mœau mitikad nœnauan hum nœmat tohulahul, mititoh mœdau hum nœtav samœdas avan ideh, sagol natideh tosa.‡ ¹⁷ Mœtelœlœgœu hæn asike nœvanuan gail læbœmœdas gamito, husur dereh lerin gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hæn gamito len naim nabonþonan salito. ¹⁸ Dereh lesœhar gamit vi lan nakotan len nœhon nœgavna mai nakin gail mœs ginau hæn mœtœbikel sœhot ginau mai galito mai alat læsavi Ju. ¹⁹ Nœboŋ læbesœhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masuŋ hæn nœsa mœtœbikele o navide hæn nasoran samito. Husur len namityal enan ŋai aTœmamit len nœmav dereh terin nasoruan len gamito hæn mœtœbikele. ²⁰ Husur savi gamit mœtœbisor be aNunun aGot aTœmamito len nœmav dereh tisor len nabuŋomito.

²¹ “Nœvanuan dereh terin avan len navælan alat lotoil a mœ hæn bïmat, atata dereh timagen hæn anatun hæn bïmat, ale alahutai dereh lile mœhat, pair dan analito mai atœmalito hæn nakotan berin alatmisoan gail læbïmat. ²² Nœvanuan pisi dereh lemœtahun bun gamito bathut nahœsagw mœttokade. Avil avan ideh bïdan len ginau, bïkad nœ-dan-þuri-an van vœbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hæn bïkad nœmauran vi sutuai. ²³ Nœboŋ læbœmœdas tabtbat hæn gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am. Husur nœkitin mai gamit ke asike mœtuyar tur navile pisi a Israel a tahw nagœmaian siNatun Nœvanuan.

* 9:36: Num 27.17; 1Ki 22.17 * 10:4: NaSelot evi avan sua len naluvoĥ lotoke libal mai alat a Rom. * 10:10:

1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * 10:15: Gen 19.24-28 † 10:16: Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehurm nabiltipilipah katkat towael. ‡ 10:16: Nœtav ehurm navimal be epœhœpœhw.

²⁴ “Ahai susur satibau səhor ahai þusan san, naslev satibau səhor nəmasta san. ²⁵ Inor ɲai hən ahai susur besurman ahai þusan san mai naslev besurman nəmasta san. Ginau nosurman amasta hən naim, gamit mətosurman alat lototoh lohoim sagw. Nəvanuan gail ləbəkis amasta hən naim hən aPeelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh maii hən nəhes tosa gail am.

Mətahw len aGot, samtemətahw len nəvanuan
(Luk 12.2-9)

²⁶ “Imagenan samtemətahw len galito. Natideh aGot toruɲ gole dereh tevuhe, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii. ²⁷ Nəsa notokele mai gamit len nəmargobut, gamit m̄au mitikel uri len nam̄ial. Nəsa notokele mai gamit səbomito, mitikel ur habat həni mai nəvanuan p̄isi. ²⁸ Samtemətahw len alat lotoləboi ləb̄igol nəmatan len nibemito, be lotodədas ləb̄igol nəlomito o nanunumito ləb̄imat. Ao, mətemətahw len aGot toləboi b̄igol nibemito b̄imat ale b̄igol nəlomito mai nanunumito b̄imasig len nəhəb nəmatan. ²⁹ Mətoləboi mətəv̄ur nəsparo eru hən nəvat tokəkereh toru a? [§] Avil gəlar sua b̄iteh len tan v̄emat, aTəmamit len nəmav eləboii, idam̄ həni. ³⁰ Avil gamito, aGot epururɲ p̄is nasivur hən navurumit len nəkadumito. ³¹ Imagenan, samtemətahw. Len nənauan siGot mətosəhor masuʋ hən nəsparo tosoɓur.

³² “Imaienan, avan ideh b̄ikel uri ke tovi esagw len nəhən nəvanuan gail, dereh ginau m̄au nikel uri ke tovi esagw len nəhən aTəmagw len nəmav. ³³ Avil alat lotosor mətahun ginau len nəhən nəvanuan gail, dereh ginau m̄au nisor mətahun galito len nəhən aTəmagw len nəmav.”*

Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud
(Luk 12.51-53, 14.26-27)

³⁴ AYesu isor am ke, “Samtinau ke notogəm hən nəb̄ilav natəm̄at gəm vi lan navile a pan. Ao, nəsagəm hən nəb̄ilav natəm̄at, be hən nəb̄ilav nəbalbalan. ³⁵ ‘Nogəm hən nəbepəpəhun naulum̄an dan atəman, natəbarehreh dan anan, avilad dan avuɲon pəhaʋut. ³⁶ Ale aenemi sinəvanuan, dereh levi nəbathudud san.’**

³⁷ “Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən bevi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatun ulum̄an o anatvavin səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən bevi ahai susur sagw. ³⁸ Avan ideh asike b̄ipat nəhai balbal san ale husur ginau, gai sanor kasi hən bevi ahai susur sagw.†† ³⁹ Avan ideh toke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todam̄ hən nəmauran san b̄imasig mos ginau, dereh tikade vi sutuai.

⁴⁰ “Avan ideh tohəhəv̄ur hən gamit mət̄bitoh maii, ehəhəv̄ur hən ginau; ale avan ideh tohəhəv̄ur hən ginau nəbitoh maii; ehəhəv̄ur hən atenan tosev̄at ginau.* ⁴¹ Avan ideh tohəhəv̄ur hən ahai kelkel ur sua b̄itoh maii bathut ikel ur napisulan siGot, dereh tikad nakonp̄urp̄uran sihai kelkel ur. Ale avan ideh tohəhəv̄ur hən nəvanuan nanoran b̄itoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonp̄urp̄uran sinəvanuan nanoran. ⁴² Ale avan ideh b̄ilav nabiliwai hən nəwai susus mai ideh ut alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot m̄au tilav nakonp̄urp̄uran mai avan enan.”

11

AYesu mai aJon Baptais
(Luk 7.18-35)

¹ Nəboɲ aYesu tokəmaianan mai ahai susur san tovi 12 tononɲ, ivan dan naut enan hən bepusan mai hən b̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

² AJon Baptais itoh len naim həban̄jis, ale nəboɲ tosəsəlɲ hən nəsa aKristo togolgole, aJon esəvat ahai susur san galevis hən ləbeus aYesu ke, ³ “Gaiug govi atenan togəmgəmai o namtimasvatvat vir togon?” ⁴ Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən aJon. Kel maii nəsa məttosəsəlɲ həni, nəsa məttoris notogole. ⁵ Ametbesw gail lukad nakətaan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luvėvu, nədarin̄ ɓulɓulol gail losəsəlɲ, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsəl gail losəsəlɲ hən na-kel-uri-an tovoi notokele.* ⁶ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadələmian len ginau sil nəsa notogole.”

⁷ Nəboɲ galit lotovan, aYesu etubat sor husur aJon mai naluʋoh ke, “Gamit mətovi lan naut masmas tobb̄esw hən mət̄beris nəsa? Mətuvan varis naulum̄an tohum nalut naviliol nəlan toʋuvi, tokur həni a? ⁸ Avil mətuvan hən mət̄beris nəsa? Naulum̄an tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaianan lutoh len nab̄iltim sekin

§ 10:29: Nəsparo evi natuhman naməsav. * 10:33: 2Tim 2.12 ** 10:36: Hən naves 35-36, ris Mic 7.6 †† 10:38: Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən b̄imat sil na-husur-aYesu-an. * 10:40: Mak 9.37 * 11:5: Isa 35.5-6, 61.1

gail. ⁹ Bimaienan, mætuvan hæn mætberis nêsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ñai, iyalyal sêhor ahai kelkel ur. ¹⁰ Natosian siGot isor husur ategai ke, 'Geris! Dereh nesêvat ahai pispisul sagw a mîo hæn gaiug hæn beutaut hæn naþisal mîos gaiug.*

¹¹ "Nokitin mai gamit ke, sêkad avan ideh napêhaÿut topasi, tosêhor aJon Baptais. Be len alat lototoh pipihabêlan aGot len nêmav, galit ideh tovi ut kêmas, iyalyal sêhor aJon. ¹² Len nêboŋ ta mîo siJon Baptais van vêbar damêŋai, nêvanuan gail lutaltal hæn lêbêbis len natohan pipihabêlan aGot len nêmav, nêvanuan nêbalan luke lith gati.* ¹³ Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur pisi lopêhav utaut van vêbar nêboŋ aJon togêmai. ¹⁴ Ale mêtbike mêtbedêlomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke bægêmai. ¹⁵ Avan ideh tokad nêdarinjan hæn bêsêsêlonj, tesêsêlonj mîau!"

¹⁶ Beti aYesu eus gai gabag ke, "Be nolêboi nêbenênoÿ hæn nêvanuan gail ta damêŋai mai nêsa? Lohum alahutai lotobêtah len nêmaket lotokai van hæn galit gabag ke, ¹⁷ 'Namtoÿuv naþuvimal mîos gamito be mêtêsav; namtokêkai hæn nêbe nêmatan be mêtsetaŋ.' ¹⁸ Nokêmaienan husur nêboŋ aJon togêmai, gai sêhan, gai samun, be luke, 'Gai ikad natêmat!' ¹⁹ Nêboŋ aNatun Nêvanuan togêmai, tohan, tomun, luke, 'Mêteris! Naulumnan tohan têmêhav, tomun vatêrog bolai. Itah mai nêvanuan nêtaks mai nêvanuan nêsaan gail.' Avil nêvanuan gail lolêboi lêbêketa lêboii ke, namitisau hæn nêmauran tonor, ekitin len nêsa togole."

Nabiltivile gail lêsêpair dan nêsaan salito

(Luk 10.13-15)

²⁰ Beti aYesu etubat sor van hæn nabiltivile gail, esivoh len gail, gai togol namerikel tosobur len galito, husur galit lêsêpair dan nêsaan salito. ²¹ Ike, "Dereh tisa vêsa hæn gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vêsa hæn gaiug! Husur nêtagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gamêru, gêlaru artêpair dan nêsaan sêlaru len nahurabat toharharo mai nêmasiav.† ²² Be nukel mai gamêru ke, len nêboŋ aGot bêpêpehun navoian dan nêsaan, nêpanismen hæn naut a Tair mai a Siton asike idaj hum bîbar gamêru. ²³ Ale gaiug naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug mêhat vêbar nêmav a?*" Ao! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nêmatan. Husur nêtagol namerikel len naut a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan têpat sal vêbar nêboŋ ta damêŋai.* ²⁴ Be nukel mai gaiug ke, len nêboŋ aGot bêpêpehun navoian dan nêsaan, nêpanismen hæn naut a Sotom asike idaj hum bîbar gaiug."

Nêŋavŋavan kitin

(Luk 10.21-22)

²⁵ Len nêboŋ enan aYesu isor tuÿ, ike, "Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hæn nêmav mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nêkadulito mai alat lotokad namitisau hæn navile a pan, ale gukel vêhot gail mai alat lotovi ut kêmas hum atuhlahutai. ²⁶ Evoi, aTata, husur gohêhaÿur hæn tomaianan.

²⁷ "Natit pisi, aTêmagw ilav gail mai ginau tia. Sêkad avan ideh tolêboi aNatun aGot, be aTata ñai elêboii. Ale sêkad avan ideh tolêboi aTata, be aNatun ñai elêboii. Ale gai ilekis hæn nêvanuan galevis hæn bevêhot pârpar hæn aTata mai galito hæn lêbêboii."

²⁸ Nêboŋ aYesu tokêmaienan tonor ike, "Gegêam hæn ginau, gaiug niberîm têmêhav, nêloŋ tosa hæn natit tomêlas gotovusi, ale dereh neviol hæn nêŋavŋavan mai gaiug. ²⁹ Nayok sagw, lav nêhai enan togol dartobon hæn nêbesusupah mai gaiug. Ale gegêam vi hai susur sagw. Husur naut kêmas nêbevî amasta saŋ, nêsêdanj taltal, nêlogw madau, nêsênanu ginau, ale dereh nêŋavŋavan tegêam len gaiug, len nêloŋ am.* ³⁰ Husur nayok sagw sêdanj hæn gêbîkade, sêdanj hæn gaiug gêbêlêboi nêsa notokele, ale nêsa notorinji len gaiug, emêlala, sêdanj hæn gêbigole."

* **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Len naut egai, naves elêboi bikad namilen eru. Len tosua namilen imaiegai ke, nêvanuan lolêbon masuÿ hæn lêbêbis len natohan pipihabêlan aGot, ale lutah gati, il gêgat lan. Namilen togon ike, nêvanuan luke lêbêbis len natohan pipihabêlan aGot hæn lêbemêdas masuÿ hêni. † **11:21:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Naÿvide silat a Israel nêboŋ lotolêbon isa hæn nêsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nêbak namêtu, ale lobêtah len namilen nêhab, lubarbar hæn nêmasiav len nêkadulito. * **11:23:** Isa 14.13-15 * **11:23:** Gen 19.24-28 * **11:29:** Jer 6.16

12

*Masta hən nəSappat**(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)*

¹ Len nəboŋ enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len nəSappat. Ahai susur san gail lumalkəkət ale lotubat buḅur nəhəvhət nawit gail hən ləbīhani.* ² Nəboŋ naFarisi galevis lotoris natenan, lukel mai aYesu ke, “Geris, ahai susur sam̄ gail lugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat.” ³ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot, mətsəvuruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkət a?*” ⁴ EBiS len naim siGot ale luhan nabəta tolo, tokolkol hən galito be tonor hən ahai tutumav səbolit ŋai ləbīhani.* ⁵ Ale mətsəvuruŋ len nalo siMoses toke len nəSappat ahai tutumav gail lotoum len naim siGot, ləsagol kas natideh tosa, naut kəmas ləḅur kotov nalo hən nəSappat a?*” ⁶⁻⁷ Avil məttələboi namilen nategai len natosian siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, savi natutumavan,’ asike məttəsəb səhoti ke alategai lotonor limaspanis.* Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalyal səhor masuḅ hən naim siGot.* ⁸ Alategai lunor bathut aNatun Nəvanuan evi Masta hən nəSappat.”

*Nauluḅan navəlan tomat**(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)*

⁹ Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naim nəbonḅonan sua salito. ¹⁰ Ikad nauluḅan sual ei, navəlan tomat, toḡəm hum towas. Ale naFarisi gail luke lisəḅ səhot nəsabən ideh len aYesu ale lousi ke, “Inor len nalo hən nəvanuan ḅigol avan ideh ḅimaḅur len nəSappat a?” ¹¹ Ale isor var galit ke, “Gamit ideh gotokad nasipsip tosa tateh len nəḅur len nəSappat, ḡətətəḡau gati, lav kuvi a? Evoi məttələv kuvi! ¹² Ale nasipsip savi natideh, nəvanuan eḡəhor masuḅ hən len nənanuan siGot. Imaienan, inor len nalo hən datḅigol navoian len nəSappat.”

¹³ Beti ikel mai auluḅan ke, “Gisar hən navələm̄.” Nəboŋ tosar hən tonon, navəlan imaḅur təlmam inor ŋai hən toḡon. ¹⁴ Ŋa naFarisi gail luvan, luḅonḅon, lusor utaut hən nəḅisal hən ləḅemədas bun aYesu hən ḅimat.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis hən

¹⁵ Be bathut ke aYesu toləboi natgalenan, eriŋ naut enan. Nəḅiltiḅoh lohusuri ale igol alat lotoməsah ḅisi lumaur. ¹⁶ Ale ikele hən galit ke salihol husur gai len nəhon nəvanuan gail. ¹⁷ Ekəmaienan hən nəsa ahai kelkel ur, əlsaiəh, tokele ḅisarpoh ke:

¹⁸ “Nauluḅan nauman sagw bogai notolekis hən.

Noləmas bun gai,

nəlogw ehəhəvur hən.

Dereh neriŋ aNunuḡw lan,

ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən nəvanuan naut tilte gail.

¹⁹ Asike evitvituḅ, asike ikai ḅabat,

asike ikad avan ideh ḅesəsəloŋ hən nadolon len nəḅisal gail.

²⁰ Asike ikol ḅur naviyab toməḅit tia,

asike ekin bun nəḅau nam̄ial topaŋ kəkereh sal,†

van vəḅar ḅigol nanoran ḅipət puŋpuŋ naut ḅisi.

²¹ Ale nəvanuan naut tilte gail ḅisi dereh leriŋ nəlolit lan,

dereh livatvat viri hən ḅilav kuv galit dan nəsaan salito.*”

*AYesu mai aPeelsepul**(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)*

²² Beti nəvanuan galevis losəḅar nauluḅan tokad natəmat toḡol toḅut mai namətan toḅesw. Losəḅari van hən aYesu, ale igol imaḅur hən ke eləboi ḅisor, eləboi ḅəkəta. ²³ Naluḅoh ḅisi lumaŋmaŋ təḅan ale luke, “Ateḡai bogai, anatum siTevit māu a?”

²⁴ Be nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən natenan, luke, “Ateḡai ehut natəmat gail len nəḅaŋan siPeelsepul ŋai toil a m̄o hən natəmat gail.”

²⁵ Avil aYesu eləboi nənanuan salito ale ikel mai galit ke, “Nəvanuan gail hən nəkantri pipihəḅəlan nakiŋ ideh lotəḅalkabaŋ, dereh naut enan timasirsir, teḅəḅesw. Navile o nəḅathudud ideh toḅalkabaŋ, asike eil ḡəḡat be dereh tepəḅəḅw. ²⁶ ASetan təḅut natəmat san gail, gai təḅalkabaŋ. Dereh alat lototoḅ pipihəḅəlan lepəḅəḅw, asike loil ḡəḡat. ²⁷ Ale nəḅatḅut natəmat gail len nəḅaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat gail len nəḅaŋan sise? Ahai susur samit gail gabag loḅusani ke mətsanor. ²⁸ Be nəḅəḅut natəmat gail len

* 12:1: Deu 23.25

* 12:3: 1Sam 21.1-6

* 12:4: Lev 24.9

* 12:5: Num 28.9-10

* 12:6-7: Hos 6.6

* 12:6-7: Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. † 12:20: Len naut egai ikele ke aKristo asike

idaŋ taltal hən alat ləsəḅaŋ, dereh tivoi ŋai hən alat lotodədas ləḅitwol hən nəmauran salit gabag. * 12:21: Isa 42.1-4

nədaŋan seNunun aGot, imagenan natohan pipihabəlan aGot ibar gamit tia. ²⁹Avan ideh toke tebis len naim sinabəhariv todaŋ hən bəvənoh natit san gail, imasbanjis gat abəhariv. Nəboŋ tobanjisi tonorŋ ŋai, eləboi bitariv kuv natit pisi dan naim san.[‡]

³⁰“Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imapipiriah; asike bəsəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab. ³¹Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh teruəbat nəsaan pisi naut kəmas nəvanuan gail ləbisor mədasi, be ləbisor mədasa nNunun aGot, aGot asike eruəbat nəsaan enan. ³²Avan ideh bisor tas aNatun Nəvanuan, aGot dereh teruəbat nəsaan enan, be avan ideh bisor tas aNunun aGot, aGot asike eruəbat nəsaan enan dani boŋ ideh vi sutuai.”

Nəhai mai nəvite
(Luk 6.43-45)

³³Ale aYesu ike, “Gəbikad nəhai tovoi, nəvit dereh tivoi. Gəbikad nəhai bisa, nəvit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboŋ gotoris nəvite. ³⁴Gamit anatum nəmat gail![§] Anatum nəvaipa gail!^{**} Mətələboi mətəbikel natit tovoi nəboŋ mətəssa? Aoa! Nəsa topul səsəhov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele. ³⁵Nəvanuan tovoi, navoian egəm len natit tovoi topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon. ³⁶Be nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəvanuan gail limaskele sil nəsa lotokel nasoruan pisi lotosor lab həni. ³⁷Bathut len nasoruan sam aGot dereh tisab səhoti ke gotonor, ale len nasoruan sam aGot dereh tisab səhoti ke gotosa, gimaspənis.”

AYesu esivoh len alat lotousus namerikel
(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)

³⁸Beti ahai pusan hən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, “Hai pusan, namtuke namteris namerikel gəbigole.” ³⁹AYesu isor var galit ke, “Gamit naur ta daməŋjai mətusa, mətəsədaŋ len aGot suman apəhəvut tohusur auluman tiltile, sədaŋ len asəon. Mətous namerikel, avil isike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah. ⁴⁰Suman aJonah totoh len nəmariborŋ totor mai nalenmariug totor len nabəhəvun nəbiltiəh, len nəvide tomagenan, aNatun Nəvanuan dereh tipat bərhulon nətan husur nəmariborŋ titor mai nalenmariug titor.^{*} ⁴¹Husur natgalenan, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, like naur egai limaspənis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah!^{††} ⁴²Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, naKwin hən naSaut dereh tile məhat, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, tike naur egai limaspənis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən bəsəsoləŋ hən nəpitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon!”^{‡‡}

Natəlmaman hən nanunun tosa
(Luk 11.24-26)

⁴³AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən bisab naut ideh hən biŋavŋav lan, be idorŋ sobuer həni. ⁴⁴Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ Ale nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim tobəbesw, lotosir vahvəhuri, tuan təlmam hən natit pisi tonor. ⁴⁵Beti ivan vəsəhar nanunun toməlevru lotosa masuṽ səhor gai, ale nəboŋ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa vəsə tibətat səhor ta mo. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməŋjai.”

Nəbathudud kitin siYesu
(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)

⁴⁶Nəboŋ aYesu tosor mai naluvoh sal, avan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor mai. ⁴⁷Avan sua ikel mai ke, “Geris, anam mai avam gail loil vivile, luke lisor mai gaiug.” ⁴⁸Ale isor var atenan ke, “Anagw ase? Avagw gail ase?” ⁴⁹Ale esuhun nəvəlan van hən ahai susur san gail, ike, “Geris! Anana sagw mai avagw gail bogai! ⁵⁰Bathut avan ideh togol nəsa aTəmagw len nəmav toləŋoni, gai evi avagw, o avəvinegw o anana sagw.”

[‡] 12:29: Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi bilav kuv nəvanuan dan aSetan nəboŋ tobanjis gat aSetan, husur aYesu idəŋ səhori. [§] 12:34: Len nəvanuan seju gail, nəmat isa masuṽ hum natəmat toil a mo həni. ^{**} 12:34: Nəvaipa evi nəmat tosa. ^{*} 12:40: Jna 1.17 ^{††} 12:41: Jna 3.5, 8, 10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ^{‡‡} 12:42: 1Ki 10.1-10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətəhuh ləbesəsoləŋ həni.

13

*Nəbol pusan hən namisurhuwit
(Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)*

¹ Len nəboŋ enan, aYesu evivile len naim, ebətah tarhəwai Kalili. ² Ale nabiltiuvoh logəm, bənbəŋ garu lan, gol ke isah len nəbət hən bəbətah, ale naluvoŋ loil husur nabitas. ³ Beti ikel natit tosobur mai galito len nəbol pusan gail. Ike, “Ikad nəvanuan tomabmabul namisurhut gail. Boŋ sua ia bubulan namisurhut nawit. ⁴ Nəboŋ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur nəpisa, ale nəman naməsav logəm, luhan piŋ gail. ⁵ Galevis lorus len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut bathut nətan səsaŋ. ⁶ Nəboŋ namityal tovi məhat, nəyal etun idanŋ gol nalut gail lomial husur səkad nəharhət tovi pan, ale lumayoh. ⁷ Galevis lorus len nəhau tokad nasunite, ale nəhau itov vi məhat, ruŋ gut bun nawit. ⁸ Galevis lorus len nətan tokənoh ale nəboŋ lotomatu, sua iŋan vəkad 100, sua iŋan vəkad 60, sual am iŋan vəkad 30. ⁹ Nəvanuan tokad nədaraŋan, tesəsəloŋ!”

¹⁰ Beti ahai susur san gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Nəboŋ gotosor mai galito, gubol pusan mōs nəsa?” ¹¹ Ale isor var galit ke, “Nugole husur aGot idanŋ hən ke mətəbəloboi nəsa tosusuah len natohan pipihabəlan aGot len nəmav be aGot sədaŋ hən ke galit ləbələboii. ¹² Bathut avan ideh nəlon tomabur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am mai hən bəpəl hən. Avil avan ideh tomətahun bələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tokade dani. ¹³ Husur enan nusor mai galito len nəbol pusan, husur naut kəmas lotokəta, ləsakəta ləboi nəsa notogole, naut kəmas lotosəsəloŋ, ləsəsəloŋ hən nəsa notokele, ləsələboii. ¹⁴ Ale nasoruan siGot əlsaiah tokel uri isarpoh len galito, ike:

“ Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ
be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.

¹⁵ Husur nəkadun alategai egəm vōnvoŋ,
pəpadaŋ nədaraŋalit ebulbulol,
ale namətəlit iŋer:

Asike lətmagenan,
namətəlit takəta ris nəsa notogole,
nədaraŋalit təsəsəloŋ hən nəsa notokele,
nəlilit taləboi natgalenan,

ale lətəpair van hən ginau,

ale nətagol galit lətəmaur’ ”*

¹⁶ Ale aYesu isor am ke, “Gamito, navoian siGot igol mətukab hən namətəmito bathut ke lotokəta, mətukab hən nədaraŋamito bathut ke lotosəsəloŋ. ¹⁷ Husur nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur mai nəvanuan tonor lotosəbur loləŋon masuŋ ke lətaris nəsa məttoris, be ləsaris, loləŋon masuŋ ke lətasəsəloŋ hən nəsa məttosəsəloŋ hən, be ləsəsəloŋ hən.

*AYesu isor vəsvəsai nəbol pusan enan
(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)*

¹⁸ “Imagenan, səseloŋ hən namilen nəbol hən nəvanuan tobubulan namisurhuwit. ¹⁹ Namisurhuwit torus len nəpisa esumian nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən nasoruan hən natohan pipihabəlan aGot be ləsələboii, gai tosa vəsa masuŋ tovi təmat egəm, lav kuv namisurhut nasoruan enan dan nəlolito. ²⁰ Namisurhuwit torus len naut tobaŋ vat esumian alat lotosəsəloŋ hən nasoruan, ale vəha-sua ŋai lotəgau gati len nakemkeman. ²¹ Avil ləsəkad nəharhət tovi pan gol ləsəmaur sabəlav. Be nəboŋ todaŋ bibari o avan ideh bəmədəs buni gol ləbələboŋ biŋa, dereh limayoh tutut, luteh dan nadələmian len nasoruan. ²² Namisurhuwit torus len nəhau tokad nasunite esumian alat lotosəsəloŋ hən nasoruan avil nə-nau-masuŋ-an hən nəmauran ta daməŋai mai nagərasian hən na-pul-hən-natite-an aroruŋ gut bun nasoruan gol səvan. ²³ Avil namisurhuwit torus len nətan tokənoh esumian alat lotosəsəloŋ hən nasoruan, lotoləboii, lotoŋan masuŋ. Sual iŋan vəkad 100, sual iŋan vəkad 60, sual am iŋan vəkad 30.”

Nəbol pusan hən nawit mai naliol tosa

²⁴ AYesu ikel nəbol pusan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoii len nəmarireu san. ²⁵ Be nəboŋ topat len mariug, aenemi sua egəm, ebubulan namisurhuliol tosa len nəmarireu tokad nawit tia,

* 13:15: Isa 6.9-10

ale ivan.* ²⁶ Nəboŋ nawit totov, tuŋat biʋan, naliol tosa am itov. ²⁷ Naslev gail simahean naim logəm həni, luke, 'Nasub, gaiug gobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu sam be gagai epul hən naliol tosa! Imabe?' ²⁸ Ale ikel mai galit ke, 'Aenemi sua igol nategai.' Nə naslev gail lousi ke, 'Guke namteput tuan naliol enan a?' ²⁹ Ris toke, 'Ao, nəboŋ mətəbeputi, dereh mətəput mēdas nawit am. ³⁰ Riŋ gələr pisi aritov bōnbōn vəbar nəmatuan, ale len nəboŋ hən nəmatuan, dereh nikel mai nəvanuan nəmatuan ke lepəpəhun gəlaru, baŋis tuan naliol tosa hən ləbepəŋasi, ale baŋis tuan nawit vi lan naim sagw notoriŋriŋ nəhanian lan.' "

Nəbol pusan hən namisurhumastat
(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹ AYesu ibol pusan tətəs ike, "Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len nəhol san. ³² Ekəkereh səhor namisurhuhanian tilitile gail, avil nəboŋ totov, egəm tibav səhor nəhanian gail len nəhol, ale egəm vi hai, hən ke nəman naməsav logəm um hən nəhai ŋodŋod salit len nəpəshət gail."

Nəbol pusan hən nayis
(Luk 13.20-21)

³³ AYesu ikel nəbol pusan. Ike, "Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Mitinau nayis, apəhəvut sua tolavī. Ebundasi len nəhad nəflaua totor van vəbar nəflaua kavkav totob."†

³⁴ AYesu ikel natgalen pisi mai naluʋoh gail len nəbol pusan. Nəboŋ tosor mai galito, ikel nəbol pusan akis ŋai.‡ ³⁵ Igol tomaiənan hən bigol nəsa ahai kelkel ur tokele bisarpoh ke, "Nəboŋ nəbesəŋav hən nabuŋogw, dereh nisor len nəbol pusan, dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len natubatan, nəboŋ notoum hən navile a pan."*

AYesu isor vəsvəsai nəbol hən naliol tosa

³⁶ Beti aYesu eriŋ naluʋoh, evi lohoim. Ale ahai susur san gail logəm həni, luke, "Kel mai ginamito bai, namilen nəbol hən naliol tosa len nəmarireu." ³⁷ Isor var galit ke, "Atenan tobubulan namisurhuwit tovoi evi aNatun Nəvanuan, ³⁸ ale nəmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit tovoi lovi alat lototoh pipihabəlan aGot. Naliol tosa lovi alat sitenan tosa vəsa masuʋ tovi təmat. ³⁹ Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi natəmat. Nəboŋ hən nəmatuan evi nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen hən natit pisi, ale alat nəmatuan lovi aŋel gail. ⁴⁰ Sumtan alat nəmatuan lotobaŋis tuan naliol tosa hən nəhab bihani, dereh timagenan len nagilen hən natit pisi. ⁴¹ Dereh aNatun Nəvanuan tesəvat aŋel san gail hən ləbepəpəhun galit pisi lotogol nəvanuan bigol nəsaan, mai alat lotogol nəsaan, dan natohan pipihabəlan. ⁴² Dereh aŋel gail libar hən galito vi lan nəhab topud vəsa; len naut enan dereh litaŋ, likat bərbur narivolitito. § ⁴³ Beti alat lotonor dereh lesuŋan namityal tonial habat len natohan pipihabəlan aTəmalito. Nəvanuan tokad nədariŋan tesəsəloŋ!

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

⁴⁴ "Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakontit sua tovoi buni, nəvat han tosobur, tosusuah len nəmarireu sua. Ale avan sua isaʋi. Itavun tətəs həni. Ale len nakemkeman san ivan, epur hən natit pisi tokade ale ia vur nəmarireu enan hən bikad natenan tovoi.

⁴⁵ "Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toʋur natit gail, pur hən gail, todōŋ nanesnes tovoi gail. ⁴⁶ Ale nəboŋ tosaʋ nanesnes sua, nəvat han totibau, ivan, pur hən natit pisi tokade, ale ia vur nanesnes enan.

⁴⁷ "Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Nəvanuan galevis lubar hən nalevlev len nabiltiwai. Sədareh ikad naməŋod totilitile tosobur tovisivis lan. ⁴⁸ Ale nəboŋ topul, lolivi vahut, lobətah, losəŋon tovoj gail len nəhad sua ale lubar hən tosa gail vi tut. ⁴⁹ Dereh timagenan len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen hən natit pisi. Aŋel gail dereh lia pəpəhun alat lotosa vəsa dan alat lotonor. ⁵⁰ Dereh libar hən alat lotosa vi lan nəhab topud vəsa vagol nametəlai tovi wai; len naut enan dereh litaŋ, likat bərbur narivolitito."

⁵¹ AYesu eus galit ke, "Mətələboi səhot natgalen pisi m̄au a?" Lusor vari ke, "Evoi, namtoləbooi." ⁵² Nə ikel mai galit ke, "Ahai pusan hən nalo siMoses togəm vi ahai susur len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, ahai pusan enan esuŋan amahean naim topul hən

* 13:25: Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nəvanuan eru. † 13:33: Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosobur, len nasoruan ta Kris lokisi hən sata totor. ‡ 13:34: Hən naves 34-35, Mak 4.33-34 * 13:35: Psa 78.2 § 13:42: Nəhab egai tosor huseri epud vəsa vagol nametəlai tovi wai.

nakontit gail. Eriñ natgalenan len naut sua hən ləbesuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai nakontit tomatu dan naut enan.”

*Lomətahun aYesu len naut a Nasaret
(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)*

⁵³ Nəboñ aYesu tokel nəböl pusan galenan tonon, eriñ naut enan. ⁵⁴ Ale nəboñ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, epusan len naim nabonbonan salito. Galit lupan, luke, “Eee, namitisau hən nəmauran tovoï egai, gai ilavi a be? Nədanan hən ðigol namerikel gail, ilavi a be? ⁵⁵ Be savi anatan uluman sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nahəsan aMeri a? Aʋan aJemes, aJosef, aSimon mai aJutas a? ⁵⁶ Ale aʋavinen gail pisi ləsatoh mai gidato a? Bimaianan, ilav natgalen a be? Savi gai hən bimaianan!” ⁵⁷ Ale nəlölit epəñasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur ideh, len naut pisi loputsani len nənauan salito, be len naut a im san mai len naim san, lunau ke tovi ut kəmas.” ⁵⁸ Ale aYesu sagol namerikel sasobur len naut enan husur lupar dəlomian lan.

14

*Nəmatan siJon Baptais
(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)*

¹ Nəboñ aHerot Antipas tosəsəlon hən na-kel-uri-an husur aYesu, ² ikel mai naslev lotokəkəta təban ke, “Atenan aJon Baptais bolai! Ile məhat dan nəmatan, imagenan nədanan hən ðigol namerikel gail ipat lan.”

³ AHerot ekəmaianan husur a mō igol ke lototah gat aJon, riñi len naim bəbanjis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot aʋan aFilip tosəhar kuvi. ⁴ Lutah gat aJon husur ikel titau hən aHerot ke, “Len nalo sanor hən gəbesəhar alitenan.”* ⁵ AHerot ike tigoñ aJon timat be emətahw len nəlöl pañpañ sinaluʋoh bathut lunau ke aJon tovi ahai kelkel ur.

⁶ Len nəhanan hən nəboñ nəpasian siHerot, anatvavin aHerotias isav len nəholito ale aHerot ehəhəʋur habat həni. ⁷ Imagenan ita gat na-kel-gati-an sua hən beviol hən natideh gai bəloni mai. ⁸ Na nəboñ anan tokel mai hən nəsa hən beusi, natəbarehreh ikel mai aHerot ke, “Noləjon nəkadun aJon Baptais, gegai, len nasiloh!” ⁹ Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-gati-an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəhanan, aHerot ikele hən nasoltia galevis ke tehum tousi. ¹⁰ Ale lovi lan naim bəbanjis, luta kotov nəkadun aJon. ¹¹ Lorin nəkadun len nasiloh, pati, lavi mai natəbarehreh topati vəlavi mai anan. ¹² Beti ahai susur siJon logəmai, lupat niben van vətavuni. Ale nəboñ lototavuni tonon, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi mai.

*aYesu evəjan alalaman lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

¹³ Nəboñ aYesu tosəsəlon hən na-kel-uri-an husur aJon, isah len nabot sua, eriñ naut enan hən bitoh səbon len naut toḃəbesw. Nəboñ naluʋoh gail lotosəsəlon həni, lorin nabiltivile gail, luyar a ut husuri. ¹⁴ Nəboñ aYesu tomariñ dan nabot, eris nabiltiluʋoh, nəlon itañis galito ale igol alat lotoməсах lumaur.

¹⁵ Nəboñ naut togomgom, ahai susur san gail logəm həni, luke, “Naut eg ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan pisi tia. Səvat naluʋoh van, hən ləbevi lan navile gail hən ləbidas hanian hən ləbeʋuri.” ¹⁶ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Salivan, gamit m̄au mitilav nəhanian mai galito.” ¹⁷ Lukel mai ke, “Be namtsəkad natideh gegai, natuhbəta torim mai naieh toru ŋai.” ¹⁸ Ale ike, “Tariv gail gom, mai ginau.” ¹⁹ Beti ikel mai naluʋoh ke lebətah len naliol. Ale ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan. Ebur gail, ilav nabəta mai ahai susur san gail ale lopəpəhun gail mai naluʋoh. ²⁰ Galit pisi luhan, luhanukub, ale losəsəjon hudhuhanian van, gol nəhad tovi 12 lopul.* ²¹ Ikad alalaman lotovi 5,000 lotohan, be ikad alatpəhəʋut mai alahutai am.

*aYesu iyar len nəpon nəwai
(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)*

²² Beti aYesu igol ahai susur gail lusah len nabot hən ləbeil a mō vi lan nətarhət nabiltiwai. Ale gai esəvat naluʋoh gail hən ləberin naut enan. ²³ Nəboñ tosəvat galit tonon, aYesu etəvəhuh səbon vi lan navəhuh hən bisor mai aGot. Ale nəboñ naut togomgom itoh səbon ei. ²⁴ Len namityal anan, nabot isal vi rivuh a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, gol iʋas nabot husur isoh bur nəlan. ²⁵ Len nadudulan somitlan naut səlan sal be aYesu egəm hən galito, iyar len nəpon nabiltiwai. ²⁶ Nəboñ ahai susur gail lotoris toyaryar pōniwai, nəkadulit eʋurʋur. Lukai ke, “Wao! Nanunun sua bolai.” Ale ninelit epil gol lukai habat.

* 14:4: Lev 18.16, 20.21 * 14:20: 2Ki 4.42-44

²⁷ Vêha-sua ñai aYesu isor mai galit ke, "Samtemətahw! Məteil buri! Ginau bogai!" ²⁸ APita ikai van hēni ke, "Nasuḅ, ḅevi gaiug kitin, kel mai ginau ke niyar len nəḅon nəwai van hən gaiug." ²⁹ Ale ike, "Gəmai!" Nəḅon aPita tomarin dan nəḅot, iyar ḅoniwai van hən aYesu. ³⁰ Be nəḅon aPita toris nəlan todan, emətahw, etuḅat sar maduḅduḅ ale ikai ke, "Nasuḅ, numat! Liv kuv ginau!" ³¹ Vêha-sua ñai aYesu isar hən navəlan, itah gati, ale ike, "Gaiug gotokad natuḅdəlomian ñai, nəloḅ eur ginau mabe?" ³² Ale nəḅon artosah len nəḅot, nəlan idar buni. ³³ Beti alat len nəḅot lulotu hēni ke, "Govi aNaturan aGot kitin."

³⁴ Nəḅon lotolav tukot len nəḅiltiwei, luvahut len naut a Kennesaret. ³⁵ Nəḅon alat len naut enan lotokəta ləḅoi aYesu, lopisul van hən naut pisi todar vis naut enan ale losəhar alat lotoməsah van hēni. ³⁶ Lonjiri ke tidanḅ hən ləḅibar ñai nasuḅarḅəh nahurabat san, ale galit pisi lotobari lumaur.

15

Inor ke niben nəvanuan ḅiveveu o nəlon māu?

(Mak 7.1-13)

¹ Beti naFarisi gail mai ahai ḅusan hən nalo luyar a Jerusalem gəm hən aYesu, luke, ² "Imabe ahai susur sanḅ gail lupal sob dan nəḅisal hən nəvide sihaḅut sidat gail ta sutuai? Husur ləsəkəkəsəval nəḅon lotohan." ³ Ris aYesu tosor var galit ke, "Gamit, imabe mətəbur kotov nalo siGot mōs mətəḅusur nəvide samit ta sutuai? ⁴ Bathut aGot ike, 'Putsan atəmaḅ mai ananḅ matmat len nənanuan sanḅ,*' ikele am ke, 'Avan ideh tosor tosa todan hən atəman o anan, gai timat ebun māu.' ⁵⁻⁶ Avil gamito, mətumakuv dan nalo siGot hən mətəḅusur nəvide samit ta sutuai nəḅon məttoḅusan ke, 'Avan ideh ḅikel mai atəman o anan ke, "Nəsa notokade hən nəḅevi tarḅət sanḅ, noviol hēni tia mai aGot. Gai ḅigol ḅimagenan, inor ñai ke asike eḅutsan atəman len nənanuan san.'" Gamito, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ñai. ⁷ Mətovi nəvanuan gəgəras ñai. Nəsa aGot tokele len nabuḅon aIsaiah husur gamito ekitin. Ike,

⁸ "Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito, be len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

⁹ Lulotu sḅəuer hən ginau, loḅusan hən nakelean sinəvanuan, hum tovi lo sagw.' ^{*}

Nəsa igol nəvanuan saveveu?

(Mak 7.14-23)

¹⁰ Beti aYesu ekis naluḅoh gəmai, ikel mai galit ke, "Mətəsəsəlōḅ hən nəsa notokele, mətələḅoi. ¹¹ Savi nəsa tovi lan nəḅan togol nəvanuan toḅinḅinḅal len nəḅon aGot. Ao, evi nəsa tovivile dan nabuḅon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan saveveu." ¹² Beti ahai susur gail logəm hēni luke, "Nəḅon naFarisi gail lotosəlōḅ hən nəsa gotomadhakele, igol nəlolit isa. Goləḅoi māu a?" ¹³ Ris aYesu tosor var galit ke, "Nəhai ideh aTəmagw len nəḅav səḅabule, dereh teḅut kuvi. ¹⁴ Rinḅ galit lesuh! Lovi mətḅesw gail lotosəhar alat ləsəkəkəta. Namətḅesw sua ḅesəhar namətḅesw togon, dereh gəlar pisi ariteh, arimasur len nəbur." ¹⁵ Ale aPita ike, "Kel namilen nasoruan kəta enan mai ginamito." ¹⁶ AYesu ike, "Gamito am, mətəsələḅoi sḅəoti a? ¹⁷ Mətələḅoi tia ke natit pisi tovi lan nəḅan nəvanuan, evi lan natəḅan van, evivile vi lan nalitavtav. ¹⁸ Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuḅon, egəm len nəsa topat len nəlon, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu. ¹⁹ Husur natgalegai logəm len nəlon: nənanuan tosa, nagolean hən nəḅatan, naitian toḅur kotov nəlahan, naitian tosa, navənahān, nalibonḅan len nakotan, mai nasoruan tomədās nahəsān nəvanuan o tomədās nahəsān aGot. ²⁰ Natgalenan lugol nəvanuan loḅinḅinḅal len nəḅon aGot. Nəvide hən nakəkəkəsəvalan len nəḅahan sagole!"

Nadəlōmian sitōḅtaKənaan

(Mak 7.24-30)

²¹ Beti aYesu erin naut a Kalili, evi lan naut pəpadanḅ hən nəḅiltivile eru, a Tair mai a Siton. ²² AtoḅtaKənaan sua totoh len naut enan, egəm hən aYesu, ikai ke, "Nasuḅ, aNaturan siTevit, gilolosa hən ginau. Natəmat sua emədās anatvavigw vəsai!" ²³ Be aYesu sasor vari len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm hēni luke, "Səvati vi tut bathut ehur gidato, ikai walwal!" ²⁴ Len na-sor-vari-an san aYesu ike, "AGot esəvat ginau van hən alat a Israel ñai lotohum nasipsip gail lotomasig." ²⁵ Na alitenan egəm, teh bathurien aYesu, ike, "Nasuḅ, gevi tarḅət sagw!" ²⁶ AYesu ike, "Sanor hən nəḅilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəḅibar

* 15:4: Exo 20.12; Deu 5.16

* 15:4: Exo 21.17; Lev 20.9

* 15:9: Isa 29.13

həni van hən nalipah gail.” ²⁷ Ris aliten toke, “Evoi, Nasub, be nalipah gail loləboi ləbihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito.” ²⁸ Ale aYesu isor vari ke, “Bareab, gaiug gukad nadələmian totibau masuŵ! Tevisi mōs gaiug hum gotoləḡoni.” Ale anatvavin imaur len namityal enan van.

AYesu igol isoḡur lumaur

²⁹ AYesu eriḡ naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəbilitiwai Kalili. Ale etəvehuh vi lan nəvehuh, ebətah ei. ³⁰ Nabiltiḡvoh gail logəm həni, losəhar alat lotogau, nametbesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, nabut gail mai isoḡur am. Loriḡ galit bathurien aYesu ale igol galit lumaur. ³¹ Naluḡvoh lumaḡmaḡ len nəsa lotorisi. Nabut gail lusor; alat narielit tosa, nibelit ivoḡəvoḡ, lumaur; alat lotogau luyar; mai nametbesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyaljalan siGot silat a Israel.

AYesu evəḡan alaluman lotovi 4,000

(Mak 8.1-10)

³² Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, “Nəlogw itaḡis alategai, husur lutah mai ginau len nəmariboḡ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləbihani. Nəsalaḡon nəbesəvat galit van malkəkət. Nəḡigole, dereh limatmatioŵ husur napisal salito.” ³³ Ale ahai susur gail lukel maii ke, “Len naut toḡəbesw topat səḡon maiegai, namtilav natuhbəta tihau mabe hən namtəvəḡan nabiltiḡvoh eḡai?” ³⁴ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis.” ³⁵ Nḡa aYesu ikel mai naluḡvoh ke ləbətah len tan. ³⁶ Ilav natuhbəta toməlevru mai naieh gail, esipa vi təban aGot hən nəhanian, eḡuri, lavi mai ahai susur gail ale lopəpəhuni mai naluḡvoh. ³⁷ Galit piḡi luhan vəhanukub. Ale losəḡon nahudhuhanian van gol nəhad toməlevru lopul. ³⁸ Ikad alaluman lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatpəhaḡut mai alahutai gail am. ³⁹ Beti aYesu esəvat naluḡvoh gail van. Ale isah len nabot, igam van vəbar naut a Makatan.*

16

Lous taltal hən aYesu hən namerikel

(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)

¹ Boḡ sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləḡon ke aYesu tigol nəsaban, ḡa lousi hən bəvusan galit hən namerikel hən nəmav. ² Be aYesu isor var galit ke, “Nəboḡ namityal tomasur mətuke, ‘Pelan dereh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,’ ³ ale len nadudulan mətuke, ‘Daməḡai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəmav epitau. Dereh naut tisa. Nabiltius dereh teus.’ Mətələboi mətəberis nəsa tovisi len nəmav, ale vəha-sua ḡai mətələboi ke naut tivoi o tisa, be mətodədas mətəberis ləboi namilen nəsa tovisi len nəboḡ gail ta daməḡai. Mitimabe? ⁴ Gamit naur ta daməḡai mətusa, mətsədaḡ len aGot suman apəhaḡut tohusur auluman tiltile, sədaḡ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ḡai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aḡonah.” Ale aYesu eriḡ galito, ivan dan galito.

Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail

(Mak 8.14-21)

⁵ Nəboḡ ahai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət nabiltiwai, nəlolit iboḡboḡ hən ləbesəḡon nabəta ideh van. ⁶ Ale aYesu ikel mai galito ke, “Mətələḡgau hən gamit gabag! Mətəkəkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail.” ⁷ Lusor mai galit gabag ke, “Ekəmaianan husur datsəlav nabəta ideh gəmai.” ⁸ AYesu eləboi nənauan salito ḡa ike, “Gamit məttokad natuhdəlomian ḡai, mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? ⁹ Mətsaləboi sal a? Nəlomit iboḡboḡ hən natuhbəta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad gail piḡi məttosəḡoni a? ¹⁰ Nəlomit iboḡboḡ hən natuhbəta toməlevru hilat lotovi 4,000 mai nəhad gail piḡi məttosəḡoni a? ¹¹ Imabe? Mətnau sal ke nusor husur nabəta mḡau a? Aoa! Be nukel mai gamit tətas ke, kəkəkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail!” ¹² Beti len namityal enan ḡai lunau səhoti ke nəboḡ tokel nalələḡauan mai galito, gai sasor husur nayis len nabəta. Ao isor tas napusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

APita ikel kot aYesu

(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)

¹³ AYesu eriḡ naut enan ale nəboḡ tobar naut a Sisarea Filippi, eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail lotosor husur aNaton Nəvanuan, luke tovi ase?” ¹⁴ Lusor vari ke, “Galevis luke aḡon Baptais. Galevis luke aElijah. Galevis am luke aJeremiah o ahai kelkel ur sual

* **15:39:** Datsaləboi savoi naut a Makatan topat lan, be datoləboi ḡai ke topat tarhəbilitiwai Kalili. * **16:9:** Mat 14.15-21

* **16:10:** Mat 15.32-38

am.”¹⁵ *Beti eus galit ke, “Be gamito, mætunau ke ginau ase?”*¹⁶ ASimon Pita isor vari ke, “Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nækadun némauran.”¹⁷ Ale aYesu ikel mai ke, “Tivoi hæn gaiug, aSimon anatan aJonah! Savi avan ideh len navile a pan tokel vøhot natenan, be aTamagw len nê mav ikel vøhoti mai gaiug.”¹⁸ Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nêvat, ale dereh neum hæn naim sagw len nêvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nêdanjan hæn nêmatan edêdas bêsøhor galito.¹⁹ Nukele am mai gaiug ke, dereh nêviol hæn naki hæn nabopita hæn natohan pipihabølan aGot len nê mav mai gaiug. Natideh gæbikai tasi len navile a pan, evi nêsa aGot tokai tasi tia len nê mav. Ale natideh gæbidam hæni len navile a pan, evi nêsa aGot todam hæni tia len nê mav.”²⁰ *Beti aYesu ikel puli hæn ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.*

*AYesu epøhav utaut hæn nêmatan san
(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)*

²¹ Len nêboj enan van, aYesu etubæt kele iparpar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusalem ale timasløjon tisa vøsa len navide tosøbur len navølan alat lotoil a mō hæn nêvanuan gail, abilthai tutumav gail mai ahai pusan gail hæn nalo. Ale dereh ligol timat. *Beti len nêmariboj bitor dereh aGot tigol tile mæhat.*²² *Beti aPita eliv aYesu vi tarhæte, etubæt sor lan, ike, “Satimaean, Nasub! Natgalenan salevisi hæn gaiug!”*²³ *Be ipair van hæn aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hæn nêbipes hæbetw hæn nêbiteh. Nênanuan sam gail læsøpat len nêsa aGot toløjoni, lohukur naløjonian sinêvanuan najai.”*

²⁴ *Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh bîke behusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hæn nênanuan mai naløjonian san gabag, timasvus nêhai balbal san, tehukur ginau.*²⁵ *Hukur avan ideh bîke biwol hæn nêmauran san gabag hæn bêtægau gat nêmauran san, dereh timasig. Be nêmauran san bîmasig mōs ginau, dereh tikad nêmauran vi sutuai.*²⁶ *Nêvanuan bikad natit pisi len navile a pan, be nêmauran san vi sutuai bîmasig, imabe? Ikad nêsa? Nêvanuan eløboi bêtøviol hæn nêsa hæn bîkad nêmauran enan a?*²⁷ *Bathut aNatun Nêvanuan dereh tegøm ta bog. Dereh tegøm mai anel san gail len nêdanjan mai namænas seTeman. Len nêboj enan, dereh tilav napurpuran mai nêvanuan gail hæn natit pisi lotogole, tinor hæn nêsa lotogole.**²⁸ *Nokitin mai gamit ke, gamit galevis mættoil gegai, asike lumat van vøbar læbøris nagæmaian siNatun Nêvanuan hæn beil a mō hum aKin.”*

17

*Namænas kitin siYesu
(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)*

¹ Len nêmariboj tomølvets husur nêboj enan, aYesu esøhar aPita, mai alarmi van, aJemes mai aJon. *Esøhar galit sæbolito vi mæhat len navøhuh sua tosahsah.*² *Ale len nêholito egøm tile, nêhon emial hum namityal, nahurabat san egøm pøhapøhw buni vabilbil.**³ *Vøha-sua najai loris aMoses mai aElijah artohol mai aYesu.*⁴ *APita isor mai aYesu, ike, “Ivoi hæn dattotoh gegai. Gæbeløjoni, dereh neum hæn nêpasvaløval titø, tesua esam, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”*

⁵ *Nêboj aPita tosor sal, nêmavukasw tomial habat ikabut gol galito, ale nadoldol sua len nêmavukasw ike, “Ategai evi aNatugw ulumnan notolømas buni, notoehøhavur hæni. Sæsøløj husuri!”*⁶ *Nêboj lotosæsøløj hæn natenan, ahai susur gail luteh, kæt vi pan, nêlolit epil vøsa.*⁷ *AYesu egøm hæn galito, ibar galito, ike, “Mitile mæhat. Samtemøtahw.”*⁸ *Ale nêboj lotokæt vi mæhat, lokæt a risi aYesu sæboj naj, læsaris avan ideh am.*

⁹ *Nêboj lotomarin vi pan len navøhuh, aYesu ikele hæn galit ke, “Samtikel ur nêsa mættoirisi mai avan ideh am vir aGot bigol aNatun Nêvanuan bile mæhat dan nêmatan.”*¹⁰ *Beti ahai susur gail lousi ke, “Ahai pusan hæn nalo luke aElijah timasgøm a mō, be lukele hæn nêsa?”**¹¹ *AYesu isor var galit ke, “Evoi, tarhæt sua, aElijah dereh tegøm a mō hæn bigol tælmam hæn natit pisi læbøinor.*¹² *Be len nêtarhæte am, nukele mai gamit ke, aElijah egøm tia, ale nêvanuan gail læsakæt læboii, lugol nêsa toløjoni hæni. Imagenan, dereh ligol aNatun Nêvanuan am teløjon tisa vøsa.”*¹³ *Len namityal enan naj ahai susur gail lunau sèhoti ke aYesu isor mai galito husur aJon Baptais.*

*AYesu igol natætai sua tokad natømat imaur
(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)*

¹⁴ *Nêboj lototælmam dan navøhuh tonøj, logøm hæn naluvøh, ale aulumnan sua egøm hæn aYesu, etøjedur bathurien,*¹⁵ *ale ike, “Nasub, gilolosa hæn anaturgw ulumnan husur nahumatmat ibari gol ke eløjon isa vøsa batbat. Husur iteh len nêhab tabtab ale iteh*

* 16:19: Mat 18.18; Jon 20.23

* 16:27: Psa 62.12; Rom 2.6

* 17:2: 2Pit 1.16-18

* 17:10: Mal 4.5

vəha-səbsoḅur len nəwai am. ¹⁶ Nosəhari van hən ahai susur sarī gail avil lodədas ləḅigol ḅimaur.” ¹⁷ AYesu isor vari ke, “Ee naur egai məttoḃətahun nadəlomian, məttoḃətahun nāpīsal tosa tokabkabur, nitoh mai gamit tebəlav mabe? Məṭupar dəlomian van van nupetəmas həni. Səhar natətai gamail” ¹⁸ Beti aYesu esivoh len natəmat ale imakuv dan natətai, ale len namityal enan van imaur buni.

¹⁹ Ale ahai susur gail logəm hən aYesu, lusor səḃolit maii ke, “Imabe ginamit namtsaləḃoi namṭḃəhut natəmat enan?” ²⁰⁻²¹ Ale ikel mai galit ke, “Mətodədasī bathut nadəlomian samit emīdol, ekəkereḃ masuṽ. Husur nokitin mai gamit ke, mətḃikad nadəlomian hun namisurhumastat tomarisoris mətəḃəḃoi mətḃikel mai nəṽehuh egai ke, ‘Gerus van ea!’ ale dereh terus. Naut kəmas mətunau ke mətodədas mətḃigol natesua, dereh mətəḃəḃoi mətḃigole.”*

*AYesu isor tətəs husur nəmatan san
(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)*

²² Nəḃoṅ ahai susur gail lotoḃonḃon len naut a Kalili, aYesu isor mai galit ke, “Avan sua dereh teriṅ aNatuṅ Nəvanuan len nəṽəlan nəvanuan gail. ²³ Dereh ligol timat, ale len nəmariboṅ titōr aGot tigol tile məhat.” Nəḃoṅ aYesu tokəmaienan tonōṅ, ahai susur gail loləṅṅon isa masuṽ.

Nətaks hən naim siGot

²⁴ Nəḃoṅ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, alat lototariv tuān nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, “Ahai pusan sarī, eṽur nətaks hən naim siGot māu a?”†

²⁵ APita ike, “Evoi.” Ale nəḃoṅ toḃis lohoim, aSimon sakel natideḃ be aYesu isor a mō maii ike, “Simon, len nənanuan sarī nəsa inor? Nau nakīṅ gail len navile a pan. Ase eṽur nələisens mai nətaks lototariv tuāni, anatulit gail o nametḃos gail a?” ²⁶ Ale aPita ikel maii ke, “Nametḃos gail.” Beti aYesu ike, “Bimaianan, savi len anatulit gail hən ləḃəṽuri. ²⁷ Be hən asike nələlit ḃiparṅṅar, givan hən nəḃiltiwai, bar hən nəḃəu. Naieḃ metəkav gəḃisəḃ hən, səṅṅav hən nabuṅṅon ale dereh gisaḃ nakoin tovi nəstater.‡ Lav kuvi, lavi mai galito mōs nətaks sidaru.”

18

*Ase iyalyal səḃor galit am
(Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2)*

¹ Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, “Ase iyalyal səḃor galit am len natohan pipihəḃəlan aGot len nəmav?” ² Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito. ³ Beti ike, “Nokitin, nukel mai gamit ke, asike mətḃipair dan nəṽide tosa samito hən mətḃesumān atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mətəḃis len natohan pipihəḃəlan aGot len nəmav. ⁴ Imagenan, avan ideḃ ḃerīṅ gai hum tovi ut kəmas sumān natuhtətai egai, gai iyalyal səḃor galit am len natohan pipihəḃəlan aGot len nəmav. ⁵ Ale avan ideḃ toḃəḃəḃur hən natuhtətai sumān egai ḃitah maii len nəḃəsəḃ, gai ehəḃəḃur hən ginau nəḃitah maii.

⁶ “Ale avan ideḃ ḃigol atuhlahutai sua, tokad nadəlomian len ginau, ḃiteḃ len nəsaan, nəpanismen sitenan dereh tisa am səḃor ke nəvanuan galevis ləḃitahətəḃ hən nəḃiltivat len naholoan, ale ləḃibar həni len tas hən ḃimaduṅṅur butitas tosareḃ vi pan.* ⁷ Navile a pan dereh tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaianan dereh limasvisi be tisa vəsa ṭibatbat hən nəvanuan togol natgalen ləḃevisi. ⁸ Ale, nəṽəḃəḃəḃ o narieḃ ḃigol gaiug gəḃigol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gəḃikad nəmauran vi sutuai be narieḃ ḃisa gol gəsəyar o gugau, natenan esəḃor gəḃikad narieḃ gəḃar pisi arḃivoi ale aGot ḃibar hən gaiug len nəḃəḃ toparṅ vi sutuai. ⁹ Namətəḃ ḃigol gəḃiteḃ len nəsaan, kis kuvi, bar həni vi tut. Gəḃikad nəmauran vi sutuai be namətəḃ ḃesua ḃiḃesw, natenan esəḃor gəḃikad namətəḃ gəḃar pisi arḃivoi ale aGot ḃibar hən gaiug len nəḃəḃ nəmatan.

*Nəḃol pusan husur nasipsip tomasig
(Luk 15.3-7)*

* **17:20-21:** Nalobulat galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 21 Avil mətəḃəḃoi mətḃəḃəḃ toḃəḃəḃəḃ nəḃoṅ mətəḃəḃəḃ be məttoḃor tuṽ ṅai. † **17:24:** Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi nəḃurḃuran hən nəuman hən nəmariboṅ tosa. ‡ **17:27:** Nəstater evi nakoin sua tovi nəḃurḃuran hən nəuman hən nəmariboṅ tovat. * **18:6:** Nəḃiltivat enan eməḃəḃəḃəḃ, natōṅki esulsul həni hən ḃəḃul dasdas nawit hən ḃəḃəḃəḃ vi flaua.

10-11 “Mætelølagau hæn gamito! Atuhlahutai ideh tokad nadølömian len ginau, samtinau ke gai evi naut kemas. Husur nukelke mai gamit ke, anjel gail lotokætkæta tæban galito, loløboi tabtab hæn læbisor mōs galito len næhon aTæmagw len næmav.”†

12 “Mitinau natsua. Avan ideh bikad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mætunau ke tigel næsa? Dereh atenan teriñ lotovi 99 lesuh len navehuh hæn bia doñ tosua toyar lab vi tut. 13 Ale bisabi, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem tæban sæhor lotovi 99 læsøyar lab vi tut. 14 Imagenan, savi naløjonian seTæmamito len næmav hæn atuhlahutai galegai ideh bimasig.”

Nøbathudud nadølömian sua togol tosa hæn gaiug

15 AYesu isor am ke, “Nøbathudud ideh len nadølömian bigol næsaan hæn gaiug, gia sor mai gai sæbon, kel þarþar hæn næsa tosa gai togole maii. Gai besæsøloñ sæhot næsa gotokele, gukad tælmam hæni sumñan na-ke-wawa-an len nadølömian. 16 Be asike besæsøloñ hæn gaiug, gesæhar nævanuan nadølömian tesua o teru am hæn gæbæhusur natosian siGot toke, ‘Nøboñ avan ideh bikel uri ke nævanuan togon togol næsaan, nakitinan hæn næsa tokele timasil þarþar len nakekoti-an sinævanuan toru o totor am.’* 17 Be asike besæsøloñ husur galito, kel ur natit pisi mai nabønþonan kavkav silat lotokad nadølömian len naut enan. Asike besæsøloñ husur alat lotokad nadølömian am, len nænauan samñ riñi tesumñan nametþos sækad nadølömian o nævanuan nètaks.

18 “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideh gæbikai tasi len navile a pan tevi næsa aGot tokai tasi tia len næmav, ale natideh gæbidamñ hæni len navile a pan tevi næsa aGot todamñ hæni tia len næmav.* 19 Nukel tætas hæn nakitinan mai gamit ke, gamit þeru arþikad nænauan besua husur natideh len navile a pan, næsa arþeusi, aTæmagw len næmav dereh tigure mōs gæluru. 20 Husur toru o totor lotoþon len nahæsagw, ginau nutah mai galit ei.”

Narubatian

21 Beti aPita egøm hæn aYesu eusi ke, “Nøbathudud nadølömian sua bigol næsaan tabtab hæn ginau, nerubat næsaan san vøha-vis? Nerubat gail vøha-mølevru a?” 22 AYesu isor vari ke, “Ao, næsakel ke vøha-mølevru, avil nuke gerubat gail sæhavur vøha-mølevru vøha-mølevru.‡ 23 Imaienan, natohan pipihabølan aGot len næmav imaiagai: Ikad nakiñ sua toke naslev san gail lisar gel nækabut salit maii. 24 Nøboñ totubat us nækabut salito, losæhar avan sua van hæni tokabut hæn nætalent tovi 10,000, ale nætalent esua ñai evi naþurþuran hæn nauman hæn nasihau tovi 15. 25 Husur atenan todødas bisar gel nækabut enan, amasta san ikele hæni ke teþur hæn asoan mai anatur gail hæn læbegøm vi slev gail ale teþur hæn natit pisi am gai tokade, hæn bisar gel nækabut san. 26 Ña naslev iteh bathurien, enjiri ke, ‘Sagesigarir hæn ginau, ale dereh nisar gel tælmam hæn natit pisi mai gaiug.’ 27 Nølon amasta itañis naslev san enan, ikas kuv nækabut san, eriñ hæn bivan.

28 “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ñai tokabut san hæn nævat, natenarius tovi 100.§ Ale naslev itah gat togon, tubat tægau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nævat gotokabut hæni len ginau!’ 29 Ale naslev togon iteh bathurien enjiri ke, ‘Sagesigarir hæn ginau, ale dereh nisar gel tælmam hæni mai gaiug.’ 30 Be naslev ta mō emætahuni. Ivan, gole hæn læbitah gat togon, riñi len naim bæbanjis vir bisar gel þis nækabut san. 31 Nøboñ naslev galen am lotoris næsa tovisi, lulolosa masuþ, ale lua kel ur natit pisi lotovisi mai amasta salito. 32 Ale amasta ekis naslev ta mō gømai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vøsa batbat! Ginau nukas kuv nækabut samñ pisi husur goñir ginau hæni. 33 Ivoi am gøtalolosa hæn naslev togon sumñan ginau notololosa hæn gaiug.’ 34 Ale len nælol pañpañ san, amasta eriñi len navølan alat lotokætkæta kækol hæn naim bæbanjis hæn læbigol niben atenan bæpæjas vir bisar gel natit pisi gai tokabut hæni. 35 Len navide tomagenan, len nælömito asike mæþerubat kitin hæn næsaan sinøbathudud nadølömian ideh lotogol tosa hæn gamito, aTæmagw len næmav dereh tigel timaienan hæn gamito.”

19

Natiþosan

(Mak 10.1-12)

1 Nøboñ aYesu tokæmaienan tonøñ, eriñ naut a Kalili, evi Jutea len naut tarhøwisel Jortan. 2 Nabiltiluþoh gail lohosuri, ale igol galit lumaaur ei.

† **18:10-11:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 11 Husur aNatun Nævanuan egøm hæn bilav kuv alat lotomasig dan næsaan salito. * **18:16:** Deu 19.15 * **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23 ‡ **18:22:** Nøboñ aYesu ekæmaienan, namilen ke datimasrubat næsaan sinævanuan nadølömian tabtab, nanoñan tebuur. § **18:28:** Natenarius evi nævat naþurþuran hæn nauman hæn næmariboñ tosua.

³ Beti naFarisi galevis logem hən aYesu, loləjon ke tekəkos len nasoruan san, mēdas nahəsan ale lousi ke, “Inor hən aulurñan βetiños hən asoan, rinj gabulani husur nənuanuan o naləjonian sitenan ɲai a?”^{*} ⁴ Ris aYesu tosor var galit ke, “Mətsavuruñ natosian siGot toke ‘sutuai len natubatan aGot igol naururñan mai napəhañut a?’^{*} ⁵ Ale aGot ike, ‘Bathut natenan, naururñan dereh terinj atəman mai anan hən βeudud mai asoan, ale aresua surñan artovi niben tosua ɲai.’^{*} ⁶ Husur arsaru am, arosua ɲai. Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satəpəpəhuni.” ⁷ Ale lousi ke, “Bimagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Naururñan tilav naləbulat hən nativəsan mai asoan ale tesəvati van,’ ikele husur nəsa?”^{*} ⁸ AYesu ikel mai galit ke, “AMoses idamñ hən ke məttotiños hən asoamito husur nəkadumit ihaihai masuñ, avil sutuai len natubatan, səmaienan. ⁹ Be nukel mai gamito ke naururñan ideh totiños hən asoan naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, ale tolah mai napəhañut ideh am, atenan igol naitian tobur kotov nəlahan.” ¹⁰ Ahai susur san gail lukel mai ke, “Nəlahan naururñan tokade mai asoan bimaienan, nəlahan tobuer ivoi am.” ¹¹ Ris aYesu tosor var galit ke, “Savi nəvanuan ɲisi loləboi ləβəsəsoləñ səhot napusanan enan, be aGot ilav nədañan mai galevis ɲai hən ləβeləboi ləβigole. ¹² Husur sogsoq galevis lovi sogsoq nəboñ analit lotopas galito, be sogsoq galevis am, nəvanuan gail lugol lotovi sogsoq. Ale ikad galevis tile am ləsələh mōs natohan pipihabəlan aGot len nəmav gol ke len nəmauran salito losurñan sogsoq gail. Avan ideh toləboi βəsəsoləñ səhot natenan, tesəsoləñ səhotil!”[†]

AYesu mai alahutai

(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ Beti nəvanuan galevis losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən βerinj navəlan gəlaru len galito ale sor tuñ. Avil ahai susur gail losivoh len galito. ¹⁴ Be aYesu ike, “Mitidamñ hən alahutai ləβegəm hən ginau; samteil gol galito! Husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi silat lotosurñan alategai.” ¹⁵ Ale nəboñ aYesu torinj navəlan gəlaru len galito tonəñ, erinj naut enan, ivan.

Nəmantuhmar topul hən natite

(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶ Len nəboñ sua, aulurñan sua egəm hən aYesu eusi ke, “Hai ɲusan, nigol natit tovoi sa hən nəβikad nəmauran vi sutuai?” ¹⁷ AYesu isor vari ke, “Imabe gotous ginau husur natit tovoi? Ikad Atesua ɲai tovoi. Be gəbikə gəbevi lan nəmauran vi sutuai, gigol nəsa nakelean todañ gail siGot tokele.” ¹⁸ Ike, “Nakelean todañ gail ta be?” Ale aYesu ike, “Sagigol avan ideh timat,[‡] sagigol naitian tobur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibəñ len nakotan, ¹⁹ geputsan atəmamñ mai anamñ len nənuan samñ, ale ləmas bun nəvanuan totoh pəpadañ hən gaiug surñan gotoləmas bun gaiug gabag.”^{*} ²⁰ Nəmantuhmar ikel mai ke, “Nugol natgalen ɲisi tia. Nəsa ipat sal hən nəβigole?” ²¹ AYesu ikel mai ke, “Gəbikə gəbinor kavkav len nəhon aGot, gia ɲur hən natit ɲisi samñ, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəboñ nəmantuhmar tosəsoləñ hən natenan, ivan, eləjon isa habat husur epul hən natite, ikad nasugsugur isobur. ²³ Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idañ habat hən avan ideh topul hən natite βəβis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.” ²⁴ Ikele am ke, “Idañ habat hən nəkəmel βəβis tur len naburhunil səsod. Idañ səhori am hən nəvanuan topul hən natite βəβis len natohan pipihabəlan aGot.” ²⁵ Nəboñ lotosəsoləñ hən, ahai susur gail lupəñ habat, luke, “Bimaienan, as tebis lan? Səkad avan ideh βikad nəmauran vi sutuai!” ²⁶ Beti aYesu ekəta bunus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləβigol natenan, avil aGot eləboi βigol natit ɲisi.” ²⁷ Ale aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorinj natit ɲisi hən namttohusur gaiug. Dereh tikad nəsa sinamito?” ²⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len nəboñ navile a pan βiveveu, nəboñ aNatun Nəvanuan βəbətah len nabiltihai bəbətah san toyalyal hum akiñ, gamit am məttohusur ginau, dereh mətəbətah len nabiltihai bəbətah gail lotovi 12 hən mətəpəpəhən navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 selsrael. ²⁹ Ale avan ideh torinj naim gail o avan gail o avavinen gail o atəman o anan o anatun gail o nətan mōs nahəsagw, dereh aGot teviol hən vəha-100 mai, ale aGot teviol am hən nəmauran vi sutuai mai. ³⁰ Ale nabiltivanuan isobur gagai, asike lovi natideh; ale isobur ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan.”

^{*} **19:3:** Nativəsan evi na-tos-gati-an hən napəpəhwan silarmisoan sua hən asike arbilah am. ^{*} **19:4:** Gen 1.27, 5.2

^{*} **19:5:** Gen 2.24 ^{*} **19:7:** Deu 24.1-4; Mat 5.31 [†] **19:12:** Sogsoq evi nabuai o nabuluk o naururñan ideh səkad nədavurhuh noloson husur lototev kotovi. [‡] **19:18:** Nəboñ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil noləl panpañ samñ o naləjonian samñ ɲai. ^{*} **19:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18

20

Nəvanuan gail lotoum len nəhol nakrep

¹ AYesu eḡusan am ke, “Natohan pipihəbələn aGot len nəmav imaiegai: Ikad amahean nətan tovivile dudulan somilan hən bidas lalufən mōs nauman hən nəhol nakrep san.

² Lous nəvat ale idan̄ hən bəvur galit hən natenarius hən nəmariboḡ tesua.* Ale esəvat galit van hən nəhol nakrep san. ³ Len namityal toməlapat dudulan evivile tətəs, ale eris alalufən lotoil kəmas len nəmaket. ⁴ Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len nəhol nakrep sagw, ale dereh nəvur gamito tinor.’ ⁵ Ale luvan. Len natubliial mai len namityal totor ut mədau, len nəvide tomaiēnan, amahean idas lalufən tətəs. ⁶ Len namityal torim ut mədau, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe mətōil kəmas gegai len nəmariboḡ kavkav?’ ⁷ Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ginamit hən namtbəum.’ Nə ikel mai galit ke, ‘Gamit am mətēvi lan nəhol nakrep sagw.’

⁸ “Nəboḡ naut togomgom ut mədau, amahean nəhol ikel mai abiltivanuan nauman san ke, ‘Kis alalufən nauman gəmai ale v̄ur galito, tubat len alat lotoyar a tahw van vəbar alat lotoil a mō.’ ⁹ Ale nəboḡ alat lototubat len namityal torim ut mədau lotogəmai, eḡur galit v̄isusua hən natenarius tosua. ¹⁰ Ale nəboḡ tobar alat lotoil a mō, lunau ke ləbikad nəvat bəsəhor galit lotogəm a tahw. Be eḡur galit v̄isusua hən natenarius tosua ḡai. ¹¹ Nəboḡ lotolav natenarius tosua, lukoblen mai amahean nətan husur ləsahəhəv̄ur hən nəvat, ¹² luke, ‘Alategai lotomadhəgəmai, loum husur nəhaua tosua ḡai, be gaiug, goḡur galito p̄itov̄ hən ginamito. Be ginamito, namttodan̄ b̄ur nabiltiuman mai nəyal tosun ginamito husur nəmariboḡ kavkav!’ ¹³ Ris tosor var galit sua ke, ‘Ginau nəsamədəs gaiug. Gaiug gudaḡ mai ginau hən natenarius tosua hən nauman. Ale gagai gumabe?’ ¹⁴ Lav nəvat tovi esan̄, givan. Nuke neviol mai ategai toyar a tahw, hum notoviol mai gaiug. ¹⁵ Gunau ke sanor hən nəb̄igol nəsa notoləḡoni hən natit sagw gail a? Nələm̄ itabulol bulos ginau husur noviol habat a?’”

¹⁶ AYesu imaris kotovi ke, “Imagenan, alat ləsavi natideh gagai, dereh ləgəm vi biltivanuan, leil a mō; ale alat lototibau, lotoil a mō, dereh asike lovi natideh.”

*AYesu isor husur nəmatan mai na-le-məhat-an san
(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)*

¹⁷ Husur nəboḡ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len nəyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hən b̄isor mai galit səbolito, ikel mai galit ke, ¹⁸ “Mətesəsəloḡ! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh leriḡ aNatun Nəvanuan len nəvələn abiltihai tutumav mai ahai pusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab̄ səhoti ke tipanis, timat. ¹⁹ Dereh leriḡ len nəvələn alat ləsavi Ju hən ləb̄isor vilesi, bilas habat hən̄i, ale p̄os gati len nəhai balbal. Be len nəmariboḡ titor dereh aGot tigol tile məhat.”

*Nausian sinan əjemes mai əḡon
(Mak 10.35-45)*

²⁰ Bəti anana sinatun aSepeti gail esəhar anatun ulufən gəlaru gəm hən aYesu, etəḡedur bathurien hən b̄eus natsua hən̄i. ²¹ AYesu eusi ke, “Goləḡon nəsa?” Isor vari ke, “Nuke gikel gati ke nəboḡ gəbevi K̄iḡ, alarmiḡvan egai sagw arebətah təban gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair.” ²² AYesu ekəta ris gəlaru ike, “Mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbəmun len nabiliwai hən na-ləḡon-isa-vəsə-an ginau nəbəmun lan a?” Arukel maii ke, “Namroləboi namrb̄igole.” ²³ Ale ikel mai gəlaru ke, “Dereh məremun len nabiliwai hən na-ləḡon-isa-vəsə-an sagw. Avil nabətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hən nəb̄idam̄ hən̄i. Ipat len aTəmagw hən b̄idan̄ hən ase arbəbətah ei, husur gai eutaut hən naut eru mōs gəlaru.”

²⁴ Nəboḡ ahai susur toḡəjavur am lotosəsəloḡ hən natgalenan, nəlolit epəḡas alarmiḡvan. ²⁵ Be aYesu ekis galit p̄isi gəmai, ike, “Mətoləboii ke nəgavna hən nametb̄os gail lupatpat galit məhat len nədaḡan lotokade təban nəvanuan salit gail, ale len nədaḡan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito loil a mō hən nəvanuan salit gail. ²⁶ Samtimagenan! Be gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ḡai. ²⁷ Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit māu. ²⁸ Tesufən ḡai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən b̄evi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən b̄evi na-p̄ur-kuvi-an mōs navivilean hən nəvanuan tosəbur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

*AYesu igol nametbəsəw eru arokəta
(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)*

* 20:2: Natenarius evi napurpuran hən nəmariboḡ tosua.

²⁹ Len nøyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ naut enan, nabiltiŋloh lohuser aYesu. ³⁰ Ikad nametbesw eru artobətah len nəgarhəp̄isal, ale nəboŋ artosəsəlon həni ke aYesu toʋot van, arukai ke, “Nasub, aNaton siTevit, gilolosa hən ginaməru!” ³¹ Naluʋoh losivoh len gəlaru hən naut bəbut hən gəlaru. Be lukai habat am ke, “Nasub, aNaton siTevit, gilolosa hən ginaməru!” ³² Ale aYesu eil, ikai van hən gəlaru ke, “Məroləŋon ke nigol nəsa hən gaməru?” ³³ Arusor vari ke, “Nasub, namroləŋon nakətaan!” ³⁴ Ale nəlon aYesu itaŋis gəlaru, ibar namətalaru. Vəha-sua ŋai arokəta tətəs, beti arohusuri.

21

AYesu ebis len naut a Jerusalem hum akiŋ
(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ Nəboŋ lotogəm pəpədaŋ hən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas tarhəvəhuh Oliv. Beti aYesu esəvat ahai susur eru van. ² Ikel mai gəlaru ke, “Mərevi lan navile ea, ale vəha-sua ŋai dereh məreris natoŋki sua lotobaŋisi ei mai natuhtonki ulumān san. Sah ruəbat gəlaru, sehar gəlar gəmai. ³ Ale avan ideh bikel natideh mai gaməru, mirikele ŋai ke, ‘Nasub timaskad gəlaru.’ Ale vəha-sua ŋai dereh atenan tidan hən gəlaru.”

⁴ Natenan evisi hən nasoruan sihai kelkel ur bisarpoh. Ike,

⁵ “Kel mai anatvavin aSion* ke,
‘Geris! AKiŋ san egəm hən gaiug,
nəlon emədau, ebətah len natoŋki,

natuhtonki ulumān tovi anatun natoŋki sua.’”*

⁶ Na ahai susur eru aruvan, arugol ŋai nəsa aYesu tokel mai gəlaru. ⁷ Arosəhar natoŋki mai natuhtonki gəmai, ale aroriŋ nahurabat naut susus gail len gəlaru hən aYesu bəbətah len gail. ⁸ Nabiltiŋloh luʋolsan nahurabat salit gail metp̄isal. Galevis am lutai nəpashəhai dan nəhai gail, lobubulan gail husur nametp̄isal. ⁹ Alat lotoyar a n̄o hən aYesu mai alat lotohusuri lukai ke,

“Hosanna van hən aNaton ulumān siTevit! Putsani!

AGot ivoi hən atenan togəm len nahəsən Nasub!

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”*

¹⁰ Nəboŋ aYesu toʋis len naut a Jerusalem, navile kavkav luwal taʋtaʋor, lunau tuhatuh, luke, “Ategai ase?” ¹¹ Naluʋoh luke, “Ahai kelkel ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!”

AYesu ivahvatur naholəvat todar vis naim siGot
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹² Beti aYesu ebis len naholəvat todar vis naim siGot ale ehut alat lotoʋur hən natit gail mai alat lotoʋur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bəbətah silat lotoʋur hən nətav gail.† ¹³ Ale ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw, dereh lekisi hən naim hən na-sor-tuʋ-an,* be mətugol tovi naut susuah sinəvanuan vənvnəh gail.’”*

¹⁴ Nametbesw gail mai alat lotogau logəm hən len naholəvat todar vis naim siGot, ale igol galit lumaur. ¹⁵ Abiltiŋhai tutumav mai ahai p̄usan gail hən nalo nəlolit ipaŋpaŋ nəboŋ lotoris natit gail aYesu togole nəvanuan p̄isi lotomaŋmaŋ lan, mai nəboŋ lotosəsəlon hən atuhlahutai lotokai len naholəvat todar vis naim siGot ke, “Hosanna van hən aNaton ulumān siTevit! Putsani!” ¹⁶ Na lous aYesu ke, “Gosəsəlon hən nəsa alategai lotokele a?” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Evoi, be mətsəvuruŋ natosian siGot boŋ ideh toke, ‘Gaiug Got goutaut hən nə-sal-suhi-an m̄os gaiug gabag len nabuŋon atuhlahutai mai len nabuŋon atuhətətai gail lotosus sal a?’”*

¹⁷ Beti eriŋ galito, evivile dan nabiltivile, evi Petani ale itoh ei len nalenmariug.

AYesu isor len nəhai nafik
(Mak 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Dudulan somilan, nəboŋ aYesu totalmam vi lan nabiltivile, imalkəkat. ¹⁹ Len nøyaran san eris nəhai nafik sua, ale ia das vite sobuer husur nəhai iban lute ŋai. Ale aYesu isor lan, ike, “Sagiʋan am vi sutuai!” Vəha-sua ŋai nəhai nafik enan eməlaŋ.

²⁰ Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, lumaŋmaŋ. Luke, “Nəhai nafik egai eməlaŋ tutut maiegai mabe?” ²¹ AYesu isor var galit ke, “Nokitin mai gamit ke, mət̄bikad nadəlomian, nə-lon-uri-an bəbuer, nəsa tovisi hən nəhai nafik, dereh mit̄gole. Be savi natenan ŋai, mət̄eləboi mət̄bikel mai nəvəhuh egai ke, ‘Makuv, bar hən gaiug len tas,’ ale dereh tevisi.

* **21:5:** Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi hən Sion am. * **21:5:** Zec 9.9; Isa

62.11 * **21:9:** Psa 118.25-26 † **21:12:** Nətav ehum navimal topəhapəhw. * **21:13:** Isa 56.7 * **21:13:** Jer 7.11

* **21:16:** Psa 8.2

²² Ale mætbikad nadələomian, natit pisi mætbēusi len na-sor-tuṽ-an, natideh mætbēusi, dereh mitikade.”

*Nausian husur nādaŋan hən na-il-a-mo-an siYesu
(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)*

²³ AYesu ibar naholəvat todar vis naim siGot, eḅis lan, ale nəboŋ toṽusan ei, əbilitihai tutumav mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail logəm həni, lous taltal həni ke, “Gugol natgalenan len nādaŋan na-il-a-mo-an ta be? Len nādaŋan sise? Ase ilav nādaŋan na-il-a-mo-an enan mai gaiug?” ²⁴ AYesu isor var galit ke, “Nuke neus nausian sua hən gamit bai. Mətbisor var nausian sagw, dereh nikel ur nādaŋan na-il-a-mo-an notogol natgalenan lan mai gamito. ²⁵ Nausian imaiegai, ke, nəkadhut na-il-a-mo-an aŋon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o len nəvanuan?” Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datbike, ‘Egəm len nəmav,’ dereh tike, ‘Imabe mətsadələm aŋon?’ ²⁶ Avil datbike, ‘Egəm len nəvanuan,’ datomətəhw len naluvoh husur galit pisi lunau ke aŋon evi ahai kelkel ur.” ²⁷ Na lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Ale ikel mai galit ke, “Bimaienan, ginau am, asike nukel mai gamito, nādaŋan na-il-a-mo-an notogol natgalenan lan.”

Nəbəl pusan husur anatum ulumān eru

²⁸ AYesu isor am, ike, “Mətunau ke nəsa? Naulumān sua ikad anatum ulumān eru, ale ivan hən gəlar sua ike, ‘Anatugw, daməŋai gia um len nəhol nakrep.’ ²⁹ Anatum isor vari ke, ‘Ao, nomətəhuni.’ Avil nəboŋ namityal topair, egəgel hən nənauan san, ivan. ³⁰ Beti atata ivan hən anatum togon am ikel nasoruan toṽitoṽ hən tokele a mō tia. Ale anatum togon isor vari ke, ‘Ale Nasub, nivan bai.’ Wake səvan. ³¹ Len gəlaru, anatum ulumān ta be igol nəsa atata səlaru toləŋoni?” Lusor var aYesu, luke, “Anatum atata tosor maii a mō.” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəhəvut lotoṽur hən nibelito saltoyar a mō hən gamito vi lan natohan pipihəbələn aGot. ³² Husur aŋon egəm hən gamito hən bəṽusan gamit hən nəpīsal hən nənoran, be mətsadələmi, avil nəvanuan nətaks gail mai alatpəhəvut lotoṽur hən nibelito, lodələmi. Naut kəmas mətoris natenan, len namityal tohusuri, mətsagəgel hən nənauan samito hən mætbədələm nəsa tokele.”

*Nəbəl pusan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)*

³³ AYesu ike, “Səsələŋ hən nəbəl pusan sual am. Ikad naulumān tokad nətan. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətan enan. Ehir nəbur hən bəgəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut na-kətkəta-təban-an a məhat. Beti idam hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale eriŋ naut enan len nəyaran sua.* ³⁴ Nəboŋ nakrep pəpədaŋ hən bimen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhun nəvit nakrep galevis tovi esan. ³⁵ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luṽas esua, lugol esua imat ale lotuṽ sual am. ³⁶ Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta mō, be alat lotorentem nəhol lugol nəvide toṽitoṽ hum ta mō. ³⁷ Len naməkot esəvat anatum ulumān van hən galito, isor mai gai gabag ke ‘Dereh leputsan anatugw ulumān len nənauan salito, ligol nəsa bikele.’ ³⁸ Be nəboŋ alat lotorentem nəhol lotoris anatum ulumān, lusor mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan bimat. Gəmai, datiparu buni hən datbikad natit pisi bəvi esan nəboŋ atəman bimat.’ ³⁹ Ale lutah gati, bar həni vivile dan nəhol nakrep ale paru buni. ⁴⁰ Imaienan, nəboŋ amahean nəhol nakrep bəgəmai, dereh tigol nəsa hən alatenan lotorentem nəhol?” ⁴¹ Lusor var aYesu ke, “Nəvanuan galen lotosa, dereh tilav nəmatan tosa vəsa masuṽ mai galito. Beti tidam hən nəvanuan galevis am ləbirentem nəhol, ləbilav nəvit nakrep maii nəboŋ ləbimen.”

⁴² AYesu ikel mai galit ke, “Mətsəvuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike, “Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətəhuni, gai egəm vi vat sua ŋai bələboi bigol naim bihav mai binor. Ale evi Nasub aGot togol nəvat tomagenan

ale nəboŋ dattorisi, datumajman len nəsa togole.*

⁴³ “Bathut enan nukel mai gamit ke, dereh aGot tilav kuv natohan pipihəbələn dan gamito, ale tilavi mai naluvoh hən nəvanuan tile ləbigol nəvite tovi naləŋonian san. ⁴⁴ Avan ideh bihəh len nəvat enan, dereh timəburbur, mai avan ideh, nəvat bihəh lan, dereh tipat dole.”‡

* 21:33: Isa 5.1-2

* 21:42: Psa 118.22-23

‡ 21:44: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 44.

⁴⁵ Nəboŋ əbilitihai tutumav mai naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nəbəl galenan, lunau səhoti ke aYesu tosor husur galito. ⁴⁶ Imagenan ludas p̄isal hən ləbitah gati, be lomətahw len naluvoh gail lotonau ke tovi ahai kelkel ur.

22

Nəbəl p̄usan husur nəhanan hən nəlahan (Luk 14.15-24)

¹ AYesu ibəl p̄usan tətəs mai galit am, ike, ² “Natohan pipihəbələn aGot len nəməv imaiegai. Ikad nakin sua toutaut hən nəhanan hən nəlahan sinatun ulum̄an. ³ Eus nəvanuan isobur hən ləbēgəm hən nəlahan enan. Ale nəboŋ nəhanian toutaut, esəvat naslev san gail hən ləbəkis nəvanuan galenan gəmai, be lomətahun ləbēgəmai. ⁴ Esəvat naslev galevis am, ike, ‘Kel mai alat notous galit gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun nabuluk ulum̄an mai natuhbuluk tokənoh gail, ale natit p̄isi eutaut tia. Mətegəm tutut hən nəhanan nəlahan!’ ⁵ Avil alat akij tous galit ləbēgəmai, ləsəsəsəloŋ husuri, luvan. Galit sua evi lan nətan san, togon evi lan naim p̄urpur san. ⁶ Galevis am lutha gat naslev san gail, lomədəs bun galito vagol lumat. ⁷ Akij nəlon ipanpan masuŋ. Esəvat navəshəsoltia san hən ləbiŋabun alatenan lotogol nəmatan ale hən ləbepəŋəs nabiltivile salito. ⁸ Ale ikel mai naslev san gail ke, ‘Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be alat notous galit hən ləbēgəmai ləsəbar nəsa notoləŋoni tonor len nəhanan sagw, sanor hən ləbēgəmai. ⁹ Imaienan, mitivan hən nametp̄isal pasil gail, ale nəvanuan ideh mətibisabi, usi hən bēgəm vi lan nəhanan nəlahan.’ ¹⁰ Ale naslev galenan luvan husur napisal gail. Lokis galit p̄isi lotosab̄ gail bəonbən, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən nəvanuan. ¹¹ Be nəboŋ akij tobis lohoim san hən bəris alat lotohan, eris aulum̄an sual ei sasun nahurabat nəlahan. ¹² Ale ikel mai ke, ‘Eee Tegai, gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəm lohoim gegai mabe?’ Ris naut tobut hən atenan. ¹³ Beti akij ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Baŋis gat navəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar həni vivile len nəmargobut! Len naut enan dereh litəŋ, lides batriŋoriŋ.’” ¹⁴ AYesu imaris kotov nasoruan san ike, “Husur aGot ekis isobur be ilekis hən evis ŋai.”

Ūur nətaks seSisa (Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)

¹⁵ Ale naFarisi gail luvan. Nəboŋ lotovan tonon, Lubonbən, lusor utaut hən ləbigol aYesu bəkəkos len nasoruan san. ¹⁶ Beti losəvat ahai susur salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu. * Lousi ke, “Hai p̄usan, namtoləboii ke gokitin, gopusan hən napisal siGot len nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan bətibau o bəvi naut kəmas savi natideh len gaiug. ¹⁷ Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datbēvur nətaks van hən aSisa m̄au a? Gunau mab həni?” ¹⁸ Be aYesu eləboi nagərasian tosa salito ale ike, “Vanuan gəgərəs gail! Imabe mətous kitev ginau hum mətibigol ke nekəkos? ¹⁹ Vusan ginau hən natenarius hən nətaks.” Ale lulav nakoin sua enan van həni. ²⁰ Eus galit ke, “Nəhon mai nahəsən ase arupət len nakoin egai?” ²¹ Lusor vəri ke, “ASisa.” Beti ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.” ²² Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, lupəŋ, beti loriŋi, luvan.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan (Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

²³ Len nəboŋ enan ŋai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan nəmatan ebuer), logəm həni, lousi ²⁴ luke, “Hai p̄usan, aMoses ikele ke, ‘Aulum̄an ideh bimat anatan bəbuer, aŋan matmat tilah mai nəbatunau enan hən b̄ipas anatan gail hən aŋan tomat bikad anatan gail.’” ²⁵ Ikad alatm̄ivan toməlevru len ginamito. Ahai a m̄o ilah, ale imat, anatan ebuer. Ale aŋan tohusuri ilah mai asoan aten tomat. ²⁶ Aŋan enan am imat, anatan ebuer, ale aŋan tohusuri ilah mai nəbatunau. Ivan magenan van vəbar alatm̄ivan p̄isi lulah mai alitenan. ²⁷ Ale nəboŋ alatm̄ivan p̄isi lotomat, alitenan tu imat. ²⁸ Imagenan, kel mai ginamito, len na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan alatm̄ivan toməlevru ta be, husur ilah mai galit p̄isi?” ²⁹ AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətsaləboi natosian siGot mai nədaŋan san. ³⁰ Husur len na-le-məhat-an dan nəmatan, nəvanuan gail asike lulah, aŋan ideh asike idam̄ hən ləbilah, be dereh lesum̄an aŋel gail len nəməv ləsələh. ³¹ Be datbisor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mətsaŋururŋ nəsa aGot tokele mai gamito a? Ike, ³² Gagai

* **22:16:** Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik toləŋon ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kin len naut a Jutea, hən naut a Jutea b̄ipət akis len navəlan aRom. * **22:23:** Uman 23.8 * **22:24:** Deu 25.5-6

ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot sijJakop.* Gai savi aGot silat lotomat be silat lotomaur.”

³³ Nəboŋ naluvoḥ gail lotosəsəloŋ hən natenan, lumaŋmərj len nəpusanan san.

Nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail pisi am

(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

³⁴ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke aYesu togol naSattiusi gail ləsasor am, naFarisi gail luḅonḅon, ³⁵ ale galit sua tokad namitisau hən nalo eus nausian sua həni hən bəkəkos len na-sor-vari-an san. ³⁶ Ike, “Hai pusan, len nalo gail, ta be esəhor gail pisi am?” ³⁷ AYesu isor var galit ke, “Geləmas bun Nasuḅ aGot sam len nəloḿ kavkav, nanunuḿ kavkav, mai nəvanuan sam kavkav; len gaiug kavkav.* ³⁸ Enan evi nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail pisi am. ³⁹ Nakelean todaŋ tohusuri ehum enan, ike ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug suman gotoləmas bun gaiug gabag.* ⁴⁰ Nakelean eru enan artodaŋ arovi nəbathut nalo kavkav mai nəpusanan sihai kelkel ur gail pisi.”

Anatun ase aKristo, aGot totabtabuh lan?

(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)

⁴¹ Beti aYesu eus naFarisi gail lotobonḅon, ⁴² ike, “Məḅinau aKristo, aGot totabtabuh lan, mətunau ke gai evi anatun ase, nəpasusan sise?” Lusor vari ke, “Anatun siTevit.”† ⁴³ Beti aYesu eus galit ke, “Bimaienan, nəboŋ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut nəsa ekis aKristo hən aMasta? Husur aTevit ike,

⁴⁴ “Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw, ke

“Gebətah tarhət len navəlagw nəmatu,

vir nəberinj aenemi sam gail pipit narient gəlaru

hən ləḅevi ut kəmas.”*

⁴⁵ “Imaienan, aTevit bəkis aKristo hən aMasta san, evi anatun mabe?” ⁴⁶ Be səkad ideh toləboi ḅisor var aYesu. Len nəboŋ enan van, galit pisi lomətahw hən ləḅeus nausian ideh həni am.

23

AYesu isor tas nəḅiltiju gail

(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

¹ Beti aYesu isor mai naluvoḥ gail mai ahai susur san gail. ² Ike, “Ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses hən ləḅepusan hən nalo siGot.* ³ Imaienan, səsəloŋ husur galito, gol natideh lotokel mai gamito hən məḅigole. Avil samtigol tətov hən nəsa lotogole, husur ləsagol nəsa lotopusan həni. ⁴ Lukai tas natit isoḅur, lugol nalo isoḅur am lotodaŋ habat hən nəvanuan ḅəhusur gail. Ehum lotobaŋis gat natit toməlas habat, ale lotorinj len nəbathuvəsən nəvanuan hən ḅevusi. Be lomətahun ləḅigol natideh hən ləḅesusupah mai nəvanuan hən ḅerusan natgalenan toməlas. ⁵ Natit pisi lotogole, lugole hən nəvanuan gail ləḅerisi ŋai. Galit, lukad nabokis gail lotosəŋon natosian siGot len gail hən ləḅibaŋis gail len navəlalit mai nabunəholito.* Be məteris, lugol nabokis gail luḅospos, lugol nasunrarhət nahurabat salit gail lobəlbəlav. ⁶ Loləŋon masuḅ hən ləḅebətah rivuh len nabiltihanan ideh, loləŋon nəhai bəḅbətah tovoi ŋai len naim naBonḅonan. ⁷ Loləŋon masuḅ hən nəvanuan gail ləḅike, ‘Ivoi,’ mai galito len nəmaket, loləmas nəvanuan ləḅekis galit, ‘Hai pusan.’† ⁸ Be avan ideh satekis gamit hən ‘Hai pusan,’ husur mətukad ahai pusan tosua ŋai, ale gamit pisi mətopitpitov suman na-ke-ḅan-an gail. ⁹ Ale samtinau avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke məttokisi hən, ‘Tata,’ husur esua ŋai evi aTata samit len nəḅav. ¹⁰ Avan ideh satekis gamit hən ‘Hai pusan,’ husur esua ŋai evi ahai pusan samito, evi aKristo. ¹¹ Gamit ideh toke tetibau səhor gamit am, tekətkəta təḅan gamito, tevi tarhət samito. ¹² Avan ideh topatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas; avan ideh togol gai savi natideh, dereh aGot teputsan vi məhat.

¹³⁻¹⁴ “Be gamit məttovi ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibətat, husur mətokəkol hən nabopita hən natohan

* 22:32: Exo 3.6 * 22:37: Deu 6.5 * 22:39: Lev 19.18 † 22:42: NaJu gail pisi loləboi ke dereh aKristo egəm len nəpasusan siTevit tovi kiŋ ta situai. * 22:44: Psa 110.1 * 23:2: Len nasoruan ta Kris ike lobəth len

nəhai bəḅbətah siMoses, be namilen ike lulav namilen a Moses hən ləḅepusan hən nalo aGot tolavi mai a Moses. * 23:5: Num 15.38-41 † 23:7: Len nasoruan ta Kris, lovənoḥ nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai pusan.

pipihabēlan aGot len nēhav len nēhon nēvanuan gail. Bathut mētsābis lan ale alat lotoke lēbēbis lan, mētsēdam hēn ke lēbis.‡

¹⁵ “Gamit mēttōvi ahai pusan hēn nalo mai naFarisi gail, mētovi vanuan gēgēras gail n̄ai! Nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat. Husur len nēyaran samito, mētuyar len tan, wol len tas, hēn mētbēgēgel hēn nadōlomian sināvanuan bēsua n̄ai, hēn b̄ikad nadōlomian seju gail. Ale nēboŋ tohusur nadōlomian samito, mētugol egēm isa sēhor gamito, gol ke inor hēn nēhab nēmatan n̄ai.

¹⁶ “Gamit mēttoilo a n̄o, mēttosēhar nēvanuan gail, mētovi mētbēsaw gail, nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat! Len n̄apusanan samit mētuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahēsan naim siGot, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahēsan nagol hēn naim siGot, gai timasgol nēsa tokel gati, salēboi b̄imakuw dani.’ ¹⁷ Mētbēsaw gail! Mēlmel gail! Mētōlēboii ke naim siGot esēhor masuŋ hēn nagol topat lan. Nagol enan egēm siGot sēbon, husur n̄ai topat len naim siGot. ¹⁸ Ale len n̄apusanan samit mētuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahēsan nēmel tutumavan, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahēsan naviolan topat len nēmel tutumavan, gai timasgol nēsa tokel gati, salēboi b̄imakuw dani.’ ¹⁹ Mētbēsaw gail! Mētōlēboii ke nēmel tutumavan esēhor masuŋ hēn naviolan ideh topat lan. Naviolan enan egēm siGot sēbon husur n̄ai topat len nēmel tutumavan len natutumavan van hēn aGot. ²⁰ Imaiēnan, avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahēsan nēmel tutumavan, gai ita gat na-kel-gati-an san len nēhes enan, mai len nahēsan natideh topat lan. ²¹ Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahēsan naim siGot, gai ita gat na-kel-gati-an san len nēhes enan, mai len nahēsan atenan totoh lan. ²² Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahēsan nēhav, gai ita gat na-kel-gati-an san len nahēsan nabiltihai bētbētah siGot, mai len nahēsan atenan tobētah lan.

²³ “Gamit mēttōvi ahai pusan hēn nalo mai naFarisi gail, mētovi vanuan gēgēras gail! Nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat, husur nahudhut tosua len nasējavuran hēn naluhai hun namint, natil mai nakumin, mētoviol hēn gail mai aGot. Avil mētsagol natit totibau gail sēhor natgalenan len nalo. Mētsagol sanor van hēn nēvanuan gail, mētsalolosa hēn galito. Mētsariŋ nēlomit len aGot, mētsēdaj lan. Ivoi hēn mēttagol natgalenan ale sa-nēlomit tibōŋbōŋ hēn mētbēviol hēn tesua len nasējavuran.* ²⁴ Gamit mēttoilo a n̄o, mēttosēhar nēvanuan gail, mētovi mētbēsaw gail! Mētōhisi hēn mētbēhusur natuhlo p̄isi, be mētsagol nabiltitit gail lotopat lan. Ehum mēttōbir nēwai tur len nēkaliko hēn asike mētbēdōlom nahonon ideh, be mētodōlom nēkamel mētsarisi.‡

²⁵ “Gamit mēttōvi hai pusan hēn nalo mai naFarisi gail, mētovi vanuan gēgēras gail! Nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat, husur mētōkēkas navivile hēn nabiliwai mai nasiloh, be nēlolit ēb̄iŋb̄iŋjal. Nēlomit epul hēn na-lēŋon-masuŋ-hēn-natite-an mai nagolean hēn natideh mēttōlēŋoni. Mētsēnau nēvanuan ideh am. ²⁶ Farisi namētāmit tobēsaw! Kēkas nēlon nabiliwai a n̄o, hēn navivile am b̄iveveu.

²⁷ “Gamit mēttōvi hai pusan hēn nalo mai naFarisi gail, mētovi vanuan gēgēras gail! Nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat, husur mētōhum naburhes lotopiti pēhapēhw. Navivile epēhw, ikab buni, be butite epul hēn nabēlasun nēvanuan tomat gail mai natit gail am tobōs nētan. ²⁸ Gamit mētūmaiēnan. Nēvanuan gail lotoris navivile samito lunau ke mētunor, avil len nēlomito, mētopul hēn nagēgērasan, mētutōh hum nalo savi natideh.

²⁹ “Gamit mēttōvi hai pusan hēn nalo mai naFarisi gail, mētovi vanuan gēgēras gail! Nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat, husur mētōum hēn naburhes sihai kelkel ur gail, atēmāmit gail ta sutuai lotoparu bubun galito, ale mētōvēhas naburhes silat lotonor len nēhon aGot. ³⁰ Beti, sur̄nan mēttavoi sēhor atēmāmit gail ta sutuai, mētuke, ‘Dattatoh len nēboŋ setēmādat ta sutuai, asike dattaŋon mai galito nēboŋ lotogol nēda hihai kelkel ur gail lotosel.’ ³¹ Nēboŋ mēttōkēmaiēnan, mētukel koti ke mēttōvi anātulit gail, mēttosa sur̄nan alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail. ³² Gamit n̄au, nēsa atēmāmit gail ta sutuai lototubāt hēni, mit̄igol tihav! ³³ Mētovi m̄at gail mai anātun nēvaipa gail!** Mit̄igam yav dan nēpanismen hēn naut nēmatan mabe? ³⁴ Husur natenan, dereh nesēvat ahai kelkel ur gail, nēvanuan lotokad namitisau hēn nēmauran tonor, mai ahai pusan gail hēn nalo, van hēn gamito. Dereh mit̄itahētah hēn galevis len nēhai balbal hēn lēbimat. Galevis am mētebilas habat

‡ **23:13-14:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 14 Gamit mēttōvi ahai pusan hēn nalo mai naFarisi gail, mētovi vanuan gēgēras gail n̄ai! Nēmauran samit dereh tisa vesa tibatbat, husur mētūhan navat sibatunau pēhavut gail, vēnoh naim salit gail. Ale mētusor tuŋ ebēlav hēn mētibatpat gamit mēhat. Husur natenan, aGot dereh tipāsem habat hēn gamito.

* **23:23:** Lev 27.30; Deu 14.22 § **23:24:** Nahonon mai nēkamel, gēlar p̄isi arsāveveu len nalo siMoses. ** **23:33:** Nēvaipa evi nēmat tosa, nēboŋ b̄ihat avan ideh, nabehi han igol timat.

hæn galito len naim nabonbonan samito, hut galit van husur nabiltivile visusua. ³⁵ Na namatan silat lotonor pisi len navile a pan, dereh lipat len navelamito; tubat len neda hiApel tonor, van vobar neda hiSekariah, anatum ulurman aParakiah,^{††} mættotubuni rivuh hæn næmel tutumavan mai naim siGot. ^{*36} Nukel nakitinan mai gamito, næpanismen hæn namatan galen pisi, dereh tibar naur ta damøj egai.

*AYesu ilolosa hæn naut a Jerusalem
(Luk 13.34-35)*

³⁷ “O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun ahai pispisul gail aGot tosøvat galit van hæn gaiug. Akis nuke nigol anatum gail libonbon hum natopøhaøut togol natuhman san gail lubonbon hæn bihavhav hæn galito. Be gomætahuni. ³⁸ Geris! AGot erinj gabulan naim sam gol eþbesw. ^{*39} Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike mætoris ginau am van vobar mætbike, ‘AGot tivoi hæn atenan togøm len nahæsan Nasuþ aGot!’ ^{”*}

24

*AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir
(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)*

¹ Næboj aYesu torinj naholøvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai susur san gail logøm hæni hæn læbøvusani hæn naim gail ei. ² Be aYesu ikel mai galit ke, “Mætoris naim galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir pisi hæn asike ikad nævat ideh gegai bæpølah len nævat togon.”

*Natit gail lotovusan nagøman hæn nanonjan hæn navile a pan
(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)*

³ Beti næboj aYesu tobøtah sæbon len Navøhuh Oliv, ahai susur san gail logøm hæni luke, “Natgalen gotomadhake mai ginamito levisi najs? Næsa tevusnan nagømaian sam? Næsa tevusnan næboj navile a pan binonj?” ⁴ AYesu isor var galit ke, “Mætøløgau! Avan ideh sategøras gamito, ⁵ husur dereh tisøbur legøm len nahæsagw, like, ‘Ginau aKristo,’ ale dereh legøras tisøbur næboj læbøkømaianen. ⁶ Dereh mætəsəsøloj hæn nævalan hæn nabiltibaln gail mai na-kel-uri-an hæn nabiltibaln gail am. Be samtømøtahw, husur timasvisi magenan, be sæbar nagilen sal. ⁷ Naluøoh hæn nævanuan naut sua dereh ligol nabiltibaln mai naluøoh hæn nævanuan naut tile, ale nævanuan sekij gail dereh libal mai nævanuan sekij tile gail. Dereh næhanian tæbur mai tikad nabiltidu gail husur naut gail. ⁸ Be natgalen pisi lohun natuþatan njai hæn napønjan hæn næpasusan. Dereh lisa van vøsa, levisi vøha-søbsøbur am len næboj læbøgømai.

⁹ “Beti dereh lerinj gamit len navølan alat læbømødas tabtab hæn gamito mai læbigol mætbimat. Naluøoh hæn nævanuan naut tiltile dereh lemøtahun bun gamito sil nahæsagw. ¹⁰ Ale len næboj enan tisøbur dereh lipair dan ginau, lemøtahun bun gail gabag, lerinj galit gabag len navølan aenemi salit gail. ¹¹ Ale ahai kelkel ur gøgøras galit dereh levisi, legøras nævanuan tisøbur. ¹² Ale husur næsaan bipernjan naut pisi, na-lømlømas-buni-an sinøvanuan bisøbur dereh tegøm køkereh. ¹³ Avil nævanuan tokad næ-darj-þuri-an van vobar nagilen, gai dereh aGot tilav kuvi hæn þikad næmauran vi sutuai. ¹⁴ Ale nævanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovvoi egai hæn natohan pipihabølan aGot, len navile a pan kavkav, hæn ke, naluøoh hæn nævanuan naut tiltile pisi læbøsøloj hæni bai, beti nagilen navile a pan tegømai.”

*Natit tomødas naut tolo
(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24)*

¹⁵ Gaiug gotoøvuruj nategai, geøvuruj læboii. AYesu isor am ke, “Imagenan, næboj mæþberis næsa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a mto, næboj mæþberis natit aGot tomøtahun buni, toil len naut tolo, tomødas bun naut enan van vagol tobøbesw vi sutuai, ^{*16} len næboj enan, alat a Jutea limasgam dan naut enan vi lan naut tobanj vøhuh. ¹⁷ Avan ideh þinjavnjav møhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimarinj vi lohoim hæn þitariv kukuv natite dani. ¹⁸ Ale ideh bæum marireu san, satetølmam hæn þilav nahurabat san. ¹⁹ Len næboj enan næmauran dereh tidanj vøsa habat hæn apøhaøut ideh totian o tovøhasus. ²⁰ Be mitisor tuø vi tæban aGot ke næ-gam-yav-an samit satipat len nahøbati naut susus o len næsappat ideh. ²¹ Nokømaianen husur len næboj natgalen bævisi, na-løjon-isa-vøsa-an dereh tidanj habat sæhor næboj ta sutuai len natuþatan, vobar næboj ta damøjai, ale asike idanj

^{††} **23:35:** Len Zec 1.1 lokis aParakiah hæn aPerekiah. ^{*} **23:35:** Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 ^{*} **23:38:** Jer 22.5 ^{*} **23:39:** Psa 118.26 ^{*} **24:15:** Dan 9.27, 11.31, 12.11

səhori tətəs am bəŋ ideh.* ²² Asike aGot tagol na-ləŋjon-isa-vəsa-an taŋtidol len nəbəŋ galenan, nəvanuan pisi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋjon-isa-vəsa-an sinəvanuan pisi teŋtidol mōs alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

²³ “Beti avan ideh bikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəlomi. ²⁴ Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel nasuhumanian nəvanuan gail lotopəŋ habat lan. Lətaləboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh ligole len namerikel galenan. ²⁵ Nalələgauan enan, nukele hən mətəbeləboi nəsa bəvisi. ²⁶ Imagenan, nəvanuan gail ləbikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo satotoh len naut masmas tobbəsw!’ samtivan varisi. Ləbike, ‘Məteris, satususuah lohoim,’ samtedəlomi. ²⁷ Husur, nəbəŋ aNaton Nəvanuan bəgəmai, dereh tehum nasəməropun togol nəmav kavkav tomiəl, nəvanuan pisi lerisi. ²⁸ Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman naməsav tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm bəŋ ei.”*

Nagəmaian siNaton Nəvanuan
(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)

²⁹ AYesu isor am, ike, “Nəbəŋ na-ləŋjon-isa-vəsa-an hən nəbəŋ galenan binoŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike eŋiəl; dereh naməso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.”† ³⁰ Beti natit tovəhot nagəmaian siNaton Nəvanuan dereh tevisi len nəmav, ale naluvoḥ hən nəvanuan gail pisi len navile a pan dereh leləŋjon tisa habat, litaŋ. Beti dereh leris aNaton Nəvanuan togəm len nəmavukasw len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.* ³¹ Len nabiltiwalan hən nətrampet‡ dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut pisi len navile a pan kavkav hən ləbətətariv bəŋbəŋ hən alat aGot tolekis hən galito hən ləbēvi esan.”*

Nasoruan kəta husur nəhai nafik
(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)

³² AYesu ike, “Ivoi hən mətəbeləboi səhot natsua nəhai nafik bəvūsani. Nəbəŋ nəpəshət nafik səmasmas am be toduḥoh, mətələboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ. ³³ Len nəvide tomagenan, nəbəŋ mətəberis natgalen pisi notomadhəsoŋ husuri, dereh mətələboii ke natəlmaman siNaton Nəvanuan satogəmai, ehum gai tia bopita. ³⁴ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen pisi ləbisarpoh. ³⁵ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasiŋ bəŋ ideh.”

Utaut!

(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)

³⁶ AYesu isor am ike, “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəmav mai aNaton aGot, galit ləsaləboii, avil aGot Tata səbən, gai eləboii. ³⁷ Nagəman siNaton Nəvanuan dereh tehum nəbəŋ siNoah gail. ³⁸ Len nəbəŋ siNoah gail, nəbəŋ nilev sagəm sal, nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam hən nələhan gail van vəbar nəbəŋ aNoah tobiis len nəak.* ³⁹ Nəvanuan gail ləsənau səhot nəsa bəvisi van vəbar nilev egəm lev kuv galit pisi.* Nəbəŋ aNaton Nəvanuan bəgəmai, dereh timaienan.

⁴⁰ “Len nəbəŋ enan, dereh tikad naulumān toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴¹ Dereh tikad napəhəvut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴² Imagenan, mətəhulahul, husur mətəsaləboi nəbəŋ aMasta samit bəgəmai. ⁴³ Be mətələboi səhot nategai: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənənah tagəmai, amahean talele hən nəvanuan asike təlavutur vi lohoim san. ⁴⁴ Gamit am mitimasutaut, husur aNaton Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətəsvatvat viri.”

Naslev todaŋ len nauman simasta san mai togon sədaŋ lan
(Luk 12.41-48)

⁴⁵ Ale aYesu iḥol pusan, ike, “Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi səhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nəmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən bəkətkəta təban naslev san gail len naim san, hən bəvəŋjan galito len namityal tonor həni. ⁴⁶ Amasta bivaḥim, bisəb naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh təhəhəvur habat. ⁴⁷ Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən

* **24:21:** Dan 12.1 * **24:28:** Namilen hum ma toke: nəbəŋ nəsa notomadhakele bəvisi, dereh mətələboi nəbəŋ hən nanoŋjan hən navile a pan togəm pəpadaŋ. Be husur nabiltiman tohanhan natit tomat evi nəharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: nəvəshəsolitia dereh legəm bəŋ ei. † **24:29:** Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: natit gail len nəmav dereh lekurkur habat, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nədaŋan len nəmav dan namilelit hən nədaŋan. * **24:30:** Dan 7.13 ‡ **24:31:** Nəbəŋ gətoḥuv nətrampet, nəwalan han esəhor nəwalan hən nahəmadu. * **24:31:** Deu 30.4; Neh 1.9 * **24:38:** Gen 6.9-7.5 * **24:39:** Gen 7.6-24

ðekætkæta ðæban natit pisi san. ⁴⁸ Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, ‘Amasta sagw dereh titoh a tut tebølav.’ ⁴⁹ Beti etubat v̄as naslev gail lototoh len navælan, ale ihan, emun mai alat lototørog akis. ⁵⁰ Ale amasta dereh tetølmam len nømariboŋ naslev enan søvatvat viri mai namityal naslev saløboii. ⁵¹ Dereh amasta tita kotovi, teriŋi len naut nøvanuan gøgøras lototohtoh lan. Len naut enan lutanŋ habat, kat ðurður nariðolit bathut loløŋon isa vøsa batbat.”§

25

Nøbol þusan husur navensus tosøjavur

¹ Beti aYesu isor husur natølmaman san dan nømv̄am hum nakinŋ, ike, “Datoløboi datðenønøv̄ høn natoŋan pipihabølan aGot len nømv̄am, mai navensus tosøjavur lotolav namial salit, yar van høn læðebubur mai naulum̄an bilah.* ² Galit erim lovi hoŋon, erim lukad namitisau høn nømauran tonor. ³ Navensus lotovi hoŋon, lupat namial salit gail be læsøpat naoil ideh. ⁴ Navensus lotokad namitisau høn nømauran tonor, lupat namial salit gail mai lupat nabiliwai høn naoil gail am.

⁵ “Nøboŋ naulum̄an bilah tovølo, navensus gail pisi losusuh metanoŋ, gol lupatmari. ⁶ Tuðloh len mariug nøkaian sua evi møhat, ‘Møteris! Naulum̄an bilah bogai! Gøm risi, ke “Ivoi,” maii!’ ⁷ Ale navensus gail lule møhat, logut kuv nadurinen nawik høn namial salit gail. ⁸ Be torim lotovi hoŋon lukel mai torim lotokad naløboian ke, ‘Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur namial sinamit gail læsøpaŋ savoi, dereh limat.’ ⁹ Be alat lotokad naløboian luke, ‘Ao, datðigol ðimaienan, dereh naoil temidol høn gidat pisi. Mitia v̄ur ideh samito len naim þurpur.’ ¹⁰ Ale luvan høn læðev̄uri. Be nøboŋ lotoyar van sal, naulum̄an bilah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutah maii, løbis lohoim høn nølahaŋ. Ale nøvanuan nauman ekøkol gat nabopita. ¹¹ Nøboŋ namityal topair, navensus lotov̄ur naoil lotølmam, lukai ke, ‘Nasub, Nasub, søjav høn nabopita høn ginamito!’ ¹² Ris tosor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamito, nøsaløboi kas gamito.’”

¹³ AYesu imaris kotov̄ nøbol enan ike, “Imagenan, møtehlukul høn asike møðbesum̄an navensus lotovi hoŋon, husur mætsaløboi nømariboŋ o namityal høn natølmaman sagw.”

Nøbol þusan husur naslev totor mai nøvat (Luk 19.11-27)

¹⁴ AYesu isor tøtas husur natølmaman san, ike, “Natoŋan pipihabølan aGot len nømv̄am imaiegai: Ikad avan sua toutaut høn ðivan len nøyaran sua. Ekis naslev san gail gømai ale eriŋ natit san gail len navølalito. ¹⁵ Ilav nøvat mai galit v̄isusua tonor høn namitisau salito. Ilav nøtalent torim mai naslev sua, ilav nøtalent toru mai naslev sual am, ale ilav tosua mai naslev togon.† Ale vøha-sua ŋai eriŋ naut enan len nøyaran san. ¹⁶ Naslev tokad nøtalent torim eum lan van ikad erim am. ¹⁷ Len navide tomaienan, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am. ¹⁸ Be aten tokad nøtalent tosua, evivile, ehir nabur len tan ale itavun susuan nøvat simasta san.

¹⁹ “Idareh buni amasta sislev galenan etølmam høn ðeløboi nøsa lotogole len nøvat san. ²⁰ Naslev, amasta tolav nøtalent torim maii, ipat nøtalent torim am gøm høni ike, ‘Nasub, gulav nøtalent torim mai ginau, ale len torim enan nopisan erim eg am.’ ²¹ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam̄ ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokøkereh notoriŋi len navølaŋ, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug høn nøberiŋ natit tisoður len navølaŋ. Gegømai, gehøhav̄ur mai ginau!’

²² “Beti naslev, amasta tolav nøtalent toru maii, egøm høni ike, ‘Nasub, gulav nøtalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.’ ²³ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam̄ ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokøkereh notoriŋi len navølaŋ, imaienan dereh nitabtabuh len gaiug høn nøberiŋ natit tisoður len navølaŋ. Gegømai, gehøhav̄ur mai ginau!’

²⁴ “Beti naslev, amasta tolav nøtalent tosua maii, egøm høni ike, ‘Nasub, noløboii tia ke govi naulum̄an totalt, len nømatuan gulav nøhanian dan naut gøsamabule lan, gotøtariv wit len naut gøsaðanðan̄ namisurhute lan. ²⁵ Imagenan nomøtahw, ale nua susuan nøtalent sam̄ len tan. Nøvat sam̄ bogai.’ ²⁶ Amasta san isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vøsa gotovekan. Gøðinau ke notovi naulum̄an totalt, gøðinau ke notolav nøhanian dan naut nøsamabule lan, gøðinau

§ 24:51: Len nasoruan ta Kris ike: amasta dereh tita kotov̄ naslev, riŋ nahudhute len naut nøvanuan gøgøras gail lototohtoh lan. * 25:1: Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natølmaman san dan nømv̄am, be nasoruan enan ipat gegai høn ðisor vøsvøsei nøbol þusan tohusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluvoŋ sivensus bilah, ale luvan høn læðebubur mai naulum̄an bilah mai naluvoŋ san. Nøboŋ naluvoŋ toru arðiboŋ, nølahan etubat. † 25:15: Nøtalent esua ŋai evi naþurpuran høn nauman høn nasihau tovi 15.

ke notototariv wit len naut nəsədanđan namisurhute lan, ²⁷ imabe gəsarin nəvat sagw len nalulutar? Gətagol tomaianan, nəboŋ nototəlmam, nətəlav nəvat sagw mai naintərəs han.' ²⁸ Ale ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, 'Lav kuv nətalent dan ategai, lavi mai atea tokad tosəŋavur. ²⁹ Husur avan ideh toum tovoui len nəsa tokade, dereh nilav tisoḅur am maii hən ḅepul həni. Be avan ideh tomtidol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkeh gai tokade, dani. ³⁰ Naslev sagol natideh savoi, har həni vivile len nəmargobut, len naut enan dereh tikad nətaŋan mai na-desdes-batrivoriŋ-an.'

Napəpəhwan naməkot hən navoian dan nəsaan

³¹ "Nəboŋ aNatun Nəvanuan ḅegəmai len namənas hən nəyalalan san, mai aŋel gail piŋi, dereh tēḅətaḅ len nabiltihai ḅəḅətaḅ san toyalyal hum nakin, ³² Beti naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail piŋi dereh libonḅon len nəhon. Ale dereh tēpəpəhun galito hum nəvanuan nasipsip toḅəpəhun nasipsip gail dan nənani gail. ³³ Dereh tēriŋ nasipsip gail len nəmatu san mai nənani gail len nəmair. ³⁴ Beti nakin dereh tikel mai alat len nəmatu san ke, 'Gamit, aTəmagw tovoui buni hən gamito, mətəgəmai! Mititoh pipihəḅəlan aTəmagw len naut toutaut həni tia mōs gamito len natubatan, nəboŋ togol navile a pan. ³⁵ Husur nəboŋ notomalkəkət, mətovəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəboŋ notovi mətḅos, mətokis ginau vi lohoim samito; ³⁶ nəboŋ notomalmaḅ hən nahurabat, mətukol nahurabat len ginau; nəboŋ notoməsah, mətəkətkəta təban ginau; nəboŋ nototoḅ len naim ḅəḅəŋis, mətogəm, mədəŋ təban ginau.' ³⁷ Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, 'Nasub, namtoris gotomalkəkət namtovəŋan gaiug ḅais? Namtoris gotomaduh namtulav nəwai mai gaiug ḅais? ³⁸ Namtoris gaiug gotovi mətḅos namtous gaiug vi lohoim sinamit ḅais? Namtoris gotomalmaḅ hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug ḅais? ³⁹ Namtoris gotoməsah o namtomədoŋ təban gaiug ḅais len naim ḅəḅəŋis?' ⁴⁰ Ale nakin dereh tisor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ mətəgole van hən nəḅathudud ideh sagw tovi ut kəmas ḅai, mətugole van hən ginau.'

⁴¹ "Beti dereh tipir, tikel mai alat len nəmair san ke, 'Gamit, aGot togol nəmauran samit tosa vəsə, mətēvi tut dan ginau, mətēvi lan nəḅab topan vi sutuai aGot toutaut həni tia mōs natəmat mai aŋel san gail! ⁴² Husur nəboŋ notomalkəkət, mətəsavəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətəslav nəwai mai ginau; ⁴³ nəboŋ notovi mətḅos, mətəsakis ginau vi lohoim samito; nəboŋ notomalmaḅ hən nahurabat, mətəsakol nahurabat ideh len ginau; nəboŋ notoməsah o nototoḅ len naim ḅəḅəŋis, mətəmədoŋ təban ginau.' ⁴⁴ Beti dereh lisor vari ke, 'Nasub, ḅais namtoris gaiug gotomalkəkət, o gotomaduh, o gotovi mətḅos, o gotomalmaḅ, o gotoməsah, o gototoḅ len naim ḅəḅəŋis be namtsavi tarḅət sam?' ⁴⁵ Ale dereh tisor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ mətəgole van hən nəḅathudud ideh sagw tovi ut kəmas ḅai, mətəgole van hən ginau.' ⁴⁶ Beti alatenan dereh levi tut, vi lan nəpanismen topat vi sutuai, be alat lotonor levi lan nəmauran vi sutuai.'"*

26

Na-sor-utaut-an hən ləḅitah gat aYesu

(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaianan tonon, ikel mai ahai susur san gail ike, ² "Mətəloḅoi tia ke nəboŋ nəmariboŋ ḅeru ḅinoŋ dereh tikad nəPasova, ale aNatun Nəvanuan, dereh lerinŋ len navəlan alat ləḅipos gati len nəḅai balbal."

³ Len namityal enan abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, luḅonḅon len nabiltiim seḅiltihai tutumav, nahəsən aKaiafas. ⁴ Lusor utaut hən ləḅigol nagərasian ale taḅ gat aYesu hən ləḅigol bimat. ⁵ Be luke, "Sadatigole len Nəhanan egai, hən asike nəvanuan gail ləḅeluḅoh hən ləḅiḅal taḅtaḅor, mədəs natit gail."

Napəhəvut sua evəhas aYesu

(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)

⁶ Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a mō. ⁷ Ale napəhəvut sua tolav nabotel lotoum həni hən nəvat toḅəhw, egəm hən aYesu tohan. Ilav nabotel enan toḅul hən naoil pəḅpəḅas tosusau, nəvat han toḅibau, ale ebiri len nəkadun aYesu. ⁸ Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, nəlolit epəŋasi. Luke, "Imabe tomədəs natenan? ⁹ Ivoi am taḅur həni mōs nəvat tosoḅur ale təlav nəvat enan mai naməsəl gail." ¹⁰ Be aYesu toḅoi natenan ikel mai galit ke, "Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau. ¹¹ Mitinau natagai! Naməsəl gail lutoh mai gamit akis, be ginau, asike nutoh tabtab hən ginau." ¹² Nəboŋ alitegai toḅir naoil len ginau, eutaut hən nibegw hən ləḅitavuni. ¹³ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut piŋi len navile a pan lotokel ur

* 25:46: Dan 12.2 * 26:11: Deu 15.11

na-kel-uri-an tovoi lan, dereh lisor husur nesa alitegai togole, gol ke nəvanuan gail ləbīnau gati.”

AJutas isor utaut hən beḡur hən aYesu
(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)

¹⁴ Beti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nahəsan aJutas Iskariot, ivan hən abiltihai tutumav gail, ¹⁵ ike, “Nəberinj aYesu len navəlamito, mətudaḡ hən mətbilav nəvat tevis mai ginau?” Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii.* ¹⁶ Len nəboḡ enan van, aJutas idas piisal hən beḡinj aYesu len navəlalito.

NəPasova naməkot
(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)

¹⁷ Len nəmariboḡ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nəyis lan, ahai susur gail logəḡ hən aYesu, lousi ke, “Goləḡon ke namteutaut hən gəbīhan nəPasova a be?” ¹⁸ Ale ike, “Mətevi lan nabiltivile Jerusaleḡ. Dereh məteris naulurḡan sual ei, ale kel maii ke, ‘Ahai pusan ike: Nəboḡ sagw egəḡ pəpadaḡ. Dereh nihan nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail len nain sam.’” ¹⁹ Nə ahai susur gail lugol nesa aYesu tokel mai galito, ale loutaut hən nəhanian hən nəPasova.

²⁰ Nəboḡ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len natev hən ləbīhan. ²¹ Nəboḡ lotohanhan sal, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua dereh terinj ginau len navəlan aenemi sagw gail.”* ²² Ahai susur gail nəlolit isa masuḡ, ale galit viisusua lotubat usi ke, “Nasub, ase lai? Savi ginau a?” ²³ Isor var galit ke, “Gamit məttohanhan mai ginau, gamit sua torinj navəlan len nasiloh mai navəlagw, dereh terinj ginau len navəlan aenemi sagw gail. ²⁴ Husur aNaton Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a mo, avil atenan torinj aNaton Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran sitenan tisa vəsa tibatbat! Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”* ²⁵ Ale aJutas, gai beḡinj len navəlan aenemi san gail, gai am eusi ke, “Hai pusan, savi ginau a?” Ale aYesu isor vari ke, “Evoi, gaiug boh gukele.”

Nəhanan məkot siNasub
(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²⁶ Nəboḡ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḡuri, beti ilavi mai ahai susur gail, ike, “Lavi, hani, nibegw bogai.” ²⁷ Ale nəboḡ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa hən ale ilavi mai galito, ike, “Gamit piisi mətemun lan, ²⁸ husur nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail.* Nəda eg hagw biisel, eḡusan nəmatan sagw tohum natutumavan hən beḡubat nəsaan gail dan nəvanuan tosoḡur. ²⁹ Ale nukel mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihabəlan aTəmagw, nəwain eg dereh tivevui, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboḡ nəbəmuni mai gamit ei.” ³⁰ Beti lokəkai hən nəbē hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Nəḡehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

³¹ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Len mariug egai dereh gamit piisi mitigam dan ginau. Husur len natosian siGot ike, “‘Dereh niḡabun nəvanuan nasipsip, ale navəshəsipip ligam viisusua.’”*

³² Avil, nəboḡ nəbimat ale aGot bigol nəbīle məhat, dereh neil a mo hən gamito vi lan naut a Kalili.” ³³ Ale aPita isor vari, ike, “Naut kəmas nəvanuan piisi ləbigam dan gaiug, ginau asike nugam dan gaiug boḡ ideh!” ³⁴ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ḡai, a tahw hən natoulurḡan beḡəkəraiko, dereh gikel vəha-tor hən ke gəsəlaboi ginau!” ³⁵ APita ikel mai ke, “Ao, naut kəmas nəbimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləboi gaiug!” Ale ahai susur gail piisi lokəmaianan.

AYesu isor tuḡ a Ketsemane
(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)

³⁶ Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai susur gail ke, “Mətebətah gegai, ale nivan ea hən nəbisor tuḡ.” ³⁷ Esəhar aPita mai anaton aSepeti gəlaru, ajemes mai aḡon, etubat lolosa, nəlon isa vəsa habat. ³⁸ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuḡ! Ehum nalolosaan ikabut gol nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginau!”

* 26:15: Zec 11.12 * 26:21: Psa 41.9 * 26:24: Psa 22.2-19; Isa 53 * 26:28: Exo 24.8; Jer 31.31-34 * 26:31: Zec 13.7

³⁹ Nəboŋ toyar van kəkereh am, iðov len tan, kəta vi pan, ike, “Tata sagw, bike binor len naləŋonian sam̄, gilav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.” * Wake sagigol nəsa notoləŋoni, Tata gigol nəsa ŋai gaiug gotoləŋoni.”

⁴⁰ Beti etəlmam van hən ahai susur totor enan, isaḅ lotopatmari. Ikel mai aPita ke, “Mətsədaŋ səbar mətbilele mai ginau len nəhaua tosua ŋai a? ⁴¹ Mətehulahul ale sor tuṽ hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon biŋol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, eədəsi.”

⁴² Ale aYesu eriŋ galit tətəs, isor tuṽ, ike, “Tata sagw, gəbike sanor len naləŋonian sam̄ hən gəbilav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau, avil gəbike nemuni, gigol nəsa gotoləŋoni!”

⁴³ Nəboŋ tosor tuṽ tonon etəlmam tətəs, isaḅ lotopatmari husur namətalit inoṽ masuṽ. ⁴⁴ Ŋa eriŋ galit tasi am, ivan, isor mai aTəman tətəs hum togole tia. ⁴⁵ Beti etəlmam van hən ahai susur totor, ikel mai galit ke, “Mətuṽpat sal a? Mətuṽjavṽav sal a? Məteris! Namityal egəm pəpadaŋ. Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan alat nəsaan ta bogai! ⁴⁶ Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan beiriŋ ginau len navələlito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴⁷ Nəboŋ aYesu tosoror sal, aJutas tosua len toseŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai nabiltiṽoh lototəgau nabu nəḅalan mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail losəvat naluṽoh enan. ⁴⁸ Ale aJutas isor utaut hən nəṽusian sua mai galit a m̄o, ike, “Nəboŋ nəḅesuṽ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati.” ⁴⁹ Ale vəha-sua ŋai ivan hən aYesu ike, “Ivoi, Hai pusan,” ale esuṽ nətarhon. ⁵⁰ AYesu ikel mai ke, “Tegai, gaiug gigol nəsa gotogəm m̄osi.”

Beti logəm təban aYesu, lutah gati. ⁵¹ Ŋa galit sua lototah mai aYesu eliv kuv nabu nəḅalan san, ita kotov nədariŋan naslev səbiltihai tutumav. ⁵² Beti aYesu ikel mai ke, “Riŋ təlmam hən nabu sam̄, bathut avan ideh toḅal hən nabu nəḅalan, dereh nabu nəḅalan tigol nəmatan san! ⁵³ Gamit mətsaləboi ke noləboi nəḅeus aTəmagw hən na-vi-tarhəte-an san. Ale nətausi, gai tasəvat nabiltivəshəŋel tovi 12 gag ŋai. ⁵⁴ Nətagol tomagenan, natosian siGot lotoke timasvisi maiegai, lisarpoh mabe?”

⁵⁵ Len namityal enan ŋai aYesu ikel mai naluṽoh ke, “Imabe mətogəm, lav nabu nəḅalan mai nəbatw gail gəmai hən mətbiteh gat ginau hum notovi vanuan nəḅalan toke tiḅal mai alat lotoil a m̄o? Imabe mətsətah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot? Nəbətah, noṽusan ei len nəmariboŋ piŋi. ⁵⁶ Avil nəsa tovisi gagai evisi hən natosian sihai kelkel ur bisarpoh.”

Beti ahai susur san piŋi loriŋi, lugam mətahw dani.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Nəboŋ lotogam dani tonon, alat lototah gat aYesu losəhari vi lan naim siKaiafas tovi biltihai tutumav, ale ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail luḅonḅon ei. ⁵⁸ Be aPita ehuri, iyar a tut dani vəbar naholəvat todar vis naim səbiltihai tutumav. Ale nəboŋ toḅis lan, eḅətah ei mai nəvanuan nauman gail hən beŋis nəsa bevisi.

⁵⁹ Len naim, abiltihai tutumav mai nəSanhitrin piŋi ludas vanuan gəgəras gail ləḅidaṽ hən ləḅelibliḅon ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil a m̄o loləoi ləḅigol biḅat sile. ⁶⁰ Be ləssəḅ nalibliḅonan ideh tonor hən aYesu biḅat sile, naut kəmas nəvanuan gəgəras isobur lotogəmai. Naməkot hən galito, eru arogəmai. ⁶¹ Aruke, “Ategai ike, ‘Noləboi nəḅigol naim siGot biḅasirsir ale um tətəs həni len nəmariboŋ biḅor.’” ⁶² Beti abiltihai tutumav ile məhat ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəḅetətəs gol gaiug? Na-kel-koti-an səlaru ekitin a?” ⁶³ Be aYesu sasor. Ale abiltihai tutumav ikel mai ke, “Nukel idaŋ mai gaiug len nahasan aGot nəkadun nəmauran ke, gəḅevi aKristo, aNatun aGot, gikele mai ginamito!”

⁶⁴ AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai van dereh məteris aNatun Nəvanuan beḅətah len navəlan nəmatu siGot tovi aBiltidaŋan. Dereh məteris beḅəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

⁶⁵ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkənan taṽtaṽor, itar nahurabat san hən beṽusan tomətəhun nasoruan siYesu. Ike, “Gai isor mədas aGot! Imabe datoləŋon nəvanuan ideh am

* **26:39:** Len nasoruan siGot ta m̄o, nəboŋ lotoke nabiliwai, lusor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan mai nəlol paŋpaŋ siGot. † **26:61:** Jon 2.19. AYesu sakele ke, “Noləboi nəḅigol naim siGot biḅasirsir,” ike “Mitigol naim siGot timasirsir.”

* **26:64:** Psa 110.1; Dan 7.13

hən bikel kot nəsaan sitegai? Gamit mətosəsəlon hən tosor mədas aGot! ⁶⁶ Gamit mətunau məb həni?"

Lusor vari ke, "Inor hən bimat! Timasmat!"*

⁶⁷ Beti lovlulai nəhon aYesu, lotuhi, luṽosi. * ⁶⁸ Lohələsi ke, "Kristo, gətavi aKristo gepəhav utaut! Kel mai ginamito, ase iṽos gaiug?"

APita ikele ke saləboi aYesu

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Len namityal enan aPita ebətah vivile len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav, ale natəbarehreh tovi slev egəm həni ike, "Gaiug gutah mai aYesu ta Kalili." ⁷⁰ Be len nəhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, "Gusor husur nəsa? Ginau nəsaləboi nəsa gotokele!" ⁷¹ Ale evi lan nametləkau, beti natəbarehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, "Ategai itah mai aYesu ta Nasaret." ⁷² Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahəsən aGot ike, "Ginau nəsaləboi atenan!" ⁷³ Len namityal tovan kəkereh galevis lotoil pəpadaj logəm həni, lukel mai aPita ke, "Kitin, gaiug am govi galit sua. Nəboj namttosəsəlon hən nadolom, namtosəsəlon ləboi ke govi auleKalili, nadolom ikel uri." ⁷⁴ Beti len nahəsən aGot aPita ita gati ke nəsa tokele evi nakitinan. Ike, "Len nahəsən aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan! Asike nəbəkutin, aGot tipansem ginau!"

Vəha-sua ŋai natoulumən ekəkəraiko. ⁷⁵ Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele tia ke, "A təhw hən natoulumən bəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau."* Nasoran siYesu a mō etunus nəlon aPita, ale evivile, itaŋ habat.

27

Lorin aYesu len navəlan aPilate

(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)

¹ Pelan han, dudulan somilan, abiltihai tutumav pisi mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, luṽonṽon tətəs hən ləbihol kitev napisal hən ləbigol aYesu bimat.* ² Beti lubanjs gati, losəhari van, lorinji len navəlan aPilate tovi gavna ta Rom.

Ajutas itahətah hən gai

(Uman 1.18-19)

³ Ajutas, torin aYesu len navəlan aenemi san gail, nəboj torisi ke nəsanhitrin torinji ke aYesu bimat, ajutas ipair dan nəsa togole. Ilav təlmam hən nakoin nasilva tovi 30 van hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail. ⁴ Isor təvah mai galit ke, "Ginau nugol nəsaan husur norin ategaii len navələmito hən bimat naut kəmas sagol kas natideh tosa." Ris lotoke, "Natenan savi natideh len ginamito. Ipat len gaiug."

⁵ Ajutas ibar hən nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahətah hən gai gabag hən bimat.

⁶ Abiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, "Sanor len nalo hən datberin nəvat egai hən biṽon mai nəvat hən naim siGot bathut ebihṽinjal, eṽur nəda hən nəmatan sivan sua." ⁷ Imagenan, luhol ḅonḅon. Nəboj lotohol tonoj, loṽur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ḅulau. Loṽur nətan enan hən bəgəm vi ut natətavunan simetḅos gail. ⁸ Husur natenan, lokis nətan enan hən Marireu hən Nəda van vəbar nəboj ta daməŋai. ⁹ Beti nəsa ahai kelkel ur, aJeremiah totoṽi, isarpoh. Ike, "Lulav nakoin nasilva tovi 30, nəvat alat a Israel lotodam hən ləbēṽur atenan həni, ¹⁰ ale loṽur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan ḅulau, hum Nasuḅ aGot tokele hən ginau."*

AYesu a mō hən aPilate

(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)

¹¹ Nəboj lotosəhar aYesu van hən nəgavna ta Rom tonoj, eil len nəhon. Ale agavna Pilate eusi ke, "Gaiug govi kin seju gail a?" AYesu isor vari ke, "Gaiug boh gukele."

¹² Be nəboj abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh. ¹³ Beti aPilate eusi ke, "Gəsəsəlon hən natit toṽobur lotosor tas gaiug həni a?" ¹⁴ Be aYesu sasor vari, sakel kas natuhsoruan ideh, gol nəgavna ipaŋ habat lan.

Pilate erin aYesu len nəmatan

(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

¹⁵ Len Nəhanan nəPasova pisi, nəgavna ikad naṽide sua. Idam hən avan sua totoh len naim bəbanjs bəvivile husur naləŋonian sinaluṽoh. ¹⁶ Len nəboj enan, len naim bəbanjs,

* 26:66: Lev 24.16 * 26:67: Isa 50.6 * 26:75: Mat 26.34 * 27:1: Asike alat a Rom lotoil a mō ləḅidam həni, naJu gail lodədəs ləbigol avan ideh bimat. * 27:10: Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15

ikad naurunñan sua nəvanuan p̄isi lotoləboii, nahəsan aYesu Parappas. ¹⁷ Nəboñ naluʋoh lotobonbon sal, aPilate eus galit ke, “Mətoləñon ke nigol ase tevivile? aYesu Parappas o aYesu lotokisi hən aKристо?”

¹⁸ (APilate eləboi buni ke naju gail loriñ aYesu len navəlan husur lototaʋulul bulosi.)

¹⁹ Len namityal enan, aPilate ebətah len nəhai bətbətah hən nakotan. Nəboñ tobətah maienan, asoan esəwat napisulan van həni toke, “Sagigol natideh hən atenan tonor, bathut daməñjai len nəbəber, noləñon isa masuʋ husuri.”

²⁰ Avil abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail lusorsor mai naluʋoh hən ləbigol husur galito, us aPilate hən bigol aParappas bəvivile mai aYesu bim̄at.

²¹ Imaienan, nəboñ agavna tous galit tətəs ke, “Mətoləñon nəbigol gəlar ta be bəvivile m̄os gamito?” Lusor vari ke, “Parappas!” ²² APilate esəhoʋut, eus galit ke, “Bimagenan, nigol nəsa hən aYesu lotokisi hən aKристо?” Galit p̄is luke, “Timat len nəhai balbal!” ²³ Ris aPilate tous galit ke, “Bathut nəsa? Gai igol nəsa tosa?” Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

²⁴ Nəboñ aPilate toləboii ke edədas bigol natideh hən bəgəgel hən nənanuan salito, be nabiltimədasian etuʋat len naluʋoh, ilav nasiloh topul hən nəwai. Len nəhon nəvanuan gail ekəkəsəval.† Ikel mai galit ke, “Nəda hən nəmatan sitegai, səpat len ginau. Ipat len gamito!”

²⁵ Beti nəvanuan gail p̄isi lusor vari ke, “Nəda hən nəmatan san tipat len ginamito, mai len nəpasusan sinamito!” ²⁶ Beti igol aParappas evivile m̄os galito, be igol nasoltia san tobilas habat hən aYesu.‡ Ale eriñ aYesu len navələlito hən ləbiḡos gati len nəhai balbal.

Nasoltia gail lusor viles aYesu

(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)

²⁷ Beti nasoltia sigavna gail losəhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale galit p̄isi luḡonbon garu lan. ²⁸ Lukol nahurabat san dani, lukol nahurabat bisibis hum sekiñ lan. ²⁹ Lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nabulgəgau, ale loriñ len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiñ. Loriñ natsua hun nəhaie len navəlan nəmatu hum nəhai sekiñ. Beti lotəjedur bathurien, lotuʋat sor vilesi ke, “Sal suh nakiñ seju gail!” ³⁰ Loʋulaii, ale lusabul natenan hun nəhaie dani, luʋas nəkadun həni. ³¹ Nəboñ lotosor vilesi tonor, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tətəs, ale losəhari van hən ləbiḡos gati len nəhai balbal.

Lupos gat aYesu len nəhai balbal

(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

³² Len nəyaran salit dan nabiltivile, lobubur mai auleSairin sua nahəsan aSimon. Lugol atenan ipat nəhai balbal siYesu. ³³ Nəboñ lotobar naut a Kolkota (namilen nahəsenan tovi Naut hən Nabəlashukadhutəmat). ³⁴ Lulav nəwain lotobul hən natit tokon masuʋ lan maii, be nəboñ aYesu tomun risi, emətəhuni.§ ³⁵ Beti lupos gati len nəhai balbal.*

Nəboñ lotopos gati tonor, lopəpəhun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləbisab ase bilav nahurabat visusua. ³⁶ Ale lobətah, kəkətə kəkol hən aYesu ei. ³⁷ Lutos gat nəsa aYesu togole tosa, ale loriñ na-kel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun. Ike, “aYesu bogai, Kiñ seju gail.” ³⁸ Ikad nəvanuan vənvnənah eru artotahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.

³⁹ Nəvanuan gail lotoʋot, lohəlas aYesu, sor mēdas nahəsan. Loriñ nəholit van həni,* ⁴⁰ luke, “Gaiug goləboi gəbigol naim siGot bimasisirsir ale len nəmariborñ bitor um təlmam həni a? Bimagenan, gəbevi aNaton aGot, lav kuv gaiug gabag! Mariñ dan nəhai balbal!”*

⁴¹ Len navideh tomaienən, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail mai ahai pusan gail hən nalo lusor vilesi, luke, ⁴² “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas bilav kuv gai! Inau ke tovi kiñ selsrael a? Bimagenan, timariñ dan nəhai balbal ale dereh datedəlomi ke tovi kiñ. ⁴³ Eriñ nəlon len aGot mai ike tovi aNaton aGot. Imagenan, gagai aGot bələñoni, tilav kuvi.”*

⁴⁴ Nəvanuan vənvnənah gəlaru artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienən, arohəlasi.

Nəmatan siYesu

(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

† **27:24:** Ekəkəsəval hən bəʋusani ke gai ehusur nanoran, sagol natideh tolaḡur nanoran. ‡ **27:26:** Nəboñ nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hən nəhau tokad natuhmetəlai o nahudhubələshw gail tokan lan. Len nalo silat a Rom, nəvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw hən nəmatan, lobilas habat həni. Na-bilas-habat-həni-an enan evi nəpanisimen totibau toləboi bigol nəmatan. § **27:34:** Psa 69.21. Lobul hən natit tokon masuʋ len nəwain hən nabus hən na-p̄os-gati-an asike bivar masuʋ hən avan ideh lotopos gati len nəhai balbal. * **27:35:** Psa 22.18 * **27:39:** Psa 22.7 * **27:40:** Mat 26.61; Jon 2.19 * **27:43:** Psa 22.8

⁴⁵ Len natubliial nē margobut ikabut gol pīs naut kavkav van vēbar namityal totor ut mēdau. ⁴⁶ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat len nasoruan matmat san ke, “Eli, eli, lema sapahtani!” namilen, “Got sagw, Got sagw, gorij gabulan ginau sil nēsa?”*

⁴⁷ Nēvanuan galevis lotoil ei lotosēsəlōj hēni, lunau suluvi, lunau ke tokis aElijah. ⁴⁸ Vēhasua ŋai galit sua ilav naspons** igol topul hēn nēwain tokon, ale esii len nēhai, esuhuni van hēn aYesu hēn hēmuni. ⁴⁹ Be galevis am luke, “Rinj! Datebunus risi ke aElijah dereh tegēm lav kuvi o tēbuer.”

⁵⁰ Beti aYesu ikai habat tētas am, emēsol, imat.

⁵¹ Len namityal enan ŋai, nēkaliko mētortor totahētah len naim siGot, tuḅat a mēhat, emētar vēbar naut a pan, igol nahudhut eru. ^{*} Nētān ekurkur, nēvat gail lumaḅulḅul, ⁵² naburhuvat nēmātan losəḅav. Ale aGot igol nēvanuan isobur lotovi esan lule mēhat dan nēmātan. ⁵³ Ale lovivile dan naburhuvat nēmātan gail. Husur na-le-mēhat-an dan nēmātan siYesu lobis len nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale lovisi hēn nēvanuan isobur.

⁵⁴ Nasenturion mai nasoltia gail lotokētkēta kēkol hēn aYesu len nēhai balbal, nēboj lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lomētahw habat. Luke, “Kitin, ategai evi aNaturan aGot!”

⁵⁵ Len naut enan ikad napēhaḅut tosobur lotohusur aYesu, kētkēta tēban len nēyaran san a Kalili gēmai. Alatenan loil a tut dan nēhai balbal, lokēta ris nēsa tovisi. ^{*} ⁵⁶ Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anan aJemes mai aJon.

Nētavanan siYesu

(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁵⁷ Nēboj namityal pēpadaŋ hīmasur, aJosef tovi auleArimatea sua tokad natite mai tohusur aYesu, ⁵⁸ ivan hēn aPilate. Eus niben aYesu. APilate idam hēni ale ikele idan ke lipat niben mai aJosef. ⁵⁹ ŋa aJosef eruŋ gole len nēkaliko tovi linen toveveu. ⁶⁰ Eriŋi len naburhuvat nētavanan san toveveu, tota ḅupuli tia len nēvat. Erib hēn nabiltivat hēn ḅipat gol nabopita hēn naburhuvat nēmātan enan, ale ivan. ⁶¹ AMeri ta Maktala mai aMeri togon arobētah a mō, a tut kēkerek dan nabopita hēn naburhuvat nēmātan.

Lokētkēta kēkol hēn naburhuvat nēmātan

⁶² Pelan han, tovi nēmariboŋ tohusur Nēboj hēn Nautautan hēn nēPasova, aḅiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luḅonḅon, luvan hēn aPilate. ⁶³ Ale luke, “Nasub, namtunau tēlman hēn nēsa nēvanuan gēgēras egaii tokele nēboj tomaur sal. Ike, ‘Len nēmariboŋ titōr dereh aGot tigol nile mēhat.’” ⁶⁴ Imaiēnan, namtuke gikele hēn nasoltia sam gail ke lekētkēta kēkol hēn naburhuvat nēmātan vēbar nēmariboŋ titōr. Asike datḅigole, aḅai susur san gail hum ma lēvēnōh niben ale kel mai nēvanuan gail ke tole mēhat dan nēmātan tia! Ale hīmaiēnan, nagēgērasan enan dereh tesēhor nagēgērasan tokele a mō.”

⁶⁵ APilate isor var galit ke, “Sēhar nasoltia na-kētkēta-kēkol-an gail van, ale len namitisau ideh mētōkade, mētekētkēta kēkol gat naburhuvat.” ⁶⁶ Ale luvan, lokēkol gat naburhuvat nēmātan, lorij na-burur-gati-an lan ale lorij nasoltia gail hēn lēbekētkēta kēkol hēni. Lugol natgalenan len nēsappat.

28

Na-le-mēhat-an dan nēmātan

(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nēboj nēsappat enan tonōj, nēmav topitau dudulan sōmilan, len nēmariboŋ metēkav hēn nawik, ^{*} aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan varis naburhuvat nēmātan. ^{*} ² Vēhasua ŋai ikad nabiltidu, bathut aŋel sua siNasub evi pan dan nēmav, ale erib kuv nabiltivat topat gol naburhuvat, ebētah lan. ³ Nēnahēnah han emiāal hum nēkabil mai nahurabat san epēhw yesyes hum nasno. ⁴ Nasoltia gail lotokētkēta kēkol hēn naburhuvat, ninelit epil lan, lomīnminikot, luteh matmatiov. ⁵ Beti aŋel isor mai napēhaḅut gēlaru, ike, “Samremētahw! Nolēboi mēruke mēris aYesu lotogol tomat len nēhai balbal. ⁶ Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile mēhat tia sunān ŋai aYesu tokele. Mēregēm ris naut topat lan. ⁷ Mirivan tutut! Kel mai aḅai susur san gail ke, ‘Sēsəlōj! AGot igol ile mēhat dan nēmātan. Dereh teil a mō hēn gamito vi lan naut a Kalili. Ale dereh mēterisi ei.’ Enan ŋai na-kel-uri-an sagw.”

* 27:46: Psa 22.1 ** 27:48: Naspons evi nēkasbēta nētas. Evi natsua tomēdmēdau toyanyāŋ totov len naut nasēhau tovi pan len nalilivōl. Ibaŋ dur. * 27:48: Psa 69.21 * 27:51: Exo 26.31-33 * 27:55: Luk 8.2-3 * 27:63: Mat 16.21, 17.23, 20.19 * 28:1: Len nasoruan ta Kris ike len nēmariboŋ metēkav hēn nawik, gidato datokis nēmariboŋ enan hēn nēsade. * 28:1: Mat 27.56

⁸ Napəhañut gəlaru arugam tutut dan naburhuvat. Aromətahw be arəpul hən nakemke-man ale arusañsañut hən arbikele mai ahai susur san gail. ⁹ Vəha-sua ŋai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, "Ivoi!" Arogəm həni, arotəgau gat narien gəlaru, arulotu həni. ¹⁰ Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, "Samremətahw. Mirivan, kel mai aʋagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginau ei."

Na-kel-uri-an sisoltia gail

¹¹ Nəboŋ napəhañut gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokətəta kəkol hən naburhuvat nəmatan lovi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit pisi tovisi mai abiltihai tutumav gail. ¹² Abiltihai tutumav gail luβonβon mai alat lotoil a mo hən nəvanuan gail ale ludam hən nasor-utaut-an sua. Lulav nəvat isoβur mai nasoltia gail, ¹³ lukel mai galit ke, "Mətekəmaiegai ke, 'Ahai susur san gail logəm len mariug, lovənoh niben nəboŋ namttopat.' ¹⁴ Agavna Pilate βesəsəloŋ hən natenan, dereh namtətəŋov nəlon hən asike mətβikad nəpanismen ideh." ¹⁵ Imaienan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsa abiltiju gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, naju gail lukele van vəbar nəboŋ ta daməŋai.

Nakelean naməkot siYesu

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁶ Beti ahai susur lotovi 11 lovi Kalili vi lan nəvehuh aYesu tokel mai galit tia hən ləbevi lan. ¹⁷ Nəboŋ lotorisi ei, lulotu həni, be galit galevis lukad nə-lon-uri-an. ¹⁸ AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, "AGot aTəmagw ilav mai ginau nədaŋan hən na-il-a-mo-an pisi len nəmav mai len navile a pan. ¹⁹ Imagenan, mitivan hən mətβəʋusan naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləβegəm vi hai susur sagw gail. Baptais hən galito len nahəsən aGot aTata, aNatun mai aNunun.* ²⁰ ʋusan galito hən ləβigol natit pisi notokele todaŋ mai gamito. Nau gat nategai: ginau nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen natit pisi."

---

* 28:19: Uman 1.8

Mak

Na-kel-uri-an tovoi aMak totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəmantuhmar sua, nahəsan aMak, itos gat nəbol gail aPita tokel husur aYesu. Lokis aMak hən aJon Mak am.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən nəvanuan pisi ləbeləboii ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, evi aNaton aGot. Itosi hən nəvanuan pisi ləbikad nadəlomian len aYesu.

Itosi mōs ase?

Itosi mōs alat ləsavu Ju lototoh len naut tiltile gail naut aRom toil a mō hən gail.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AYesu igol nədaŋan san iparpar len namerikel san gail lotovi tarhət sinəvanuan gail. Ale aYesu eṽusan ahai susur san gail.

Nalobulat ehurus as galito?

Ehurus aYesu toke nəvanuan lipair dan nəsaan salit gail, dəlom nasoruan siGot. Ehurus ahai susur san gail, ehurus naluṽoh gail lotohusur aYesu, maŋmaŋ len namerikel togol gail. Ehurus nəvanuan gail lotomətahun aYesu.

Natgalenan evisi ŋais?

AYesu eṽusan mai igol namerikel gail len nasihau A.D. 26 vəbar 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai iḃol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

NaKristen gail ta sutuai lukel ke aMak itah mai aPita len nəyaran san gail, ale itos gat nəsa aPita tokele. Len nalobulat egai aMak itos gat nəbol husur aYesu, be ikel ur nəsa aYesu togole, sakel masuṽ hən napusanan siYesu. Ikel ur namerikel aYesu togol gail, hən nəvanuan ləbeləboi səhot nədaŋan san. AMak eləŋon ke tiḃarpar ke aYesu tovi Naton aGot, be egəm vi lan navine a pan hən beləŋon bisa vəsa ale hən bimət. AMak itos nalobulat egai hən nəvanuan gail ləbidaŋ am hən ləbēhurus aYesu, naut kəmas nəmauran biḃaŋ o ləbeləŋon bisa vəsa.

1) Natuḃatan hən na-kel-uri-an tovoi, nautautan hən nauman siYesu (1.1-13)

2) AYesu eum len naut a Kalili (1.14-9.50)

3) AYesu eriŋ naut a Kalili evi Jerusalem (10.1-52)

4) Nauman siYesu len nabiltivile Jerusalem, nawik naməkot ei (11.1-15.20)

5) Nəmatan siYesu (15.21-47)

6) Na-le-məhat-an siYesu dan nəmatan (16.1-20)

AJon Baptais eutaut hən napisal

(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

¹ Egai natuḃatan hən na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo tovi Naton aGot.* ² Ehum ahai kelkel ur sua, aIsaiəh totoni gat nəsa aGot tokel mai aNaton. Ike,

“Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw

teil a mō hən gaiug,

hən beutaut hən napisal sam.*

³ Nadoldol sua satokai len naut masmas toḃəḃesw ke,

‘Geutaut hən napisal mōs Nasuḃ,

gigol napisal san gail linor!’ ”*

⁴ Imagenan, aJon evisi, itoh len naut masmas toḃəḃesw, ikel uri ke, nəvanuan gail limasbap-tais hən bimasil ke lotopair dan nəsaan salito van hən aGot hən beṽuḃat nəsaan salit gail.

⁵ Nəvanuan naut a Jerusalem mai naprovens Jutea kavkav luvan hən ləḃesəsəloŋ hən. Ale nəḃoŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail, ibaptais hən galito len Nawisel Jortan.

⁶ Nahurabat siJon, luvaii hən navurun nəkamel, ale nəhau tutuṽ evi nahuruḃuluk. Ihanhan nalokust, ihanhan nəhani nasukapak toum hən.† ⁷ AJon ikel uri ke, “Avan sua dereh tēgəm a tahw len ginau, gai idaŋ səhor ginau, ale ginau nəsanor kasi hən nəḃetəŋadur, sah ruḃat nəhau hən naributbut san.‡ ⁸ Ginau nubaptais hən gamito hən nəwai, be dereh gai tibaptais hən gamito hən aNunun aGot.”

* **1:1:** Natosian galevis ta sutuai ləsake aNaton aGot. * **1:2:** Mal 3.1 * **1:3:** Isa 40.3 † **1:6:** 2Ki 1.8. Nalokust ehum natohtohlomətu be ihan natideh tomaur tokad nalute. ‡ **1:7:** Evi slev gail lotosah ruḃat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail.

*Nəbaptaisan siYesu
(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22)*

⁹ Len nəboŋ sua, aYesu iyar len naut a Nasaret a Kalili gəmai ale aJon ibaptais həni len Nawisel Jortan. ¹⁰ Nəboŋ aYesu tomadhale məhat dan nəwai enan, eris aGot totar p̄ul nəmav hən toşəŋav ale eris aNunun toğəm vi pan vi lan, suŋtan nətav. ¹¹ Beti esəsəloŋ hən nadoldol toğəm len nəmav toke, “Gaiug govi anatuğw uluŋtan sagw notoləmas bun gaiug, nohəhəvur masuŋv hən gaiug.”*

*ASetan italtal soḅuer hən aYesu hən bigol bisa
(Mat 4.1-11; Luk 4.1-13)*

¹² Vəha-sua ŋai aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas toḅəbesw. ¹³ Itoh ei len nəmariboŋ tovi 40 ale aSetan italtal soḅuer ke tigoł nəsaan. Itoh mai narivatvat nalilihai lotoləboi ləḅisah pəpasi ale aŋel gail lovi tarhət san.

*Ahai susur metəkav gail
(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15, 5.1-11)*

¹⁴ Husur nəboŋ galenan, aenemi siJon luth gati, riŋi len naim həbanjis. Beti aYesu evi Kalili, ikel ur na-kel-uri-an siGot. ** ¹⁵ Ike, “Namityal egəm tia, natohan pipihəbələn aGot egəm pəpadaŋ. Mitipair dan nəsaan samito, dələm na-kel-uri-an tovoı enan!”

¹⁶ Boŋ sua aYesu toyaryar bitas tarhət Nəbilitwai Kalili, eris alarmiŋan, aSimon mai aAdru artobər hən nalevlev len nəbilitwai husur arovi vanuan nəsahiehən. ¹⁷ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Məregəmai! Mərehusur ginəu ale nigol məregəm vi vanuan nə-sah-hən-nəvanuan-an!” ¹⁸ Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlar gail, arohusuri.

¹⁹ Nəboŋ aYesu toyar kəkereh am husur bitas, eris aJemes mai aJon alarmiŋan, anətan aSepeti gəlaru. Arusah len nabot salito, arobutan nalevlev salit gail lunor. ²⁰ Vəha-sua ŋai ekis gəlaru hən arbitah maii, ale aroriŋ atəmaları len nabot mai nəvanuan nauman gail, ale arutah maii, arohusuri.

*AYesu ehut nanunun sua tosa
(Luk 4.31-37)*

²¹ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan navile a Kapernaum, ale len nəSəppat eḅis len naim nəḅonḅonan seJu gail, epusan. ²² Nəvanuan luḅaŋ len nəḅusanən san bathut epusan suŋtan nauluŋtan tokad na-il-a-mo-an kitin, sasurən ahai p̄usan gail hən nalo. ²³ Len namityal enan ŋai len naim nəḅonḅonan salito ikad nauluŋtan tokad nanunun nəmargobut. Ikai, ²⁴ ike, “Yesu ta Nasaret, guməb hən ginamito? Gogəm hən gəbigol namteḅuer a? Ginəu noləboi gaiug. Noləboi gotovi siGot, gotogəm moši.” ²⁵ AYesu esivoh len nanunun nəmargobut, ike, “Gemədaul! Gimakuv dani!” ²⁶ Ale nanunun nəmargobut igol atenan totaltaloŋ hən nahumatmat, ikai habat ale nanunun nəmargobut imakuv dani. ²⁷ Nəvanuan gail lumaŋmaŋ lan, lotubət sor husur nəsa tovisi. Lousus galit gabag ke, “Nəḅusanən veveu toməbe ganən? Ikad nədaŋan hən na-il-a-mo-an! Ikele hən nanunun tosa gail ale lugoł husur nəsa tokele!”

²⁸ Na-kel-uri-an husur nəsa aYesu togole iperŋan tutut hən naut piši len naut a Kalili.

*AYesu igol nəvanuan isoḅur lumaur
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)*

²⁹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotovivile dan naim nəḅonḅonan seJu gail, luth mai aJemes, aJon, lovi lohoim seSimon mai aAdru. ³⁰ Anan asoan aSimon ipat len nəmel, naməsahan igol niben topud. AYesu toḅis, vəha-sua ŋai lusor husur aliten maii. ³¹ Ale aYesu ivan həni, etəgau nəvələn, elivi vi məhat hən həḅətat. Naməsahan inoŋ dani ale ile məhat, ilav nəhanian mai galito.

³² Nəboŋ namityal tomasur, naut togomgom, nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah mai alat lotokad natəmat gail van hən aYesu. ³³ Nəvanuan piši len nəbilitvile kavkav loluḅoh il bopita. ³⁴ Ale igol isoḅur lotokad naməsahan tilile lumaur. Ehut natəmat isoḅur ale igol lodədəs ləḅisor husur loləboi gai tia.

*AYesu ikel ur nasoruan siGot len naut a Kalili
(Luk 4.42-44)*

³⁵ Pelan han, dudulan soḅilan, naut səlan sal, aYesu ile məhat, evivile, evi tut sua len naut toḅəbesw ale isor tuḅ ei. ³⁶ Idareh aSimon mai alat lototah maii, ludoŋi. ³⁷ Nəboŋ lotosəḅi luke, “Nəvanuan piši lokətkəta doŋ gaiug.” ³⁸ Be aYesu isor var galit ke, “Datevi tut ideh am,

§ 1:10: Nətav evi nəman naməsav sua tohum navimal topəhapəhw. * 1:11: Psa 2.7; Isa 42.1 ** 1:14: Luth gat aJon Bəptais nasiḅau esua hudhute husur nəboŋ aSetan totaltal ris aYesu hən bigol bisa. AHerot Antipas eriŋ aJon len naim həbanjis husur aJon tokel tabtab hən aHerot ke togoł nəsaan. Ris Mak 6.14-29.

len naut gail lotodar vis navile egai hən nəbikel ur nasoruan siGot ei. Husur nogəm mōsi.”³⁹ Na iyar tur pīs naut len naut a Kalili, ikel ur nasoruan siGot len naim nabonbonan salito ale ehut natəmat gail.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)

⁴⁰ Nauluman tokad naleprosi egəm təjedur təban aYesu, enjiri ke, “Gəbələŋoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu.”⁴¹ Nələn aYesu itanjis masuŋ həni, isar hən navəlan, ibari, ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!”⁴² Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dan atenan, imaur, iveveu.⁴³ Beti aYesu esəvati van, ikai tasi⁴⁴ ke, “Sagikel natideh mai avan ideh, be gia vusan gaiug hən ahai tutumav hən bebunus husur nibenī. Beti getutumav hən naviolan hən navevuan samī aMoses tokel bun gail hən nəvanuan ləbələboi səhoti ke gotomaur.”*

⁴⁵ Avil ategaii ivan, ikel ur nəsa tovīsi həni. Igole van van na-ke-uri-an enan ibar naut isobur. Naten igol aYesu saləboi bebīs len navile ideh len nəhən nəvanuan gail bathut naluŋoh ludar visi, be itoh len naut gail lotobəbesw. Be nəvanuan gail len naut pīsi ei logəmgəm həni sal.

2

AYesu igol avan sua nətarhəben tomat imaur
(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

¹ Husur nəmaribonj galevis, aYesu etəlmam vi Kapernaum. Nəbonj tobar naut enan, sədareh, husur ke nəvanuan isobur lotosəsəlonj həni ke totoh ei,² logəm hən naim san gol loririhit lohoim mai vivile. Ləsələboi ləbeil bopita am. Ale aYesu ikel ur nasoruan mai galito.³ Nəvanuan galevis logəm həni, ivat lupat nauluman nətarhəben tomat,⁴ be lodədas ləbībar aYesu bathut naluŋoh. Ale lopəlau vi məhat len navurun naim topapav, ludakuvi, gol nabur a məhat hən naut aYesu totoh lohoim lan. Ale lorinj tur hən nəbateh vi pan, atenan nətarhəben tomat, topat lan.⁵ Nəbonj toris nadələmian salito, aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ke, “Natugw, nəsaan samī gail lumarubat.”

⁶ Be ahai pusan hən nalo lotobətah ei lunau natgalenan len nəlolit ke,⁷ “Gai ekəmaienan məbe? Isor mədas aGot! AGot səbon ŋai eləboi bərubat nəsaan dan nəvanuan!”

⁸ Vəha-sua ŋai aYesu eləboi nənanuan salito ale ikel mai galit ke, “Imabe mətunau magenan len nəlomito?”⁹ Nəbikel mai ategai nətarhəben tomat ke, “Norubat nəsaan samī gail,” o nəbīke ‘Gile məhat, pat nəbateh samī, giyar,’ nəsa emədmədau am?*

¹⁰ Be nuke məteləboi ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən na-il-a-mo-an hən bərubat nəsaan len navile a pan. Nokəmaiegai hən nəbevusan nədaŋan en mai gamito.” Ale aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ike,¹¹ “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh samī, givahim samī.”

¹² Vəha-sua ŋai atenan ile məhat, ipat nəbateh, evivile len nəhən nəvanuan pīsi. Lumanman masuŋ lan ale lusal suh nəyalalan siGot luke, “Datsaris natideh tomaienan bonj ideh sal!”

AYesu ekis aLevi (aMattiu)
(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³ Beti aYesu evivile, etəlmam hən biyar tarhət nabiltiwaī Kalili. Nabiltiŋoh egəm həni ale evuan galito.¹⁴ Len nəyanan san van, eris aLevi anatan aAlfeus tobətah len nəpasvaləval hən nətaks, ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!” Ale aLevi ile məhat, ehusuri.†

¹⁵ Na aLevi eus aYesu mai ahai susur san gail hən ləbīhan lohoim san. (Ikad nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isobur lotohan ei husur ikad nəvanuan tosobur maienan lotohusur aYesu.)¹⁶ Be nəbonj ahai pusan hən nalo galevis lotovi Farisi lotoris aYesu tohan mai nəvanuan gail lotomaianan, lous ahai susur san gail ke, “Imabe tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹⁷ Nəbonj aYesu tosəsəlonj hən natenan ikel mai galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan narəran hən bīrer hən galito, be alat lotoməsah ŋai. Ginau nəsagəm hən nəbėkis alat lotonor o alat lotonau ke lotonor, be nogəm hən nəbėkis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur nəmaribonj nəvanuan səhan
(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

¹⁸ Len nəmaribonj galevis ahai susur siJon mai naFarisi gail ləsəhan‡ hən ləbīsor tuŋ. Ale

* 1:44: Lev 14.1-32 * 2:9: Nəbonj aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiiegai ke: Avan ideh edədas bigol eru en pīsi, ale nəbīke, ‘Norubat nəsaan samī gail,’ mətsaləboi ke lumarubat o ləsəmarubat. Be nəbīke, ‘Gile məhat, giyar!’ məteləboi məbėrisi ke imaur. † 2:14: Levi: Mat 9.9; Luk 5.27. ‡ 2:18: Najū gail ləsəhan len nəmaribonj galevis hən ləbīsor tuŋ, ləsəhan hən ləbītanj husur nəmatan o natsua tosa tovīsi hum nabiltidu mai ləsəhan len nəbonj totibau galevis salito.

logəm hən aYesu lousi ke, “Ahai susur siJon gail mai ahai susur sinaFarisi gail ləsəhan hən ləbisor tuŵ, be ahai susur sam̄ gail ləsəmagenan. Imabe?”

¹⁹ AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke nəvanuan lototah mai naulum̄an toləh, ləsəhan len nəhanan nəlahan a? Aoa! Asike lumaienan nəboŋ naulum̄an toləh totoh mai galit sal. ²⁰ Be naulum̄an toləh, nəboŋ bəgəmai hən ləbesəhari dan nəvanuan san gail, ale len nəboŋ enan asike luhān.

²¹ “Səkad avan ideh toŋisihoh hən nəkaliko veveu len nahurabat tomatu. Tagole, nəp̄isihoh təmakuv dan nahurabat tomatu gol nə-tar-sili-an tamədasi səhor ta m̄o. ²² Natsual am, səkad avan ideh toŋir nəwain lotomadhaum hən̄i len nahurhuwain lotomatu. [§] Tagole, nəwain veveu tatəvah tur lan, mēdas nəwain mai nahurhuwain p̄isi.”

Nausian husur nəSəppat
(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

²³ Len nəSəppat sua, aYesu toyar tur marireu hən nawit, ahai susur san gail lotuŋbat kin bur nəhavhuwit gail. * ²⁴ Na naFarisi gail lukel mai aYesu ke, “Imabe lotogol nəsa nalo tokai tasi len nəSəppat?”

²⁵⁻²⁶ AYesu isor var galit ke, “Mətsaŵuruŋ ləboi natosian gail lotohol husur aTevit boŋ ideh nəboŋ gai mai alat lototah mai lotopar hanian, lotomalkəkət a? Nəboŋ aPiatar tovi b̄iltihai tutumav, aTevit ebis len naim siGot, ihan nabəta tolo ahai tutumav səbolit ŋai loləboi ləb̄ihani. * Ale ilav nabəta galevis mai alat lototah maii.”* ²⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “NəSəppat, aGot igole m̄os nəvanuan, sagol nəvanuan m̄os nəSəppat. ²⁸ Imaienan, aNatun Nəvanuan evi masta, evi masta hən nəSəppat am.”

3

AYesu igol nəvələn nəvanuan imaur
(Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

¹ Len nəboŋ sua tile am, aYesu ebis lohoim nəbonbōnan seju gail tətəs, ale ikad avan sual ei, nəvələn tomat, togəm hum towas. ² Nəvanuan gail ei lomətan aYesu hən ke ləberis b̄igol atenan b̄imaur len nəSəppat. Bigole, dereh likot hən̄i ale kel uri ke toŋur kotov nalo hən nəSəppat. ³ AYesu ikel mai atenan nəvələn tomat, togəm hum towas ke, “Geil rivuh.” ⁴ Beti eus galit ke, “Inor hən datb̄igol b̄ivoi len nəSəppat o hən datb̄igol b̄isa? Inor hən datber̄iŋ təlmam hən nəmauran o hən datb̄igol nəmatan?” Be naut eb̄ut, ləsəsor vari.

⁵ Len nəlol paŋpaŋ san ekəta mətaltal hən galito, ilolosa hən galit husur nəkadulit iŵonŵon. Beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən nəvələm!” Ale isar hən̄i, nəvələn imaur təlmam. ⁶ Vəha-sua ŋai naFarisi gail lovivile, luŋbonbōn mai alat galevis len nəp̄ati tovi tarhət siHerot hən ləb̄isor utaut hən ləb̄emēdas bun aYesu hən b̄imat.

Naluŵoh tarhəb̄iltiwai Kalili

⁷ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan nab̄iltiwai ale nab̄iltiŵoh lohusuri. Nəboŋ lotosəsəloŋ husur natit p̄isi aYesu togole, nəvanuan isobur logəm hən̄i. Logəm len naut a Kalili, a Jutea, ⁸ a Jerusalem, a Itumea, len naut gail tarhət Nawisel Jortan mai naut gail lotodar vis nab̄iltivile eru, a Tair mai a Siton. ⁹ Bathut naluŵoh toŋibau, ikel mai ahai susur san gail ke leutaut hən nabot viri hən asike nəvanuan ləbeluŵoh dar visi. ¹⁰ Husur len nəmaribōŋ enan igol isobur lumaur tia ale isobur am lotokad naməsahan tiltile loririhit, dar visi hən ləb̄ibari. ¹¹ Ale nəboŋ nəvanuan lotokad nanunun tosa gail lotoris aYesu, luteh len nəhon, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!” ¹² Avil aYesu ikai tas galito ke salikel vəhot gai ke tovi ase.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul lotovi 12
(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Beti aYesu etəvəhuh vi məhat, ekis alat gai toləŋon galito ale logəm hən̄i. ¹⁴ Ale itabtabuh len galit lotovi 12 hən ləb̄itah maii; ekis galit hən ahai pispisul gail hən b̄esəvat galit van hən ləb̄ikel ur nəp̄isulan siGot; ¹⁵ ale ilav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an mai galito hən ləb̄ehut natəmat gail. ¹⁶ Alat lotovi 12 nahəsalit lumaiagai: ikad aSimon aYesu tokisi hən aPita; ¹⁷ ikad aJemes anatan aSepeti mai aJon aŵan aJemes, ale aYesu ekis gəlaru Poanerkes namilen Natun Nabiliurur gəlaru. ¹⁸ Ikad galevis am, aAdru, aFilip, aPartolomiu, aMattiu,

§ 2:22: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu burhulon. * 2:23: Deu 23.25

* 2:25-26: Lev 24.9 * 2:25-26: 1Sam 21.1-6

aTomas, aJemes anatan aAlfeus, aTattuus, aSimon tovi naSelot* sua, ¹⁹ mai aJutas Iskariot berinj aYesu len navëlan aenemi san gail.

AYesu mai aPeelsepul

(Mat 12.22-32; Luk 11.14-23, 12.10)

²⁰ AYesu etëlmam vahim len naim totohtoh lan mai ahai susur san gail. Ale naluvoḥ logëm ðonðon ei van gai mai ahai susur san gail læsëkad namityal ideh hën læbihan. ²¹ Nəboḥ nəbathudud siYesu lotosësəloḥ hën nakelean husur nəsa tovisi, luke lith gati husur luke tovinvinu. ²² Be ahai þusan hën nalo lotogëm len naut a Jerusalem, luke, “APeelsepul toil a mo hën natëmat gail iwol hëni. Ehut natëmat gail len nədaḥan səbilitëmat setëmat gail.”

²³ Ale aYesu ekis galit gëmai, isor mai galit len nasoruan këta ke, “ASetan eləboi ðehut aSetan mabe? ²⁴ Nəvanuan lototoḥ pipihabëlan nakinj len nəkantri sua biḥalkabaḥ, nəkantri dereh timaḥpulpul. ²⁵ Nəbathudud biḥalkabaḥ, dereh timaḥpulpul. ²⁶ Len nəvide tomaiënan, aSetan təbal mai gai gabag, alat pipihabëlan lætaḥəpəhw, gai asike taləboi tail gəgat am, nədaḥan san taḥoḥ. ²⁷ Nisor këta maiegai ke: Avan ideh saləboi ðebis lohoim sinabəhariv todaḥ hën biḥariv kuv natit san gail. Be a mo, biḥanjis gat abəhariv, beti eləboi biḥariv kuv natit piḥi dan naim san.† ²⁸ Nukel nakitinan mai gamit ke, aGot dereh teruḥat nəsaan ideh dan nəvanuan gail naut kəmas læbisor tas aGot o læbemədas nahəsən. ²⁹ Avil avan ideh tosor mədas aNunun aGot, asike aGot eruḥat nəsaan enan dani boḥ ideh. Be nəsaan enan san, tonor hën nəpanismen, dereh tipat len atenan vi sutuai.”

³⁰ AYesu ekəmaiënan husur ahai þusan hën nalo gail luke tokad nanunun tosa.

Nəbathudud kitin siYesu

(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)

³¹ Beti aḥan aYesu matmat gail mai anan logëm təban naim aYesu totoḥ lan. Loil vivile, lopisul van hëni, kisi gëmai. ³² Naluvoḥ lobətaḥ dar vis aYesu, ale lukel maii ke, “Geris, anarḥ mai aḥarḥ gail lous gaiug vivile.”

³³ AYesu isor var galit ke, “Ase lai tovi anagw? As galit lai lotovi aḥagw gail?” ³⁴ Ale ekəta garu len alat lotobətaḥ dar visi, ike, “Gamit mətovi anagw mai aḥagw gail bogai. ³⁵ Husur avan ideh togol nəsa aGot toləḥoḥni, gai evi aḥagw o aḥavinegw o anagw.”

4

AYesu iḥol husur namisurhuwit

(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)

¹ AYesu etuḥat þusan tətəs tarḥəbilitwai Kalili. Nabilitluvoḥ logëm ðonðon dar visi gol tosaḥ len nəbot, bətaḥ hën ðeþusan. Ale nəvanuan gail piḥi losuḥ pəpaḥan hën nəbilitwai, a ut. ² Eḥusan galit hën natit isoḥur len nəḥol þusan gail. Ale len nəpusanan san ikel mai galit ke, ³ “Səsəloḥ! Nəvanuan nəmabulan hën namisurhut gail ia bubulan namisurhuwit. ⁴ Nəboḥ toḥubulan gail, galevis luteḥ meḥpiḥsal, ale nəman naməsav gail logëm han piḥ gail. ⁵ Namisurhuwit galevis am luteḥ len naut tobaḥ vat, nətan tokəkereḥ lan, ale lutov tutut husur nətan enan səsəreh. ⁶ Nəboḥ namityal tovisi, esun bun gail ale lumayoh husur læsëkad nəharḥəte. ⁷ Namisurhuwit galevis am luteḥ len tan tobaḥ hau tokad nasunite lan, ale nəboḥ nawit toḥov, nəhau eruḥ gut buni, gol səḥan. ⁸ Namisurhuwit galevis am luteḥ len tan tokənoḥ. Lutov, lovivi məḥat ale luḥan. Sua iḥan vəkad 30, sual am iḥan vəkad 60 ale sua tətəs am iḥan vəkad 100.” ⁹ Beti aYesu ike, “Nəvanuan tokad nədarihən hën ðesəsəloḥ, tesəsəloḥ!”

AYesu iḥol þusan hən nəsa?

(Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

¹⁰ Nəboḥ aYesu totoḥ səḥon mai ahai susur san lotovi 12 mai galevis am, lous namilen nəḥol þusan gail hëni. ¹¹ Ale ikel mai galit ke, “AGot ikel vəḥot nəsa tosusuah husur natoḥan pipihabëlan mai gamito hën mətḥeləboii. Be alat lototoḥ vivile, nukel nakitinan piḥi mai galito len nəḥol þusan gail ¹² hën natosian siGot bisarpoh toke,

“ Naut kəmas læbekəta, këta,

ləsəkəta læboi nəsa aGot togole;

naut kəmas læḥesəsəloḥ, səsəloḥ,

ləsəsəsəloḥ læboi nəsa aGot togole.

Asike lætəmagenan, lætəpair van hën aGot

* **3:18:** NaSelot evi avan ideh len naluvoḥ sua lotomətaḥun alat a Rom, lotoke læḥiḥal mai galito, hut galit dan naut a Jutea. † **3:27:** Namilen ke avan ideh saləboi ðevənah dan navëlan aSetan, be biḥanjis gat aSetan, eləboi ðehut natëmat san gail.

ale tarubāt nəsaan salito.’”*

*AYesu isor vəsvəsai nəböl pusan husur namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)*

¹³ Beti aYesu eus galit ke, “Mətsələboi namilen nəböl pusan enan a? Bimagenan, mətələboi nəböl pusan ideh mabe? ¹⁴ Nəvanuan nəmabulan ebubulan namisurhuwit gail tovi nasoruan siGot. ¹⁵ Namisurhuwit toteh metpısal ehum alat lotosəsəlon hən nasoruan siGot. Ale nəboŋ lotosəsəlon hənı, vəha-sua ŋai aSetan egəmai, lav kuvi dan galito. ¹⁶ Nəvanuan galevis lohum namisurhuwit toteh len tan toban vat. Nəboŋ lotosəsəlon hən nasoruan, ibar nəlolito, vəha-sua ŋai lohəhəvur lan. ¹⁷ Be husur lohum nawit nəharhəte sakir sədaŋ, ləsatov sabəlav. Ale nəboŋ lotoləŋon tosa o nəvanuan gail lotomədas bun galito bathut nasoruan tobar galito, luteh dan nadəlomian. ¹⁸ Nəvanuan galevis am lohum namisurhuwit toteh len tan toban hau tokad nasunit lan. Losəsəlon hən nasoruan ¹⁹ be nəlolit etuhathuh hən nəmauran hən navile eg a pan, naləmasian hən natite mai na-ləŋon-masuŋ-hənı-an hən natgalevis am lobis len galito gol lorurŋ gut bun nasoruan hən asike biŋan. ²⁰ Nəvanuan galevis tile am lohum namisurhuwit lototeh len tan tovoi. Losəsəlon hən nasoruan, ibar nəlolito, ale luŋan masuŋ, galevis luŋan vəkad 30, galevis luŋan vəkad 60, galevis am luŋan vəkad 100.”

*Nəböl pusan husur namial
(Luk 8.16-18)*

²¹ Beti aYesu eus galit ke, “İkad avan ideh topat namial hən bəsusuani pipihad o pipimel a? Ao! Eriŋi a məhat len nəhai namial toilil lan. ²² Husur natideh tosusuah dereh aGot tevəhoti ale natideh topat len nəmargobut dereh aGot tıgol tevivile, tiŋarpar. ²³ Nəvanuan tokad nədarıŋan hən bəsəsəlon, tesəsəlon!”

²⁴ Beti isor tətəs mai galit ke, “Mətələləgau hən gamito! Mətesəsəlon husur nakelean sagw. Dereh aGot tilav naləboian mai gamito tonor hun na-səsəlon-husuri-an samito, ale tivan am. ²⁵ Bathut avan ideh nəlon tomabur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am maii. Avil avan ideh tomətəhun bələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian gai tokade dani.”

Nəböl pusan husur namisurhuwit totov

²⁶ Beti aYesu ike, “Natohan pipihəbələn aGot imaiəgai: İkad naulumən tobubulan namisurhuwit len tan. ²⁷ Nəboŋ topat len nalenmariug o tolele len nalennəyal, namisurhuwit itov, evivi məhat. Be itov vi məhat mabe? Atenan saləboi. ²⁸ Nətan səbon evəhasus hən nawit: a nıo nalute evisi, itov ale evi məhat, beti iŋan hən nəhavhəte, ale ikad namisurhute tovi hanian. ²⁹ Be nəboŋ namisurhuwit tomatu, vəha-sua ŋai atenan ivan, ita kokotovi hən nabu tohaŋ husur nəboŋ hən nəmatuan egəmai.”*

*Nəböl pusan husur namisurhumastat
(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)*

³⁰ AYesu isor tətəs ike, “Dereh nenənoŋv hən natohan pipihəbələn aGot mai nəsa? Nisor vəsvəsaii len nəböl pusan tomabe? ³¹ İmaiəgai: Nəvanuan imabul namisurhumastat len tan. Ekəkereh səhor namisurhut gail piŋi len tan ³² be itov vi məhat vatıbau səhor nəhanian piŋi. Nəpəshət gail topasil lotıbau gol ke, nəman naməsav loləboi ləbeum hən nəhai ŋodŋod halit len gail, len nəmöl han.”

³³ AYesu ikel nəböl pusan isoŋur hən bikel nasoruan mai nəvanuan gail tonor hən naləboian lotokade hən ləbələboi səhoti. ³⁴ Len nəhon nəvanuan gail, natit piŋi tokele, ikel mai galit len nəböl pusan gail ŋai. Be nəboŋ totoh mai ahai susur san gail səbölito, isor vəsvəsai namilen natgalenan.

*AYesu igol nəlan mai nabiltıwai arovi pan
(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)*

³⁵ Len nəboŋ enan naut igomgom, ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhət nəwai egai.” ³⁶ Nə lorıŋ naluŋoh, lusah maii len nabot ale luvan. (İkad nabot galevis am lotohusuri.) ³⁷ Losəhoŋut hən nabiltılan togəmai tokud hən nəwai. Nəwai epus vi lan nabot gol totubāt pul hən bəmun. ³⁸ AYesu ipatmari len napilo a tahw, bathuwag. Lovəŋoni, lukel maii ke, “Eeə Hai pusan, namtomun! Gəsənau ginamit a? Nabot idod!” ³⁹ Nə aYesu ile məhat, esivoh len nəlan, ikel mai nəwai ke, “Gemədaui! Vi pan!” Ale nəlan idar buni, naut etəmat. ⁴⁰ Beti eus galit ke, “Mətovi batmətahw gail a? Mətsəkad nadəlomian sal a?”

⁴¹ Ahai susur gail lomınnınikot habat. Lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Nateru eg am, nəlan mai nabiltıwai lugol husur nəsa tokele!”

* 4:12: İsa 6.9-10 * 4:29: Jol 3.13. Nabu tohaŋ, naut tokan ipat len nəlon, ale akis auleİsrael luta kokotov nawit halito hən nabu tomaiənan.

5

*Naulumian tokad nanunun tosa gail, aYesu igol imaur
(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)*

¹ Ale lubar natarhat nabiltiwai enan, len naut a Kerasa. ² Nəboŋ lotobar naut enan, aYesu imarin dan nabot. Vəha-sua ŋai naulumian tokad nanunun tosa egəm len naburhuvat nəmatan gail ei, ebubur mai aYesu. ³ Atenan itoh burhuvat nəmatan gail. Nəvanuan gail lodədas ləbibanisi am hən natsen. ⁴ Lubanji narien gəlaru mai navəlan gəlaru hən natsen vəha-sobsobur tia, be igol natsen tobanji navəlan imarmarikot, mai natsen tobanji narien, ilabuburi. Səkad avan ideh tokad nədanjan hən bətəgau gati. ⁵ Akis len nalennəyal mai nalennmariug, iyar lab len naburhuvat nəmatan mai navəhuh gail, ikai habat, tiv sisil niben gabag hən nəvat.

⁶ Nəboŋ aYesu totoh a tut dani sal, atenan erisi, igam van həni, etəgedur bathurien. ⁷⁻⁸ AYesu ikel maii ke, “Nanunun gotosa, gimakuv, givan dan ategai!” Atenan eis, ikai habat ike, “Gaiug, savi hən gəbēmədas ginau, Yesu, aNatun aGot toyalal! Len nahəsən aGot noŋir gaiug ke sagipansəm ginau, sagemədas ginau!” ⁹ Beti aYesu eusi ke, “Nahəsəm ase?” Ale ike, “Nahəsəgw aLuvoŋ husur namtusobur.” ¹⁰ Ale loŋir vəha-sobsobur həni ke satehut galit vi lan naut a tut ideh.

¹¹ Len natarhəvəhuh ei ikad nabiltivəshəbuai lotohan. ¹² Ale natəmat galenan loŋir aYesu ke, “Səvat ginamit van hən navəshəbuai hən namtbəbis len gail.” ¹³ Ŋa idam həni. Ale natəmat lumakuv dan nauluman, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai lomur, sarmar vi pan vi lan nabiltiwai. Ikad nabuai tovi 2,000 lotomun, lotomat len nabiltiwai.

¹⁴ Alat lotokətkəta təban navəshəbuai, lugam dan naut enan vi lan nabiltivile mai naut lotodar visi hən ləbikel ur nəsa tovisi. Ale nəvanuan gail lugam gəm hən ləberis nəsa tovisi ei. ¹⁵ Ale logəm hən aYesu, loris atenan a mo tokad naluvoh hən natəmat ale loris ke esun nahurabat, ebətah, imaur tətəs, nənanuan san etəlmam, imasil. Ŋa lomətahw. ¹⁶ Beti alat lotoris nəsa tovisi, lukel ur natit pisi tovisi mai galit lotomadhəgəmai. Lusor husur nauluman tokad natəmat gail ale lusor husur nabuai gail. ¹⁷ Imaienan, nəvanuan gail len naut enan lotuŋat ŋir aYesu ke teriŋ naut salit gail.

¹⁸ Nəboŋ aYesu tosa hən nabot, naulumian a mo tokad natəmat gail enji aYesu hən bitah maii. ¹⁹ Be aYesu sədam həni, ike, “Givahim van hən nəbathudud sam ale kel mai galito hən natit pisi Nasub togole moŋs gaiug mai nalolosaan tokade len gaiug.” ²⁰ Ale atenan ivan, len naut a Tekapolis, etuŋat kel ur natit pisi aYesu togole moŋsi. Galit pisi ei lumanman len natit tokele.

*Natəbarehreh tomat, napəhaŋut toməsaŋ
(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)*

²¹ Beti aYesu igam kotov nabiltiwai len nabot təlmam vi lan natarhəte. Nəboŋ tobar natarhəwai ei, nabiltiluvoh logəm bonbon dar visi. ²² Beti avan sua, nahəsən ajairus toil a mo hən naim nabonbonan ei egəm hən aYesu. Iteh bathurien. ²³ Enji aYesu, ike, “Nasub, anatvavigw pəpadan hən bimət. Gegəm vahim bai hən gəberij navələm lan hən bimaur, asike bimət.” ²⁴ Ale aYesu ivan maii.

Nabiltiluvoh lohusuri, loburuti. ²⁵ Ikad napəhaŋut sual ei toməsaŋ, nəda han togam hən nasihaŋ tovi 12 tia. ²⁶ Nəvanuan nareran lusobur lurur sobuer həni be lugol eləŋon isa vəsa ŋai. Epur hən natit pisi san hən bəvur galito, be səmaur. Eməsaŋ habat am. ²⁷⁻²⁸ Esəsəloŋ hən nakelean husur aYesu, ale ikel mai gai gabag ke, “Nəbibar nahurabat san, dereh nimaur.” Ŋa eliligis hən gai len naluvoh madun aYesu, ibar nahurabat san. ²⁹ Vəha-sua ŋai nəgaman hən nəda esib, ale eləboi len niben ke tomaur təlmam, naməsaŋan san inoŋ. ³⁰ Nəboŋ alitenan tobar aYesu vəha-sua ŋai eləboi len gai gabag ke nədanjan ivan dani. Ŋa ipair len naluvoh ike, “Ase tobar nahurabat sagw?” ³¹ Aha susur san gail lukel maii ke, “Gebunus naluvoh lotorihit gaiug. Imabe gotous ke, ase tobar gaiug?” ³² Be aYesu ekətkəta garu hən bisab nəvanuan tobari. ³³ Beti napəhaŋut toləboi nəsa tovisi həni, emətahw, ipab. Egəm həni, iteh bathurien, ale ikel nakitinan kavkav maii. ³⁴ Ale aYesu ikel maii ke, “Litegai, nadələmian sam igol ke gotomaur. Givan, len nələm gikad natəmat, naləŋon-isa-an sam inoŋ.”

³⁵ Nəboŋ tosoror sal, nəvanuan galevis logəm len naim sijairus toil a mo hən naim nabonbonan, lukel maii ke, “Anatvavim imat tia. Sagemədas ahaŋ pusan am.” ³⁶ Be aYesu, tosasəloŋ hən nəsa lotokele, ikel mai ajairus ke, “Sagemətahw. Riŋ nələm len ginau ŋai.” ³⁷ Beti aYesu sədam hən avan ideh hən behusuri, be idam hən aPita, ajemes mai aŋon, avan ajemes ŋai.

³⁸ Nəboŋ lotobar naim sitenan toil a mo hən naim nabonbonan, aYesu eris nəvanuan gail lotowal taŋtaŋor, lototaŋ, lotois habat. ³⁹ Nəboŋ tobis lohoim ikel mai galit ke, “Imabe mətələŋon isa, mətutaŋ maigai? Natəbarehreh enan səmat, ipatmari ŋai.”

⁴⁰ Lusor vilesi, luman sili. Be esəvat galit vivile ale esəhar atəman natəbarehreh mai anan mai alat lototah maii, ale eβis len naut natəbarehreh topat lan. ⁴¹ Etəgau navəlan alitenan ale ikel maii len nasoruan san ke, “Talita koum!” namilen toke, “Tuhtəbarehreh, nukel mai gaiug, gile məhat!”

⁴² Vəha-sua ηjai natuhtəbarehreh nədañ han tovi 12, ile məhat, iyaryar. Nəboη lotoris natenan lumañmajə habat. ⁴³ Ale aYesu ikel idaη maj galit ei ke salikel nəsa tovisi mai avan ideh. Beti ike, “Lav nəhanian ideh hən bihani.”

6

*Alat a Nasaret lomətahun aYesu
(Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)*

¹ AYesu eriη naut enan, evi Nasaret, naut a im san, ale ahai susur san gail lohusuri. ² Len nəSappat etuβat hən nəpusanan len naim nabonβonan ale isoβur lotosəsəloη luβaη luke, “Ategai ilav natgalenan tokele a be? Namitisau egai hən nəmauran tonor gai tokade egəm len naut a be? Igol mabe hən namerikel lotomaienan?” ³ Be ategai inau ke tovi ase? Gai evi nəvanuan na-um-im-an ηjai, anatun aMeri, aVan aJemes, aJoses, aJutas mai aSimon. AAvininen gail lutoh gegail!” Ale len nəlol sasa salito lomətahuni.

⁴ Ale aYesu ikel maj galit ke, “Ahai kelkel ur, nəvanuan gail loputsani len nənauan salito len naut pisi, be len naut a im san, len amahean gail maj len nəbathudud san, natsua, ləsaputsani, lomətahuni.”

⁵ Edədas βigol namerikel ideh len naut enan, be eriη navəlan len nəvanuan evis ηjai lotoməsah ei ale lumaur. ⁶ Ale iβaη husur nadələmian salit toβuer.

*AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 hən ləβeum mosi
(Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)*

Beti aYesu iyar husur navile visusua, epusan. ⁷ Ale ekis bonβon hən ahai susur san gail ale etuβat səvat galit lorururu van. Ale ilav maj galito nədaηan hən na-il-a-nō-an hən ləβehut nanunuv nəmargobut gail. ⁸ Ale ikele hən galit ke, “Samtilav natideh len nəvanan samito, samtilav nabəta, samtitariν nəhad səseηon, samtilav nəvat ideh len nəhau tutuν samit gail. Mitipat nəhai təbatahw ηjai. ⁹ Mətevəlas naributbut be samtitariν nahurabat gəgel.”

¹⁰ Ale ikel maj galit ke, “Naim ideh mətəβeβis lan, mititoh ei vəbar mətəβeriη naut enan. ¹¹ Len naut ideh ləsaηəhaνur hən mətəbitoh lan, ləsasəsəloη hən gamito, məteriη naut enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav βimakov dan gəlaru. Natenan tevi hən βimasil hən galit ei ke aGot saηəhaνur hən galito.”*

¹² Imaienan, luvan. Lukel uri ke nəvanuan gail limaspair dan nəsaan salito. ¹³ Lohut natəmat isoβur, ale lovəhas nəvanuan isoβur lotoməsah hən naoil naoliv, ale lumaur.*

*Nəmatan siJon Baptais
(Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)*

¹⁴ AHerot Antipas, aKiη esəsəloη hən nakelean husur aYesu, bathut nəvanuan gail pisi loləboi nahəsan.† Galevis luke “Atenan evi Jon Baptais tole məhat dan nəmatan. Imagenan eləboi βigol namerikel gail.” ¹⁵ Galevis am luke, “Gai evi Elijah.” Galevis tile am luke, “Ahai kelkel ur bolai, esuman ahai kelkel ur gail ta sutuai.”

¹⁶ Nəboη aHerot tosəsəloη hən natgalenan, ike, “AJon, gai notota kotov nəkadun, ile məhat dan nəmatan! Imaur təlmam!”

¹⁷ Evi aHerot enan tokel maj nasoltia gail ke litah gat aJon, baηjisi, ale riηi len naim bəbaηjis. Igol tomaienan sil abareəβ siHerot, aHerotias. Alitenan evi asoan aFilip, be aHerot aVan aFilip esəhar kuvi ale ilah maii. ¹⁸ AHerot eriη aJon len naim bəbaηjis husur aJon ikel maj aHerot ke, “Len nalo, sanor hən gəβesəhar asoan aVan.”* ¹⁹ Na aHerotias, nəlon epəηas aJon, eləηon ke tigol timat be edədasi, ²⁰ husur aHerot emətahw len aJon, ike aJon titoh maienan ηjai. Eləboii ke aJon tovi vanuan tonor, tovoi buni. Nəboη aHerot tosəsəloη hən aJon, edidimair həni; be naut kəmas natenan, eləmas βesəsəloη hən aJon.

²¹ Imaienan van van, be boη sua aHerotias isaβ nəpisaλ sua. Len nabiltiboη hən nəpasian siHerot, aHerot igol nəhanan mōs nabiltivanuan gail lototah maii, nakomada gail maj nəvanuan totibau gail len naut a Kalili. AHerotias ikab hən nəboη enan husur eləboi βigol

* **6:11:** Nəboη naηu gail lotoyaryar len naut savi salito, ludardar hən naributbut maj nahurabat salito hən nəmasiav βimakov dan gail. Lugol naten husur lotonau ke alat ləsavu ju maj naut salit gail lobinβinjal. Gegai aYesu ikel maj ahai susur san gail ke ligol husur navide enan hən βimasil hən naηu gail lotomətahun ləβipair dan nəsaan salit gail ke len nabunusian siGot galit lobinβinjal ale dereh lipanis. * **6:13:** Jem 5.14 † **6:14:** Nəboη toke aHerot len naut egai, evi aHerot Antipas tovi anatun aHerot toyalyal. AHerot toyalyal ike aYesu timat nəboη tokəkereh ηjai. * **6:18:** Lev 18.16, 20.21

aJon himat. ²² Nəboŋ anatvavin aHerotias tobis ale tosav, aHerot mai alat lotohan maii ei lohəhaʋur masuʋ həni. Ale aKiŋ ikel mai alitenan ke, “Us ginau hən natideh gotoləŋoni ale dereh nilavi mai gaiug.” ²³ Ale ita gat na-kel-gati-an sua len nahəsən ke, “Natideh gəbeusi hən ginau, dereh nilavi mai gaiug, naut kəmas bevi nahudhut nətan notovi kiŋ lan.”

²⁴ Alitenan evivile, eus anan ke, “Neus nəsa?” Anan ike, “Geus nəkadun aJon Baptais.”

²⁵ Vəha-sua ŋai natəbarehreh esətaʋul van hən aKiŋ, ike, “Noləŋon nəkadun aJon Baptais. Noləŋoni len nasiloŋ sua. Noləŋoni gag ŋai!”

²⁶ Nəboŋ tokəmaianan igol aKiŋ nəlon isa, be husur tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən, ale husur tokele len nəhon alat lotohan maii, inau ke naut kəmas tomətahuni, timasgol nəsa aliten tousi həni. ²⁷ Ŋa vəha-sua ŋai esəvat nasoltia nə-tata-vanuan-an van hən naim nəbəŋjis hən biʋa kotov nəkadun aJon ale pati gəmai. Ale nasoltia ivan, ita kotov nəkadun aJon len naim nəbəŋjis. ²⁸ İpat nəkadun aJon len nasiloŋ, lavi mai natəbarehreh. Ale natəbarehreh ilavi mai anan. ²⁹ Nəboŋ ahai susur siŋon gail lotosəsəloŋ həni ke tomat, logəm pat niben van, tavuni len nəbur nəmatan.

AYesu evəŋan alaluman lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

³⁰ Nəboŋ ahai piŋpisul gail lototəlmam len nəyaran salito, luʋon mai aYesu hən ləbikel maii hən natit piŋsi lotogole mai lotopəsan həni.* ³¹ Nəvanuan isoʋur logəmai, isoʋur luvan gol aYesu galito ləsəkad namityal ideh hən ləbihan. İmaianan aYesu ike, “Datevi tut ideh hən datbiʋtoŋ səbodatə ale ŋavŋav kəkereh.”

³² Ŋa lusah len nəbət səbolito, lorŋ naut enan, lovi lan naut toʋəbesw. ³³ Wake isoʋur loris lotovan ale loləboi naut ləbevi lan. Ale nəvanuan isoʋur len navile gail lugam vi lan naut en toʋəbesw ale lubari a mō.

³⁴ Nəboŋ aYesu galit lotobar naut enan, lotomarŋ dan nəbət, aYesu eris nabiltiʋoh ale nəlon itaŋjis galito husur lohum nasipsip gail lotopar vanuan hən bəkəkətə təban galito. Ale etuʋat vusan galit hən natit isoʋur.* ³⁵ Namityal ipair tia ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Naut egai ipat a tut dan navile gail ale namityal ivan piŋsi tia. ³⁶ Səvat galit van, hən ləbevi lan naim vʋisusua marireu mai navile gail lotodar vis naut egai, hən ləbeʋur hanian halit hən ləbihani.” ³⁷ Ris tosor var galit ke, “Gamit m̄au mitilav nəhanian mai galito!” Ale lukel maii ke, “Hən namtəbeʋur nəhanian hilategai nəvat han dereh tevi hən nəpurpuran hən nahəbati toməlevtor. Namtodədəsi!”³⁸ Ale aYesu eus galit ke, “Mətukad nabəta evis? Mitiia us kitevi.”

Nəboŋ lototəlmam lukel uri ke, “Nabəta erim mai naieh eru.”

³⁹ Bəti aYesu ikele hən galit ke letuan naluʋoh lebətaŋ pəpehwen len naliol tokəsən. ⁴⁰ Ale nəvanuan lotovi 50 o lotovi 100 lobətaŋ bonʋon van vəbar galit piŋsi lobətaŋ. ⁴¹ AYesu ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan hən gail ale eʋur nabəta. İlav gail mai ahai susur san gail hən ləbeʋəpehuni. Ale eʋəpehun naieh eru enan am van hən nəvanuan gail piŋsi. ⁴² Ale galit piŋsi luhan, luhanukub. ⁴³ Naluʋoh lotohan tonəŋ, ahai susur losəŋon nahudhuəta mai nahudhuəih lotopat vagol nəhad lotovi 12 lopul.* ⁴⁴ Len nəboŋ enan alaluman lotohan lovi 5,000.

AYesu iyar len nəŋon nəwai

(Mat 14.22-33; Jon 6.15-21)

⁴⁵ Nəboŋ nəhanan tonəŋ, vəha-sua ŋai aYesu igol ahai susur səbolit lusah len nəbət, il a mō, hən ləbiŋgam vi Petsaita, tarhəbilitwai Kalili. Ale aYesu esəvat naluʋoh luvan. ⁴⁶ Tosudəlaŋ galit tonəŋ, etəvehuh len navəhuh hən biʋor mai aGot. ⁴⁷ Nəboŋ naut togomgom, nəbət ipat rivuh len nabiltiʋai, ale aYesu itoh səbon a ut. ⁴⁸ Eris lotomabit hən nəvarusan husur nəbət isoh buʋur nəlan. Len nadudulan somilan naut səlan sal, aYesu egəm hən galito, iyar len nəŋon nabiltiʋai. İke tiʋot təban galito,⁴⁹ be nəboŋ lotoris toyar len nəŋon nabiltiʋai, lunau ke tovi nanunun sua. Lukai,⁵⁰ husur nəboŋ lotorisi galit piŋsi lom̄in̄m̄in̄in̄ikot. Be vəha-sua ŋai aYesu ikel mai galit ke, “Samtəmətahw. Ginau bogai. Mitukad na-il-buri-an.” ⁵¹ Ŋa isah len nəbət mai galito ale nəlan evi pan, idar buni. Ahai susur gail lumaŋmaŋ vəsa,⁵² husur ləsaləboi sal namilen namerikel aYesu togole husur nabəta gail, bathut nəkadulit iʋonʋon.

AYesu igol galit lotoməsah a Kennesaret lumaur

(Mat 14.34-36)

* 6:30: Mak 6.7, 12 * 6:34: Num 27.17; 1Ki 22.17 † 6:37: Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200, nəvat toməianan eləboi beʋur nauman hən nəvanuan hən nahəbati toməlevtor. * 6:43: 2Ki 4.42-44

⁵³ Nəboŋ lotogam tukot len nabiltiwai, luvahut a Kennesaret ale lokir ei. ⁵⁴ Lumariŋ dan nabot, vəha-sua ŋai nəvanuan gail len naut enan lokəta ləboii. ⁵⁵ Lugam tutur len naut kavkav enan, ale naut lotosəsəloŋ həni ke aYesu totoh lan, lupat alat lotoməsah van həni len namilelit gail. ⁵⁶ Len naut pisi aYesu tovi lan, len navile, len nabiltivile, len nəmarireu, lorin alaten lotoməsah lupat len naut nəmaket. Loŋiri ke tidam hən ləbibar nasumərhet nahurabat san. Ale galit pisi lotobari lumaŋ.

7

*AYesu isor husur nəsa togol nabinbinjal len nəvanuan
(Mat 15.1-9)*

¹ Boŋ sua naFarisi mai ahai pusan gail hən nalo logəm len naut a Jerusalem hən ləberis aYesu. ² Lobunus ahai susur galevis siYesu lotohan be ləsəkəkəsəval. (Navəlalit saveveu len nəvanuan siFarisi gail ³ husur naFarisi mai naJu gail pisi am lohusur tin hən nəvide silat ta sutuai toke limaskəkəsəval len nəvide tonor beti loləboi ləbihan. ⁴ Nəboŋ lototəlmam dan nəmaket, asike luhan vir ləbəliləs.* Lohusur nəvide tosobur am ta sutuai hum nakəkəsan hən nabiliwai munmun, nabiliwai totile mai naketel gail.)†

⁵ Imaienan naFarisi mai ahai pusan gail hən nalo lousi ke, “Imabe ahai susur sam gail ləsaŋhusur nəvide sihaṽut sidat gail ta sutuai, ləsaŋhusur nəvide hən nakəkəsəvalan, be luhan nabəta?”

⁶ AYesu ikel mai galit ke, “Gamit mətovi vanuan gəgərəs, nəsa mətukele, mətsagole! AIsaiah ekitin nəboŋ tokel ur nasoruan siGot husur gamito ke, “ ‘Nəvanuan galegai loputsan nahəsəgəw len nasoran salito, wake len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

⁷ Lulotu soḅuer hən ginau,
lopusan hən nakelean sinəvanuan,
hum tovi lo sagw.*”

⁸ Husur gamito mətugam dan nakelean todaŋ siGot hən mətəbehusur tin hən nəvide samit ta sutuai lotovi naḅusanan sinəvanuan ŋai.”

⁹ Ale ikele am mai galit ke, “Gamit mətukad namitisau hən nagelean, husur mətugel tabtab hən nakelean todaŋ siGot hən mətəeil gəgat len nəvide samit ta sutuai. Mətunau ke nakelean san savi natideh a? ¹⁰ Mitinau nəsa aMoses toke, ‘Putsan atəmaŋ mai anam matmat len nəvanuan sam,* mai ‘Avan ideh tosor tosa vəsa hən atəman o anan, gai timasmat teburn.* ¹¹ Be gamit mətuke ivoi hən avan ideh bikel mai atəman o anan ke, ‘Nəsa notokade hən nəḅevi tarhet sam, noviol həni tia mai aGot.’ ¹² Imagenan mətuke inor ŋai hən asike evi tarhet setəman mai sinan len namidolan səlaru. ¹³ Ale len nəvide ta sutuai məttokade, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai. Gamit mətugol natit isoḅur tomaienan.”

*Natit gail lotogol nəvanuan saveveu
(Mat 15.10-20)*

¹⁴ Beti aYesu ekis naluṽoh gəmai. Ikel mai galit ke, “Gamit pisi, mətesəsəloŋ hən ginau, məteləboi nategai. ¹⁵⁻¹⁶ Nəvanuan ebinbinjal len nəhon aGot mabe? Səkad natideh topat vivile len niben nəvanuan toləboi biŋol bebinbinjal nəboŋ natenan toḅis lan. Ao, evi nəsa tovivile dan nəvanuan togol saveveu.”‡

¹⁷ Nəboŋ aYesu torin naluṽoh hən ḅevi lohoim, ahai susur san gail lous kitev namilen nasoruan kəta tomadhakele. ¹⁸ Ale ikel mai galit ke, “Gamit am mətsaləboi səhoti a? Mətsaləboii ke natit pisi vivile toḅis len niben nəvanuan saləboi biŋol bebinbinjal a? ¹⁹ Husur nəboŋ toḅis, sabis len nəlon, be evi lan natəbaŋ ale evivile vi lan nalitavtav.” (Nəboŋ tokəmaienan, aYesu ikele ke nəhanian pisi ivəveu.)

²⁰ Beti aYesu ike, “Evi nəsa tovivile len nəlon nəvanuan togol tosa, saveveu. ²¹ Husur natgalegai logəm len nəlon nəvanuan: nəvanuan tosa, naitian tosa, navənahən, nagolean hən nəmatan, ²² naitian toḅur kotov nəlahan, na-ləŋŋon-masuv-an hən natite, nagolean sasa gail, nagəgərəsan, nəvide naitian tavtaṽor, nəlon toṽəvənəh, nasoruan tomədas nahəsən nəvanuan o tomədas nahəsən aGot, nə-patpat-gai-məhat-an mai namelmelan. ²³ Natgalen pisi lotosa logəm len nəlon nəvanuan. Evi natgalenan togol nəvanuan tobinbinjal, saveveu.”

* **7:4:** Len nasoruan ta Kris, naut egai eləboi bikad namilen ke: asike luhan vir ləbəkəkəsə hanian ideh lotovuri. † **7:4:** Len natosian ta sutuai esuhud hən nasoruan toke nabiliwai munmun, nabiliwai totile, naketel mai nəmel gail. * **7:7:** Isa 29.13 * **7:10:** Exo 20.12; Deu 5.16 * **7:10:** Exo 21.17; Lev 20.9 ‡ **7:15-16:** Ikd natosian galevis ta sutuai toshud hən naves egai ke: 16 Avan ideh tokad nədariŋən hən Deəsəloŋ, tesəsəloŋ mtau!

Nadalomian sepəhəvut sua savi Ju
(Mat 15.21-28)

²⁴ AYesu ile məhat, erij naut enan, evi lan naut gail pəpədaŋ hən naut a Tair. Ebiş lohoim sua, be emətahum avan ideh bələboi ke totoh ei. Be edədas bəsusuan naut totoh lan.

²⁵ İkad napəhəvut sual ei, nanunun nəmargobut tobiş len anatvavin. Nəboŋ nəbareab enan toşəşəloŋ həni ke aYesu totoh, vəha-sua ŋai egəm həni, iteh bathurien. ²⁶ Evi atoḅtaKris lotopasi len naut a Fonisia a Siria. Eus aYesu hən bəhət natəmat dan anatvavin. ²⁷ AYesu ikel maii ke, “Anatugw gail lihanukub bai. Sanor hən nəbilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəbibar həni van hən nalipah gail.” ²⁸ Alitenan isor vari ke, “Evoi Nasub, be nalipah gail pipitev am loləboi ləbihan nasugbəta hilahutai.” ²⁹ AYesu ikel maii ke, “Bathut na-sor-vari-an sam̄ tovoi, givan, natəmat erij anatvavin̄, igam dani tia.”

³⁰ Alitenan etəlmam vahim. Ale nəboŋ tovi lohoim san isabi ke, anatvavin topat mədau len nəmel, ale natəmat tomakuv dani tia.

AYesu igol nabut sua imaur

³¹ AYesu erij naut gail pəpədaŋ hən nabiltivile Tair, iyar tur len nabiltivile Siton mai naut a Tekapolis van vəbar Nabiltiwai Kalili. ³² Nəvanuan galevis losəhar nabut sua van hən aYesu ale loŋiri hən bəriŋ navəlan lan. ³³ AYesu esəhar səbən həni vi tut kəkereh dan naluvoh ale esiriv hən nəŋarhuvəlan gəlaru len nədარიŋ gəlaru. AYesu epulai, ibar namean atenan ³⁴ ale ekəta vi məhat vi lan nəmav, ekiləb ale ikel mai nabut ke, “Effata!” (namilen ke, “Səŋav!”). ³⁵ Vəha-sua ŋai nədარიŋ nabut gəlaru arosəŋav, namean emələla, isor imasil. ³⁶ Ale aYesu ikel buni mai nəvanuan gail ei ke salikel ur nəsa tovisi. Be naut kəmas tokaikəi tasi maienan, lukelkel uri am. ³⁷ Galit lumaŋmaŋ vəsa. Luke, “İgol ivoi hən natit pişi togole, ale igol alat lotodariŋ ĩulol, losəsəloŋ mai nabut gail, igol lusor.”

8

AYesu evəŋan alaluman lotovi 4,000
(Mat 15.32-39)

¹ Len nəboŋ sual am, ikad nabiltivoh lotogəm ĩonĩon, ale ləsəkad natideh hən ləbihani. AYesu ekis ahai susur gail gəm həni, ikel mai galit ke, ² “Nəlogw itaŋis naluvoh egai bathut lutah mai ginau husur nəmariboŋ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləbihani. ³ Nəmal ihət galit tia. Nəbesəvat galit van, dereh limatmatioŋ husur nametpısal, ale galit galevis, napısal salit ebələv, lutoh a tut.” ⁴ Ahai susur san gail lusor vari ke, “Be naut egai ebəbesw, ipat səbən. Avan ideh eləboi bişab nabəta a be len naut egai tonor hən bəvəŋan alat eg?” ⁵ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Eməlevru.”

⁶ Beti aYesu ikel mai naluvoh ke ləbətah len tan. Ale itariv nabəta toməlevru, ikel nasipaan, ebur gail, ilav gail mai ahai susur san gail hən ləbepəpəhun gail van hən naluvoh. Ale lugole. ⁷ İkad natuhieh evis ŋai lotokade. Nəboŋ aYesu tokel nasipaan hən gail, ikel mai ahai susur san gail ke lepəpəhuni am. ⁸ Nəvanuan gail luhan vəhanukub. Ale ahai susur losəŋon nasughanian topat, gol nəhad eməlevru lopul. ⁹ İkad alaluman lotovi 4,000 ei.

Nəboŋ lotohan tonoy, aYesu esəvat alaten vahim. ¹⁰ Ale vəha-sua ŋai isah len nabot mai ahai susur san gail ale lovi lan naut a Talmanuta.

NaFarisi gail lous taltal hən namerikel sua
(Mat 16.1-4)

¹¹ NaFarisi gail logəm hən aYesu ale lotubat vitvituh maii. Loləŋon ke tigol nəsabən ŋa lous taltal ke tigol namerikel hən nəmav. ¹² Nəboŋ toşəşəloŋ hən natenan, aYesu eŋud habat, ike, “Naur ta daməŋai lous namerikel mabe? Nukel nakitinan mai gamit ke, asike nugol namerikel ideh hən mətərisi boŋ ideh!”

¹³ Ŋa isah təlmam len nabot, erij naut enan, igam tukot len nabiltiwai.

Nayis hiFarisi gail mai siHerot
(Mat 16.5-12)

¹⁴ Ahai susur gail nəlolit iboŋboŋ hən nabəta. Ləsəkad nəhanian ideh len nabot, be natuhbəta sua ŋai. ¹⁵ Ale aYesu isor pusan mai galito, ike, “Mətələgəu hən gamit gabag! Mətəkətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi gail mai nayis hiHerot Antıpas.”

§ 7:28: Naju gail lokis alat ləşavi Ju hən nalipah gail ale len naut egai aYesu ike, “İvoi hən nəbevi tarhət seJu gail ŋai.” Ale apəhəvut isor vari ke hum ma tokad na-vi-tarhət-an ideh am hən bevi tarhət san həni. ^{**} 7:31: Naut a Tekapolis evi naut tokad navile toşəşəvur lan.

* 8:11: Lunau ke aYesu edədas biğol namerikel bəgəm len nəmav. Ale ləbeusi həni, nəboŋ bədədas biğole, dereh lələboi ləbekisi hən nəvanuan gəgəras, hum ma lələboi ləbikot həni sil nəsabən.

¹⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan lotuŋat vītūvutuh mai galit gabag husur ləsəkad nabəta ideh. ¹⁷ aYesu eləboi nənauan salit tia, ŋa ike, “Gamit mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? Mətsaləboi səhoti, mətsasəsəloŋ ləboii a? Nəkadumit egəm vōnūvōn a? ¹⁸ Mətukad namətamito be mətodədas mətəkəta a? Mətukad nədarinamito, be mətodədas mətbesəsəloŋ a?”* Mətsənau təlmam hən ¹⁹ nəboŋ notobur nabəta hilat lotovi 5,000 a? Mətosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Səŋavur pisan eru.”

²⁰ aYesu eus galit ke, “Ale nəboŋ notobur nabəta toməlvru hilat lotovi 4,000, mətosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Məlvru.”

²¹ Ale eus galit ke, “Be mətsaləboi səhoti sal a?”

aYesu igol ametbesw sua ekəta

²² Nəboŋ lotobar naut a Petsaita, nəvanuan galevis losəhar ametbesw sua van hən aYesu, ale loŋir aYesu hən bībari hən bəkəta. ²³ Ale aYesu etəgau navəlan ametbesw, esəhari vivile dan navile. Beti epulai len namətan gəlaru, eriŋ navəlan gəlar lan ale eusi ke, “Goris natideh mau a?”

²⁴ Ametbesw ekəta təlmam, ike, “Noris nəvanuan lotohum nəhai lotoyaryar.”

²⁵ Beti aYesu eriŋ navəlan gəlaru tətəs len namətan ametbesw. Nakətan etəlmam ale eris natit pisi lumasil. ²⁶ aYesu esəvati vahim, ike, “Sagiya tur len navile.”†

aPita ikel kot aKristo

(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

²⁷ aYesu mai ahai susur gail loriŋ naut a Kalili, lovi lan navile gail lotodar vis naut a Sisarea Filippi. Len nəyaran salit van, aYesu eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail luke ginau novi ase?” ²⁸ Lusor vari ke, “Galevis luke gotovi aŋon Baptais, galevis am luke Elijah, galevis tile am luke ahai kelkel ur sua ta sutuai.” ²⁹ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətənuu ke ginau ase?” Ale aPita isor vari ke, “Gaiug govi aKristo, aGot totabtabuh lan.”

³⁰ ŋa aYesu ikai tas galit ke salikel natenan mai avan ideh.

aYesu epəhav utaut hən nəmatan san

(Mat 16.21-23; Luk 9.22)

³¹ Len nəboŋ enan aYesu etuŋat hən bəvusan ahai susur san gail ke aNatun Nəvanuan timasəŋon tisa vəsa len natit tisobur. Alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abilitihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo limasmətahuni. Timasmat ale len nəmaribōŋ bitor timasle məhat dan nəmatan. ³² Ikel pərpə hən natgalenan, ale aPita esəhar aYesu hən bīsor səbon maii, etuŋat sor lan husur tokəmaienan. ³³ aYesu ipair, eris ahai susur san gail, ale esivoh len aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau Setan! Nənauan sarŋ gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohukur naləŋonian sinəvanuan ŋjai.”

Na-husur-aYesu-an

(Mat 16.24-28; Luk 9.23-27)

³⁴ Beti aYesu ekis naluŋoh mai ahai susur san gail gəm həni. Ikel mai galit ke, “Avan ideh bələŋon ke bəhusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənauan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, təhusur ginau. ³⁵ Husur avan ideh bələŋon ke bətəgau gat nəmauran san gabag, nəmauran san dereh timasig. Be nəmauran san bimasig mōs ginau mai na-kel-uri-an tovoi, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ³⁶ Nəvanuan bīkad natit pisi len navile a pan be nəmauran san vi sutuai bīmasig, imabe? Ikad nəsa? ³⁷ Səkad natideh. Nəvanuan edədas bəviol hən natideh hən bīkad nəmauran enan vi sutuai tətəs am. ³⁸ Husur avan ideh bəməmau len ginau mai nasoruan sagw len nəhon naur ta daməŋ egai ləsədaŋ len aGot be lotopul hən nəsaan, aNatun Nəvanuan dereh teməmau len atenan balai nəboŋ bəgəm mai aŋel siGot gail len nəyalalan mai namənas seTəman.”

9

¹ Ale ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian hən natohan pipihabəlan aGot, nədaŋan han.”

Namənas kitin siYesu

(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

² Nəmaribōŋ toməlvətes tonōŋ aYesu esəhar aPita, aJemes mai aŋon səbōlito vi məhat len navəhuh sua tosahsah. Ale len nəholito egəm tile. ³ Nəhon emial hum namityal, nahurabat san egəm pəhw yesyes vabilbil. Epəhapəhw səhor avan ideh len navile a pan toləboi bīgole.*

⁴ Ale aElijah mai aMoses arovisi hən galito. Aruhul mai aYesu. ⁵ aPita ikel mai aYesu ke,

* **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2 † **8:26:** Len natosian galevis ta sutuai ike, “Givahim, be len navile sagikel nəsa tovisi hən gaiug mai avan ideh.” * **9:3:** 2Pit 1.16-18

“Hai pusan, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor, tesua esamī, tesua siMoses, mai tesua siElijah.” ⁶ (APita ekəmaienan husur saləboi nəsa bīkele, husur lomətahw habat.) ⁷ Ale nəmavukasw ikabut gol galito, nadoldol sua egəm len nəmavukasw toke, “Ategai bogai, aNatugw ulumān notoləmas buni. Səsəloŋ husuri!”

⁸ Losəhoŋut, lokəta garu, ləsaris aMoses mai aElijah am. Be loris aYesu ŋai totoh mai galit ei.

⁹ Nəboŋ lotopot mariŋ dan nəvəhuh, ikai tas galit ke saliwal hən nəsa lotorisi mai avan ideh vir aNatun Nəvanuan bīle məhat dan nəmatan. ¹⁰ Imaienan lotəgau gat nəsa aYesu tokele len galit gabag, be luhol danŋir husur namilen nasoruan san nəboŋ toke “bīle məhat dan nəmatan.”

¹¹ Beti lous aYesu ke, “Ahai pusan gail hən nalo luke aElijah timasgəm a mō. Lokəmaienan hən nəsa?” ¹² AYesu isor var galit ke, “aElijah egəm a mō hən bīgol natit pisi bīnor tətəs. Bimaienan, husur nəsa natosian siGot ike aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsə len natit tisəbur ale nəvanuan gail limasmətahuni?” ¹³ Be nukel mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale lugol nəsa sumān lotoləŋoni həni, hum ŋai natosian siGot tokel husuri.”*

AYesu igol natətai tokad natəmat imaur

(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Nəboŋ lototəlman van hən ahai susur san gail, loris nəbītiluŋoh lotodar vis galito mai ahai pusan gail hən nalo lotovītivutuh mai galito. ¹⁵ Nəboŋ naluŋoh lotoris aYesu, luŋaŋ, ale lugam van həni hən ləbīke, “Ivoi,” maii. ¹⁶ AYesu eus ahai susur san gail ke, “Mətovītivutuh mai galit husur nəsa?” ¹⁷ Nəhaŋut sua len naluŋoh isor vari ke, “Hai pusan, nosəhar anaturg ulumān gəm hən gaiug. Ikad nanunun tosa sua togol anaturg tovi nəbut. ¹⁸ Nəboŋ natəmat enan totah gati, ekub hən anaturg len tan. Ale nabusun iyau, idesdes bətrivoriŋ, nahumatmat ibari. Nous ahai susur samī gail hən ləbēhut natəmat be lodədasi.”

¹⁹ AYesu ikel mai galit ei ke, “Gamit ta daməŋai mətəsəkad nadəlomian ideh! Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mitikad nadəlomian ŋais? Səhar natətai gəmai.” ²⁰ Ale losəhari van hən aYesu. Be nəboŋ nanunun tosa enan toris aYesu, igol nahumatmat ibar natətai, ekub hən natətai len tan gol italtaloŋ, nabusun iyau. ²¹ AYesu eus atəman natətai ke, “Imaiegai ŋais tia?” Isor vari ke, “Etubət len nəboŋ tovi tuhtətai ŋai. ²² Vəha-səbəsəbur tia natəmat ekub həni len nəhəb o len nəwai hən bīgol bīmat. Gəbələboi gəbīgol natideh, gevi tarhət sinaməru, nələm titaŋis ginaməru.” ²³ AYesu isor vari ke, “Imabe gotoke ‘Gəbələboi gəbīgole?’ AGot eləboi bīgol natit pisi. Gəbīkad nadəlomian, aGot eləboi bīgol natideh mōs gaiug.”

²⁴ Vəha-sua ŋai atəman atuhətətai ikai ke, “Nukad nadəlomian, be gevi tarhət sagw len nadəlomian sagw tobuer!”

²⁵ Nəboŋ aYesu toris naluŋoh lotogam gəm həni, esivoh len nanunun tosa, ikel maii ke, “Natəmat gotobut, gotodariŋ bulol, nukel hən gaiug ke, gimakuv dani! Sagebis lan boŋ ideh am!”

²⁶ Ale natəmat eis habat, ekub hən natətai hum nahumatmat tobari, ale imakuv dani. Natətai ehum nəbīrimat gol nəvanuan isəbur ei luke, “Gai imat!” ²⁷ Be aYesu etəgau nəvəlan natətai, elivi vi məhat, ale natətai eil səbon.

²⁸ Nəboŋ aYesu tonəŋ ei, evi lohoim ale ahai susur san gail səbolito logəm həni. Lousi ke, “Imabe namtsaləboi namtbəhut natəmat enan?” ²⁹ AYesu isor var galit ke, “Natəmat tomaienan, səkad natideh toləboi bəhuti, be na-sor-tuŋ-an ŋai.”†

AYesu isor husur nəmatan san tətəs

(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)

³⁰ Beti loriŋ naut enan, luyar tur len naut a Kalili. AYesu emətahun avan ideh bələboi naut lototoh lan, ³¹ husur eŋusan ahai susur san gail. Ikel mai galit ke, “Avan sua dərəh teriŋ aNatun Nəvanuan len nəvəlan nəvanuan gail.‡ Ale dərəh ligol timat. Nəboŋ bīmat, dərəh tile məhat len nəmariboŋ bitor husur nəmatan san.” ³² Be galit ləsaləboi səhot namilen nəsa tokele, ale lomətahw, lomətahun ləbēusi həni.

Ase iyalyal səhor galit am?

(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

* **9:11:** Mal 3.1, 4.5 * **9:12:** Isa 53.3 * **9:13:** Ahap tovi kiŋ mai asoan, nahəsən ajesepel, arugol risi hən arbiŋgol aElijah bimat (1Ki 19.2, 10). AHerot Antipas tovi kiŋ mai asoan, nahəsən aHerotias, arugol aŋon Baptais tomat. Len naut egai nəboŋ aYesu tosor husur aElijah, isor husur aŋon Baptais. † **9:29:** Natosian galevis ta sutuai luke na-sor-tuŋ-an mai nəhanan ebuer ŋai. ‡ **9:31:** Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dərəh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len nəvəlan nəvanuan gail.

³³ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, loβis lohoim sua. Ale aYesu eus galit ke, “Mətovitvıtuh husur nəsa len nəyaran metpısal?” ³⁴ Be naut eβut, bathut metpısal lovitvıtuh gabag len galit ke ase len galito iyalyal səhor galit pısi. ³⁵ Ale aYesu ebətah, ekis ahai susur lotovi 12 gəm hani ale ikel mai galit ke, “Avan ideh bıke βeil a mo len nabunusian siGot, temədau, timassurıan naslev, teum salit pısi.” ³⁶ Beti esəhar natuhtətai, igol eil rivuh len galito. Ale elugurı gati, ikel mai galit ke, ³⁷ “Avan ideh tohəhəvur hən natuhtətai surıan egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhəvur hən ginau nəbitah maii. Ale avan ideh tohəhəvur hən ginau nəbitah maii, be savi ginau ŋai, ehəhəvur hən atenan tosəvat ginau.”

*Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato
(Luk 9.49-50)*

³⁸ Ale aJon ikel mai aYesu ke, “Hai pısan, namtoris avan sua tohut natəmat gail len nahəsam, ale namtukai tasi husur savi ginamit ideh.” ³⁹ Ris aYesu toke, “Samtikai tasi! Səkad avan ideh tomadhagol namerikel toləboi bıkel natideh tosa husur ginau. ⁴⁰ Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato. ⁴¹ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh bilav nabiliwai hən nəwai mai gamit len nahəsagw husur mətovı seKristo, nokitin, aGot dereh tilav nakonpırpıran mai avan enan.

*Nasəharian hən nəvanuan van hən nəsaan
(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)*

⁴² “Ale atuhtətai tokad nadələmian len ginau surıan egai, avan ideh bıgol bıteh len nəsaan, aGot dereh tipansem avan enan səhor ləbitahətah hən nabiltivat len naholoan, ale ləbıbar heni len tas.Ş ⁴³⁻⁴⁴ Ale navələm bıgol gəbıteh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəbevi velmıetw ale bıis len nəmauran vi sutuai, səhor gəbıkad navələm βeru ale vi lan nəhab nəmatan, nəhab topaŋ vi sutuai. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ale narıem bıgol gəbıpes habetw, teh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəbevi rımetw ale bıis len nəmauran vi sutuai, səhor gəbıkad narıem βeru ale vi lan nəhab nəmatan. ⁴⁷ Ale namətam bıgol gəbıteh len nəsaan, gekis kuvi. Ivoi am hən namətam βesua bıbesw ale gəbebis len nəmauran vi sutuai, səhor gəbıkad namətam βeru ale aGot bıbar hən gaiug len nəhab nəmatan. ⁴⁸ Len naut enan naul lotovıs nəvanuan, ləsəmat boŋ ideh, ale nəhab tohan nəvanuan səmat boŋ ideh.*

⁴⁹ “Husur aGot dereh tivadıtdit nəhab len nəvanuan pısi hum datβıdardar hən nətas len nəhanian.**

⁵⁰ “Nətas ivoi, be nabus han bımasig, βeduβe, gigol nabus han tevi tas tətəs mabe?†† Len gamit mitimashum nətas, hən nabus hamit bıvoi, hən mətbıkad natəmat mai gamit gabag.”*

10

*Nativosan
(Mat 19.1-12; Luk 16.18)*

¹ Beti aYesu erıŋ naut enan, evi lan naut a Jutea, iyar lan tarhəwisel Jortan. Naluvoŋ gail logəm hani, ale husur navıde san akis, evısan galito.

² NaFarisi galevis logəm hani, luke ligol tisab len nasoruan san ŋa lousi ke, “Len nalo, inor hən naulumıan betıvos hən asoan a?” ³ AYesu eus galit ke, “Len nalo, aMoses ekəmabe mai gamito?” ⁴ Lusor vari ke, “AMoses idam hən naulumıan bıtos gat naləbulat hən natıvosan ale səvat nəbareab san vi tut dani.*” ⁵ Ris aYesu tokel mai galit ke, “AMoses itos nalo enan mıs gamito bathut nəkadumit ihaihai. ⁶ Be len natuβatan, nəboŋ aGot togol natit pısi, ‘ıgol nəvanuan, naulumıan mai napəhəvut.*’ ⁷ Husur natenan, naulumıan dereh terıŋ atəman mai anan hən βeudud mai asoan, ⁸ ale aresua surıan artovi nıben nəvanuan tosua ŋai.* Husur arsarı am, arosua ŋai. ⁹ Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpəhuni.”

¹⁰ Nəboŋ lototəlmam vi lohoim, ahai susur gail lous aYesu husur natıvosan. ¹¹ Ale ikel mai galit ke, “Avan ideh totıvos hən abareab san ale toləh mai napəhəvut ideh am, atenan

Ş **9:42:** Nabiltivat enan emələs habat, natoŋki esulsul hani hən βeβul dasdas nawit hən βegəm vi flaua. * **9:48:** Isa

66.24 ** **9:49:** Len naut egai namilen hum ma tomaıegai: aGot igol nəvanuan pısi lukad nəboŋ galevis lotodaŋ len nəmauran salito, nəboŋ gail lotogol nəvanuan gail lopəŋas hum nəhab togole. Nəboŋ aGot togol tomaiənan, isab alat lotovi esan kitin, ale nəboŋ galen lotodaŋ lugol nəvanuan san gail ludaŋ am lan. Be isabı am alat ləsavi esan. †† **9:50:** Len naut a Israel, lutoh a tut dan nabıtas gol nətas salit savi wai, evi vat. Lotuh dədasi hən βekəkereh ale bar hani len nəhanian hən bıgol nabus han bıvoi. Nəboŋ nəhanian bımanuŋ, luhani, be nəvat a pan savi tas am ale lubar heni len napısal. * **9:50:**

Mat 5.13; Luk 14.34-35 * **10:4:** Deu 24.1-4 * **10:6:** Gen 1.27, 5.2 * **10:8:** Gen 2.24

igol naitian tob̄ur kotov n̄alahan. ¹² Ale nap̄ahaʋut b̄etiv̄os h̄en n̄ahaʋut san ale bilah mai naulum̄an ideh am, alitenan igol naitian tob̄ur kotov n̄alahan.”

AYesu mai atuhlahutai

(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

¹³ Boŋ tile am n̄avanuan gail los̄əhar atuhlahutai van h̄en aYesu h̄en b̄erij nav̄əlan len galito. Be ahai susur gail losivoh len at̄əmalit mai analit gail. ¹⁴ AYesu toris natenan, n̄əlon ipaŋpaŋ. Ikel mai ahai susur gail ke, “Mitidam̄ h̄en alahutai leḡəm h̄en ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihab̄əlan aGot evi silat lotosum̄an alategai. ¹⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike b̄əh̄əhaʋur h̄en natohan pipihab̄əlan aGot sum̄an natuht̄ətai, imabe? Asike ikade boŋ ideh!”

¹⁶ Ale len na-l̄əmas-buni-an san erij nav̄əlan ḡəlaru dar vis alahutai. Erij nav̄əlan ḡəlar len galito, beti eus aGot h̄en biv̄oi h̄en galito.

Naulum̄an topul h̄en natite

(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)

¹⁷ N̄əboŋ aYesu torij naut enan, ivan. Len n̄əyaran san husur nap̄isal, avan sua igam ḡəm h̄əni, et̄əŋedur bathurien. Eus aYesu ke, “Hai p̄usan gotovoi, nigol n̄əsa h̄en n̄əb̄ikad n̄əmauran vi sutuai?” ¹⁸ AYesu eusi ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Avan ideh savoi, be aGot s̄əb̄on ŋai. ¹⁹ Gaiug gol̄əboi nakelean gail lotodan̄ lotoke, “Sagigol avan ideh timat,* sagigol naitian tob̄ur kotov n̄alahan, sagev̄ənah, sagelib̄oŋ len nakotan, sageḡəras avan ideh h̄en ḡəb̄ikad natideh esan, geputsan at̄əmaŋ mai anam̄ len n̄ənauan sam̄.” ²⁰ Ale ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, nugol natgalen p̄isi tia, tubat len n̄əboŋ notovi nat̄ətai.” ²¹ AYesu ek̄əta bunusi, el̄əmas buni. Ale ikel mai ke, “Gupar tetesua sal. Gia p̄ur h̄en natit p̄isi gotokade. Viol h̄en n̄əvat han mai nam̄əsəl gail h̄en ḡəb̄ikad nakonviolan aGot tot̄əgau gati m̄os gaiug len n̄əməv. Beti geḡəm husur ginau.”

²² N̄əboŋ atenan tos̄əsəl̄oŋ h̄en nasoruan enan, n̄əhon em̄əraŋraŋ. El̄əŋon isa, ivan husur topul h̄en natit tos̄əbur.

²³ Beti aYesu ek̄əta garu, ikel mai ahai susur san gail ke, “Idan̄ habat h̄en avan topul h̄en natite b̄əbis len natohan pipihab̄əlan aGot!” ²⁴ Luŋaŋ habat len nasoruan san. Be aYesu ikel tasi am mai galito. Ike, “Anatugw notol̄əmas bun gamito, idan̄ habat h̄en avan ideh b̄əbis len natohan pipihab̄əlan aGot. ²⁵ Idan̄ habat h̄en n̄əkamel b̄əbis tur len naburhunil s̄əsod. Idan̄ s̄əhori am h̄en n̄əvanuan tokad natite b̄əbis len natohan pipihab̄əlan aGot.”

²⁶ N̄əboŋ tok̄əmaienan, luŋaŋ habat am. Lusorsor mai galit gabag ke, “Bimaienan, as teb̄is lan? S̄əkad avan ideh b̄ikad n̄əmauran vi sutuai!” ²⁷ AYesu ek̄əta bunus galito, ike, “Len n̄əvanuan gail, galit lod̄ədas l̄əb̄igol natenan, avil aGot el̄əboi bigol natit p̄isi.” ²⁸ Beti aPita isor vari ke, “Geris, ginamit nam̄torij natit p̄isi h̄en nam̄ttoh̄usur gaiug.” ²⁹ AYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh torij naim o aʋan gail o aʋavinen gail o atata o anana o anatan gail o n̄ətan m̄os ginau mai na-kel-uri-an tovoi, ³⁰ dereh aGot teviol h̄en natgalenan v̄əha 100 maii len n̄əboŋ eg ta dam̄əŋai. Dereh tikad naim gail, aʋan gail, aʋavinen gail, anan gail, anatan gail, n̄ətan isoʋur mai alat l̄əb̄em̄ədas buni. Ale len n̄əboŋ b̄əḡəmai len n̄əməv, dereh tikad n̄əmauran vi sutuai. ³¹ Be n̄əvanuan isoʋur lototibau gagai, lotoil a m̄o, dereh asike lovi natideh, levi ut k̄əmas; ale isoʋur l̄əsavi natideh gagai, lotovi ut k̄əmas, dereh letibau, leil a m̄o.”

AYesu ep̄əhav utaut h̄en n̄əmatan san t̄ətas

(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)

³² Len n̄əyaran salit len nap̄isal vi Jerusalem, aYesu iŋad il a m̄o. Ale ahai susur gail luŋaŋ lan, ale alat lotohusuri lom̄ətaḥw. Ale aYesu es̄əhar ahai susur lotovi 12 vi tarh̄əte. Etubat kel mai galit h̄en natit gail l̄əbevisi h̄əni asike idareh. ³³ Ike, “M̄ətes̄əsəl̄oŋ! Datevi m̄əhat vi Jerusalem. Len naut enan avan sua dereh terij aNatun N̄əvanuan len nav̄əlan ab̄iltihai tutumav mai ahai p̄usan gail h̄en nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab̄ s̄əh̄oti ke tipanis, timat. Ale dereh lerinj len nav̄əlan alat l̄əsavi ju. ³⁴ Dereh lisor vilesi, lev̄ulaii, lebilas habat h̄əni ale ligol timat. Len n̄əmarib̄oŋ b̄itor husur n̄əmatan san, dereh tile m̄əhat.”

Nausian sijemes mai aŋon

(Mat 20.20-28)

³⁵ Beti aJemes mai aŋon, anatan aSepeti ḡəlaru, aroḡəm h̄en aYesu. Aruke, “Hai p̄usan, natideh namr̄əusi h̄en gaiug, namruke gigole m̄os ginam̄əru.” ³⁶ Eus ḡəlaru ke, “M̄əruke nigol n̄əsa m̄os gam̄əru?” ³⁷ Arusor vari ke, “Gidam̄ h̄en ginam̄ər tesua teb̄ətah len n̄əmatu

* **10:19:** N̄əboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil n̄əlol paŋpaŋ sam̄ o nal̄əŋonian sam̄ ŋai. * **10:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

sarñ mai togon tebətah len nəmair sarñ nəboŋ gəbɛgəm vi kiŋ.”³⁸ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Gaməru mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbemun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an nəbemun lan a? Məroləboi mərbibaptais len nəbaptaisan nəbibaptais lan a?”[†]³⁹ Arusor vari ke, “Namroləboi namrɛbigole.” Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Nabiliwai nəbemun lan, dereh məremun lan. Nəbaptaisan nəbibaptais lan, dereh miribaptais lan.⁴⁰ Be nabətahan len nəmatu sagw o len nəmair sagw, savi len ginau hən nəbikele. İpat len aGot hən bilav naut eruenan mai galit gai toutaut hən naut eruenan mōs galito.”

⁴¹ Nəboŋ ahai susur lotosəŋavur lotosəsələŋ hən natenan, nəlolit epəŋas aJemes mai aJon.
⁴² Na aYesu ekis galit gəm həni, ikel mai galit ke, “Mətələboii ke alat lotovət nəhes hən ləbeil a mō hən nametbəs gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail. Ale len nədaŋan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito, loil a mō hən nəvanuan salit gail.
⁴³ Be səmaienan len gamito. Gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ŋai.⁴⁴ Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit piŋi.⁴⁵ Tesurñan ŋai aNaton Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən beviol hən nəmauran san, egəm hən biimat mōs nəmakuvan hən nəvanuan tosəbur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

APartimeus tovi metbesw ekəta
 (Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶ Beti aYesu mai ahai susur san gail lubar naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ nabiltivile enan, nabiltiłuvoŋ lohusur galito. Ametbesw, ebətah len nəgarhəpısal. (Nəhasan aPartimeus, namilen ke anaton aTimeus. Atenan epjir nəvanuan gail akis hən nəvat.)
⁴⁷ Nəboŋ tosəsələŋ həni ke aYesu ta Nasaret togəmai, etubət kai ke, “Yesu, anaton siTevit, nəloŋ titanjıs ginau!”⁴⁸ Nəvanuan isəbur losivoh lan hən bəmədau. Be ikai habat am ke, “Anaton siTevit, nəloŋ titanjıs ginau!”

⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosəsələŋ həni, eil. Ike, “Kisi gəmai!” Ale lokis ametbesw ke, “Gəhəhəvur! Gele məhat! Ekis gaiug, gia van həni!”⁵⁰ Ametbesw ebiil kuv nahurabat naut susus san, ile məhat tutut, ivan hən aYesu.⁵¹ AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa hən nəbıgole mōs gaiug?” Ametbesw isor vari ke, “Hai pusan, nuke nekətal!”⁵² Ale aYesu ikel mai ke, “Givan! Nadələmian sam igol gumaur.” Vəha-sua ŋai ekəta, ale ehusur aYesu husur nəpısal.

11

AYesu ebis len naut a Jerusalem
 (Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotogəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən navile Petfas, mai a Petani, lubar Navehuh Oliv. Ale aYesu esəvat ahai susur san eru van.
² İkel mai gəlar ke, “Mərevi lan navile ea. Nəboŋ mərbıbari, vəha-sua ŋai dereh mərekəta ris natuhtəŋki ulumñan totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḃati ale səhari gəmai.³ Avan ideh beus gaməru ke, ‘Mirimab hən natenan?’ Kel mai ke, ‘Nasub eusi gag ŋai be asike idareh tesəvat təlmam həni.’”

⁴ Ale gəlaru aruvan. Arusaḃ natuhtəŋki toil metpısal totahətah len nabopita naim sua, ale arusah ruḃati.⁵ Nəboŋ artosah ruḃati, nəvanuan galevis lotoil ei luke, “Natuhtəŋki enan, mərusah ruḃati hən nəsa?”⁶ Beti arusor var galit hum aYesu tokel mai gəlaru, ale ludam hən arbesəhari van.⁷ Arosəhar natuhtəŋki van hən aYesu, aroḃir hən nahurabat salito len nəmadun ale aYesu ebətah səŋavuti.⁸ Ale nəvanuan isəbur luvoŋsan nahurabat salit gail husur nəpısal, nəvanuan tile gail ludas pashəhai lotobaŋ lute marireu, lutaii, loriŋ gail husur nəpısal.⁹ Alat lotoyar a mō hən aYesu mai alat lotoyar a tahw lukai habat ke, “Hosanna!

AGot ivoi hən atenan togəm
 len nəhasan Nasub!*

¹⁰ AGot tivoi hən natohan togəmai,
 natohan pipihəbəlan atəmadat aTevit.

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat bunil!”

¹¹ Beti aYesu ebis len naut a Jerusalem, ale evi lan naim siGot. Ekəta garu len natit piŋi, be husur namityal igam gole tia, eriŋ naut enan, esəhar ahai susur lotovi 12 vi Petani.

AYesu esivoh len nəhai nəfik
 (Mat 21.18-19)

† 10:38: Len naut egai aYesu inau nəmatan san, be gəlar arsaləboii.

* 11:9: Psa 118.25-26

¹² Pelan han, dudulan, nəboŋ lotoriŋ naut a Petani, aYesu imalkəkət. ¹³ A tut sal eris nəhai nafik sua tokəsan buni. Ale aYesu ivan hən bīsab nəvite lan. Be nəboŋ tobar nəhai enan, səsəb natideh lan, be naluhaŋ ŋai, husur savi nəboŋ hən nəvit nafik sal. ¹⁴ Beti aYesu ikel mai nəhai enan ke, “Avan ideh satihan nəvit gaiug boŋ ideh am!” Ale ahai susur gail losəsəloŋ həni.

AYesu ivahvatur naut siGot

(Mat 21.12-13; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹⁵ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, aYesu ebis len naholəvat todar vis naim siGot. Etuḅat hut alat lotoḅur hən natit gail mai alat lotoḅur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoḅur hən nətav gail lotovi man naməsav. ¹⁶ Ale aYesu sədəm hən avan ideh topat natideh bīyar tur len naut siGot. ¹⁷ Beti epusan. Ikel mai galit ke, “Len natosian siGot ike, ‘Naim sagw dereh lekisi hən naim na-sor-tuḅ-an sinaluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’” Be gamit mətugol evi ‘naut susuah sinəvanuan vənənəh gail.’”^{*}

¹⁸ Nəboŋ abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lotosəsəloŋ hən natenan, ludas pīsal hən ləbigoŋ aYesu bimat. Lomətahw lan husur naluḅoh pīsi lotoḅan len napusanan san.

¹⁹ Nəboŋ naut togomgom, aYesu mai ahai susur san gail lovivile dan nabiltivile.

Nəhai nafik toŋod

(Mat 21.20-22)

²⁰ Len nadudulan luyar van, ḅot pəpadaŋ len nəhai nafik aYesu tosor lan. Loris ke toŋod vəbar nəharhəte len tan. ²¹ APita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele, ale ike, “Hai pusan, geris, nəhai nafik gotosivoh lan iŋod.” ²² Ŋa aYesu isor vari, ikel mai galit ke, “Mitikad nadəlomian len aGot. ²³ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh bikel mai nəvəhuh egai ke, ‘Gimakuw, bar hən gaiug len tas!’ ale asike bīkad nə-lon-uri-an, be bədəlomi ke nəsa tokele dereh tevisi, ale dereh timaienan mōs atenan. ²⁴ Imaienan, nukel mai gamit ke, natideh məttousi len na-sor-tuḅ-an, dəlomi ke mətəkade tia ale dereh timaienan len gamito. ²⁵⁻²⁶ Ale nəboŋ məttoil, məttosor tuḅ, natideh avan ideh togol tosa hən gamito, məteruḅati dani, hən aTəmamito len nəmav ḅeruḅat nəsaan samit am.”[†]

Nədaŋan hən na-il-a-mo-an siYesu

(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

²⁷ Nəboŋ aYesu mai ahai susur gail lotobar naut a Jerusalem tətəs, aYesu iyaryar len naholəvat todar vis naim siGot. Ale abiltihai tutumav gail, ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail logəm həni. ²⁸ Lous taltal həni ke, “Gukad nədaŋan hən na-il-a-mo-an tomabe hən gotogol natgalen pīsi? Ase ilavi mai gaiug hən gəbigoŋ gail?”

²⁹ AYesu isor var galit ke, “Neus natsua bai. Mətbisor vari, dereh nikel mai gamito hən nədaŋan na-il-a-mo-an notokade hən notogol natgalenan. ³⁰ Kel maj ginau, na-il-a-mo-an aŋon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o egəm len nəvanuan? Mitikele!”

³¹ Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datbīke, ‘len nəmav,’ dereh tike, ‘bimaienan, imabe mətsadəlom aŋon?’ ³² Be datbīke, ‘len nəvanuan,’ nəsa tevisi? Sadatikele.” Lokəmaienan husur lotomətahw len naluḅoh husur len nabunusian sinəvanuan pīsi, aŋon evi ahai kelkel ur kitin.

³³ Ŋa lusor var aYesu ke, “Namtsaləbōii.” Beti aYesu ikel mai galit ke, “Mətbəkəmaienan, asike nukel mai gamit hən nədaŋan na-il-a-mo-an notokade hən nəbigoŋ natgalenan.”

12

Nəḅol pusan husur alat lotorentem nəhol nakrep

(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

¹ Beti aYesu etuḅat sor mai galito len nəḅol pusan. Ikel mai galit ke, “Boŋ sua avan sua imabul nakrep len nəhol. Eum hən nəḅod garu lan. Ehir nabur hən bəgəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut nakətaan təban nakrep a məhat. Beti idarŋ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale eriŋ naut enan itoh len nəyaran sua.” ² Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən bīmen, amahean nəhol esəvat naslev san van hən alat lotorentem nəhol hən ləbərəpəhəhun nəvit nakrep galevis tovi esan. ³ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san, luḅasi ale losəvati van, iyar səsəlav təlmam. ⁴ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile van hən galito. Be alat lotorentem nəhol luḅasḅas nəkadun, lugol isa habat

^{*} 11:15: Nətav ehum navimal topəhəpəhəw. ^{*} 11:17: Isa 56.7 ^{*} 11:17: Jer 7.11 ^{*} 11:20: Mak 11.12-14

[†] 11:25-26: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 26 Be asike məteruḅati dani, aTəmamit len nəmav asike eruḅat nəsaan samito. ^{*} 12:1: Isa 5.1-2

hən naslev gol nahurun isa lan. ⁵ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile am van hən galito, be luparu buni. Amahean esəvat isoður am, be luvas galevis mai luparu bun galevis am. ⁶ Amahean nəhol səkad naslev ideh am hən bəsəvati, be ikad anatum tosua rai toləmas buni. Esəvat məkot həni van hən galito, ike, 'Dereh leputsan anatumgw ulumān len nənauan salito.' ⁷ Be alat lotorentem nəhol lukel mai galit gabag ke, 'Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan bimat. Datia paru buni hən datbikad natit pisi bevi esan nəboŋ atəman bimat.' ⁸ Na lutah gati, luparu buni, ale lubar həni vivile dan nəhol nakrep."

⁹ Ale aYesu ike, "Ale, amahean nəhol nakrep dereh tigol nəsa? Dereh tegəm vabun alat lotorentem nəhol, beti tidam hən nəvanuan tile gail lirentem nəhol nakrep. ¹⁰ Mətsəvurun nategai len natosian siGot a? Ike,

"Nəvat nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua rai bələboi bigol naim bihav mai binor.

¹¹ Evi Nasub aGot togol natenan

ale nəboŋ dattorisi, datumanman len nəsa togole.' *"

¹² Beti abiltivanuan hən naju ludas pīsal hən ləbitah gat aYesu bathut loləboii ke tokel nəbəl pusan enan sil galito. Be lomətahw len naluvoh ŋa lorin aYesu, luvan.

Nausian husur nətaks
(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

¹³ Beti abiltivanuan hən naju lotodas pīsal hən ləbitah gat aYesu, losəvat naFarisi galevis mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu hən ləbigol bisab len nasoruan san. ¹⁴ Logəm hən aYesu ale lukel maii ke, "Hai pusan, namtoləboii ke gotokitin. Nəvanuan bətibau o bevi naut kəmas savi natideh len gaiug. Govusan napīsal siGot len nakitinan. Gikele, inor māu hən datbəvur nətaks van hən aSisa? ¹⁵ Datevuri o asike datoŋvuri?"

AYesu eləboi səhot nausian gəgəras lotousi həni. Ale ikel mai galit ke, "Imabe mətəus kitev ginau hum mətbigol nəbisab len nasoruan sagw? Vusan ginau hən natenarius tovi nakoin hən nətaks."

¹⁶ Nəboŋ lotolav nakoin gəmai, eus galit ke, "Nəhon ase gagai? Nahəsən ase ipat lan?" Luke, "ASisa." ¹⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, "Lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot."

Nəboŋ lotosəsəlon hən, lupan habat len na-sor-vari-an san.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)

¹⁸ Beti naSattiusi galevis lotokel ke na-le-məhat-an dan nəmatan tobuer, logəm hən aYesu. * Lousi ke, ¹⁹ "Hai pusan, aMoses itos gat nategai mōs gidato ke, aulumān bimat, ale asoan bitoh anatum bəbuer, avan matmat tilah mai nəbatunau enan hən bīpas anatum avan tomat. *

²⁰ Ale ikad alatmiṽan lotoməlevru. Ahai a mō ilah be imat, anatum əbuer. ²¹ Avān tohusuri ilah mai nəbatunau ale gai am imat, anatum əbuer. Avālar tohusur gəlaru am imaienan. ²² Alatmiṽan pīsi lulah mai napəhəvut enan be ləsəkad anatulit ideh. Naməkot alitenan tu imat. ²³ Ale len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? Husur galit lotoməlevru pīsi lulah maii. *

²⁴ AYesu isor var galit ke, "Mətusab husur mətsələboi natosian siGot, mai mətsələboi nədaŋan san. ²⁵ Husur nəboŋ alat lotomat ləbīle məhat, asike lulah, avān ideh asike idam hən ləbīlah. Be dereh lesurman anjel gail len nəmav. ²⁶ Be mitinau alat lotomat nəboŋ ləbīle məhat. Mətsəvurun natosian len naləbulat siMoses tohusur nəhai topan a? AGot isor mai a Moses, ike, 'Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.'† ²⁷ Gai savi aGot silat lotomat, be silat lotomaur. Gamit mətusab habat!"

Nakelean todan tosəhor gail pīsi
(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)

²⁸ Ahai pusan sua hən nalo tosəsəlon hən na-sor-bəlbəlan enan egəm hən aYesu. Eləboi səhoti ke na-sor-vari-an siYesu ivoi ŋa eusi ke, "Len nakelean todan gail aGot tokel mai gidato, ta be esəhor gail pīsi?" ²⁹ AYesu isor vari ke, "Nakelean egai esəhor gail pīsi: 'Israel mətesəsəlon! Nasub aGot sidato, Nasub esua səbon. ³⁰ Geləmas bun Nasub aGot sam len nələm kavkav, nanunum kavkav, nənauan sam kavkav mai nədaŋan sam kavkav; len gaiug kavkav.'* ³¹ Nakelean sual am ehursi toke, 'Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug

* 12:11: Psa 118.22-23 * 12:18: Uman 23.8 * 12:19: Deu 25.5-6 * 12:23: Natosian galevis ta sutuai luke, Ale, nəboŋ ləbīle məhat len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? † 12:26: Exo 3.1-6. Len naut egai aYesu ikel mai galit ke, aApraham, alsak mai ajakop lumaur mai aGot, ləsəmat. * 12:30: Deu 6.4-5

hum gotoləmas bun gaiug gabag.' Səkad nakelean ideh todəŋ səhor eru enan."* 32 Ahai pusan enan hən nalo ike, "Gai bolai Hai pusan! Gokitin nəboŋ gotoke aGot tosa səbon ale səkad ideh am be gai səbon ŋai.* 33 Datimasləmas buni len nəlodat kavkav, naləboian sidat kavkav mai nədaŋan sidat kavkav; len gidat kavkav. Ale datimasləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gidato hum dattoləmas bun gidat gabag. Ivoi hən datbigol natgalenan səhor naviolan ideh datbətutumav həni mai natit piŋi am datbviol həni mai aGot."*

34 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən na-ləboi-səhoti-an len na-sor-vari-an sitenan, ikel maii ke, "Gaiug gəsətəh a tut dan natohan pipihəbəlan aGot." Ale len nəboŋ enan van, səkad avan ideh tokad na-il-buri-an hən bəus nausian ideh həni am.

Nəpusanan husur aKristo
(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

35 Nəboŋ aYesu topusan len naholəvat todar vis naim siGot, eus galit ei ke, "Imabe ahai pusan gail hən nalo luke aKristo, aGot totabtabuh lan, esua len nəpasusan siTevit, anatun siTevit? 36 Husur len aNunun aGot, aTevit ike,

" 'Nasub aGot ikel mai aMasta sagw ke,
"Gəbətəh təban ginəu, len navəlagw nəmatu

vir nəbəriŋ aenemi sam gail pipit narieŋ gəlaru
hən ləbəvi ut kəmas."*

37 ATevit məu ekisi hən 'aMasta.' Imaienan, imabe evi anatan siTevit?"
Nəbiltiŋvoh lohəhəvur hən lotosəsəloŋ hən aYesu tokəmaienan.

Naləlagəuan husur ahai pusan gail hən nalo
(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)

38 Ale len nəpusanan siYesu ike, "Mətələlagəu. Ahai pusan gail hən nalo salemədas gamito. Loləmas ləbesun nahurabat tobəlav. Loləmas nəvanuan ləbike, 'Ivoi' mai galito len naut nəmaket. 39 Loləmas ləbəbətəh len nəhai bətəbətəh tovoi ŋai len naim nəbonbonan. Ale loləmas ləbəbətəh rivuh len nəhanan gail. 40 Lulav kuv piŋi naim mai nasugsugur sibatunəu pəhəvut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuv ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan."

Naviolan sibatunəu
(Luk 21.1-4)

41 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ebətəh pəpadaŋ hən nabokis topat ei, nəvanuan gail lotobubulah vat lan len naim siGot. Ekəta bunus nəvanuan gail nəboŋ lotobubulah vat salito len nabokis enan. Nəvanuan isoḅur lotopul hən nəvat lobulan isoḅur lan. 42 Be nəbatunəu naməsəl sua egəm riŋ natuhkoin eru artovi kopa. 43 Bəti aYesu ekis ahai susur san gail gəm həni. Ike, "Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunəu naməsəl enan, nabulahan san esəhor galit piŋi am lotobubulah vi lan nabokis enan. 44 Husur galit loviol kinit nəvat dan tosoḅur lotopul həni. Be alitenan, naut kəmas tovi məsəl, eviol hən natit piŋi san hən bimaŋur lan."

13

AYesu epəhav utaut
(Mat 24.1-14; Luk 21.5-19)

1 Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, ahai susur sua san ikel maii ke, "Geris! Hai pusan geris nəbiltiŋvoh galegai! Geris nəbiltiŋvoh gail!" 2 AYesu ikel maii ke, "Ivoi. Goris nəbiltiŋvoh galegai, be dereh gail piŋi limasirsir, asike ikad nəvat ideh bəpələh len nəvat ideh am."

3 Ale aYesu evi lan Navəhuh Oliv, ebətəh, ekəta tukot van hən naim siGot. APita, aJemes, aJon, aAdru logəm sor səbolit maii. 4 Lousi ke, "Gikel mai ginamito. Natgalen gotokele, levisi ŋais? Dereh tikad nəsa bəvusani ke natgalen piŋi pəpadaŋ lisarpoh?"

5 AYesu isor var galito. Ike, "Mətələlagəu hən gamito. Avan ideh satəgəras gamito. 6 Nəvanuan tisoḅur dereh legəm len nahəsagw, like, 'Ginau bogai, aKristo.' Ale dereh legəras nəvanuan tisoḅur am. 7 Be mətəbesəloŋ hən nəbalan mai na-kel-uri-an hən nəbalan gail, sa-nəlomit tetuhatuh. Natgalenan limasvisi, be nəboŋ naməkot sagəm sal. 8 Naluḅoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nəbiltiŋvoh mai naluvoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh tikad nəbiltidu gail husur naut gail. Ale dereh nəhanian təbuer len naut gail. Natgalenan lohəm natubatan hən nəpəŋasan hən nəpasusan.

* 12:31: Lev 19.18

* 12:32: Deu 4.35, 6.4; Isa 45.6

* 12:33: Deu 6.5; Lev 19.18; Hos 6.6

* 12:36: Psa 110.1

⁹ “Be mætelələgau hən gamito. Dereh likot hən gamito len nəkaunsel gail. Ale len naim nabonbonan dereh lebilas habat hən gamito. Ale dereh mæteil len nəhon nəgavna mai nakin gail mos ginau hən mætʰikel kot ginau len nəholito. ¹⁰ A tahw hən nəboŋ naməkot, nəvanuan sagw gail dereh limaskel ur na-kel-uri-an tovoi mai naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile pisi. ¹¹ Nəboŋ ləbitah gat gamito, kot hən gamito, samtinau masuʋ hən nəsa mætʰikele. Len namityal enan mitikel nəsa aGot ʰikel mai gamit ɲai. Husur savi gamit mætʰisor be aNunun aGot dereh tisor. ¹² Nəvanuan dereh teriŋ aʋan len navəlan alat lotoil a mō hən ʰimat, atata dereh timagen hən anatun hən ʰimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan ʰeriŋ alatmisoan gail ləʰimat. ¹³ Nəvanuan pisi dereh lemətəhun bun gamito bathut nahəsagw mættokade. Avil avan ideh ʰidaŋ len ginau, ʰikad nə-dəŋ-ʰuri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən ʰikad nəmauran vi sutuai.

Natit tomədas naut tolo

(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)

¹⁴ “Nəboŋ mætʰeris natit aGot tomətəhun buni, natit tosa masuʋ tomədas bun natit isoʋur, nəboŋ mætʰeris toil len naut sanor hən toil lan, (gaiug gotoʋuruŋ nategai geʋuruŋ ləboii), beti alat len naut a Jutea, ligam tutut vi lan navəhuh gail. ¹⁵ Nəvanuan ʰiŋavɲav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satevi pan hən ʰeʰis lohoim hən ʰilav kuv natideh. ¹⁶ Ale nəvanuan ʰitoh marireu, satetəlmam vahim hən ʰilav nahurabat ideh. ¹⁷ Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidaŋ vəsa habat hən apəhəvut ideh totian o tovəhasus. ¹⁸ Be mitisor tuʋ ke natgalenan salevisi len nahəbati naut susus. ¹⁹ Husur len nəboŋ natgalen ləbevisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an maienan savisi len natuʋatan hən natit pisi aGot togole nəboŋ toum hən navile a pan van vəbar nəboŋ ta daməŋai, ale asike evisi tətəs am boŋ ideh. ²⁰ Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an tamidol len nəboŋ galenan, nəvanuan pisi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan pisi temidol mos alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan. ²¹ Beti avan ideh ʰikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəloni. ²² Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel gail nəvanuan gail ləʰiʰəŋ habat lan. Lətələboi lətəgəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh lətəgole len namerikel galenan. ²³ Be gamit, mætelələgau! Nukel natit pisi mai gamit tia a tahw hən ləʰevisi.”

Nagəman siNaturan Nəvanuan

(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

²⁴ AYesu isor am, ike, “Be nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan ʰinon, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike eniəl; ²⁵ dereh narəso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.’ ²⁶ Beti dereh məteris nagəman siNaturan Nəvanuan len nəmavukasw len nabiltidaŋan mai nəyalyalan.’ ²⁷ Dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut pisi len navile a pan kavkav hən ləʰitariv ʰonʰon hən alat aGot tolekis hən galito hən lotovi esan.*

Nasoruan kəta husur nəhai nafik

(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)

²⁸ “Ivoi hən mætʰeləboi səhot natsua nəhai nafik ʰeʋusani: Nəboŋ nəpəshət nafik səmasmas am be todunʰoh, mætʰeləboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ. ²⁹ Imagenan, nəboŋ mætʰeris nəsarpoan hən natgalen pisi notosor husuri, dereh mætʰeləboii ke, natəlmaman siNaturan Nəvanuan satogəmai, ehum gai toil bopita tia. ³⁰ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen pisi ləʰisarpoh. ³¹ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.

Nəmariboŋ mai namityal, avan ideh saləboii

(Mat 24.36-44)

³² “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəmav mai aNaturan aGot, galit ləsaləboii, avil aGot aTata, gai səʰon ɲai eləboii. ³³ Mætelələgau! Mətəhulahul! Husur mətəsaləboi namityal enan ke ɲais. ³⁴ Nagəman siNaturan Nəvanuan imaiegai ke: Ikad avan sua toyar len nəyaran sua. Nəboŋ toriŋ naim san, eriŋ natit pisi mai naut san len navəlan naslev san gail. Ikel mai galit ʋisusua nauman salit səbolito, ale ikel buni mai naslev tokətəta kəkol hən nabopita ke timashulahul. ³⁵ Imagenan, mətəhulahul! Husur mətəsaləboi namityal amahean naim ʰetəlmam, len naut mədau, len natuʋəloh len mariug,

* 13:14: Dan 9.27, 11.31, 12.11 * 13:19: Dan 12.1 * 13:25: Hən naves 24-25, ris Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10

* 13:26: Dan 7.13 * 13:27: Deu 30.4; Neh 1.9

namityal natoulum̄an bekəkəraiko o len nadudulan som̄tilan. ³⁶ Amahean naim ðevisi vəha-sua ŋai, satisaḅ gotopatmari. ³⁷ Nəsa notokel mai nəvanuan p̄isi, nukel mai gamit am ke, mətəhulahull!”

14

Luke litah gat aYesu

(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

¹ Ale nəPasova mai Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan aripat hois. Abiltihai tutumav mai ahai p̄usan gail hən nalo, ludas p̄isal hən nagəgərasan, hən ləbitah gat aYesu hən ləḅigol bimat. ² Be luke, “Sadatigole len nəhanan hən nəPasova hən asike nəvanuan gail ləḅeluvoh beti ḅal taṽtaṽor mēdas natit gail.”

Napəhāvut evəhas aYesu a Petani

(Mat 26.6-13; Jon 12.1-8)

³ Len nəḅoŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a m̄o. AYesu ipat hən nəgariŋ tarhətev. Ale napəhāvut sua tolav nabotel lotoum hən hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu. Nabotel enan epul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale alitenan ilap̄ul nabuŋon nabotel, eḅiri len nəkadun aYesu. ⁴ Nəvanuan galevis ei nəlolit ipaŋpaŋ ale lusor mai galit gabag ke, “Eḅir kəmas hən nəhai pəhas egai sil nəsa? ⁵ Taḅur hən, təlav nəvat tasəhor napurpuran hən nasihau tosa ale taviol hən mai naməsai gail.” Ale losivoh masuṽ len alitenan.

⁶ Ris aYesu toke, “Samtekəmaien hən! Imabe mətəmədasi! Gai igol natit tokab hən ginau. ⁷ Husur naməsai gail lutoh akis mai gamito, ale nəḅoŋ mətəḅeləŋoni mətəḅoləḅoi mətəḅigol nəvoian van hən galito. Be ginau, asike nutoh tabtab mai gamito.* ⁸ Len nəsa tokade ŋai, alitegai igol nəsa toḅoləḅoi ḅigole. Eḅir nəhai pəhas len nibegw hən beutaut hən vir natətavunan sagw. ⁹ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut p̄isi len navile a pan lotokel na-kel-uri-an tovoi lan, dereh linau gat nəsa alitegai togle ale lihoh husuri.”

Na-sor-utaut-an seJutas

(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)

¹⁰ Beti ajutas Iskariot, gai tosa len toseŋavur pisan toru, ivan hən nabiltihai tutumav gail hən ḅeriŋ aYesu len navəlalito. ¹¹ Lohəhāvur hən lotosəsoləŋ hən, ale lukel gati ke dereh leviol hən nəvat nasilva mai. Na ajutas idas p̄isal hən ḅeriŋ aYesu len navəlalito.

AYesu ihan nəhanan hən NəPasova mai ahai susur san gail

(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30)

¹² Len nəmaribəŋ mətəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, evi nəḅoŋ hən natutumavan hən nasipsip NəPasova. Ale ahai susur san gail lous aYesu ke, “Guke namtevi be hən namtəbutaut hən nəhanan hən nəPasova hən gəḅihani?”

¹³ Ale aYesu esəvat ahai susur san eru, ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan nabiltivile, dereh mərebubur mai naulum̄an topat nabiliwai, ale mərehusuri. ¹⁴ Naim ideh ḅəḅis lan, mirikel mai amahean naim ke, ‘Ahai p̄usan eusi ke, ‘Narum̄ simetḅos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail ei.’” ¹⁵ Atenan dereh teṽusan gaməru hən nabiltirum̄ a məhat tokad natit p̄isi dattoləŋoni. Məreutaut vir gidat ei.”

¹⁶ Alaruenan aruvan dani, aroḅis len nabiltivile, ale arusaḅ natit p̄isi hum aYesu tokel mai gəlaru. Ale arotaut hən nəhanan hən nəPasova.

¹⁷ Nəḅoŋ namityal tomasur aYesu mai ahai susur lotovi 12 lubar naim enan. ¹⁸ Nəḅoŋ lotopat tarhəgarilito təban natev, luhan ale aYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua tohan mai ginau dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.*”

¹⁹ Loləŋon isa habat ale galit viususua lousi ke, “Ginamit ta be lai? Savi ginau a?”

²⁰ Ale ikel mai galit ke, “Evi gamit sua məttovi 12. Gamit sua tohan katəḅol mai ginau len nasiloḅ. ²¹ ANatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a m̄o, avil atenan ḅeriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran san tisa vəsa tibatbat! Dereh tipanis habat. Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasil!”*

Nəhanian məkot siNasuḅ

(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Nəḅoŋ lotohanhan sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai galito, ike, “Lavi; nibegw bogai.”

²³ Ale nəḅoŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa hən. Ilavi mai galito, ale galit p̄isi lomun lan. ²⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan

* 14:7: Deu 15.11 * 14:18: Psa 41.9 * 14:21: Psa 22.2-19; Isa 53

mai nēvanuan san gail. Nēda eg hagw dereh tisel len nēmatan sagw mōs nēvanuan tosōbur.*
²⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, nēwain egai, len natohan pipihabēlan aGot, nēwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nēwain egai van vōbar nēboŋ nēbēmuni mai gamit ei.” ²⁶ Beti lokəkai hən nēbe hən nalotuan ale lovilive, lovi lan Naŋehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
 (Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

²⁷ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Gamit pisi dereh mitigam dan ginau. Husur natosian siGot ike,

“ ‘Dereh niŋabun nēvanuan nasipsip,
 ale nasipsip gail ligam ŋisusua.*”

²⁸ Be nēboŋ nēbimat ale aGot ðigol nēbile məhat dan nēmatan, dereh neil a mō hən gamito vi lan naut a Kalili.”

²⁹ Be aPita ikel mai ke, “Naut kəmas galit pisi ləðigam dan gaiug, asike nigole!”

³⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai, len nalenmariug egai, a tahw hən natoulumian bəkəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau.”

³¹ Be aPita isor təvah ke, “Aoa! Sss! Naut kəmas nēbimat mai gaiug, asike nukel ke nəsələboi gaiug!” Ale galit pisi am lokəmaianan.

AYesu isor tuŋ a Ketsemane
 (Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

³² Len nəyaran salito lubar naut nalilioliv, nahəsan naut enan Ketsemane. Ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətebətah gegai, nia sor tuŋ.”

³³ Esəhar aPita, aJemes mai aJon van ale nənauan san etubat tuhatuh habat, nəlon isa vəsa.

³⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuŋ! Ehum nalolosaan sagw etəgau gat nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele!”

³⁵ Nəboŋ toyar van kəkereh am, ipat len tan ale isor tuŋ. AYesu eus nəpisal ideh hən bimakuv dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an. ³⁶ Ike, “Appa, Ita, goləboi gəðigol natit pisi. Lav kuv nəbiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləŋoni, gicol nəsa gaiug gotoləŋoni ŋai.”

³⁷ Beti etəlmam van hən ahai susur lototor, isəb lotopatmari. Ale ikel mai aPita ke, “Simon, gupatmari a? Gəsələboi gəðilele len nəhaua tosua ŋa? ³⁸ Mətehulahul. Mitisor tuŋ hən asike mətəbətah len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon ðigol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, edədasi.”

³⁹ Ale ivan vasor tuŋ tətəs am. Na-sor-tuŋ-an san epitoŋ hən tomadhakele. ⁴⁰ Nəboŋ tosor tuŋ tonon etəlmam tətəs, isəb lotopatmari husur namətalit inoŋ masuŋ. Evəŋon galito, be ləsələboi nəsa ləðikel maii.

⁴¹ Len natəlmaman na-vəha-tor-an siYesu, ikel mai galit ke, “Mətupat, mətuŋavŋav sal a? Nəpatan tinonŋ! Namityal egəm tia. Məteris, avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nēvanuan nəsaan gail ta bogai. ⁴² Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan beriŋ ginau len navəlalito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu
 (Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴³ Nəboŋ aYesu tosoror sal, aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai naluvoh lototəgau nəbu nəbalan mai nəbatw gail. Abilitihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən naJu gail losəvat naluvoh enan. ⁴⁴ Ale aJutas isor utaut hən nəvusanian sua mai galit a mō, ike, “Nəboŋ nəbesumŋ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati. Səhari van, satigam yav.” ⁴⁵ Vəha-sua ŋai aJutas ivan hən aYesu, ike, “Ivoi Hai pusan!” ale esumŋ nətarhon.

⁴⁶ Ale logəm hən aYesu, lutah gati. ⁴⁷ Be len galit lototah mai aYesu, sua eliv kuv nəbu nəbalan san, eðil həni van hən naslev səbilitihai tutumav, ita kotov nədarinjan. ⁴⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Imabe mətogəm, lav nəbu nəbalan mai nəbatw gail gəmai, hən mətəbətah gat ginau hum notovi vanuan nəbalan tobal mai alat lotoil a mō? ⁴⁹ Len nəmaribon pisi nutah mai gamito, noŋusan len naholəvat todar vis naim siGot. Imabe mətsətah gat ginau ei? Avil timasmagenan hən natosian siGot bisarpoh.”* ⁵⁰ Beti ahai susur pisi san loriŋi, lugam dani.

⁵¹ Ikad nəmantuhmar sua tohusur aYesu ei, toruŋ gol gai tia hən nəkaliko nalinen. Nəboŋ lototah gati, ⁵² igam ður malmal dan galito, riŋ nəkaliko san ipat mai galito.

* 14:24: Exo 24.8; Jer 31.31-34 * 14:27: Zec 13.7 * 14:36: Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata. * 14:49: Isa 53.7-12; Zec 13.7

*NəSanhitrin lukot hən aYesu**(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)*

⁵³ Beti naluvoh losəhar aYesu van hən naim sebiltihai tutumav. Ale abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən naju gail mai ahai pusan gail hən nalo luḅonḅon ei. ⁵⁴ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar tobis len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav. Ale ebətah ei, etitileh mai alat lotokəkəta kəkol hən naim siGot.

⁵⁵ Abiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin pisi ludas kel-koti-an ideh toke aYesu toḅur kotov nalo hən ḅimat sile. Be ləsəsəḅ ideh. ⁵⁶ Nəvanuan isoḅur lolibliboḅ husur aYesu be nəSanhitrin isabi ke nakelean salit gail ləsapitoḅ. ⁵⁷ Galevis loil vi məhat, lukel nalibliboḅan egai husur aYesu, ⁵⁸ luke, “Namtosəsəloḅ hən ategai toke, ‘Ginau dereh nilaḅuḅul naim siGot egai nəvanuan lotoum həni, ale dereh neum tətəs hən tile len nəmariboḅ titor, nəvanuan lotodədas ləḅeum həni.’” ⁵⁹ Be nakelean salit gail am ləsapitoḅ.

⁶⁰ Beti abiltihai tutumav ile məhat rivuh len galito. Ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəbetətəs gole gaiug? Nəsa lotokele ekitin a?” ⁶¹ Be aYesu sasor, sasor vari.

Ale abiltihai tutumav eusi ke, “Govi aKristo a? Govi aNatun Atenan tonor hən nə-sal-suhi-an a?”

⁶² AYesu ike “Ginau bogai. Ale dereh məteris aNatun Nəvanuan ḅebətah len navəlan nəmatu siGot tovi abiltidaḅan. Dereh məteris ḅegəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

⁶³ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkənan taḅtaḅor, itar nahurabat san hən ḅevusan tomətəhun nasorun enan siYesu. Ike, “Imabe datoləḅon nəvanuan ideh am hən ḅikel kot nəsaan sitegai? ⁶⁴ Gamit mətosəsəloḅ hən tosor mədas aGot! Gamit mətənuu mab həni?”

Galit pisi lusab səhoti ke tonor hən ḅimasmət.* ⁶⁵ Beti galevis lotuḅat vulai aYesu, lukabut gol nəhon, lotuhi, lukel mai ke, “Gepəhav utaut!” Ale alat lotokəkəta kəkol hən naim siGot luḅosi, lotuhi.*

*APita ike saləḅoi aYesu**(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)*

⁶⁶ Len namityal enan, aPita itoh a pan sal len naholəvat todar vis naim. Ale natəbarehreh sua tovi slev sebiltihai tutumav iyar tukot. ⁶⁷ Nəboḅ toris aPita totitileh, ekəta bunus vahvahuri ale ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Nasaret.”

⁶⁸ Be aPita ike sakitin. Ike, “Nəsələḅoi nəsa gotosor husuri! Nəsələḅoi səhoti.” Ale iyar van hən nametləkau. Beti natoulumən ekəkəraiko.†

⁶⁹ Nəboḅ alitenan tovi slev torisi ei, etuḅat kel tasi am mai alat lotoil ei ke, “Ategai evi galit sua.” ⁷⁰ Be aPita ikel tətəs həni ke sakitin.

Sədareh alat lotoil pəpadaḅ lukel mai a Pita ke, “Ekitin, gaiug govi galit sua, husur gaiug am govi auleKalili.”

⁷¹ APita ikel tasi ke sakitin, ita gati ke nəsa tikele evi nakitinan. Ike, “Len nahəsən aGot nokitin, ginau nəsaləḅoi atenan mətosor husuri. Asike nəḅekitin, aGot tipansəm ginau!”

⁷² Vəha-sua ḅai natoulumən ekəkəraiko tətəs am. Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokel mai ke, “A tahw hən natoulumən ḅekəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələḅoi ginau.” Ale nəlon aPita isa, itaḅ.

15*AYesu len nakotan sePilate**(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38)*

¹ Pelan hən, dudulan soḅilan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hən naju gail, mai ahai pusan gail hən nalo; nəSanhitrin kavkav luḅonḅon hən ləḅisor utaut. Lubəḅis gat aYesu, losəhari van hən aPilate, loriḅi len navəlan. ² APilate eus aYesu ke, “Gaiug govi Kiḅ seju gail a?”

AYesu isor vari ke, “Gai bol gotokele.”

³ Abiltihai tutumav gail loil hirhir ke aYesu togol natit isoḅur tosa. ⁴ Na aPilate eus tasi ke, “Asike gusor var natgaleg a? Imabe? Gəsəsəloḅ hən natit tosoḅur lotosor tas gaiug həni a?”

⁵ Be aYesu sakel na-sor-vari-an ideh am, gol aPilate iḅaḅ lan.

*AYesu mai aParappas**(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)*

* 14:58: Jon 2.19 * 14:62: Psa 110.1; Dan 7.13 * 14:64: Lev 24.16 * 14:65: Isa 50.6 † 14:68: Natosian galevis ta situai ləsake Beti natoulumən ekəkəraiko.

⁶ Len Nəhanan nəPasova pisi, nəgavna ikad nəvide sua. Idam̄ hən avan totoh len naim bəbanjis bəvivile husur naləjonian sinaluʋoh. ⁷ Ikad naulum̄n sua, nahəsan aParappas lotobanjisi len naim bəbanjis mai alat lotobal mai nəgavmen, lotogol nəvanuan lotomat len nəbalan mai alat aRom. ⁸ Naluʋoh logəm hən aPilate, lousi hən behusur nəvide san mōs galito, hən bəsua bəvivile. ⁹ Be aPilate eus galit ke, “Mətuke nigol aKinj seju tevivile van hən gamit a?”

¹⁰ Ekəmaienan bathut eləboi ke abiltihai tutumav gail lotorinj aYesu len nəvəlan husur lutabulol bulosi. ¹¹ Be abiltihai tutumav lusorsor mai naluʋoh hən ləbəhusur nənauan salito, us aPilate hən bigol aParappas bəvivile, savi aYesu. ¹² Be Pilate isor var galit tətəs ke, “Bimagenan, mətoləjon ke nigol nəsa hən ategai məttokisi hən aKinj seju?”

¹³ Luvari, lukai ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁴ APilate eus naluʋoh ke, “Sil nəsa? Igol nəsa tosa?”

Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁵ Nə aPilate toke tetəjon nəlon naluʋoh tevi pan, erinj aParappas evivile van hən galito. Ike nasoltia san gail lobilas habat hən aYesu, beti erinj len nəvəlan nasoltia gail hən ləbiṗos gati len nəhai balbal.

Nasoltia lusor viles aYesu

(Mat 27.27-31; Jon 19.2-3)

¹⁶ Beti nasoltia gail losəhar aYesu vabis len naholəvat todar vis naim sisoltia gail, ale lokis pis navəshəsoltia luḃonḃon. ¹⁷ Lukol nahurabat toboṗboṗ len aYesu, ale lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nabulgəgau, ale lorinj len nəkadun aYesu hum nəkraun sekij. ¹⁸ Lotubət kai van həni ke, “Namtusəl suh gaiug, Kinj seju gail!”

¹⁹ Luṗasi, ṽasi, ṽas nəkadun hən nəhai, ale loṽulaii, ale lotəjedur bathurien. ²⁰ Nəboṗ lotosor vilesi tonəṗ, lukol nahurabat toboṗboṗ dani, lukol nahurabat san təlmam lan. Beti losəhari vivile hən ləbiṗos gati len nəhai balbal.

AYesu len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

²¹ Ikad auleSairin sua, nahəsan aSimon, atəman alarmiṽan, aAleksada mai aRufus. Atenan egəm len nəmarireu lotodar vis nabiltivile, imadhəvot.* Ale nasoltia lukele hən atenan ke tipat nəhai balbal siYesu, ale ipati. ²² Ale losəhar aYesu van vəbar naut a Kolkota, namilen nahəs enan Naut hən Nabəlashukadhutəmat. ²³ Lulav nəwain lotobul hən namər lan maii, be aYesu emətahuni.* ²⁴ Beti nasoltia luṗos gati len nəhai balbal. Lopəpəhun nahurabat san, bər hən nəvat hən ləbisəb ase bilav nahurabat ṽisusua.* ²⁵ Namityal emələpat dudulan nəboṗ lotogol totahətah len nəhai balbal. ²⁶ Lutos gat nəsa lotokot hən aYesu sile, ale lorinj nakel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun, toke, “AKinj seju gail.” ²⁷⁻²⁸ Nəvanuan vənənah artogolgol nasənahan len nəvanuan, luṗos gat gəlaru arutahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.†

²⁹ Nəvanuan gail lotovot, lohələs aYesu, sor mədas nahəsan. Lorjət nəholit van həni, luke, “Gaiug goləboi gəbigol naim siGot bimasisir, ale um təlmam həni len nəmaribonḃ bitor a?*” ³⁰ Bimagenan, gilav kuv gaiug gabag dan nəmatan! Gimarij dan nəhai balbal!”

³¹ Len nəvide tomaienan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hən nəvanuan gail mai ahai pusan gail hən nalo lusor viles aYesu mai galit gabag, luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas bilav kuv gail!” ³² Ategai tonau ke gai aKristo, aKinj seIsraēl, timarij dan nəhai balbal ale dereh kədəlomi ke gai tovi kinj.” Alaruenan artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienan, arusor isa həni.

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

³³ Len natubliəl, nəmargobut ikabut gol pis naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau. ³⁴ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat ke, “Eloi, eloi, lema sapahtani!” namilen ke, “Got sagw, Got sagw, gorinj gabulan ginau sil nəsa?”‡

³⁵ Nəboṗ nəvanuan galevis lotoil pəpadaj ei lotosəsələṗ həni, luke, “Səsələṗ, ekis aElijah.”

* **15:21:** Rom 16.13   * **15:23:** Psa 69.21. Namər evi nəda hən nəhai sua. Nəḃon esusau gol tovi nəhai pəhas, be ahai rerer irer hən nəvanuan lan. Lobul həni mai nəwain hən napəṗasan hən na-ṗos-gati-an bevi pan.   * **15:24:** Psa 22.18

† **15:27-28:** Natosian galevis ta situai losuhud hən naves egai: 28 Len nəvide tomaienan, natosian siGot isarpoh toke, “Dereh tipanis hum alat lotobur kotov nalo.” Luk 22.37; Isa 53.12.   * **15:29:** Psa 22.7; Mak 14.58; Jon 2.19   ‡ **15:34:** Psa 22.1. Len naut egai aYesu isor len nasoruan ta Aram tovi nasoruan san mai silat a Jutea.

³⁶ Avan sua igam, ilav naspons^S, igol epul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən bəmuni. * Ike, “Rinji. Datebunusi bai ke, aElijah dereh tegəm lav kuvi vi pan o tebuer.”

³⁷ Beti aYesu ikai habat, eməsol, imat.

³⁸ Len namityal enan ŋai, nəkaliko məortor totahətah len naim siGot, tubat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru. * ³⁹ Nəboŋ nasenturion toil pəpadan len nəhon aYesu toris ke tomat maienan, ike, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

⁴⁰ Len naut enan ikad napəhəvut galevis lotoil a tut dan nəhai balbal, lotokəta ris nəsa tovisi. Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan atuhjemes mai aJoses; togon aSalome. * ⁴¹ Len naut a Kalili alatenan lohushusur aYesu, lokətkəta təban. Napəhəvut tosoḅur am lototah mai aYesu len nəyaran san vi Jerusalem, loil ei.

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁴² Nəmariboŋ enan evi Nəboŋ hən Nautautan, ale len namityal enan nəSappat pəpadan hən Betuḅat. Nəboŋ namityal pəpadan hən bimasur ut mədau, ⁴³ aJosef ta Arimatea egəmai. AJosef evi biltivanuan sua len nəSanhitrin, itoh vir natohan pipihəbələn aGot, ale len na-il-ḅuri-an, ivan hən aPilate, eus niben aYesu. ⁴⁴ APilate esəhoḅut hən aYesu tomat tia, ŋa ekis nasenturion gəmai, eusi ke, “AYesu imat tia ŋa?” ⁴⁵ Nasenturion ike tomat tia, ale aPilate idan hən niben aYesu mai aJosef. ⁴⁶ ŋa aJosef ipat kuv aYesu vi pan, ilav nəkaliko nalinen, eruŋ gol niben len nəkaliko enan, ale erij aYesu len nəburhuvat nəmatan lotota pūpuli tia. Beti erib hən nəvat hən bipat gol nəburhuvat nəmatan. ⁴⁷ Ale aMeri ta Maktala mai aMeri anan aJoses arokəta ris naut lotoriŋ niben aYesu topat lan.

16

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nəboŋ nəSappat tonon, aMeri ta Maktala, aMeri anan aJemes, mai aSalome loḅur nəhai pəhas hən ləbənəhas niben aYesu. ² Len nəmariboŋ metəkav hən nawik, * dudulan somilan, lovi lan nəburhuvat nəmatan, ³ ale lous galit gabag ke, “Gidat datsənav. Ase terib hən nəbiltivat enan dan nəburhuvat nəmatan?”

⁴ Be nəboŋ lotokəta van hən nəbiltivat enan, loris ke, naut kəmas tovi biltivat, səpat gol nəbur am, ehum avan sua torib həni tia. ⁵ Ale nəboŋ lotobis len nəburhuvat nəmatan, loris nəmantuhmar sua tobətah len nəvələn nəmatu, tosun nahurabat toḅəhəpəhw.† Lumanmar habat lan, lomətəhw. ⁶ Ike, “Samtemətəhw! Mətudon aYesu ta Nasaret tomat len nəhai balbal. Ile məhat tia! Satoh gegai. Mətəkəta ris naut lotoriŋi topat lan. ⁷ Mitivan. Mitikel mai ahai susur san gail mai aPita ke, ‘Eil a mō hən gamito vi Kalili. Dereh məterisi ei, hum tokel mai gamit tia.’”*

⁸ Latpəhəvut galenan lotovivile, lupab, lodədarŋəḅu, lugam dan nəbur. Ləsakel mai avan ideh husur lotomətəhw.

[Len natosian galevis ta situai, Mak 16: 9-20 ebuer.]

AYesu evisi hən aMeri ta Maktala

(Mat 28.9-10; Jon 20.11-18)

⁹ Nəboŋ aYesu tole məhat dudulan somilan len nəmariboŋ metəkav hən nawik, nəvanuan tovisi həni metəkav, aMeri ta Maktala. Evi aMeri enan, aYesu tohut natəmat toməlvru dani. ¹⁰ AMeri ivan, ikel uri mai alat lototah mai aYesu, lotololosa, lototan. ¹¹ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aYesu tomaur təlman, ale aMeri toke torisi, ləsədəlomi.

AYesu evisi hən ahai susur eru

(Luk 24.13-15)

¹² A təhw, aYesu evisi hən ahai susur eru san artoyar husur nəpisal dan naut a Jerusalem. Be len nəboŋ enan, ehum niben totile. ¹³ Alaruenan arotəlmam vi Jerusalem, lukel ur nəsa tovisi mai ahai susur lotosuh ei. Be ləsədəlom nəsa gəlar am artokele.

AYesu evisi hən ahai susur tosəŋavur pisan tosua

(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

^S 15:36: Naspons evi nəkasbəta nətəs. Evi natsua tomədmədu toyanyan totov len naut nasəhau tovi pan len nalilivol. Iban bur. * 15:36: Psa 69.21 * 15:38: Exo 26.31-33 * 15:40: Psa 38.11 * 16:2: Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. † 16:5: Nəmantuhmar savi natətəi be evi ulutan nədəm han tonor hən nəlahan, be səlah sal. * 16:7: Mak 14.28

¹⁴ A tahw tətəs am, nəboŋ ahai susur toşəŋavur pisan tosua lotohan, aYesu evisi hən galito. Isor len galito husur lotopar dəlomian mai nəkadulit tohaihai husur ləsadəlom na-kel-uri-an silat lotorisi.

¹⁵ Beti ikel mai galito ke, “Mətevi lan naut pisi len navile a pan, mitikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail pisi.[‡] ¹⁶ Nəvanuan todəlom na-kel-uri-an tovoi, tobaptais, aGot dereh tilav kuvi dan nəsaan san. Avil nəvanuan sadəlomi, aGot dereh tisaḅ səhoti ke timaspanis. ¹⁷ Ale namerikel galegai dereh levisi mai alat lotokad nadəlomian: len nahəsagw dereh lehut natəmat gail, lisor len nasoruan veveu gail. ¹⁸ Dereh lipat nəmət gail, təgau hən navəlalito; ləbemun nabehi hən nəmatan, asike emədas galito. Dereh lerin navəlalito len alat lotoməsah, ale limaur.”

*AYesu evi məhat vi lan nəmav
(Luk 24.50-53; Uman 1.9-11)*

¹⁹ Nəboŋ Nasub aYesu tokəmaienan mai galit tonon, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav, ale ebətah tarhət len nəmatu siGot. ²⁰ Beti ahai susur gail luvan, lukel ur na-kel-uri-an tovoi len naut pisi. AGot eum mai galito, len namerikel gail igol imasil ke nasoruan san ekitin.

[‡] **16:15:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, savi nəboŋ tohan mai ahai susur san gail, be len nəboŋ tile am.

Luk Na-kel-uri-an tovoi aLuk totosi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai nəpusanan san.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Nalobulat egai ehurus as galito?

Ehusur aYesu nəboŋ topusan, ehusuri len nəboŋ tobubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusuri len nəboŋ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk epuspus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah mai len nauman san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəsoləŋ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit pisi len nalobulat egai. Igol imasil ke aYesu egəm hən bidoŋ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan. Egəm mōs nəvanuan pisi, savi naJu gail ŋai.

ALuk itos husur aYesu suman aNaton Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsaŋ, alat lotopar tite, alat lotomalkəkət, alat lototaŋ mai alat nəvanuan gail lotomətəhən galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatrəhəvut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas na-pul-hən-natite-an mai epusan husur natohan pipihəbələn aGot.

Len nagilen, aLuk itos husur aYesu nəboŋ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəbol husur alaruevis artosor mai aYesu len nəpisal vi Emmaus nəboŋ tole məhat dan nəmatan tia. Nəbol enan ipat len nalobulat egai ŋai, səpat len na-kel-uri-an siMattiu, siMak o siJon.

1) ALuk itos nalobulat egai mōs nəsa? (1.1-4)

2) Nəpasian siJon Baptais mai aYesu (1.5-2.52)

3) Nəpisan siJon Baptais (3.1-20)

4) Nəbaptais siYesu mai nəboŋ natəmat totaltal ke aYesu tigol nəsaan (3.21-4.13)

5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14-9.50)

6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51-19.27)

7) Nawik nəməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28-23.56)

8) AYesu imaur tətəs (24.1-12)

9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nəmav (24.13-53)

Natubatan

¹ Ikad nəvanuan isoŋur tokel ur natit gail tosarpoŋ len gidato, hum ahai kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotorisi mai lotokel uri mai ginamito. ² Hum ke alat len natubatan lotoris natit pisi tovisi, ale lotogəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienən lukel uri mai ginamito. ³ Ginau am nunau ke, ivoi ke, notokəta kitev natit pisi len natubatan, tuani, ale tos husuri van hən gaiug Nasub Teofilus, ⁴ hən gəbələboi nakitinan husur aYesu, mai nəsa lotovusani hən gaiug. Nəbol egai imagegai:

ŋel sua ikele ke dereh lipas aJon

⁵ Nəboŋ aHerot tovi kiŋ len naut a Jutea, ikad ahai tutumav sua nahəsən aSekariah. Ikad nahəmar sua nahəsən aApijah, * aSekariah tovi galit sua. Bareab san, nahəsən aElisapet, gai am esua len nəpasusan siAron. ⁶ Gəlaru aruvoi, arunor len nəhən Nasub aGot bathut arugol husur masuv hən natit pisi tokele. ⁷ Be anatularu ebuer husur aElisapet ebutoh, mai arovi həvut tia.

⁸ Boŋ sua nahəmar siSekariah loutm siGot. ASekariah eum len nəhən aGot hum ahai tutumav. ⁹ Hum navide sihai lutumav gail, lubar hən nəvat hən lotosab aSekariah hən bəpəŋas nəhai pəhas len naim siNasub aGot.* Boŋ sua aSekariah ebiŋ lan, ¹⁰ len nəboŋ enan nəbilitiluvoh lusor tuv vivile. ¹¹ Ale ŋel siNasub evisi həni, eil ben nəmel tutumavan

* 1:5: 1Chr 24.10 * 1:9: Exo 30.7-8

tarhət nəmatu.* ¹² Nəboŋ aSekariah toris aŋel enan, emətahw, ninen epil. ¹³ Ris aŋel toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəlon hən na-sor-tuŋ-an sam. Ale asoam̄ aElisapet dereh tipas anatum̄ ulum̄an. Geriŋ nəhes Jon lan. ¹⁴ Ale gaiug gehəhəvur habat mai nəloŋm̄ tivoi masuŋ hən. Nəvanuan isobur dereh lehəhəvur hən nəboŋ bəvisi, ¹⁵ bathut tiyalal len nəhon aGot balai. Asike emun nəwain mai nəwai todaŋ, ale tepul hən aNunun aGot nəboŋ topat sal len nabəhəvun anan.* ¹⁶ Ale tipair təlmam hən anatum̄ seIsrael tisoŋur van hən Nasuḅ, aGot salito.* ¹⁷ Len nanunun mai nədaŋan siElijah, dereh teil a mō hən Nasuḅ hən bipair təlmam hən nəlon atəmalit van hən anatulito, pair təlmam hən nəlon alat ləsagol husur nəsa aGot tokele, van hən naŋisal silat lotonor, lotokad namitisau hən nəmauran tonor. Imaiegai, aJon dereh teutaut hən nəvanuan gail hən ləbeutaut vir Nasuḅ.”*

¹⁸ Bəti aSekariah ike mai aŋel ke, “Nələboi mab hən natgalegai? Husur novi haŋut tia mai asoagw evi bareab tia.”

¹⁹ Aŋel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel* notoil len nəhon aGot tosəvat ginau mōs nəbisor mai gaiug, hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoui hən natgalegai. ²⁰ Be husur gəsadəlom nəsa notokele, gaiug dereh geŋut, gedədas gəbisor van vəbar nəboŋ natgalegai bəvisi. Natit piŋi dereh tevizi sum̄an notokele.”

²¹ Len nəboŋ enan naluŋoh lutoh vir aSekariah, ale luŋaŋ lan husur evəlo len naim siGot. ²² Nəboŋ tovivile, saləboi bisor mai galito, ale loləboii ke, eris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav len naim siGot, husur eŋutbət be ike tisor len navəlan.

²³ Len nəboŋ hən nauman sinahəmar san gail tonon, erij naut a Jerusalem, ivahim san. ²⁴ Husur nəboŋ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahəbati torim esusuan gai gabag, ike, ²⁵ “Egai nəsa Nasuḅ aGot togole mōs ginau nəboŋ tohəhəvur hən ginau. Ilav kuv nahur sasa sagw notodaŋ buri len nəhon nəvanuan sagw gail.”

Aŋel sua isor husur nəpasian siYesu

²⁶ Ale len nahəbati toməlvətes siElisapet, aGot esəvat aŋel Kapriel vi Nasaret, navile sua a Kalili ²⁷ hən bisor mai navensus sua, nahəsən aMeri. Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsən aJosef, ale gəlaru arukel gati ke arilah. ²⁸ Aŋel ivan hən aMeri, ike, “Ivoi. Nasuḅ aGot eputsan gaiug, itoh mai gaiug.”

²⁹ Be aMeri, nəlon etuhətuŋ hən nasoruan en san, inau səbuer hən namilen nasoruan aŋel tokele. ³⁰ Bəti aŋel ike maii ke, “Sagemətahw Meri, aGot ehəhəvur hən gaiug tia, eputsan gaiug. ³¹ Asike idareh gaiug dereh getian, ale gipas anatum̄ ulum̄an sua, geriŋ nəhes Yesu lan. ³² Gai dereh tiyalal balai, lekisi hən anatum̄ aGot a məhat buni, ale Nasuḅ aGot dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiŋ. ³³ Nəpasusan siJakop dereh liŋoh pipihəbələn vi sutuai; nanonjan han ebuer.”*

³⁴ Ris aMeri tokel mai aŋel ke, “Imabe? Avan ideh səbar nibegw sal!”

³⁵ Aŋel isor vari ke, “ANunun aGot dereh tegəm len gaiug, nədaŋan siGot a məhat buni tikabut gol gaiug hum nəmōl. Husur enan ategai gəbipasi, dereh tevi siGot, ale lekisi hən aNatun aGot. ³⁶ Geris amaheam̄ aElisapet. Alitenan am etian, ikad anatum̄ ulum̄an naut kəmas ke tovi bareab tia. Ale egai nahəbati san toməlvətes, gai lotokisi ke tobutoh. ³⁷ Bathut aGot sətətan hən bigol natideh.”*

³⁸ Ale aMeri ike, “Ginau novi natəbarehreh nauman siNasuḅ. Ivoi len ginau hum gotokəmaianan.” Ale aŋel ivan dani.

AMeri mai aElisapet

³⁹ Sədareh aMeri ile məhat, injad vi lan nabiltivile sua a Jipasa, naut enan tobaŋ vəhuh. ⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike, “Ivoi,” mai aElisapet. ⁴¹ Nəboŋ aElisapet tosəsəlon hən na-ke-ivoi-an san, anatum̄ ekurkur len nabəhəvun, ale aElisapet epul hən aNunun aGot. ⁴² Bəti ikai habat ke, “AGot igol navoian van hən gaiug səhor alatpəhəvut, igol navoian am van hən anatum̄ gəbipasi. ⁴³ Imab hən nategai tovizi hən ginau, ke anana siMasta sagw togəm hən ginau? ⁴⁴ Husur nəboŋ notosəsəlon hən nadolom̄, anatuŋw ekurkur hən nahəhəvuran san len nabəhəvugw. ⁴⁵ AGot gatogol navoian van hən gaiug, husur ke gaiug godəloŋi ke tigol nəsa tokel gati mai gaiug.”

AMeri eputsan nahəsən aGot

⁴⁶ Bəti aMeri ike:

“Nəlogw eputsan Nasuḅ,
⁴⁷ Nanunugw ikemkem hən aGot sagw
gai tolav kuv ginau dan nəsaan.

* 1:11: Exo 30.1-10; 1Ki 7.48 * 1:15: Num 6.3 * 1:16: Mal 2.6 * 1:17: Mal 4.5-6 * 1:19: Dan 8.16, 9.21;
Luk 1.26 * 1:33: 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14 * 1:37: Gen 18.14

- 48 Husur eris natəbarehreh san tovi ut kəmas,
ale vi sutuai naur p̄isi
lekiskis ginau ke alitenan navoian topat lan.
- 49 AGot todaŋ buni igol
natgalevis tovoï buni hən ginau,
gai səbon, nahəsən esəhor nəhes p̄isi.
- 50 Ilolosa hən naur p̄isi ta sutuai vi sutuai
lotomətahw len nəyalyalan san.
- 51 Eṽusan nədaŋan san hən navəlan tia,
ehut alat lotoviv, lumaŋp̄iriah,
alatenan lotopatpat galit məhat len nəlolito.
- 52 Isah sur alat lotoyalyal vi pan dan namilelito,
ale eputsan alat lotovi ut kəmas.*
- 53 Evəŋan alat lotomalkəkət, luhənukub,
avil esəvat alat lotokad natit p̄isi, luvan səsəlav.
- 54 Evi tarhət silat a Israel lotovi vanuan san gail,
inau gati hən biŋol nalolosaan mai navoian hən galito,
- 55 hum tokel gati mai atəmadat gail,
mai aApraham mai nəpasusan san van van vi sutuai.*
- 56 AMeri itoh mai aElisapet pəpadaŋ hən nahəbati itor, beti etəlmam vahim.

Lupas aŋon

- 57 Len nəboŋ aElisapet topas naulumən san, 58 amahean gail mai alat lototoh pəpadaŋ hənï, losəsəloŋ hənï ke Nasuḅ aGot ivoi buni hənï, ale lohəhaṽur maii. 59 Len nəmariboŋ toməlevtor logəm hən ləbetiv dalus anatan ale luke leriv nahəsən atəman aSekariah lan.*
- 60 Avil anan ikai ke, “Aoa, nahəsən m̄au aŋon!”
- 61 Ris lotokel maii ke, “Amaheam̄ gail, nəhes enan eḅuer len galito.”
- 62 Ale lusor len navələlit mai aSekariah hən ləbisəḅ nəhes aSekariah toke tekisi hənï.
- 63 ASekariah isor len navəlan, eus natit hən biṽos lan ale itosi ke, “Nahəsən aŋon.” Galit p̄isi luŋaŋ lan. 64 Vəha-sua ŋai eləboi biṽos tətəs, ale etubat hən biṽal suh aGot. 65 Alat lototoh pəpadaŋ hənï, lumaŋmaŋ, lomətahw, mai alat a Jutea, naut enan tobaŋ vəhuh, luhol husur natgalegai. 66 Nəvanuan gail p̄isi lunau masuṽ hən nəsa lotosəsəloŋ hənï, ale luke, “Natətai eŋai dereh timabe?” Husur navəlan aGot ipat tin lan.

Nəbe siSekariah

- 67 Atəman aŋon, aSekariah epul hən aNunun aGot beti ikel ur nəsa aGot tokel maii ke,
- 68 “Noputsan nahəsən Nasuḅ aGot seIsrael,
bathut eḅəm hən togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,
69 ale esəvat avan sua todaŋ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit,
atenan dereh tilav kuv gidato dan nəsaan sidato.
- 70 AGot ekəmaienan
len nabuŋon ahai kelkel ur san gail ta sutuai,
71 ke atenan biṽlav kuv gidato dan aenemi sidat gail,
dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.
- 72 Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai
ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,
73 na-kel-gati-an tota gati len nahəsən mai aApraham atəmadat ta sutuai:*
- 74 hən biṽlav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail
hən ke datḅeum san, asike datukad namətahwan,
75 ale datḅinor len nəhon
mai datḅivoi vəbar nagilen nəmauran sidato.
- 76 Gaiug m̄au anatugw,
dereh lekis gaiug hən ahai kelkel ur siGot toyalyal buni;
husur dereh gaiug geil a m̄o hən Nasuḅ
hən gəḅeutaṽ hən nap̄isal san gail,*
- 77 hən gəḅilav mai nəvanuan san gail
naləboian hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
len narubətan dan nəsaan salito.
- 78 Nalolosaan mai navoian siGot sidato

* 1:52: Job 5.11, 12.19

* 1:55: Hən naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10

* 1:59: Gen 17.11-12; Lev 12.3

* 1:73: Gen

dereh tesun gidato
 sunʔan nəyal tovisi len nəmav,
 79 tēmias alat lototoh len nəmargobut,
 lotomətahw len nəmatan,
 hən bəsəhar gidato len naʔisal toṁəmat.”*

80 Ale natətai enan Jon, etibau, egəm idaŋ len nanunun. Itoh len naut masmas tobḅəsw
 vəbar nəboŋ togəm visi len alat a Israel. †

2

AMeri ipas aYesu (Mat 1.18-25)

¹ Len nəboŋ galenan Sisa Aukustus ikel buni ke, tikad naʔuruŋan hən nəvanuan piŋi
 lototoh len navəlan alat a Rom. ² Naʔuruŋan enan evi nametəkav nəboŋ aKwirinius tovi
 gavna len naprovens Siria. ³ Ale galit piŋi lovi lan naut salit matmat hən ləbitos gat
 nahəsəlito.

⁴ Na aJosef am eriŋ naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi hən nabiltivile
 siTevit, husur gai esua len nəpasusan siTevit. ⁵ Gai mai aMeri, tokel gati ke arbilah, arovi
 Petlehem hən arbitos gat nahəsəlaru be aMeri pəpadaŋ hən bīpasus. ⁶ Nəboŋ artotoh len naut
 a Petlehem, aMeri ipasus. ⁷ Ipas ahai a mo san tovi ulumʔan. Eruŋ gole hən nahudhukaliko
 gail. Eriŋ ipat len naut nəhanan sinarivatəvat gail husur nahotel epul varirihit piŋi.*

Aŋel mai nəvanuan nasipsip gail

⁸ Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len nəmarireu gail, lotokətkəta təban navəshəsip
 pəpadaŋ hən naut a Petlehem. ⁹ Nəboŋ lototoh magenan, aŋel siNasub evisi hən galito mai
 namənas siNasub emias galito ale lomətahw, lomʔinʔinikot. ¹⁰ Ris aŋel tokel mai galito ke,
 “Samtemətahw, husur nukad na-kel-uri-an tovoi biŋol nəvanuan piŋi ləbikemkem masuʔ.
¹¹ Bathut daməŋjai len nabiltivile siTevit lupas natətai sua bilav kuv nəsaan samito, gai evi
 aKristo, Nasub, aGot totabtabuh lan. ¹² Egai natit mətberis ləboii lan, ke: dereh mitisaḅ
 natətai lotoruŋ gole hən nahudhukaliko gail topat len naut nəhanan sinarivatəvat.”

¹³ Vəha-sua ŋai ikad nabiltuluʔoh hən aŋel hən nəmav lototah maii, lotoputsan aGot ke,
¹⁴ “Nalotuan van hən aGot toyalyal buni,
 mai len navile a pan, natəmət van hən nəvanuan piŋi,
 navoian siGot topat len galito.”

Nəvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

¹⁵ Nəboŋ aŋel gail lotoriŋ galito hən ləbetəlmam vi lan nəmav, nəvanuan nasipsip lukel
 mai galit gabag ke, “Ivoi ke datevi Petlehem hən datberis nategai tovisi, Nasub tokele mai
 gidato.”

¹⁶ Na lusaʔsaʔut van, lusaḅ aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut nəhanan sinari-
 vatəvat. ¹⁷ Nəboŋ lotorisi tonon, lukel ur nəsa aŋel tokel husur natətai enan. ¹⁸ Ale nəvanuan
 piŋi lotosəsəlon hən, luʔaŋpaŋ len nəsa nəvanuan nasipsip lotokele. ¹⁹ Be aMeri inau gat
 natgalen piŋi, len nəlon inaunau namilen. ²⁰ Beti nəvanuan nasipsip lotəlmam, ale lusor sal
 suh nəyalyalan siGot, loputsani husur natit piŋi lotosəsəlon hən mai lotorisi. Esunʔan ŋai
 aŋel tokel mai galito.

Arupat amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

²¹ Nəboŋ nəmariboŋ toməlevtor simas tonon, lotiv dalusi,* ale loriŋ nəhes Yesu lan. Nəhes
 enan aŋel ikel uri nəboŋ aMeri satian sal.

²² Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpəhaʔut lotopasus ke limastoh vir nəmariboŋ tovi 40
 ale legəm veveu tətas len nəhon aGot. Imaienan, nəboŋ nəmariboŋ hən aMeri bəgəm veveu
 buni tonon, arupat aYesu vi Jerusalem hən arbəʔusani ke tovi siNasub husur nalo siNasub
 aGot aMoses tofosi.* ²³ (Imaiegai, len nalo siNasub aGot ike, “Hai a mo gail piŋi lotovi
 ulumʔan, levi siNasub aGot. AGot itabtabuh len galito hən ləbevi esan.”)* ²⁴ Ale aruvan
 vəpat nəman eru hən natutumavan hum nalo siNasub aGot tokele ke, “nətav eru o napijin
 eru.”†

* **1:79:** Isa 9.2 † **1:80:** Len nasoruan ta Kris hum ma tovi len nanunun o hum ma tovi len aNunun aGot. * **2:7:**
 Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke savi nahotel, be naim silat len nəbathudud siJosef. Ale
 naim enan ikad narum alat len nəyaran lotoləboi ləbīpat lan, be narum epul tia. * **2:21:** Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk
 1.31 * **2:22:** Lev 12.2-8 * **2:23:** Exo 13.2, 12, 15 † **2:24:** Lev 12.8. Nətav ehum navimal topəhapəhw mai napijin
 ehum nəhoib.

²⁵ Len naut a Jerusalem ikad ahaṽur sua nahəsan aSimeon. Atenan inor mai ehuser kitin hən napisal siGot. Itoh vir avan sua bevi tarhət seIsrael, ale aNunun aGot itoh len gai. ²⁶ ANunun eṽusani ke gai asike imat vəbar bəris aKristo siNasuḅ, aGot totabtabuh lan. ²⁷ ANunun esəhar aSimeon vabis len naim siGot. Nəboṅ anan aYesu mai atəman artopati vi lohoim hən arbigol nəsa nalo siMoses tokele, ²⁸ aSimeon ipati len navəlan ale isal suh aGot ke,

²⁹ “Masta, ginau notovi slev sam̄,
gagai nəlogw ikad natəmat, riṅ ginau nimat
hum nasoran sam̄ tokele,

³⁰ husur namətagw eris ategai bilav kuv nəvanuan sam̄ gail vi lan nəmauran.

³¹ Goutaut həni len nakətaan sinəvanuan gail pisi.

³² Gai evi nam̄ial bəntias napisal sam̄ gail m̄os alat ləsavu Ju,
gai am dereh tēputsan nahəsan nəvanuan sam̄ gail, alsrael.”*

³³ Nəboṅ anan mai atəman artosəsoləṅ hən nəsa aSimeon tohol husur aYesu, aruṽaṅ. ³⁴ Bəti aSimeon eus aGot hən bigol bivoi hən gəlaru, ale ikel mai aMeri, anan aYesu ke, “Ategai boh dereh tigol nəvanuan tisobur len naut a Israel levi ut kəmas mai tēputsan nahəsan tisobur am. Gai dereh tehum natsua nəvanuan tosobur ləbisor tasi balai, ³⁵ ale gai tisor vəhot nənanuan tosusuah len nəlon nəvanuan lotosobur. Meri, gaiug am, dereh geləṅṅon tisa sum̄an nabu tokan tosar nəloṁ.”

³⁶ Ikad ahai kelkel ur sua, nahəsan aAnna, anatvavin aFaniel, len nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihau eməlevru ṅai ale asoan imat. Egəm vi bareab tia. ³⁷ Evi batunau vəbar nədam̄ han tovi 84. Gai sariṅ naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalənnəyal mai nalənmariug pisi. Len nalotuan san, səhan, isor tuṽ ṅai. ³⁸ Len namityal enan ṅai egəm pəpadan̄ ale ike sipa vi təban Nasuḅ aGot, ihol husur aYesu mai alat lototoh vir aGot bilav kuv a Jerusalem[‡] hən bikad nəmakuvan.

³⁹ Nəboṅ aJosef mai aMeri artogol natit pisi nalo siNasuḅ aGot tokele tonon̄, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili. ⁴⁰ Natətai etibau, egəm idan̄. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai navide tovoi, ale aGot ivoi buni həni, eləmas buni.

AYesu len naim siGot

⁴¹ Len nasihau gail pisi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən Nəhanan hən nəPasova.[§] ⁴² Nəboṅ nədam̄ hiYesu toseṅavur pisan eru, evi məhat vi Jerusalem mai gəlaru sum̄an navide hən nabiltihanan. ⁴³ Nəboṅ nəhanan tonon̄, lotuḅat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem be arsaləboii ⁴⁴ husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəboṅ nəyaran hən nəboṅ enan tonon̄, gəlaru arokəta doṅi len amahealar gail mai nabubur salit gail sobuer. ⁴⁵ Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem hən arbəkəta doṅi. ⁴⁶ Husur nəmaribon̄ totor arusabi len naholəvat todar vis naim siGot. Ebətah mai ahai pusan gail, esəsəlon̄ hən galito ale eus galito hən nausian gail. ⁴⁷ Galit pisi lotosəsoləṅ hən aYesu, luṽaṅ len naləboian san mai na-sor-vari-an san. ⁴⁸ Nəboṅ artorisi, aruṽaṅ ale anan ikel mai ke, “Anatugw, imabe gotogol tomaiegai hən ginaməru? Geris, atəmam̄ mai ginau namroləṅṅon isa nəboṅ namrtokəta doṅi gaiug.”

⁴⁹ Gai isor mai gəlar ke, “Imabe mərtodoṅ ginau? Mərsaləboii ke, nototoh len naim seTəmagw ṅa?”

⁵⁰ Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.

⁵¹ Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon. ⁵² Ale namitisau hən nəmauran tonor mai navide tovoi siYesu evivi məhat. Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhaṽur am tabtab həni.*

3

Na-kel-uri-an siJon

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28)

¹ Len nasihau toseṅavur pisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom, nəboṅ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəboṅ aHerot Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aṽan, nahəsan aFilip tovi vanuan totibau hən naut a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisaniyas tovi vanuan totibau hən naut a Apilin, ² nəboṅ aAnnas mai aKaiafas artovi biltihai tutumaw, nasoran siGot egəm hən aJon anatan aSekariah len naut masmas tobəbesw. ³ Na aJon iyar vi lan naut pisi todar vis Nawisel Jortan hən bikel ur

* 2:32: Isa 42.6, 49.6, 52.10 ‡ 2:38: Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel pisi. § 2:41: Nəhanan hən nəPasova evi nəhanan seju gail husur lohəhaṽur hən nəboṅ aGot togol ahai a m̄o gail pisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12. * 2:52: 1Sam 2.26; Pro 3.4

napisalan egai mai nəvanuan gail ke, lipair dan nəsaan salito mai lidam hani ke tibaptais hən galito hən narubatian dan nəsaan.

⁴ Ehum ahai kelkel ur aIsaiah tolosi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas tobəbesw,

‘Məteutaut hən nəpısal mōs Nasub,

gol nəpısal san gail linor,

⁵ dereh nəbur madiŋdiŋ gail piŋi tepul,

naʋehuh gail piŋi tipapav,

nəpısal tohab taʋor tegəm tinor

mai nəpısal tokutkutu teməsoh balai.

⁶ Ale nəvanuan gail piŋi leris ləboi nəpısal

hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito, aGot togolgole.’”*

⁷ Imagenan aJon ikel mai naluʋoh lotogəm hən bibaptais hən galito ke, “Anatun nəmat gail!” Ase ikel nalələgəuan mai gamito hən məbīgəm dan nəbiltılol paŋpaŋ bəgəmai? ⁸ Len nəmauran samito, mitiʋan hən nəʋite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. Ale samtetubat sor mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis husur aAraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi bilav nəvat galegai ale gol ke legəm vi pasusan siAraham!”

⁹ AGot esumtan naulumtan toutaut tia hən bitai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai piŋi ləsoʋan hən nəʋit tovoi, gai dereh titai, bubulan gail vi lan nəhab.”

¹⁰ Ale naluʋoh lousi ke, “Beti namtigol nəsa?”

¹¹ AJon isor var galit ke, “Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai avan topar, ale avan tokad nəhanian tigol timaienan.”

¹² Alat lotovi vanuan nətaks, galevis am logəm hən ləbibaptais. Ale lousi ke, “Hai puŋan, ginamit, namtigol timabe?”

¹³ Ikel mai galit ke, “Samtilav kuv nəvat tetibau səhor nəsa nəgavmen ta Rom tokele.”

¹⁴ Beti nasoltia galevis lousi ke, “Be ginamit am, namtimabe?” Isor var galito ke, “Samtitaltal hən nəvanuan gail hən ləbilav nəvat mai gamito, samteliblibon husur galito len nakotan. Mətehəhəʋur hən nəpuŋpuraŋ samit ŋai.”

¹⁵ Len nəboŋ enan nəvanuan gail lopul hən nə-vatvat-viri-an. Len nənanuan salit lousus galit ke, “AJon, gai hum ma bevi aKrisito, aGot totabtabuh lan a?” ¹⁶ Ale aJon isor var galit piŋi ke, “Nubaptais hən gamit hən nəwai ŋai. Avil avan sua todaŋ səhor ginau satogəmgəmai, ginau novi ut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbisah ruʋat nəhau hən naributbut san.† Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹⁷ Gai esumtan naulumtan topat nəhai rivriʋhai tia hən bəpəpəhun namisurhuwit dan nəbavhuw tomasmas. Dereh tiʋon hən namisurhuwit len natuhim han, be teŋəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas bimət.”‡

¹⁸ Na len nəʋide tosoʋur aJon isor idan mai galito, ale ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Be nəboŋ aJon tosor tas nəvanuan totibau, aHerot Antipas, husur tolah mai aHerotias tovi asoan aʋan, ale nəboŋ aJon tosor tasi am husur natesasa piŋi togole tia, ²⁰ imagenan aHerot igol isa masuʋ səhor ta mō: ekəkol gat aJon len naim bəbaŋis.

AJon ibaptais hən aYesu

(Mat 3.13-17; Mak 1.9-11)

²¹ Lorin aJon len naim bəbaŋis a tahw, be nəboŋ nəvanuan gail piŋi lotobaptais, aYesu am ibaptais. Nəboŋ aYesu tosor mai aGot, nəmav esəŋav, ²² aNunun aGot evi pan tokad niben sumtan nətav§, itav len aYesu, ale nadoldol egəm len nəmav ke: “Gaiug govi anatugw ulumtan sagw notoləmas bun gaiug, nohəhəʋur masuʋ hən gaiug.”*

Nəbathuyah siYesu

(Mat 1.1-17)

²³ Nəboŋ aYesu totubat hən nauman san, nədam han evi 30. Nəvanuan gail lunau ke evi

anatun aJosef,

siHeli, ²⁴ siMattat,

siLevi, siMelki,

siJannai, siJosef,

²⁵ siMattatias, siAmos,

siNahum, siEslı,

* **3:6:** Isa 40.3-5 * **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəmat tosa. Len nənanuan seJu gail, nəmat isa masuʋ hum natəmat toil a mō hani. * **3:8:** Jon 8.33, 37, 39 † **3:16:** Evi slev gail lotosah ruʋat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. ‡ **3:17:** AGot ehum nəvanuan topat nəhai rivriʋhai,

be epəpəhun navoian dan nəsaan, ale epəŋas nəsaan len nəhab. § **3:22:** Nətav ehum navimal tophəpəhw. * **3:22:** Psa 2.7; Isa 42.1

siNakkai,²⁶ siMaat,
 siMattatias, siSemein,
 siJosek, siJota,
²⁷ siJoanan, siResa
 siSeruppapel, siSealtiel,
 siNeri,²⁸ siMelki,
 siAtti, siKosam,
 siElmatam, siEr,
²⁹ siJosua, siElieser,
 siJorim, siMattat,
 siLevi,³⁰ seSimeon,
 seJutah, siJosef,
 siJonam, siEliakim,
³¹ siMelea, siMenna,
 siMattata, siNatan,
 siTevit,³² siJesse,
 siOpet, siPoas,
 siSalmon^{**}, siNahson,
³³ siAmminatap, siAtmin,
 siArni^{††}, siHesron,
 siPeres, seJutah,
³⁴ siJakop, seIsak,
 siApraham, siTerah,
 siNahor,³⁵ siSeruk,
 siReu, siPelek,
 siEper, siSelah,
³⁶ siKainan, siArfaksat,
 siSem, siNoah,
 siLamek,³⁷ siMetuselah,
 siEnok, siJaret,
 siMahalaleel, siKenan,
³⁸ siEnos, siSet,
 siAtam, siGot.

4

*Natəmat italtal ke aYesu tigel nəsaan
 (Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)*

¹ Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot ale aNunun esəhari len naut masmas toḅəbesw. ² Len naut enan, len nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigel nəsaan. AYesu səhan natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati. ³ Nə natəmat isor maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, kel mai nəvat egai ke tegəm vi bəta.”

⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ḅimaur len nabəta ŋai.’ ”*

⁵ Bəti natəmat esəhari vi məhat ale eṽusan nəkantri piəsi len navile a pan hən aYesu len namityal toḅidol ŋai. ⁶ Ale isor mai aYesu ke, “Dereh nigol gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan piəsi, nəyalalan salito, nilavi mai gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəḅilavi mai avan ideh notoləŋoni. ⁷ Imaienan, gəḅetəŋedur, lotu hən ginau, natit piəsi dereh tevi esam.”

⁸ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike: ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot sam məau, gigol nalotuan van hən gai səḅon.’ ”*

⁹ Bəti natəmat esəhari vi Jerusalem, eriŋi egilgile a məhat buni len naim siGot. Ikel maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan, ¹⁰ husur natosian siGot ike, ‘AGot dereh tikele hən aŋel san gail hən ləḅekətkəta təḅan gaiug hən natideh satemədas gaiug.’ ”*

¹¹ Dereh lipat gaiug vi məhat len navələlito hən asike narieḅ ḅesəhot nəvat! ”*

¹² AYesu isor vari ke, “Ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasuḅ aGot sam ke timabe.’ ”*

¹³ Nəboŋ natəmat totaltal səḅuer hən aYesu, eriŋi aYesu vir nəboŋ tile tovoi am.

** 3:32: Nalobulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala. †† 3:33: Nalobulat galevis ta sutuai ləḅəkad siAtmin, siArni be lukad siAram ŋai. * 4:4: Deu 8.3 * 4:8: Deu 6.13 * 4:10: Psa 91.11 * 4:11: Psa 91.12 * 4:12: Deu 6.16

*AYesu etubat hən nauman san
(Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)*

¹⁴ Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaŋan seNunun aGot, ale nəvanuan gail luhol husur gai len naut pisi todar vis naut enan. ¹⁵ Eŋusan len naut nəbənbonan seju gail, ale galit pisi lusor sal suhi len naholan salito.

*Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu
(Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)*

¹⁶ Evi Nasaret, naut enan gai totibau lan, ale len nəSappat ebis len naim nəbənbonan hum nəvide san akis. Ale eil hən beŋururŋ natosian siGot. ¹⁷ Lulav naləbulat tobul maii, naləbulat ahai kelkel ur, aIsaiah totoši. Ale evuhe, isaĭ naut aIsaiah totoši ke:

¹⁸ “ANunun aGot ebis len ginau,

bathut gatovəhas ginau hən biĭabtabuh len ginau,

hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai naməsəl* gail.

Gatosəvat ginau hən nəbikel ur navivilean van hən alat lotobəbanjis,

nakətaan van hən ametbesw gail,

nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lotogol tosa habat hən galito,

¹⁹ mai hən nəbikel ur nasihau

Nasub aGot biĭgol bivoi masuĭ van hən nəvanuan san gail lan.”*

²⁰ Nəboŋ aYesu toŋururŋ tonorŋ, ebul gat naləbulat, ilav təlmam həni mai avanuan na-vi-tarhəte-an, ale ebatah. Nəmet pisi len naim nəbənbonan lokəta mətaltal həni. ²¹ ale etubat sor mai galit ke, “Daməŋai len na-səsəlorŋ-həni-an samito, natosian egai siGot imadhasarpoh.”

²² Galit pisi lusor ivoi husuri. Luŋan len nasoruan togomah aYesu tokele, ale lousus galit gabag ke, “Ategai savi anatum aJosef a”

²³ Ale aYesu isor mai galit ke, “Dereh gamit mitikel nasoruan kəta egai mai ginau ke, ‘Hai rererer girer hən gaiug gimaur! Gole len naut matmat sanĭ hun namtosəsəlorŋ hən gotogole len navile a Kapernaum.’”

²⁴ AYesu isor am ke, “Ganan, nukel nakitinan mai gamit ke, səkad ahai kelkel ur ideh lotohəhəvur həni len naut a im san, lomətahuni. ²⁵ Nukel nakitinan ke, len nəboŋ siElijah naut a Israel ikad nəbatunau pəhəvut isoĭbur. Len naut enan ipar us len nasihau totor mai nahəbati toməlevtes. Len naut pisi nəhanian eĭbuer.* ²⁶ Be aGot sasəvat aElijah van hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvat van hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadan hən naut a Siton.* ²⁷ Ale Len nəboŋ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a Israel, alat lotokad naleprosi lusobur, avil aGot sagol galit ideh səmaur, igol aNaaman, uleSiria ŋai imaur.”*

²⁸ Nəboŋ alat lotosuh len naim nəbənbonan lotosəsəlorŋ hən tokəmaianan, nəlolit pisi iparpan masuĭ. ²⁹ Lule məhat, hut aYesu dan navile enan, ale səhari van hən naburŋon hən navəhuh, naut enan topat lan, hən ləbibar həni vi pan. ³⁰ Be aYesu egis tur len naluvoh, iyar vi tut.

*AYesu ehut nanunun tosa
(Mak 1.21-28)*

³¹ Beti evi pan vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat eŋusan nəvanuan gail. ³² Luŋan len naŋusanan san husur nasoruan san ikad nədaŋan hən namitisau mai na-il-a-nŋo-an. ³³ Len naim nəbənbonan ikad naulurŋan, nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke, ³⁴ “Wii! Imab gotuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəbiĭgol namteĭbuer a? Ginau noləboi gaiug. Gaiug govĭ siGot gotogəm nŋosi!”

³⁵ AYesu isor idan mai ke, “Gemədaul! Gimakuv vi tut dan atenan!” Beti natəmat igol iteh, taltalor len tan rivuh len galito, ale eriŋ atenan səkad nasəhanan.

³⁶ Nəvanuan pisi lomətahw, luŋan, ale lousus galit gabag ke, “Naŋusanan saganan? Len na-il-a-nŋo-an mai nədaŋan, gai isor idan mai nanunun nəmargobut gail, ale lumakuv!”

³⁷ Beti na-kel-uri-an husur aYesu iperŋan naut pisi todar visi naut enan.

*AYesu igol nəvanuan isoĭbur nibelit ivonəvəŋ
(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)*

³⁸ AYesu eriŋ naim nəbənbonan, evi lan naim sivan sua nahəsən aSimon. Len nəboŋ enan anan asoan aSimon eləŋon isa masuĭ hən topud hən naməsahan, ale lous aYesu hən biĭgol bimaur. ³⁹ Beti aYesu eil ben alitenan, ale isor idan van hən naməsahan. Vəha-sua ŋai naməsahan inorŋ dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.

* 4:18: Naməsəl evi avan sua topar tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim. * 4:19: Isa 61.1-2

* 4:25: 1Ki 17.1 * 4:26: 1Ki 17.8-16 * 4:27: 2Ki 5.1-14

⁴⁰ Nəboŋ namityal tomasur,[†] nəvanuan gail losəhar alat lotoməsaŋ p̄isi hən naməsahan tiltile van hən aYesu. Eriŋ navəlan gəlar len galit visusua, ale lumaur,⁴¹ mai natəmat isoḅur lumakuv. Nəboŋ lotomakuv, lukai habat ke, “Gaiug govi aNaturan aGot!” Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləboii ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁴² Nəboŋ nəmav topitau, aYesu evi lan naut tobəḅesw. Naluḅoh ludonji, donji van ale nəboŋ lotosabi, loil kəkol həni hən asike ḅeriŋ galito. ⁴³ Be ikel mai galit ke, “Ginau nimasvi lan nabiltivile tile gail am hən nəbikel ur natohan pipihabəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau m̄osi.”

⁴⁴ Beti len naim naḅonḅonan gail a Jutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

5

AYesu etubat tabtabuh len ahai pispisul gail

(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)

¹ Boŋ sua aYesu toil tarḅat nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kennesaret. Naluḅoh loririhit garu lan hən ləḅesəsəloŋ hən nasoruan siGot. ² Ale aYesu eris naḅot eru artokir tarḅawai, len naut nəvanuan nəsahiehan gail lotoriŋi. Galito lokəkas nalevlev salito. ³ Isah len naḅot sivan sua nahəsən aSimon, ale eusi ke tesul həni vi lau kəkereh. Beti ebətah len naḅot, eḅusan alat lotosuh a ut.

⁴ Nəboŋ tosor tonon, ikel mai aSimon ke, “Rusan naḅot vi lan naut tosaresh am, ale ḅar hən nalevlev hən məḅbisah hən naieh.”

⁵ ASimon isor vari ke, “Masta, len mariug namtohisihisi sḅəbuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienan, namtibar hən nalevlev tətəs am.”

⁶ Nəboŋ lotobər həni, lusaḅ naieh isoḅur lan, gol ke nalevlev etubat hən ḅemətar.* ⁷ Imagenan lobliwal van hən alat lotosuh len naḅot togon hən ləḅegəm susupah həni mai galito. Logəm, usan naḅot gəlar p̄isi aropul vətah bəḅbəhw! ⁸ Nəboŋ aSimon Pita toris natenan, iteh bathurien aYesu ike, “Givan dan ginau Nasuḅ, husur novi vanuan tosa masuḅ!”

⁹ Ekəmaienan husur gai mai alat lotosuh maii, losəḅovut hən naieh tosoḅur lotosah həni. ¹⁰ AJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlar artobon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəḅovut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, “Sagemətahw; asike gosəsahieh am, daməŋai van dereh gisah hən nəvanuan gail.”

¹¹ Na loliv naḅot eru enan salito vahut, ale loriŋ natit p̄isi esuh, lohusur aYesu.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur

(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)

¹² Nəboŋ aYesu totoh len nabiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavkav egəm həni. Nəboŋ toris aYesu iteh len tan, ekəta vi pan ale enji ke, “Nasuḅ, gəḅeləŋoni, goləboi gəḅigol nəḅimaur, nəḅiveveu.”

¹³ Na aYesu isar hən navəlan, ibari ale ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dani.

¹⁴ Beti aYesu ikele həni ke, “Sagikel nəsa tovisi mai avan ideh. Be givan, geḅusan gaiug hən ahai tutumav. Ale geviol hən naviolan m̄os natutumavan hum aMoses tokele tia hən naveveuan sam̄ hən gəḅeḅusan galit ke gumaur.”*

¹⁵ Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, ŋa nəvanuan isoḅur logəm hən ləḅesəsəloŋ həni ale hən gai ḅigol galit ləḅimaur dan naməsahan salito. ¹⁶ Avil aYesu eriŋ galit akis, evi lan naut tobəḅesw səḅon ale isor mai aTəman.

AYesu igol avan sua todədas ḅerusan gai, imaur

(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)

¹⁷ Len nəboŋ sua aYesu epuspusan, ale naFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah ei. Logəm len navile p̄isi a Kalili mai a Jutea mai naut a Jerusalem. Nədanjan siNasuḅ ebis len aYesu hən ḅilav kuv naməsahan. ¹⁸ Len nəboŋ enan laluman galevis lupat avan sua len nəbətəh, saləboi ḅerusan gai. Luke lipati vi lohoim hən ləḅeriŋi bathurien aYesu, ¹⁹ avil lohisi sḅəbuer, naim epul hən nəvanuan varirihit. Beti loḅəlau vi məhat len navurun topapav, ludakuvi, gol naḅur lan, ale loriŋ tur hən gai mai nəbətəh san vi pan. Loriŋ rivuh len naluḅoh, a m̄o hən aYesu. ²⁰ Nəboŋ aYesu toris ləboi nadəlomian salito ike, “Tegai, gaiug, nəsaan sam̄ gail lumaruḅat.”

[†] 4:40: NəSappat seju gail inon nəboŋ namityal tomasur. * 5:6: Jon 21.3-6 * 5:14: Lev 14.1-32

²¹ NaFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo, nənuan salit imaiegai ke, “Gai evi ase tosor maiegai? Inau ke tovi aGot a? Ase eləboi bərubat nəsaan? AGot səbon ηai!” ²² Be aYesu eləboi nənuan salito ale ike, “Nənuan len nəlomitə satimainen. ²³ Nəbike, ‘Norubat nəsaan sam̄ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədaυ am?”* ²⁴ Imagenan nəvusan gamito ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən bərubat nəsaan gail len navile a pan timaiegai....” Ale ikel mai atenan saləboi bərusan gai ke, “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh sam̄ ale vahim!”

²⁵ Vəha-sua ηai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh nəyalyalan siGot, ivahim. ²⁶ Galit pisi lumarŋmar̄ vəsa ale lusal suh nəyalyalan siGot. Lumarŋmar̄ masuʷ, lomətahw ale luke, “Daməηai nəsa dattorisi etile buni.”

*AYesu itabtabuh len aLevi
(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)*

²⁷ Natgalenan tonəŋ, husur nəboŋ enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan nətaks sua, nahəsan aLevi, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!”*

²⁸ Ale eriŋ natit gail pisi ipat, ile məhat, ehusuri.

²⁹ Beti aLevi eutaut hən nəbilitihanan mōs aYesu len naim san, ale ikad nəbilituʷoh hən alat lotoum sun̄an aLevi mai galevis am luhan mai galito. ³⁰ Be naFarisi gail mai ahai pusan salit gail hən nalo, lukel mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, “Imabe məttohan, məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?”*

³¹ AYesu isor var galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsaη ηai. ³² Ginau nəsaŋəm hən nəbikel alat lotonor hən ləbipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəbikele mai alat nəsaan.”

*Nausian husur navide silat ləsəhan
(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)*

³³ Beti lukel maii ke, “Ahai susur siŋon gail, nəboŋ isobur ləsəhan hən ləbisor tuʷ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esam̄ gail imabe lotohan, lotomun?”

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Nəboŋ avan sua tolah, godədəs ŋəbigol nəvanuan san gail lotobon maii hən salihan. ³⁵ Be dərəh tikad nəboŋ hən ləbesəhar naulum̄an tolah dan nəvanuan san gail. Len nəboŋ enan asike luhan.”†

³⁶ Beti aYesu epusan, iʷolʷ ke, “Səkad avan ideh totar nəpisihoη dan nahurabat veveu ale tosođe len nahurabat tomatu. Tagole, tamədəs nahurabat veveu ale nəpisihoη asike tanor hən nahurabat tomatu. ³⁷ Nəvanuan gail ləsəbir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain tomatu. § Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale nahurhuwain tapələus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa. ³⁸ Aoa, nəvanuan gail ləbīr nəwain veveu len nahurhuwain veveu. ³⁹ Avil səkad avan ideh tomun nəwain tomatu toləŋon tovevu husur ike, ‘Nəwain tomatu ivoi səhori,’ ale gamit mətumainen, mətomətahun natit toveveu.”

6

*AYesu evi masta hən nəSappat
(Mat 12.1-8; Mak 2.23-28)*

¹ Len nəSappat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur len nəmarireu hən nawit, ale ahai susur gail lotubat kin bur nəhavhuwit gail. Lusarsari len navələlito ale luhan namisurhuwit gail.* ² NaFarisi galevis lousi ke, “Imabe mətugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”

³ AYesu isor var galit ke, “Mətsaʷururŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkət a? ⁴ Ebis len naim nətapolen siGot, ale ilav nabəta tolo. Ihani ale ilavi mai lalum̄an san.* Be nalo ike ahai tutumav səbōlit ηai loləboi ləbīhani.”*

⁵ Beti aYesu ikel mai galito ke, “ANatun Nəvanuan evi masta hən nəSappat. NəSappat ipat len navəlan.”

* **5:23:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədəs bigol eru en pisi, ale nəbike, ‘Norubat nəsaan sam̄ gail,’ mətsaləboi ke lumaruʷat o ləsəmaruʷat. Be nəbike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətberisi ke imaur. * **5:27:** Mat 9.9; Mak 2.14 * **5:30:** Luk 15.1-2 † **5:35:** Len nəbōl pusan egai aYesu isor husur gai gabag tosum̄an naulum̄an tolah. ‡ **5:36:** Len naut egai aYesu ikel nəpusanan egai hən bəvusan galito ke nəpisal san iveveu, sanor hən nəpisal tomatu lotohushusuri. § **5:37:** Nahurhuwain evi nahurhunanani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu burhulon. * **6:1:** Deu 23.25 * **6:4:** 1Sam 21.1-6 * **6:4:** Lev 24.9

*AYesu igol avan sua, navəlan totah, imaur
(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)*

⁶ Len nəSappat sua tile am, aYesu evi lan naim nabonbonan, eḡusan. Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas. ⁷ NaFarisi gail mai ahai ḡusan gail hən nalo ludas piṣal hən ləḡisaḡ nəṣaban ideh len aYesu hən ləḡikot həni. Nə lokəta bunusi ke ḡigol atenan ḡimaur len nəSappat salito. ⁸ Be aYesu eləḡoi nəsa lotonau, ale ikel mai naulumən tokad navəlan totah ke, “Gile məhat, il rivuh hən galit ḡiṣi.” Imaienan naulumən ile məhat ale eil ei.

⁹ Beti aYesu eus galit ke, “Nous gamito, len nalo nəsa inor len nəSappat: datḡigol navoian o nəsaan, datḡetəḡau gat nəmauran o datḡigol ḡimasiḡ?”

¹⁰ Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlaḡm.” Iḡole, ale navəlan imaur huni tətəs.

¹¹ Avil galito, lopul hən nəlol paḡpaḡ vəsa, ale lotuḡat sor utaut len galit gabag hən nəsa ləḡigole van hən aYesu.

*AYesu itabtabuh len ahai piṣpisul san gail lotovi 12
(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)*

¹² Len nəḡoḡ galenan sua aYesu evi məhat len navəhuh hən bisor tuḡ, ale isor mai aGot len nalenmariug kavkav. ¹³ Dudulan ekis ahai susur san gail ḡəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai piṣpisul: ikad ¹⁴ aSimon (tokisi am hən aḡita) mai aAdru aḡan, ikad aJemes, aJon, aFilip, aḡartolomiu, ¹⁵ aMattiu, aTomas, aJemes anatan aAlfeus, aSimon tovi naSelot sua,* ¹⁶ aJutas anatan aJemes mai aJutas Iskariot ḡeriḡ aYesu len navəlan naenemi san gail.

*AYesu eḡusan, igol nəvanuan gail lumaur
(Mat 4.23-25)*

¹⁷ AYesu eḡut vi paḡ mai galito, eil len nabəmaḡ. Ikad naluḡoh hən ahai susur san ei mai nəvanuan tosoḡur lotogəm a Jerusalem mai naut tosoḡur a Jutea mai galevis ta Tair mai ta Siton. ¹⁸ Logəm hən ləḡesəsəloḡ həni, ale hən gai ḡigol naməsahan salit ḡinoḡ. AYesu ehut nanunun tosa gail dan galit lotokade, ale igol na-ləḡon-isa-an salit ivoi. ¹⁹ Galit ḡiṣi lugol risi ke libari bathut nədaḡan egəm len aYesu, igol galit lumaur.

*Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an
(Mat 5.1-12)*

²⁰ AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike:

“Gamit məttomidol,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur natohan pipihəḡalan aGot evi samito.

²¹ Gamit məttomalkəkəkət gagai,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur dərəh mitihanukub.†

Gamit məttotaḡ gagai,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur dərəh mitiman.

²² “Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun gamito, lotokai hən gamito, lotosor viles gamito, ale lotosor mədas nahəsamit hum tosa bathut aNatun Nəvanuan məttovi esan, navoian siGot igol gagai mətukab həni. ²³ Mitikemkem len nəḡoḡ enan, məteməlmələh len nahəḡavuran husur nakonḡurḡuran samit len nəmaḡ gag etibau. Nəvanuan lotogol tosa hən gamit maienan, losumən atəmalit ta sutuai lotogol tosa maienan hən ahai kelkel ur gail siGot.*

²⁴ “Avil gamit məttokad natit tosoḡur, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat
husur nəsa məttokade evi hən nəḡoḡ ta daməḡai ḡai.

²⁵ Gamit məttokad nəhanian tosoḡur gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat
husur dərəh mitimalkəkəkət.

Gamit məttoman gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat
husur dərəh nəlomit tisa, mititaḡ.

²⁶ “Gamit, məḡeum mōs nəvanuan ḡiṣi ləḡiṣal suh gamito, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat, husur atəmalit ta sutuai lugol maienan hən ahai kelkel ur ḡəḡərəs gail.”

*Geləmas bun aenemi samḡ gail
(Mat 5.38-48, 7.12a)*

* **6:15:** NaSelot evi nəvanuan len naluḡoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləḡiḡal mai galito. † **6:21:** Ta sutuai naJu gail luke malkəkəkət, be namilen evi malkəkəkət hən naləḡoian siGot mai nagolean hən nəsa aGot tokele. * **6:23:** 2Chr 36.16; Uman 7.52

²⁷ AYesu eɸusan am ike, “Samtimaianan. Nukel mai gamit mættoſəsəlonj hən ginau ke: Məteləmas bun aenemi samit gail, gol tivoi van hən alat lotomətahun bun gamito,²⁸ us aGot hən biɸol navoian van hən alat lotosor mədas gamito, sor tuv̄ mios alat lotogol tosa hən gamito. ²⁹ Avan ideh biɸos nətarhoŋ, gipair hən nətarhoŋ togon van hani. Avan ideh bilav nahurabat naut susus sam̄, gidam̄ həni ke tilav nəhai susun sam̄ am. ³⁰ Geviol mai galit p̄isi ləbeus gaiug hən natideh, ale avan ideh bilav natideh sam̄, sageusi ke tilav təlmmam həni. ³¹ Naɸvide məttoſəlonjoni ke nəvanuan gail ligole van hən gamito, mitiɸol naɸvide enan van hən galito.

³² “Mətbeləmas bun ɸai alat lotoləmas bun gamito, savi natideh. Husur ke alat nəsaan am loləmas bun alat lotoləmas bun galito. ³³ Mətbiɸoi ɸai hən alat lotovoi hən gamito, savi natideh. Bathut alat nəsaan am lugol tomagenan. ³⁴ Mətbiɸidam̄ hən nəvat ɸai mai alat məttonau ke ləbisar gele, savi natideh. Alat nəsaan am ludam̄ hən nəvat mai galit gabag, hən ləbisar gel nəkabut p̄isi. ³⁵ Be ivoi ke gamit mətetile. Məteləmas bun aenemi samit gail, mitivoi hən galito. Mitidam̄ hən nəvat mai galito, be samtitoh vir nə-sar-gele-an. Mətbiɸimaianan, dereh aGot tilav nakonɸurɸuran totibau mai gamito ale mətəgəm vi anaton aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hən alat ləsasipa vi təban mai nəvanuan nəsaan gail. ³⁶ Nəlomit timastaɸis nəvanuan gail surm̄an aTəmamit len nəmav nəlon totaɸis galito.”

Gikel nakitinan husur nəvanuan p̄isi

(Mat 7.1-5)

³⁷ AYesu isor am ke, “Samtike nəvanuan tile isa ale aGot asike ike mətusa. Samtisab̄ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isab̄ səhoti ke gamit mitimaspanis. Məterub̄at nəsaan nəvanuan togole hən gamito, imagenan dereh aGot terub̄at nəsaan samito. ³⁸ Mətəviol, imagenan dereh aGot teviol mai gamito. Gai dereh teviol hən tiſobur mai gamito, teirir həni, tepul səſəhov variviriv. Bathut mətəviol habit o mətəviol kəkereh, aGot teviol magenan mai gamito.”

³⁹ AYesu eɸusan am, ibol maiegai ke: “Ametbesw eləboi besəhar ametbesw togon a? Aoa, gəlar p̄isi dereh aripal suluvi, ariteh len nabur. ⁴⁰ Ahai susur, satibau səhor ahai pusan san, be avan ideh toləboi səhot p̄is naɸusanan sihai pusan san, dereh tesum̄an gai.

⁴¹ “Husur nəsa gotokəta kot nakumashəhai len namətəan aɸam̄, be gəsənu nabititarhai len namətəam̄? ⁴² Imabe gotoke, ‘Wawa, nidakuv nakumashəhai dan namətəam̄,’ nəboɸ gotokad nətarhai gəsarisi len namətəam̄? Gaiug gotovi vanuan gəgəras, gilav kuv nətarhai dan namətəam̄ bai. Gəbiɸole biɸonɸ nakətaan sam̄ dereh timasil tinor hən gəbiɸidakuv nakumashəhai dan namətəan aɸam̄.

Nəhai mai naɸite

(Mat 7.16-20, 12.33-35)

⁴³ “Nəhai tovoi səvan hən naɸit tosa. Nəhai tosa səvan hən naɸit tovoi. ⁴⁴ Goris ləboi nəhai ideh nəboɸ gotoris naɸite. Nəvanuan gail ləsavənu naɸit tovoi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunite.[‡] ⁴⁵ Nəvanuan tovoi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan tosa igol nəsaan len nəsaan topul len nəlon. Bathut, nəsa nəvanuan tokele, evivile len nəsa topul səſəhov len nəlon.

Nəvanuan na-um-im-an eru

(Mat 7.24-27)

⁴⁶ “Mətokis ginau ke, ‘Masta, Masta,’ be mətəsgol nəsa notokele. Imabe? ⁴⁷ Nəvanuan p̄isi lotogəm hən ginau, lotosəsəlonj hən nasoruan sagw mai lotogole, lumaiegai ke: ⁴⁸ Ehum avan sua toum hən naim, tokir sareh ale toriɸ nəpaudesen len nəvat mot. Nəboɸ niləv togəmai, nawisel tovi məhat, iɸas naim be sakur həni husur eum həni idaj habit. ⁴⁹ Be avan ideh toſəsəlonj hən nasoruan sagw ale sagole, esum̄an avan sua toum hən naim topat len tan, nəpaudesen toɸuer. Nəboɸ nawisel tolev, toɸas naim enan, vəha-sua ɸai erus, iteh vəmasirsir.”

7

Nadəlomian hən nasoltia sua

(Mat 8.5-13)

¹ Nəboɸ aYesu tokəmaianan tonon, ibar naut a Kapernaum. ² Len naut enan ikad nasenturion sua tokad naslev. Nasenturion enan inau ke naslev san tovoi habit. Be naslev eməsah, hum ma bəməsol. ³ Nasenturion esəsəlonj hən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis lotoil a mo hən naɸu gail van həni hən ləbeusi ke, tegəm hən biɸol naslev san timaur.

[‡] 6:44: Nəhau enan ehun nabulgəgau.

⁴ Nəboŋ lotogəm hən aYesu, loŋiri ke, “Bathut atenan inor, ivoi hən gəbigol nategai mōsi, ⁵ husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale eum hən naim nəbonbonan sinamito.”

⁶ Nə aYesu ivan mai galito. Nəboŋ pəpadaŋ hən bībar naim enan, nasenturion esəvat esan gail hən ləbikel maii ke: “Nasub, ivoi ke sagegəm pəpadaŋ am, husur ginau nəsanor kasi hən gəbēbis lohoim sagw. ⁷ Imaienan nunau ginau ke, nəsanor kasi hən nəbēbubur mai gaiug. Avil gəbīkele ke naslev sagw bīmaur, dereh timaur. ⁸ Nokəmaienan husur ginau nutoh pipihabəlan alat lotoil a mō hən ginau, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nəbikel mai tosua ke, ‘Givan,’ dereh tivan; nəbikel mai sual am ke, ‘Gegəmai,’ dereh tegəmai. Nəbikel mai naslev sagw ke, ‘Gigol nategai,’ ale dereh tigole.”

⁹ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ipaŋ lan. Ipaŋ van hən naluvoŋ lotohusuri ale ike, “Nukel mai gamit ke; nəsəsab nadələmian todaŋ maiegai len alat seIsrael.”

¹⁰ Beti alat sinasenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusabi ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatun ulumtan sibatunau ile məhat dan nəmatan

¹¹ Pelan han aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai nabiltuluvoŋ lutah maii. ¹² Nəboŋ aYesu toyar pəpadaŋ hən nametləkau hən navile, alat a Nain lupat naulumtan sua tomat vivile, tovi avīsusua sinan. Lupati len nəmel. Anan evi batunau, ale nabiltuluvoŋ a Nain luyar mai alitenan. ¹³ Nəboŋ Nasub toris alitenan, nəlon itaŋisi ale ike, “Sagitaŋ.”

¹⁴ Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. Ike, “Mantuhmar, nukel mai gaiug, gile məhat!” ¹⁵ Ale nəmantuhmar ebətah məhat, etubat sor. Beti aYesu eviol həni mai anan.

¹⁶ Galit piŋi lomətahw, lumaŋmaŋ ale lusor sal suh nəyalalan siGot ke, “Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi hən gidato!” Lusor am ke, “AGot egəm hən bevi tarhət sidato, nəvanuan san gail.”

¹⁷ Na-kel-uri-an egai husur aYesu iperŋan naut piŋi a Jutea mai naut piŋi todar visi.

AYesu mai aŋon Baptais

(Mat 11.2-19)

¹⁸ Ahai susur siŋon gail lukel ur natgalen piŋi maii. Ale ekis galit eru, ¹⁹ esəvat gəlaru van hən Nasub hən arbēusi ke, “Gaiug govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?” ²⁰ Nəboŋ artogəm həni, arousi ke, “Aŋon Baptais esəvat ginaməru gəm hən gaiug, eusi ke, ‘Govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?’”

²¹ Len nəboŋ enan ŋai aYesu igol nəvanuan isobur lotokad naməsahan tiltile lumaŋ, igol galevis, nanunan nəmargobut gail lumakuv dan galito. Ale ilav nakətaan mai nametbesw isobur. ²² Imagenan isor var gəlaru ke, “Məretəlmam ale kel mai aŋon nəsa mərtorisi mai mərtosəsəloŋ həni: ametbesw gail lukad nakətaan, alat narieliŋ togau luyar, alat lotokad naleprosi lumaŋ, luvevu, nədariŋ bukbulol gail losəsəloŋ mai alat lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəloŋ hən na-kel-uri-an tovi.* ²³ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadələmian len ginau sil nəsa notogole.”

²⁴ Nəboŋ ahai pispisul siŋon artovan, aYesu etubat sor husur aŋon mai naluvoŋ ke, “Nəboŋ məttovi lan naut masmas tobəbesw, mətuvan varis nəsa? Nəviliol nəlan tovuvi tokurkur a? Aoa! ²⁵ Bəbuer, mətuvan hən mətberis nəsa? Naulumtan tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienan, lotokad nakontit piŋi, galit losuh len nabiltiim sekiŋ gail! ²⁶ Bimaienan, mətuvan hən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal səhor ahai kelkel ur. ²⁷ Atenan evi nəvanuan natosian siGot tokel husuri ke: ‘Geris! dereh nesəvat ahai pispisul sagw a mō hən gaiug toutaut hən naŋisal sam mōs gaiug.’*
²⁸ “Nukel mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaŋut topasi, tosəhor aŋon; Be len alat lototoh pipihabəlan aGot, galit ideh tovi ut kəmas iyalyal səhor aŋon.”

²⁹ (Galit isobur mai galevis lotovi nəvanuan nətaks aŋon tobaptais hən galit tia, nəboŋ lotosəsəloŋ hən aYesu, lukel ləboii ke, naŋisal siGot inor. ³⁰ Avil naFarisi gail mai alat lotokad namitisau hən nalo, aŋon səbaptais hən galito, lomətahun piŋ naŋisal siGot mai naləŋonian siGot mōs galito.)

³¹ AYesu isor am, ike, “Ale naur ta daməŋai lumabe? Noləboi nəbīke lohum nəsa? ³² Losumtan alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke, ‘Namtoŋuv nabuvimal mōs gamito be mətsəsav; namtokə kai hən nəbe nəmatan be mətsətaŋ!’ ³³ Logəgel hən nənanuan salit tabtab. Nokəmaienan husur nəboŋ aŋon Baptais togəmai, səhan nabəta, samun nəwain, be mətuke, ‘Ikad natəmat.’ ³⁴ Avil aNaturan Nəvanuan egəmai, ihan, emun, be

* 7:22: Isa 35.5-6, 61.1 * 7:24: Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan todidimair, togəgel hən nənanuan akis.

* 7:27: Mal 3.1

mətuke, ‘Məteris! Naulurñan tohan təməhav, tomun vatərog. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail!’³⁵ Be alat lotohusur nəpısal siGot hən namıtısua hən nəmauran tonor, nəmauran salıto evusani ke nəpısal siGot ekıtın.”

AYesu erubat nəsaan sepəhāvut tosa

³⁶ İkad naFarisi sua, nahəsan aSimon, tous aYesu hən bihan maii, ale aYesu ebis lohoim san, ipat tarhəgarin hən bihan. ³⁷ Nəboñ napəhāvut nəsaan sua len nabıltıvile enan tosəsəlonj hənı ke aYesu tohan len naim siFarisi enan, ipat nabotel nəhai pəhas van hən aYesu. ³⁸ Eil pəpadan hən narıen, itan. Nəboñ totan, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narıen hən navurun, esum narıen ale ebır nəhai pəhas len narıen gəlaru. ³⁹ NaFarisi tous aYesu hən bihan, eris natenan. Nəboñ torısi inau len gai səbon ke, “Ategai tavi ahai kelkel ur, taləboi as tobari, ale taləboi am navıde san ke alıtenan evi pəhāvut nəsaan.” ⁴⁰ AYesu isor vəri ke, “Simon, nukad natesua hən nəbıkel mai gaiug.” ASimon ike, “Hai pusan, kele.”

⁴¹ AYesu ibol hənı ke, “İkad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todam hənı mai gəlaru. Sua ikabut hən natenarius† tovi 500, togon ikabut hən 50. ⁴² Gəlar pısi arsakad nəvat hən arbisar gele, ɳa gai ikas kuv nəkabut səlaru. İmaıenan, gəlar ta be eləmas bunı səhor togon?”

⁴³ ASimon isor vəri ke, “Hum ma atenan, nəvanuan tokas kuv nəkabut san totıbau səhor togon.” AYesu ike, “Gokıtın.”

⁴⁴ Beti ipair van hən napəhāvut ale ikel mai aSimon ke, “Geris alıtegai? Nəboñ notobıs lohoim sam gəsəlav nəwai hən nəbekəkas narıegw, wake namətarur selıtegai igol narıegw imosmos hənı ale igargari hən navurun. ⁴⁵ Gəsasum nətarhogw hən na-ke-ıvıoı-an hən notogəmai, wake nəboñ notobıs lohoim, alıtegai sasib hən tosum narıegw gəlaru. ⁴⁶ Gəsavəhas nəkadugw hən naoıl hən naoılv hum navıde sıdato, wake gai ebır nəhai pəhas len narıegw gəlaru. ⁴⁷ Bathut natgalenan, nukel mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosobur lumarubat tia, imaıenan gai eləmas masuɳ hən gınav. Avıl nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomarubat, gai eləmas bun gınav, be tokəkereh ɳai.”

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alıtenan ke, “Nəsaan sam gail lumarubat.”

⁴⁹ Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai galıt gabag ke, “Ase gagai, torubat nəsaan gail tu maıegai?”

⁵⁰ Ale aYesu ikel mai alıtenan ke, “Nadəlomian sam gatolav kuv gaiug dan nəsaan sam gail. Gıvan, natəmat tıpat len nələm.”

8

Latpəhāvut lototah mai aYesu

¹ Nəboñ tonon, aYesu iyar tur len navile gail mai nabıltıvile gail. İkel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pıpihabəlan aGot. Ahai pıspısal lotovi 12 lutah maii. ² Napəhāvut galevis, aYesu togol galıt lotomaur dan nanunun nəmargobut mai naməsahan, galıt am lutah maii. Lovi: aMeri ta Maktala, nanunun nəmargobut toməlevru lotomakuv dani tia; ³ aJoanna asoan aKusa toıl a mō hən naim siHerot Antıpas tovi kın; aSusanna; mai isobur am. Latpəhāvut galenan, len nəsa lotokade, loviol kəmas hən nəvat salıto mōs aYesu mai nəvanuan san gail.

AYesu ibol husur namısurhuwit

(Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)

⁴ Nəboñ naluɳoh hən navile galevis lotogəm hən aYesu, luɳonɳon, ale ikel nəbol pusan ke, ⁵ “Avan sua tomabmabul namısurhut gail ivan vabubulan namısurhuwit han. Nəboñ tobubulani maienan, galevis luteh len nəpısal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan pısi. ⁶ Galevis luteh len naut toban vat. Nəboñ lototoh, lumayoh husur nəwai ebuer len naut enan. ⁷ Galevis luteh rivuh len nəharhəhau tokad nasunite. Nəboñ artotov, nəhau erun gut bun nawıt. ⁸ Namısurhuwit galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luɳan vəha-100 len nəsa nəvanuan tomabule.” Nəboñ aYesu tokəmaıenan tonon, ikai ke, “Avan ideh tokad nədarıan hən bəsəsəlonj, tesəsəlonj m̄au!”

AYesu ikel nəbol pusan mōs nəsa?

(Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)

⁹ Ahai susur san gail lousi ke tikel namılen nəbol pusan enan. ¹⁰ İke, “AGot idam hənı tia hən mətələboi nəsa tosusuah husur natohan pıpihabəlan aGot, avıl nusor mai alatevis tıle am hən nəbol pusan hən ke,

† 7:41: Natenarius evi nəvat nəpurpıran hən nauman hən nəmarıboñ tosa.

“ naut kəmas ləbəkəta, kəta, ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;
naut kəmas ləbesəsəlon, səsəlon, ləsasəsəlon ləboi nəsa aGot togole.*”

*AYesu isor vəsvəsai nəbəl hən namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)*

¹¹ “Namilen nəbəl pusan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan siGot. ¹² Alat lototeh len nəpısal losurman alat lotosəsəlon, beti natəmat egəm, lav kuv nasoruan dan nəlolito hən asike ləbikad nadəlomian, asike aGot bılav kuv galit dan nəsaan. ¹³ Alat lototeh len naut toban vat losurman alat lotolav nasoruan len nakemkeman nəboŋ lotosəsəlon həni, be nəharhət salit gail ləsakir sədan. Nadəlomian salit sabəlav van vəbar nəboŋ nəmauran totaltal kitev nadəlomian salit ke timabe, ale nadəlomian salit iteh. ¹⁴ Alat lototeh rivuh hən nəhau tosəsənot, losurman alat lotosəsəlon be len nəmauran salit tovan, napulan hən natite, naləŋon-isa-an mai nahəhaŋuran, lorun gut gat galito gol ke ləsətov vəbəbau hum ləsəmatmatu len nadəlomian salito. ¹⁵ Avil namisurhuwit gail lototeh len nətan tokənoh, losurman alat lotokad nəlolit tonor mai tovoi buni. Nəboŋ lotosəsəlon hən nasoruan siGot, lunau gati, ale len nə-dan-ŋuri-an, luvan hən nəvit nəmauran tovoi.

*Namial tomtial
(Mak 4.21-25)*

¹⁶ “Avan ideh asike epigau namial hən bıkabut gole len nəbiliwai o susuani pipimel. Aoa, eriŋi a məhat hən bəmial len narum hən alat lotovi lohoim ləberisi. ¹⁷ Imaienan, natit pısi tosusuah, dereh tevisi pəpəp, natit pısi tokəköl, dereh aGot tesəŋav həni, tevəhəti. ¹⁸ Imaienan, mətesəsəlon vahvahur nasoruan hən mətəbələboii. Avan ideh tokad naləboian, dereh aGot teviöl həni am maii, be avan ideh tomətəhuhən bələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tonau ke tokade dani.”

*Anan aYesu mai avan aYesu gail
(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)*

¹⁹ Beti avan aYesu matmat gail mai anan logəm hən ləberisi, be lodədas ləbégəm pəpadan həni husur naluvoh. ²⁰ Imaienan nəpısulən sua egəm həni ke, “Avam gail mai anam saltoil vivile. Luke leris gaiug.” ²¹ Isor vari ke, “Alat lotosəsəlon hən nasoruan siGot ale lotogöl nəsa tokele, galito lovi anagw mai avəgaw gail.”

*AYesu igöl nəlan todaŋ etəmat
(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)*

²² Bəŋ sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhəte len nəbiltiwei egai.” Nə lush len nəbət, lugam van.

²³ Nəboŋ lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nəlan evun idan len nəwai, nəbət epul, pəpadan hən bəmün. ²⁴ Ale ahai susur gail lovəŋon aYesu, luke, “Masta, Masta, dereh datimasig!” Ale aYesu ile məhat, isor idan van hən nəlan mai nəwai topus; ale nəlan evi pan, nəwai etəmat. ²⁵ Eus galit ke, “Nadəlomian samit gai be?” Len namətəhwan salito luŋan lan, lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Isor idan van hən nəlan mai nəwai be gəlaru arugöl husur nəsa tokele.”

*Nauluman tokad natəmat gail
(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)*

²⁶ Beti lugam kotov nəbiltiwei dan naut a Kalili vəbar naut silat a Kerasa. ²⁷ Nəboŋ aYesu tomarin vahut, auleKerasa sua, nanunun nəmargobut gail lotobis lan, ebubur maii. Sutuai atenan sasun nahurabat, satoh len naim, be itoh len nəburhuvat nəmatan gail. ²⁸⁻²⁹ Vəhasobsobur tia nanunun nəmargobut itah gati, naut kəmas lotobanjis gati hən natsen len narien mai nəvəlan ale lokəta kəköl həni, ilav kotov natsen gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut tobəbesw. Nəboŋ toris aYesu eis habat, iteh bathurien. AYesu ikele hən nanunun tosa ke timakuv dan nauluman. Ale ikai pərhado ke, “Gaiug savi hən gəbəmədas ginau, aYesu, aNatun aGot toyalal buni! Nonjir gaiug, sagipansəm ginau mūd!” ³⁰ Ale aYesu eusi ke, “Nahəsəm ase?” Isor vari ke, “Luvoŋ,” husur nanunun nəmargobut isobur lobis lan. ³¹ Ale loŋirjiri ke satesəvat galit vi lan nəbur nəpanisan səkad nəbutite.*

³² Ikad nəbiltivəshəbuai lotosusu len nəvəhuh ei. Ale nanunun tosa gail loŋiri ke tidam hən galito ləbəbis len nabuai gail. Idam həni. ³³ Nəboŋ lotomakuv dan nauluman, lobis len nabuai gail, ale nəvəshəbuai lusarmar marin len nəvəhuh, luteh len nəwai, lomun vəmat.

³⁴ Nəboŋ alat lotokətkəta təban nabuai gail lotoris nəsa tovisi, lugam mətəhw van vakel uri len nəbiltivile mai naut pısi todar visi. ³⁵ Ale nəvanuan gail logəm hən ləberis nəsa tovisi.

* 8:10: Isa 6.9-10 * 8:31: KelV 9.1-5

Nəboŋ lotobar aYesu, lusab̄ naulum̄an, nanunun nəmargobut lotomakuv dani, tobətah bathurien aYesu. Esun nahurabat tia, mai nənauan san ivoi, ale lomətahw. ³⁶ Alat lotorisi lukel uri mai nəvanuan gail, naʋide hən naulum̄an tomaur, natəmat gail lotomakuv dani. ³⁷ Imagenan alat a Kerasa p̄isi lous aYesu hən bivan dan galit husur lopul hən namətahwan. N̄a aYesu isah len nabot hən b̄erij naut enan. ³⁸ Naulum̄an, nanunun nəmargobut gail lotomakuv dani, enjiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke, ³⁹ “Givahim hən gəbikel nəsa aGot togole m̄os gaiug.” N̄a atenan ivan, iyar tur len naut p̄isi len nabiltivile enan, ikel ur natit p̄isi aYesu togole m̄osi.

Nap̄əhaʋut toməsah mai natəbarehreh tomat
(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)

⁴⁰ Nəboŋ aYesu totəlmam vi Kalili, naluʋoh lohəhaʋur hən natəlmaman san husur luvatvat viri. ⁴¹ Beti avan sua toil a m̄o hən naim nabonbonan, nahəsən aJairus, egəm, iteh bathurien aYesu, enjiri ke tivahim maii. ⁴² Gai ikad natəbarehreh tosua ŋai nədam̄ han tovi 12, be pəpadan timat.

Nəboŋ aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluʋoh lorihiti. ⁴³ Galit sua, nap̄əhaʋut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas b̄igol bimaur.* ⁴⁴ Iyar pəpadan a tahw hən̄i ale ibar nagilen nahurabat san. Vəha-sua ŋai nəda han səgam am. ⁴⁵ AYesu eus ke, “As tobar ginau?” Galit p̄isi luke savi galito. APita ike, “Masta, naluʋoh lorihit gaiug.” ⁴⁶ Be aYesu ike, “Avan sua ibar ginau husur noləboii ke nədanjan ivan dan ginau.”† ⁴⁷ Nəboŋ nap̄əhaʋut tonau ke aYesu teləboii, egəm hən̄i, ipab, iteh bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsa tobari mai nəsa tovisi ke vəha-sua ŋai imaur tətəs. ⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian sam̄ igol ke gumaur. Givan, nəlom̄ tikad natəmat.”

⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim siJairus toil a m̄o hən naim nabonbonan, ike, “Anatvavin̄i imat eburn, sagemədəs ahai pusan am.” ⁵⁰ Nəboŋ aYesu tosəsələŋ hən̄i, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw, riŋ nəlom̄ len ginau ŋai, ale dereh timaur.”

⁵¹ Nəboŋ tovi lohoim siJairus, sədam̄ hən avan ideh b̄ebis lohoim maii, be idam̄ hən aPita, aJemes, aJon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan ŋai. ⁵² Len nəboŋ enan ŋai nəvanuan p̄isi lutan vaisis hən̄i. Ris aYesu toke, “Samtitan, gai səmat, ipatmari ŋai.” ⁵³ Luman sili husur loləboii ke imat tia. ⁵⁴ Avil aYesu etəgau nalohvəlan ikai ke, “Anatugw, gile məhat!” ⁵⁵ Ale nanunun etəlmam, vəha-sua ŋai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan ke arevəŋani. ⁵⁶ Anan mai atəman arumanman̄ avil aYesu ikel idan̄j mai gəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

9

AYesu esəvat ahai pispisul san gail
(Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)

¹ Nəboŋ aYesu tokis b̄onbon hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito na-il-a-m̄o-an mai nədanjan hən ləb̄ehut natəmat p̄isi mai hən ləb̄igol alat lotoməsah ləb̄imaur. ² Ale esəvat galito hən ləb̄ikel ur natohan pipihabəlan aGot mai hən ləb̄igol nəvanuan gail ləb̄imaur. ³ Ikel mai galit ke, “Samtipat natideh hən nəyaran samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səsəŋon, nəvat o nəhai susun gəgel. ⁴ Naim ideh mət̄eb̄ebis lan, toh ei vəbar nəboŋ mət̄berij navile enan. ⁵ Nəvanuan gail ləb̄emətahun gamito, nəboŋ mət̄berij navile enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən bimasil ke aGot sahəhaʋur hən galito.”

⁶ Nəboŋ tokəmaienan tonon̄j lovivile, luyar husur navile v̄isusua. Len naut p̄isi lukel nakel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

AHerot saləboii ke aYesu ase
(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)

⁷ Len nəboŋ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsələŋ hən natgalenan lotovisi. Edədarŋabu lan husur galevis luke aYesu tovi aJon tole məhat dan nəmatan. ⁸ galevis luke tovi aElijah tovisi, mai galevis am luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs. ⁹ Be aHerot ike, “Nuta kotov nəkadun aJon tia. Imaienan, ase ganan notosəsələŋ hən natgalenan husuri?” Ale aHerot idon̄j nap̄isal hən b̄ebubur mai aYesu.

AYesu evəŋan naulum̄an tovi 5,000
(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)

¹⁰ Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole. Beti esəhar galit vi lan nabiltivile Petsaita hən ləbitoh ei səbolito, ¹¹ avil nəboŋ naluʋoh lotosəsələŋ ləboii,

* **8:43:** Natosian galevis ta sutuai luke: evur ahai rerer gail hən ləb̄igol bimaur sobuer. † **8:46:** Nədanjan siYesu imadhidih, naut kəmas galevis ivan dani, nədanjan san ipat pitpitoʋ sal.

lohusuri. aYesu ikel nahəhəvuran san mai galito, isor mai galit husur natohan pipihəbələn aGot, ale igol alat lotoməsaḥ lumaur.

¹² Ut mədəu, namityal pəpədaŋ hən bimasur, ahai pispisul lotovi 12 logəm həni, luke, “Gesəvat naluṽoh vi tut vi lan navile mai naut gail lotodar vis naut egai hən ləbisaḥ nəhanian mai naut nəpatan, husur naut egai eḥəbesw, ipat a tut.” ¹³ Ikel mai galit ke, “Gamit mitilav nəhanian ideh mai galito!” Lusor vari ke, “Namtukad natuhbətə erim mai naieh eru ŋai, Goləŋon ke namtivan hən namtəvur nəhanian mōs naluṽoh pisi a.” ¹⁴ (Husur ke ikad naurumān tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san gail ke, “Mitigol ke lebətəh hən bikad naurumān len natuhluṽoh visusua ḥevi 50.” ¹⁵ Ale ahai susur gail lugole, galit pisi lobətəh. ¹⁶ aYesu ilav nabətə erim mai naieh eru, ekəta vi lan nəmav hən bike sipa, ale eḅur kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail hən ləbepəpəhuni mai nəvanuan gail. ¹⁷ Nəboŋ galit pisi lotohan vəhanukub tonəŋ, ahai susur gail losəŋon nəhad tovi 12 hən nasughanian ləsəhani.*

aPita ike aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan
(Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)

¹⁸ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lototoḥ səḅolito, aYesu isor tuṽ. Nəboŋ tosor tuṽ tonəŋ eus galit ke, “Naluṽoh gail, lukel ke ginau ase?”

¹⁹ Lusor vari ke, “Galevis luke aŋon Baptais, galevis am luke aElijah, galevis tətəs am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs.”

²⁰ Ale eus ke, “Be gamito, mətukel ke ginau ase?” aPita isor vari ke, “aKristo siGot, gai totabtabuh len gaiug.”

aYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.20-28; Mak 8.30-9.1)

²¹ Ikai tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele, ²² ike, “ANatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa, alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo, limasmətəhuni, mai gai timasmat, ale len nəboŋ ḅitor dereh timakuv dan nəmatan.”

²³ Beti ikel mai galit pisi ke, “Avan ideh ḅeləŋon ke ḥevi ahai susur sagw, satigol nəsa ḅeləŋoni be len nəboŋ pisi timasputsan nəhai balbal san, vusi ale husur ginau. ²⁴ Bathut avan ideh toke ḅetəgau gat nəmauran san, dereh timasig* be avan ideh nəmauran san bimasig mōs ginau, dereh aGot tigol timaur vi sutuai. ²⁵ Avan ideh totəgau gat natit pisi len navile a pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuai eḅuer, gai ikad nəsa? Esəhor nəsa lan? ²⁶ Avan ideh ḅeməmau hən ginau mai nasoruan sagw, atenan, aNatun Nəvanuan teməmau həni balai nəboŋ ḅegəm len nəyalalan san mai nəyalalan seTəman mai aŋel san gail. ²⁷ Nokitin, galevis lotoil gegai, asike lumat vəbar ləberis natohan pipihəbələn aGot.”

Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)

²⁸ Nəmaribəŋ toməlevtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aŋon mai aJemes, ale lovi məhat len naṽehuh hən ḅisor mai aGot. ²⁹ Nəboŋ tososor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhəpəhw buni hun nəkabil. ³⁰ Vəha-sua ŋai naurumān eru, aMoses mai aElijah arovisi ³¹ len namənas nəmav, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu ḅigole bisarpoh len naut a Jerusalem a tahw hən ḅeriŋ navile a pan. ³² aPita galito lupatmari. Nəboŋ lotolele, lokəta ris namənas san mai naurumān eru artoil maii.* ³³ Nəboŋ artosudəlaḥ aYesu, aPita isor mai aYesu ke, “Masta, ivoi hən dattotoḥ gegai. Namtemə hən nəpasvaləval titor: tesua esam, tesua siMoses mai tesua siElijah.” (Apta sələboi nəsa toke.)

³⁴ Nəboŋ tosor sal, nəmavukasw egəm kabut gol galito, ale nəboŋ lotobis len nəmavukasw, aPita galit lomətəhw. ³⁵ Nadoldol isor len nəmavukasw ke, “Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, mətəsəsəloŋ husuri!”*

³⁶ Nəboŋ nadoldol tosor tonəŋ, lusaḅi ke aYesu səḅon ŋai itoh. Naut ido hən gəlaru. Len nəboŋ galenan ləsasor husur nəsa lotorisi mai avan ideh.

aYesu igol natətai imaur
(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)

³⁷ Pelan han, nəboŋ lotomariŋ dan naṽehuh, nabiltiluṽoh lobubur mai aYesu. ³⁸ Naurumān sua len galit ikai ke, “Hai pusan, noŋir gaiug ke geris anatugw ulumān husur nukad esua ŋai. ³⁹ Nanunun sua itahtah gati, vəha-sua ŋai igol ke ikai habat. Igol evinvinu,

* 9:17: 2Ki 4.42-44 * 9:24: Len naut egai nəboŋ aYesu toke avan ideh toke ḅetəgau gat nəmauran san, dereh timasig namilen ke avan ideh toke ḅetəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig. * 9:32: 2Pit 1.16-18 * 9:35: Isa 42.1; Luk 3.22

iteh taltaloŋ ŋa nabusun iyau, sɔvanvan dani be nɔboŋ tomakuv igol ke niben imaɓɓulɓul habat. ⁴⁰ Nonjir ahai susur sam̄ gail hən ləbɛhuti be lodɔdasi.” ⁴¹ AYesu ike, “Gamit mɛtsɛkad nadɔlomian, nɛmauran samit naur ta damɔŋjai ikabkabur masuɔ. Nitoh mai gamit tebɛlav mabe? Mɛtupar dɔlomian van van van nupetɛmas hɛni. Sɔhar anatum̄ gɛmai.”

⁴² Nɔboŋ natɛtai togɛm sal, natɛmat ibar hɛni len tan gol ke italtaloŋ. Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natɛtai imaur, ale eviol tɛlmam hɛni mai atɛman. ⁴³ Galit pisi lupan len nɔyalyalan, nɔdanjan siGot.

AYesu isor husur nɛmatan san tɛtas
(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)

Nɔboŋ galit pisi lotoɓan, lotosor husur natit pisi togole, aYesu ikel mai ahai susur san galit ke, ⁴⁴ “Mɛtesɛsɛloŋ vahvahur nasoruan galegai: Avan sua dereh teriŋ aNatun Nɔvanuan len navɛlan nɔvanuan gail.”† ⁴⁵ Avil lotɛtan hən nɛsa tokele, namilen esusuah hən ke lodɔdas lɛbɛlɛboii ale lomɛtahw, lomɛtahun lɛbɛusi hɛni.

Ase iyalyal am?
(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)

⁴⁶ Ahai susur gail m̄au lotubat vitvituh sil ke galit ta be iyalyal sɔhor galito. ⁴⁷ AYesu elɛboi nɔnauan salito ale esɔhar natuhtɛtai, igol eil tɛban. ⁴⁸ Ale ikel mai galito ke, “Avan ideh tohɛhɛvur hən natuhtɛtai sum̄an egai bitah maii len nahɛsagw, gai ehɛhɛvur hən ginau nɔbitah maii. Ale avan ideh tohɛhɛvur hən ginau nɔbitah maii, gai ehɛhɛvur hən atenan toɛvat ginau. Husur ideh len gamito toriŋ gai a pan, gai m̄au etibau len nabunusian siGot.” ⁴⁹ AJon isor vari ke, “Masta, namtoris avan sua tohut nanunun nɛmargobut gail len nahɛsam̄, ale namtuke satigole husur savi ginamit ideh.” ⁵⁰ AYesu ike, “Samtikai tasi husur avan ideh samɛtahun gamito, gai evi tarhɛt samito.”

Len navile sua a Samaria lomɛtahun aYesu

⁵¹ Nɔboŋ hən na-vi-mɛhat-an siYesu egɛm pɛpadan ŋa len nɔboŋ enan ipair hən nɔhon vi Jerusalem. ⁵² Ale esɔvat ahai pispisul galevis luvan a m̄o. Len nɔyaran salito lobis len navile sua a Samaria hən lɛbɛtutar viri; ⁵³ be alat navile enan lomɛtahuni husur evi Jerusalem. ⁵⁴ Nɔboŋ ahai susur san gɛlaru, ajemes mai aJon artoris nɛsa tovisi, aruke, “Nasuɔ, guke namtekis nɛhab len nɛmav hən bihan bun galito?”*

⁵⁵ Be aYesu ipair, isor idan, esivoh len gɛlaru ke arsanor, ⁵⁶ ale lovi lan navile togon.

Nɔvanuan toke tehusur aYesu timabe?
(Mat 8.19-22)

⁵⁷ Nɔboŋ lotoyar husur naɓisal, avan sua ikel maii ke, “Dereh nehukur gaiug naut pisi gɛbɛvi lan.” ⁵⁸ Ale aYesu ikel maii ke, “Nafoks gail lukad nabur patɛpat len tan, mai nɛman namɛsav gail lukad nɛhai ŋodŋod, be aNatun Nɔvanuan sɛkad naut ideh hən biɓat turuŋ lan, hən biɓavɓav.” ⁵⁹ Ale ikel mai nɔvanuan tile ke, “Gehukur ginau!” Avil ike, “Nasuɔ, gidam̄ hən ginau nia tavun atɛmagw bai.” ⁶⁰ Ris aYesu tosor vari ke, “Geriŋ alat lotomat litavun nɔvanuan salit galit lotomat, avil gaiug, avil gaiug, gia kel ur natoŋan pipihabɛlan aGot.” ⁶¹ Nɔvanuan tile am ike, “Dereh nehukur gaiug, Nasuɔ, be gidam̄ hən ginau nivahim hən nɛbesudɛlam̄ nɛbathudud sagw bai.” ⁶² AYesu isor vari ke, “Avan ideh totɛgau gat nɛhai tivtivan‡ be tokɛkɛta tɛlmam, gai sanor kasi hən natoŋan pipihabɛlan aGot.”

10

AYesu esɔvat ahai susur gail lotovi 72

¹ Husur nɔboŋ enan, aYesu itabtubuh len ahai susur tile am lotovi 72*, ale esɔvat galito lorururu a m̄o hɛni van hən navile mai naut pisi ke pɛpadan bevi lan. ² Ikel mai galito ke, “Nɛhanian totov tomatu isɔbur, be nɔvanuan nauman lovis ŋai. Imagenan, mɛtenjir aMasta hən nɛmatuan ke tesɛvat nɔvanuan nauman gail vi lan nɛmarireu nɛmatuan san. ³ Mitivan! Nɛsɛvat gamito mɛttosum̄an natuhsipsip gail rivuh len navɛshɛlipah katkat lotovi enemi gail.† ⁴ Samtilav nɛpaus van, samtitariŋ nɛhad, samtitariŋ naributbut gail; ale samtikel nake-ivoi-an mai alat mɛtɛbebubur mai galit mɛtɓisal. ⁵ Nɔboŋ mɛtɛbɛbis lohoim ideh, mitike, ‘Gamit lohoim egai, mitikad natɛmat len nɛlomito.’ ⁶ Bikad nɔvanuan tolɛmas natɛmat ei, natɛmat mɛtɛtokele tipat len nɛlon; beɓuer, dereh natɛmat tetɛlmam van hən gamito. ⁷ Mititoh

† **9:44:** Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nɔvanuan len navɛlan nɔvanuan gail. * **9:54:** 2Ki 1.10, 12 ‡ **9:62:** Nɛhai tivtivan silat a Jutea ikad namɛtalai tokan a pan. Nabuluk o natoŋki elivi mai nɔvanuan etɛgau gat nɛhai a tahw hən biwol hɛni nɔboŋ totiv nɛtan. * **10:1:** Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Imagegai len 10.17 † **10:3:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabilitipah katkat.

len naim enan ñai, mitihan, mætemun natideh lotolav mai gamito bathut inor hæn nêvanuan nauman tikad naþurþuran hæn nauman san. Samtelul titau vi lan naim tiltile gail.* ⁸ Nêboñ mæbevi lan navile ideh ale nêvanuan gail lêbêhêhâvur hæn gamito, mitihan nêsa lêbeutaut hêni môs gamito. ⁹ Mitigol alat lotomêsah limaaur ale kel mai galit ke, 'Natohan pipihabêlan aGot egêm pêpadañ hæn gamito.' ¹⁰ Wake nêboñ mæbevi lan navile ideh ale lêbemêtahun gamito, mæbevi lan nametþisal han gail ale mitike, ¹¹ 'Namrudardar hæn nêmasiav hæn navile samito dan narienamêru, eþusani ke aGot sahêhâvur hæn gamito. Be mitimaslêboii ke, natohan pipihabêlan aGot egêm pêpadañ tia hæn gamito.*' ¹² Nukel mai gamit ke, len nêboñ aGot bêpêpêhun nêvanuan gail, nêpanismen sinavile enan dereh tesêhor nêpanismen bibar naut a Sotom."*

*Navile gail lêsêpair dan nêsaan
(Mat 11.20-24)*

¹³ AYesu isor am husur naut gail lotomêtahuni ke, "Dereh tisa vêsa hæn gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vêsa hæn gaiug! Husur ke nêtagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gamêru, alat naut eru enan lêtêpair dan nêsaan salito, asike lêtavêlo, lêtasun nahurabat toharharo,‡ lêtâbêtah len nêmasiav mitihab.* ¹⁴ Be husur mærsêpair dan nêsaan samêru, len nêboñ siGot, aGot tipansem gamêru sêhor a Tair mai a Siton. ¹⁵ Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug mêhat vêbar nênav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nêmatan."*

¹⁶ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Avan ideh tosêsêloñ hæn gamito, gai esêsêloñ hæn ginau am; avan ideh tomêtahun gamito, gai emêtahun ginau am; avil avan ideh tomêtahun ginau, gai emêtahun atenan tosêvat ginau." Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotêlmam

¹⁷ Nêboñ ahai susur lotovi 72 lotêlmam, lohêhâvur ale luke, "Nasub, natêmat gail am lugol husur nêsa namtotokele len nahêsam." ¹⁸ Isor var galit ke, "Noris aSetan toteh dan nênav hun nêkabil. ¹⁹ Nulav nêdañan tia mai gamito hæn mêtêpâl gat nêmat mai naskopion§ gail mai hæn mêtêbêhor aSetan mai esan gail; sêkad natideh mêtêbênan lan. ²⁰ Imagenan samtehêhâvur husur nanunun nêmargobut gail lotogol husur nêsa mêttokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahêsamit tia len nênav."

*AYesu ikemkem
(Mat 11.25-27, 13.16-17)*

²¹ Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hæn nakemkeman, ike, "Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hæn nênav mai navile a pan, husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nêkadulito mai alat lotokad namitisau hæn navile a pan, be gukel vêhot gail mai alat lotovi ut kêmas hum atuhlahutai. Evoi aTata, husur gohêhâvur hæn tomaien." ²² AYesu isor têtas ke, "ATêmagw ilav natit þisi mai ginau tia. Sêkad avan ideh tolêboii ke ase aNatun aGot, be aTata ñai elêboii. Ale sêkad avan ideh tolêboii ke ase aTata, be aNatun ñai elêboii. Ale gai ilekis hæn nêvanuan galevis hæn bêvêhot þarþar hæn aTata mai galito hæn lêlêlêboii."

²³ Beti nêboñ lototoh sêbolito, aYesu ipair van hæn ahai susur san gail ike, "Navoian siGot igol ke alat lotoris nêsa mêttorisi, lukab hêni. ²⁴ Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakiñ ta situai lotosêbur lolêñon ke lêtaris nêsa mêttorisi be lêsarisi, lolêñon ke lêtasêsêloñ hæn nêsa mêttoêsêloñ hêni, be lêsasêsêloñ hêni."

Nêbol þusan husur auleSamaria tovoi

²⁵ Len nêboñ sua avan sua tokad namitisau hæn nalo ile mêhat, ike aYesu tekêkos len nasoruan san, ale eusi ke, "Hai þusan, nigol nêsa hæn nêbikad nêmauran vi situai?" ²⁶ AYesu eusi ke, "AMoses itos nêsa len nalo? Goþuruñi ke ekêmabe?" ²⁷ Isor vari ke, "Gelêmas bun Nasub aGot sam len nêloñ kavkav, nanununñ kavkav, nêdañan sam kavkav mai nênavan sam kavkav; len gaiug kavkav;*" ale 'Gelêmas bun nêvanuan totoh pêpadañ hæn gaiug sumñan gotolêmas bun gaiug gabag.'"* ²⁸ AYesu ike, "Gokitin. Gigole magenan ale dereh gikad nêmauran vi situai."* ²⁹ Avil ike tisor taltal gol gai gabag, ña eus aYesu ke, "Nêvanuan totoh pêpadañ hæn ginau, ase lai?" ³⁰ Len na-sor-vari-an san aYesu iþol þusan ke, "Nêboñ aulunñan

* **10:7:** Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * **10:11:** Luk 9.3-5 * **10:12:** Gen 19.24-28 ‡ **10:13:** Nahurabat toharharo iharharo hun nêbak namêtu. * **10:13:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4 * **10:15:** Isa 14.13-15 § **10:19:** Naskopion evi natuhtit sua tokad narien tomêlevtor. Ikad nariñriñon totibau a mo hun nahuh, ale ikad nagilen tobalav kêkêreh tolêboi bêvêlas nêvanuan. Nêboñ tovêlas nêvanuan, elêboi bigol nêmatan. * **10:27:** Deu 6.5 * **10:27:** Lev 19.18 * **10:28:** Lev 18.5

sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nəvanuan vənvənah gail loŋtur van həni, lukkolkol nahurabat san dani, luvasi, vasi, vasi van, ale lorinji imatmatiov ei, luvan dani. ³¹ Ikade ke ahai tutumav sua ehuser napisal enan, be nəboŋ toris atenan, iyar tab tarhəpisa dani. ³² Imagenan avan sua len nahəmar aLevi am ehuser napisal enan. Nəboŋ tobar atenan erisi be iyar tab tarhəpisa dani. ³³ Avil len nəyaran seule Samaria sua, ibar naut atenan topat lan. Nəboŋ torisi, nəlon itanji. ³⁴ Na ivan həni, ebir naoil mai nəwain len nəmanuŋ san gail ale ilot gol gail. Eriŋ atenan len natonki san, səhari van hən nahotel sua ale kətkəta təban ei. ³⁵ Pelan han ilav kuv natenarius eru ale ilav nəvat enan mai naulumən han naim. Ike, 'Kətkəta təban vir natəlmaman sagw ale dereh nəvur nəkabut ideh san.' ³⁶ Ale aYesu eusi ke, "Len nənauan sam, len alat lototor, ase itoh pəpadaŋ hən naulumən, nəvanuan vənvənah gail lotomədas?" ³⁷ Naulumən namitisau hən nalo isor vari ke, "Atenan tololosa, tovoi həni." Beti aYesu ike, "Givan, gigol timagenan."

Alarmivan: aMarta mai aMeri

³⁸ Len nəyaran salito aYesu evi lan navile sua, apəhaŋut sua, nahəsən aMarta totohtoh lan. Gai ike aYesu titoh lohoim san. ³⁹ Ale aŋan, nahəsən aMeri ebətah bathurien Nasub, esəsəlon hən nasoran san. ⁴⁰ Be aMarta inau masuv hən naliliuman san, ŋa egəm təban aYesu, eusi ke, "Nasub, gumabe? Aŋagw ebətah kəmas be ginau səboŋw, noum piis nauman. Kel maii tevi tarhət sagw." ⁴¹ Avil Nasub isor vari ke, "Marta, Marta, gunau masuv hən natit tosoŋur togol nəloŋ totuhətu həni; ⁴² be gupar tetesua. AMeri ilekis hən nəsa tovoi am, ale asike nulav kuv naten tovoi dani."

11

*Na-sor-tuv-an siNasub
(Mat 6.9-13, 7.7-11)*

¹ Boŋ sua aYesu isor tuv len naut sua. Nəboŋ togole tonon, sua len ahai susur san gail isor maii ke, "Nasub, vusan ginamit hən navide hən na-sor-tuv-an sumən aŋon tovusani hən ahai susur san gail."

² Ikel mai galit ke, "Nəboŋ mətbisor mai aGot, mətekəmaiegai ke:
" 'ATəmanamito,
nahəsəm tiyalal tabtab,
gegəmai hən nəvanuan piisi ləbith pipihəlaŋ.

³ Geviol mai ginamito hən nəhanian hən nəmariboŋ visusua.

⁴ Gerubat nəsaan sinamito,
sumən namttoruŋbat
nəsaan silat lotogole hən ginamito.

Sagidam hən natideh
hən bitaltal ke namtigol nəsaan. "

⁵ Beti ikel mai galit ke, "Gamit sua təkad nabubur san tagəm həni tubloh len mariug ale ike, 'Wawa, gidam hən nabəta titot mai ginau, ⁶ husur nabubur sagw, len nəyaran san, egəm təban ginau, ale nəhanian ebuer hən nəbilav maii.' ⁷ Beti ta lohoim, togon tasor vari ke, 'Sagigol tisa hən ginau. Nabopita ekəkol həhaiv tia, ale anatugw gail namtupət tia. Nodədas hən nəbile məhat viol hən natideh mai gaiug.' ⁸ Nukel mai gamit ke, naut kəmas asike ile məhat viol maii bathut tovi bubur san, dereh tile məhat, teviol hən nəsa togon tolononi husur eus tabtab həni. ⁹ Na nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisaŋi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav mōs gamito. ¹⁰ Husur nəvanuan piisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav mōsi. ¹¹ Gamit ideh tovi aTata, anatum bəus naieh, gilav nəmət maii a? ¹² O anatum bəus nədavurhuman, gilav naskopion maii a? ¹³ Naut kəmas məttosa, gamit mətoləboi mətbilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTata len nəmav eviol səhor gamito; dereh teviol hən aNunun mai alat lotous gail!"

*AYesu mai aPeelsepul
(Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)*

¹⁴ Len nəboŋ sua aYesu ehut natəmat tobutbut. Nəboŋ natəmat tomakuv tonon, naulumən tobutbut a mo isor, ale naluvoh lupar lan. ¹⁵⁻¹⁶ Ale galit galevis luke ligol aYesu tisab, imaienan lousi hən namerikel hən nəmav. Avil galevis am luke, "Gai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul,* abilitəmat setəmat gail!" ¹⁷ AYesu eləboi nənauan salito, ale isor mai galit ke, "Nəkantri, nəvanuan han gail lotobalkaban, dereh timasirsir, tebəbesw. Mai

* **11:15-16:** Peelsepul evi nahəsən aSetan sua toil a mo hən natəmat gail mai nanunun margobut gail.

nahëmar toëalkabañ, dereh asike evi bathudud am. ¹⁸ ASetan tëbal mai natëmat san gail, dereh temëdas nëdañan san, nënauan enan imelmel masu! Nokëmaienan husur mëtuke nohut natëmat gail len nëdañan siPeelsepul. ¹⁹ Ginau nëtahut natëmat gail len nëdañan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut galit len nëdañan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail lovusani ke mëttosab. ²⁰ Be nëbëhut natëmat gail len nëdañan siGot, imagenan, natohan pipihabëlan aGot ibar gamit tia.

²¹ "ASetan esuman naulumtan today tokad natit hën nëbalan, tokëta këkol hën naim san, ale natit pisi san losuh ivoi. ²² Avil nëboñ avan sua today sëhori tëbal maii, ibal sëhori, beti ikol nametëlai nëbalan san dan niben, ilav kuv natit hën nëbalan gai today lan, ale epëpehun natit pisi san. ²³ Avan ideh satoh len nëtarhët sagw, avan en evi enemï sagw; ale avan ideh sasësegov mai ginau len nëmatuan, gai igol imañipiriah; asike bësëhar nëvanuan gail van hën aGot, esëhar nëvanuan gail van vasab."

Natëlmaman hën nanunun nëmargobut
(Mat 12.43-45)

²⁴ AYesu isor tëtas am ke, "Datusor husur nahutian hën natëmat gail. Ale, nëboñ nanunun nëmargobut tovan dan nëvanuan ideh, nanunun nëmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hën bisab naut ideh hën bñjavñav lan, be idonj sëbuër hëni. Beti natëmat ikel mai gai gabag, ike, 'Netëlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.' ²⁵ Nëboñ tobar nëvanuan gai tovan dani, nëvanuan enan ehum naim toëabesw, lotosir vahvahuri, tuan tëlmam hën natit pisi tonor. ²⁶ Beti ivan vasëhar nanunun tomëlevru lotosa masu am sëhor gai, ale nëboñ lotobis len nëvanuan, lutoh tin ei. Na nëvanuan enan, nëmauran san isa habat am sëhor ta mto."

²⁷ Nëboñ aYesu tokel natgalenan sal, apëhañut sua len naluvoh ikai van hëni ke, "Anam, napëhañut topas gaiug mai tovhëhasus hën gaiug, aGot igol ivoi hëni!" ²⁸ Avil aYesu ike, "Tarhët nësa gotokele, aGot igol ivoi am hën alat lotosëseloy husur nasoruan san ale lotogole."

Nëvanuan gail lolëyon namerikel
(Mat 12.38-42; Mak 8.12)

²⁹ Nëboñ naluvoh pëpadañ hën aYesu lotosëbur am, ike, "Naur ta damëñai lusa masu. Lous namerikel be ginau asike nugol namerikel ideh be nësa tovisi hën aJonah ñai. ³⁰ Nësa tovisi hën aJonah evusan alat a Nineveh ke aGot tosëvati. Imagenan, nësa bevise hën aNaturan Nëvanuan, dereh tëvusan naur ta damëñai ke aGot tosëvati. ³¹ Len nëboñ aGot bëpëpehun navoian dan nësaan, NaKwin hën naSaut dereh tile mëhat kel kot nësaan sinaur ta damëñai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egëm len nëtarhët navile a pan hën besëseloy hën namitisau siSolomon hën nëmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal sëhor aSolomon. ³² Len nëboñ aGot bëpëpehun navoian dan nësaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nësaan sinaur ta damëñai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nëboñ aJonah tokel ur napolisulan siGot, galit lupair dan nësaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat sëhor aJonah. *

Namial hën niben nëvanuan
(Mat 5.15, 6.22-23)

³³ "Avan ideh, nëboñ topigau namial, sasusuani o sariñ pipibiliwai, be erinji len nëhai ririnj mëhat hën alat lotobis lohoim lëberis namial han. ³⁴ Namëtañ ehum namial tolav namial mai nibem. Nëboñ namëtañ tovoi, nibem kavkav epul hën namial. Be nëboñ tomëсах, nibem epul hën nëmargobut. ³⁵ Gigole ke namial hën nëlomï savi margobut. ³⁶ Bimaianan, nibem kavkav bëpul hën namial, sëkad nahudhubem tomotmot, dereh tepul hën namial hum namial nëboñ tomias gaiug."

AYesu isor tas naFarisi gail
(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47)

³⁷ Nëboñ nasoran en siYesu tomadhanon, naFarisi sua eusi hën bihan maii, ale aYesu ebis lohoim, ipat hën nëtarhëgarin tëban natev, ihan. ³⁸ Avil naFarisi esëhoñut husur aYesu sakëkasëval a tahw hën bihan. ³⁹ Beti Nasu ikel maii ke, "Gamit naFarisi gail mñau, mëtokëkas navivile hën nabiliwai mai nasiloh avil len nëlomito mëtopul hën na-lëyon-masu-hën-natite-an, mai nësaan. ⁴⁰ Mëtumelmel! AGot toum hën navivile hën nëvanuan, gai eum hën nëlon am. ⁴¹ Be dan nësa topat len nëlomito, viol mai alat lotomïdol, imagenan natit pisi tiveveu len gamito.

* 11:30: Jna 3.3-5 * 11:31: 1Ki 10.1-10 * 11:32: Jna 3.5, 8, 10 † 11:37: Len nëboñ enan nëvanuan gail lupat len nëmel tëban natev topitol ale luhan. Lohusur navide silat a Rom.

⁴² “Be gamit naFarisi gail, nēmauran samit tisa vesa batbat husur mətoviol mai aGot hən esua len tosəjavur hən namint, narue mai natuhluhai[‡] gail am dan nəhol samito be mətəsaləjon husur nanoran mai na-ləmas-buni-an siGot. Mitimasgol eru enan be sa-nələomit tibonjon hən naviolan len tosəjavur.* ⁴³ Gamito naFarisi gail, nēmauran samit tisa vesa batbat husur mətəlonjon buni ke mətəbətah a mo len naim nabonbonan, mətəlonjon buni ke nəvanuan len nəmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. ⁴⁴ Nēmauran samit tisa vesa batbat husur mətəsuñan nabur nəmatan səkad naburhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan hən ke tokad natit tobo butite.”[§]

⁴⁵ Avan sua tokad namitisau hən nalo ike, “Hai pusan, nəbonjon gotokəmaianan gusor viles ginamit am bolai.” ⁴⁶ AYesu isor vari ke, “Gamit mətətokad namitisau hən nalo, nēmauran samit tisa vesa batbat. Husur mətəronjon namələsan len nəvanuan gail gol lodədas ləbėvusi, avil gamito mətəsasusupah mai galito hən natideh sasua. ⁴⁷ Nēmauran samit tisa vesa batbat husur mətəoum hən naburhes tophas moš ahai kelkel ur gail ke mətəshusur galito, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito. ⁴⁸ Imagenan mətəugol iparpar ke mətətodan hən nəsa atəmamit ta sutuai lotogole; galit luparu bubun ahai kelkel ur gail, ale gamit mətəoum hən naburhes salit gail. ⁴⁹ Bathut enan namitisau hən nēmauran siGot ikele am ke, ‘Dereh nesəvat ahai kelkel ur mai ahai pispisul gail van hən nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale lemədas bun galevis am.’ ⁵⁰ Husur enan aGot dereh terin nəmatan sihai kelkel ur pisi ta mo len natubatan hən navile a pan len naur ta daməjai. ⁵¹ Nəmatan salit etubat len nəda hiApel van vəbar nəda hiSekariah lotoparu buni rivul hən nəmel tutumavan mai naim siGot. Evoi, nukel mai gamito ke aGot tipansem naur ta daməjai sil nəmatan galen pisi.*

⁵² “Gamit mətətokad namitisau hən nalo, nēmauran samit tisa vesa batbat! Husur mətəkəkol gat napisal hən nəvanuan gail ləbətətan hən aGot. Gamito mətəsaləboi aGot, ale mətəmədas alat lotəlonjon ke leləboii.”

⁵³ Nəbonjon aYesu torinjon naut enan, naFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo lupair dani, lotubat hən ləbisor tasi vesa, ale lotubat hən ləbėusi nausian tođan gail. ⁵⁴ Lusor utaut hən ləbitah gati, luke ligol tekəkos len nasoruan san.

12

Sagesuman naFarisi gail (Mat 10.26-27)

¹ Nəbonjon naluvoñ lotogəm bonbon, lusobur masuñ, loririhit palpal rielito, ale aYesu etubat hən bisor mai ahai susur san gail bai, ike, “Mətələləgau! NaFarisi gail lohum nayis, napusanan salito iperñan nəvanuan pisi be galit gabag ləşagol nəsa lotokele. ² Natit pisi nəvanuan gail lotokabut gole, dereh aGot tevuhe. Natit pisi lotosusuani, dereh tevəhoti. ³ Imaianan, nəsa mətətokele len nəmargobut, dereh tegəm len namial, ale nəsa mətətosor lahlah hən lohoim, dereh tevivile, nəvanuan pisi lesəsəlonjon hən.

Mətemətahw len aGot ŋai (Mat 10.28-31)

⁴ “Nabubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemətahw len alat lotogol nibemit bimət. Nəbonjon lotogole tononjon lodədas ləbigol natideh am. ⁵ Avil dereh nəvusan gamito hən ase mau mətəmətahw lan: Mətemətahw len atenan togol nibemit bimət mai tokad nəđanjan hən bibar hən gamito vi lan nəhəb nəmatan. Nokitin, mətəmətahw lan! ⁶ Mətələboi mətəbėvur nəsparo* erim hən nəvat tokəkereh toru a? Be nəlon aGot sabonjonjon hən ideh. ⁷ AGot epururjon gat nasivur visusua len nəkadumito. Samtemətahw, len nənanan siGot mətəşəhor masuñ hən nəsparo toşobur.

Sageməmau hən aYesu (Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ “Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, aNatun Nəvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw kitin len nəhon əjel siGot gail. ⁹ Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai nəvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nəhon əjel siGot gail.* ¹⁰ Avan ideh toşor tas aNatun Nəvanuan, nəsaan san dereh timaruđat dani. Avil nəvanuan toşor mədas aNunun aGot, aGot asike eruđat nəsaan enan dani.

[‡] **11:42:** Namint, narue mai natuhluhai lovi nalukai lotorinjon len nəhanian hən nabus han bivoi am. * **11:42:** Lev 27.30; Deu 14.22 § **11:44:** AYesu ike naFarisi gail lugol nəvanuan lotohusur galito lobinbinjal len nalo siMoses, ləşavevur am. Num 19.16. * **11:51:** Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 * **12:6:** Nəsparo evi natuhman naməşav. * **12:9:** 2Tim 2.12

¹¹ “Nəboŋ ləbəsəhar gamito a nŋo hən nəbənŋonan o alat lotolo a nŋo o nəvanuan totibau gail, samtinau masuŋ ke mitisor kitin mabe husur gamito o mitikel nəsa,¹² bathut len nəboŋ enan ŋai aNunun aGot dereh teŋusan gamito hən nəsa nŋau mətʔikele.”

Amelmel sua topul hən natit pisi

¹³ Beti sua len naluŋoh ikel mai aYesu ke, “Hai pusan, kel mai aŋagw ke tepəpəhun nasugurun atəmanamər tomat mai ginau.” ¹⁴ Be aYesu ikel mai ke, “Tegai, ase itabtabuh len ginau hən nəbisaŋ səhot nəsa bīnor hən gaməru? Səpat len ginau.” ¹⁵ Beti ikel mai naluŋoh ke, “Mətələləgau! Kətəkəta kəkol hən gamito ke na-ləŋŋon-təməhav-həni-an tiltile gail salibar gamito: husur nəkadun nəmauran sinəvanuan səpat len natit tosoŋur tokade.”

¹⁶ Epusan, ibol mai galit ke, “Ikad avan sua topul hən nəvat, nətan san topul masuŋ hən nəhanian,¹⁷ ale gai səbon inau ke, ‘Nigol nəsa? Nəsəkad naut ideh hən nəbetuan nəhanian hagw bəsuh lan.’ ¹⁸ Beti ike, ‘Nigol maieg həni. Dereh nitohtoh naim nəhanian sagw gail ale neum hən ideh ləbetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit pisi sagw gail lan. ¹⁹ Ale dereh nisor gabag len ginau ke, ‘Gukad natit tovoi isoŋur ləbəsuh tebəlav, nasihaus tisoŋur. Giŋavŋav ŋai! Han, mun vahəhəvur.’ ²⁰ Avil aGot ikel mai ke, ‘Gumelmel! Len mariug daməŋai gimaslav təlmam hən nəmauran samŋ! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut həni mŋos gaiug?’

²¹ “Dereh timaienan hən avan ideh tosaŋ tuan natite mŋos gai gabag, be səkad nəsa aGot toləŋoni.”

Sa-nauan sam tetuhatuh

(Mat 6.25-34)

²² Beti aYesu isor mai ahai susur san gail ke, “Nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito, nəsa mətʔihani; samtinau masuŋ hən nibemito mai nəsa mətʔesuni. ²³ Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat gail. ²⁴ Mitinau nəman sua, nareven†: ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsətuən nəhanian sasuh lohoim, avil aGot evəŋan galito. Mətosoŋor masuŋ hən nəman gail! ²⁵ Mətələboi mətʔigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuŋ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan! ²⁶ Mətʔedədas mətʔigol natit tokəkereh maienan, imab mətunau tuhatuh hən natit pisi am? ²⁷ Mitinau napusihai mai naŋvide hən natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai gamit ke napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon len nahurabat bilbil san.* ²⁸ AGot bīgol napusihai naliol bəpəhas maienan, naut kəmas topus daməŋai ale pelan topaŋ len naoven; a məhat hən natenan, tikol nahurabat gail len gamit tabtab. Wəreh! Nadələmian samit ekəkereh! ²⁹ Gamito, samtinau tabtab hən nəsa mətʔihani mai nəsa mətʔemuni, samtinau tuhatuh həni! ³⁰ Samtehum naluŋoh hən nametbos len navile a pan lotoumum mŋos natgalenan. ATəmamit len nəməv eləboii tia ke mətumaur len natgalenan. ³¹ Avil mətələŋon nəsa aGot toləŋoni len natohan pipihabəlan, ale dereh natgalenan am legəm hən gamito.

Samterij nəlomito len nəvat

(Mat 6.19-21)

³² “Samtemətahw, ahai susur sagw məttohum natuhvəshəpisp. ATəmamito ehəhəvur hən bəviol hən natohan pipihabəlan mai gamito. ³³⁻³⁴ Mətʔələŋon nəsa aGot toləŋoni, ehum məttohum hən nəpaus mŋos gamito len nəməv hən asike emətartar be topul hən nakontit gail. Nakontit galenan, asike ebuer, nəvanuan vənvnənah asike evənohi, nəbarŋom asike emədasi.‡ Bathut ke, naut nakontit samŋ gail lotopat lan, dereh nəlom tu tipat tabtab lan. Imaienan mətəpər hən natit samit gail, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail.”

Utaut tabtab

³⁵ AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol namial samit tipaŋ tabtab. ³⁶ Mətesuman nəvanuan nauman gail lototoh vir amasta salito bətəlmam dan nəhanian hən nəlahan. Beti nəboŋ bətəlmam, bīdeldel, vəha-sua ŋai lesəŋav hən nabopita mŋos gai. ³⁷ Navoian tipat len slev gail nəboŋ amasta bətəlmam, bəris ləboii ke lotolele, lotoutaut viri. Nokitin, gai tesun nahurabat nauman, ale tikel mai galit ke lebətah garu len natev, ale dereh tepəpəhun nəhanian van hən galito. ³⁸ Navoian tivan hən naslev gail ləbətutaut hən nagəmaian simasta salito naut kəmas bəgəm tubləh len mariug o nəboŋ nəman bəkəkəraiko.” ³⁹ Ale aYesu ike, “Be mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvnənah tagəmai, tautaut hən atenan asike tabur naim vi lohoim. ⁴⁰ Gamit am, mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətəsəvatvat viri.”

† 12:24: Nareven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite. * 12:27: 1Ki 10.4-7 ‡ 12:33-34: Len naut susus nəbarŋom ikat tətər nahurabat gail.

Nəvanuan nauman tovoi
(Mat 24.45-51)

⁴¹ Beti aPita eusi ke, “Nasub, nəbol pusan enan, gukele mai ginamit n̄ai o mai nəvanuan p̄isi am?” ⁴² Nasub isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-m̄o-an amasta san toriŋi ke teil a m̄o hən nəvanuan nauman p̄isi, toke tepəpəhun nəhanian halito len namityal nəhanan?” ⁴³ Amasta b̄ivahim, b̄isab naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhəv̄ur habat. ⁴⁴ Nokitin ke, amasta dereh titabtəbuh len naslev enan hən b̄ekətkəta təban natit p̄isi san. ⁴⁵ Avil naslev en b̄ikel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən b̄egəmai,’ ale b̄etubət v̄as alaluman mai alatp̄əhəv̄ut nauman, b̄ihan, b̄emun v̄atərog, gai timabe? ⁴⁶ Amasta san dereh tətəlmam len nəmaribon naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboii. Amasta tita kotovi ale riŋi mai alat lasəkad nədəlomian. ⁴⁷ Naslev toləboi naləŋonian simasta san be sautaut, mai sagol husur nəsa tokele, dereh amasta tiṽas masuṽ həni. ⁴⁸ Be naslev saləboi naləŋonian simasta san ale sagol nəsa toləŋoni, dereh amasta tiṽasi be savi v̄əha-səb̄osobur. Avan ideh aGot tolav tosobur maii, aGot ike tilav təlman hən tisobur. Mai avan ideh aGot toriŋ tosobur len navəlan, aGot ike tilav təlman hən tisobur am təban.

AYesu igol nəvanuan lepəpəhw
(Mat 10.34-36)

⁴⁹ “Ginau nogəm hən nəb̄erəŋas navile a pan; noləŋon buni ke tatubət paŋ ma tia. ⁵⁰ Ikad nəbaptaisan[§] hən nəb̄ibaptais lan; ale noləŋon isa masuṽ vir nanonjan han. ⁵¹ Mətunau ke notogəm hən nəbilav natəmāt gəm vi lan navile a pan? Ao! Nukel mai gamito, nulav napəpəhwan. ⁵² Daməŋ van tikad erim len nəbathudud ləb̄erəpəhw dan galit gabag, eru ariḅal mai itor, itor liḅal mai eru. ⁵³ Bathut len ginau, alatmitəman lepəpəhw, atəman tiḅal mai anatan uluman, anatan uluman tiḅal mai atəman; anan tiḅal mai anativin, anativin tiḅal mai anan; avilah tiḅal mai avuŋon p̄əhəv̄ut, avuŋon p̄əhəv̄ut tiḅal mai avilah san.”*

Ris ləboii ke timabe
(Mat 16.2-3)

⁵⁴ Isor tətəs mai naluṽoh ke, “Nəboŋ mət̄toris nəmarigw topit vi məhat len nawes, v̄əha-sua n̄ai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan. ⁵⁵ Mai nəboŋ nəlan toṽuv len nasaut** mətuke, ‘Dereh naut tepud,’ ale imaienan. ⁵⁶ Vanuan nagəgərasan gail! Mətəkəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe, imabe mət̄odədəs mət̄bəkəta ləboi nəsa tovisi gagai?††

Gol natəmāt mai aenemi sam̄ gail
(Mat 5.25-26)

⁵⁷ “Imabe mət̄odədəs mət̄beləboi nəsa tonor? ⁵⁸ Nəboŋ gotovi lan nakotan mai atenan tosor tas gaiug, len nap̄isal len nəyaran saməru gehisi ke mirikad natəmāt tətəs. Asike gəb̄igole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tiḅar hən gaiug len naim bəbaŋis. ⁵⁹ Nukel mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəb̄ev̄ur p̄is navat hən nəp̄ain nəmatsistret toriŋi. Len nav̄ide tomaienan, gimasgol natəmāt mai aGot tutut, hən asike gəb̄ipanis.”

13

Gipair dan nəsaan, sagisa o dereh gimat

¹ Ikad alatevis len nəboŋ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili galevis, aPilate tota bun galito, b̄on hən nəda halito mai nəda hən naviolan lototutumav həni. ² AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke alaten a Kalili lusa səhor alat a Kalili p̄isi husur nəmatan salit isa maienan? ³ Ao, nukel mai gamit ke, asike mət̄bipair dan nəsaan samito, dereh mitimat hum galito. ⁴ Mətunau alat lotovi 18 lotomat nəboŋ naim tosaḥsah vi məhat a Siloam toteh len galito? Mətunau ke lusa səhor galit p̄isi am lotosuh a Jerusalem a? ⁵ Aoa, nukel mai gamit ke, asike mət̄bipair dan nəsaan samito, gamit p̄isi dereh mitimat maienan.”

Nəhai nafik səvan

⁶ Beti aYesu eṽusan, iḅol ke, “Avan sua ikad nəhai nafik tovutani tia len nəhol nakrep san, ale ivan v̄ədas viṽe lan sobuer. ⁷ N̄a ikel mai nauluman tokətkəta təban nəhol ke, ‘Geris! Husur nasihau itor tia nogəm das sobuer hən nav̄it nafik len nəhai egai. Ta b̄uri! Itov kəmas,

§ 12:50: Gegai aYesu isor husur na-ləŋon-isa-v̄əsa-an mai nəmatan san bimasvi lan. * 12:53: Mic 7.6 ** 12:55: Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masuṽ. †† 12:56: Namilen ke nəsa aYesu togole len nəboŋ nauman san gail.

mabe?" ⁸ Isor vari ke, 'Nasub, riñi tipat vir nasihau tesual am. Dereh nekir garu lan beti riñ natibuluk lan. ⁹ Ale ðivan len nasihau ðegəmai, ivoi; be asike ðivan, ta ðuri!' "

AYesu igol abareab inor len nəSappat

¹⁰ Len nəSappat sua aYesu eþusan len naim nabonbonan sua. ¹¹ Ikad abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18. Ale etəmadehw masuñ, gai edədas beil binor. ¹² Nəboñ aYesu torisi, ekisi gəmai ale ike, "Bareab, gumadhamakuv dan naməसान sarñ." ¹³ Ale eriñ navəlan gəlaru lan. Vəha-sua ðai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalyalan siGot van. ¹⁴ Naulurñan toil a mō len naim nabonbonan, nəlon ipaṅpaṅ husur aYesu ilav kuv naməसान len nəSappat, ale ikel mai naluvoñ ke, "Ikad nəmariboñ nauman toməlevtes. Na mətəgəm hən mətəbimaur len nəmariboñ galenan, samtegəm len nəSappat!" ¹⁵ Ris Nasub tosor vari ke, "Mətovi vanuan gəgəras! Gamit pisi mətəsəh rubat nabuluk o natorñki len nəSappat ale mətəsəhari vivile hən ðemun a? ¹⁶ Be napəhəvut egai, tovi anatvavin aAraham, aSetan tobanj is gati nasihau tovi 18, sanor hən ðimakuv dan nəbanjisan len nəSappat a?"

¹⁷ Nəboñ aYesu tokəmaianan, galit pisi lotosor tasi, nahurulit isa habat, be naluvoñ kavka lohəhəvur len natit tovoi buni gai togol gail.

Nəbol þusan gail husur namisurhumastat mai nayis

(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

¹⁸ Beti aYesu ike, "Natohan pipihəbəlan aGot imabe? Ehun nəsa? Nekəmabe? ¹⁹ Ehun namisurhumastat avan sua tobar həni len nəhol san, ale itov, egəm etibau hun nəhai, ale nəman naməसान gail lom hən nəhai ðodñod len nəpəshəte."

²⁰ Beti isor am ke, "Nike natohan pipihəbəlan aGot ehun nəsa? ²¹ Ehun nayis, napəhəvut sua tolavi, toþundasi len nəhad nəflaua totor* van vəbar nəflaua pisi totob."

Nabopita tomagugun

(Mat 7.13-14, 21-23)

²² Beti aYesu iyar tur nabiltivile mai navile gail, eþusan ale iyar vi Jerusalem. ²³ Ale avan sua eusi ke, "Nasub, dereh nəvanuan levis ðai limakuv dan nəpanismen siGot a? Sasəbur a?" Ale ikel mai galit ke, ²⁴ "Hisi hən mətəbēbisutur bopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke tisoþur luke lebis lan be lodədasi. ²⁵ Nəboñ aməhean naim tole məhat, ale tokəkol gat nabopita, dereh mətəil vivile. Mətətubat deldel len nabopita, mitike, 'Nasub, səḡav hən nabopita hən ginamito.' Ale gai tisor var gamit ke, 'Nəsaləboi kas gamito. Naut samit a be?' ²⁶ Beti mətətubat sor ke, 'Namtuhan mai gaiug. Gaiug goþusan len naþisal sinamit gail.' ²⁷ Avil tike, 'Nukel mai gamito, nəsaləboi kas gamito, gamit alat a be? Mətəvi tut, gamit mətətogol nəsaan!' ²⁸ Dereh gamit mititan, mitidesdes batrivoriñ len nəboñ mətəberis aAraham, alsak mai aJakop mai ahai kelkel ur pisi len natohan pipihəbəlan aGot be gamit səbomito, aGot tibar hən gamito vivile. ²⁹ Nəvanuan gail dereh legəm len nais mai nawes mai nanot mai nasaut, legəm len naut pisi ale lihan len nabiltihanan len natohan pipihəbəlan aGot. ³⁰ Ale mətəris! Ikad nəvanuan kəmas ləbəgəm vi vanuan totibau gail, ale ikad nəvanuan totibau gail ləbəgəm vi ut kəmas."

AYesu mai aHerot

(Mat 23.37-39)

³¹ Len nəboñ enan naFarisi galevis logəm həni, lukel maii ke, "Gerin naut egai, gam yav dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat." ³² Ale ikel mai galit ke, "Mitia kel mai nafoks† enan ke, 'Daməñai mai pelan dereh nehut natəmat gail sal mai nigol sal nəvanuan limaaur, ale hois nesib.' ³³ Naut kəmas, len naþisal sagw nimasvan daməñai, pelan mai hois, bathut ke len naut a Jerusalem ðai ahai kelkel ur pisi loləboi ləbimat.

³⁴ "O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolgol ahai kelkel ur gail lumat, gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nəboñ isoþur tia nuke nihavhav hən alahutai sam hun natopəhəvut tohavhav hən natuhman san gail pipihəbəlan, be gomətahuni. ³⁵ Mətəris, naut a im samit eðəbesw.* Nukel mai gamit ke asike mətəris ginau am vir mətəbiki, 'AGot tigol navoian van hən atəgai togəm len nahəsan Nasub aGot.' "

* **13:14:** Exo 20.9-10; Deu 5.13-14 * **13:21:** Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosoþur. Len nasoruan ta Kris lokisi hən nəsata totor. * **13:27:** Psa 6.8 † **13:32:** Nafoks ehum nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai navide hum nahit tosuasan gai. * **13:35:** Jer 12.17, 22.5 * **13:35:** Psa 118.26; Luk 19.37-38

14

AYesu ilav kuv naməsahan len nəsəppat

¹ Len nəsəppat sua, nəboŋ aYesu tobis lohoim sinəvanuan sua toil a mō hən naFarisi gail, hən bihan, lokəta mətani. ² Ale len nəhon aYesu ŋai ikad naulumian narien mai navəlan gəlaru lototob. ³ AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, "Inor hən nəvanuan bigol avan ideh bimaur len nəsəppat a?" ⁴ Be naut ebut, ləsasor. Ŋa aYesu etəgau atenan gol ke imaur ale esəvati van. ⁵ Beti eus galit ke, "Gamit ideh bīkad anatun o nabuluk toteh len naburhuwai, asike golviv kuv tutut həni, naut kəmas tovi nəsəppat a?" ⁶ Ale lodədas ləbisor var natgalen tokele.

AGot eputsan alat lotovi ut kəmas

⁷ Nəboŋ aYesu tobunus ke alat lotogəm hən nəhanan lotolekis hən naut tovoi rivuh, ibol, eputsan magegai ke: ⁸ "Nəboŋ avan ideh bəus gaiug hən gəbəgəm hən nəlahan ideh, sagilekis hən naut tovoi rivuh. Husur nəvanuan totibau hən nəlahan bəus avan ideh totibau tosəhor gaiug, ⁹ dereh gai bəgəm hən gaiug tike, 'Gilav namilem mai ategai.' Ale dereh nahurum tisa, gimasbətah vi tut. ¹⁰ Be nəboŋ avan ideh bəus gaiug hən gəbəgəm hən nəhanan, lav naut ideh a tahw. Imagenan nəvanuan totibau hən nəhanan, hum ma bəgəm sor mai gaiug hən bike, 'Tegai, gaiug gevi rivuh hən gəbətah bivoi.' Ale len nəhon nəvanuan pisi lotohan mai gaiug, dereh getibau.* ¹¹ Husur avan ideh bīpatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas, be ideh bigol gai gabag bevi ut kəmas, dereh aGot teputsan." ¹² Beti aYesu isor mai atenan tousi hən bihan ke, "Nəboŋ gəbīkad nəhanan tubliial o ut mədau, sageus nabubur sam̄ gail, aʋam̄ gail, amaheam̄ gail o alat lotosuh pəpadan̄ lotopul hən natite. Gəbigole maienan, dereh leus təlmam hən gaiug ale enan tevi nə-sar-gele-an sam̄ tegəm hən gaiug. ¹³ Be nəboŋ gəbətut hən nəhanan, us naməsəl gail, alat nahudhubelit sanor, alat narielit togau mai ametbesw gail; ¹⁴ ale aGot tigol navoian van hən gaiug. Naut kəmas lodədas ləbisor gel gaiug, dereh nə-sar-gele-an tegəm hən gaiug len nəboŋ alat lotonor ləbile məhat dan nəmatan."

¹⁵ Nəboŋ galit sua, tohan maii, tosəsəlon̄ həni, isor mai aYesu ke, "Avan ideh bihan len nabiltihan̄an topat len natohan pipihabəlan aGot, navoian siGot igol ikab həni!" ¹⁶ AYesu ikel maii ke, "Avan sua eutaut hən nabiltihan̄an ale eus isobur. ¹⁷ Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən bikel mai alat tous galit ke, 'Mətəgəmai, husur natit pisi eutaut tia.' ¹⁸ Be lon̄it nəholito, logərəsi maiegai: Esua ike, 'Ereh! Numadhavur nətan sua ale nimasvan hən nəberisi.' ¹⁹ Sual am ike, 'Ereh! Numadhavur nabuluk tosəŋavur lotoum vīruaru ale nimasvan hən nəbeum risi lan gail.' ²⁰ Sua tətəs am ike, 'Ereh! Numadhalah ŋai, ŋa nodədas nəbəgəmai.' ²¹ Ŋa naslev etəlmam, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahean naim nəlon ipan̄pan̄ habat ale ikel mai atenan ke, 'Giŋad tutut vi lan nabiltipisal mai naṗisal gail len nabiltivile, ale səhar naməsəl gail gəmai, mai alat nahudhubelit sanor, ametbesw gail mai alat narielit togau.' ²² Sədareh naslev ike, 'Nasub, nəsa gotokele, nugol pisi, be naut kəmas alaten lotosobur, nəhanian isobur ipat sal.' ²³ Beti amahean naim isor vari ke, 'Gevi lan naṗisal, husur naṗisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən ləbəgəm vi lan naim sagw hən bəpul. ²⁴ Husur nukel mai gaiug, galit ideh notous galit a mō, asike luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.' "

*Nəbol pusan hən nabiltihan̄an**(Mat 22.1-14)*

¹⁵ Nəboŋ galit sua, tohan maii, tosəsəlon̄ həni, isor mai aYesu ke, "Avan ideh bihan len nabiltihan̄an topat len natohan pipihabəlan aGot, navoian siGot igol ikab həni!" ¹⁶ AYesu ikel maii ke, "Avan sua eutaut hən nabiltihan̄an ale eus isobur. ¹⁷ Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən bikel mai alat tous galit ke, 'Mətəgəmai, husur natit pisi eutaut tia.' ¹⁸ Be lon̄it nəholito, logərəsi maiegai: Esua ike, 'Ereh! Numadhavur nətan sua ale nimasvan hən nəberisi.' ¹⁹ Sual am ike, 'Ereh! Numadhavur nabuluk tosəŋavur lotoum vīruaru ale nimasvan hən nəbeum risi lan gail.' ²⁰ Sua tətəs am ike, 'Ereh! Numadhalah ŋai, ŋa nodədas nəbəgəmai.' ²¹ Ŋa naslev etəlmam, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahean naim nəlon ipan̄pan̄ habat ale ikel mai atenan ke, 'Giŋad tutut vi lan nabiltipisal mai naṗisal gail len nabiltivile, ale səhar naməsəl gail gəmai, mai alat nahudhubelit sanor, ametbesw gail mai alat narielit togau.' ²² Sədareh naslev ike, 'Nasub, nəsa gotokele, nugol pisi, be naut kəmas alaten lotosobur, nəhanian isobur ipat sal.' ²³ Beti amahean naim isor vari ke, 'Gevi lan naṗisal, husur naṗisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən ləbəgəm vi lan naim sagw hən bəpul. ²⁴ Husur nukel mai gaiug, galit ideh notous galit a mō, asike luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.' "

*Idaŋ hən nəvanuan bevi ahai susur siYesu**(Mat 10.37-38)*

²⁵ Nabiltivoh luyar mai aYesu, ale ipair van hən galito, ike, ²⁶ "Avan ideh bəgəm hən ginau bələmas masuʋ hən ginau səhor nəbathudud san sumian tomətahun bun atəman mai anan, asoan mai anatun gail, aʋan mai aʋavinen gail, o nəmauran san am, ale eləboi bevi ahai susur sagw. ²⁷ Avan ideh asike bīpat nəhai balbal san ale husur ginau, gai edədas bevi ahai susur sagw.† ²⁸ Husur gamit ideh bike beum hən naim sahsah vi məhat; gai tətətah bai hən bəpuruŋ tuan nəvat hən bələboii ke ihau hən naim bihav m̄au a? ²⁹ Asike bīmaienan, tehīr nəpaudesen san be edədas beum pisi, ale dereh nəvanuan pisi lotoris, letubat sor vilesi, ke, ³⁰ 'Geris atenan. Etubat um hən naim be edədas beum pisi.' ³¹ O nakiŋ ta be ia gol nəbālan mai nakiŋ togon be sabətah hən bəbunusi bai ke, nasoltia tovi 10,000 san eləboi bībal səhor togon tokad 20,000 togəm hən bībal maii m̄au a? ³² Binau ke edədas bībal səhori,

* **14:10:** Hən naves 8-10, Pro 25.6-7 † **14:27:** Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən bimat sil na-husur-aYesu-an.

esul avan sua san tosor mōsi mai nakin togon nəboŋ totoh a tut sal, hən ɓeusi ke, ‘Nəbalan tinoŋ mabe?’³³ Imagenan, gamit ideh asike ɓerinj gabulan natit pisi san, gai edədas ɓevi ahai susur sagw.

Nətas, nabus han tomasig
(Mat 5.13; Mak 9.50)

³⁴ “Nətas ivoi len nəhanian, be nabus hən nətas ɓimasig hən ɓedube, tegəm vi tas tətəs am mabe?”³⁵ Nətas enan sanor hən ɓigol nətan ɓivoi, sanor hən ɓigol natibuluk len naut sogsoŋ ɓivoi hən nətan, nəvanuan pisi lubar həni ŋai.[‡] Avan ideh tokad nədარიŋan hən ɓesəsəloŋ, tesəsəloŋ buni.”

15

Nasipsip tomasig

¹ Boŋ sua nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan loŋəm təban aYesu hən ləɓesəsəloŋ həni.
² Ale naFarisi gail mai ahai ɓusan hən nalo loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Atenan ehəhəvur hən alat nəsaan, ale ihan tu mai galito.”

³ Imagenan ikel nəɓol ɓusan egai mai galito, ike,⁴ “Gamit ideh ɓikad nasipsip tovi 100 ale esua ɓimasig, timabe? Dereh terinj lotovi 99 len nəmarireu ale tidonj tosa tomasig van vəsəɓi.⁵ Nəboŋ tosaɓi tononj, erinj len nəbathuvəson, ikemkem.⁶ Ale nəboŋ tovahim, ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpədanj, loŋəm ɓonɓon. Ike, ‘Mətehəhəvur mai ginau husur nusəɓ nasipsip sagw tomasig!’⁷ Nukel mai gamit ke, imagenan, len nəmav dereh tikad nakemkeman təban avan ideh topair dan nəsaan van hən aGot ɓesəhor nakemkeman təban alat lotovi 99 lotononj, ke lotonau ke lotononj, ke nəpəiran dan nəsaan sanor hən galito.”

Nəvat tovi silva tomasig

⁸ Ale aYesu isor am ke, “Nəpəhəvut ideh, ɓikad nakoin lotovi silva^{*} toseŋavur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau nəmial, tesisir lohoim, ale donj vahvahuri van vəsəɓi.
⁹ Ale nəboŋ tosaɓi ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpədanj, legəm ɓonɓon. Ike, ‘Mətehəhəvur mai ginau husur nusəɓ nəvat sagw tomasig.’¹⁰ Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai aŋel san gail lukemkem nəboŋ nəvanuan nəsaan ideh topair dan nəsaan san.”

Anatun ulumən tomasig

¹¹ Ale aYesu isor tətəs ke, “Ikad naurumən sua tokad anatun ulumən eru.¹² Ahai a tahw ikel mai atəman ke, ‘Tata, nahudhutite ɓevi esagw nəboŋ gəɓimat, gilavi mai ginau gagai.’ Ale gai epəpehun natit pisi mai anatun gəlaru.¹³ Sədareh ahai a tahw elul hən natit pisi san, ivan iyar vi lan nəkantri a tut. Ale len naut enan emədas nəvat san len nəmauran tosa.¹⁴ Nəboŋ nəvat pisi san tohav, ikad nəboŋ nəhanian toɓuer len nəkantri enan kavkav, ale atenan etuɓat par hanian.¹⁵ Ŋa ia tah mai nəvanuan sua len nəkantri enan tosevatı vi lan nəmarireu san gail hən ɓevəŋan nabuai gail.¹⁶ Nəmal ihat atenan van ike tihanukub hən nəɓilit nəvıt nəhai tovəŋan nabuai həni, be avan ideh səlav natideh maii.¹⁷ Nəboŋ nənauan san tovan vəmasil, ike, ‘Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isobur mai hudhuhanian tosu, be gegai ginau numat hən nəmalkəkatan!’¹⁸ Dereh nile məhat, nivan hən atata sagw ale nikel maii ke, “Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug,¹⁹ sanor hən gəɓike anatun hən ginau am. Gol ke nehum nəvanuan nauman sam ŋai.”²⁰ Ale nəboŋ tole məhat tononj, ivan hən atəman. Be nəboŋ toyaryar a tut sal, atəman eris ləboii, nəlon itanji si ale igam van həni, elugum gati, esum nətarhon.

²¹ “Beti anatun isor maii ke, ‘Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug. Sanor kası hən gəɓike anatun hən ginau am.’²² Be atəman ikel mai naslev san gail ke, ‘Mətetutut, lav nahurabat tovoi buni gəmai, ale kole lan. Siriv hən narij len nəŋarhuvəlan, kol naributbut len narien gəlaru.²³ Liv natuhɓuluk tokənoh gəmai, tibuni, utaut həni, ale datihan, datehəhəvur.²⁴ Husur anatugw egai imat tia be imaur tətəs am, imasig tia be evisi am.’ Ale lotuɓat hən nahəhəvuran.

²⁵ “Len nəboŋ enan ahai a mō itoh marireu. Nəboŋ togəm pəpədanj hən naim, esəsəloŋ hən nəwəlan hən navus beltanj mai nəsavan,²⁶ ŋa ekis naslev sua, ale eusi nəsa tovisi a im.²⁷ Ale isor vari ke, ‘Avaŋ etəlmam, ale atəmaŋ etibun natuhɓuluk tokənoh husur aVaŋ imaur, etəlmam.’²⁸ Ahai a mō, nəlon ipanpanj, emətahun ɓeɓis lohoim ale atəman evivile, isor vəhəvəhi.²⁹ Beti isor var atəman ke, ‘Geris! Len nasihau isobur noum sam, ale səkad nəboŋ ideh notopair dan nəsa gotokele. Be səkad nəboŋ ideh gotolav natuhnani mai ginau hən nəɓikad nahəhəvuran mai nabubur sagw gail.³⁰ Avil nəboŋ anatun togəmai, aten boŋ

[‡] 14:35: Len nəɓol egai nətas silat a Jutea evi vat tovi sol lotohiri a ut.

^{*} 15:8: Nakoin tovi silva len naut egai evi nətrahma tovi nəpərpəuran hən nəmaribonj tosa. Ehun natenarius.

tohan p̄is natit p̄isi sar̄i len alatp̄əh̄əv̄ut lotop̄ur h̄ən nibelito, gotibun natuh̄buluk tokənoh mosi! ³¹ Beti isor malumlum̄ ke, ‘Anatugw, gaiug gutoh akis mai ginau, natit p̄isi sagw evi esar̄i. ³² Datimasgol nah̄əh̄əv̄uran, datimaskemkem bathut av̄am̄ enan imat be gagai imaur, imasig be gagai evisi.’ ”

16

Nabiltivanuan h̄ən natite saum savoi

¹ Beti aYesu isor t̄etas mai ahai susur san gail ke, “Ikad naulum̄an sua topul h̄ən natit isobur tokad nabiltivanuan nauman tokək̄k̄eta t̄əban natit p̄isi san. Amahean enan es̄əsəloŋ h̄ən na-kel-uri-an ke n̄əvanuan nauman san em̄ədas natit san gail. ² Ale ekisi ḡəmai, beti eusi ke, ‘N̄əsaganan totos̄əsəloŋ h̄əni len gaiug? Gikel ur n̄əsa gotogole len nauman sar̄i h̄ən natit p̄isi sagw, husur nauman enan sar̄i h̄ən na-k̄ək̄eta-t̄əban-an esib.’ ³ Nabiltivanuan nauman isor len gai gabag ke, ‘Nimabe? Husur amasta sagw ibar h̄ən ginau dan nauman sagw. N̄əsədaŋ h̄ən nakiran; nahurugw isa h̄ən n̄əb̄erjir n̄əvanuan h̄ən n̄əvat. ⁴ Ganan! Noləboi n̄əsa n̄əbigole h̄ən ke, n̄əboŋ n̄əbesib h̄ən nauman sagw n̄əvanuan gail dereh lekis ginau vi lohoim salito.’ ⁵ Imagenan, ekis n̄əvanuan v̄isusua lotokad n̄əkabut simasta san. Eus esua ke, ‘Gukabut simasta sagw evis?’ ⁶ Isor vari ke, ‘Natram naoil naoliv tovi 100.’ Ale ikel mai ke, ‘Lav n̄əkabut sar̄i ḡəmai, geb̄ətah, gitos 50 tutut.’ ⁷ Beti eus togon am ke, ‘Ale gaiug, gukad n̄əkabut evis?’ Ale isor vari ke, ‘N̄əhad nawit tovi 1,000.’ Ale ikel mai ke, ‘Lav n̄əkabut sar̄i ḡəmai, gitos 800.’ ⁸ Naut k̄əmas nabiltivanuan nauman sanor, amasta san isor ivoi h̄əni husur el̄əḡəu h̄ən gai len namitisau san. Imaienan! Naur ta dam̄əŋai h̄ən navile a pan lukad namitisau h̄ən navide silat lotosum̄an galito be anatum nam̄ial l̄əsəkad namitisau h̄ən navide silat navile a pan.” ⁹ AYesu isor am ke, “Nukel mai gamito, lav n̄əvat h̄ən navile a pan h̄ən b̄esusupah mai n̄əvanuan gail h̄ən l̄əb̄eḡəm vi bubur samito. Ŋa n̄əboŋ n̄əvat b̄ihav, dereh aGot tikel nah̄əh̄əv̄uran mai gamito len naut a im vi sutuai.

¹⁰ “Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosobur, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosobur. ¹¹ Asike m̄ətb̄əḡəu b̄inor h̄ən n̄əvat mai natit gail h̄ən navile a pan, asike aGot eriŋ natit tosobur san len nav̄əlamito. ¹² Ale asike m̄ətb̄inor h̄ən natit sin̄əvanuan tile, ase teriŋ natit len nav̄əlamito h̄ən bevi samit gabag? ¹³ Naslev ideh ed̄ədas bevi slev simasta toru len n̄əboŋ tosva. Dereh tem̄ətahun bun tesua ale t̄ələmas bun togon o dereh tidan len tesua ale tinau ke togon tovi ut k̄əmas. M̄ətod̄ədas m̄ətb̄eum siGot tovi amasta samito mai n̄əvat tu tovi masta samito.”

Nalo siGot asike eḡəgel

(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

¹⁴ N̄əboŋ naFarisi gail lotol̄əmas bun n̄əvat lotos̄əsəloŋ h̄ən natgalenan, lusor viles aYesu. ¹⁵ Ŋa ikel mai galit ke, “Gamit boh m̄ətup̄atpat gamit m̄əhat len n̄əhon n̄əvanuan gail, avil aGot el̄əboi n̄əlomito. Husur natideh n̄əvanuan gail lotodaŋ lan len n̄ənanuan salito, lotol̄əŋon masūv̄ h̄əni, evi pahsago len n̄ənanuan siGot, em̄ətahun buni.”

¹⁶ AYesu isor am ke, “Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van v̄əbar n̄əboŋ siŋon. Husur n̄əboŋ siŋon, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipih̄əb̄əlan aGot, totaltal h̄ən n̄əvanuan p̄isi h̄ən l̄əb̄əbis lan.* ¹⁷ Idaŋ h̄ən n̄əmav mai navile a pan ar̄b̄əb̄uer, be idaŋ səhori h̄ən n̄əmap̄irh̄ət natosian h̄ən nalo b̄imasig.

¹⁸ “Naulum̄an ideh totīvos h̄ən asoan ale tolah mai nap̄əh̄əv̄ut tile, atenan igol naitian tobur kotov n̄əlahan.* Ale naulum̄an ideh tolah mai nap̄əh̄əv̄ut asoan totīvos h̄əni tia, aulum̄an enan igol naitian tobur kotov n̄əlahan.”

N̄əb̄ol p̄usan husur naulum̄an tokad natite mai aLasarus

¹⁹ AYesu isor am ke, “Ikad naulum̄an sua tokad natite tosvan nahurabat toboŋboŋ tokab. Len n̄əboŋ p̄isi ikad nakontit tosobur səhor n̄əsa tonor h̄ən n̄əmauran san, ale akis ihan len nah̄əh̄əv̄uran h̄ən n̄əhanian tovoi ŋai. ²⁰ Len nametl̄əkau san lorin̄ nam̄əsal sua tovi manus ipat, nah̄əsan aLasarus. ²¹ Ike tihanukub h̄ən nasughanian toteh dan natev sitenan tokad natite. Nalipah gail luŋol n̄əmanuŋ san gail.

²² “N̄əboŋ tobar n̄əboŋ san, am̄əsal imat ale aŋel gail lupati, riŋi t̄əban aAraham len n̄əmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni. ²³ Len n̄əhab n̄əmatan, len na-l̄əŋon-isa-an san tovan v̄əsa masūv̄, ek̄əta vi m̄əhat ale eris aAraham mai aLasarus t̄əban. ²⁴ Ŋa ikai van h̄əni ke, ‘Tata Araham, gilolosa h̄ən ginau ale səvat aLasarus h̄ən b̄etur nagelh̄əŋarhuv̄əlan len n̄əwai, b̄imosmos h̄ən b̄eriŋi len nameagw b̄esusus. Nibegw ep̄əŋas v̄əsa masūv̄ len n̄əhab

* **16:16:** N̄əvanuan galevis lotokad namitisau h̄ən nasoruan siGot lunau ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipih̄əb̄əlan aGot, n̄əvanuan p̄isi lototaltal h̄ən l̄əb̄əbis lan. * **16:18:** Exo 20.14

egai.' ²⁵ Avil aApraham isor vari ke, 'Anatugw, nau gat natit sarñ gail tovoi gotokade len nēmauran sarñ, ale natit gail tosa aLasarus tokade. Be gagai elēñon ivoi am len nēlon ale gāiug golēñon isa. ²⁶ Natgalen imaienan, be ikad natsual am. AGot erin nabiltiður tosəjav tosareh hən bēpəpəhun ginamito dan gamito, hən ke alat lotoke ləbivan dan naut egai van hən gamito, lodədasi. Ale alat lotoke ləbēgəm hən ginamito dan naut enan lodədasi.' ²⁷ Ņa isor vari ke, 'Beti neus gāiug, Tata, ke goləboi gəbēsəvati van hən nəbathudud sagw, ²⁸ husur nukad avāgw erim, ale eləboi bikel nalələgauan mai galito hən ke, salegəm len naut na-ləñon-isa-an egai.' ²⁹ Be aApraham ike, 'Lukad natosian siMoses mai ahai kelkel ur gail. Ivoi ke lesəsəloj husuri.' ³⁰ Ike, 'Aoa Tata Apraham, be avan ideh len naut nəmatan bivan hən galito, dereh lipair dan nəsaa salito.' ³¹ Beti aApraham ikel maii ke, 'Asike ləbēsəsəloj husur aMoses mai ahai kelkel ur gail, asike logəgel hən nənauan salit hən ləbədəlom avan ideh, naut kəmas tole məhat dan nəmatan.' "

17

Nəsaa, narubatian, nadələmian mai nauman

(Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)

¹ AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Natit lototaltal hən nəvanuan gail hən ləbigoł bisa, ləbitech dereh legəmai, avil atenan togoł lototeh, dereh nəmauran san tisa vəsə batbat. ² Atenan, bigol avan ideh bigol nəsaa, ivoi am hən atenan ke lubanjis gat nabiltivat toñormori len naholoan ale bar həni len tas.* ³ Mətelələgau hən gamito. Avam bigol nəsaa, kel maii ke togoł nəsaa, ale bīpair dan nəsaa san, gerubati dani. ⁴ Bigol nəsaa van hən gāiug vəha-məlevru len nəmariboñ tosuu, ale bətəlmam van hən gāiug vəha-məlevru toke, 'Nupair dan nəsaa sagw,' gerubat nəsaa galen dani."

⁵ Ale ahai pispisul gail lukel mai Nasub ke, "Gigoł nadələmian sinamito tetibau am!" ⁶ Ņa Nasub ike, "Məttəkad nadələmian tokəkereh hun namisurhumastat, məttələboi məttakel mai nəhai malperi† egai ke, 'Gimakuvi ale gimabul gāiug len tas,' ale dereh təmaienan.

⁷ "Məttəkad naslev totivtiv nətan marireu o tokətkəta təban nasipsip, nəboñ tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, 'Gəm tutut, gebətah, giħan?' ⁸ Aoa, səmaienan. Take, 'Geutaut hən nəhanian mōs ginau, sun nahurabat tonor ale lav nəhanian mai ginau vir nəhanan mai namunan binoñ. Ale nəboñ gotogole binoñ goləboi gəbihan, gəbemun.' ⁹ Amasta esipa vi təban naslev togoł nəsa tokele a? Aoa! ¹⁰ Imaienan hən gamit am. Nəboñ məttəgoł natit pisi aGot tokel mai gamit hən mətbigole, mitike, 'Namtovi naslev kəmas űai; namtugol nəsa aGot tokele űai.' "

Naulumian tosəjavur lotokad naleprosi

¹¹ Len nəyan san, nəboñ tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili. ¹² Nəboñ tobar navile sua, naulumian tosəjavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut* ¹³ ale lukai habat ke, "Yesu, Masta, gilolosa hən ginamito!" ¹⁴ Nəboñ toris galito, ikel mai galit ke, "Mitia vusan gamit mai ahai tutumav gail."* Ale len nəyan salit van, lumaaur, luveveu. ¹⁵ Galit sua, nəboñ toris ke tomaur, etəlmam van, eputsan nahəsan aGot habat. ¹⁶ Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi aule Samaria. ¹⁷ Beti aYesu ike, "Be savi tosəjavur lotoveveu a? Lotoməlapat, galit lutoh a be? ¹⁸ Səkad avan ideh hən totəlmam hən toputsan nahəsan aGot, be ametbəs egai űai a?" ¹⁹ Beti ikel maii ke, "Gile məhat, givan; nadələmian sarñ igol gumaaur."

Natohan pipihabəlan aGot tegəm űais?

(Mat 24.23-28, 37-41)

²⁰ Boñ sua naFarisi gail lous aYesu ke, "Natohan pipihabəlan aGot tegəm űais?" AYesu isor var galit ke, "Natohan pipihabəlan aGot sagəm len nakətaan. ²¹ Avan ideh asike ike, 'Geris, ipat gegai!' o 'Ipat ea!' husur natohan pipihabəlan aGot satopat mai gamito."

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

²² Beti ikel mai ahai susur san gail ke, "Len nəboñ bēgəmai, dereh məteləñon ke məteris nəmariboñ ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətorisi. ²³ Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, 'Geris, gai sage!' o 'Geris, gai saga!' Samtedəlom galito, samtehusur galito. ²⁴ Husur aNatun Nəvanuan, len nəboñ san, tesumian nasəmoropun tonias nənav kavkav. ²⁵ Be a tahw hən natgalen bēvisi, timasləñon tisa hən natit bisobur ale naur ta daməñai limasmətahuni. ²⁶ Navide ləbikade len nəboñ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun navide silat lototoh len

* **17:2:** Nabiltivat enan eməlas habat, natoñki esulsul həni hən bebul dasdas nawit hən Degəm vi flaua. † **17:6:** Nəhai malperi evi nabiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosobur; toharhar təlmam. * **17:12:** Lev 13.46 * **17:14:** Lev 14.1-32

nəboŋ siNoah gail. ²⁷ Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludarŋ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nabiltibot totibau masuŋ lotokisi hən nəak. Beti nabiltius eus, nilev egəm van, natit pisi imasig.[‡] ²⁸ Imagenan len nəboŋ gail siLot. Luhan, lomun, loŋur natite, loŋur hən natite. Lumabul tite mai loun hən naim gail. ²⁹ Be len nəboŋ aLot toriŋ naut a Sotom, nəhab mai nəsalfa[§] aruteh dan nəmav van, navile kavkav imasig.^{**} ³⁰ Timaienan len nəboŋ aNaton Nəvanuan bevisi len nədaŋan san.” ³¹ AYesu isor am ke, “Len nəboŋ enan, avan ideh bitoh a məhat len navurun naim timasgam tutut dan naim san, satimariŋ hən bitariv natit san gail. Ale avan ideh len nəmarireu tu satetəlmam vahim hən bīpat natideh. ³² Mitinau gat asoan aLot.* ³³ Avan ideh bīgol risi ke bētəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be avan ideh bīdam həni ke bīmasig, dereh aGot tigol timaur vi sutuai. ³⁴ Nukel mai gamit ke, len nalenmariug enan dereh nəvanuan eru aripat len nəməl bəsua; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat. ³⁵⁻³⁶ Napəhaŋut eru arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ŋai; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.”††

³⁷ Beti ahai susur gail lousi ke, “Dereh tevisi a be, Nasub?” Isor var galit, isor kəta ke, “Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm bōn ei. Avan tokad namətan eləboi bərisi.”

18

Na-sor-tuŋ-an mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

¹ Beti aYesu iŋol mai galit ke limassor tuŋ tabtab, nəlilit sateur na-sor-tuŋ-an, letəgau gati. ² Ike, “Len nabiltivile sua ikad nəmatsistret samətahw len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut kəmas. ³ Ale len nabiltivile enan ikad abatunau pəhaŋut togəm akis həni hən bəŋiri ke, ‘Gigol tinor hən ginau hən asike aenemi sagw bəmədās ginau am.’ ⁴ Idareh, nəmatsistret emətahuni van vəbar toke, ‘Nəsamətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut kəmas hən ginau. ⁵ Be husur ke nəbatunau enan toŋir batririŋ hən ginau, nupetəmas həni! Dereh nigol tinor həni hən asike bəŋir akis hən ginau van nimat.’” ⁶ Beti Nasub ike, “Mətesəsəloŋ hən nəsa nəmatsistret tosa toke! ⁷ AGot dereh tigol tinor hən galit totabtabuh len galito, lotokai van həni len nalennəyal mai nalennariug a? Dereh tevəlo hən bevi tarhət saluto a? ⁸ Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil nəboŋ aNaton Nəvanuan bəgəmai, dereh tisaŋ nadələmian len navile a pan o təbuer?”

NaFarisi mai nəvanuan nətaks

⁹ AYesu ikel nəbol pusan egai mai galevis lotonau ke lotonor be lunau ke nəvanuan tile gail ləsavi natideh. Isor kəta ke, ¹⁰ “Naulumān eru arovi məhat vi lan nahələvat todar vis naim siGot hən arbisor tuŋ. Gəlar togon evi Farisi, togon evi vanuan nətaks. ¹¹ NaFarisi eil, isor tuŋ van hən gai gabag ke, ‘Got, nosipa len gaiug husur ke ginau nəsasumān alat galenan, nəvanuan gail lotogəgəras hən ləbilav kuv nəvat, alat ləsānor, alat lotogol naitian tobur kotov nəlahan, o surŋan ategai am tovi nəvanuan nətaks. ¹² Nəsəhan vəha-ru len nawik pisi, noviol hən nahudhut tosa dan toşəŋavur notokade.’ ¹³ Avil togon toşor tuŋ, eil a tut, saləŋon ke tekəta vi məhat vi lan nəmav be len na-ləŋon-isa-an san isar batut, ike, ‘Got, gilolosa hən ginau, rubat nəsaan dan ginau notovi vanuan nəsaan!’ ¹⁴ Nukel mai gamit ke, atenan ivahim, nəsaan san imarubāt. Len nəhōn aGot, atenan inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh bīpatpat gai məhat, dereh tēgəm vi ut kəmas be ideh togol gai gabag tovi ut kəmas, aGot dereh teputsani.”

AYesu mai natuhtətai gail

(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Nəvanuan gail losəhar anatulit gail am van hən aYesu, hən bəriŋ navəlan len galito hən navoian bəgəm hən galito. Nəboŋ ahai susur gail lotorisi, losivoh len galito. ¹⁶ Be aYesu ekis galit gəmai, ike, “Mitidam həni natuhtətai gail legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat lotosumān galito. ¹⁷ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike bəhəhaŋur hən natohan pipihabəlan aGot hum natuhtətai, asike asike ebis lan.”

Naulumān toil a mo toput hən natite

(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)

¹⁸ Naulumān sua toil a mo eus aYesu ke, “Hai pusan gotovoi, nimabe hən nəbīkad nəmauran vi sutuai?” ¹⁹ Ale aYesu isor vari ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Səkad avan ideh tovoi—aGot səbōn ŋai. ²⁰ Gaiug goləboi nakelean todaŋ gail lotoke: ‘Sagigol naitian

‡ 17:27: Hən naves 26-27, ris Gen 6.5-7.24 § 17:29: Nəsalfa evi nəvat toyanyan. Goləboi gəbisabi pəpadaŋ hən nəhab a Bu. ** 17:29: Hən naves 28-29, ris Gen 18.20-19.25 * 17:32: Gen 19.26 †† 17:35-36: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves 36 Naulumān eru areum bōnbōn marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

tobur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sageliblibon—len nakotan am sagelibon, putsan atəmañ mai anamñ len nənuan samñ. ”*²¹ Atenan ike, “Nəboñ notovi tuhtətai vəbar daməñai nugol natgalenan pisi.”²² Nəboñ aYesu tosəsəlonj həni, ikel maii ke, “Natesual am gupar. Pur hən natit pisi gotokade ale pəpəhuni mai naməsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”²³ Avil nəboñ atenan tosəsəlonj hən natgalenan, nəlon isa husur ke topul hən natit tosobur.

²⁴ Nəboñ aYesu tokəta van həni ike, “Idanj masuṽ hən alat lotopul hən natite ləbevi lan natohan pipihəbələn aGot.²⁵ Mətələboii ke idanj habat hən nəkamel bəbis tur len nəburhunil səsod. Idanj səhori am hən nəvanuan topul hən natite bəbis len natohan pipihəbələn aGot.”²⁶ Be alat lotosəsəlonj hən natenan lousi ke, “Bimaienan, ase tēbis lan? Səkad avan ideh bīkad nəmauran vi sutuai.”²⁷ Ale aYesu ike, “Natideh nəvanuan todədəs bīgole, aGot eləboi bīgole.”²⁸ Ale aPita ike, “Geris, ginamit namtorij sinamit pisi tia hən namttohusur gaiug.”²⁹ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh torij naim o asoan o aṽan gail o tata mai nana o anatan gail mōs natohan pipihəbələn aGot,³⁰ dereh tikad natgalen pisi tosobur tətəs am len nəboñ eg ta daməñai len navile a pan. Ale len nəboñ bəgəmai len nəmav dereh tikad nəmauran vi sutuai.”

AYesu ikel tasi am ke dereh timat
(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)

³¹ AYesu esəhar tosəṽavur pisan toru san lutoh səbəlito, ale ikel mai galit ke, “Datovi məhat vi Jerusalem, ale natit pisi ahai kəlkel ur lototosi husur aNatun Nəvanuan, dereh lisarpoh.³² Alatevis a Jerusalem leriñi len navələn alat ləsavi Ju. Dereh lisor vilesi, lisor mədasi, leṽulaii,³³ lebilas habat həni ale ligol timat. Be len nəmaribonj titor dereh tile məhat tətəs.”³⁴ Ahai susur gail ləsaləboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke ləsaləboi nəsa aYesu tosor husuri.

Partimeus
(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)

³⁵ Nəboñ aYesu tovan pəpadanj hən naut a Jeriko, ametbesw sua ebətah gəgarhəpīsal, enjri nəvanuan gail hən nəvat.³⁶ Nəboñ tosəsəlonj hən naluvoh toṽot eus ke nəsa tovisi enan.³⁷ Galit lukel maii ke, “AYesu ta Nasaret satoyar van.”³⁸ Ale ikai ke, “Yesu, aNatun siTevit, nəloñ titanjs ginau, gol tivoi hən ginau!”³⁹ Ale alat lotoyar a mō losivoh lan hən bəmədəu, ris tokai habat am ke, “ANatun siTevit, nəloñ titanjs ginau, gol tivoi hən ginau!”⁴⁰ Nə aYesu eil, ale ikel ke lesəhar atenan gəm həni. Nəboñ togəm pəpadanj aYesu eusi ke,⁴¹ “Guke nigol nəsa hən gaiug?” Ale ike, “Nasub, nuke nekəta.”⁴² Ale aYesu isor maii ke, “Gekətai Nadələomian samñ igol gumaaur.”⁴³ Vəha-sua ṽai ikad nakətaan ale ehusur aYesu, isal suh nəyaljalan siGot. Nəboñ nəvanuan pisi lotoris, galit am loputsan nahəsən aGot.

19

AYesu mai aSakias

¹ Beti aYesu ebis len naut a Jeriko ale iyar tur lan.² Ikad aulurñan sual ei nahəsən aSakias; gai eil a mō hən nəvanuan nətaks gail ale epul hən nəvat mai natite.³ Ike terisi ke aYesu ase, be husur toṽitol edədasi bathut ke naluvoh lotoil kəkol hən gai.⁴ Nə igam vi mō ale epəlau len nəhai sikanmōr* hən bəris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei.⁵ Ale nəboñ aYesu tobar naut enan, ekəta vi məhat ale ikel maii ke, “Sakias, gimariñ tutut. Daməñai nimastoh len naim samñ.”⁶ Nə imariñ vi pan tutut ale ike “Ivoi,” mai aYesu, ikemkəm habat.⁷ Nəvanuan pisi lotoris natenan loñit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Gai evi lohoim sinaulurñan nəsaan hən bitoh maii.”⁸ Avil aSakias ile məhat, ikel mai aYesu ke, “Geris, Nasub, len nahudhut toru hən natit pisi sagw, gagai ṽai nulav nahudhut tesua mai naməsəl gail. Ale nəbəgəras avan ideh hən nəbəvənah, dereh nisar gel vəha-vat həni!”⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Daməñai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len nəpasusan siApraham.¹⁰ Husur aNatun Nəvanuan egəm hən bidoñ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan.”

Nəbəl pusan husur nəvat
(Mat 25.14-30)

* **18:20:** Nəboñ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol pañpañ samñ o naləṽonjian samñ ṽai.
* **18:20:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20 † **18:38:** AYesu savi anatan matmat aTevit be ehusur nəpasusan siTevit.

* **19:4:** Nəhai sikanmōr ehun nəbañ be goləboi gəbihan navite.

¹¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəlon hən natgalenan, aYesu ibol pusan, husur egəm pəpadan hən naut a Jerusalem ale lunau ke natohan pipihabəlan aGot bevisi ta bogai.† ¹² Imagenan aYesu ike, “Aulumān sua len nəbathudud toil a mo len nəkantri san eutaut hən bevi lan nəkantri sual a tut hən abiltikiŋ ei biḡatatabuh lan hən bətəlmam bəgəm vi kiŋ hən naut san. ¹³ Ale ekis naslev lotovi ulumān tosəŋavur gəmai, ilav namina‡ tosəŋavur mai galit visusua, ike, ‘Məteum len nəvat galenan vir nətəlmaman sagw.’ ¹⁴ Be alat len nəkantri san lomətəhun buni ale losul galit galevis a tahw həni hən ləbikel mai nabiltikiŋ ke, ‘Namtsaləŋon ategai hən bevi kiŋ sinamito.’ ¹⁵ Naut kəmas, egəm vi kiŋ ale nəboŋ totəlmam episul hən alatenan gai tolav nəvat mai galit ke legəmai. Ike teləboi nəvat lotosəhori len nəvat tolav mai galito. ¹⁶ Esua toil a mo egəm ike, ‘Nasuḡ, namina sam̄ episan esəŋavur am.’ ¹⁷ Ale ikel maii ke, ‘Nauman sam̄ ikab, govi naslev tovoui! Husur ke gotodaŋ len natenan tokəkereh, dereh gekətkəta təban nabiltivile tesəŋavur.’ ¹⁸ Beti sual am egəm ale ike, ‘Nasuḡ namina sam̄ episan erim am.’ ¹⁹ Na nakin̄ ikel maii ke, ‘Gaiug, dereh gekətkəta təban nabiltivile terim.’ ²⁰ Beti naslev tile am egəm ale ike, ‘Nasuḡ, namina sam̄ bogai; noruŋ gole len natuhtaol hən nəbesusuan buni. ²¹ Nomətəhw len gaiug husur gutaltal, nəkadum̄ ehəhaiḡ, gulav kuv nəsa gəsariŋi, gotətariv nəsa gəsəməbule.’ ²² Nakin̄ isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa! Len nasoruan sam̄ gotomadhakele, nəvusan gaiug hən nəsabən sam̄. Gaiug gukele ke nudaŋ taltal, nəkadugw ehəhaiḡ, nulav kuv nəsa nəsariŋi mai notətariv nəsa nəsəməbule. ²³ Bimaienan, husur nəsa gəsariŋi nəvat sagw len nalulutar hən ke nəboŋ nototəlmam nətəlav nəvat enan mai naintəres han?’§ ²⁴ Ale ikel mai alat lotoil təban ke, ‘Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəŋavur.’ ²⁵ Ris lotoke, ‘Nasuḡ, gai ikad namina tosəŋavur tia!’ ²⁶ Isor var galit ke, ‘Nukel mai gamit ke, nəvanuan pisi lotoum tovoui len nəsa lotokade, dereh nilav natit am mai galito, avil avan ideh tom̄idol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani. ²⁷ Be galen pisi lotovi enemi sagw gail, lotomətəhun ginau notovi kiŋ salito, səhar galit gəmai, ta bubun galit len nəhogw!’ ”

AYesu ebis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19)

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmāienan tonon, iyar tab vi məhat vi Jerusalem. ²⁹ Nəboŋ tovan pəpadan hən natuhvile eru, a Pefas mai a Petani, len naut lotokisi hən Naḡvehuh Oliv, esəvat ahai susur eru, ³⁰ ike, “Mərevi lan navile ea topat a mo. Nəboŋ mərbəbis lan dereh mirisab natuhtonki totahətəh ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḡati ale səhari gamai. ³¹ Avan ideh beus gamər ke, ‘Məroruḡati hən nəsa?’ mirikele ŋai ke, ‘Nasuḡ timaskade.’ ” ³² Nəboŋ aYesu tosəvat gəlar tonon, arusan ale arusaḡ natit pisi hun aYesu tokele. ³³ Nəboŋ artosah ruḡat natuhtonki enan, amahean gail lous gəlar ke, “Məroruḡati hən nəsa?” ³⁴ Ale arusor var galit ke, “Nasuḡ timaskade.” ³⁵ Beti arosəhari van hən aYesu, aroḡir hən nahurabat səlaru len natuhtonki ale arugol aYesu ebatah səŋavuti. ³⁶ Len nəvanan san, luḡolsan nahurabat salit gail metp̄isal. ³⁷ Nəboŋ togəm pəpadan hən naut naḡisal tovi pan len Naḡvehuh Oliv, naluḡoh hən ahai susur gail kavkav, len nahəhaḡuran salito, lotuḡat kai, putsan nahəsən aGot habat husur namerikel pisi lotorisi tia. ³⁸ Lukai ke, “Got igol ivoi hən atenan, nakin̄ togəm

len nahəsən Nasuḡ aGot!*

Natəm̄at len nəməv

mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!”

³⁹ Be naFarisi galevis len naluḡoh lusor mai aYesu ke, “Hai pusan, kai tas ahai susur sam̄ gail!” ⁴⁰ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nukel mai gamito, naut taḡut hən galito, nəvat galegai lətəkai.”

AYesu itan̄jis naut a Jerusalem

⁴¹ Nəboŋ togəm pəpadan hən naut a Jerusalem, toris nabiltivile enan, itan̄jisi ⁴² ale ike, “Ivoi am ke gamit məttaləboi nəsa təlav natəm̄at mai gamito nəboŋ daməŋai, be aoa, esusuah dan gamito. ⁴³ Nəboŋ tosa dereh tegəm hən gamito. Len nəboŋ enan aenemi samit gail dereh lisah tuan nətan tisahsah vi məhat hən biḡat kəkol hən nabiltivile samito, lidar vis gamito hən ləbeil garu gol gamito. ⁴⁴ Ale ligol nabiltivile timasirsir, gamit mai anatumit mitimāienan. Ligol ke asike ikad nəvat ideh bəpələh gat togon. Dereh timagenan husur mətsaris ləboi nəboŋ aGot togəm hən gamito.”

† 19:11: Naju gail lunau ke aKristo salito dereh tegəm vi kiŋ hən bilav namilen aTevit tovi kiŋ ta sutuai. Ale nəboŋ aYesu togəm pəpadan hən naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegəm vi kiŋ ale dereh gai tehut alat a Rom dan naut a Israel.

‡ 19:13: Namina evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nauman hən nahəbati totor. § 19:23: Naintəres evi nəvat, nəvat sam̄ topasi nəboŋ topat tobəlav len nalulutar. * 19:38: Psa 118.25-26

AYesu len naholəvat todar vis naim siGot

(Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)

⁴⁵ Beti aYesu ebis len naholəvat todar vis naim siGot ale etubat hut alat lotopur hən natit gail ei. ⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw tevi naim na-sor-tuŵ-an,*’ avil mətugol ke egəm ‘naut susuah sinəvanuan vənvnənah gail!’ ”*

⁴⁷ AYesu epusan len nəboŋ pisi len naholəvat todar vis naim siGot. Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail am, lohisi hən ləbīgol bimat. ⁴⁸ Be ləsəsəb nəpīsal hən ləbīgole, bathut nəvanuan pisi loləŋon buni ke lesəsələŋ həni.

20

Nədaŋan siYesu hən Na-il-a-mō-an

(Mat 21.23-27; Mak 11.27-33)

¹ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu toŵusan nəvanuan gail len naholəvat todar vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, logəm həni. ² Lukel mai ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan hən na-il-a-mō-an egai mai gaiug?” ³ Isor var galit ke, “Neus gamit hən nausian sua bai. Kel mai ginau, ⁴ nəbaptaisan siJon, egəm len aGot len nəmav o len nəvanuan?” ⁵ Lusor vahvah mai galit gabag ke, “Datbike, ‘Egəm len aGot,’ dereh teus, ‘Husur nəsa mətsadəlomi?’ ⁶ Be datbike, ‘Nəvanuan,’ dereh nəvanuan pisi letubun gidato, husur lodəlomi ke aJon tovi ahai kelkel ur.” ⁷ Nə lusor vari ke, “Namtsaləboi as tolav mai aJon.” ⁸ Ale aYesu ike, “Ginau am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-mō-an sise topat len ginau hən nəbīgol natgalenan.”

Alat lotorentem nəhol nakrep

(Mat 21.33-46; Mak 12.1-12)

⁹ Beti etubat kel nəbol pusan egai mai nəvanuan gail, ke: “Avan sua imabul nəhol nakrep* ale idam həni van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale len nəyaran san gai ivan ebəlav. ¹⁰ Len nəboŋ nakrep tomen, esəvat naslev sua van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpehūn nakrep galevis tovi esan. Avil luŵasi, losəvati van, səlav natideh. ¹¹ Nə amahean nəhol esəvat naslev sual am, be gai am lugol maien həni, luŵasi, lugol isa həni, ale losəvati van, səlav natideh. ¹² Nə esəvat sual am tətəs ale luŵabuburi, lubar həni vivile. ¹³ Amahean ike, ‘Nigol nəsa? Nigol timaiegai ke: dereh nesəvat anatugw ulumian notoləmas buni hən ke hum ma nahurulit bisa, ale ləbīgol binor həni.’ ¹⁴ Be nəboŋ alatenan lotorisi, lusor utaut həni ke, ‘Atenan, nəboŋ atəman bimat, gai tikad nəhol balai; datiparu buni hən datbikad nasugsugur san pisi!’ ¹⁵ Nə lubar həni dan nəhol nakrep ale luparu buni.”

AYesu isor am ke, “Amahean nəhol dereh tigol nəsa hən galito? ¹⁶ Dereh tegəmai, tigol alat lotorentem nəhol limat, ale tilav nəhol nakrep enan mai ideh tile.” Nəboŋ nəvanuan gail lotosəələŋ hən natenan, luke, “Natenan satimaienan!” ¹⁷ Be aYesu ekəta inor van hən galito ale ike, “Bimaienan, namilen natosian egai topat len nəbē sua ta sutuai nəsa? “Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai beləboi bīgol naim bihav mai binor.*”

¹⁸ Nəvanuan pisi ləbitech len nəvat enan, dereh limaburbur, mai avan ideh, nəvat bitech lan, dereh tipat dole.*”

¹⁹ Beti ahai pusan gail hən nalo mai abiltihai tutumav gail ludas pīsal hən ləbitah gat aYesu len namityal enan ŋai bathut loləboi ke len nəbol pusan enan isor tas galito. Avil lomətahw len nəvanuan gail.

Vur nətaks van hən aSisa

(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)

²⁰ Beti lokəta bunusi ale losəvat nəvanuan galevis lotogəra si ke lotokitin hən ləbisəb nəsaban len nasoran san hən ləberinji len navəlan mai nədaŋan seuleRom tovi gavna. ²¹ Imagenan nəvanuan nagəgərasan gail lousi ke, “Hai pusan, namtoləboi ke gaiug gotosor, gotopusan tonor. Nəvide sam epitoŵ van hən nəvanuan pisi, ideh satile, ale gopusan hən nəpīsal siGot len nakitinan. ²² Inor hən datbēvur nətaks van hən aSisa m̄au a?” ²³ Avil aYesu ekəta ləboi na-sor-gəra si-an salito ale ikel mai galit ke, ²⁴ “Vusan ginau hən natenarius* tesua. Nəhon mai nahəsən ase arupat lan?” Ale luke, “ASisa.” ²⁵ Ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai

* 19:46: Isa 56.7 * 19:46: Jer 7.11 * 20:9: Isa 5.1 * 20:17: Psa 118.22 * 20:18: Isa 8.14-15 * 20:24: Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nəvat hən nauman hən nəmaribonj esua.

aSisa nĕsa tovi seSisa, ale lav mai aGot nĕsa tovi siGot.”²⁶ Ale lodĕdas lĕbisabĕ nĕsaban ideh len nasoran san ei len nĕhon nĕvanuan gail. Luĕarĕ len na-sor-vari-an san, ale lĕsasor am.

*Na-le-mĕhat-an dan nĕmatan, mai nĕlahan
(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)*

²⁷ NaSattiusi galevis (lotoke na-le-mĕhat-an dan nĕmatan eĕuer),^{*} logĕm hĕn aYesu. Lousi²⁸ ke, “Hai ĕusan, aMoses itos mĕos gidato ke, aulumĕn ideh, aĕan ĕimat be asoan ĕitoh mai anatan ĕĕeuer, atenan timaslah mai nĕbatunau hĕn ĕikad anatan gail mĕos aĕan.”²⁹ Ale boĕ sua ikad alatmiĕan lotomĕlevru. Ahai a mĕo ilah mai aĕhĕaĕut sua, be imat, anatan eĕuer.³⁰ Aĕan tohusur ahai a mĕo ilah mai nĕbatunau,³¹ ĕeti aĕan tohusuri am imaienan. Alatmiĕan lotomĕlevru lumat maienan ĕisi, anatulit eĕuer.³² Namĕkot alitenan tu imat.³³ Ale namtous gaiug ke, ĕimaganan, len na-le-mĕhat-an dan nĕmatan, naĕhĕaĕut enan dereh tevi asoan ase? Husur ke alatmiĕan lotomĕlevru ĕisi lulah maii.”³⁴ Na savi aGot ikel mai galit ke, “Nĕvanuan len navile a pan lulah mai ludamĕ hĕn nĕlahan.”³⁵ Avil alat aGot totabtabuh len galit hĕn lĕbitoh vi sutuai, mai hĕn lĕbitoh len na-le-mĕhat-an dan nĕmatan, galit, asike lulah, aĕan ideh asike idamĕ hĕn lĕbilah.³⁶ Ale lodĕdas lĕĕimat am, husur losumĕn aĕel gail, lovi anatan aGot gail bathut togol lotole mĕhat dan nĕmatan.³⁷ Be len nĕĕolan husur nĕhai toĕarĕ,^{*} aMoses boh isor vĕhoti ke, alat lotomat lule mĕhat dan nĕmatan husur ekis Nasuĕ hĕn ‘aGot siApraham mai aGot seIsak mai aGot siJakop.’³⁸ Gai savi aGot silat lotomat be evi aGot silat lotomaur, husur len nabunusian siGot, galit ĕisi lumaur.”³⁹ Ahai ĕusan galevis hĕn nalo lusor vari ke, “Gokitin ahai ĕusan!”⁴⁰ ĕeti aĕan ideh sail ĕuri hĕn ĕeusi hĕn nausian ideh am.

*aKristo anatan aTevit mau a?
(Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)*

⁴¹ Be aYesu eus galit ke, “Nĕvanuan gail luke aKristo, aGot totabtabuh lan, evi anatan ulumĕn siTevit mabe?”⁴² Husur aTevit, gai ikele len nalĕbulat hĕn Nĕĕe gail ke:

“ ‘Nasuĕ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
‘Ēĕĕatah tarĕt len nĕmatu sagw,

⁴³ vir nĕĕerih aenemi samĕ gail pipit narierĕ ĕĕlaru
hĕn lĕĕevi ut kĕmas.”^{*}

⁴⁴ Imaienan aTevit ĕekisi hĕn ‘aMasta,’ evi anatan mabe?”

*aYesu ikel ĕuli ke navivan isa
(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)*

⁴⁵ Nĕboĕ nĕvanuan ĕisi lotosĕsĕloh, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke,⁴⁶ “Mĕtelĕĕgau hĕn ahai ĕusan gail hĕn nalo. Lolĕmas hĕn lĕĕiyaryar mai nahurabat toĕĕĕelav lotosuni. Lolĕmas hĕn nĕvanuan gail lĕĕike, ‘Ivoi,’ mai galit len nĕmaket, lolĕmas nĕhai ĕĕĕatah tovoi ĕai len naim naĕonĕonan, mai lolĕmas hĕn lĕĕĕĕatah rivuh len nĕhanan gail.”⁴⁷ Lulav kuv ĕis naim mai nasugsugur sibatunau ĕhĕaĕut gail, be len nagĕĕerasan salito len nĕhon nĕvanuan gail, lusor tuĕ eĕĕĕlav. Alatenan dereh lipanis sĕhor alat lĕsĕmaienan.”

21

*Naviolan sibatunau ĕhĕaĕut
(Mak 12.41-44)*

¹ Nĕboĕ aYesu tokĕmaienan tonoh, eris alat lotokad natite nĕboĕ lotorih naviolan salito len nabokis hĕn nĕvat len naim siGot.² ĕeti eris nĕbatunau namasal sua torih natuhkoin eru artovi kopa.³ Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nĕbatunau egai tovi mĕsal eviol sĕhor galit ĕisi.”⁴ Husur galit ĕisi lovil kinit naviolan gail dan tosoĕor lotopul hĕni, be dan tokĕkereh toĕarĕ, alitegai eviol hĕn natit ĕisi san hĕn ĕimaur lan.”

*Nagilen nĕboĕ ta tahw
(Mat 24.1-14; Mak 13.1-13)*

⁵ Nĕboĕ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke eĕhas buni hĕn nĕvat toĕilbil mai naviolan gail van hĕn aGot, aYesu ike,⁶ “Natgalen mĕtorisi, dereh len nĕboĕ gail lĕĕĕĕmai, asike ikad nĕvat ideh ĕĕĕalah gat togon, dereh limasirsir ĕisi.”⁷ Na lousi ke, “Hai ĕusan, natgalenan levisi ĕais? Ale dereh tikad nĕsa ĕĕĕusan nĕboĕ hĕn natgalenan lĕbisarpoh?”⁸ Isor var galit ke, “Mĕtelĕĕgau ke aĕan ideh sateĕeras gamito hĕn mĕĕisab, husur dereh tisoĕur legĕm len nahĕsagw like, ‘Ēinau boh aKristo!’ mai, ‘Ēĕĕarĕ nĕboĕ

* 20:27: Uman 23.8

* 20:28: Deu 25.5-6

* 20:37: Exo 3.1-6

* 20:43: Psa 110.1

tegəmaï! Samtehusur galito! ⁹ Nəboŋ mətbesəsəloŋ həni ke, ikad nəbilitəbalan gail mai nəbalan tomətahun alat lotoi a mo, samtemətahw. Husur natgalenan limasvisi a mo, be nəboŋ ləbimadhavisi, savi nagilen sal.”

¹⁰ Beti ikel mai galit ke, “Naluvoŋ hən nəvanuan naut sua dereh tibal mai naluvoŋ hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. ¹¹ Len naut tile gail dereh tikad nəbilitudu gail, tipar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit bevisi, nəvanuan piŋi ninelit bepil lan, mai natetətan toyalyal len nəmav. ¹² Avil a tahw hən natgalenan, galit dereh litah gat gamito, ale lemədas bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim nəbonbonan mai naim nəbaŋisian gail. Dereh lesəhar gamit vi lan nakiŋ mai gavna gail sil nahəsagw. ¹³ Len nəboŋ enan dereh tipat len gamito hən mətbikel kot na-kel-uri-an tovoi husur ginaw. ¹⁴ Imaienan, mitinau səhoti ke samteutaut hən mətbisor gol gamit bagab. ¹⁵ Bathut dereh neviol mai gamito hən nasoran mai namitisau hən nənauan tokitin hən ke, aenemi samit gail ledədas ləbisor var gamito o ləbisor tas gamito. ¹⁶ Atəmamit, anamit, avamit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh lerin gamit len navəlan aenemi samit gail. Dereh lerin gamit galevis len nəmatan. ¹⁷ Nəvanuan piŋi dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw. ¹⁸ Be nasivurumito dan navurumito asike imasig. ¹⁹ Len nə-dan-beri-an samito dereh mitikad nəmauran vi sutuai.

Naut a Jerusalem timasirsir
(Mat 24.15-21; Mak 13.14-19)

²⁰ “Be nəboŋ mətberis naut a Jerusalem, navəshəsoltia gail lotodar visi, len nəboŋ enan dereh məteləboii ke pəpadaŋ timasirsir. ²¹ Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam mətahw dani vi lan naut tobaŋ vėhuh. Ale alat lototoh len navile enan limasrinji, mai alat lotosuh marireu salebis lan. ²² Husur nəboŋ galenan levi nəboŋ hən nəpanismen, hən natit piŋi natosian gail lotokele ləbisarpoŋ.* ²³ Nulolosa hən alat ləbetian mai alat ləbėvəhasus len nəboŋ enan! Husur len naut egai dereh tikad na-bilitiləŋon-isa-an mai nəlol paŋpaŋ topansem nəvanuan galegai. ²⁴ Nəbu nəbalan gail lita bun galito həni, ale aenemi salit gail dereh libaŋis gat galit beti səhar galit vi tut vi lan nəkantri piŋi. Ale nametbos gail dereh lipal sar nəbilitivile Jerusalem, il a mo həni van vəbar nəboŋ salit beŋib.

Nəgəmaian siNatun Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Mak 13.24-27)

²⁵ “Natit tiltile gail levisi hən namityal, nahəbati mai narteso gail.* Len navile a pan, nəvanuan gail len nəkantri gail dereh lemətahw, ledədarŋəbu, nau tuhatuh hən nəwalan hən nətas mai nahəbasoduŋ. ²⁶ Nəvanuan gail dereh nəlolit tiŋonŋon len namətahwan salit mai nəvatvat-viri-an hən nəsa bevisi len navile a pan. Husur nədanjan gail len nəmav dereh lekurkur. ²⁷ Beti len nəboŋ enan dereh leris aNatun Nəvanuan begam len nəmavukasw, len nədanjan mai nəyalyalan totibau.* ²⁸ Nəboŋ natgalenan ləbetubat visi, məteil gəgat tinor husur asike idareh nə-lav-kuvi-an samito dan nəmauran hən navile a pan, dereh tihav.”

Nəbol pusan hən nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Mak 13.28-31)

²⁹ Beti ikel nəbol pusan mai galit ke: “Məteris nəhai nafik mai nəhai piŋi am. ³⁰ Nəboŋ lotodumtoŋ, məteləboi mətberis ləboii ke nəboŋ naut pudpud begam pəpadaŋ. ³¹ Imagenan, nəboŋ mətberis natgalenan bevisvisi, məteləboii ke natoŋan pipihəbalan aGot satogəm pəpadaŋ. ³² Nukel nakitinan mai gamit ke, naur egai asike lumat vəbar natgalen piŋi ləbisarpoŋ. ³³ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoran sagw asike imasig boŋ ideh.

Məteutaut!

³⁴ “Məteləlagau hən ke samtetərog, samtigol navide tosa len natərogan mai samtinau masuŋ hən nəmauran len navile a pan o nəboŋ enan dereh tegəm ale mətosəhoŋut lan hum məttobat len nəhai tata. ³⁵ Husur dereh tegəmaï len galit piŋi lotosuh len navile a pan kavka. ³⁶ Mətehlalul tabtab, ale sor tuŋ ke məteləboi mətbigam yav dan natgalen piŋi pəpadaŋ hən bevisi, ale mətbeil len nəhon aNatun Nəvanuan.”

³⁷ Nə len nalennəyal piŋi aYesu epusan len naholəvat todar vis naim siGot, be len mariug ivan vatoh len Navėhuh Oliv. ³⁸ Ale nəvanuan piŋi lulele dudulan somilan hən ləbevi lan naholəvat todar vis naim siGot hən ləbesəsəloŋ həni.

* 21:22: Hos 9.7

* 21:25: Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31

* 21:27: Dan 7.13; KelV 1.7

22

*Ajutas epur hən aYesu**(Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53)*

¹ Len nəboŋ enan Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, lotokisi hən nəPasova, egəm pəpadan. ² Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo luke lisab napisal ideh hən ləbigol aYesu bimat, be savi len nəhon nəvanuan gail husur lomətahw len galito.

³ Beti aSetan ebis len ajutas lotokisi hən alskariot, gai tovi sua len ahai susur lotovi 12. ⁴ Ale ajutas ivan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən bisor mai galit husur napisal ideh hən bəriŋ aYesu len navəlalito. ⁵ Lohəhəvur masuŋ ale ludam hən ləbilav nəvat nasilva maii. ⁶ Ale ajutas idam, beti idas pisal hən bəriŋ aYesu len navəlalito nəboŋ naluŋoh ləsetah maii.

*NəPasova naməkot siYesu**(Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30)*

⁷ Beti nəmaribon hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan egəmai. Len nəboŋ enan lotutumav hən natuhsipsip hən nəPasova. ⁸ AYesu esəvat aPita mai aJon, ike, “Mirivan vautaut hən nəhanian hən nəPasova hən datbihani.” ⁹ Ale arousi ke, “Guke namreutaut hən a be?” ¹⁰ Isor var gəlar ke, “Nəboŋ mərbəbis len nabiltivile, naulumtan sua topat nabiliwai topul dereh tebubur mai gaməru. Mərehsuri vi lohoim tobis lan ¹¹ ale kel mai amahean naim ke, ‘Ahai pusan eusi ke: ‘Narum simetbos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail lan.’” ¹² Atenan tevusan gaməru hən nabiltirum tokad natit pisi dattoləŋoni. Məreutaut ei.” ¹³ Na aruvan, arusab natit pisi hun tokel mai gəlaru, ale aroutaut hən nəPasova.

*Nəhanan naməkot siNasub**(Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25)*

¹⁴ Nəboŋ namityal hən nəhanan togəmai, aYesu ipat hən nətarhəgarin hən bihan. Ale ahai pispisul san gail luŋon maii. ¹⁵ Ale ikel mai galit ke, “Noləŋon buni tia ke nihan nəPasova egai mai gamito a tahw hən nəbeləŋon bisa. ¹⁶ Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir nəsarpoŋan han len natohan pipihabəlan aGot.”

¹⁷ Nəboŋ tolav nabiliwai, tosipa hən, ike, “Mitilav nabiliwai egai ale pəpəhuni mai gamit gabag. ¹⁸ Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas nəwain† vir natohan pipihabəlan aGot bəgəmai.”

¹⁹ Nəboŋ tolav nabəta, tosipa hən, eburi, beti ilavi mai galito, ike, “Egai nibegw notoviol hən mōs gamito. Gol timaiegai hən mətbinau gat tin hən ginau.”

²⁰ Len navide toŋitoŋ, nəboŋ lotohan tonon ilav nabiliwai ike, “Egai nabiliwai hən na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw, nəda hagw bisel mōs gamito len nəmatan sagw. ²¹ Be atenan bəriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail, navəlan atenan ipat len natev mai navəlagw.* ²² Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan surman aGot toriŋ gati tia,* avil atenan bəriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.”* ²³ Beti lotubat usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natenan.

Ase etibau səhor galito

²⁴ Lotubat vitvituh len galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito. ²⁵ Na aYesu ikel mai galit ke, “Len navile a pan, nakir hən nametbos gail, lupatpat galit məhat len nədanjan salito; ale nametbos gail lokis alat lotoil a mo hən galito hən ‘Na-vi-tarhəte-an salito.’” ²⁶ Be gamit samtimaianan. Ideh len gamito totibau masuŋ, gai timasgəm surman ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a mo, timasgəm surman nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile. ²⁷ Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən bilav nəhanian maii? Len nabunusan silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginau boh notoum kəmas samito. ²⁸ Gamit boh mətutah mai ginau akis, naut kəmas napisal sagw todan nəboŋ nəvanuan gail lotomətahun ginau. ²⁹ Surman aTəmagw tolav na-il-a-mo-an len natohan pipihabəlan mai ginau, imaianan, gagai nulavi mai gamito. ³⁰ Dereh mitihan, mətəmun len natev sagw len natohan pipihabəlagw ale mətəbətah len nabiltihai bəbətah gail hən mətəpəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael.

*Ahai susur gail, nəmauran dereh tidan len galito**(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38)*

* **22:1:** Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, alat lotovi ju lokisi hən NəPasova, nəboŋ aGot togol ahai a mo gail pisi silat a ljiŋ lumat be səbar alat a Israel. † **22:18:** Len naut egai, natosian ike navit nəhau (tovi navit nakrep), be namilen nəwain. * **22:21:** Psa 41.9 * **22:22:** Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24 * **22:22:** Uman 1.18

³¹ “Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən bisab gamito ke mətumabe, hum naulumian hən nəhol todardar hən nəhad mōs namisurhuwit bīteh tur lan, be nəsogsog pīsi han bəshu. ³² Avil nusor tuṽ mōs gaiug tia hən ke, nadəlomian sam̄ asike iteh. Ale nəboŋ gəbīpair təlmam, gigol galit lotovi ahai susur gail am ke lidan̄ am.” ³³ Be aPita ikel maii ke, “Nasub, noutaut hən nəbitah mai gaiug van hən naim bəbaŋis mai nəmatan!” ³⁴ Ris aYēsu tosor vari ke, “Nukel mai gaiug, Pita, natoulumian asike ekəkəraiko daməŋai vəbar gəbīkel vəha-tor hən ke gəsaləboi ginau.”

³⁵ Beti aYēsu ikel mai galit ke, “Nəboŋ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut tōbuer, mətōmidol hən natideh a?” Ale lusor vari ke, “Ao.” ³⁶ Ikel mai galit ke, “Be gagai, atenan bīkad nəpaus timaspati mai tipat nəhad səsəŋon am. Ale asike bīkad nəbu nəbalan, timaspu hən nahurabat naut susus san hən bəvur bəsu. ³⁷ Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassarpoh len ginau ke, ‘Len nənauan salit lorin̄i hum alat lotosa.’* Ale nəsa lotosi husur ginau egam bar nəsarphan han ta bogai.” ³⁸ Na lukel maii ke, “Geris, Nasub, nəbu nəbalan toru!” Be gai ike, “Tinoŋ!”

Len Nəvehuh Oliv

(*Mat 26.36-46; Mak 14.32-42*)

³⁹ Beti aYēsu evivile, ale iyar vi lan Nəvehuh Oliv hum nəvide san. Ahai susur san gail lohusuri. ⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan, ikel mai galit ke, “Mitisor tuṽ hən asike mətəbīteh len nəsaan totaltal ke mətəhusuri.” ⁴¹ Ivan dan galito vəbar naut avan ideh beləboi bətuṽ hən nəvat lan, etəŋedur, ale isor tuṽ. ⁴² Ike, “Ita, bəvi naləŋonian sam̄, lav kuv nabīliwai hən naləŋon-isa-ṽəsa-an egai dan ginau. Avil nəsa gotoləŋoni tevisi, savi nəsa notoləŋoni.” ⁴³ Ale aŋel sua hən nəmav evisi hən ale igole idan̄.† ⁴⁴ Len nənauan san mai nəlon totuhathuh masuṽ, isor tuṽ habat van van napilal san etub̄ hun nəda toturtur len tan.

⁴⁵ Nəboŋ tole məhat dan na-sor-tuṽ-an, etəlmam van hən ahai susur gail ale isaḅi ke lotopat, nibelit eməhav husur nalolosaan. ⁴⁶ Na ikel mai galit ke, “Imabe mətupat? Mitile məhat, sor tuṽ hən asike mətəbīteh len nəsaan totaltal ke mətəhusuri!”

Lutah gat aYēsu

(*Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11*)

⁴⁷ Nəboŋ tosor sor sal, naluṽoh sua egəmai. Ale aJutas tosua len toseŋavur pisan toru, gai eil a mō. Egəm ben aYēsu hən bəsum̄ nətarhon, ⁴⁸ avil aYēsu eusi ke, “Jutas, gumabe? Gaiug gosum̄ nətarhogv hən gəberin̄ ginau, aNatun Nəvanuan len nəvəlan aenemi sagw gail a?”

⁴⁹ Nəboŋ alat lotohusur aYēsu lotoris nəsa bəvisi, luke, “Nasub, namtiḅal mai galito hən nəbu nəbalan a?” ⁵⁰ Beti galit sua itai naslev seḅiltihai tutumav, ta kotov nədarin̄an nəmatu. ⁵¹ Avil aYēsu ike, “Mitinoŋ, samtimagenan!” Ale ibar nədarin̄an, gole imaur. ⁵² Beti aYēsu ikel mai aḅiltihai tutumav gail, alat lotokəkəkəta kəkol hən naim siGot mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke, “Imabe mətogəm, lav nəbu nəbalan mai nəbatw gail gəmai hən mətəbitah gat ginau hum notovi vanuan nəbalan toke tiḅal mai alat lotoil a mō?” ⁵³ Len nəmariboŋ pīsi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mətəsar ginau. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədan̄an hən nəmargobut.”

APita ike saləboi aYēsu

(*Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27*)

⁵⁴ Beti lutah gat aYēsu, losəhari van vi lohoim seḅiltihai tutumav. APita ehusur galit van, be səyar pəpadan̄. ⁵⁵ Nəboŋ lototun̄ nəhab rivuh len naholəvat todar vis naim ale lototitileh bonbon, aPita ebətah, tah mai galito. ⁵⁶ Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ toḅətah ale nəsalalumean hən nəhab tom̄ias. Ale ekəta mətətal van hən, ike, “Ategai am itah mai atenan!” ⁵⁷ Avil aPita isor tasi ke, “Litegai, ginau notətan hən gai!” ⁵⁸ Beti sədareh ŋai togon torisi, ike, “Gaiug am, govi galit sua!” Avil aPita ike, “Aoa Tegai, savi ginau!” ⁵⁹ Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor saḅi, ike, “Ategai boh itah maii, bathut gai am evi auleKalili.” ⁶⁰ Avil aPita ike, “Tegai, notətan hən nəsa gotokele.” Vəha-sua ŋai, nəboŋ tosor sal, natoulumian ekəkəraiko. ⁶¹ Nasub̄ ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasub̄ nəboŋ tokel maii ke, “A tahw hən natoulumian bəkəkəraiko daməŋai, gaiug dereh gikel vəha-tor hən ke gəsaləboi ginau.” ⁶² Ale aPita evivile, itan̄ lolosa masuṽ.

NəSanhitrin lukot hən aYēsu

(*Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24*)

* 22:37: Isa 53.12 † 22:43: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 43-44 egai.

⁶³ Alat lotokəkəkəta kəkol hən aYesu lotubat sor vilesi van, luṽasi, ṽasi, ṽasi van, ⁶⁴ lubarjis gat namətan ale loususi ke, “Sss Hai kelkel ur, ase toṽas gaiug?” ⁶⁵ Ale lukel natit isoḅur am, losəvari vəsa tibatbat.

⁶⁶ Nəḅoṅ naut tolan nəSanhitrin luḅoṅḅoṅ. Alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah len naḅoṅḅonan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito. ⁶⁷ Luke, “Gəḅevi aKristo, aGot totabtabuh lan, kel mai ginamito.” Avil ikel mai galit ke, “Nəḅəkəmaianan mai gamito, asike mətodəlom ginau, ⁶⁸ ale nəḅəsus gamito, asike mətusor var ginau. ⁶⁹ Be gagai van aNatun Nəvanuan dereh teḅətah len nəmətu siGot hən ḅikad nədaṅan.”* ⁷⁰ Galit piṣi lousi ke, “Gaiug mṽau, aNatun aGot a?” Ale isor var galit ke, “Gamit mətuke ginau boh.” ⁷¹ Beti luke, “Datsaləṅon avan ideh am hən ḅikel ur nəsaan ategai tokele. Husur gidat səḅodato datosəsəloṅ həni len nabuṅon gabag!”

23

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Beti, naluṽoh kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate. ² Lotubat sor tas aYesu, il hirhir lan ke, “Namtusəḅ ategai ke tosəhar suluṽ nəvanuan sinamit gail len napisal tosa. Ikai tas na-ṽur-nətaks-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKristo, aGot totabtabuh lan tovi a kiṅ sua.” ³ Nə aPilate eus aYesu ke, “Gaiug govi kiṅ seju gail a?” Ale isor vari ke, “Gaiug boh gukele.” ⁴ Beti aPilate ikel mai abiltihai tutumav gail mai naluṽoh gail ke, “Nusəḅi ke ategai səkad nəsəban.” ⁵ Avil lutaltal ke, “Gai ipair hən nənanuan sinəvanuan gail hən naḅusanan san len naut piṣi a Jutea, gol loluṽoh ḅal taṽtaṽor. Etubat a Kalili vəḅar naut egai!”

AYesu len nəhon aHerot

⁶ Nəḅoṅ aPilate tosəsəloṅ həni, eusi ke gai ḅevi auleKalili. ⁷ Ale nəḅoṅ tosəsəloṅ ləḅoi ke aYesu totoh pipihəḅalan aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot, gai am totoh len naut a Jerusalem len nəḅoṅ enan. ⁸ Nəḅoṅ aHerot toris aYesu ehəḅaṽur masuṽ, husur sutuai eləṅoni tia ke terisi, bathut esəsəloṅ hən naholan tohusuri, ale ike teris aYesu ḅigol namerikel ideh. ⁹ Nə aHerot eus nausian tosəḅur be aYesu sasor vari. ¹⁰ Ale abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo, lusor idan, lusor lol paṅpaṅ ke aYesu tosa. ¹¹ Beti aHerot mai nasoltia san gail loṅit nəholit van həni hum gai tovi ut kəmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale losəvati təlmam van hən aPilate. ¹² Len nəḅoṅ enan ṅai aHerot mai aPilate gəlar gabag arogəm vi bubur beti. Husur sutuai arovi enemi səlar gabag.

AYesu len nəhon naluṽoh

(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39-19.16)

¹³ Nəḅoṅ aPilate tokis abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō mai nəvanuan gail tonon, ¹⁴ ikel mai galit ke, “Mətosəhar ategai gəm hən ginau hum ke avan sua tosəhar suluṽ nəvanuan gail len napisal tosa. Nəḅoṅ notoususi len nəḅomito, nəsəsəḅ nəsaan ideh len ategai məttosor tasi, kel ke tosa. ¹⁵ AHerot am səsəḅ nəsaan ideh lan, husur aHerot esəvat təlmam həni gəm hən gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hən ḅimat sile. ¹⁶⁻¹⁷ Imaianan, dereh nigol lebilas masuṽ həni ale teləḅoi ḅivan.”* ¹⁸ Avil galit luḅoṅ, kai habat ke, “Səhar ategai vi tut, aParappas tevivile mōs ginamito!” ¹⁹ (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, ḅar həni len naim ḅəḅəjis sil togol nəvanuan lotoluṽoh, ḅal taṽtaṽor len nabiltivile hən ləḅemədas nəgavnen, mai igol avan sua imat.) ²⁰ APilate isor van hən galit tətəs am bathut ike teriṅ aYesu tivan. ²¹ Avil lukai habat van ke, “Timat! Timat len nəḅai balbal!” ²² Len na-ṽəḅa-ḅor-an aPilate isor van hən galit ke, “Imabe? Igol nəsa tosa? Nəsəsəḅ kas nəsaan ideh lan tonor hən ḅimat sile. Imaianan dereh nigol ke lebilas masuṽ həni ale neriṅi tivan.” ²³ Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəḅai balbal, ale ludanṅ ḅur aPilate. ²⁴ Nə aPilate eriṅi ke tiḅol nəsa lotoləṅoni. ²⁵ Ale atenan lotousi, aParappas totoh len naim ḅəḅəjis sil togol nəḅalan hən ḅemədas nəgavnen mai togol nəmətan, eriṅi evivile. Avil eriṅ aYesu len navələlito hən ləḅigol nəsa lotoləṅoni həni.

Lupos gat aYesu len nəḅai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)

²⁶ Nəḅoṅ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriṅ nəḅai balbal lan hən ḅipati husur aYesu. ²⁷ Ale nəvanuan isoḅur masuṽ lohousuri. Galevis lotovi alatpəḅaṽut lois, luṽosṽos niḅelito, lutanṅi. ²⁸ Be

* 22:69: Psa 110.1 * 23:16-17: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves 17 Len nəḅanan enan APilate timasriṅ nəvanuan sua toḅanṅi gati a mō tevivile.

aYesu ipair van hən galit ke, “TobtaJerusalem gail, samtitanis ginau be mititanis gamit gabag mai anatunit gail. ²⁹ Husur len nəboŋ bəgəmai nəvanuan gail dereh like, ‘AGot igol navoian van hən alatpəhəvut lotobutoh, nəhad hən natətai gail ləsəpasus, mai nasus gail ləsəvəhasus!’ ³⁰ Beti ‘dereh lisor mai nabiltivehuh gail ke, “Rus vi pan bar ginamito!” Lisor mai natuhvehuh gail ke, “Kabut gol ginamito!” ³¹ Husur ke nəvanuan gail ləbigol natgalenan nəboŋ nəhai tomaur sal, nəsa bevisi nəboŋ nəhai biŋod?”[†]

³² Ikad naurumən eru, artobur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru van hən ləbigol arəbimat mai aYesu. ³³ Na nəboŋ lotobar naut lotokisi hən Nabələshukadhutamat, lorinji itahətah len nəhai balbal ei, gai mai naurumən eru artosa, esua len nəmatu san, togon len nəmair. ³⁴ AYesu ike, “Ita, gerubat nəsaan egai dan galito, husur ləsələboi nəsa lotogole.”[‡] Beti lubar hən nəvat hən ləbisabi ke as tikad nahurabat san gail. ^{*} ³⁵ Nəvanuan gail loil, lokəta bunusi. Ale nəvanuan totibau salit gail lobit nabunolit van hən aYesu, lusor vilesi. Luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail; bevi aKristo siGot, aGot totabtubuh lan, tilav kuv gai gabag!” ³⁶ Nasoltia gail am lusor vilesi, logəm pəpadaŋ, lav navinika[§] van həni. ^{*} ³⁷ Luke, “Gəbevi kiŋ seju gail, lav kuv gaiug səbom!” ³⁸ Ale ikad natosian sua a məhat həni toke, “AKiŋ seju gail bogai.”

³⁹ Gəlar sua, tovi ulumən tosa totahətah ei, isor mədasi ke, “Gaiug gəsavi aKristo aGot totabtubuh lan a? Mjəə! Təmagenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginamər am!” ⁴⁰ Be togon isor lan ke, “Gəsamətahw len aGot a? Ivoi ke gemətahw husur nəpanismen sam epitoŋ hən esan. ⁴¹ Ale gidaru darupanis inor husur darukad nəpanismen tonor hən nəsa dartogole, be ategai, gai sagol natideh tosa.” ⁴² Ale ike, “Yesu, nau gat ginau nəboŋ gəbəgəm vi kiŋ.” ⁴³ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai dereh gitoh mai ginau len naut nahəhəvuran tovi Paratais.”

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

⁴⁴ Pəpadaŋ hən natubliəl nəmargobut ikabut gol piŋ naut kavkav vəbar namityal totor ut mədau, ⁴⁵ husur nəyal satun am. Ale nabiltikaliko topəpehun naim siGot emətar len nahudhut eru. ^{*} ⁴⁶ Beti aYesu ikai habat ke, “Ita, gagai noriŋ nanunugw len navələm.” Nəboŋ tokəmaienan tonor, eməsəl, imat. ^{*}

⁴⁷ Nəboŋ nasenturion toris nəsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, “Kitin ategai evi nəvanuan tonor bogai!” ⁴⁸ Naluŋoh luŋon hən ləbəkəta ris nəsa tovisi. Nəboŋ lotorisi, len natəlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh nəmabulito. ⁴⁹ Ale galit piŋi lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatpəhəvut lotohusuri a Kalili, loris piŋ natgalenan. ^{*}

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)

⁵⁰ Ikad naurumən sua, nahəsən aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor. ⁵¹ (Gai sədəm mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uleArimatea, navile sua len naut a Jutea, totoh vir natohan pipihələlan aGot. ⁵² Ivan hən aPilate ale eus niben aYesu. ⁵³ Beti ipat kuvi vi pan, ruŋ gole len nəkaliko tovi linen ale riŋi len naburhuvat nəmatan lotota puŋuli tia. Ləsətavun avan ideh len nəbur enan sal. ⁵⁴ Ale evi Nəboŋ Nautautan, nəSappat pəpadaŋ bətuŋat^{**}. ⁵⁵ Alatpəhəvut, lototah mai aYesu a Kalili, lohusur aJosef ale loris naburhuvat nəmatan mai navide toriŋ niben topələh lan. ⁵⁶ Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nəbon tosusau mai nəhai pəhas gail mōs niben.

Ale len nəSappat luŋavŋav husur nalo siMoses. ^{*}

24

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)

¹ Len nəmaribon metəkav hən nawik, ^{*} dudulan somilan, alatpəhəvut lovi lan naburhuvat nəmatan, lutariv natit tosusau lotoutaut hən gail tia. ² Lusaŋ nəvat nabopita torib tia dan

^{*} **23:30:** Hos 10.8 [†] **23:31:** Namilen ke ləbigol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsa səhori hən galit tile.

[‡] **23:34:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasuruan egai: aYesu ike, “Ita, ruŋat nəsaan egai dan galito husur ləsələboi nəsa lotogole.” ^{*} **23:34:** Psa 22.18 [§] **23:36:** Navinika evi nəwain tomatu van vakon. ^{*} **23:36:** Psa 69.21

^{*} **23:45:** Exo 26.31-33 ^{*} **23:46:** Psa 31.5 ^{*} **23:49:** Psa 38.11 ^{**} **23:54:** Evi naut mədau, pəpadaŋ hən namityal bimasur. ^{*} **23:56:** Exo 20.10; Deu 5.14 ^{*} **24:1:** NəSappat seju gail etubat len naFrate nəboŋ namityal tomasur, ale inon len nəSarete nəboŋ namityal tomasur. Gol ke nəmaribon metəkav hən nawik evi Sade.

nabur nēmatan ³ avil nēboŋ lotobis, lēsəsaḅ niben Nasuḅ aYesu. ⁴ Nēboŋ lotonau tētan hən natenan sal, be losəhoḅut len nauluḅtan toru artoil ben galito, artosun nahurabat tokabkabil. ⁵ Ninelit epil vəsa, ale lotəgedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai galit ke, “Mətudəŋ maḅ hən avan tomaur len naut silat lotomat?” ⁶ Atenan satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitinau tēlmam hən nēboŋ totoh len naut a Kalili sal, ⁷ tokel mai gamit ke, “Nəvanuan gail limasriŋ aNatuN Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timastahətah len nəhai balbal, ale len nəmariboŋ totor timasle məhat tətəs.” ⁸ ⁹ Beti lunau tēlmam hən nasoruan san, ⁹ ale nēboŋ lototēlmam dan naburhuvat nēmatan, lukel piis natgalenan mai Tosəŋavur Pisan Tosua mai ahai susur tile gail am. ¹⁰ Alatpəhaḅut galenan lotokəmaienan mai ahai pispisul gail: lovi aMeri ta Maktala, aJoanna, aMeri anan aJemes mai alat lototah mai galito. ¹¹ Avil ahai pispisul gail ləsədələm nasoruan enan husur lunau ke səkad namilen. ¹² Be aPiḅa ile məhat, igam vi lan naburhuvat nēmatan. Nēboŋ toḅetḅet hən bəkəta vi lan ḅurhuvat, eris nəkaliko nalinen gail ŋai, ale ivahim, ipaŋ len nəsa tovisi.

Nap̄isal vi Emmaus

(Mak 16.12-13)

¹³ Len nəmariboŋ enan ŋai ikad galit eru artovi lan navile lotokisi hən Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem. [†] ¹⁴ Gəlaru arusorsor mai gəlar gabag husur natit piisi tovisi tia. ¹⁵ Nēboŋ artosorsor mai artohol husur natgalenan, aYesu m̄au egəm, itah mai gəlaru len nəyaran səlaru. ¹⁶ Be aGot igol arsakəta ləboii. ¹⁷ Ale eus gəlar ke, “Len nasoruan saməru nēboŋ mərtoyar van, məruhol husur nəsa?” Ale aroil ei, len nalolosaan arusar batut. ¹⁸ Beti gəlar sua, nahəsən aKleopas isor vari ke, “Len nametḅos piisi a Jerusalem, gaiug səboḅḅ gəsələboii nəsa tovisi ei len nēboŋ galeg a?” ¹⁹ Eus gəlar ke, “Nəsa gail?” Arusor vari ke, “Natgalenan husur aYesu ta Nasaret, aulumān sua tovi hai kelkel ur toḅəŋ len nagolean mai nasoruan len nəhoḅn aGot mai nəvanuan gail piisi. ²⁰ Beti abiltiḅhai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o sidato, loriŋi len navəlan alat a Rom hən ləḅeriŋ nēmatan lan, ale lugol itahətah len nəhai balbal. ²¹ Avil a m̄o namtuvatvat viri ke, tovi atenan ḅilav kuv a Israel dan alat lototəgau gat gidato. Be savi natenan ŋai, daməŋjai evi nəmariboŋ totor togam gol natgalenan tovisi tia. ²² Ale sual am, alatpəhaḅut sinamit galevis lugol namtosəhoḅut. Daməŋ dudulan somilan lovi lan nabur nēmatan ²³ ale nēboŋ ləsəsəḅ niben, lotəlmam, luke lotoris na-kətarisi-an sual ei ke, aŋel artoke aYesu tomaur tia. ²⁴ Beti galit galevis lototah mai ginamito, lovi lan nabur nēmatan ale lusabi hum alatpəhaḅut lotokele, avil gai, ləsarisi.” ²⁵ AYesu ikel mai gəlar ke, “Nəkadumir iḅonḅon. Iḅəŋ hən məḅḅədələm piis nəsa ahai kelkel ur gail lotokele. ²⁶ Evi naləŋonion siGot ke aKris̄to imasəŋon isa vəsa m̄os natgalenan, beti bis len nəyalalan san.” ²⁷ Beti tuḅat len aMoses mai ahai kelkel ur gail piisi, isor vahvah mai gəlaru, kel natit piisi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.

²⁸ Nēboŋ lotoyar gəm pəpədaŋ hən navile artovan həni, aYesu iyar suḅān ḅivan am. ²⁹ Be arutaltal həni ke, “Gitoḅ mai ginaməru husur naut igomgom mai namityal imasur tia.” Ale ebis lohoim hən ḅitoḅ mai gəlaru.

³⁰ Nēboŋ topat hən nətarhəgarin hən ḅihan mai gəlaru len natev, ilav nabəta, esipa həni, eḅuri ale ilavi mai gəlaru. ³¹ Vəha-sua ŋai namətalar esəŋav, aroris ləboii. Beti iyav dan gəlaru. ³² Arousus gəlar gabag ke, “Imabe nələdar imavuhos nēboŋ tosor mai gidaru metpiisal, tosor vahvah hən natosian siGot mai gidaru?” ³³ ŋa len namityal enan ŋai arule məhat, arotēlmam vi Jerusalem. Arusaḅ Tosəŋavur Pisan Tosua lotoḅonḅon mai alat lototah mai galito, ³⁴ lotoke tokitin ke Nasuḅ tole məhat mai tovisi hən aSimon. ³⁵ Beti gəlaru arukel ur nəsa tovisi metpiisal mai na-ris-ləboii-an səlaru nēboŋ aYesu toḅur nabəta.

AYesu evisi hən ahai susur gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

³⁶ Nēboŋ artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, “Nələmit tikad natəmat.” ³⁷ Be losəhoḅut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun. ³⁸ Beti ikel mai galit ke, “Mətəmətahw hən nəsa? Imabe nələmit euri ke notomaḅur tətəs?” ³⁹ Məteris navələg mai nariegw gəlaru; ginau bogai! Bar ginau hən məḅḅələboi ginau, husur nanunun ideh səkad nabələseh w mai navisoh suḅān ginau notokade.”

⁴⁰ Nēboŋ tokəmaienan tonəŋ eḅusan galit hən navəlan mai narien gəlaru. ⁴¹ Len nakemkeman mai nəməŋməŋjan salito nələlit euri sal ale ike, “Mətukad nəhanian ideh geg a?” ⁴² ŋa lulav nahudhuieh lotoləŋasi maii, ⁴³ ale ilavi, ihani len nəholito.

Nasoruan naməkot siYesu husur nauman

* **24:7:** Luk 9.22, 17.25, 18.31-33 † **24:13:** Nasoruan ta Kris̄ ike naut a Emmaus nəstətia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nəstətia evi nabələvan tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

⁴⁴ Beti ikel mai galit ke, “Egai nesa notokele mai gamit tia nəboŋ nototoh mai gamit sal ke, natit pisi lototosi husur ginaw len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nəbe gail limassarpoh.” ⁴⁵ Beti esəŋav hən nənauan salit hən ləbeləboi natosian siGot. ⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: AKristo, aGot totabtabuh lan, timasləŋon tisa vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmaribəŋ titor.* ⁴⁷ Ale len nahəsan dereh nəvanuan gail likel ur nəpairan dan nəsaan mōs narubatian dan nəsaan van hən naluvoh hən nametbos gail pisi, tubat a Jerusalem. ⁴⁸ Gamit mətoris natgalenan, mitia kel ur nesa məttorisi mai nəvanuan gail. ⁴⁹ Məteris, nosəvat nesa aTəmagw tokel gati van hən gamito, be gamit mititoh len nabiltivile vir aGot bikol nədaŋan hən nəyalyalan len gamito hum nahurabat.”*

AYesu evi məhat

(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

⁵⁰ Beti esəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah hən nəvəlan vi məhat, eus aGot hən bigol navoian van hən galito. ⁵¹ Nəboŋ tosorsor sal erin galito ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav. ⁵² Nə lulotu həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuv. ⁵³ Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot, lusor sal suh tabtab hən aGot.

---

* 24:46: Isa 53; Hos 6.2   * 24:49: Uman 1.4-5

Jon Na-kel-uri-an tovoi aJon totsi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aJon tovi esua len ahai susur toseŋjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri ke aYesu tovi aNatun ulumān aGot tosua səbon, ale evi tarhət sinəvanuan gail hən ləberin nəlolit biđan lan, ləbikad nadəlomian lan.

AJon itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi aYesu, alat lotoke linau ləboi nəsa tokele husur gai.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AJon ikel ur namerikel gail aYesu togole, mai naṗusanan gail tokel uri ke tovi aNatun aGot.

Nalobulat ehusr as galito?

Ehusr aYesu, ehusr aTəman, ehusr aNunun. Ehusr aYesu toṗusan aTəman hən nəvanuan gail, ehusr aNunun toviol hən nəmauran len nəsa aYesu togole mai tokele.

Natgalenan evisi ṗais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 26 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

AJon ike tots nalobulat egai “hən mətbedəłomi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətberin nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mət bikad nəmauran len nahəsan” (Jon 20.30-31). AJon ekis aYesu hən aSoruan ale ikel uri ke itah mai aGot tia len natubatan nəboŋ togol natit ṗisi. Ikel uri ke aSoruan evi Got. Ale len nalobulat egai aYesu ikel vəha-sobur həni ke “Ginau novi.” Lumaiegai ke: “Ginau novi bəta hən nəmauran” (6.35); “Ginau novi namīal hən navile a pan” (8.12); “Ginau novi bopita” (10.7); “Ginau novi vanuan nasipsip tovoi” (10.11); “Ginau novi nale-məhat-an dan nəmatan” (11.25); “Ginau novi ṗisal, novi kitinan, novi mauran” (14.6) mai “Ginau novi bathuhau nakrep tin” (15.1, 5). Nəboŋ tokəmaienan ehum toke tovi Got, ale ikel kot natenan nəboŋ toke, “novi ginau notovi ginau” (8.24) ale nəboŋ toke, “a tahw hən aAraham tovisi, novi ginau notovi ginau” (8.58). Len naṗide tomaien an ikel vəhoti ke tovi Got, natubatan san ebuer, nanoŋan san ebuer.

1) AYesu ase? (1.1-18)

2) AJon Baptais eutaut hən nəvanuan gail mōs nagəmaian seKristo (1.19-34)

3) AYesu etubət hən nauman san (1.35-51)

4) Nauman siYesu len nəhon nəvanuan gail (2.1-12.50)

5) Nəsa aYesu togole mai toṗusan həni ṗəpadan hən naut a Jerusalem (13.1-17.26)

6) Lutah gat aYesu, lukot həni (18.1-19.16)

7) Nəmatan siYesu mai nəṗavunian san (19.17-42)

8) Nəle-məhat-an siYesu, ale evisi hən ahai susur san gail (20.1-10)

9) AYesu evisi naməkot len naut a Kalili (20.11-21.25)

Nasoruan egəm vi vanuan, aYesu

¹ Len natubatan naSoruan itoh tia, ale aSoruan itah mai aGot, aSoruan enan evi Got. ² Atenan itah mai aGot len natubatan. ³ Len atenan aGot igol natit ṗisi tovisi. Atenan tabuer, asike təkad natideh. ⁴ Gai evi nəkadun nəmauran, ale nəmauran enan evi namīal sinəvanuan gail. ⁵ Namīal satomīal van sal len nəmargobut be nəmargobut sasəhori.

⁶ Aulumān sua egəmai, aGot tosəvati, nahəsan aJon.* ⁷ Atenan egəm hum na-sor-ləboi-an hən bikel vəhot nakitinan husur namīal, hən nəvanuan ṗisi ləbedəłom napisulan tokele. ⁸ Gai gabag savi mīal, be egəm hən bikel vəhot nakitinan husur namīal. ⁹ ASoruan egai togəm hən navile a pan, gai evi namīal kitin tomias nəvanuan ṗisi.

¹⁰ Len gai aGot igol navile a pan tovisi. ASoruan itoh len navile a pan avil navile a pan ləsakəta ləboi. ¹¹ Egəm hən nəvanuan gail lotovi esan matmat, avil esan gail lomətahuni. ¹² Be galit ṗisi lotohəhavur həni, lotorin nəlolit len nahəsan, eviol mai galit maiegai ke: evi len galito hən ləbegəm vi natun aGot gail. ¹³ Nəvanuan ideh səpas galito, ləsavisi husur na-ləŋon-buni-an sinəvanuan o husur nənauan seulumān, avil nəpasian salit egəm len aGot.

*

1:6: Jon 1.19-36; Mat 3.1; Mak 1.4; Luk 3.1-2

¹⁴ ASoruan beti egəm vi vanuan, itoh mai gidato. Datoris nəyalalan san, nəyalalan aSoruan tokade, husur tosua ŋai, togəm len aTata. Epul hən navoian toviol kəmas həni, epul hən nakitinan. ¹⁵ AJon ikel vəhot nakitinan husuri, ikai ke, “Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Gai bəgəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’”

¹⁶ Husur napulan hən navoian san, eviol kəmas hən navoian mai gidato. Ale len navoian san, eviol, eviol, eviol tabtab mai gadito. ¹⁷ Bathut len aMoses, aGot eviol hən nalo, avil len aYesu, aGot eviol kəmas hən navoian mai nakitinan mai gidato. ¹⁸ Avan ideh saris aGot boŋ ideh. ANatun səbən ŋai tosua, tovi Got, gai totoh tin mai aTata, gai eris aGot, isor vəsvəsaii.

AJon ike savi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)

¹⁹ NaJu gail a Jerusalem losəvat ahai tutumav gail mai galevis len nahəmar aLevi mai naFarisi gail hən ləbeus aJon ke, “Gaiug ase?” Ale egai evi na-kel-koti-an siJon. ²⁰ Ikel vəhoti, satətas gole, ikel vəhoti ke, “Ginau nəsavi aKristo, aGot totabtabuh lan.” ²¹ Ŋa lousi ke, “Ase gaiug? AElijah la?” Ale ike, “Aoa, nəsavai gai.” Luke, “Govi ahai kelkel ur a?” Isor var galit ke, “Ao.” ²² Beti lousi ke, “Gaiug ase? Gikel koti mai ginamit hən namtbikel mai alat lotosəvat ginamito. Gaiug gikel nəsa husur gaiug?”

²³ AJon isor var galito hum ahai kelkel ur, aIsaiah ta sutuai toke, “Novi nadoldol tokai len naut masmas tobbəsw ke, ‘Gol napisal tinor mōs Nasub!’”^{*}

²⁴ Beti naFarisi gail naJu lotosəvat galit gəmai, ²⁵ lousi ke, “Asike gəbevi aKristo, asike gəbevi aElijah, asike gəbevi aHai kelkel ur, imabe gubaptais hən nəvanuan gail?”

²⁶ AJon isor var galit ke, “Ginau nubaptais hən nəwai, be ikad sua toil ben gamito, məsakəta ləboii. ²⁷ Gai toyar a tahw hən ginau, ginau nəsanor kasi hən nəbisah rubat nəhau hən naributbut san.”[†] ²⁸ Len nəboŋ enan aJon ibapbaptais hən nəvanuan gail len naut a Petani, tarhəwisel Jortan.

AYesu, natuhsipsip siGot

²⁹ Pelan han, aJon eris aYesu toyaryar gəmai ale ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bilav kuv nəsaan sinavile a pan.”[‡] ³⁰ Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Dereh avan sua tegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’ ³¹ Ginau nəsakəta ləboii, avil nōgəm, nubaptais hən nəwai hən nəbigol alsrael ləbələboii.”[§]

³²⁻³³ Beti aJon ikel koti ke, “Nəsakəta ləboi ategai, avil atenan tosəvat ginau hən nəbibaptais hən nəwai, ikel mai ginau ke, ‘Nəboŋ gəberis aNunugw bevi pan, bitoh tin len avan sua, avan enan dereh tibaptais hən nəvanuan gail hən aNunun aGot.’ Beti noris aNunun aGot tovi pan dan nəmav hum nətav”^{**} ale itoh tin len ategai. ³⁴ Ale noris natgalen tia, nukel koti ke, ateg bogai aGot totabtabuh lan.”^{††}

Ahai susur metəkav gail siYesu

³⁵ Len nəboŋ tohusuri aJon eil tətəs mai eru len ahai susur san gail. ³⁶ Nəboŋ toris aYesu tovtə van ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bolai.”

³⁷ Nəboŋ ahai susur artosəsəloŋ hən nəsa tokele, arohusur aYesu. ³⁸ Beti aYesu ipair, eris gəlaru artohusuri, ale eus gəlar ke, “Məroləŋon nəsa?” Arusor vari ke, “Rappi (namilen ke Hai pusan), gutohtoht a be?” ³⁹ Isor var gəlar ke, “Gəm, kəta risi.” Ŋa aruvan, aroris naut tohtoht lan, ale arutah maii len namityal tovat ut mədau, lovurvur nəmariboŋ enan maii.

⁴⁰ Aadru aŋan aSimon Pita, evi gəlar sua tosəsəloŋ hən nəsa aJon tokele, tohusur aYesu. ⁴¹ Natit metəkav aAdu togole, isaḅ aSimon, aŋan gabag, ale ikel maii ke, “Namrusaḅ aMessiah!” (namilen tovi aKristo, aGot totabtabuh lan). ⁴² Beti aAdu esəhar aPita van hən aYesu. AYesu ekəta bunusi ale ike, “Gaiug boh aSimon, anatan aJon, dereh lekis gaiug hən aKefas (namilen tovi aPita).”^{‡‡}

AYesu ekis aFilip mai aNatanael

⁴³ Pelan han aYesu ike tevi lan naut a Kalili. Ebubur mai aFilip ale ikel maii ke, “Gegəm husur ginau.” ⁴⁴ (AFilip evi aulePetsaita tovi navile matmat siAdu mai aPita). ⁴⁵ AFilip isaḅ aNatanael ale ikel maii ke, “Namtusəḅ ategai aMoses totos husuri len nalo san, ahai

^{*} **1:21:** Elijah: Mal 4.5, ahai kelkel ur: Deu 18.15, 18 ^{*} **1:23:** Isa 40.3 [†] **1:27:** Evi slev gail lotosah rubat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nəvanuan salit gail. [‡] **1:29:** Navile a pan len naut egai namilen nəvanuan ideh. [§] **1:31:** Israel len naut egai evi nəpasusan sijakop aGot tokisi hən alsrael am. ^{**} **1:32-33:** Nətav ehum navimal tophəphəhw. ^{††} **1:34:** Natosian galevis ta sutuai luke evi anatan ulumtan siGot ^{‡‡} **1:42:** Len nasoruan ta Aram, Kefas evi vat mot, Pita am evi vat mot len nasoruan ta Kris.

kelkel ur gail am lutos husuri! Nahəsan aYesu, anatum aJosef ta Nasaret.”⁴⁶ ANatanael eusi ke, “Natideh tovoi māu egəm a Nasaret a? Ebuer!” AFilip ike, “Gegəm risi.”

⁴⁷ Nəboŋ aYesu toris aNatanael togəm həni ike, “Məteris! Aulelsrael kitin bogai! Səkad nagəgərasan ideh lan.”⁴⁸ ANatanael eusi ke, “Goləboi mab hən ginau?” AYesu isor vari ke, “Noris gotobətah pipifik^{SS}, a tahw hən aFilip tokis gaiug.”⁴⁹ ANatanael esəhovut len natenan, isor vari ke, “Hai pusan, kitin, gaiug boh aNatun aGot, gaiug boh aKirj seIsrael!”^{*}
⁵⁰ AYesu ikel maii ke, “Godələm natenan husur notokel mai gaiug ke notoris gotobətah pipifik a? Dereh geris natit gail gəbipəŋ lan səhor masuŋ hən natenan.”⁵¹ AYesu isor am ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, dereh məteris nəmav bəsəŋav, aŋel siGot gail ləbēvi məhat ale ləbēvi pan len aNatun Nəvanuan.”^{*}

2

Nəlahan len naut a Kana

¹ Hois am ikad nəlahan len naut a Kana a Kalili. Anan aYesu itoh ei,² ale lous aYesu mai ahai susur san gail am hən ləbēgəm hən nəlahan.³ Len nəhanan, nəboŋ nəwain tohav, anan aYesu ikel maii ke, “Lupar wain.”⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Litegai, savi natideh len gidaru, namityal sagw səgəm sal.”⁵ Ale anan ikel mai nəvanuan nauman gail ke, “Nəsa bikel mai gamito, mitigole.”

⁶ Len naut enan nabiltibiliwai nəvat tomələvtes loil ei. Husur nəvide len nalo salito, nəju gail lugol galit luveveu len nəwai enan. Nəboŋ nabiltibiliwai visusua topul ikad nalita tovi 80 o 120 lan.⁷ AYesu ikel mai galit ke, “Bir nəwai len nabiltibiliwai galegai.” Ale lobir nəwai van vapul səsəhov.⁸ Beti ikel mai galit ke, “Vəvaut kuv ideh, lavi van hən nəmasta hən nəhanan.” Ale lugole.⁹ Nəboŋ amasta hən nəhanan todamis nəwai togəm vi wain, ekis naulumən tomadhala gəmai. (Amasta saləboi naut nəwain togəm lan, be nəvanuan nauman gail loləboi).¹⁰ Isor sal suh aulumən en tolah ke, “Nəvanuan pisi lopəpəhun nəwain tovoi a mo, ale nəboŋ galit lototərog, lopəpəhun togon savoi masuŋ. Avil gaiug, gotəgau gat nəwain tovoi vəbar gagai!”

¹¹ Natenan aYesu togole len navile a Kana a Kalili evi namerikel metəkav tokel kot aYesu, tovəhot nəyalyalan san. Ale ahai susur san gail lorin nəlolit today lan.

¹² Nəboŋ nəlahan tonon aYesu evi pan vi Kapernaum, gai mai avan gail mai anan mai ahai susur san gail, ale losuh ei hən nəmaribon galevis.^{*}

AYesu ivahvatur naut todar vis naim siGot (Mat 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)

¹³ NəPasova seJu gail egos pəpadan, ale aYesu evi məhat vi Jerusalem.¹⁴ Len naholəvat todar vis naim siGot eris alat lotopur hən nabuluk mai nasipsip mai nətav gail. Eris alat lotogəgel hən nəvat lotobətah ei.^{*}¹⁵ AYesu ebutan bonbon hən nəhau gail, beti ehut nəvanuan pisi dan naholəvat todar vis naim siGot. Ehut nasipsip mai nabuluk gail, idanđan nakoin gail ale ikabsan natev gail.¹⁶ Ikel mai alat lotopur hən nətav gail ke, “Tariv natgaleg vi tut. Samtigol naim seTəmagw tehun naim nəmaket!”

¹⁷ Ahai susur san gail lunau səhoti ke natosian ike, “Nəlogw ipat tabtab len naim sam totəgau gat tabtab hən ginau.”^{*}

¹⁸ Nəlon nəju gail epəŋasi ale lousi ke, “Gukad nədanjan hən na-il-a-mo-an tomabe hən gotoləboi gəbigol natgalelan? Gigol namerikel ideh hən namtbəkəta ləboi nədanjan sam!”¹⁹ AYesu isor var galit ke, “Mitigol naim siGot egai timasirsir, ale dereh neum həni tile məhat təlmam len nəmaribon titot.”^{*}²⁰ Ale lusor vari ke, “Namtouton hən naim egai len nasihau tovi 46. Gunau ke goləboi gəbeum həni bile məhat təlmam len nəmaribon bitor məbat?”²¹ Ris aYesu tosor husur naim siGot tovi niben.²² Imagenan, nəboŋ aGot tolavi dan nəmatan, ahai susur san gail lunau gat nategai tokele tia, ale lodələm natosian siGot mai nasoruan siYesu.

AYesu eləboi tia nənanuan sinəvanuan gail

²³ Ale nəboŋ aYesu totoh len naut a Jerusalem len nəhanan hən NəPasova, isobur lorin nəlolit len nahəsan nəboŋ lotoris namerikel gai togolgole.²⁴ Avil aYesu səkad nadələmian len nəlolit lotorin len gai husur eləboi nəboruan nəsaan salit gail.²⁵ Avian ideh asike bikel kot nəvanuan gail maii, savi natideh len gai, husur gai eləboi nəboruan salit tia.

SS 1:48: Nafik evi nəhai sua, nəvite am lokisi hən nafik. * **1:49:** Psa 2.7 * **1:51:** Gen 28.12 * **2:12:** Mat 4.13
* **2:14:** Nəvanuan naut tiltile gail lovi lan nabiltivile Jerusalem moş NəPasova. Logom len naprovens isobur ale lukad nəvat tiltile. Imaianan, len naholəvat todar vis naim siGot a Jerusalem, ikad nəvanuan lotogəgel hən nəvat silat lotogəmai. Husur ahai tutumav gail ludam hən nəvanuan lotoviol len naim siGot leviol hən nəvat nasilva səlani ŋai. * **2:17:** Psa 69.9 * **2:19:** Mat 26.61, 27.40; Mak 14.58, 15.29

3

AYesu mai aNikotemus

¹ Ikad avan sua len naFarisi gail, nahësan aNikotemus toil a mo hën naju gail. ² Egëm hën aYesu len mariug, ale isor maii ke, "Hai pusan, namtolëboii ke gaiug govi ahai pusan sua aGot tosëvati gëmai, husur sëkad avan ideh tolëboi bigol namerikel gotogolgole, asike aGot bitoh maii." ³ AYesu isor vari ke, "Kitin, nokitin mai gaiug ke, avan ideh asike bikad nëpasian tëtäs,* edädäs bëris natoohan pipihabëlan aGot." ⁴ ANikotemus eusi ke, "Imab hën nëvanuan tovi haüt tia bikad nëpasian tëtäs? Edädäs bëbis tëlмам len nëhad hën natëtai len nabëhaüt anan hën bëpas vëha-ru hëni!"

⁵ AYesu isor vari ke, "Kitin, nokitin mai gaiug ke, nëvanuan timaskad nëpasian len nëwai mai aNunun aGot†, hën bëlëboi bëbis len natoohan pipihabëlan aGot. ⁶ Niben nëvanuan ipas nëvanuan tokad nëmauran hën niben ñai, aNunun aGot ipas nanunun nëvanuan, nanunun toveveu, tokad nëmauran toveveu. ⁷ Imaienan, sagipañ len nësa notokele ke, 'Gimaskad nëpasian tëtäs.' ⁸ Nëlan eüv husur nalëñonian san ale gosësälöñ hën nëwalan han, be gësälëboi naut toüv gëm lan mai naut toüv vi lan. Len naüde tomaienan, gësaris aNunun aGot, be goris nauman san len nëmauran silat aNunun aGot topas nanunulito toveveu." ⁹ ANikotemus eusi ke, "Natgalenan levisi mabe?" ¹⁰ AYesu isor vari ke, "Imabe? Govi ahai pusan totibau seIsrael, be gësälëboi natgaleg a? ¹¹ Kitin, nokitin mai gaiug ke, namtukel ur nësa namttolëboii, namtukel kot nësa namttorisi, avil gamito, mëtsadëlom na-kel-koti-an sinamito. ¹² Nëboñ notosor husur nësa tovisi len navile a pan, mëtsadëlom ginau. Gol ke nëbisor husur nësa tovisi len nëmav, asike mëtodëlom ginau! ¹³ Sëkad avan ideh tovi mëhat len nëmav tolëboi bëkel ur nësa tovisi lan. ANatun Nëvanuan ñai egëm len nëmav, naut san matmat, ale gai ñai elëboi bëkel husuri. ¹⁴ Len naut tobëbesw, tomasmas, aMoses esuhun nëlablab hën nëmat len nëhai.* Len naüde tomaienan, limassuhun aNatun Nëvanuan len nëhai balbal, ¹⁵ hën ke, nëvanuan pësi lëberij nëlolit lan, dereh likad nëmauran vi sutuai.

¹⁶ "Bathu aGot elëmas bun navile a pan maiegai ke: eviol hën aNatun tosua sëbon hën avan ideh bërij nëlon bëdañ lan, asike, asike imasig be dereh tikad nëmauran vi sutuai. ¹⁷ Husur aGot sasëvat aNatun vi lan navile a pan hën bërij ke lipanis sil nësaan salito, be hën ke, len aNatun, aGot bilav kuv galit dan nësaan salito. ¹⁸ Avan ideh tokad nadëlomian lan, aGot sariñi ke bëpanis, avil avan ideh sëkad nadëlomian lan, aGot erinj ti ke tipanis, husur sëkad nadëlomian len nahësan aNatun aGot tovi aNatun tosua sëbon. ¹⁹ Nëpanismen esil nategai ke: Namial ebis len navile a pan, be nëvanuan lolëmas bun nëmargobut sëhor Namial, husur nësa lotogolgole isa batbat. ²⁰ Husur alat lotogolgol nësaan lomëtahun bun Namial, lësavi lan Namial husur lomëtahw len Namial bëntias pãpãr hën nësaan salito len nëhon nëvanuan gail. ²¹ Be avan ideh totoh len nakitinan, egëm hën Namial hën bëntias nësa toogle len nëdañan siGot."

AJon Baptais isor husur aYesu

²² Nëboñ natgalenan tonon, aYesu mai ahai susur san gail lovi lan naprovens a Jutea. Len naut enan itohtoh mai ahai susur san gail ale ibaptais hën nëvanuan gail. ²³ AJon am ibaptais hën nëvanuan gail len naut a Aënon pëpadañ hën naut a Salim, husur nëwai isöbur ei. Ale nëvanuan gail logëm tabtab hëni, hën lëbëbaptais. ²⁴ (Len nëboñ enan lësariñ aJon len naim bëbanj)s sal).*

²⁵ Beti ahai susur sijon galevis lovitvituh mai naju sua husur naüde hën nalilosan hën lëbiveveu moş natalotuan. ²⁶ Ale logëm hën aJon, luke, "Hai pusan, ategaii totoh mai gaiug tarhëwisel Jortan, ategaii gotosor husuri, gagai ibaptais hën nëvanuan gail, ale nëvanuan pësi logëm hëni."

²⁷ Ale aJon isor var galit ke, "Nëvanuan elëboi bikad nësa ñai aGot len nëmav toviol hëni maii. ²⁸ Gamit mäu mëtolëboi mëbëkel kot nësa notokele ke, 'Ginau nësavi aKristo, aGot totabtabuh lan. Avil aGot esëvat ginau a mo tia, beti atenan.*' ²⁹ Nëbëkel nasoruan këta husuri, imaiegai ke, natëbarehreh tolah evi seulunñan tolah maii. Be naulunñan tovi tarhët sitenan tolah, toil tëban, tosësälöñ hëni, gai ehëhaüt hën tosësälöñ hën nadolon aten tolah. AKristo esunñan atenan tolah, ale nëvanuan lotovan hëni hën bëbaptais hën galito, losunñan alitenan tolah. Ginau nosunñan naulunñan tovi tarhët sitenan. Nopul hën nahëhaüturan

* **3:3:** Len nasoruan ta Kris, tëtäs ikad namilen sual am tovi egëm a mëhat gol ke naves egai elëboi bikad namilen tovi avan ideh asike bikad nëpasian togëm a mëhat, edädäs bëris natoohan pipihabëlan aGot. † **3:5:** Len nasoruan ta Kris, nunun ikad namilen eru, sua evi nanunun, sua evi nëlan a nasuñavñavan. Len natosian seju gail nëboñ lotosor husur aGot, lokëmaienan. * **3:14:** Num 21.9 * **3:24:** Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * **3:28:** Jon 1.20; Mal 3.1

nəboŋ notosəsəloŋ hən nəvanuan gail lotovan hən aKristo. ³⁰ AKristo timasyalyal səhor ginau; ginau a pan.”

³¹ Atenan toġəm len naut a məhat, iyalyal səhor natit pisi; avan tovi hən navile a pan, evi sinavile a pan, ale isor husur natit gail sinavile a pan ŋai. Atenan toġəm len nəmav iyalyal səhor natit pisi. ³² Ikel kot nəsa torisi, nəsa tosəsəloŋ həni be səkad avan ideh todələm nəsa tokele. ³³ Be avan ideh todələm na-sor-ləboii-an san, isaḅ səhəti ke aGot ekitin. ³⁴ Husur atenan aGot tosevəti ikel nasoruan siGot husur aGot eviol hən aNunun kavkav maii, nagilen toḅuer. ³⁵ AGot, aTata eləmas bun aNatun, ale erin natit pisi len navəlan tia. ³⁶ Avan ideh torin nəlon todaŋ len aNatun aGot ikad nəmauran vi sutuai. Avil avan ideh tomətahun ḅerinj nəlon len aNatun aGot, asike ikad nəmauran enan, be nəlol paŋpaŋ siGot ipat tabtab lan.

4

AYesu mai atəḅtaSamaria

¹ Beti naFarisi gail losəsəloŋ həni ke aYesu tobaptais hən nəvanuan lotosəḅur hən ləḅegəm vi hai susur san gail, lusəḅur səhor sijon. ² (Be savi aYesu tobaptais hən nəvanuan, ahai susur san gail ŋai lugole.) ³ Nəboŋ aYesu toləboi nəsa naFarisi gail lotosəsəloŋ həni, erin naut a Jutea, etəlmam vi Kalili. ⁴ Len nəvanan san imasyar tur len naut a Samaria.

⁵ Ale ibar navile sua a Samaria, nahəsən a Sikar, topat pəpadarj hən nətan ajakop tolavı mai aJosef, anatan.† ⁶ Ikd nəburhuwai sijakop ei. Beti aYesu, niben tomatmat husur nəyanan toḅəlav, eḅətah tarḅəburhuwai enan. Natuḅlial bolai.

⁷ AtəḅtaSamaria sua egəm hən ḅevəvaut. Ale aYesu ikel maii ke, “Lav nəwai. Nemuni.” ⁸ Eḅətah səḅon husur ahai susur san gail lovi lan navile hən ləḅevur nəhanian ideh. ⁹ Imagenan apəḅəvut isor vari ke, “Be gaiug govi Ju, ginau novi toḅtaSamaria. Gous məḅ hən nəwai hən ginau?” (Husur alat a Jutea ləsəḅon mai alat a Samaria boŋ ideh).* ¹⁰ Ale aYesu isor vari ke, “Gətaləboi naviolan siGot, mai ginau notokel mai gaiug, ‘Lav nəwai. Nemuni,’ gətaus ginau həni tia, ale nətəlav nəwai nəmauran mai gaiug.”

¹¹ Alitenan ikel maii ke, “Nasub, gəsəkad nəḅiliwai, nəḅəu eḅuer, ale nəburhuwai eg isareh masuḅ. Goləboi gəḅevəvaut nəwai nəmauran enan a be? ¹² Gaiug gunau ke gototibau səhor atəmədat ta sutuai, ajakop a? Bathut gai məau ilav nəburhuwai egai mai gidato, ale gai mai anatan gail mai narivatəvat gail lomun lan.”

¹³ AYesu isor vari, ike, “Nəvanuan pisi lotomun len nəwai egai, dereh limaduh tətəs. ¹⁴ Avil avan ideh tomun nəwai nəḅilav maii, asike imaduh boŋ ideh. Be nəwai nəḅilavi maii ehum nəḅəko toḅuv vi məhat len nəlon, tolav nəmauran vi sutuai maii.” ¹⁵ Napəḅəvut ikel maii ke, “Nasub, lav nəwai ideh mai ginau bai, hən asike nəḅimaduh boŋ ideh, asike nəḅegəm gegai hən nəvəvautan tətəs am.” ¹⁶ Ikel mai alitenan ke, “Givan vakis asoam, məregəmai.” ¹⁷ Apəḅəvut isor vari ke, “Nəsəkad asoagw ideh.” AYesu ikel maii ke, “Nəboŋ gotoke, ‘Nəsəkad asoagw ideh,’ gokitin; ¹⁸ husur gulah mai asoam erim tia, ale aḅəvut gotokade gagai savi asoam, gəsəlah maii. Nəsa gotomadhakele ekitin.”

¹⁹ Apəḅəvut ike, “Nasub, gaiug govi ahai kelkel ur. ²⁰ Atəmənamit ta sutuai lulotu len nəvəhuh egai, be gamit məttovi Ju, mətuke naut a Jerusalem ŋai evi naut nalotuan.” ²¹ AYesu isor vari ke, “Litegai, gaiug gedələm nəsa notokele. Nəboŋ dereh tegəmai hən ke asike evi natideh hən məḅilətu hən aTata len nəvəhuh egai o len naut a Jerusalem. ²² Gamit a Samaria mətsələboi gai məttolətu həni; ginamito, namtulotu hən gai namttoləboii, bathut nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm len naJu gail. ²³ Avil namityal dereh tegəmai, egəm tia, hən ke alat lolətu kitin ləḅilətu kitin hən aTata len nələlit kavkav, len nədaŋan seNunun, husur galit lovi nəvanuan nalotuan aTata tokəta doŋ galito. ²⁴ AGot savi nəvanuan tokad niben gotoləboi gəḅerisi, ao, ehum nanunun sua o nasuŋavḅəvan gotodədəs gəḅerisi be tovi nəkadhumauran. Ale alat lolətu həni limaslotu hən aGot hum tovi aGot kitin. Limaslotu kitin hən gai len nələlit kavkav, len nədaŋan seNunun.” ²⁵ Apəḅəvut ikel maii ke, “Noləboii ke aMessiah aGot totabtabuh lan dereh tegəmai, aten lotokisi hən aKristo. Nəboŋ ḅegəmai dereh tikel ur natit pisi mai ginamito.” ²⁶ AYesu ikel maii ke, “Ginau en bogai notosor mai gaiug.”

Ahai susur gail lotəlmam

²⁷ Len namityal enan, ahai susur san gail lotəlmam, losəḅəvut habat hən aYesu tosor mai apəḅəvut sua, avil galit ideh saus aliten ke, “Goləŋon nəsa?” o saus aYesu ke, “Gusor məḅəgai?”

* **4:3:** Nəboŋ aYesu toləboii ke naFarisi lotosəsəloŋ hən tobaptais hən nəvanuan tosoḅur, emətahun ləḅiləv maii ale erin naut enan. † **4:5:** Gen 33:19; Jos 24:32. Len naut egai isor husur ajakop ta sutuai, tovi natun əlsək tovi natun aAraham. * **4:9:** Luk 9.52-53; Ezr 4.1-5; Neh 4.1-2

²⁸ Beti napəhaʋut erij nabiliwai san, etəlmam vi lan nabiltivile ale ikel mai nəvanuan gail ei ke, ²⁹ “Mətegəm ris avan sua tokel mai ginau hən natit pisi notogole. Mətunau ke aKriso, aGot totabtabuh lan a?” ³⁰ Na nəvanuan gail lorij nabiltivile, lotubat van həni.

Nəbol pusan husur nəmatuan

³¹ Beti ahai susur gail lukele ke, “Hai pusan, gihan.” ³² Be ikel mai galit ke, “Nukad nəhanian hagw gamit mətsaləboii.” ³³ Imaienan ahai susur gail lukel mai galit gabag ke, “Ase ilav nəhanian maii?” ³⁴ AYesu ikel mai galit ke, “Nəhanian hagw evi hən nəbigol naləjonian sitenan tosəvat ginau hən nəbigol vurvur nauman san. ³⁵ Mətukad nasoran sua toke, ‘Nahəbati tivat beti nəmatuan,’ be mətesənjav hən namətamito, mətekəta ris nəmarireu hən nawit tommas, toutaut hən nəmatuan tia. ³⁶ Nəvanuan tota kokotov nawit enan, tosəgovi, gai etubat lav napurpuran san, ale esəsəgov hən nawit mōs nəmauran vi sutuai.† Igole hən gai tota kokotov nawit mai gai tomabule, arbəhəhaʋur bənbəon. ³⁷ Husur nasoran egai ekitin toke, ‘Ikad avan sua tomabul, ikad togau tosəgov tomatu.’ ³⁸ Nosəvat gamit hən mətəbesəgov bənbəon hən nəsa mətsaum mōsi. Galevis am loum idanj mōsi. Be gamit mətohusur galito ale mətopul hən nəmatuan.”

³⁹ Alat a Samaria isəbur len nabiltivile a Sikar lorij nəlolit len aYesu husur na-kel-uri-an səpəhaʋut toke, “Ikel mai ginau hən natit pisi notogole.” ⁴⁰ Beti nəboj alat a Samaria lotogəm həni, lousi hən bitoh mai galito, ale itoh ei vəbar nəmaribəon eru. ⁴¹ Ale husur nasoruan san, isəbur am lukad nadəlomian. ⁴² Beti lukel mai napəhaʋut ke, “Nadəlomian sinamit len aYesu sahusur nəsa gotokele am, bathut ginamit gabag namtosəsəlorj həni, ale namtoləboi səhoti ke ategai ilav kuv kitin hən navile a pan dan nəsaan.”

AYesu igol anatum nəvanuan nauman sekiŋ imaur

⁴³ Nəboj nəmaribəon toru togam gole, aYesu erij naut enan, evi Kalili. ⁴⁴ AYesu m̄au ikel koti ke, “Len naut sihai kelkel ur ideh, ləsaputsan atenan len nənauan salito.”* ⁴⁵ Imagenan, nəboj aYesu tobar naut a Kalili, alat naut enan lohəhaʋur həni husur loris natit pisi togole len nəhanan a Jerusalem, husur galit am losuh len nəhanan enan.*

⁴⁶ Imaienan, aYesu evi Kana a Kalili, naut togol nəwai togəm vi wain lan.* Len naut enan ikad abiltivanuan sua toum sekiŋ, anatum ulum̄an toməsah, topat len nəmel len naut a Kapernaum. ⁴⁷ Nəboj atenan tosəsəlorj hən aYesu togəm a Jutea vəbar naut a Kalili, ivan həni. Eŋiri hən bəgəm vi lan naut a Kapernaum, gol anatum timaur husur pəpadaŋ timat. ⁴⁸ Na aYesu ikel maii ke, “Asike mətəberis namerikel gail o natit mətəbim̄anjman lan, asike mətukad nadəlomian!” ⁴⁹ Abiltivanuan toum sekiŋ eŋiri tətəs ke, “Nasub, asike gəbəgəm gagai, dereh anaturgw timat!” ⁵⁰ AYesu isor vari ke, “Givan, anatum̄ imaur.” Edəlom nəsa aYesu tokel maii, ale ivan.

⁵¹ Len nəyaran san vahim, naslev san gail lobubur maii, lukel uri ke, “Anatum̄ imaur tia!” ⁵² Eus galit ke, “Eləjon ivoi len namityal sa?” Beti lusor vari ke, “Napudan san inəon nino len namityal tosua ut mədau.”§ ⁵³ Beti atata inau səhoti ke, len namityal enan ŋai aYesu ike, “Anatum̄ imaur.” Ale gai mai galit pisi lotosuh lohoim san, logəm vi vanuan nadəlomian. ⁵⁴ AYesu evi Jutea təlmam vi Kalili vəha-ru, ale egai evi namerikel na-vəha-ru-an aYesu togole len naut a Kalili.

5

AYesu igol avan sua imaur len nəwai a Petsata

¹ Husur nəboj enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem van hən nəhanan sua seJu gail. ² Ale len naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən nametləkau lotokisi hən Nametləkau Nasipsip, ikad nabiltiburhuwai lilos tokad navərəda torim todar visi, nahəsən Petsata* len nasoruan seIpru gail. ³⁻⁴ Nəvanuan isəbur lotoməsah lupat pipivərəda gəlanen, ametbesw gail, galevis narielit togau mai galevis nahudhubelit tomat.† ⁵ Ikad esua topat ei toməsah len nasihau tovi 38 tia. ⁶ AYesu eris atenan topat ei, eləboii ke toməsah tobəlav tia, ale eusi ke, “Goləjon ke gimaur a?” ⁷ Aten toməsah isor vari ke, “Nasub, nəsəkad avan ideh tovi tarhət sagw hən nəbevi lan nəwai nəboj toŋalujalw. Nəboj notohisi hən nəbevi pan lan, avan tile am akis ibar nəwai a m̄o, beti ginau.” ⁸ AYesu ikel mai ke, “Gile məhat, gebul hən nəbateh sam̄, pati,

‡ **4:36:** Len naves egai, nawit tomatu evi nəvanuan toutaut hən bəsəlorj hən nasoruan siGot, toutaut hən b̄ikad nadəlomian lan. * **4:44:** Mat 13.57; Mak 6.4; Luk 4.24 * **4:45:** Jon 2.23 * **4:46:** Jon 2.1-11 § **4:52:** Len nasoruan ta Kris ike namityal toməlvru husur len nalənnəyal sua ikad nəhaua toməlvtes len nadudulan ale toməlvtes am len naut mədau. * **5:2:** Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris luke Betesta. † **5:3-4:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nategai: Lupat vir nəwai b̄injalujalw, 4 husur anjel siNasub egəm len nəboj galevis, ebul hən nəwai, ale nəvanuan tovi lan nəwai metəkav, dereh timaur.

ale yar van.”⁹ Vəha-sua ŋai aten imaur. Ipat nəbateh san ale iyaryar van, avil nəbøŋ enan evi nəSəppat.¹⁰ Imaienan, alat lotoil a mō hən nəJu gail lusor lan aten tomaur. Luke, “Daməŋ nəSəppat bogai! Nəbøŋ gotopat nəmel sam, goḅur kotov nalo tokai tas nauman!”¹¹ Isor var galit ke, “Avan togol notomaur ikel mai ginau ke, ‘Pat nəmel sam, yar van.’”¹² Lousi ke, “Ase ikel mai gaiug hən gəbigol maien həni?”¹³ Avil aten tomaur saləboii, husur aYesu ivan vəmāsig len naluvoh len naut enan.

¹⁴ Len namityal tovan, aYesu isəḅ atenan len naholəvat todar vis naim siGot ale ikel maii ke, “Geris, gagai gumaur, be sagigol nəsaan am hən asike natideh tosa səhor ta mō bevisi hən gaiug.”¹⁵ Beti naurumān ia kel mai alat lotoil a mō hən nəJu gail ke aYesu boh togole tomaur.¹⁶ Imaienan lotuḅat mēdas bun aYesu sil togol natgalenan len nəSəppat.¹⁷ Be aYesu isor var galit ke, “ATəmagw eumud van vəbar gagai, ale ginau tu noum van.”¹⁸ Imaienan, alat lotoil a mō hən nəJu gail ludas piḅal am hən ləbigole ḅimat. Savi husur toḅur kotov nə-kai-tasi-an hən nəSəppat ŋai, be husur tokel ke aGot tovi aTəman san, imaienan, ike gai gabag toḅitḅitov mai aGot.

AYesu ikel vəhoti ke tovi aNatun aGot

¹⁹ Ŋa aYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, aNatun aGot edədas ḅigol natideh səḅon, eləboi ḅigol ŋa nəsa toris aTəman togole. Husur nəsa aTəman togole, aNatun am igole.²⁰ Husur aTəman eləmas bun aNatun ale evusani hən natit piḅi gai togole, ale dereh teḅusani hən natit gail lotosəhor natgalenan hən məḅbimaḅmaḅ lan.²¹ Hum ke aTəman togol nəvanuan lotomat lule məhat, tolav nəmauran mai galito, aNatun am ilav nəmauran mai avan ideh gai toləḅon ḅilavi maii.²² Husur aTata səsəḅ səhoti ke avan ideh ḅipanis, aoa erinḅi len aNatun hən ḅisəḅ səhoti ke nəvanuan gail ləḅipanis,²³ hən nəvanuan piḅi ləḅeputsan aNatun len nənanuan salito hum lotoputsan aTata a məhat. Asike gəḅeputsan aNatun len nənanuan sam, gəsaputsan aTata tosəvat len nənanuan sam.

²⁴ “Kitin, nokitin mai gamito, avan ideh tosəsəloḅ hən nasoruan sagw, tokad nadəlomian len aGot tosəvat ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai, asike eḅis len nəpanismen, be imakuv tia dan nəmatan vi lan nəmauran.²⁵ Kitin nokitin mai gamito, len nəbøŋ ḅegəmai, hun nəbøŋ togəḅm tia, dereh alat lotomat lesəsəloḅ hən nadoldol siNatun aGot, ale alat lotosəsəloḅ həni, dereh likad nəmauran.²⁶ Husur aTata tovi nəkadun nəmauran, gai erinḅi len aNatun am hən ḅevi nəkadun nəmauran.²⁷ Ale erinḅi nədanḅan len navəlan hən ḅikot hən nəvanuan gail, husur evi aNatun Nəvanuan.²⁸ Samḅipəŋ len natgalenan, husur ikad nəbøŋ togəmai hən alat lotomat len nəḅur nəmatan salito ləḅesəsəloḅ hən nadolon aNatun aGot,²⁹ ale dereh lile məhat dan nəḅur nəmatan. Alat lotogol tovoi, dereh lile məhat hən ləḅimaur tətəs. Avil alat lotogol tosa, dereh lile məhat hən ləḅesəsəloḅ ləboi nəpanismen salito.*

³⁰ “Ginau nodədas nəḅigol natideh len ginau səḅogw. Nopəpehun navoian dan nəsaan hum aTata tokele. Ale napəpehwan sagw inor husur nəsəgole husur naləḅonian sagw, be nugole husur naləḅonian sitenan tosəvat ginau.”

Na-kel-koti-an husur aYesu

³¹ AYesu isor am mai nəJu gail ke, “Ginau səḅogw ŋai nətasor ləboi ginau, nasoruan sagw asike taktin.³² Avil ikad atesual am tosor vi tarhət sagw, ale noləboii ke na-sor-ləboii-an san husur ginau ekitin.³³ Mətosəvat galevis tia van hən aḅon, ale gai ikel ur nakitinan.*³⁴ Be nəsarinḅ gat nəlogw len na-sor-vi-tarhəte-an nəvanuan tokele, ao, nusor husuri ŋai hən məḅbiməḅak dan nəsaan samito.³⁵ Aḅon ehum namial topan, tomial. Ale gamit mətulekis hən məḅḅitoh kəḅereh len namial san, hən məḅḅəḅəḅəḅur.³⁶ Aḅon ikel kot ginau, avil ikad na-kel-koti-an tosəhor esan. Husur natit gail aTata tolav mai ginau hən nəḅigol piḅ gail, natgalenan notogole, loḅusan nakitinan husur ginau, ke aTata tosəvat ginau.³⁷ Ale aTata tosəvat ginau, gai isor ləboi ginau. Gamit mətsəsəsəloḅ hən nadolon, mətsakəta ləboi gai toməbe.³⁸ Ale nasoruan san səḅat savoi len nəlomito husur mətsədəlom ginau, ginau boh, aTata tosəvat ginau gəmai.³⁹ Mətuḅoḅḅoḅ nəmauran vi sutuai len natosian siGot bathut mətunau ke nəmauran vi sutuai topat lan. Be natosian galenan lukel nakitinan husur ginau!

⁴⁰ Wake mətsəloḅon məḅḅegəḅ hən ginau hən məḅḅikad nəmauran enan.

⁴¹ “Nəbøŋ məttosal suh ginau, nə-sal-suhi-an samito savi natideh len ginau⁴² husur noləboi mətsəlməḅ bun aGot len nəlomito.⁴³ Ginau noḅəm len nahəsən aTəmagw ale mətoməḅahun ginau, mətsəḅəḅəḅur hən ginau. Be naut kəmas avan ideh am ḅegəḅm len nahəsən gabag ŋai, dereh mitidamḅ həni, məḅḅəḅəḅur həni.⁴⁴ Iməbe mətodədas məḅḅədəlom ginau? Mətuke mitisal suh gamit gabag be mətoməḅahun nə-sal-suhi-an togəḅm len gai tovi aGot səḅon ŋai.

* 5:10: Neh 13.19; Jer 17.21 * 5:29: Dan 12.2 * 5:33: Jon 1.19-27, 3.22-30

45 Samtinau ke evi ginau nōbikel kot nōsaban samito van hən aTəmagw len nakotan san. Ao, ikad atesua bigole, gai nəlomit tođan lan, aMoses boh! Dereh gai tikel kot nōsaban samito.[‡]
46 Avil mättadəlom aMoses tia, mättadəlom ginau tia bathut gai n̄au itos husur ginau. 47 Be asike mätbedəlom nəsa gai toťosi husur ginau, mitimabe hən mätbedəlom nəsa notokele?”

6

AYesu evəjan alat lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-17)

1 Husur nəboŋ galenan, aYesu evi Kalili, ilav tukot vi tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili mai lotokisi hən a Tiperias am. 2 Nabiltiwai lohushusuri bathut ke lotokəkəta ris namerikel gail gai togolgole len alat lotoməsah. 3 Ale aYesu etəvehuh vi lan nəvehuh, ebətah mai ahai susur san gail ei. 4 Nəboŋ hən nəPasova tovi nəhanan seju gail, egəm pəpadaŋ.

5 Nəboŋ aYesu topair hən namətan, toris naluvoŋ lotogəm həni, eus aFilip ke, “Datevur nabəta a be hən alateg ləbihani?” 6 AYesu epus kitev nənauan seFilip maienan hən bebunus ləboi aFilip, husur eləboi tia nəsa bigole ta bogai. 7 Ale aFilip isor vari ke, “Naŋurpuran hən nahəbati toməlvor saləboi bevur nabəta tonor hən galit visusua bihan kəkereh həni.”* 8 Ale ahai susur sua san, aAdru, aŋan aSimon Pita isor mai aYesu ke, 9 “Ikad natətai sua gegai tokad natuhhanian tovi nabəta nəpali torim mai naieh toru. Be natuhhanian egai savi natideh len nabiltiwai tomaiegai.”†

10 Beti aYesu ikele ke, “Mitigol nəvanuan gail lebətah.” Na naulumən gail lotovi 5,000 lobətah len naut enan tobaŋ liol. 11 Beti aYesu ilav nabəta, ale nəboŋ toťipa vi təban aGot tonon, epəpəhuni mai alat lotobətah. Igol tomaienan am hən naieh. Galit piťi luhan husur naləŋonian salito vəhanukub. 12 Nəboŋ lotohanukub tonon, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətesəŋon nasughanian. Sa-ideh tesuh.” 13 Imagenan lusah tuan nasughanian hilat lotohan dani, losəŋon nəhad tovi 12 hən nasugut nabəta nəpali toťuh kəmas!

14 Nəboŋ nəvanuan gail lotoris namerikel aYesu togole, luke, “Ahai kelkel ur kitin bogai bəgəm vi lan navile a pan!”‡

15 Bathut aYesu eləboi len galito ke gag ŋai legəm tah gati hən ləbigol bəgəm vi kiŋ, gai ivan dan galito vi lan nəvehuh hən biťoh səbon.

AYesu iyar len nəwai

(Mat 14.22-33; Mak 6.45-52)

16 Nəboŋ namityal tomasur, ahai susur san gail lovi pan vi lan nabiltiwai. 17 Len namityal enan naut evisivi be aYesu satəlmam van hən galit sal, ale lusah len nabot, gam tukot vi Kapernaum. 18 Sədareh nəlan eŋuv habat gol ke nəwai tokudkud van epus. 19 Nəboŋ lotovarus van hum ma tovi nakilomita torim, loris aYesu toyar len naťonit nəwai, togəm pəpadaŋ hən nabot, ale lomətahw. 20 Be aYesu ikai van hən galito ke, “Ginau bogai, samtemətahw!” 21 Imagenan lohəhəvur hən biťah len nabot ale isah lan. Vəha-sua ŋai nabot ivahut len naut lotovi lan.

22 Pelan han naluvoŋ lotosuh tarhəwai, ludon aYesu, lunau səhoti ke ikad nabot tosua ŋai ei. Loləboi ke aYesu səsah len nabot mai ahai susur san gail, be luvan səbolit ŋai. 23 Beti nabot galevis logəm len naut a Tiperias, luvahut pəpadaŋ hən naut Nasuť toťipa hən nabəta lan, naut naluvoŋ lotohan bəta lan. 24 Nəboŋ naluvoŋ lotoris ləboi ke aYesu satoh ei, ahai susur san gail ləsasuh, naluvoŋ lusah len nabot galenan, lovi Kapernaum hən ləbidon aYesu ei.

AYesu evi nabəta hən nəmauran

25 Nəboŋ nəvanuan galenan lotosab aYesu a Kapernaum, tarhəwai, lousi ke, “Hai pusan, gubar naut egai ŋais?” 26 AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke mətəsoŋ ginau husur məttoťis ləboi namerikel gail, be mətudon ginau ŋai husur mətuhanakub hən nabəta. 27 Samteum mōs nəhanian səpat sabəlav, togəm vi pahsago. Ao, mətəum mōs nəhanian topat vi sutuai, nəhanian hən nəmauran vi sutuai aNatun Nəvanuan dereh beviol həni mai gamito. Husur aGot aTata itabtabuh len atenan hən beum san mōs beviol hən nəmauran enan.” 28 Imaienan lousi ke, “Datigol nəsa gail hən datbigol nagolean aGot tołəŋoni?” 29 AYesu isor

‡ 5:45: Nəboŋ toťosor husur aMoses, isor husur naləbulat torim aMoses toťosi lotovi naləbulat metəkav torim len nasoruan siGot. * 6:7: Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200. Natenarius evi naŋurpuran hən nauman hən nəmaribon toťosa, ale natenarius tovi 200 evi naŋurpuran hən nəmaribon tovi 200 o pəpadaŋ hən nahəbati toməlvor.

† 6:9: Namisurhut nəpali ikad nəhəvhəte ale lotuh dədasi hən ləbikad nəflaua hən ləbeum hən nabəta lan. ‡ 6:14: AMoses epəhav utaut hən ahai kelkel ur surman gai bəgəm hən alat a Israel bon ideh. Deu 18.15-19

var galit ke, “AGot eləjon ke mitigol nategai ke: məteriŋ nələmit len atenan aGot toşəvati.”³⁰ Imaienan lukel maii ke, “Gigol namerikel ideh hən namtberisi hən namtbədəlom gəiug. Dereh gigol nəsa? ³¹ Atəmadat ta sutuai luhan nəmanna len naut masmas hum aMoses totosi ke, ‘Eviol hən nabəta toğəm len nəmav mai galito hən ləbihani.’”³² Beti aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, savi aMoses toviol hən nabəta toğəm len nəmav mai gamito. Avil evi aTəmagw toviol hən nabəta kitin toğəm len nəmav mai gamito. ³³ Bathut nabəta siGot evi atenan toğəm vi pan dan nəmav, eviol hən nəmauran mai nəvanuan navile a pan.”

³⁴ Imaienan lukel maii ke, “Nasub, geviol tabtab hən nabəta enan mai ginamito.”

³⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Ginau novi bəta hən nəmauran. Avan ideh bəgəm hən ginau, asike imalkəkət. Ale avan ideh bəriŋ nələn len ginau, asike, asike imaduh boŋ ideh. ³⁶ Nukel mai gamit ke, naut kəmas məttoris ginau, mətsariŋ nələmit len ginau sal. ³⁷ Avil alat aTəmagw toviol hən galit mai ginau, dereh legəm hən ginau. Ale avan ideh toğəm hən ginau asike nomətahuni. ³⁸ Husur nəşagəm len nəmav hən nəbigol nəsa notoləjoni. Ao, noğəm hən nəbigol husur naləjonian siGot toşəvat ginau məsi. ³⁹ Ale naləjonian san imaiegai ke: galit pisi gai toviol hən galito mai ginau hən ləbevi esagw, salimasig, be len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh nigol lile məhat. ⁴⁰ Husur naləjonian seTəmagw imaiegai ke: galit pisi lotoris aNaturan, lotoriŋ nələlit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai, ale dereh nigol lile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan.”

⁴¹ Nəboŋ lotosəsəlōŋ hən natenan, naŋu gail lukoblen husuri bathut toke, “Novi nabəta toğəm len nəmav,”⁴² ale luke, “Ategai savi aYesu, anaturan aJosef ŋa? Datoləboi atəman mai anan. Imabe toke toğəm len nəmav?”⁴³ AYesu isor var galit ke, “Samtikoblen mai gamit gabag. Mitinoŋ. ⁴⁴ Ikad napisal tosua ŋai hən avan ideh beləboi bəgəm hən ginau. Nəboŋ aTəmagw toşəvat ginau beliv avan enan, eləboi bəgəm hən ginau, ale dereh nigol tile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan. ⁴⁵ Len natosian sihai kelkel ur gail ike, ‘Ale aGot dereh tevi hai pusan salit pisi,’ ŋa nəvanuan pisi lotosəsəlōŋ husur aTata, lotosəsəlōŋ ləboi nəsa tokele, galit logəm hən ginau.”⁴⁶ (Namilen sake avan ideh saris aTata. Atenan toğəm len aGot, atenan ŋai eris aTata.)⁴⁷ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh toriŋ nələn len ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai. ⁴⁸ Ginau novi nabəta hən nəmauran. ⁴⁹ Sutuai atəmamit gail luhan nəmanna len naut tobbəsw, be naut kəmas natenan, lumat pisi. ⁵⁰ Egai evi nabəta toğəm len nəmav hən avan ideh bihani, asike imat. ⁵¹ Ginau səbōgw ŋai novi nabəta nəmauran toğəm len nəmav. Avan ideh bihan nabəta egai, dereh tikad nəmauran vi sutuai. Husur nabəta nəbeviol hən evi nibegw; dereh neviol hən məs nəmauran silat navile a pan.”

⁵² Beti naŋu gail lovitvituh mai galit gabag, luke, “Ategai teviol mab hən niben mai gidato hən datbihani?”⁵³ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, asike məbihan niben aNaturan Nəvanuan, asike mətbəmən nəda han, mətukad nəmauran kitin mabe? Mətsəkade len gamit gabag. ⁵⁴ Avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan ikad nəmauran vi sutuai, ale len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh nigol tile məhat dan nəmatan. ⁵⁵ Husur nibegw evi nəhanian kitin, nəda hagw evi nate namunian kitin. ⁵⁶ Imaienan, avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len gai. ⁵⁷ ATəmagw tovi nəkadun nəmauran esəvat ginau, ale bathut aTəmagw, ginau nutoh, nukad nəmauran. Len navide tomaiengan, avan ideh tohanhan ginau, bathut ginau, gai dereh titoh, tikad nəmauran. ⁵⁸ Ginau novi nabəta toğəm len nəmav, be nabəta egai sasumən nəmanna atəmamito ta sutuai lotohani. Luhan nəmanna ale lumat. Avan ideh tohanhan nabəta egai, dereh titoh, tikad nəmauran vi sutuai.”

⁵⁹ AYesu ikel natgalenan nəboŋ topusan len naim nabonbonan a Kapernaum.

Ahai susur isəbur luğam dan aYesu

⁶⁰ Nəboŋ ahai susur san gail lotosəsəlōŋ hən natgalenan, luke, “Napusanan enan idan habat. Ase eləboi bəsəsəlōŋ səhōti?”⁶¹ AYesu eləboi len gai gabag ke ahai susur san gail lukoblen husur natenan, ale ikel mai galit ke, “Nateg emədas nadələmian samito a? ⁶² Bimagenan, imabe len gamito mətberis aNaturan Nəvanuan bətəlmam vi məhat? Mətedələmi beti a? ⁶³ ANunun aGot ŋai eləboi beviol hən nəmauran kitin mai nəvanuan. Nədaŋan sinəvanuan edədas biğol natideh. Nasuruan notokele mai gamito, evi soruan seNunun aGot toviol hən nəmauran mai nəvanuan. ⁶⁴ Avil gamit galevis mətsəkad nadələmian len ginau.” (AYesu ekəmaiengan husur len natubatan eləboi alat lotokad nadələmian lan, ale eləboi nəvanuan sua bəriŋi len navəlan aenemi san gail.)⁶⁵ Beti aYesu ike, “Husur natenan nukel mai gamit ke, nəvanuan saləboi bəgəm hən ginau len gai səbōn. ATata ŋai eləboi biğol nəvanuan biğol nadələmian hən bəgəmai.”

* 6:31: Exo 16.4, 15; Psa 78.24 * 6:45: Isa 54.13 § 6:48: Nəboŋ aYesu toke tovi nabəta hən nəmauran, ike ehum nabəta datbihani dereh datikad nəmauran, evi nəkadhumauran.

⁶⁶ Husur tokəmaienan, ahai susur san isoḅur lupair dani, ləsaḅusuri am. ⁶⁷ N̄a aYesu ipair van hən lotovi 12 ike, “Be gamit am mətuke mitivan a?” ⁶⁸ ASimon Pita isor vari ke, “Nasub, namtivan hən ase? Gaiug səḅom̄ n̄jai gukad nasoruan toviol hən nəmauran vi sutuai. ⁶⁹ Namtorin̄ nəlonamito len gaiug, namtoləḅoi tia ke gaiug govi siGot səḅon gotogəm̄ m̄osi.”* ⁷⁰ Beti aYesu ike, “Ganan! Ginau nulekis hən gamito məttovi 12, be gamit sua evi natəmat.” ⁷¹ Nəḅoḅ tokəmaienan, isor husur aḅutas, anatun aSimon Iskariot, husur aḅutas, esua len lotovi 12, dereh teriḅi len navəlan aenemi san gail.

7

Nəhanan hən Nəpasvaləval gail

¹ Husur nəḅoḅ enan, aYesu iyaryar len naut a Kalili. Emətahun nəyaran len naut a Jutea husur alat lotoil a m̄o hən naḅu gail ludonḅonji hən ləḅigol ḅimat. ² Ale nəḅoḅ hən Nəhanan hən Nəpasvaləval gail, egəm̄ pəpədan̄. Evi nəhanan sua seḅu gail.* ³ Beti avan aYesu matmat gail lusor maii ke, “Gerin̄ naut enan vi Jutea hən ahai susur san̄ gail ləḅeris natit gotogol gail. ⁴ Avan ideh toke ḅetibau len nəḅon nəvanuan gail sasusuan gai! Gəḅigol namerikel gail, gigol gail len nəḅon nəvanuan piḅi len navile a pan hən ləḅeləḅoi gaiug!” ⁵ Lokəmaienan husur avan gail am ləsəkad nadəlomian lan.

⁶ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Namityal tonor hən ginau sagəm̄ sal. Be samito, namityal piḅi inor n̄jai. ⁷ Nəvanuan sinavile a pan gail lodədas ləḅemətahun bun gamito. Be ginau, lomətahun bun ginau husur nukel koti ke natit gail lotogole lusa vəsa. ⁸ Mətəvi lan nəhanan ea. Ginau asike novi lan Nəhanan enan, husur namityal tonor hən ginau sagəm̄ sal.” ⁹ Nəḅoḅ tokəmaienan tonon̄, itoh a Kalili n̄jai.

AYesu len Nəhanan hən Nəpasvaləval

¹⁰ Be nəḅoḅ avan aYesu gail lotovi məhat vi lan Nəhanan tonon̄, gai am evi məhat vi lan. Səyar len nəḅon nəvanuan gail be esusuah. ¹¹ Beti len Nəhanan, alat lotoil a m̄o hən naḅu gail, ludonḅonji, lous kitevi ke, “Atenan itoh a be? Gai be?” ¹² Len naluvoh̄ nəvanuan isoḅur lusor lahlah husuri. Galevis luke, “Evi naurum̄an sua tovoi masuv̄.” Galevis am luke, “Ao, egəras nəvanuan gail.” ¹³ Be səkad avan ideh tokor husuri len nəḅon nəvanuan gail, husur lomətahw len naḅu gail lotoil a m̄o.

¹⁴ Be nəḅoḅ sua rivuh len nawik hən Nəhanan, aYesu evi məhat vi lan naim siGot, ale etuḅat pusan. ¹⁵ Beti naḅu gail lotoil a m̄o, lotosəsəlon̄ hən̄i, luḅan̄, luke, “Ategai eləḅoi bun natosian siGot, be səkad avan ideh tokad namitisau toḅusan hən̄i maii. Imabe?”

¹⁶ Imaienan aYesu isor var galit ke, “Nəpusanan sagw savi esagw. Ao, atenan tosəvat ginau evi nəkadhut nəpusanan sagw. ¹⁷ Avan ideh toke ḅigol naləḅon̄ian siGot, dereh teləḅoi ke nəpusanan sagw egəm̄ len aGot o evi esagw səḅogw. ¹⁸ Nəvanuan tosor len naləḅoian san səḅon, eləḅon ke tipatpat gai məhat. Avil gai toləḅon ke teputsan nahəsən atenan tosəvati, gai ekitin, ale səkad pagəḅərasan lan. ¹⁹ Savi aMoses tolav nalo mai gamito a? Be gamit ideh saḅusuri. Mətudas piḅal hən məḅigol nəḅimat sil nəsa?”

²⁰ Naluvoh̄ lusor vari ke, “Gaiug gukad natəmat! Ase idas piḅal hən ḅigol gəḅimat?” ²¹ AYesu ikel mai galit ke, “Nugol nauman sua len nəSappat, nugol naurum̄an imaur, ale nəvanuan piḅi losəḅov̄ sil notogole len nəSappat.* ²² Be gamit am mətəum̄ len nəSappat nəḅoḅ məttotiv dalus natətai ulum̄an husur nalo siMoses. (Be navide hən na-tiv-dalusian savi siMoses, evi setəmamit ta sutuai, aApraham.)* ²³ Mətəotiv dalus natətai ulum̄an len nəḅoḅ han, naut kəmas tovi nəSappat.† Mətugole hən asike məḅəḅur kotov nalo siMoses, be evi nauman. Məḅimāgenan, imabe mətutəḅulol bulos ginau nəḅoḅ notogol naurum̄an kavkav tomaur len nəSappat?* ²⁴ Sagenənoḅ hən nəsa notogole mai na-kəta-suluḅi-an mai nə-nau-suluḅi-an samit n̄jai. Mitimasnənoḅ hən̄i mai natit tonor, tokitin n̄jai.”

AYesu evi aKristo a?

²⁵ Beti galit galevis lototoh len naut a Jerusalem lous galit gabag ke, “Savi atenan lotoke ləḅigole ḅimat a? ²⁶ Be məteris! Gai boh̄ tosoror len nəḅon nəvanuan gail. Ləsakel natideh maii. Hum ma nəvanuan na-il-a-m̄o-an gail lotoləḅoi koti ke atenan evi aKristo, aGot totəḅtabuh lan a? ²⁷ Avil datoləḅoi naut atenan togəm̄ lan. Be nəḅoḅ aKristo ḅəḅəmai, asike ikad avan ideh ḅeləḅoi naut togəm̄ lan.”

* **6:69:** Mat 16.16; Mak 8.29; Luk 9.20 * **7:2:** Lev 23.34-36; Deu 16.13. Nəhanan hən Nəpasvaləval evi nəhanan seḅu gail, Lunau təlmam̄ hən atəmālit ta sutuai nəḅoḅ lotoyaryar len naut masmas. Len nasihau tovi 40 lutoh len nəpasvaləval gail. * **7:21:** Jon 5.1-18 * **7:22:** Gen 17.10-13; Lev 12.3 † **7:23:** Nalo siMoses ike limastiv dalus natətai len nəmaribon̄ toməlevtor husur nəpasian san. * **7:23:** Jon 5.8-9

²⁸ N̄a aYesu, toḡusan len naholəvat todar vis naim siGot, ikai ke, “Mətunau ke mətoləboi ginau a? Mətunau ke mətoləboi naut notogəm lan a? Savi len ginau gabag ŋai notogəmai. Be atenan tosəvat ginau, ekitin. Gamit mətsaləboi, ²⁹ be ginau noləboi, husur nogəm təban, gai esəvat ginau.”

³⁰ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, alat lotoil a m̄o lohisi soḡuer hən ləḃitah gati. Be avan ideh səbari husur namityal san sagəm sal. ³¹ Avil isobur len naluḡoh lorin nəlolit lan. Luke, “Nəboŋ aKris̄to bəgəmai, asike igol namerikel gail lotosəhor natgalenan ategaii togole.”

³² Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən natgalenan naluḡoh lotosor lahlah həni husur aYesu, galit mai abiltihai tutumav gail losəvat alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, hən ləḃitah gati. ³³ N̄a aYesu ike, “Dereh mitoh kəkereh mai gamit balai, beti netəlmam van hən atenan tosəvat ginau. ³⁴ Dereh mitidoŋ ginau, be asike mətusəḃ ginau, ale mətsaləboi mətbegəm vi lan naut nəḃevi lan.”

³⁵ Beti alat lotoil a m̄o hən naJu gail, lukel mai galit gabag ke, “Ategai tiyar vi be hən asike datḃisabi? Hum ma ḃivan hən naJu gail lototoh len naut tiltile seuleKris̄ hən bəpusan mai alat a Kris̄ a? ³⁶ Nəboŋ toke, ‘Dereh mitidoŋ ginau be asike mətusəḃ ginau,’ ale ‘Mətsaləboi mətbegəm hən naut nəḃevi lan,’ namilen evi nəsa?”

Naḡusanan husur aNunun aGot

³⁷ Len nəboŋ naməkot len nawik hən Nəhanan, len namariboŋ totibau han, aYesu eil vi məhat, ikai ke, “Avan ideh ḃimaduh, tegəm hən ginau!” ³⁸ Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, tegəm, temun! Hum natosian siGot tokele ke, ‘Nəwai nəmauran dereh tisel dan nəlon hum nawisel gail.’” ³⁹ (Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aNunun aGot, alat lotoriŋ nəlolit len aYesu dereh likade, be aGot saviol həni sal husur aGot saputsan aYesu sal hən nəyalalan san ḃiparpar.)

Nənauan tiltile husur aYesu

⁴⁰ Galevis len naluḡoh lotosəsəloŋ hən nasoruan san, lusor təvah ke, “Ategai bogai ahai kelkel ur kitin.” ⁴¹ Galevis luke, “AKris̄to bogai, aGot totabtabuh lan.” Ris galevis am lotoke, “Eniŋan? AKris̄to asike egəm a Kalili a? ⁴² Be natosian siGot ike aKris̄to dereh tegəm len nəpasusan siTevit ale lipasi len naut a Petlehem, navile matmat siTevit aKiŋ. Imaienan o səmaienan a?” ⁴³ N̄a naluḡoh loḡitvituḡ, loḡəpəhw husur aYesu. ⁴⁴ Ale galevis luke lithah gati, wake avan ideh sətah lan.

⁴⁵ Alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotəlmam van hən abiltihai tutumav mai naFarisi gail. Ale lous alatenan ke, “Imabe mətsətah gati gəmai?” ⁴⁶ Alatenan lusor var galit ke, “Aoa, namtsasəsəloŋ hən avan ideh sasor suḡnan atenan boŋ ideh.” ⁴⁷ N̄a naFarisi gail lusor viles alatenan ke, “Imabe? Gai egərəs gamit am a? ⁴⁸ Mitinau nategai ke: len ginamit namttoil a m̄o mai ginamit namttovi Farisi, ikad ginamit ideh toriŋ nəlon lan māu a? Ebuer kaskasi! ⁴⁹ Naluḡoh lorin nəlolit lan, be ləsəḃoḃi natideh, lotətan hən nalo. Nasemalean tiḡat len galito!”

⁵⁰ Ikad naFarisi sua, nahəsən aNikotemus, toḡəm hol mai aYesu a m̄o, ale ike, ⁵¹ “Asike datḃikot hən avan ideh hən datḃisaḃ nəsa gai togole, sanor len nalo sidato hən datḃeriŋi hən ḃipanis.” ⁵² NaFarisi gail lusor vilesi ke, “Gov̄i nauleut ta Kalili gototah mai atenan a? Gia vuruŋ kitevi len natosian siGot. Dereh gisabi ke ahai kelkel ur ideh sagəm len naut a Kalili boŋ ideh!”

[*Nalobulat ta sutuai len nasoruan ta Kris̄ ləsəkad naves 7.53-8.11.*]

⁵³ Ale loḡəpəhw, luvahim gail.

8

Naḡəḡəvut togol naitian toḡur kotov nəlahan

¹ Be aYesu evi lan Naḡəḡəvuh Oliv. ² Ale nəboŋ naut tolan evi lan naholəvat todar vis naim siGot tətəs. Sədareh nəvanuan gail loḡəm həni, ale ebətah, eḡusan. ³ Ahai ḡusan hən nalo mai naFarisi gail losəhar apəḡəvut sua lotosabi len naitian toḡur kotov nəlahan. Luḡol eil len nəhon naluḡoh. ⁴ Lukel mai aYesu ke, “Hai ḡusan, alitegai, namtusabi len naitian toḡur kotov nəlahan. ⁵ Ale len nalo, aMoses ikel buni hən datḃetubun alatḡəḡəvut lotosuḡnan alitegai. Be gaiuḡ, gukel nəsa?” ⁶ (Lokəmaienan hən ləḃigol aYesu bəkəkos len nasoruan san hən ləḃikot həni.) Be aYesu ebətah, iḃetḃet, itos len tan hən nəḡarhuvəlan. ⁷ Lous taltal hən ḃisor var galito, ale eil vi məhat, ike, “Gamit ideh toḡar saan, tilav nəvat, tuḡi a m̄o.” ⁸ Beti ebətah tətəs, iḃetḃet, tos len tan. ⁹ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, lotuḃat van, alat lotovi ḡəvut loil

* 7:37: Lev 23.36

* 7:38: Eze 47.1; Zec 14.8

* 7:42: 2Sam 7.12; Mic 5.2

* 7:50: Jon 3.1-2

* 8:5: Lev

20.10; Deu 22.22-24

a m̄o. Ale aYesu itoh s̄əb̄on mai alitenan. ¹⁰ Beti aYesu eil vi m̄əhat, eusi ke, “Bareab, galito, lutoh a be? S̄əkad avan ideh toke ḡəb̄ipanis a?” ¹¹ Ike, “Naut ido h̄ən galito Nasuḅ.” Ale aYesu ike, “Ginau am n̄əsake ḡəb̄ipanis. Givan ale gagai van sagigol n̄əsaaŋ am.”

AYesu, namial h̄ən navile a pan

¹² AYesu isor mai n̄əvanuan gail t̄etas am, ike, “Ginau novi namial h̄ən navile a pan; avan ideh tohusur ginau, asike, asike iyar len n̄əmərgobut, avil dereh tikad namial h̄ən n̄əmauran.*” ¹³ Na naFarisi gail lusor tas nasoruan siYesu luke, “Gaiug gukel na-kel-koti-an husur gaiug gabag, be husur gaiug s̄əb̄or̄ŋ ɲai gotokele, na-kel-koti-an sar̄ŋ savi natideh len nakotan, ehum sakitin.” ¹⁴ AYesu isor var galit ke, “Naut k̄emas notokel na-kel-koti-an husur ginau gabag, na-kel-koti-an sagw ekitin, husur nol̄əboi naut notoḡəm lan mai naut notovi lan gagai. Be gamito, m̄ətsal̄əboi naut notoḡəm lan, m̄ətsal̄əboi naut notovi lan. ¹⁵ M̄əton̄ənoḅ husur nal̄əboian sin̄əvanuan ɲai, ginau n̄əsan̄ənoḅ h̄ən avan ideh mai n̄əsa n̄əvanuan gail lotol̄əboii. ¹⁶ N̄əb̄ən̄ənoḅ, na-n̄ənoḅ-h̄əni-an sagw inor, husur savi ginau s̄əb̄ogw notogole, be nugole mai atenan tosəvat ginau, non̄ənoḅ husur n̄əsa aTata tokele. ¹⁷ Nalo samitō ike, na-kel-koti-an sin̄əvanuan eru ar̄b̄əp̄itoḅ, nakotan isabi ke evi kitinan. ¹⁸ Ale ikad eru artokel na-kel-koti-an husur ginau: esua, ginau notokel husur ginau gabag, togon, aTata tosəvat ginau.”

¹⁹ Imaianan lotuḅat usi ke, “AT̄əmañ gai be?” Isor var galit ke, “Husur ke m̄ətsal̄əboi ginau, m̄ətsal̄əboi aT̄əmagw. M̄əttal̄əboi ginau, m̄əttal̄əboi aT̄əmagw am.” ²⁰ AYesu ek̄əmaianan p̄əpadar̄ŋ h̄ən nabokis h̄ən n̄əvat n̄əboḅ t̄opusan len nahol̄əvat todar vis naim siGot. Avan ideh s̄ətah gati husur namityal san saḡəm sal.

AYesu saḡəm len navile eg a pan

²¹ Len namityal tile am, aYesu isor mai galito t̄etas, ike, “Gagai noriḅ gamito, nuvan, ale dereh m̄ətek̄əta kitev ginau van, ale mitimat len n̄əsaaŋ samitō. Naut notovi lan, m̄ətod̄ədas m̄ətb̄əḡəm h̄əni boḅ ideh.” ²² Imaianan naJu gail lotoil a m̄o lusor mai galit gabag ke, “N̄əboḅ ategai toke, ‘Naut notovi lan, m̄ətod̄ədas m̄ətb̄əḡəm h̄əni boḅ ideh,’ namilen imabe? Dereh tia gol gai gabag timat a?” ²³ Ris aYesu toke, “Gamito, m̄ətovi alat a pan, ginau novi aulem̄əhat. Gamit h̄ən navile eg a pan; ginau savi h̄ən navile eg a pan. ²⁴ Imaianan nuke dereh mitimat len n̄əsaaŋ samitō. Husur asike m̄ətb̄əd̄əloḅi ke novi ginau notovi ginau, dereh mitimat len n̄əsaaŋ samitō.*” ²⁵ Na lous taltal h̄əni ke, “Be gaiug ase?” Ale aYesu isor var galit ke, “Sum̄an notokele a m̄o tia. ²⁶ Nukad natit isobur h̄ən n̄əbikele husur gamito, h̄ən n̄əbisab̄ s̄əhoti h̄ən m̄ətb̄ipanis, be n̄əboḅ notosor mai alat h̄ən navile a pan, nos̄əs̄əloḅ h̄ən atenan tosəvat ginau husur gai ekitin, ale nukel ur n̄əsa ɲai atenan tokele.” ²⁷ Be l̄əsal̄əboi sal ke aYesu tosor husur aT̄əman. ²⁸ Na aYesu isor mai galit t̄etas am ke, “N̄əboḅ m̄ətb̄əvenus aNatun N̄əvanuan vi m̄əhat, dereh m̄ətel̄əboii ke novi ginau notovi ginau. Ale len ginau s̄əb̄ogw n̄əsagol natideh, avil nukel n̄əsa ɲai aT̄əmagw t̄opusan h̄əni mai ginau. ²⁹ Ale atenan tosəvat ginau itoh mai ginau; sariḅ gaḅulan ginau. Bathut nugol tabtab h̄ən n̄əsa gai toh̄əh̄əvur h̄əni.” ³⁰ N̄əboḅ lotos̄əs̄əloḅ h̄ən tok̄əmaianan, n̄əvanuan isobur lorin̄ə nol̄olit lan.

Anatun aAraham gail mai anatun aSetan gail

³¹ Beti aYesu isor mai naJu gail lotoriḅ nol̄olit lan ke, “M̄ətb̄igol husur naḅusanan sagw, m̄ətovi ahai susur sagw kitin, ³² ale dereh m̄ətel̄əboi nakitinan. Ale nakitinan dereh tigol mitikad n̄əmakuvan, asike m̄ətovi slev am.” ³³ Lusor vari ke, “Namtovi n̄əpasusan siAraham, namtsavi slev sivan ideh boḅ ideh. Imabe gotoke, ‘dereh mitikad n̄əmakuvan, asike m̄ətovi slev am?’” ³⁴ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol n̄əsaaŋ evi slev sisaan. ³⁵ Naslev savi n̄əbathudud ideh simasta h̄ən naim, naut k̄emas totoh mai galito. Avil anatun ulum̄an amasta evi bathudud sua vi sutuai. ³⁶ Imaianan, aNatun aGot Bigol asike m̄ətb̄evi slev am, dereh mitikad n̄əmakuvan tokitin. ³⁷ Nol̄əboii ke m̄ətovi n̄əpasusan siAraham gail, be m̄ət̄oum kitev naḅisal h̄ən m̄ətb̄igol n̄əb̄imat husur nasoruan sagw sagol natideh len nol̄omito. ³⁸ Ginau nusor husur natit notoris aTata sagw togol gail. Be gamito m̄ətugol n̄əsa m̄ətos̄əs̄əloḅ h̄ən at̄əmamit m̄əu tokele.”

³⁹ Lusor t̄əvah ke, “At̄əmanamito aAraham!” AYesu ikel mai galit ke, “M̄əttavi anatun aAraham gail, m̄əttagol husur n̄əsa aAraham togole. ⁴⁰ Nukel nakitinan tia notos̄əs̄əloḅ h̄ən aGot tokele, be gagai m̄ətudas p̄isal h̄ən m̄ətb̄igol n̄əb̄imat. Araham sagol natideh tomaienan. ⁴¹ Gamit m̄ətugol natit at̄əmamito togol gail.”

* 8:12: Isa 49.6; Mat 5.14; Jon 9.5

* 8:24: Exo 3.14-15, naut aGot tokel ur nah̄əsan ke, aNovi ginau notovi ginau o

aNovi ginau n̄əbevi ginau.

* 8:33: Mat 3.9; Luk 3.8

Beti lusor vari ke, “Namtsavi natətai nařisal. Namtukad aTəmanamit esua řai, aGot.”
 42 AYesu ikel mai galit ke, “AGot tavi aTəmamito, mətəlaləmas bun ginau husur nogəm təban aGot, nogəm gegai. Savi len ginau řai notogəmai, be gai esəvat ginau. 43 Imabe mətəsaləboi səhot nasoran sagw? Husur mətəsaləboi mətəbesəsəloņ husur nasoruan sagw. 44 Husur mətətovi anatun atəmamit tovi təmat. Mətuke mitigol husur nəsa gai toləņoni. Atenan igolgol nəvanuan lumat len natubətan hən navile a pan van van sal. Gai emətəhun nakitinan husur nakitinan ebuer lan. Nəboņ tosor libliboņ evi nasoruan san matmat husur gai evi vanuan nalibliboņan mai nəkadun nalibliboņan. 45 Imagenan, nəboņ notokel nakitinan, mətəsadələm nəsa notokele. 46 Gamit ta be eləboi bikel vəhoti ke notokad nəsaan? Ale nəbikel nakitinan, imabe mətəsadələm nəsa notokele? 47 Avən tovi siGot esəsəloņ səhot nasoruan san. Be gamito, mətəsvi siGot. Husur enən mətəsasəsəloņ səhot nasoruan san.”

48 Nařu gail lotəsəsəloņ hənı lusor vari ke, “Namtukel səhot gaiug nəboņ namttoke gotovi auleSamaria gotovi ut kəmas! Gaiug gukad natəmat sua!” 49 Ris aYesu toke, “Ao, nəəkad natəmat ideh. Avil noputsan nahəsən aTəmagw, noputsani len nənanan sagw. Be gamito, mətəmədəs nahəsagw hum notovi ut kəmas. 50 Ginau nəsadon nəyalyalan mōs kəmas natenan, be ikad atesua toləņon ke nahəsagw tiyalyal. Gai dereh tēpəpəhun nəvaloian dan nəsaan. 51 Kitin, nokitin mai gamit ke, avən ideh togol husur nəsa notokele, asike imat vi sutuai.”

52 Nəboņ lotəsəsəloņ hən natenan, nařu gail lusor təvah ke, “Gagai namtoləboi buni ke gukad natəmat sua. AApraham imat. Ahai kelkel ur gail tu lumat. Be naut kəmas natenan, gaiug gukele ke, ‘Avən ideh togol husur nəsa notokele, asike esəsəloņ hən nabus nəmətan vi sutuai.’ 53 Gunau ke gotoyalyal səhor aApraham atəmanamit tomat a? Mai ahai kelkel ur lotomat gail a? Gunau ke gotovi ase?” 54 AYesu isor var galit ke, “Nətəpətsan nahəsagw gabag, nəyalyalan enən asike tavi natideh. Be atenan toptsan ginau evi aTəmagw, mətətosor husuri ke, ‘Atenan evi aGot sinamit bolai.’ 55 Avil mətəsaləboii, be ginau noləboii. Nətəkele ke nəsaləboii, nətəvi nəvanuan nalibliboņan surmən gamito. Wake noləboi gai ale nugol husur nəsa tokele. 56 Atəmamit aApraham ehəhəvur hən bəkəta vi mō hən nəboņ sagw, erisi, ale ikəmkem.” 57 Beti nařu gail luke, “Nədəm ham səbar 50 sal. Goris məb hən aApraham?” 58 AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi ginau.”* 59 Nəboņ tokəmaianan, lotətəriv vat gail hən ləbetubuni, be aYesu esusuan gai dan galito, evivile dan naut enən todar vis naim siGot.

9

AYesu igol ametbesw imaur

1 Nəboņ aYesu toyar van eris naurumən sua namətən tobesw nəboņ lotopasi. 2 Ahai susur siYesu lousi ke, “Hai pusan, nəsaan sise igol namətən ategai artobesw nəboņ lotopasi? Esil nəsaan setəman mai sinan o esil esan səboņ?”* 3 AYesu isor var galit ke, “Savi sil nəsaan san o setəman mai anən, avil evi metbesw hən nəvanuan gail ləbərıs nədənan siGot bevisi len nəməauran san. 4 Beti tovi nalənəyal sal datimasgol nagolean siGot tosvət ginau. Dereh nalənəmarıug tegəmai, gol ke avən ideh asike eum. 5 Nəboņ nototoh len navile a pan sal, novi namial hən navile a pan.”*

6 Beti aYesu epulai len tan, igol nətən evi bal hən nabusun, ale ikas namətən atenan artobesw hən nəbal enən. 7 Ale ikel maii ke, “Gai kəkəs nəhoř len nabiltiburhuwai lotokisi hən Siloam.” (Nəhes enən namilen “Səvati”). Na aulumən ivan, ekəkəs nəhon, totləmam, ekəta.

8 Alat lototoh pəpadəņ hənı, mai alat lotoris toņırıņır nəvanuan hən nəvat a mō, luke, “Savi ategaii tobatəh, usus nəvat tabtab a?” 9 Galevis luke, “Gai bogai.” Galevis am luke, “Ao, be esumən atenan.” Ale aulumən enən ikel ur gai səboņ ke, “Ginau řa bogai.” 10 Imaienan lousi ke, “Imabe? Nəsa igol gokəta?” 11 Aulumən isor var galit ke, “Atenan lotokisi hən aYesu igol nəbal, ale ikas namətətagw hənı. Ikel mai ginau ke, ‘Gevi Siloam, kəkəs nəhoř.’ Imaienan, nəboņ notovan, notokəkasi, nokəta.” 12 Beti lousi ke, “Atenan be?” Isor var galit ke, “Eniņan.”

Lous kitev nakətaan simetbesw

13-14 Nəboņ aYesu togol nəbal ale togol aulumən tokəta, nəmarıboņ enən evi nəSəppat. Beti nəvanuan gail losəhar aulumən enən, tovi metbesw a mō, van hən naFarisi gail. 15 Na naFarisi gail am lous tətəs hənı, nəsa tovisi hənı hən tokəta. Ikel mai galit ke, “Eriņ nəbal len namətətagw ale nokəkəs kuvi, ale nokəta.” 16 NaFarisi galevis luke, “Ategaii, aYesu, sagəm len aGot husur eum len nəSəppat.” Be galevis am luke, “Bevi nəvanuan nəsaan, igol namerikel galenan məbe?” Na-sor-bəlbal-an enən len nətarhət gəlaru, igol galit lukad napəpəhwan.

* 8:58: Jon 1.1-3; Exo 3.14 * 9:2: Exo 20.5 * 9:5: Jon 8.12

¹⁷ Imagenan, tətəs am lous aten tovi metbesw a mō ke, “Ategaii togol namətañ tokəta, gusor husur mab həni?” Aulumān enan isor var galit ke, “Ahai kelkel ur sua bolai.”

¹⁸ Nabiltiju gail ləsədəlo mi ke tovi metbesw a mō, ŋa lokis atəman mai anan gəmai. ¹⁹ Ale lous gəlaru ke, “Ategai evi anatuməru a? Evi metbesw nəboñ mərtopasi a? Bimaienan, ekəta mabe gagai?” ²⁰ Atəman mai anan arusor var galit ke, “Namroləboi ategai, anatumamər bogai, ale nəboñ namrtopasi evi metbesw. ²¹ Namrsaləboi nəsa tovisi həni tokəta gagai, namrsaləboi ase tosəŋav hən namətan. Be etibau tia, səvi tətai am, eləboi bisor husur gai gabag, mətəusi həni bai.” ²² Arokəmaienan husur aromətəhw len nabiltiju gail husur galit ludam mai galit gabag ke, avan ideh tokel uri ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, dereh lehut avan enan dan naim nəboñbonan salito. ²³ Husur enan aruke, “Etibau tia, mətəus gai.”

²⁴ Imaienan, lokis vəha-ru hən atenan tovi metbesw a mō. Ale lukel maii ke, “Len nahəsan aGot, namtukele hən gaiug, gikel nakitinan! Husur namtoləboii ke aYesu evi nəvanuan nəsaan.” ²⁵ Isor var galit ke, “Bevi nəvanuan nəsaan, ginau nəsaləboii. Noləboi natesua ŋai. A mō namətəgw ibesw, be gagai nokəta.” ²⁶ Ŋa lousi ke, “Igol nəsa hən gaiug? Igol namətəñ arosəŋav mabe?” ²⁷ Isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia be mətəsəsəloñ. Mətuke nikel tətəs hən mab həni am? Gamit am mətəloñon ke mətəvi ahai susur san gail māu a?” ²⁸ Beti losəvar buni ale luke, “Evi gaiug gotovi ahai susur sitenan, be ginamito, namtovi ahai susur siMoses gail. ²⁹ Namtoləboii ke aGot isor mai aMoses, be atenan, aYesu, namtsaləboi naut togəm lan.” ³⁰ Ris aulumān enan tosor var galito, ike “Mətsaləboi naut togəm lan, be esəŋav hən namətəgw. Mətumabe? Nosəhoʋut len gamito! ³¹ Datoləboii ke aGot sasəloñon hən nəvanuan nəsaan gail, be esəloñon hən alat lotolotu van həni, alat lotogol nəsa toləŋoni. ³² Sutuai tia van vəbar daməŋai, avan ideh sasəŋav hən namətan nəvanuan ideh tovi metbesw len nəpasian san. ³³ Atenan asike bəgəm len aGot, mətunau ke eləboi biğol natideh a? Ao, edədasi.” ³⁴ Lusor vari, luke, “Nəboñ lotopas gaiug, gəpul hən nəsaan tia, gaiug ase hən gəbəʋusan ginamito?” Ale lubar həni dan naim nəboñbonan, lukai həni.

Namətan nəlon ibesw

³⁵ Nəboñ aYesu tosəsəloñon hən lotobar həni vivile, isab aulumān enan, ale eusi ke, “Gorin nəloñ len aNaton Nəvanuan māu a?” ³⁶ Aulumān isor vari, ike, “Nasub, ase ganan hən nəberin nəlogw lan?” ³⁷ AYesu ikel maii ke, “Gorisi tia. Atenan bogai tosor mai gaiug gagai, ganan.” ³⁸ Ŋa ike, “Norin nəlogw len gaiug, Nasub,” ale ilotu həni. ³⁹ Beti aYesu ike, “Nogəm len navile a pan mōs napəpəhwan hən navoian dan nəsaan, hən ametbesw gail ləbikad nakətaan, ale hən alat lotokəta, məbəgəm vi metbesw len nəlolito.”

⁴⁰ NaFarisi galevis lototah maii losəsəloñon hən tokəmaienan, ale lousi ke, “Gokəmabe? Guke ginamit am namtovi metbesw a?” ⁴¹ AYesu ikel mai galit ke, “Məttavi metbesw gail, asike məttanor hən nəpanismen sil nəsaan samito, be husur mətukele ke mətokəta, mətunor hən nəpanismen sil nəsaan samit sal.”

10

AYesu evi nəvanuan tovoi tokətkəta təban nasipsip

¹ AYesu isor am, ike, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh sabis len nabopita, be topəlau səhor nəhol nəhəpəpə, evi nəvanuan vənənəh, evi nəvanuan toparparu vanuan mōs navənəhian! ²⁻³ Be nəvanuan tokətkəta kəkol hən nabopita, esəŋav hən nabopita mōs nəvanuan tokətkəta təban nasipsip hən bəbis lan. Nasipsip gail losəsəloñon ləboi nadolon atenan tokətkəta təban galito. Ale ekis nasipsip san səbon, ekis nahəsalit vīsusua ale esəhar galit vivile. ⁴ Nəboñ tosəhar galit pisi vivile tonon, iyar a mō ale nasipsip gail lohusuri bathut losəsəloñon ləboi nadolon. ⁵ Asike lohusur avan ideh tile, be dereh ligam dani, husur ləsəsəloñon ləboi nadolon atenan.” ⁶ AYesu ikel nasoruan kəta enan be nəvanuan gail ləsələboi nəsa tokel mai galito.

⁷ Imaienan aYesu ikel tətəs həni mai galit ke, “Kitin nokitin mai gamit ke, ginau novi bopita, hən nasipsip ləbiyar tur lan. ⁸ Alat lotogəm a mō len ginau lovi vanuan vənənəh, lovi vanuan lotoparparu vanuan mōs navənəhian; be nasipsip ləsəsəloñon hən galito. ⁹ Ginau novi bopita. Avan ideh bəbis tur len ginan, dereh tikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan san. Len ginau dereh tēgəmai, tivan, tisab nəhanian tovoi marireu. ¹⁰ Nəvanuan vənənəh egəm ŋai hən bəvənəh, biğol nasipsip ləbimat, sah pəpas gail. Ginau nogəm hən nasipsip sagw ləbikad nəmauran vi sutuai, nogəm hən ləbepul səsəhov həni.

¹¹ “Ginau səbogw novi nəvanuan nasipsip tovoi. Nəvanuan nasipsip tovoi eutaut hən bimat mōs nasipsip gail. ¹² Nəvanuan nauman tokətkəta təban nasipsip mōs nəpəpəpə, səvi nəvanuan nasipsip tovi amahean nasipsip gail. Imaienan, nəboñ toris nalipah katkat

togəmai, erij nasipsip, igam dan galito.* Beti nalipah katkat ikat gat nasipsip sua, ale navəshəsipip lugam pəpəhw. ¹³ Nəvanuan nauman igam dan nasipsip gail husur eum mōs naṗurṗuran ŋai, savəhvəh nasipsip, len gai ləsavı natideh.

¹⁴⁻¹⁵ “Ginau səbögw novi vanuan nasipsip tovoi. Sumān notoləboi aTəmagw mai aTata toləboi ginau, noləboi nasipsip sagw gail, ale galito loləboi ginau.* Ale noutaut hən nəbimat mōs galito. ¹⁶ Ginau nukad nasipsip galevis tile ləsavı len navəshəsipip egai. Nimassəhar galito hən ləbevi lan navəshəsipip sagw. Ale galit am dereh lesəsəlonj səhot nadologw, ale libon hən ləbegəm vi vəshəsipip bəsua ŋai tokad nəvanuan nasipsip tosva.

¹⁷ “ATata eləmas bun ginau husur notoutaat hən nəbimat, hən nəbikad təlmam hən nəmauran sagw. ¹⁸ Səkad avan ideh toləboi bilav kuv nəmauran sagw dan ginau, be ginau səbögw noviol həni husur naləŋonian sagw ŋai. Ginau nukad nədanjan hən na-il-a-mō-an. İpat len navələgw hən nəbeviol hən nəmauran sagw, ipat len navələgw hən nəbilav təlmam həni. Natanen evi nəsa aTəmagw tokel buni hən nəbigole.”

¹⁹ Nəboŋ tokəmaienan tononj, ikad napəpəhwan tətəs am len naJu gail husur nasoruan san. ²⁰ İsoḅur len galito luke, “Gai ikad natəmat sua, evinvinu, imab mətosəsəlonj həni?” ²¹ Galevis am luke, “Avan ideh tokad natəmat saləboi bisor maienan. Natəmat saləboi bəsəŋav hən namətan ametbəsəw. Edədəsi!”

AYesu len Nəhanan hən Na-səŋav-həni-an

²² Len nəbiltivile Jerusalem, lukad Nəhanan hən Na-səŋav-həni-an len nahəbati naut susus.† ²³ Ale aYesu itoh len naholəvat todar vis naim siGot, iyar husur navərada siSolomon ei. ²⁴ NəbiltiJu gail ludar visi, lousi ke, “Gugol namtodədərnəbu maiegai vir ŋais? Gəbevi aKristo, aGot totabtabuh lan, gikel koti mai ginamito.” ²⁵ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamito tia wake mətsadəlom ginau. Nəsa notogole len nahəsan aTəmagw, natgalenan lukel kot ginau. ²⁶ Be mətsadəlom gail am, husur mətsəvi ideh len nasipsip sagw. ²⁷ Nasipsip sagw gail losəsəlonj səhot nadologw, ginau noləboi galito ale lohusur ginau. ²⁸ Noviol hən nəmauran vi sutuai mai galito ale asike lumasig boŋ ideh. Avan ideh asike eliv kuv galit dan navələgw. ²⁹ ATəmagw toviol hən alaten mai ginau, aTəmagw egai iyalyal səhor natit pisi, ale avan ideh asike eliv kuv galito dan navələlan. ³⁰ Ale ginau mai aTata namrosua ŋai.”

³¹ NəbiltiJu gail lotətəriv vat tətəs hən ləbetubuni. ³² AYesu ikel mai galit ke, “Len nəhomito nugol natit isəḅur tovoi lotogəm len aTata. Len natgalen notogole, mətuke mətətuṽ ginau sil ta be?” ³³ NaJu gail lusor vəri ke, “Asike namtotuṽ gaiug sil natideh tovoi gotogole, be sil gotosor mədas nahəsan aGot. Husur gaiug gotovi vanuan ŋai, gugolgot gaiug ke gotovi Got.”*

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Len natosian hən nalo samito, aGot isor. Ike, ‘Nukele ke mətəvi “got” gail.’” ³⁵ Gamit mətoləboii ke natosian siGot edədəs bəbuer boŋ ideh. Mətoləboii ke aGot tokis nəvanuan galenan, napisulan san togəm hən galito, ‘got gail.’ ³⁶ Ginau, aTata itabtabuh len ginau ale esəvat ginau vi lan navile a pan. İmaienan, nəboŋ notoke, ‘Novi aNatun aGot,’ imabe mətəke notosor mədas nahəsan aGot? ³⁷ Asike nəbigol nəsa aTata togole, samtedələm nəsa notokele. ³⁸ Wake nəbigol nəsa togole, naut kəmas mətsadəlom nəsa notokele, mitikad nadələmian len nəsa notogole hən mətəbeboi səhoti, hən mətəbeboi tabtab həni ke, aTata itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len aTata.”

³⁹ Husur tokəmaienan, alat lotosəsəlonj həni ludas pısal hən ləbitah gati, be ivan dan galito.

⁴⁰ Nəboŋ tovan, ilonj tukot len Nawisel Jortan van hən naut aJon tobabaptais lan a mō tia, ale itoh ei.* ⁴¹ Beti nəvanuan isəḅur logəm həni, luke, “AJon sagol namerikel ideh, be nəboŋ tosor husur ategai, natit pisi tokele ekitin.” ⁴² Ale tarhəwisel Jortan ei, isəḅur lorinj nəlolit len aYesu.

11

Nəmatan siLasarus

¹ İkad atesua toməsah, nahəsan a Lasarus. İtoh a Petani mai aṽavinen gəlaru, aMeri mai aMarta.* ² (Evi aMeri enan boh təbir naoil pəhas len Nasub, len narien gəlaru, ale togargari

* **10:12:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nəbiltilipah katkat towael. * **10:14-15:** Mat 11.27; Luk 10.22

† **10:22:** Nəhanan hən Na-səŋav-həni-an evi nəhanan seJu gail hən na-səŋav-həni-an hən naim siGot ta sutuai len nasihau 164 B.C. Lunau təlmam hən nəboŋ naJu gail lotokad tətəs hən naim siGot dan navələlan alat ləsavı Ju. Len nəboŋ enan len natutumavan gail lugol naim siGot iveveu tətəs am. * **10:33:** Lev 24.16 ‡ **10:34:** Len Psa 82.6, aGot ekis alat lotoil a mō hən nəvanuan san gail hən got gail. Ekəmaienan husur ilekis hən galito hən ləbeil gel gai len nəhon nəvanuan gail, ale hən ləbenənoṽ hən nəvanuan san gail mai nalo san. * **10:40:** Jon 1.28 * **11:1:** Luk 10.38-39

hən navurun.)^{*} Amñinen aMeri, aLasarus, eməсах. ³ Nə napəhəvut eru enan aropisul van hən aYesu ke, “Nasub, ategai gotoləmas buni, eməсах.”

⁴ Nəboñ aYesu tosəşəloñ hən napisulan enan ike, “Naməsahan enan savi hən nəmatan, ao evi mōs nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot, hən ke aNatun aGot bikad nə-sal-suhi-an lan.” ⁵ Naut kəmas aYesu toləmas bun aMarta, aMeri mai aLasarus, ⁶ nəboñ tosəşəloñ hən nakel-uri-an enan, itoh len naut totohtoh lan hən nəmariboñ eru am. ⁷ Beti husur nəboñ toru enan, ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi Jutea tətəs.” ⁸ Ahai susur gail lusor vari ke, “Hai pusan, naJu gail lumadhadas pīsal hən ləbetubun gaiug, be goləñon gəbetəlmam tətəs am a?”

⁹ AYesu isor var galit ke, “Akis ikad nəhaua tovi 12 len nalennəyal. Avan ideh toyaryar len nalennəyal sapes habetw, husur ekəta len namñial hən navile eg a pan. ¹⁰ Avan ideh biyaryar len mariug, dereh tipes habetw husur səkad namñial lan.”

¹¹ Beti ikel mai galit ke, “Abubur sidato, aLasarus, ipatmari; be nia vəñjoni.” ¹² Imaienan, ahai susur gail lukel mai ke, “Nasub, gai bīpatmari len naməsahan, dereh timaur dani.” ¹³ Lunau ke aYesu tosor ŋai husur nəpatmari, ris aYesu tosor husur nəmatan siLasarus. ¹⁴ Imaienan beti, aYesu ikel pəpəpə həni mai galit ke, “ALasarus imat tia! ¹⁵ Nə nunau gamito, ale nukemkem ke nəsatoh ei, husur len natenan dereh mitikad nadəlomian am len ginau. Ale datia ris aten beti.”

¹⁶ Imagenan, aTomas, namilen ke aMəlav, ikel mai ahai susur galenan ke, “Gidato datitah mai aYesu, ləbetubuni, letubun gidat maii.”

AYesu isor vəhəvəh aMarta mai aMeri

¹⁷ Nəboñ aYesu togəmə pəpəpəñ hən naut a Petani, lukel maii ke aLasarus topat ei len naburhes hən nəmariboñ tovat tia. ¹⁸ (Ale navile a Petani ipat dan naut a Jerusalem len nakilomita totor ŋai,^{*} ¹⁹ ŋa naJu tosəbur logəm hən aMarta mai aMeri hən ləbigol nəlolər bələñon bivoi am husur nəmatan semñinelaru.)

²⁰ Beti nəboñ aMarta tosəşəloñ həni ke aYesu togəmə pəpəpəñ, evivile hən bərisi, be aMeri saləboii, ebətah lohoim. ²¹ Nə aMarta ikel mai aYesu ke, “Nasub, gətətoh geg tia, amñinegw asike təmat. ²² Be naut kəmas, noləboii ke aGot dereh teviol hən natideh gəbeusi həni mai gaiug.” ²³ AYesu ikel maii ke, “Amñinəñ dereh tile məhat tətəs.” ²⁴ AMarta isor vari ke, “Noləboii ke dereh tile məhat len na-le-məhat-an len Nəboñ Naməkot hən navile a pan.” ²⁵ AYesu ikel maii ke, “Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan mai novi nəmauran. Ginau nugol nəvanuan lule məhat dan nəmatan, ginau noviol hən nəmauran mai galito. Avan ideh toriñ nəlon len ginau, dereh timaur, naut kəmas bimat. ²⁶ Ale avan ideh totoh tin len ginau, toriñ nəlon len ginau, asike, asike imat vi sutuai. Godəlomi a?” ²⁷ Isor vari ke, “Evoi Nasub, nodəlomi ke gotovi aKristo, aNatun aGot, gai tokel gati ke tegəm vi lan navile a pan.”

²⁸ Nəboñ tokəmaienan tonon aMarta eriñi, etəlmam vahim. Ekis kuv aMeri, aVan, isor səñon maii ike, “AHai pusan egəmai, eus gaiug.” ²⁹ Nəboñ aMeri tosəşəloñ hən natenan, vəhasua ŋai ivan həni. ³⁰ AYesu səbar navile a Petani sal, be itoh len naut tobubur mai aMarta lan. ³¹ Alat a Jerusalem lototoh mai aMeri lohoim hən ləbigol nəlon bələñon bivoi am, loris tole məhat, tovan tutut. Lunau ke tovi lan naburhes siLasarus hən bitaŋ ei, ale lohusuri.

³² Nəboñ aMeri togəmə ris aYesu, iteh bathurien, ikel maii ke, “Nasub, gətətoh gegai, amñinegw asike təmat.”

³³ Nəboñ aYesu toris aMeri totaŋ, eris naJu gail lototaŋ maii, ale nəlon ipaŋpaŋ, nəlon isa habat. ³⁴ Eus galit ke, “Mətəriñi a be?” Lusor vari ke, “Nasub, gəm risi.” ³⁵ Namətarur siYesu isel. ³⁶ Beti naJu lotoil pəpəpəñ luke, “Mətəris! Gai eləmas bun aLasarus vəsa.” ³⁷ Be galit galevis luke, “Ategai igol ametbesw tomaur. Imab satəgau gat aLasarus dan nəmatan?”

AYesu igol aLasarus ile məhat dan nəmatan

³⁸ Nəboñ aYesu tobar naburhes, nəlon isa habat tətəs am. Naburhes enan evi naburhuvat sua tokad nabiltivat lotokəkol gole həni. ³⁹ AYesu ikel mai galit ke, “Rusan nəvat vi tarhəte.” AMarta, aVavinen aten tomat, ikel maii ke, “Nasub, gai ibo tia. Daməñai, nəmariboñ han ivat.” ⁴⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel mai gaiug tia ke, gəberiñ nəloñ len ginau, dereh geris nəyalyalan siGot.”

⁴¹ Imaienan lorusan nəvat vi tarhəte. Beti aYesu ekəta vi məhat, ike, “Tata, sipa hən gotosəşəloñ hən ginau. ⁴² Noləboii ke gotosəşəloñ hən ginau akis, be nokəmaienan mōs alategai lotoil pəpəpəñ, hən ləbedəlomi ke gotosəvat ginau.”

* 11:2: Jon 12.3 * 11:18: Len nasoruan ta Kris sakel nakilomita totor, be ike nəstatia tovi 15.

⁴³ Beti aYesu ikai habat ke, “Lasarus, gevivile!” ⁴⁴ Ale gai tomat evivile. Nəkaliko ibanjis narien mai navəlan sal, nəkaliko tile ibanjis nəhon. aYesu ikel mai galit ke, “Sah ruḃati hən bivan!”

*Naju gail lusor utaut hən ləḃigol aYesu bimat
(Mat 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)*

⁴⁵ Len alat lototah mai aMeri, isoḃur lorinj nəlolit len aYesu husur loris nəsa togole. ⁴⁶ Be galevis luvan hən naFarisi gail, lukel ur nəsa aYesu togole. ⁴⁷ Beti abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lokis naḃonḃonan hən nəSanhitrin.[†] Lousus galit gabag ke, “Datigol nəsa? Ategai boh igol namerikel tosoḃur. ⁴⁸ Datḃidam hən bigol tomagenan van, nəvanuan piḃi dereh lerinj nəlolit lan, lehusuri hum akinj. Beti nasoltia ta Rom dereh legəm mədas naut sidato mai lav nəvanuan gail dan gidato.”[‡]

⁴⁹ Beti galit sua, aKaiafas, tovi biltihai tutumav len nasihau enan, ike, “Gamit mətsaləḃoi natideh! ⁵⁰ Mətsənuu səhoti ke, ivoi am hən gidat piḃi ke, nauluntan sua bimat mōs nəvanuan gail, səhor alat a Rom ləḃemədas gidat piḃi dattovi Ju hən datḃimasig.” ⁵¹ (Nəḃonj aKaiafas tokəmaiean, sakel səḃon həni, be aGot erinj nənanuan sua len nənanuan siKaiafas. Ale len namilen hum abiltihai tutumav, epəhav utaut həni ke, aYesu dereh timat mōs alat lotovi Ju. ⁵² Be savi mōs naju gail ḡai, timat mōs aGot ḃepisan ḃonḃon hən anatun gail piḃi lotogam pəpəhw, siriv len naut gail len navile a pan.) ⁵³ Imagenan, len nəḃonj enan van, lusor utaut hən ləḃigol aYesu bimat. ⁵⁴ Husur enan, aYesu səyaryar am len nəhon alat a Jerusalem, be erinj naut enan, evi lan navile a Efraim topat pəpədanj hən naut masmas toḃəḃesw, beti itoh ei mai aḃai susur san gail.

⁵⁵ Nəḃonj nəPasova seju gail togəm pəpədanj, nəvanuan isoḃur len naut piḃi lotosuh dar vis naut a Jerusalem, lovi məhat vi Jerusalem vagol səḃolit hən galito liveveu hum nalo tokele, utaut vir nəhanan enan. ⁵⁶ Lokətkəta doḡj aYesu. Ale nəḃonj lotoil len naut todar vis naim siGot lousus galit gabag ke, “Gunau ke nəsa? Tegəm hən nəPasova o təḃuer?”

⁵⁷ Len nəḃonj enan, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lukele həni ke avan ideh ḃeləḃoi naut aYesu totoh lan, timaskel vəhoti hən ləḃitah gati.

12

*aMeri evəhas aYesu
(Mat 26.6-13; Mak 14.3-9)*

¹ Len nəmariboḡj toməlevtes səḃar nəPasova sal, aYesu ibar naut a Petani. Evi naut siLasarus, aten aYesu togol tole məhat dan nəmatan. ² Loutaut hən nabiltihanian mōsi. ALasarus mai galevis am lutah maii len natev, ale aMarta ipat nəhanian mai galito. ³ Beti aMeri ilav nahudhulita hən nəhai pəhas naoil, nəvat han totibau.* Evəhas narien aYesu həni ale igar kuvi dan narien gəlaru hən navurun. Ale naim epul hən nəḃonj naoil enan tosusau. ⁴ Ikad aḃai susur san sua, nahəsan aJutas Iskariot, ḃerinj aYesu len navəlan aenemi san gail. ⁵ AJutas ike, ⁵ “Nəvat hən nəhai pəhas egai etibau hun naḃurḃuran hən nasihau tosu! Imabe datsaḃur həni, lav nəvat han mai naməsal gail?” ⁶ Ekəmaiean, be sənuu naməsal gail, husur evi vanuan vənənəh. Gai ekətkəta təḃan nabokis nəvat salito, be ilavlav kuvi mōs gai gabag. ⁷ aYesu isor vəri ke, “Sagemədas! Alitegai etəgau gat nəhai pəhas egai vir nəḃonj ləḃitavun ginau. ⁸ Akis naməsal gail lutohtoh mai gamito, be ginau, asike nutoh mai gamit eḃəlav.”*

⁹ Nəḃonj naju gail lotosəḃəloḡj həni ke aYesu totoh a Petani, nabiltiluḃoh logəm hən ləḃerisi, be savi aYesu ḡai, luke leris aLasarus am, atenan aYesu togol tole məhat dan nəmatan. ¹⁰ Imaiean, abiltihai tutumav gail lusor utaut hən ləḃigol aLasarus am bimat, ¹¹ husur nəvanuan isoḃur lugam dan abiltihai tutumav gail hən ləḃerinj nəlolit len aYesu sil nəsa tovisi hən aLasarus.

*aYesu evi lan naut a Jerusalem hum nakinj
(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)*

[†] **11:47:** NəSanhitrin evi nəkaunsel seju gail lotobətah hən nakotan. [‡] **11:48:** Len naut egai, nəvanuan namitisau lunau namilen ke, alat a Rom dereh ligol naim siGot timasirsir mai lemədas naju gail piḃi. Ale dereh ilav kuv nədanjan hən na-il-a-mo-an dan abiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin. * **12:3:** Luk 7.37-38. Nasoruan ta Kris ike naməlasan han ibar 325 gram. * **12:8:** Deu 15.11

¹² Pelan han na-kel-uri-an ibar naut a Jerusalem ke aYesu satogəmgəmai. Nəboŋ nabiltiuvoh lotogəm hən Nəhanan nəPasova lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, ¹³ lutariv nəpashət nadet,† luvan hən ləbēbubur maii. Lukai habat ke, “Hosanna! Datisal suh aGot!

Got tigel na-voi-buni-an van hən gai togəm len nahəsan Nasuḅ aGot.

Got tigel na-voi-buni-an van hən nakirj naut a Israel.”*

¹⁴ Nəboŋ aYesu tosaḅ natuhtonki, ebətah lan hum natosian siGot tokele ke,

¹⁵ “Nəvanuan naut a Israel gail, samtemətahw!

Məteris! Nakirj samit satogəmai!

Ebətah len natuhtonki!”*

¹⁶ (Len nəboŋ enan ahai susur san gail ləsaləboi natgalen len natosian siGot. Be nəboŋ aYesu tovi məhat vi lan namənas san, lunau təlmam hən nəsa tovisi, ale lunau səhoti ke tovi nəsarpoan hən nəsa ahai kelkel ur sua totos gati.)

¹⁷⁻¹⁸ Nəvanuan galenan loluḅluḅoh husur galit galevis lutoh mai aYesu nəboŋ tokis aLasarus dan naburhes hən bimaur dan nəmatan. Ale galito, lukel ur nəsa lotorisai mai alat ləsarisi. Imaienan, isobur lovilə hən ləbēbubur mai aYesu, bathut losəsəloŋ husur namerikel enan todaŋ gai togole. ¹⁹ Imagenan, naFarisi gail lusor təvah mai galit gabag ke, “Datsəkad napisal ideh am. Məteris atenan, gai esəhor gidat tia, navile a pan piŋi lohusuri.”

AuleKris galevis ludonj aYesu

²⁰ Len alat lotovi Jerusalem hən ləbilotu len Nəhanan nəPasova, ikad auleKris galevis lotogəmai. ²¹ Luvan hən aFilip ta Petsaita a Kalili, lousi ke, “Nasuḅ, namtuke namteris aYesu bai.” ²² AFilip ikel mai aAdru, ale aruvan vakel mai aYesu. ²³ Beti aYesu isor var gəlaru, ike, “Namityal hən aGot ḅevəhot nəyalalan siNatun Nəvanuan egəm tia. ²⁴ Kitin, nokitin mai gamit ke, asike namisurhuwit ḅiteh hən ḅimat len tan, ipat səḅon maien nja. Wake ḅiteh hən ḅimat len tan māu, dereh titov vi məhat, tiḅvan masuḅ. ²⁵ Alət lotoləmas bun nəmauran salito len navile eg a pan, dereh limasiḅ vi sutuai. Avil alat lotoləmas bun ginau səhor habat hən nəmauran salito len navile eg a pan, dereh likad nəmauran vi sutuai.* ²⁶ Avan ideh ḅike ḅevi tarhət sagw hum nəvanuan na-vi-tarhəte-an, timashusur ginau, husur nəvanuan na-vi-tarhəte-an sagw timastoh mai ginau. Ale avan ideh ḅevi tarhət sagw, aTata dereh teputsani, tisal suhi.

AYesu isor husur nəmatan san

²⁷ “Gagai nəlogw etuhatuh masuḅ. Nekəmaḅe beti? Dereh nike, ‘Tata gilav kuv ginau dan namityal egai, sanələŋon tisa vəsa?’ Ao asike nokəmaienan husur nogəm mōsi. Nogəmai hən nəḅeləŋon ḅisa vəsa! ²⁸ Tata gigol nahəsəḅ tiyalal!”

Beti nadoldol egəm len nəmav, ike, “Nugol iyalyal tia, ale dereh nigol tiyalal tətəs am.”

²⁹ Nəboŋ naluḅoh lotosəsəloŋ həni, galevis luke nabiliurur tokurut, galevis am luke aŋel tosor maii.

³⁰ Beti aYesu ike, “Nadoldol enan isor mōs gamito, sasor mōs ginau. ³¹ Gagai evi namityal hən aGot ḅepəpehun navoian dan nəsaan len navile a pan. Gagai evi namityal hən aGot ḅəhut atenan toil a mō len navile eg a pan, tovi təmat. ³² Ale ginau, nəboŋ məḅipət ginau vi məhat dan nətan, dereh neliv nəvanuan piŋi gəm hən ginau.* ³³ (Ekəmaienan hən ḅigol nəḅide hən nəmatan san ḅimasil ke dereh timat len nəhai balbal.) ³⁴ Naluḅoh lous aYesu ke, “Imaḅe gotoke aNatun Nəvanuan dereh timat magenan? Namtunau ke natosian siGot toke aKristo, aGot totababuh lan dereh titoh vi sutuai. Imagenan, aNatun Nəvanuan egai gotosor husuri, ase ganan?”*

³⁵ AYesu isor var galit ke, “Namial dereh temial len gamito tebəlav kəkereh am. Nəboŋ namial ḅemial sal, mitiyar lan hən asike nəmargobut ḅikabut gol gamito. Məḅiyar len nəmargobut, asike mətoləboi naut məḅevi lan. ³⁶ Nəboŋ məttokad namial sal, məterin nəlomit lan, hən məḅegəm vi anatan namial.”

† **12:13:** Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad naḅite lotohanhani. Len naut a Israel lolbilbil həni hən ləḅəvusani ke lotoḅal səhor aenemi salit gail len nəḅalan. Len naut egai hum ma lotobilbil həni husur lunau ke aYesu togəm hum nakirj hən ḅegəgel hən alat a Rom lotoil a mō len naut a Jutea. * **12:13:** Psa 118.25-26 ‡ **12:15:** Zec 9.9. Nəboŋ toke natuhtonki namilen ke anatan natonki totibau be avan ideh səsah lan sal. § **12:24:** Len naut egai aYesu ike saləboi ḅevi tarhət silat a Kris van vəbar tomat hum namisurhuwit. Be a tahw len nəmatan san dereh tile məhat hum nawit totov vi məhat. Nəboŋ tole məhat eləboi ḅevi tarhət sinəvanuan piŋi len navile a pan, ale hum nawit dereh tikad naḅit tisobur. * **12:25:** Mat 10.39, 16.25; Mak 8.35; Luk 9.24, 17.33 * **12:32:** Jon 3.14, 6.44, 8.28 * **12:34:** Psa 110.4; Isa 9.7; Dan 7.14

Nadəlomian ebuer len nəvanuan gail

Nəboŋ aYesu tokəmaienan tōnoŋ, evi tut, esusuan gai dan galito. ³⁷ Naut kəmas togol namerikel tosoḅur len nəhon nəvanuan gail, ləsariŋ nəlolit lan. ³⁸ Imaienan, nasoruan sihai kelkel ur alsaiiah isarpoh toke,

“Nasub aGot, ase edəlom na-kel-uri-an sinamito?

Nədaŋan samī, gaiug goḅusani van hən ase hən ḅeris ləboii?”*

³⁹ Husur natenan ləsaləboi ləbikad nadəlomian surŋan nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiiah totos tətəs həni ke,

⁴⁰ “Nugol namətalit iḅesw

nugol nəkadulit iḅonḅon,

imagenan, namətalit lodədas ləbəkəta ləboi nəsa notogole

nəlolit lodədas ləbələboi səhot nəsa notokele

ale lodədas ləbipair van hən ginau

hən nəḅigol ləbimaur.”**

⁴¹ Isaiiah ekəmaienan husur toris nəyalyalan seKristo a mō tia, ale isor husuri.

⁴²⁻⁴³ Avil len alat lotoil a mō, isobur loriŋ nəlolit len aYesu. Be husur lotoləmas nə-sal-suhi-an sinəvanuan gail səhor nə-sal-suhi-an siGot, ləsakal uri ke lotokad nadəlomian lan bathut lomətahw ke naFarisi gail ləbikai tas galito hən asike ləbilotu len naim nəḅonḅonan salito.

Nasoran məkot siYesu len nəhon naluḅoh

⁴⁴ Beti aYesu ikai habat van hən naluḅoh ke, “Avan ideh ḅeriŋ nəlon len ginau, gai eriŋ nəlon kitin len aGot tosovat ginau gəmai. ⁴⁵ Ale avan ideh tokəta ris ginau, ekəta ris atenan tosovat ginau. ⁴⁶ Nogəm len navile a pan surŋan narŋial hən ke avan ideh ḅeriŋ nəlon len ginau asike itoh len nəmargobut am. ⁴⁷ Avan ideh ḅesəsəloŋ hən nasoruan sagw be sagol husuri, ginau nəsəsəḅ səhoti ke timaspanis, husur nəsagəm hən nəḅisəḅ səhoti ke navile a pan timaspanis, ao, nogəm hən nəḅilav kuv navile a pan dan nəpanismen sil nəsaan salito.

⁴⁸ Avan ideh topair dan ginau mai nasoruan sagw, len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan, len nəhon aGot nasoruan sagw dereh tisəḅ səhoti ke avan enan timaspanis. ⁴⁹ Bathut ginau nəsasor len nədaŋan hən na-il-a-mō-an sagw. Avil nusor sitenan tosovat ginau, aTata. Gai ikele hən ginau hən nəsa nəḅimaskəle nəboŋ nəḅisor. ⁵⁰ Ale noləboii ke nəsa aTata tokel buni, evi nəkadun nəmauran vi sutuai; imaienan, nukel nəsa aTata tokel mai ginau hən nəḅikele.”

13*Ahai susur gail, aYesu ekəkəs narielito*

¹ NəPasova tipat pelan, ale aYesu eləboii ke namityal togəm hən ḅeriŋ navile a pan, hən ḅivan hən aTata. Eləmas bun alat lotohusuri len navile a pan, ale gagai eḅusan pərpəp hən na-ləmas-buni-an san kavkav təban galito.

² Nəboŋ lotohanhən ut mədu, natəmat esəhar aJutas anatun aSimon Iskariot tia, hən aJutas ḅeriŋ aYesu len navələn aenemi san gail. ³ AYesu eləboii ke aTata toriŋ natit piŋi len navələn, ale eləboii am ke togəm len aGot, mai dereh tetəlmam van həni. ⁴ Ŋa ile məhat dan nəhanan, ikol nahurabat san dani, ale ilav nətaol, epitavisi. ⁵ Beti eḅir nəwai len nabesin, etuḅat kəkəs narien ahai susur gail, ale igar gail hən nətaol topitavisi. ⁶ Nəboŋ tobar aSimon Pita, aPita ike, “Nasub, gekəkəs nariəgw a? Imabe?” ⁷ AYesu isor vari ke, “Gagai gəsələboi səhot nəsa notogole, be boŋ ideh dereh geləboii.” ⁸ APita ikel maii ke, “Asike gokəkəs nariəgw boŋ ideh.” AYesu isor vari ke, “Asike nəḅekəkəs nariem, darepəpəhw. Gəsavi ahai susur sagw am.” ⁹ ASimon Pita isor təvah ke, “Bimaienan, Nasub, sagekəkəs nariəgw ŋai be gekəkəs navələgw mai nəkadugw am.” ¹⁰ AYesu ikel maii ke, “Avan tolilos tia iveveu, inor hən ḅekəkəs narien ŋai hən ḅiveveu kavkav. Gamit mətūveveu, avil savi gamit piŋi.” ¹¹ AYesu ekəmaienan husur eləboi ase ḅeriŋi len navələn aenemi san gail. Husur enan ike, “Savi gamit piŋi məttoveveu.”

¹² Nəboŋ tokəkəs narielit tōnoŋ, esun təlmam hən nahurabat san, ale ipat tarhəgarin tətəs. Ikel mai galit ke, “Mətələboi nəsa notomadhəgole mōs gamito? ¹³ Mətokis ginau hən ‘Hai pusan’ mai ‘Nasub’ ale inor hən məḅigole husur ginau boh numaienan. ¹⁴ Imagenan, ginau notovi ahai pusan mai Nasub notoil a mō hən gamito, bathut notokəkəs nariemito surŋan naslev, gamit gabag mitimassurŋan naslev hən məḅəvi tarhət samito, kəkəs nariemito. ¹⁵ Ginau novusan navide tonor hən məḅigol tətəv həni. Natgalen notogole hən gamito,

* **12:38:** Isa 53.1   ** **12:40:** Isa 6.9-10. AGot eləŋon ke nəvanuan gail piŋi leriŋ nəlolit len aYesu, ipat len galit hən ləḅilekis hən nəpisal enan. Be asike ləḅilekis həni, aGot igol nəlolit sasəŋəv, lodədas ləbələboi səhot natideh togole o tokele. Evi nəpanismen aGot toriŋi len galito husur lomətahun ləḅeriŋ nəlolit len aYesu.

mitimasgol husuri. ¹⁶ Kitin nokitin mai gamit ke, naslev satibau səhor amasta san, mai ahai pispisul satibau səhor gai tosəvati.* ¹⁷ Mətöləboi natgalen tia, ale mitigole! Mətbīgol natgalenan, aGot tivoi hən gamito.

¹⁸ “Nəsasor husur gamit pisi. Noləboi bun gamit v̄isusua notolekis hən gamito. Avil natosian siGot timassarpoh. Ike, ‘Nəvanuan namrtohan katəpəl hən nabəta, ipair dan ginau, evi enemi sagw.’* ¹⁹ Gagai nukel nategai mai gamit hən ke nəboŋ bəvisi, dereh mətedəlomi ke ginau bogai notovi ginau hum notokele tia.* ²⁰ Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tohəhəvur hən nəvanuan notosəvati, ehəhəvur hən ginau, ale avan ideh tohəhəvur hən ginau ehəhəvur hən gai tosəvat ginau.”

AYesu ikel ur nəsa bəvisi həni balai

(Mat 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23)

²¹ Nəboŋ aYesu tokəmaianan tononj, eləŋon isa vəsa həni, nəlon etuhatuh masū ale isor təvah, ike, “Kitin, notokitin mai gamit ke gamit sua dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”

²² Ahai susur gail ləsənan ləboi ase tosor husuri, gol ke lobunbunus galit gabag ŋai. ²³ Galit sua, aYesu tolamas buni, ipat tarhəgarin təban aYesu. ²⁴ Imaianan, aSimon Pita enit nəhon van hən aten topat təban aYesu hən bəus aYesu ke, tosor husur ase. ²⁵ Beti atenan esiŋasiri len nəmabun aYesu, eusi ke, “Nasub, ase ganan?”

²⁶ AYesu isor vari ke, “Ateg boh nəbətutur hən natuhbəta len nasiloh hən nasū hən nəb̄ilavi maii, gai bogai.” Ale nəboŋ aYesu totutur hən nabəta, ilavi mai aJutas anatan aSimon Iskariot. ²⁷ Nəboŋ aJutas tolav natuhbəta enan tononj, vəha-sua ŋai aSetan ebiš lan. Imaianan aYesu ikel maii ke, “Savsavut hən gəbīgol nəsa gəbīgole.” ²⁸ Galit lotopat hən nətarhəgarilito təban natev ləsələboi nəsa aYesu tosor maii aJutas m̄osi. ²⁹ Bathut aJutas tokəkəta təban nəvat salito, galit galevis lunau ke aYesu tokel maii ke tevur natit gail m̄os nəPasova pelan o tilav natideh mai naməsəl gail.† ³⁰ Ale nəboŋ aJutas tohan natuhbəta tononj, vəha-sua ŋai ivan. Evi nalenmariug.

Na-kel-buni-an veveu

³¹ Nəboŋ aJutas tovan, aYesu ike, “Gagai aNatun Nəvanuan etubat biš len nəyalalan san, ale dereh aGot tikad nəyalalan len nəsa bəvisi hən ginau, aNatun Nəvanuan. ³² AGot b̄ikad nəyalalan len aNatun Nəvanuan, dereh len gai gabag, aGot tilav nəyalalan mai aNatun Nəvanuan, ale tilav tutut həni maii. ³³ Anatugw gail, dereh nitoh kəkereh mai gamit sal a tahw hən nəbivan. Beti, naut kəmas mətb̄idonj ginau, be len naut nəbevi lan, asike gogəmai, hum notokele tia mai alat lotoil a m̄o hən nafu gail.* ³⁴ Nuke nikel nakelean veveu todaŋ mai gamit ke: Mətələmləmas bun gamit gabag! Sum̄an ŋai notoləmas bun gamito, mətələmləmas bun gamit gabag. ³⁵ Mətbələmləmas bun gamit gabag, len nav̄ide toməianan, nəvanuan pisi dereh leləboi səhoti ke, məttovi ahai susur sagw gail.”

Na-kel-gati-an sePita

(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34)

³⁶ ASimon Pita eusi ke, “Nasub, gevi be?” Ale aYesu isor vari ke, “Naut nəbevi lan, gaiug godədəs gəbəhusur ginau vi lan. Be dereh gehusur ginau balai.” ³⁷ Beti aPita eusi ke, “Nasub, husur nəsa nəsaləboi nəbəhusur gaiug gagai ŋai? Noutaut hən nəbimat m̄os gaiug.” ³⁸ AYesu isor vari ke, “Goutaut hən gəbimat m̄os ginau a? Ao! Kitin, nokitin mai gaiug, pelan dudulan dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau, beti natoulum̄an tekəkəraiko.”

14

AYesu, nap̄isal van hən aTata

¹ AYesu isor am ke, “Sa-nələmit tetuhatuh. Mətorin̄ nələmit len aGot tia, məterin̄ nələmit len ginau am. ² Lohoiim seTəmagw ikad narun̄ tosəbūr, ale nuvan hən nəbətut hən naut samit ei. Asike təməianan, nətakel koti mai gamito. ³ Nəboŋ nəbətut hən naut samito b̄inonj, dereh netələmam, səhar gamit hən mətbəgəm toh mai ginau, hən mətb̄itoh tin mai ginau len naut nototohtoh lan. ⁴ Ale mətöləboi nap̄isal van hən naut nəbevi lan.”

* **13:16:** Hən naves 12-16, Luk 22.24-27. Namilen ke natideh aYesu tovi masta sidato tohəhəvur hən b̄igole, gidat dattovi nəvanuan san gail, datimashəhəvur hən datb̄igol tətəv̄ həni. * **13:18:** Psa 41.9 * **13:19:** Jon 8.24 † **13:29:** Nəhanan hən nəPasova ipat husur nəmaribonj toməlv̄tor ale hum ma aJutas tovan hən b̄evur nəhanian ideh am. Len nalenmariug hən nəPasova, nafu gail lukad nav̄ide sua hən ləb̄ilav nəvat mai naməsəl gail. * **13:33:** Jon 7.34

⁵ ATomas ikel maii ke, “Nasub, namtsalæboi naut gæbevi lan, namtelæboi mab hæn napisal?” ⁶ AYesu isor vari ke, “Ginau novi þisal, novi kitinan, novi mauran. Avan ideh salæboi begem hæn aTata len napisal ideh am, ginau sæbogw ñai napisal. ⁷ Mættalæboi kitin hæn ginau, mættalæboi aTæmagw am. Ale gag van mætolæboi gai, mætorisi tia.”

⁸ AFilip ike, “Nasub, vusan aTata hæn ginamito. Enan ñai namttolæþoni.”

⁹ AYesu isor vari ke, “Ginau nutah mai gamit ebølav, be Filip, gæsalæboi ginau sal a? Avan ideh toris ginau eris aTata. Imab gotoke, vusan aTata hæn ginamito?” ¹⁰ Ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ñai. Gæsadælo mi a? Nasoruan notokel mai gamito, næsakele len ginau sæbogw. Ao! Evi aTata totoh tin len ginau togol nauman san. ¹¹ Mætedælom næsa notokele næboñ notoke ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ñai. Be asike mæbedælo mi, mætedælom næsa notokele bathut namerikel gail mættoris notogole. ¹² Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tokad nadælo mi len ginau dereh tigel næsa toþito v hæn næsa notogole. Evoi, dereh tigel natit læbesæhor næsa notogole husur nuvan hæn aTata. ¹³ Ale natideh mæþeusi len nahæsgw, dereh nigole hæn næbevusan næyalyalan siTata. Ale len aNatun, nævanuan gail dereh lisal suh næyalyalan san. ¹⁴ Evoi, mæþeus natideh len nahæsgw, dereh nigole!”

Napusanan husur aNunun aGot

¹⁵ AYesu isor am ke, “Mæþelæmas bun ginau dereh mitigol husur næsa notokele. ¹⁶ Ale dereh neus aTata, ale teviol hæn a-Vi-tarhæte-an ideh am mai gamito hæn biþoh mai gamito van vi sutuai. ¹⁷ Evi aNunun nakitinan, navile a pan læsalæboi læbikade bathut læsakæta risi, læsakæta læboii. Be gamit mætolæboii tia husur gagai itah mai gamito, ale dereh titoh tin len gamito.

¹⁸ “Næboñ næþivan asike noriñ gabulan gamit hæn mæþbiþoh sæbomito sumnan mættovi milesw, dereh netælmam gæm hæn gamito. ¹⁹ Asike gidareh nævanuan navile a pan asike loris ginau am. Be næboñ næþimaur tælmam, dereh gamit mæteris ginau tætas. Bathut næþikad næmauran tætas, gamit am dereh mitikad næmauran. ²⁰ Len næboñ enan dereh mætelæboii ke nototoh len aTæmagw ale mættotoh len ginau ale nototoh len gamito. ²¹ Avan ideh togol husur nakelean sagw toðan gail, gai elæmas bun ginau. Ale gai tolæmas bun ginau, aTæmagw dereh telæmas buni, ale ginau dereh nelæmas bun gai, nævæhot ginau maii hæn þelæboi bun ginau.”

²² Ale aJutas, savi aJutas Iskariot be aJutas togon, ike, “Nasub, husur næsa gæbevæhot gaiug mai ginamit ñai hæn namþelæboi bun gaiug, be savi hæn navile a pan kavkav a?” ²³ AYesu isor vari, ike, “Avan ideh þelæmas bun ginau, dereh tigel næsa notokele, ale aTæmagw telæmas buni. Beti ginamæru dereh namregæm, gol naim sinamæ maii. ²⁴ Avan ideh na-læmas-buni-an hæn ginau toþuer lan, gai asike igol næsa notokele. (Be natsua, nasoruan mættosæsolon hæn notokele, savi esagw sæbogw, be evi seTæmagw tosævat ginau.)

²⁵ “Nukel natgalenan gagai, ale gagai nutohtoh mai gamit sal. ²⁶ Be a-Vi-tarhæte-an tovi aNunun aGot, gai aTæmagw þesævati len nahæsgw, gai dereh tevusan gamit hæn natit þisi, ale tigel mitinau tælmam hæn natit þisi notokel mai gamito.

²⁷ “Natæmat, noriñi len nælo mi to, natæmat sagw, nulavi mai gamito. Natæmat notoviol hæni sasumnan natæmat navile a pan toviol hæni. Imaienan, sa-nælo mi tetuhath, samtemætahw. ²⁸ Mitinau tælmam hæn næsa notokele næboñ notoke nivan bai, ale dereh netælmam gæm hæn gamit tætas. Mættalæmas bun ginau, mættahæhavur husur nuvan hæn aTata, husur aTata etibau sæhor ginau. ²⁹ Gagai nukel natgalen mai gamito, a tahw hæn læbevisi, hæn ke næboñ læbevisi, dereh mitikad nadælo mi len ginau. ³⁰ Asike nusor masu v am mai gamito, husur ategai toil a mo hæn navile a pan satogæmai. Gai sækad næðanjan hæn biþol natideh hæn ginau, namityal sagw egam tia. ³¹ Be alat navile a pan limaslæboi sæhoti ke notolæmas bun aTata, ale notogol næsa aTata tokele ñai.

“Ale, mitile mæhat, dativan.”

15

AYesu, næhau nakrep tin

¹ AYesu iþol þusan, ike, “Ginau novi næbathuhau nakrep tin. ATæmagw evi nævanuan tokætkæta tæban næhol nakrep. ² Ita kukuv næpashæhau þisi len ginau læsævan, ale eviþvis næpashæhau þisi lotovan, hæn læþivan masu v am. ³ Gamit mætuvevu tia bathut nasoruan notokel mai gamito. ⁴ Mititoh tin len ginau, ale dereh nitoh tin len gamito. Næpashæhau salæboi þivan len gai sæbon. Næpashæhau elæboi þivan ñai len næbathuhau. Gamit mætumaienan. Mætsalæboi mæþivan len gamit sæbomito, mætolæboi mæþivan ñai len ginau.

⁵ “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin, gamit məttovi nəpashəhau. Avan ideh totoh tin len ginau ale ginau nototoh tin lan, gai iʋan masuʋ. Husur ginau nəbəbuei, mətsaləboi mətbigol natideh. ⁶ Avil avan ideh satoh tin len ginau ehum nəpashəhau səʋan, nəvanuan nəhol tota kuvi, bulani hən bimasmas. Beti nəvanuan nauman gail lusah tuan nəpashəhau lotomagenan, bar hən gail len nəhab hən ləbipañ. ⁷ Mətbətoh tin len ginau, ale nasoruan sagw gail ləbipāt tin len gamito, natideh məttoləḡoni, məteusi ale aGot dereh tigole mōs gamito. ⁸ Nəboḡ məttoʋan masuʋ, mətovi hai susur sagw kitin. Len natenan mətsal suh nəyalalan seTəmagw len nəhon nəvanuan gail. ⁹ Sumān aTəmagw toləmas buni ginau, ginau am, len nəʋide tomaienān, noləmas bun gamito. Mititoh tin len na-ləmas-buni-an sagw. ¹⁰ Mətbigol nəsa notokele hən gamito, dereh mititoh tin len na-ləmas-buni-an sagw, sumān ḡai notogol nəsa aTəmagw tokel buni, ale nototoh tin len na-ləmas-buni-an san.

¹¹ “Nukel natgalenan mai gamito hən nakemkeman sagw bīpat len gamito, ale hən nakemkeman samito bəpul səsəhov. ¹² Nakelean sagw todaḡ imaiegai ke: məteləmləmas bun gamit gabag sumān ḡai notoləmas bun gamito! ¹³ Səkad na-ləmas-buni-an ideh tosehəhə na-ləmas-buni-an sinəvanuan tomat mōs abubur san gail.* ¹⁴ Abubur sagw gail lumaiegai: gamit mətbigol nəsa notokele todaḡ, mətovi abubur sagw gail. ¹⁵ Nəsakis gamit hən naslev gail am, husur naslev gail ləsaləboi nəsa amasta salit togole. Avil nokis gamit hən abubur sagw gail, husur nugol mətoləboi tia natit pisi aTata tokel mai ginau. ¹⁶ Gamit mətsalekis hən ginau, avil ginau nulekis hən gamito. Nutabtabuh len gamit hən mətbəiʋan, ʋan hən nəʋit lotopat tin; hən ke natideh mətbeusi hən aTata len nahəsagw, dereh teviol hən mai gamito. ¹⁷ Nategai evi nakelean sagw todaḡ: məteləmləmas bun gamit gabag!”

Na-mətahun-buni-an silat navile a pan

¹⁸ AYesu isor am mai ahai susur san gail ke, “Alat navile a pan ləbēmətahun bun gamito, mitinau ginau, galit lomətahun bun ginau a mō. ¹⁹ Məttavi sinavile a pan, alat navile a pan lətələmas bun gamit hum salit gabag. Avil gamit mətsavi sinavile a pan. Ginau nulekis hən gamito dan navile a pan; husur enan lomətahun bun gamito. ²⁰ Mitinau təlmam hən nasoruan notokel mai gamit tia ke, ‘Naslev satibau sehəhə amasta san.’ Imaienān, ləbēmədəs bun ginau notovi masta samito, dereh lemədəs gamit am. Ləbigol husur nəsa notokele, dereh ligol husur nasoruan samit am.* ²¹ Be dereh ligol natgalen pisi hən gamito sil nahəsagw, husur ləsaləboi aTəmagw tosevāt ginau. ²² Asike nətagəm sor mai galito, lətəməbe? Təmaienān, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Wake nogəm sor mai galito, gol ləsəkad na-tətas-gole-an ideh hən nəsaan salito. ²³ Avan ideh tomətahun bun ginau, emətahun bun aTəmagw am. ²⁴ Ginau nugol namerikel avan ideh am saləboi bīgol gail. Asike nətagol namerikel gail len nəholito, lətəməbe? Təmaienān, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Be naut kəmas lotoris namerikel galenan, lomətahun bun ginau mai aTəmagw am. ²⁵ Be natgalenan lovisi hən na-tos-gati-an sua len nalo salito bīsarpoh. Ike, ‘Lomətahun bun ginau sil naut kəmas ḡai.’*

²⁶ “Dereh nesəvat a-Vi-tarhəte-an, tovi aNunun nakitinan, van hən gamito. Dereh təgəm len aTata van hən gamito, ale tikel nakitinan husur ginau. ²⁷ Ale gamit am mitikel nakitinan husur ginau, husur mətutah mai ginau len natubatan hən nəpūsanān sagw.

16

¹ “Nukel natgalen mai gamito, hən asike mətbiteh len nəsaan. ² Dereh lehut gamit dan galito len naim nəbonḡonan. Ale ikad nəboḡ bəgəmai hən alat ləbīʋabun gamito linu ke, len nəsa lotogole loum mōs aGot. ³ Dereh ligol natgalen maienan bathut ləsaləboi aTata, ləsaləboi ginau boḡ ideh. ⁴ Nokəmaienān gagai hən ke, nəboḡ natgalenan ləbevisi, dereh mitinau səhoti ke notokel nalələḡauan mai gamito.

Nauman seNunun aGot

“Nəsakel natgalenan mai gamit a mō husur nutoh sal mai gamito, ale luke lemədəs ginau savi gamito. ⁵ Avil gagai nuvan hən atenan tosevāt ginau, be gamit ideh saus ginau, ‘Gevi be?’ ⁶ Ale husur nəsa notokele, nəlomit gail loḡul hən nalolosaan. ⁷ Be nukel nakitinan mai gamito. Ivoi am hən gamito ke nivan. Nəbətətoh, a-Vi-tarhəte-an asike egəm hən gamito. Be nəbivan, dereh nesəvati gəm hən gamito. ⁸ Ale nəboḡ a-Vi-tarhəte-an bəgəmai dereh tikel vəhot nə-nau-suluʋi-an silat navile a pan husur nəsaan, nanoran mai nəpanismen bəgəmai.

* 15:13: Len naut egai abubur savi natəbarehreh o naulumān gotoləḡoni o gəbīke gəbīlah maii. Ao, abubur evi nəvanuan ideh gotoləboi, gotoləmasi mai gotoriḡ nəloḡm lan. * 15:20: Mat 10.24; Luk 6.40; Jon 13.16 * 15:25: Psa 35.19, 69.4

Dereh tigole hən nahurulit bisa.* ⁹ Lunau suluṽ nəsaa salito ke tovoi, husur ləsarīn nəlolit len ginau.* ¹⁰ Lunau suluṽ nanoran ke sanor, husur ginau nuvan hən aTata, ale asike mətoləboi mətberis ginau am. ¹¹ Lunau suluṽ nəpanisemen ke asike egamai, be aGot erinjī tia ke atenan toil a mō hən navile eg a pan tovi aSetan, timaspanis.*

¹² “Nukad isoḅur sal hən notoke nəḅikel mai gamito, be gagai esəhor natideh məttoləboi mətḅidaŋ ḅuri. ¹³ Be nəḅoŋ aNunun nakitinan ḅegəmai, dereh tigol nəḅisal hən nəlolit ḅeləboi nakitinan ḅisi. Asike isor len gai səḅon be nəsa tosəsəloŋ hən notokel maii, dereh tikele. Dereh tikel ur natit gail ləḅegəmai. ¹⁴ Atenan dereh tisal suh nəyalalan sagw husur tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito. ¹⁵ Natit ḅisi aTata tokade lovi esagw. Husur enan nuke, ‘ANunun nakitinan dereh tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.’”

Nəlolit totaŋ dereh tehəhəvur

¹⁶ Ale aYesu ike, “Husur namityal ḅəkəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ḅəkəkereh am, dereh məteris tas ginau.”

¹⁷ Beti ahai susur san gail lousus galito gabag ke, “Namilen nəsa nəḅoŋ toke, ‘Husur namityal ḅəkəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ḅəkəkereh am, dereh məteris tas ginau?’ Ale nəḅoŋ toke, ‘Nuvan hən aTata,’ namilen imabe?” ¹⁸ Lukel tasi ke, “Ikel nəsa nəḅoŋ toke, ‘Namityal ḅəkəkereh?’ Datsaləboi nəsa tokele!”

¹⁹ AYesu eləboi nəsa lotoke ləḅeusi həni. Ale ikel mai galit ke, “Nuke, ‘Husur namityal ḅəkəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ḅəkəkereh am, dereh məteris tas ginau.’ Mətoŋus gamit gabag hən namilen mau a? ²⁰ Kitin, notokitin mai gamit ke, dereh namətarur samit tisel, mititaŋ be navile a pan tehəhəvur. Dereh nəlolit titiŋ, be nalolosaaŋ samito tegəm vi həhəvuran. ²¹ Nəḅoŋ aḅəhəvut toləŋon nəḅəhəvun, eləŋon eḅəŋas vəsa masuṽ, husur namityal hən nəpasusan egəmai. Be nəḅoŋ anatur tovisi, alitenan sənau gat na-ləŋon-isa-vəsa-an am husur ikemkem masuṽ len anatur toviveu, tovisi len navile a pan. ²² Imaienan, gagai nəlolit itaŋ be dereh neris gamit tətəs, ale nəlolit tehəhəvur. Beti nahəhəvuran samito, avan ideh saləboi ḅilav kuvi.

²³ “Len nəḅoŋ enan asike mətoŋus natideh hən ginau. Kitin notokitin mai gamit ke, natideh mətḅeus aTata həni len nahəsagw, dereh teviol həni mai gamito. ²⁴ Vəḅar gagai mətsaus natideh len nahəsagw. Usi, dereh mitikade, ale nahəhəvuran samit tepul səsəhov.

²⁵ “Natgalenan, nukel gail mai gamit len nasoruan kəta, be namityal dereh tegəmai ke asike nəḅisor mai gamit am len nasoruan kəta. Be dereh nisor husur aTata ḅipərḅar mai gamito. ²⁶ Len nəḅoŋ enan dereh məteus aTata hən natit gail len nahəsagw. Nəsakel mai gamit ke dereh neusi mōs gamito. ²⁷ Husur aTata, gai eləmas masuṽ hən gamito, bathut məttoləmas bun ginau, ale məttodəloŋi ke notogəm len aGot. ²⁸ Evoi, nogəm len aTata, nogəm vi lan navile a pan, ale gagai noriŋ navile a pan, notəlmam van hən aTata.”

²⁹ Beti ahai susur san gail luke, “Ganan! Gagai nasoruan sam ḅipərḅar, gəsasor am len nasoruan kəta. ³⁰ Gagai namtoləboi səhoti ke gotoləboi natit ḅisi, goləboi nənauan sinəvanuan gol ke savi hən avan ideh ḅeus nausian ideh hən gaiug am.* Husur enan namtodəloŋi ke gotogəm len aGot.”

³¹ AYesu isor var galit ke, “Gag beti mətukad nadəloŋian a? ³² Namityal egəmai, ao egəm tia, hən məḅigam ḅəḅəhw husur nəḅisal samit ṽisusua vahim. Dereh məteriŋ ginau hən nəḅitoh səḅogw. Be nəsatoh səḅogw husur aTata itoh mai ginau. ³³ Nukel natgalenan mai gamit hən ke, len ginau, nəlolit ḅikad natəmat. Len navile eg a pan dereh mitikad na-ləŋon-isa-vəsa-an, nəmauran samit tidaŋ. Be məteil ḅur namətəhwan samito, ginau nosəhor navile a pan tia, nugol nədaŋan san imasiŋ.”

17

Na-sor-tuṽ-an siYesu

¹ Nəḅoŋ aYesu tokəmaianen tonon, ekəta vi məhat vi lan nəmav ike, “Tata, namityal egəm tia. Geputsan aNaturḅ hən aNaturḅ ḅisal suh nəyalalan sam. ² Husur gulav nədaŋan hən na-il-a-mō-an maii, hən ḅeil a mō hən nəvanuan gail ḅisi, hən ke beviol hən nəmauran vi sutuai mai nəvanuan ḅisi gotolav galit maii. ³ Ale nəmauran vi sutuai imaiegai ke, hən ləḅeləboi ke gaiug gotovi Got kitin gotosəvat ginau, aYesu Kristo. ⁴ Nusal suh nəyalalan sam len navile a pan: nauman gotolavi mai ginau hən nəḅigole, noum vurvuri. ⁵ Beti, Tata, geputsan ginau ben gaiug. Nəyalalan notokade mai gaiug nəḅoŋ navile a pan satubət sal, geputsan ginau həni, hən gidar ḅisi darḅikade.

* 16:8: Uman 24.25 * 16:9: Jon 8.21-24, 9.41, 15.22-24 * 16:11: Jon 12.31 * 16:30: Imaianen husur aYesu eləboi nausian salito naut kəmas ləsaus nausian gail sal.

⁶ “Nukel vøhot gæug van hæn alat navile eg a pan gotoviol hæn galit mai ginau dan navile a pan. Lovi esam̄ tia. Ale govioi hæn galit mai ginau, ale lugol husur nasoruan sam̄. ⁷ Gagai loløboii ke natit p̄isi gotolavi mai ginau logam̄ len gæug. ⁸ Husur nasoruan gail gotolavi mai ginau, nulav gail mai galit tia. Lodølomi. Ale loløboi koti ke notogam̄ len gæug, ale lodølomi ke gotosavat ginau.

⁹ “Nəsasor tuv̄ mōs navile a pan. Nusor tuv̄ mōs alat gotolav galit mai ginau, husur lovi esam̄. ¹⁰ Galit p̄isi lotovi esagw lovi esam̄, ale galit p̄isi lotovi esam̄ lovi esagw. Ale len galito, len nəmauran salito nukad nəyalyalan. ¹¹ Gagai ginau norij navile a pan gəm hæn gæug. Be galit lutoh sal len navile a pan. Tata, gæug gotosua səbom̄, gulav nahəsam̄ mai ginau tia. Ale len nədanjan hæn nahəsam̄, havhav gol galito hæn ləbesua sum̄an gidaru dartosua. ¹² Husur nəboj nototoh gegai nuhavhav gol galito len nədanjan hæn nahəsam̄ gotolavi mai ginau. Nokəkəta təban galito, hæn galit ideh asike bimasig, avil galit sua ehur napisal van hæn bəkəkos gabag, imasig. Imaienan hæn natosian sam̄ bisarpoh.*

¹³ “Gagai ginau nogəm hæn gæug. Nukel natgalen p̄isi len navile a pan hæn alategai ləbikad nakemkeman sagw bəpul səsehov len galito. ¹⁴ Nulav nasoruan sam̄ mai galit tia. Ale navile a pan emətəhun bun galito tia, husur ləsavi vanuan navile a pan, sum̄an ŋai ginau nəsavi vanuan navile a pan. ¹⁵ Nəsas gæug hæn gəbilav kuv galit dan navile a pan, be nous gæug ŋai hæn gəbihavhav gol galito dan atenan tosa vəsa tovi təmat. ¹⁶ Hum ginau nəsavi sinavile a pan, galit am ləsavi sinavile a pan. ¹⁷ Gigol levi esam̄ səbom̄ len nakitinan; nasoruan sam̄ evi kitinan. ¹⁸ Sum̄an gotosavat ginau vi lan navile a pan, ginau am, nosavat galit vi lan navile a pan. ¹⁹ Norij ginau len navələm̄ mōs galito hæn nəbevi esam̄ səbom̄, hæn ke galit am ləberij galit len navələm̄ hæn ləbevi esam̄ səbom̄ len nakitinan.

²⁰ “Ginau nəsasor tuv̄ mōs alategai ŋai, avil nusor tuv̄ mōs avan ideh bərij nəlon len ginau boj ideh husur nasoruan silategai. ²¹ Tata, nusor tuv̄ ke galit p̄isi lesua. Nousi ke litoh tin len gidaru, hum gototoh tin len ginau mai nototoh tin len gæug, hæn ke navile a pan ləbedølomi ke gotosavat ginau. ²² Nəyalyalan gotolavi mai ginau, nulavi mai galito, hæn ləbesua sum̄an dartosua: ²³ ginau len galito ale gæug len ginau. Nousi ke legəm sua buni, hæn navile a pan ləbeləboii ke gæug gotosavat ginau, ale gotoləmas bun galito sum̄an ŋai gotoləmas bun ginau.

²⁴ “Tata, noləŋoni ke alat gotolav galit mai ginau, nuke galit am litah mai ginau len naut nototohtoh lan, hæn ləberis nəyalyalan gotolavi mai ginau, husur gotoləmas masuv̄ hæn ginau nəboj navile a pan satubat sal. ²⁵ Tata gæug gunor buni. Naut kəmas navile a pan ləsələboi gæug, ginau noləboi gæug, ale alategai loløboii ke gotosavat ginau. ²⁶ Ale nugol galit loløboi gæug tia, ale dereh nigol tabtab həni, hæn na-ləmas-buni-an gotoləmas bun ginau həni, b̄ipat len galito, ale ginau nəbitoh len galito.”

18

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53)

¹ Nəboj aYesu tosor tuv̄ tonoj, iyar van mai ahai susur san gail. Luyar kotov nabur madijdiŋ Kitron ale lubar nəhol naoliv ei. Ale gai mai ahai susur san gail lobis lan. ² Be natsua. Aŋutas tolavlav aYesu vi lan navələn aenemi san gail, gai am eləboi naut enan, husur aYesu ibonbōn tabtab ei mai ahai susur san gail.* ³ Beti aŋutas egəmai. Abiltihai tutumav mai naFarisi gail losəvat naluvoh hæn nasoltia mai alat lotokəkəta kəkol hæn naim siGot hæn ləbitah mai, ale aŋutas esəhar galito. Lupat nam̄ial mai nəhai tuŋtuŋ mai natit hæn nəbalan gail, ale logəmai. ⁴ Husur aYesu toləboi natit p̄isi bevisi həni, ivan hæn galito, eus galit ke, “Mətudon ase?” ⁵ Lusor vari ke, “aYesu ta Nasaret.” Ikel mai galit ke, “Ginau bogai.” (Aŋutas toriŋi len navələlito, eil mai galit).

⁶ Nəboj aYesu toke, “Ginau bogai,” lorus təlmam, luteh len tan. ⁷ Imaienan, eus tas galit ke, “Mətudon ase?” Luke, “aYesu ta Nasaret.” ⁸ aYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia, ginau bogai. Mətbidon ginau, riŋ alateg livan.”

⁹ Ikel nasoruan enan, hæn nasoruan san bisarpoh nəboj tosor tuv̄ ke, “Alat gotoviol hæn galit mai ginau, nəsatəgau suluv̄ ideh səmasig.”*

¹⁰ Beti ASimon Pita tokad naβu nəbalan, eliv kuvi, ale ita kotov nədariŋan nəmatu sinaslev səbiltihai tutumav. (Nahəsən naslev enan aMalhus.) ¹¹ Avil aYesu isor len aPita, ike, “Gerij

* 17:12: Psa 41.9; Jon 13.18

* 18:2: Luk 21.37, 22.39

* 18:9: Jon 6.39, 17.12

təlmam hən naβu len nəpaus han. Gunau ke asike nomun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an aTata tolavi mai ginau a?)*

APita len nəhon aAnnas

¹² Beti nasoltia gail mai nakomada salito mai alat lotokəkəta kəkol hən naim siGot, lutah gat aYesu, lubaŋjisi. ¹³ A mō losəhari van hən aAnnas tovi avuŋon aKaiafas tovi abiltihai tutumav len nasihau enan.* ¹⁴ (Be natsua; evi aKaiafas tokele a mō tia mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke, "Ivoi am ke naulumān sua bimat mōs nəvanuan gail.")*

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57)

¹⁵ Nəboŋ lotosəhar aYesu van, aSimon Pita mai ahai susur siYesu sual am arohuser aYesu. Ahai susur togon eləboi abiltihai tutumav. Imaienan, eβis len naholəvat todar vis naim seβiltihai tutumav mai aYesu. ¹⁶ Avil aPita eil vivile dan nabopita. Imaienan, togon abiltihai tutumav toləboi, etəlmam, isor mai natəbarehreh tokəkəta kəkol hən nabopita, esəhar aPita, aroβisutur van. ¹⁷ Natəbarehreh tokəkəta kəkol hən nabopita eus aPita ke, "Be gaiug am gəsavi ahai susur ideh sitenan a?" APita ike, "Ao, səvi ginau."

¹⁸ Naut esusus, ale naslev mai nəvanuan nauman gail loŋəŋas naVIDurhab, lotitileh. APita eil mai galito, etitileh.

Nausian seβiltihai tutumav gail van hən aYesu

(Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71)

¹⁹ Len nalohoim enan, abiltihai tutumav etubat us aYesu husur ahai susur san gail mai naŋusanan san.* ²⁰ AYesu isor vari ke, "Akis nusor len nəhon nəvanuan gail pisi; noŋusan len naim nabonbonan gail mai naim siGot, naJu gail losuh bonbon len naut galenan akis. Nəsakel susuan natideh. ²¹ Gous ginau hən nausian galenan hən nəsa? Us galit lotosəsəloŋ hən ginau. Loləboi nəsa notokele."

²² Nəboŋ tokel natenan, avan sua tokəkəta kəkol hən naim siGot ivos aYesu, isor lan, ike, "Imab gusor var abiltihai tutumav maienan?" ²³ AYesu isor vari ke, "Nəbikel natideh tosa, kel kot nəsaan han. Be nəbikel nakitinan, guvos ginau hən nəsa?" ²⁴ Beti aAnnas ikel mai alat lotokəkəta kəkol ei ke, lesəhar aYesu lotobaŋjisi, van hən aKaiafas, abiltihai tutumav hən biktot həni.

APita ike saləboi aYesu tətəs

(Mat 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)

²⁵ Len namityal enan aSimon Pita eil, etitileh. Lousi ke, "Be gaiug enan, gəsavi ahai susur ideh san a?" Beti aPita ike, "Ao səvi ginau." ²⁶ Ale naslev sua seβiltihai tutumav, amahean atenan aPita tota kotov nədariŋan ike, "Eniŋan, be noris gaiug maii len nəhol naoliv." ²⁷ APita isor tətəs ke sakitin. Vəha-sua ŋai natoulumān ekəkəraiko.

Nakotan siYesu len nəhon aPilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)

²⁸ Nəboŋ aKaiafas tokot hən aYesu tonon dudulan somilan, losəhar aYesu van hən aPilate ta Rom tovi gavna len naprovens Jutea.† Gai itoh len nabiltiim sisoltia gail. NaJu gail ləsəβis lohoim, hən asike ləbėbiŋiŋal len nabunusian husur nalo. Ləbimagenan, asike loləboi ləβihan len nəhanan hən nəPasova.‡ ²⁹ Imaienan aPilate evivile van hən galito, ike, "Gamit mətuke ategai togol nəsa tosa hən toβur kotov nalo?" ³⁰ Lusor vari, luke, "Ategai asike tagol natit tosa, gunau ke namttasəhari gəmai a? Aoa!" ³¹ APilate ike, "Bimagenan, səhari van, kot həni, nənoŋ həni mai nalo samit ŋai!" Alat lotoil a mō hən naJu gail lusor vari ke, "Nalo samito sədaŋ hən namtbigol avan ideh bimat." ³² (Natenan igol natit aYesu tokele a mō husur naVIDe hən nəmatan san, isarpoh.)§

³³ Beti aPilate etəlmam vi lohoim, ekis aYesu gamai, ale eusi ke, "Gaiug nakiŋ seJu gail a?" ³⁴ AYesu eusi ke, "Nasoruan sam, evi nənauan sam səbom o nəvanuan tile am isor mai gaiug husur ginau?" ³⁵ APilate isor vari ke, "Gunau ke notovi Ju sual a? Ao, nəvanuan sam gail mai

* **18:11:** Mat 26.39; Mak 14.36; Luk 22.42 * **18:13:** Luk 3.2 * **18:14:** Jon 11.49-50 * **18:19:** Len naut egai, lokis aAnnas hən abiltihai tutumav naut kəmas aKaiafas tovi biltihai tutumav len nasihau enan. Be husur aAnnas tovi biltihai tutumav a mō, ivat nəhes hum abiltihai tutumav sal. † **18:28:** Agavna evi auleRom toil a mō hən naprovens sua. ‡ **18:28:** Len nənauan seJu gail, alat ləsavi Ju mai nalohoim salito lobŋiŋiŋal bathut ləsagol husur nalo siMoses. Imaienan, naJu ideh bėβis lohoim silat ləsavi Ju, nalohoim eduasi, ale gai egom biŋiŋal gol ikon hən bihan nəhanan hən nəPasova, be timasgol gai tiveveu len natutumavan gail husur nalo siMoses. § **18:32:** Jon 3.14, 12.32. A mō aYesu isor husur naVIDe hən nəmatan san. Ike ke dereh timat len nəhai balbal. Namilen ke naJu ləsagole husur alat a Rom ŋai lupos gat nəvanuan len nəhai balbal.

abiltihai tutumav gail losəhar gaiug gəm hən nakotan sagw. Imabe? Gugol nəsa?" ³⁶ AYesu ike, "Natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan. Tavi sinavile a pan, alat lotohusur ginau lətəbal hən avan ideh asike tarinj ginau len navəlan alat lotoil a mō hən naju gail. Be natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan." ³⁷ Nja aPilate eusi ke, "Beti gaiug govi nakinj mau a?" AYesu isor vari ke, "Gaiug gukele ke notovi akinj. Lupas ginau mōsi. Ale nogəm hən navile a pan mōs nategai ke hən nəbikel kot nakitinan. Alat lotovi sinakitinan losəsəlonj hən ginau." ³⁸ APilate eusi ke, "Nakitinan evi sa?"

APilate erinj ke aYesu bimat

(Mat 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)

Nəboj tous naten tononj aPilate evivile van hən naju gail, ikel uri ke, "Nəsəsəb natideh lan tonor hən bīpanis. ³⁹ Be ikad navide sua len nəPasova pisi hən mətətos nəvanuan sua dan alat namtobanj galito, hən bəvivile mōs gamito. Mətəlonj ke nigol aKinj egai seju gail tevivile van hən gamito a?" ⁴⁰ Be lukai vari ke, "Aoa! Savi atenan, namtəlonj aParappas." (Be natsua: aParappas evi naulumān tobal mai alat a Rom, ale lubanjisi sile.)*

19

¹ Beti aPilate igol nasoltia gail lobilas habat hən aYesu hən nəhau tokad natuhmetəlai tosiriv lan. ² Ale nasoltia gail lulav nəhau tokad nasunite, lopir garu hən i hum nəkraun sekinj, lorinj len nəkadun ale lukol nahurabat tobənjəlonj len aYesu. ³ Logəm hən i, lusor vilesi ke, "Ivoi! Kinj seju gail!" ale luvōsi.

⁴ APilate evivile tətəs, ikel mai naluvo h ke, "Məteris! Gagai nosəhari vivile van hən gamito, hən mətəbələboij ke, nəəsəsəb natideh lan hən bīpanis sile." ⁵ Imaiənan, esəhar aYesu vivile. Ikad nəkraun hən nəhau tokad nasunite len nəkadun mai nahurabat tobənjəlonj len niben. Pilate ikel mai galit ke, "Məteris, ategai bogai!"

⁶ Nəboj abiltihai tutumav gail mai alat lotokətəta kəkol hən naim siGot lotorisi, lukai, ke "Pos gati len nəhai balbal! Pos gati len nəhai balbal!"

APilate ikel mai galit ke, "Ipat len gamito, gamit mitipos gati, husur ginau nəəsəsəb natideh tosa lan hən bīpanis sile."

⁷ Nabiltiju gail lusor vari ke, "Namtukad nalo sua toke timasmat, husur ekiskis gai gabag hən aNatun aGot.)*

⁸ Nəboj aPilate tosəsəlonj hən natenan emətəhw am. ⁹ Esəhar aYesu təlmam tətəs vi lohoim sisoltia gail. Eusi ke, "Govi nəvanuan naut a be?" Ris aYesu sasor vari. ¹⁰ Imagenan aPilate eusi ke, "Imabe gəsasor mai ginau? Gəsələboij ke ginau nukad nədərjan hən nəbīdam hən gəbivan, mai nədərjan hən nəbigol gəbītəhətəh len nəhai balbal a?"

¹¹ Beti aYesu isor vari ke, "Gaiug, nutoh len navələm husur nja i aGot a məhat tolav nədərjan mai gaiug. Imaiənan, nəvanuan torinj ginau len navələm ikad nəsaan totibau səhor gaiug."

¹² Nəboj aPilate tosəsəlonj hən natenan idas pīsal hən bərinj aYesu bivan, be nabiltiju gail lukai habat ke, "Gəbərinj bivan asike govi bubur seSisa! Avan ideh tokis gai gabag hən nakinj hum aYesu egai togole, avan enan evi enemi seSisa!"

¹³ Nəboj aPilate tosəsəlonj hən nasoran enan, esəhar aYesu vivile tətəs. Ale aPilate ebətəh len nəhai bətbətəh simatsistret hən bərinj nəsəbian san. Nəhai bətbətəh enan ipat len naut lotokisi hən Naut nəvat papav be len nasoruan seIpru gail evi Kappata. ¹⁴ Len namityal enan evi tublial len nəmaribonj hən nautautan hən nəPasova. Ale aPilate ikel mai naju gail ke, "Məteris, akinj samit bogai!"

¹⁵ Lukai vari ke, "Tevi tut! Tevi tut! Pos gati len nəhai balbal!" Ale aPilate eus galit ke, "Mətəlonj ke niḡos gat akinj samit len nəhai balbal a?" Abiltihai tutumav gail lukai van ke, "Namtsəkad nakinj ideh, be aSisa nja."

¹⁶ Imaiənan aPilate erinj aYesu len navələlito hən bītəhətəh len nəhai balbal. Nja nasoltia gail losəhar aYesu van.

Nətəhətəhan len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)

¹⁷ AYesu səbon ipat nəhai balbal, iyar van vəbar naut lotokisi hən Naut hən Nabəlashukadhutəmat (lotokisi hən Kolkota len nasoruan seIpru gail). ¹⁸ Len naut enan luḡos gati len nəhai balbal. Luḡos gat naulumān eru am hən arbītəhətəh, sua len nətarhət nəmatu, sua len nəmair ale aYesu rivuh.

¹⁹ Ale aPilate itos nəhes sua ale lorinj len nəhai balbal. Ike, "Yesu ta Nasaret, aKinj seju gail." ²⁰ Naju isəbur loḡuruj nəhes enan, husur naut aYesu totəhətəh lan ipat pəpadanj hən nabiltivile, ale aPilate itos nəhes enan len nasoruan seIpru gail mai nasoruan ta Rom mai

* 18:40: Uman 3.14 * 19:7: Lev 24.16

ta Kris. ²¹ Beti abilitàhai tutumav gail lukel mai aPilate ke, “Sagitos ‘aKiñ seJu gail,’ be gitosi ñai ke, ‘Gai sêbon ikele ke tovi Kiñ seJu gail.’ ” ²² APilate isor var galit ke, “Nêsa nototosi tipat, nutosi tia.”

²³ Nêboñ nasoltia gail lotopos gat aYesu len nêhai balbal tonon, lopêpêhun nahurabat san gail mai galit lotovat. Lulav nêhai susun san napêpaian tokat udud mai sêkad nasodean lan. ²⁴ Nasoltia gail lukel mai galit gabag ke, “Sadatitari. Datibar hên nêvat hên datbîsabi ke as tikade.”

Natenan evisi hên natosian siGot bisarpoh toke,
“Lopêpêhun nahurabat sagw len galito,

lubar hên nêvat hên lêbîsabi ke
ase tikad nahurabat sagw.”*

Ña natgalenan, nasoltia gail beti lugole.

²⁵ Anan aYesu eil pêpadan hên nêhai balbal mai napêhâvut totor am. Ikad aÿan anan aYesu, mai aMeri asoan aKlôpas, mai aMeri ta Maktala. ²⁶ Nêboñ aYesu toris anan toil ei ben ahai susur san tolamas buni, ikel mai anan ke, “Bareab, geris, anatum bolai.” ²⁷ Ale ikel mai ahai susur enan ke, “Anam sam bolai.” Ale tubat len namityal enan, ahai susur enan esêhar alitenan vahim, ekêtketa têban hum tovi anan matmat.

Nêmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49)

²⁸ Husur namityal enan aYesu elêboii ke natit pîsi ihav tia. Ale hên natosian siGot bisarpoh, ike, “Numaduh.”* ²⁹ Nabîliwai toplu hên navinika* ipat ei. Lodun naspons lan, riñi len nêpashê nahisop,[†] ale losuhuni vi mêhat van hên nabunon.* ³⁰ Nêboñ aYesu todalus navinika, ike, “Ihav!” Beti isar batut, ilav nanunun mai aGot, imat.

³¹ Evi nêmaribon hên nautautan hên NêSappat ale naju lomêtahun nibelit lêbitahêtah len nêhai balbal gail len nêSappat (ale evi nabîltiSappat sua husur evi nêPasova). Imagenan, nabîltiju gail lous aPilate ke tidam hên lêbîvâbubur narielito hên lêbimat, ale sah sur nabirimat gail.[‡] ³² Ña nasoltia gail logom, vâbubur narien alaruenan artotahêtah len nêhai balbal mai aYesu. ³³ Be nêboñ lotogom hên aYesu, lusañi ke tomat tia, gol lêsêvâbubur narien gêlaru. ³⁴ Be nasoltia sua isar nêgariñ aYesu hên navîsusua,[§] ale vêha-sua ñai nêda mai nêwai arusel vi pan. ³⁵ (Nêvanuan toris natenan ikel kot nêsa torisi, ale na-kel-koti-an san ekitin. Elêboii ke tokitin, ale ikel kot nakitinan hên mêtêbikad nadêlomian.) ³⁶ Natgalenan lovisi hên natosian siGot bisarpoh toke, “Nabêlasun ideh asike imabur.”* ³⁷ Ale natosian siGot tile am toke, “Dereh lebunus atenan lotosari.”*

Nêtavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56)

³⁸ Nêboñ natgalenan tonon, ikad auleArimatea sua, nahêsan aJosef. AJosef enan evi ahai susur siYesu tosusuan nadêlomian san husur tomêtahw len nabîltiju gail. Gai ivan hên aPilate hên bêsui ke tidam hên bîlav kuv niben aYesu. APilate idam hêni maii, ale aJosef ilav kuv niben aYesu van. ³⁹ Ikad avan sual am totah mai aJosef, nahêsan aNîkotemus togom hên aYesu len mariug sutuai tia. Ale ilav nakilo tovi ³⁴ hên namêr tobon mai nêalos.** ⁴⁰ Husur navide seju gail hên natêtavunan, lupat niben aYesu van, lorun gole len nêkaliko nalinen mai natit tosusau. ⁴¹ Pêpadan hên naut aYesu totahêtah lan, ikad nêhol sua. Len nêhol enan ikad naburhuvat nêmatan toveveu lêsêtavun niben avan ideh lan sal. ⁴² Ale husur evi Nêboñ Nautautan hên nêPasova seju gail, ale husur naburhuvat nêmatan enan ipat pêpadan ei, lorin aYesu lan.^{††}

* **19:24:** Psa 22.18 * **19:28:** Psa 69.21, 22.15 * **19:29:** Navinika evi nêwan tomatu vakon. † **19:29:** Nahisop

evi nêhai sua nabêlavan hên tobar namita sua ñai. Napusit nahisop iyanjan ale nalohisop ikad nêbon tosusau. * **19:29:** Psa 69.21 ‡ **19:31:** Nêboñ nasoltia ta Rom lotopos gat nêvanuan len nêhai balbal, lupos gat navêlan gêlaru len nêhai tobalbal ale lupos gat narien gêlaru donbon len nêhai toil. Asike idareh nêvanuan totahêtah ei isañi ke nasunjavivan idan, be bêil hên narien, elêboi bêsunjavivan têtas. Ale nêvanuan totahêtah imaienan van vêbar narien arodêdas arbîgol toil am, beti husur todadas bêsunjavivan imat. Nasoltia lêbelonon ke nêvanuan bîmat tutut, luvâbur narien nêvanuan totahêtah, gol ke todadas bêil, gol ke todadas bêsunjavivan, ale imat tutut. § **19:34:** Navîsusua evi namêtas tokad namêtan tosusua ñai.

* **19:36:** Exo 12.46; Num 9.12; Psa 34.20 * **19:37:** Zec 12.10 ** **19:39:** Jon 3.1-2. Len naut egai ike nakilo tovi ³⁴, be len nasoruan ta Kris ike nalitra tovi 100. Namêr evi nêda hên nêhai lotogol tomasmas, ale nêvanuan lolêmasi hum nêhai pêhas. Nêalos ehun naluvera ale evi navide seju gail hên lêbêvêhas niben nêvanuan tomat hên nêhai pêhas eruenan.

†† **19:42:** Jon 19.31. NêSappat etubat nêboñ namityal tomasur len naFraitê. Nêboñ artopat kuv aYesu dan nêhai balbal, Nêboñ hên nautautan hên nêPasova pêpadan hên binon, ale nêPasova (tovi Sappat sua) pêpadan hên betubat.

20

*Na-le-məhat-an dan nəmatan**(Mat 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12)*

¹ Dudulan somılan len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* naut tovisivis sal, aMeri ta Maktala evi lan nəburhuvat nəmatan, ale eris nəbilitivat torib dan nabopita hən nəburhuvat. ² Nə igam van varis aSimon Pita mai ahai susur togon aYesu toləmas buni. Ikel mai gəlar ke, “Lupat kuv niben Nasub dan nəburhuvat nəmatan, ale namtsaləboi naut lotoriŋi lan!”

³ Imaienan aPita mai ahai susur togon aruvan varis nəburhuvat. ⁴ Len nəgamaman səlaru van, ahai susur togon igam tutut səhor aPita, ale ibar nəburhuvat a mō. ⁵ İbetbet, ekəta ris nəkaliko nalinen lotopat ei, be gai sabis vi lohoim. ⁶ Beti aSimon Pita tohusuri, ibar naut enan, ale ebis vi lan nəburhuvat. Gai am eris nəkaliko nalinen lotosuh ei. ⁷ Be natuhtaol hən nəhon ipat len naut tile, hum avan sua toburuŋi, riŋ səbon həni. ⁸ Beti ahai susur togon tobari a mō ebis lohoim, gai am erisi ale edəłomi ke aYesu tole məhat. ⁹ (Be mitinau, natosian siGot ike aYesu timasle məhat dan nəmatan. Be arsaləboi səhoti sal.* ¹⁰ Beti alaruenan aruvahim səlaru.)

*AYesu evisi hən aMeri ta Maktala**(Mat 28.9-10; Mak 16.9-11)*

¹¹ Nəboŋ artovan tonon, aMeri enan eil taŋtaŋ sal vivile hən nəburhuvat. İbetbet vakəta vi lohoim. ¹² Eris aŋel eru artosun nahurabat topəhw gail. Arobətah len naut niben aYesu topat lan. Sual ebətah len naut toturuŋ lan, ale togon len naut tosasaruh vi lan. ¹³ Alaruenan arukel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa?” Isor var gəlar ke, “Lupat kuv aMasta sagw, nəsaləboi naut lotoriŋi lan.”

¹⁴ Nəboŋ tokel natgalenan tonon, ipair, eris aYesu toil ei, be sakəta səhoti. ¹⁵ AYesu ikel maii ke, “Bareab, gutaŋ hən nəsa? Gudon ase?” AMeri, tonau ke tovi nəvanuan tokətkəta təban nəhol enan, ikel maii ke, “Nasub, gaiug gəbipati van, kel mai ginau hən naut gotoriŋi lan, ale dereh nivan hən nəbipati.”

¹⁶ AYesu ike, “Meri!” AMeri ipair kəta van həni, ikai ke, “Rapponi!” (tovi “Hai pusan” len nasoruan səpru gail).

¹⁷ AYesu ikel maii ke, “Sagibar ginau am, husur nəsavı məhat van hən aTata sal. Avil givan hən na-ke-ŋan-an sagw gail. Kel mai galit ke, “Gagai novi məhat van hən aTata sagw mai aTata samito, van hən aGot sagw mai aGot samito.” ¹⁸ Nə aMeri ta Maktala ivan, ikel uri mai ahai susur gail ke, “Noris Nasub!” Ale ikel mai galito hən natit pisi aYesu tokel maii.

*AYesu evisi hən ahai susur san gail**(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)*

¹⁹ Len nəSade ut mədau naut togomgom, ahai susur luḅonḅon lohoim. Lokəkol gat nabopita husur lomətahw len nəbiliti ju gail. AYesu egəm il rivuh len galito. Ikel mai galit ke, “Nəłomit tikad natəmat!”

²⁰ Nəboŋ tokəmaienan eḅusan navəlan gəlaru mai nəgarin hən galito. Ahai susur gail lukemkem masuḅ hən lotoris Nasub. ²¹ Imaienan aYesu isor tətəs mai galit, ike, “Nəłomit tikad natəmat! Hum aTata tosevət ginau, ginau am nosəvət gamito.” ²² Beti esuŋavŋav ale ike, “Mitikad aNunun aGot. ²³ Məḅerubət nəsaan sivan ideh gail, aGot erubət gail tia. Asike məḅerubət nəsaan sivan ideh gail, aGot sarubat gail.”*

AYesu evisi hən aTomas

²⁴ Len ahai susur lotovi 12, ikad aTomas, namilen ke aMəlav. Be nəboŋ aYesu tovisi hən galit am, gai satoh. ²⁵ Imaienan, ahai susur gail lukel maii ke, “Ginamit namtoris Nasub!” Ris aTomas tosor var galit ke, “Asike nodəlom nəsa məttokəle van vəbar nəḅeris nəburhunil len navəlan gəlaru, mai nəḅesiriv hən nəŋarhuvəlagw len gəlaru ale siriv hən navəlagw len nəburhugarin.”

²⁶ Len nəmariboŋ toməlevtor tohusur nəboŋ enan, ahai susur siYesu gail lutoh lohoim, ale aTomas evi galit sual ei. Nabopita gail lokəkol haihai be aYesu egəmai, eil rivuh len galito. Ike, “Nəłomit tikad natəmat.” ²⁷ Beti ikel mai aTomas ke, “Siriv hən nəŋarhuvəlam gegai. Geris navəlagw gəlaru. Siriv hən navəlam len nəburhugarigw. Nə-lon-uri-an sam tinonj! Geriŋ nələm len ginau!” ²⁸ ATomas isor vari, ike, “Gaiug aMasta sagw, govi aGot sagw!” ²⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Gaiug gukad nədəlomian husur gotoris ginau. Alat ləsarıs ginau be lotoriŋ nələlit len ginau, navoian siGot igol lukab həni.”*

* 20:1: Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * 20:9:

AJon itos nalobulat egai mos nasa?

³⁰ Len nəhon ahai susur san gail, aYesu igol namerikel isobur am səhor nototos gat gail len nalobulat egai. ³¹ Be nutos natgalegai hən mətbedəlomi ke aYesu tovi aKrisito, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətberin nələmit lan, ale len nadələmian samit mətbikad nəmauran len nahəsan.

21*AYesu evisi hən ahai susur lotoməlevru*

¹ Len nəboŋ sual am aYesu evisi hən ahai susur san gail len Nabiltiwai Tiperias.* Nəsa tovisi imaiegai: ² Ikad aSimon Pita, aTomas namilen ke aMəlav, aNatanael ta Kana a Kalili, alarmiŋan artovi anatun aSepeti gəlaru, mai ahai susur eru am lototoh ei. ³ ASimon Pita ikel mai galit ke, “Nesəsahieh beti.” Lukel maii ke, “Gidato.” Ale luvan, sah len nabot. Nəmarginəb egəmai. Losəsahieh len mariug kavkav, ləsəsah hən ideh.

⁴ Nəboŋ naut tolan, aYesu eil bitas be ahai susur gail ləsaləboii ke tovi gai. ⁵ Beti ikai van hən galit ke, “Gamito! Mətusah hən naieh ideh a?” Ale lusor vari ke, “Ebuer!” ⁶ Ikel mai galit ke, “Bar hən nalevlev len nəmatu tarhəbot, ale dereh mitisəb ideh.” Nə lubar həni, be lodədəs ləbəlivi gəm hən nabot, husur naieh tosobur igol tomələs.*

⁷ Beti ahai susur aYesu toləmas buni ikel mai aPita ke, “Nasub bolai!” Nəboŋ aSimon Pita tosəsaləŋ həni ke tovi Nasub, epitavis nahurabat san tokole, emələh vi lan nəwai. ⁸ Galit am losuh len nabot, loliv nalevlev vahut husur bitas savi a tut, namita tovi 100 ŋai. ⁹ Nəboŋ lotomariŋ vahut, loris nəhab tominen, naieh toləŋas lan, mai nabəta. ¹⁰ Beti aYesu ike, “Tariv naieh ideh məttomadhasah hən gail gəmai.” ¹¹ Nə aSimon Pita ilev gargar nalevlev topul hən nabiltiəh gail vi len tan. Naut kəmas naieh tovi 153, nalevlev səmarmarikot. ¹² AYesu ike, “Mətəgəm han.” Be ahai susur ideh sausi ke, “Gaiug ase?” husur loləboii ke tovi Nasub. ¹³ Beti aYesu egəm, lav nabəta mai galito. Igol maien hən naieh am.

¹⁴ Enan evi navisian na-vəha-tor-an siYesu təban ahai susur gail tohusur na-le-məhat-an san dan nəmatan.*

AYesu itabtabuh tətəs len aPita

¹⁵ Nəboŋ lotohan tonəŋ, aYesu ikel mai aSimon Pita ke, “Simon, anatun aJon, goləmas masuŋ hən ginau səhor alateg a?” Isor vari ke, “Evoi Nasub, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan natuhsipsip sagw gail.”*

¹⁶ AYesu eus tasi ke, “Simon, anatan aJon, goləmas masuŋ hən ginau a?” Ikel maii ke, “Evoi Nasub, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gekətkəta təban nasipsip sagw gail.”

¹⁷ AYesu eus tətəs həni am ke, “Simon, anatan aJon, goləmas ginau a?” Nəusian na-vəha-tor-an etunus aPita, ike titan. Ikel maii ke, “Nasub, goləboi natit piši. Goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan nasipsip sagw gail. ¹⁸ Nukel nakitinan, nəboŋ gotovi mantuhmar, gosun nahurabat sam, govi lan naut piši gotoləŋoni. Be nəboŋ gəbevi haŋut, dereh gisar hən navələm gəlaru ale avan ideh am tikol nahurabat len gaiug, tesəhar gaiug len naut gəbemətəhan gəbevi lan.” ¹⁹ AYesu ekəmaienan, hən bikel pərpəh hən nəmatan sePita bimət həni hən bəputsan nahəsan aGot. Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ, ikel mai aPita ke, “Gehusur ginau.”

Ahai susur aYesu toləmas buni, aJon

²⁰ APita ipair, ekəta ris ahai susur aYesu toləmas buni toyar husur gəlaru. Atenan evi ahai susur tosinəsin len nəmabun aYesu len nəhanan, tousi ke, “Nasub, ase bərin gaiug len navələn aenemi sam gail?”* ²¹ Nəboŋ aPita tokəta risi, eus aYesu həni ke, “Be Nasub, atenan timabe?”

²² AYesu isor vari ke, “Nəbeləŋoni ke gai bitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug! Gaiug məau gehusur ginau.” ²³ Bathut natenan, nasoruən pəpat ipəŋan alat lotokad nadələmian ke, ahai susur enan asike imat. Be enan savi nəsa aYesu tokele. Ike, “Nəbeləŋoni ke gai bitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug!”

²⁴ Ahai susur siYesu egai tokel kot natgalenan, evi gai totos gat natgalegai len nalobulat egai. Ale namtoləboii ke na-kel-koti-an san ekitin.*

Nə-maris-kotovi-an

²⁵ Ikad natit isobur am aYesu togole. Ale nəvanuan lətatos gat visusua hən natgalenan, nunau ke navile a pan kavkav asike tənəv hən nalobulat galen piši lətəpat lan.*

* **21:1:** Lokis Nabiltiwai Tiperias hən Nabiltiwai Kalili am, be len nasoruən ta Kris ike Tiperias len naut egai. * **21:6:**

Luk 5.4-7 * **21:14:** Jon 20.19, 26 * **21:15:** Uman 20.28; 1Pit 5.2 * **21:20:** Jon 13.25 * **21:24:** Jon 19.35

* **21:25:** Jon 20.30

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos nalobulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nəpisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboŋ tobar naut pisi len navile a pan.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboŋ aYesu tovi məhat len nəmav.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aPita mai aPol be ibol husur galevis am.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len nabiltivile isobur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1–8.3)

1) Nəboŋ aYesu topusan len alat lotohusuri tonon, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)

2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)

3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludan am (2.1-13)

4) Natubatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14–8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)

Nəbol husur nəsa aPol togole nəboŋ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isobur van vəbar nabiltivile Rom (13.1–28.31)

1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1–14.28)

2) Nəbonbonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)

3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)

4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)

5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)

6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)

7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natubatan

¹Teofilus,* len nalobulat ta mō sagw* nuhol husur natit pisi aYesu totubat gole mai pusan həni vəbar nəboŋ aGot tolavi vi məhat vi lan nəmav. ²Len nəboŋ savi məhat sal, len nədanjan seNunun aGot, aYesu ikel nəpisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia. ³Husur na-ləŋon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale evusan nəmauran san hən galito hən ləberis ləboi ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-sobur len nəmariboŋ tovi 40 ale isor husur natohan pipihabəlan aGot. ⁴Boŋ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, “Samterinj naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia.* Egai nəsa notokel mai gamito, məttosəsəlon həni; ⁵husur aŋon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun.”*

AYesu evi məhat vi lan nəmav

⁶Ŋa nəboŋ lotobonbon, lousi ke, “Nasub, imabe? Gagai gilav təlmam hən naut a Israel titoh pipihabəlan nakinj salit gabag tətəs am a?”

⁷Be ikel mai galito ke, “Savi samito hən mətbeləboi namityal o nəmariboŋ aTəmagw torinj len nədanjan hən na-il-a-mō-an san. ⁸Dereh mitikad nədanjan nəboŋ aNunun aGot bəgəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan.”*

⁹Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.* Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

¹⁰Nəboŋ tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ŋai nəvanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat topəhapəhw. ¹¹Aruke, “UleKalili gail, imabe mətokəta vi məhat maienan? AYesu egai aGot tolavi vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam suran tovi məhat.”

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot. * **1:1:** Luk 1.1-4 * **1:4:** Luk 24.49 * **1:5:** Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33 * **1:8:** Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48 * **1:9:** Mak 16.19; Luk 24.50-51

Logægel hæn aJutas

¹² Beti luyar tælmam dan Naʾvehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nøyaran hæn næSappat, nakilomita esua ʾjai. ¹³ Nəboŋ lotobar naut enan, lopəlau vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJon, aJemes, aAdru, aFilip, aTomas, aPartolomiu, aMattiu, aJemes anatum aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatum aJemes.* ¹⁴ Len nənauan sua luʾbonʾbon tabtab hæn læbisor tuʾ, galit mai alatpəhəvut mai aMeri anan aYesu, mai aʾvan aYesu gail.

¹⁵ Len nəboŋ galen sua, aPita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120. ¹⁶ Ike, “Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuŋon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpo akis. AJutas eil a mō hæn alat lototah gat aYesu,* ¹⁷ naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuan egai siGot surmān gidato.”

¹⁸ (AJutas eʾur nətan hæn nəvat tokade sil naʾvide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nabəhəvun imaʾpul, ale ninen elul vivile. ¹⁹ Nəboŋ alat a Jerusalem pisi lotosəsəloŋ læboi natenan, lorin nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hæn Nəda bolai.)

²⁰ APita isor am ike, “Len nalobulat hæn Nəbe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasʾəbesw,
nəvanuan ideh satitoh lan,*
mai,

“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.*

²¹⁻²² “Imaienan, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dattosəŋavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəboŋ aYesu totah mai gidato, tuʾbat len nəboŋ aJon tobaptais hæn aYesu* van vəbar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətəs ale timasʾon mai gidato hæn datbikel ur na-le-məhat-an enan san dan nəmatan.”

²³ ʾJa nəboŋ aPita tokel naten tonon, lulekis hæn naulumān eru. Esua nahəsən aJosef lotokisi hæn aParsapps (lokisi hæn aJustus am), togon nahəsən aMattias. ²⁴ Beti lusor mai aGot ke, “Nasub, gaiug māu goləboi nəlon nəvanuan pisi. Gigol pərpəp hæn tesua len gəlar egai gototabtabuh lan tia ²⁵ hæn bilav namilen aJutas hæn nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəsab.”

²⁶ Ale lubar hæn nəvat hæn læbisab ase len gəlaru. Lusaʾ aMattias ale iʾbon mai ahai pispisul səŋavur pisan esua.

2*ANunun aGot egəm len naPentikost*

¹ Len nəboŋ hæn naPentikost* togəmai luʾbon len naut esua. ² Vəha-sua ʾjai ikad nəwalan dan nəmav tosurmān nəlan paru, ale naim lotobətah lan epul həni. ³ Loris natit tohun natuhuhab lotowunwun lotopəpəhw ale lupat len galit vīsusua. ⁴ Galit pisi lopul hæn aNunun aGot ale lotubət sor len nasoruan tiltile gail tonor hæn nəsa aNunun aGot tolavi mai galito.

⁵ Len nəboŋ enan len naut a Jerusalem ikad naʾju lotolotu hæn aGot, nəvanuan naut pisi lotohusur kitin hæn na-lotu-hən-aGot-an. ⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hæn nəwalan enan, naluʾvoh logəm ʾbonʾon nənauan salit ebutbutut husur lotosəsəloŋ læboi nasoruan salit vīsusua. ⁷ Lumaŋmaŋ, luʾpaŋ, luke, “Galit lotosor, lovi alat a Kalili māu? ⁸ Imabe datosəsəloŋ hæn nasoruan lotopas gidat vīsusua maii? ⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia, ¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhət a Lipia pəpadaŋ hæn naut a Sairin, mai galevis lovi metʾos hæn naut a Rom. ¹¹ Gidat galevis datovi uleʾjutea a mō ale galevis datohusur nadəlomian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit pisi datosəsəloŋ læboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalalan siGot len natit gai togol gail len nədaŋan san!”

¹² Galit pisi luʾpaŋ mai lodədarŋəbu. Lous galit gabag ke, “Namilen nategai imabe?”

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, “Lomun nəwain toveveu ale lotərog.”

APita isor mai naluʾvoh

¹⁴ Be aPita eil mai ešəŋavur pisan esua, ale isor habat am hæn tokel mai naluʾvoh ke, “Gamit a Jutea mai gamit məttoth a Jerusalem, ivoi ke gamit mətələboi naten tovisi; mətəsəloŋ hæn nasoruan sagw. ¹⁵ Naut kəmas nəsa məttonau maienan, alategai ləsatərog

* **1:13:** Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16 * **1:16:** Psa 41.9 † **1:19:** Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 * **1:20:** Psa 69.25 * **1:20:** Psa 109.8 * **1:21-22:** Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21 * **2:1:** Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

husur namityal evi mēlapat dudulan ŋai. ¹⁶Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷“AGot ikele ke, ‘Len nēboŋ hən nanonjan hən navile a pan,
ginau dereh nevr san aNunugw hən nēbilavi mai nēvanuan pisi.

Natētai gail mai anatvavimito dereh likel ur napolisulan sagw
mantuhmar samit gail dereh leris narisian gail,
ale haʋut samit gail dereh lipat ris naʋēber gail.

¹⁸Dereh nevr san aNunugw hən nēbeviol hēni
mai naslev sagw gail, alalumian mai alatpēhaʋut,
Ale galit dereh likel ur napolisulan sagw.

¹⁹Dereh nigol namerikel gail len nēmav
mai natit len navile a pan mēttomajmaj lan,
nēda, nēhab mai nēmaroʋ.

²⁰Namityal tegēgel vamotmot mai nahēbati tehum nēda
beti nēmariboŋ namēnas toyalyal
siNasub dereh tegēmai.

²¹Beti nēvanuan pisi lotokai vi tēban nahēsan Nasub hən bevi tarhēt salito,
gai dereh tilav kuv galit dan nēpanismen sil nēsaan salito.*

²²“UleIsrael gail, mētesēsəlōŋ hən nēsa nēbikēle: aYesu ta Nasaret, aGot itabtabuh lan. Ale aGot igol naten tomasil len nēhomito, husur len aYesu egaii, aGot igol namerikel lotodan, namerikel mēttomajmaj len gail, mai namerikel lotokel kot aYesu. Gamit pisi mētolēboi natgalenan tia. ²³Nēsa tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot sutuai tia. AGot erinji ke lēbilav aYesu mai gamito ale gamit mētūpos gati len nēhai balbal. Alat lēsavi Ju losusupah mai gamit hən mēttogol tomat len nēhai balbal.* ²⁴Wake aGot ilavi dan nēmatan. Igol imakuv dan na-pēŋas-masūʋ-an hən nēmatan, husur nēmatan edēdas bētōgau gati.* ²⁵Imagenan aTevit isor husuri ke,

“ ‘Noris Nasub akis a mō len ginau.

Bathut totoh len nēmatu sagw, asike nomētahw.

²⁶Husur enan nēlogw ivoi,
nasoruan sagw epul hən nahēhaʋuran,
ale len natohan sagw, nē-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.

²⁷Husur gaiug, Nasub aGot, asike gerin gabulan ginau len naut nēmatan,
asike gerin niben Nēvanuan Sam tībōs nētan.

²⁸Goʋusan ginau hən nāpīsal gail hən nēmauran;
dereh gigol ginau nepul hən nahēhaʋuran hən natohan sam.†

²⁹“Bathudud gail, nolēboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atēmadato, aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale nēburhes han ipat sal van vēbar nēboŋ damēŋai. ³⁰Be evi ahai kelkel ur. Elēboii ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua today toke, avan sua len nēpasusan siTevit dereh tegēm vi kinj suman aTevit.* ³¹ATevit elēboi nēsa bēvisi balai, ale isor husur na-le-mēhat-an seKristo dan nēmatan. Ike,

“ ‘Asike ipat len naut nēmatan,

asike niben iḃōs nētan.*

³²“Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole mēhat dan nēmatan tia, ginamit pisi namtoris lēboi natenan. ³³Itoh tia a mēhat len nētarhēt nēmatu siGot. Ale aTēman eviol hən aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nēsa mēttomadhārisi mai sēsəlōŋ hēni vi lan ginamito. ³⁴Husur aTevit savi mēhat vi lan nēmav, be gai sēbōn ike,

“ ‘Nasub aGot ikel mai aMasta sagw ke,

“Gēbētah tēban ginau, len navēlagw nēmatu,

³⁵vir nēberin aenemi sam gail pipit narieḃ gēlaru
hən lēbevi ut kēmas.”*

³⁶“Imagenan, ivoi ke alat a Israel pisi lēlēboi koti ke aYesu egaii, mēttorinji len nēhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-mō-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtabuh lan.”

³⁷Nēboŋ nēvanuan gail lotosēsəlōŋ hən nasoran enan, ibar nēlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”

³⁸APita isor var galit ke, “Mitipair dan nēsaan samito ale gamit pisi mitibaptais len nahēsan aYesu Kristo hən aGot bērubat nēsaan samito, beti aGot dereh teviol hən aNunun

* **2:21:** Hən naves 17-21, Jol 2.28-32 * **2:23:** Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33; Jon 19.18 * **2:24:** Mat 28.5-6;

Mak 16.6; Luk 24.5 † **2:28:** Hən naves 25-28, Psa 16.8-11 * **2:30:** Psa 132.11; 2Sam 7.12-13 * **2:31:** Psa 16.10

* **2:35:** Psa 110.1

mai gamito. ³⁹ Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur pisi ləbēhusur gamito, mai silat pisi lotosuh a tut, alatanen, Nasuḅ aGot sidato bēkis galit balai.”

⁴⁰ Beti aPita isor ebəlav, ikel nalələgauan mai galito, ikel taltal həni ke, “Məteus aGot hən bilav kuv gamit dan nəpanismen bībar naur egai lotosa, lotomətahun aYesu.”

⁴¹ Alat lotodələm nəsa tokele, ahai pispisul lubaptais hən galito, ale 3,000 am lohusur aYesu len nəboŋ enan ŋai. ⁴² Akis losəsələŋ bun nəsa ahai pispisul gail lotopusan həni, luḅon len nəmauran salito; loḅur nabəta hən lotohan ḅonḅon, ale lusor tuḅ.

Nəmauran silat lotokad nadələmian

⁴³ Nəvanuan pisi lomətahw len nəyalalan siGot, husur len nədaŋan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isobur toḅusani ke galit siGot. ⁴⁴ Alat lotokad nadələmian losuh ḅonḅon, natit pisi lotokade evi salit pisi.* ⁴⁵ Nəboŋ lotopar tete sua, loḅur hən nətan o natit salit gail ale lopəpehun nəvat han mai galito lotomīdol. ⁴⁶ Len nəboŋ pisi luḅon tabtab len naholəvat todar vis naim siGot ale nənanuan salit esua. Lohusur naim ḅisusua salit gail loḅur nabəta hən lotohan ḅonḅon husur ke nələlit ehəhəvur, nələlit inor, ⁴⁷ lusal suh aGot ale luvui, lunor len nənanuan sinəvanuan pisi. Len nəboŋ pisi Nasuḅ ilav kuv galevis dan nəsaan salito, gol ke alat lotokad nadələmian lusobsoḅur am.

3

APita mai aŋon mai naməsəl togau

¹ Boŋ sua aPita mai aŋon arovi məhat len naim siGot len namityal hən na-sor-tuḅ-an, namityal totor ut mədau. ² Len nəboŋ enan nəvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nəpasian. Lupati hən ləberinji ben nabopita len naholəvat todar vis naim siGot, nahəsən Nabopita Tokab. Lorin akis həni ei hən bəusus alat lotovi lohoim hən nəvat. ³ Nəboŋ atenan toris aPita mai aŋon pəpadaŋ hən arḅəbis len naim siGot, eus gəlaru hən nəvat. ⁴ APita mai aŋon arokəta haihai lan, ale aPita ike, “Gekəta bunus ginaməru!”

⁵ ŋa ebətah mədau vir gəlaru ke arbilav natideh maii. ⁶ Be aPita ike, “Nəsəkad nəvat nasilva o nagol ideh, avil nəsa notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!”

⁷ Beti etəgau gat nəvəlan nəmatu, elivi vi məhat. Vəha-sua ŋai narien arudaŋ. ⁸ Emələh vi məhat, eil, iyaryar. Beti ebis len naholəvat todar vis naim siGot mai gəlaru, iyar, emələh, eputsan nahəsən aGot van. ⁹ Nəvanuan pisi loris toyar, toputsan aGot van, ¹⁰ ale lokəta ləboii ke tovi ulumən enan tobətətah usus nəvat len Nabopita Tokab hən naim siGot. Losəhoḅut, lumaŋmaŋ len nəsa tovisi həni.

APita isor mai naluvoh len naut siGot

¹¹ Len nəvərada siSolomon, aulumən enan etəgau gat aPita mai aŋon. Nəvanuan pisi lugam van hən galito husur luḅaŋ lan. ¹² Nəboŋ aPita toris lotogəm pəpadaŋ, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe məttomaŋmaŋ len nateg tovisi? Husur nəsa məttokəta haihai len ginaməru? Mətunau ke mərtogol toyar len nədaŋan sinaməŋ ŋa o len nəboŋruan siGot namrtokade a? ¹³ Ao! AGot siApraham, seIsak, siJakop, setəmadato ta sutuai, aGot egai eputsan nəvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mətorinji len nəvəlan alat aRom, mətomətahuni. Nəboŋ aPilate toke terinji tivan, gamit mətukai tasi. ¹⁴ Mətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mətəus aPilate ke tidamḅ hən avan toḅabun nəvanuan, timakuv.* ¹⁵ Be nəvanuan tovi nəkadun nəmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat, imaur dan nəmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan. ¹⁶ Len nadələmian san len nahəsən aYesu, ategai məttoris mai məttoləboii, egəm daŋ am. Ale mətoris ke nadələmian len aYesu ilav nəmauran kavkav maii tia.

¹⁷ “Bathudud gail, imaiegai: Noləboii ke nəsa məttogole tia ipar ləboian lan, nəvanuan toil a mō samito am ləsələboii. ¹⁸ Be len nəsa məttogole, aGot igol nəsa tokele tia len nabuŋon ahai kelkel ur gail pisi isarpoh, ke aKristo san, gai totabtabuh lan, teləŋon tisa habat. ¹⁹ Husur enan, mitipair dan nəsaan, ale mitipair van hən aGot hən aGot bəpipitas nəsaan samito, ²⁰ hən Nasuḅ aGot bilav nəboŋ nəŋavŋavan mai gamito, ale hən bəsəvat aKristo, gai totabtabuh lan mōs gamito, tovi aYesu. ²¹ Gai timastoh len nəmav vir aGot biḅol natit pisi binor hum tokel gati sutuai tia len nabuŋon ahai kelkel ur san gail. ²² AMoses ike, ‘Nasuḅ aGot samito dereh titol ahai kelkel ur sua samit bəsuanu ginau tile məhat dan gamit balai. Mitimassələŋon hən natit pisi biḅel mai gamito. ²³ Avan ideh asike bəsələŋon hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nəvanuan san gail timasig.* ²⁴ Imaienan, ahai kelkel ur gail pisi, tubat len aSamuel van vəbar daməŋai, galit pisi lotosor, lukel ur nəsa tovisi len

* **2:44:** Uman 4.32-35 * **3:13:** Exo 3.6, 15 * **3:14:** Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15

* **3:23:** Deu 18.15, 18-19

nəboŋ ta daməŋai. ²⁵ Gamit n̄au mətəvi natun ahai kelkel ur gail, ale nəsa aGot tokel uri len nabuŋolito, erinj tipat n̄os gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel mai atəmamito ta sutuai, ikele n̄os gamito. İkel mai aApraham ke, ‘Len nəpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hən nəvanuan naut tiltile gail len nəbathuyah p̄isi len navile a pan.’* ²⁶ Nəboŋ aGot toputsan nəvanuan nauman san, tovi aYesu, esəvati van hən gamito a n̄o hən b̄ivoi hən gamito len nəpairan samit v̄isusua dan nəvide tosa samit gail.”

4

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJon

¹ Nəboŋ aPita mai aJon artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokəkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi gail, ² nələlit ipanpaŋ husur gəlaru aroŋusan nəvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am loləboi ləbimaur dan nəmatan sum̄an aYesu. ³ N̄a lutah gat gəlaru, be husur naut igomgom, lorinj gəlar len naim bəbanis salit vir nəboŋ pelan. ⁴ Nəvanuan isobur lotosəəlōŋ hən nasoruan, lodələmi; lalum̄an p̄isi lotokad nadələmian, pəpadaŋ hən lotobar 5,000.

⁵ Pelan han, alat lotoil a n̄o hən ahai tutumav gail, ahai p̄usan gail hən nalo, mai alat lotoil a n̄o len naut a Jutea, galit luḅonḅon len naut a Jerusalem. ⁶ Annas evi abiltihai tutumav, aKaiafas mai aJon mai aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei. ⁷ Nəboŋ lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len nədaŋan sa o len nahəsən ase?”

⁸ Beti aPita topul hən aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil a n̄o hən ahai tutumav gail mai gamit məttoil a n̄o hən nəvanuan gail, ⁹ daməŋai mətəusis ginaməru husur navoian namrtogole hən nəvanuan narien tosa. İmaur mabe? ¹⁰ Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a İsrail p̄isi məteləboi nategai ke, len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, mətəpos gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsənən, ategai eil gegai, imaur. ¹¹ Evi aYesu egaii natosian siGot tosor husuri nəboŋ toke tovi, “ ‘nəvat gamit məttəvi vanuan na-um-im-an məttomətahuni;

gai egəm vi vat sua ŋai ḅeləboi ḅigol naim ḅihav mai ḅinor.’* ”

¹² AYesu ŋai ikad nədaŋan hən ḅilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi ḅilav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

¹³ Nəboŋ lotokəta ləboii ke aPita mai aJon arsamətahw len galito, lumadhələboii ke arsaşəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau. Lupaŋ, lunau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a n̄o. ¹⁴ Be husur lotoris aulum̄an tomaur toil təban gəlaru, ləsələboi ləḅikel natideh. ¹⁵ N̄a lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihōl husur gəlaru. ¹⁶ Luke, “Datimab hən gəlaru? İmasil len nəvanuan gail p̄isi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədaŋan savi səlaru. Datsaləboi datḅike savisi. ¹⁷ Be hən ḅigol ke satevivile len nəvanuan gail p̄isi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke saarisor mai saarep̄usan am len nahəsən aYesu.”

¹⁸ Nəboŋ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai saarep̄usan tətəs am len nahəsən aYesu. ¹⁹ Avil aPita mai aJon arusor var galit ke, “İnor len nabunusian siGot ke namrigol nəsa aGot tokele o gamito? Mitinau risi! ²⁰ Ginaməru, asike namresib, namrodəasi. Namrimaskel husur nəsa namrtorisi mai səsəlōŋ həni.”

²¹ Beti lukel mai gəlaru tətəs ke arḅisor len nahəsən aYesu am dereh aripanis, ale lugol aruvan. Ləsəsab nəp̄isal ideh hən ləḅipansem gəlaru bathut nəvanuan gail p̄isi loputsan nahəsən aGot husur nəsa tovisi. ²² Husur atenan, narien tosa a n̄o be tomaur husur namerikel, nədaŋ han toşəhor 40.

Nəvanuan nadələmian gail lusor tuv

²³ Nəboŋ aPita mai aJon artokad navivilean, arotəlmam van hən nəvanuan səlar gail. Ale arukel ur nəsa abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a n̄o len naut a Jutea, lotokele. ²⁴ Nəboŋ nəvanuan nadələmian lotosəəlōŋ həni, len nənauan sua luḅon hən ləḅikail van hən aGot. Luke, “O Got gotovi Masta hən natit p̄isi, gaiug n̄au gugol nəmav mai navile a pan, nətas mai natit p̄isi lotopat.* ²⁵ Gaiug n̄au gusor, len aNunun̄ gusor len nabuŋon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman sam̄, ke,

“ İmab naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail nələlit ipanpaŋ?

İmab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi enemi siNasuḅ aGot?

Lusor utaut soḅuer.

²⁶ Nakinj gail len navile a pan loutaut hən nəḅalan,

* 3:25: Gen 22.18, 26.4

* 4:11: Psa 118.22

* 4:24: Exo 20.11; Psa 146.6

alat lotoil a mō hən nəvanuan gail luḅon

hən ləbībal mai Nasuḅ aGot mai aKristol san, gai totabtabuh lan.*

²⁷ Len nabiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate aruḅonḅon mai alat ləsavi Ju mai alat a Israel hən ləbēmətahun nəvanuan nauman sam̄ gotosəvati, aYesu, gototabtabuh lan. * ²⁸ Bathut gaiug Got, gudaḅ habat, galit lugol husur nəsa ḅai gotonau utaut həni, nəsa gotonau koti sutuai tia. ²⁹ Nasuḅ aGot, bunus nasoran salit ke lipansəm ginamito beti, ale gilav na-il-ḅuri-an mai ginamit namtovi slev sam̄ gail, hən namṭbikel ur nasoruan sam̄. ³⁰ Nəḅoḅ namṭbikel uri, gigol nəvanuan gail ləḅīmaur mai gigol namerikel ləḅemaḅmaḅ len gail. Natgalenan ləḅēvisi, dereh levisi len nahəsən nəvanuan nauman sam̄ gotosəvati, aYesu.” ³¹ Nəḅoḅ lotosor tuḅ tonon, naut lotoḅonḅon lan ekurkur; ale galit pisi lopul hən aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-ḅuri-an.

Nəvanuan nadələmian gail luḅon len nəsa lotokade

³² Nəvanuan nadələmian gail pisi luḅon, len nənauan mai nəlolito losua ale səkad avan ideh toke natideh san, evi esan ḅai, be natit pisi losurman salito. * ³³ Len nabiltidaḅan seNunun aGot, aḅai pispisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile məhat dan nəmatan. Ale aGot ivoi habat hən galito. ³⁴ Husur səkad ideh len galito totūdol hən natideh. Husur alat lotokad nətan o naim, loḅur hən gail ale lulav nəvat ³⁵ hən ləḅerinj bathurien aḅai pispisul gail. Ale loḅəpəhun nəvat hən ḅēvi tarhət sinəvanuan ideh topar.

³⁶ Ikad avan sua, nahəsən aJosef len nahəmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, aḅai pispisul gail lokisi hən aParnapas, (namilen ke, “Nəvanuan togol nəvanuan gail loləḅon ivoi am len nəlolito”). ³⁷ AParnapas epur hən nəmarireu sua san ale ilav nəvat han hən torinj bathurien aḅai pispisul gail.

5

AAnanias mai aSafira

¹ Nauluman sual am, nahəsən aAnanias mai asoan nahəsən aSafira aroḅur hən nahudhutan. ² Ananias etəgau gat nahudhuvat hən nətan enan mai asoan. Gəlar pisi arudam̄. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hən ḅerinj bathurien aḅai pispisul gail, be səlav pisi. ³ Ale aPita ike, “Ananias, imabe nələm̄ toḅul hən aSetan gol ke gotogəras aNunun aGot ale gototəgau gat nahudhuvat hən nətan? ⁴ Nətan gotoḅur həni evi nətan esam̄ māu? Ale nəḅoḅ gotoḅur həni tonon nəvat ipat len navələm̄ māu? Nələm̄ imabe hən gotogol natanan? Gaiug gəsagəras nəvanuan gail ḅai, gogəras aGot!”

⁵ Nəḅoḅ aAnanias tosasələḅ hən nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit pisi lotosəsələḅ hən nəsa tovisi lomətahw habat. ⁶ Beti nəmantuhmar gail logəm, ruḅ gol niben, pati vivile ale tavuni.

⁷ Nəhaua itor ivan husur nəmatan enan ale asoan eḅis, avil saləḅoi nəsa tovisi. ⁸ APita eus aliten ke, “Gikele, nəvat hən nətan mərtəḅur həni imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

⁹ Na aPita ikel maii ke, “Imabe mərtotaltal kitev nədaḅan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoam̄ saltoil bopita. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

¹⁰ Vəha-sua ḅai iteh bathurien aPita, imat. Amantuhmar gail lovi lohoim, sabi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan. ¹¹ Alat siYesu pisi lomətahw, galit mai alat lotosəsələḅ hən naholan husur nəsa tovisi.

Aḅai pispisul gail lugol isoḅur lumaur

¹² Len navələn aḅai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nəvanuan gail, ale galit pisi lotokad nadələmian luḅonḅon akis len navərada siSolomon. ¹³ Bathut namətahwan, avan ideh am sətah mai galito. Be nəvanuan gail loputsan galit len nənauan salito. ¹⁴ Be akis alat lotokad nadələmian len Nasuḅ lusəḅsoḅur am, Laluman isoḅur mai latpəḅaḅut isoḅur. ¹⁵ Imaienan, nəvanuan gail lupat alat lotoməsah vi lan nametpisal, lorinj galito lupat len nəmel o nəbateh hən ke nəm̄ol hePita tibar galevis nəḅoḅ toḅot van. ¹⁶ Nəvanuan lusəḅur logəm dan navile gail pəpadaḅ hən naut a Jerusalem, lutariv alat lotoməsah, mai alat nanunun lotosa lotomədəs tabtab hən galito. Ale galit pisi lumaur.

Aḅel esəḅav hən nabopita hən naim ḅəḅəḅis

¹⁷ Imaienan, abiltihai tutumav mai alat lototah maii, (lovi naSattiusi gail) lutabulol bulos aḅai pispisul gail. ¹⁸ Lutah gat galito ale lorinj galito len naim ḅəḅəḅis. ¹⁹ Avil len nalenmariug enan aḅel siNasuḅ esəḅav hən nabopita hən naim ḅəḅəḅis ale esəḅar galit vivile. Ike, ²⁰ “Mitivan, məteil len nahələvat todar vis naim siGot ale kel ur pis nasoruan husur nəmauran vevu egai mai galit ei, nəmauran məttokade len aYesu.” ²¹ Dudulan somilan

* 4:26: Psa 2.1-2

* 4:27: Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1; Jon 18.28-29

* 4:32: Uman 2.44-45

lobis len naholəvat todar vis naim siGot sumān aŋel tokel mai galito, ale lotuḅat vusan nəvanuan gail.

Nəboŋ əbiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogəmai, lokis nəSanhitrin hən ləḅibonḅon, galit pisi lotobətah len nəḅonḅonan silat lotoil a mō len naut a Israel. Ale losəvat nəvanuan galevis hən ləḅesəhar kuv ahai pispisul gail dan naim bəḅaŋjis gəmai. ²² Be nəvanuan nauman galenan ləsəsəḅ galit len naim bəḅaŋjis ŋa lotəlḡam, lukel uri ke, ²³ “Namtusabi ke naim bəḅaŋjis ekəkol sal, mai alat lotokətkəta kəkol həni, loil vivile len nahopita gail, be nəboŋ namttosəŋav hən gail, naut eḅəḅesw.” ²⁴ Nəboŋ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim bəḅaŋjis mai əbiltihai tutumav gail lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, nənauan salit ebutbutut. Lunau masuḅ hən ke timabe. ²⁵ Beti avan sua egəm, ike, “Məteris! alategai məttoŋ galit len naim bəḅaŋjis, galito saltoil len naim siGot, loḅusan nəvanuan gail!” ²⁶ Ale nakomada ivan mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləḅesəhar ahai pispisul gail. Losəhar mədau hən galito husur lomətahw ke nəvanuan gail saletubun galito.

²⁷ Nəboŋ lotosəloŋ galit tonon, lugol loil len nəhon nəSanhitrin ale əbiltihai tutumav eus galit ²⁸ ke, “Namtukai tas gamito ke samteḅusan len nahəsenan. Be məteris! Mətugol alat a Jerusalem lopul hən nəḅusan samito, mai mətukel ke namtugol nəmatan sitenan.”*

²⁹ APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nəsa aGot tokele səhor nəsa nəvanuan gail lotokele. ³⁰ AGot setəmadat ta sutuai igol aYesu ile məhat dan nəmatan, aYesu məttoḅabuni, təhətah həni len nəhai.” ³¹ Atenan, aGot eputsani vi lan nəvəlan nəmatu, gol ke eil a mō hən nəvanuan pisi mai eləboi ḅilav kuv galit dan nəsaan salito. AGot igol nategai hən aYesu ḅigol gidat a Israel datḅipair dan nəsaan sidato ale hən ḅerubət nəsaan galen dan gidato. ³² Ginamit namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol həni mai alat lotogol husur nəsa tokele.”

³³ Nəboŋ lotosəloŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuḅ, luke letubun aPita galito. ³⁴ Be naFarisi sua, nahəsən aKamaliel, ahai ḅusan hən nalo, nəvanuan pisi lotoputsani len nənauan salito, ile məhat, isor idaŋ ke ahai pispisul gail litoh vivile kəkereh bai. ³⁵ Nəboŋ lotovivile tonon ikel puli mai nəSanhitrin ke, “UleIsrael, mətəḅunus tivoi nəsa məttoke mətḅigole hən alatenan. ³⁶ Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nəvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai məhat, ale alalumān lovi 400 lutah maii. Be alat a Rom luḅabuni ale alat lotohusuri lopəḅehw ŋa ləsagol natideh. ³⁷ Husuri, sual am, aḷutas, auleKalili evisi len nəboŋ hən nəḅuruŋan hən nəvanuan, ale egəras nəvanuan gail hən ləḅehusuri, ḅal mai alat a Rom. Gai am luḅabuni, ale ahai susur san gail, lopəḅehw. ³⁸ Imagenan, nukel hən gamito ke, mititoh a tut dan galito, riŋ galit livan, husur nə-nau-utaut-an salit mai nəsa ləḅigole ḅevi sinəvanuan, dereh lehisi sḅuəer sumān alaruenan. ³⁹ Be ḅevi siGot, mətədədas mətḅemədas galito; dereh mitisabi ke məttoḅal mai aGot.” ⁴⁰ Ale lohusur nakelean san. Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lobilas galito, beti lukele hən galito ke salisor len nahəsən aYesu, ale lorin galit luvan. ⁴¹ Nəboŋ ahai pispisul lotoriŋ nəSanhitrin, lukemkem husur aGot idam hən ke lotoləroŋ tosa mōs nəḅes enan. ⁴² Ale len nəboŋ pisi len naholəvat todar vis naim siGot loḅusan, ale loḅusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKristo, aGot totabtəḅuh lan evi Yesu. Ləsənoŋ hən nakelean enan.

6

Loriŋ nəvanuan eməlevru hən ləḅekətkəta təḅan nəḅatunau pəḅəvut gail

¹ Len nəboŋ galenan ahai susur gail, alat lotokad nəḅəlomian, lusobḅuəer am. Ale naŋu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan Ipru ləsəpəḅehun nəḅəhanian sanor len nəḅatunau pəḅəvut lotosor len nasoruan ta Kris.

² Imagenan, ahai pispisul tosəŋəvur pisan toru lokis nəvanuan nəḅəlomian pisi logəm ḅonḅon beti luke, “Sanor hən ginamit namtḅeriŋ gaḅulan na-kel-uri-an hən nasoruan siGot hən namtḅepəḅehun nəḅəhanian. ³ Bathudud gail mitilekis hən teməlevru len gamit lotopul hən aNunun aGot mai namitisau hən nəmauran tonor. Ale dereh namteriŋ galit hən ləḅigol nauman egai. ⁴ Ale ginamit dereh namtḅidaŋ len na-sor-tuḅ-an mai na-kel-uri-an hən nasoruan siGot.”

⁵ Galit pisi lohəḅəvur hən nənauan sihai pispisul gail. Lulekis hən aSteven, aulumān sua topul hən nəḅəlomian mai aNunun aGot. Beti lulekis hən aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNikolas ta Antiok togəm vi Ju. ⁶ Naluḅoh losəhar galit gəm hən ahai pispisul gail, ale ahai pispisul lusor tuḅ mōs galit lotoməlevru, loriŋ nəvələlito len nəkadulito hən ləḅigol nauman enan.

* 5:28: Mat 27.25

* 5:30: Deu 21.23

⁷ Na nasoruan siGot husur aYesu iperperñan naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nasoburan halito evi məhat tutut, ale ahai tutumav isoður lugol husur nəsa nəpusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

⁸ AGot eviol masuṽ hən navoian mai nədañan mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel təban nəvanuan gail. Lumañmañ len namerikel galenan ale nədañan siGot imasil len gail. ⁹ Be nəvanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju hən naluvoh sua lokisi hən Naim Nəbonbonan seFriman.* Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor balbal mai aSteven. ¹⁰ Be nəboñ tosor, aNunun aGot eviol hən namitisau hən nəmauran tonor maii, gol ke lodədas ləbisor vari. ¹¹ Ale galito lusor utaut mai nəvanuan galevis hən ləbisor tas aSteven ke, “Namtosəsəloñ hən atenan tosor mədas aMoses mai aGot!” ¹² Imagenan lugol nəvanuan gail nəlolit ipañpañ, galit mai alat lotoil a nŕo hən galito mai ahai pusan gail hən nalo. Beti luth gat aSteven, lugol eil len nəhon nəSanhitrin. ¹³ Ale losəhar nəvanuan galevis vi rivuh hən ləbeliblon. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses. ¹⁴ Husur namtosəsəloñ hən toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigol naut egai timasirsir ale tēgəgel hən nəvīde aMoses tolav mai gidato ta sutuai.” ¹⁵ Alat lotobətah len nəSanhitrin lokəta bunus aSteven, loris ke nəhon egəm suñan nəhon aņel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

¹ Beti abiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

² Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, mətesəsədarin! AGot, tovi nəkadun namənas evisi hən atəmadit ta sutuai aAraham nəboñ totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal. ³ Ale aGot ikel maii ke, ‘Gerin naut egai, naut matmat sam, mai nəbathudud sam, ale gevi lan naut nəbəsəhar gaiug vi lan.’ ⁴ Imagenan aAraham erin naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. Nəboñ atəman tomat, aGot esəvati vi lan naut egai məttotohtoh lan.* ⁵ Len nəboñ enan aGot səlav nətan ideh gegai mai aAraham hən bevi naut matmat san; səlav nəmañirhətan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aAraham mai nəpasusan san lotohusuri, naut kəmas ke len nəboñ enan aAraham səkad anatum. ⁶ Beti aGot ekəmaiegai ke, ‘Nəpasusan sam gail lotohusur gaiug dereh levi metbos gail len naut tile, naut savi salito. Dereh legəm vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lemədas galito hən nasihau bevi 400.’ ⁷ Ale aGot ike, ‘Avil ginau dereh nipansəm alat naut enan lotogol nəpasusan sam lotoumum kəmas salito. Beti nəpasusan sam dereh limakuv dan naut ei, gəm lotu hən ginau gegai.’*

⁸ “Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aAraham ke aAraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai naluñan san gail hən beṽusani ke lovi siGot. Ale aAraham etiv dalus aIsak, anatum len nəboñ san toməlvor, ale aIsak egəm vi təman aJakop togəm vi təman atəmadit ta sutuai lotovi 12.*

⁹ “Anatum aJakop galenan lutabulol bulos aṽalito, aJosef, ŕa loṽur hən vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii,* ¹⁰ ale aGot ilav kuvi dan na-ləñon-isa-masuṽ-an san. Ilav namitisau hən nəmauran tonor mai aJosef gol ke aFero, tovi kin len naut a Ijip, inau ke tovi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipihabəlan aJosef.* ¹¹ Sədareh nəhanian imat piši len naut a Ijip mai naut a Kenaan. Nibelit evi pan husur lupar hanian; atəmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.* ¹² Nəboñ aJakop tosəsəloñ hən ke tokad nəhanian len naut a Ijip, esəvat atəmadit gail len nəyaran nametəkav salito. ¹³ Len nəyaran na-vəha-ru-an salito vi Ijip, aJosef ikel mai aṽan gail ke gai tovi aṽalito, husur ləsakəta ləboii. Len nəboñ enan aFero esəsəloñ hən naholan husur nəbathudud siJosef.* ¹⁴ Beti aJosef episod hən atata san, aJakop, mai nəbathudud san kavkav hən ləbēgəmai; lovi 75 piši.* ¹⁵ Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, atəmadit lotovi anatum gail, galit am, lumat.* ¹⁶ Nəpasusan gail lupat təlman hən nibelit vi Sekem ale lutavun galito len nəṽur aAraham toṽur kuvi dan anatum aHamor gail.”*

* **6:9:** Friman lovi alat lotovi slev a nŕo be ləsavī slev am. * **7:3:** Gen 12.1 * **7:4:** Gen 11.31, 12.4-5 * **7:7:** Gen 15.13-14; Exo 3.12 * **7:8:** Gen 17.10-14, 21.4 * **7:9:** Lutabulol bulos aJosef sil aJakop toləmas masuṽ hən aJosef səhor galito. * **7:9:** Gen 37.11, 28, 39.2, 21 * **7:10:** Gen 41.39-41 * **7:11:** Gen 41.57, 42.1-2 * **7:13:** Gen 45.1, 16 * **7:14:** Gen 45.9-10, 17-18 * **7:15:** Gen 46.1-7, 49.33 * **7:16:** Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32

¹⁷ Ale aSteven isor tötas am ke, “Avil len nëböñ togəm pəpədañ hən aGot bigol nësa tokel gati mai aApraham, nasoburan hən atəmadit a Ijip evivi məhat. ¹⁸ Nakinj sua tile saləboi natideh husur aJosef, eil a mō len naut a Ijip.” ¹⁹ Gai emədas bun nəvanuan sidato gail. Igol atəmadit ta sutuai nəlolit isa habat bathut italtal hən galit ke lerinj gəbūlan amas salito hən ləbimat.* ²⁰ Len nəböñ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehəhəvur həni. Anan mai atəman arokətkəta təban len naim səlaru van vəbar nahəbati totor han.* ²¹ Beti nəböñ artorinj vivile, anatvavin aFero isabi, ipati van vahisi surñan tovi anatan.* ²² Ahai pusan gail lotovi uleljip loʻusan aMoses hən naləboian pisi hən naut a Ijip, ale ikad namitisau hən nësa tokele mai nësa togole.

²³ “Nəböñ nədam hiMoses tovi 40, ike tivan hən bəris nəbathudud san, auleIsrael gail, ke, lumabe. ²⁴ Nəböñ tovan, eris auleIjip tobilas auleIsrael, ɲa evi tarhət san, ale esisil hən auleIjip enan, etuh buni. ²⁵ AMoses inau ke auleIsrael gal lətaləboii ke aGot tosevati hən bilav kuv galito dan navəlan alat a Ijip, be ləsaləboii. ²⁶ Pelan han ɲai aMoses eris auleIsrael eru artoʻbal. Ike tigol arikad navoivoian mai gəlar gabag ale ikel mai gəlaru ke, ‘Gaməru mərəvi larmivān; imabe mərəbəl maiegai?’ ²⁷ Be atenan togol tosa hən togon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase igol gaiug gotoil a mō, hən gəbikel ke namtunor o namtsanor?’ ²⁸ Guke getuh bun ginau hum gototuh bun auleIjip nino a?’ ²⁹ Nəböñ aMoses tosevətəlon hən nasoran enan, igam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametbəs, ilah, ikad anatan ulurñan eru.

³⁰ “Husur nasihau tovi 40 tovan, aɲel sua evisi hən aMoses len nəhai sua topanj wunwun len naut masmas tobəbesw, pəpədañ hən nəbiltivəhuh Sinai. ³¹ Nəböñ aMoses torisi, imanmaj lan, ivan pəpədañ həni hən bəkəta bunusi, ale esəsəlon hən nadolon Nasub aGot toke: ³² ‘Ginau novi Got setəmam gail ta sutuai, aGot siApraham, selsak mai siJakop.’ Ninen aMoses epil habat ale emətəhun bəkəta husur emətəhw masuʻv.

³³ “Beti Nasub aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naributbut sam gəlaru; nətan gotoil lan ilo. ³⁴ Nokəta ris kitin həni ke alat a Ijip lomədas nəvanuan sagw gail. Nosəsəlon hən nakiloban salito ɲa nogəm hən nəbilav kuv galito. Ale gegəmai! Nesəvat gaiug vi Ijip.’”[‡]

³⁵ ASteven isor van am ke, “Imaienan, lomətəhun atenan, aMoses, nəböñ lotoke, ‘Ase igol gaiug gotoil a mō, gotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be aGot māu esəvat atenan hən beil a mō hən galito ale hən bilav kuv galito. Len nabuñon aɲel tovisi hən aMoses len nəhai topanj, aGot esəvati.* ³⁶ AMoses enan esəhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Nətas Bisibis, mai len naut masmas tobəbesw len nasihau tovi 40 am, igol namerikel lotomanmaj len gail, namerikel galen lugol nədañan siGot ipərpar.*

³⁷ “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigol ahai kelkel ur sua samito surñan ginau tile məhat dan gamit balai.’” ³⁸ AMoses enan itoh mai galito nəböñ lotəbon len naut masmas tobəbesw, itoh mai aɲel tosor maii len nəbiltivəhuh Sinai, ale itoh mai atəmadit gail; ale aGot ilav nasoruan tomaur maii hən bilavi mai gidato.*

³⁹ “Avil atəmadit ta sutuai ləsəgol nësa aMoses tokele. Lomətəhun ləbəhusuri am, luke letəlmam vi Ijip.* ⁴⁰ Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən nagot gail mōs gidato hən ləbeil a mō hən gidato. Be aMoses enan toshar gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nësa tovisi həni!’” ⁴¹ Ale len nəböñ enan lugol nəlablab sua hun natuhbuluk. Lotutumav hən naviolan salit van həni, ale lohəhəvur təban nəlablab lotogole hən navəlalito.* ⁴² Be aGot ipair dan galito ale erinj gəbūlan galit hən ləbilotu hən nəyal, nahəbati mai namteso gail len nəmav. Ehum ahai kelkel ur gail lotokele len naləbulat salito ke,

“ ‘Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hən natutumavan
len nasihau tovi 40 len naut masmas
be mətsatutumav hən naviolan galenan van hən ginau!

⁴³ Ao, mətəburuɲ naim nətəpolen sinagot Molek,
mətəpati mai nəlablab hən namteso siRefan,
nagot samito;

mətəgul nəlablab eru enan hən mətəbilotu hən gəlaru.

Imagenan dereh nigol gamit məteməsev vi tut sua səhor naut a Papilon.’”*

⁴⁴ ASteven isor am ke, “Len naut masmas tobəbesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim nətəpolen siGot togol natoñan siGot mai galito toparpar. Loum həni surñan aGot tokele mai

† **7:18:** Hən naves 17-18, ris Exo 1.7-8 * **7:19:** Exo 1.10-11, 22 * **7:20:** Exo 2.2 * **7:21:** Exo 2.3-10 ‡ **7:34:**

Hən naves 30-34, Exo 3.1-10 * **7:35:** Exo 2.14 * **7:36:** Exo 12.41, 14.21; Num 14.33 * **7:37:** Deu 18.15, 18

* **7:38:** Exo 19.1-20.17; Deu 5.1-33 * **7:39:** Num 14.3 * **7:40:** Exo 32.1, 23 * **7:41:** Exo 32.2-6 * **7:43:**

aMoses, ale epitoŵ hən nəplan aMoses torisi tia len nabiltiŵehuh Sinai.*⁴⁵ Beti galito lupati gəmai nəboŋ aJosua toil a mo hən galito. Lupati nəboŋ lotolav nətan simetbos gail aGot tohut galit dani mōs atamadit gail. Ale ipat magenan van vəbar nəboŋ siTevit.*⁴⁶ AGot ehəhəvur həni, ale aTevit eus aGot hən beum hən naim natohtohan mōs aGot siJakop.*⁴⁷ Be aSolomon boh eum hən naim enan.*

⁴⁸ “Wake aGot toyalyal buni satohtoh len naim nəvanuan gail lotoum həni. Esurman Nasuḅ aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur toke:

⁴⁹ “ ‘Novi kiŋ, nəmav ehun nabiltihai bəbətah sagw

ale navile a pan ehun nakes kəmas notorin nariegw lan.

Mətoləboi mətbeum hən naim tomabe sagw?

O naut tomabe hən nəbiŋavŋav lan?

⁵⁰ Aoa! mətədədas mətbigole husur ke ginau səbogw ŋai nugol natgalen piŋi.’**

⁵¹ Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke, “Gamit nəkadumit ihaihai masuŵ. Nəlomit imabe? Nədariŋamit ebulbulol! Mətoŋitoŵ hən atəmamit gail ta sutuai.Ḥ Mətomətahun aNunun aGot akis! ⁵² Mətonau təlmam hən ahai kelkel ur ideh atəmamit gail ləsamədasi a? Ao, lomədās galit van van van vagol nəmatan hən alat lotopəhav utaut hən nəgəmaian siVanuan Nanoran. Atenan, mətumadhariŋi len nəvəlan aenemi san gail gol ke lutahətah həni imat!***

⁵³ Gamito mətukad nalo siGot aŋel gail lotolav mai gamito, be mətəsgol husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

⁵⁴ Nəboŋ nəSanhitrin lotosəsəloŋ hən aSteven, nəlolit ipaŋpaŋ masuŵ van lukat buḅur nariŵolit van həni. ⁵⁵ Be aSteven topul hən aNunun aGot, ekəta haihai vi lan nəmav ale eris namənas siGot mai aYesu toil len nətarhət nəmatu siGot. ⁵⁶ Ike, “Məteris! Nokəta ris nəmav toseŋav ale aNaton Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”

⁵⁷ Lukai masuŵ, pōn gol nədariŋalito, mūr van həni, ⁵⁸ liv gargari vi tut dan nabiltivile, ale tuḅat hən ləbətuvī. Ale alat lotosəsəloŋ həni lorin nahurabat salit gail len narien aSol, nəmantuhmar sua. ⁵⁹ Nəboŋ lototuŵtuŵi, aSteven isor tuŵ ke, “Nasuḅ aYesu, gilav nanunugw.”

⁶⁰ Beti etəŋedur ale ikai habat ke, “Nasuḅ, sagipansəm galit sil nəsaan egai salito.” Nəboŋ tokəmaianan tonon, imat.

8

¹ Ale aSol itoh ei, idamḥ mai galit lototubun aSteven.

Lupipiahir nəvanuan nədələmian gail

Tuḅat len nəboŋ enan nəvanuan gail lomədās tabtab hən alat siYesu len naut a Jerusalem. Na galit piŋi lorin naut enan, lugam pəpəhw vi lan naut piŋi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai pispisul gail losuh.

² Alatevis lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutanjis habat həni.

³ Len nəboŋ enan aSol emədās bun alat siYesu. Ehusur naim gail viŋisusia, ale eliv gargar alalumān mai alatpəhəvut hən beŋin galit len naim bəbaŋis.*

aFilip evi Samaria

⁴ Alat lotopəpəhw lukel ur nasoruan husur aYesu len naut piŋi lotobari. ⁵ Galit sua, aFilip evi pan vi lan nabiltivile a Samaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan. ⁶ Nəboŋ naluŵoh gail lotosəsəloŋ hən aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit piŋi losəsəloŋ vahvahur nəsa tokele. ⁷ Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboŋ lotomakuv dan nəvanuan tosoḅur. Ale nəvanuan isoḅur lotodədās ləberus mai lotodədās ləbiyar, lumaur. ⁸ Imagenan, len nabiltivile enan alat a Samaria lohəhəvur habat.

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahəsan aSimon, totoh ei ebəlav. Egəgol behi gol ke nəvanuan piŋi len naut a Samaria lupan lan. Akis isor patpat gai məhat hum toyalyal, ¹⁰ ale nəvanuan naməsal gail mai alat lototibau, galit piŋi losəsəloŋ vahvahuri. Ale luke, “Atenan evi Daŋan siGot lotokisi hən aYalyal.” ¹¹ Lohushusuri ebəlav bathut togol galit lotopaŋ len na-gol-nabehi-an san gai togolgole. ¹² Avil nəboŋ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbələn aGot mai aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, lodələmi. Ale lubaptais, lalumān mai latpəhəvut. ¹³ ASimon mau, gai am edələm aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail piŋi, ale ipaŋpaŋ len namerikel gail torisi.

* **7:44:** Exo 25.9, 40 * **7:45:** Jos 3.14-17 * **7:46:** 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * **7:47:** 1Ki 6.1-38; 2Chr 3.1-17

* **7:50:** Isa 66.1-2 Ḥ **7:51:** Len nasoruan ta Kris ike nəlomit mai nədariŋamit səkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nəlomit ehun nəlon alat ləskəd nədələmian len a Got husur ləsasəsəloŋ husuri, ləsgol husur nəsa tokele. *** **7:52:** Hən naves

51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31 * **8:3:** Uman 22.4-5, 26.9-11

¹⁴ Nəboŋ ahai pispisul gail len naut a Jerusalem lotosəsəlonj həni ke alat a Samaria lotodəlom nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aŋon van hən galito. ¹⁵ Nəboŋ artobar naut a Samaria, arusor tuv mios galit lotokad nadəlomian ke aNunun aGot tegəm hən galito. ¹⁶ Husur aNunun aGot sabis len galit ideh sal; lubaptais len nahəsən aYesu ŋai. ¹⁷ Beti aPita mai aŋon arorinj navələlar len galit visusua, ale aNunun aGot ebis len galito.

¹⁸ Nəboŋ aSimon toris ke aGot toviol hən aNunun nəboŋ artorinj navələlar len galito, ilav ris nəvat mai gəlaru hən bevur nədaŋan enan. ¹⁹ Ike, “Mirilav nədaŋan enan mai ginau hən ke nəboŋ nəberinj navəlagw len avan ideh aNunun aGot tebis lan.” ²⁰ APita isor vari ke, “Nəvat sam̄ tibos nətan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəbevur naviolan siGot hən nəvat! ²¹ Gaiug godədas gəbitah mai ginamito len nauman egai husur nələm̄ sanor len nəhon aGot. ²² Gipair dan nəsaan egai, kel nalolosaan sam̄ mai aGot. Gəbigole, hum ma aGot bərubat nənauan enan topat len nələm̄ dan gaiug. ²³ Bathut noris ke nələm̄ topul hən nə-təbulobulosi-an ale nəsaan ibanjis gat gaiug tia.” ²⁴ ŋa aSimon ike, “Iii! Mirisor tuv van hən Nasub mios ginau hən nəsa mərtokele asike bevisi hən ginau.”

²⁵ Nəboŋ artokel nasa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasub, aPita mai aŋon arotəlmam vi Jerusalem. Len naḡisal səlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isobur a Samaria.

AFilip mai auleItiopia

²⁶ Boŋ sua aŋel sua siNasub ikel mai aFilip ke, “Gile məhat! Gehusur naḡisal torinj naut a Jerusalem vi Kasa, naḡisal toḡəbesw.” ²⁷ Imagenan aFilip iyar husur naḡisal enan, be esəhoḡut, eris auleItiopia sua tovi sogsog*. Gai evi nabiltivanuan siKadake tovi kwın silat a Itiopia. Ekətkəta təban nəvat pisi sekwin. Atenan ivan hən naut a Jerusalem hən tolotu, ²⁸ ale len natəlmaman san ebətah len nəkat san, evuruŋ natosian sihai kelkel ur, aIsaiah. ²⁹ Beti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, “Givan pəpadaŋ hən nəkat enan ale gitah maii.” ³⁰ Nəboŋ aFilip togam van pəpadaŋ hən nəkat, esəsəlonj hən toḡuruŋ natosian seIsaiah, ale eusi ke, “Goḡuruŋ ləboi nasoruan enan a?” ³¹ Isor vari ke, “Neləboi məb həni, asike bikad avan ideh hən bisor vəsvəsaii mai ginau.” Imagenan eus aFilip hən bisah, bətah təban. ³² Atenan tovi sogsog evuruŋ natosian egai siGot toke:

“Losəhari hun nasipsip van hən natibunian,
sufnan natuhsipsip sais nəboŋ lotogut navurun,
gai am sator.

³³ Lugol isa həni hum tovi vanuan naut kəmas,
len nakotan san lugol sanor həni.

Ase eləboi bisor husur anatan san gail o naur ta tahw han gail?

Ebuer, bathut lulav kuv nəmauran san dan navile a pan.”*

³⁴ Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?” ³⁵ Ale aFilip etubat len natosian enan ŋai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. ³⁶⁻³⁷ Len nəyaran salit husur naḡisal lubar naut tokad nəwai lan, ale atenan tovi sogsog ike, “Geris, nəwai! Ikad natideh hən bipat kəkol hən nəbaptaisan sagw a?”† ³⁸ Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nəkat teil. Beti gəlaru arumarinj vi pan len nəwai ale aFilip ibaptais həni. ³⁹ Nəboŋ artovahut, vəha-sua ŋai aNunun Nasub iyar hən aFilip vi tut. Ale nabiltivanuan sarisi am, be nəboŋ tohusur naḡisal san van, ikemkem habat. ⁴⁰ Be aFilip evisi tatas a Asotus, ale iyar tur nabiltivile gail pisi. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi van vəbar naut a Sisarea.

9

ASol ipair, ehusur aYesu (Uman 22.6-16, 26.12-18)

¹ Len nəboŋ enan aSol emətahun bun ahai susur gail siNasub. Ikel ke temədas galit hən bigol galit ləbimat. Italtal həni van vaus abiltihai tutumav ² hən bitos naləbulat van hən naim nəbonḡonan gail sefu len naut a Tamaskus. Ike tisaḡ alalum̄an mai alatpəhavut ideh lotohusur naḡisal siYesu ei hən bibanjis gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem. ³ Len nəyaran san, nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Tamaskus, vəha-sua ŋai nam̄ial sua togəm len nəmav ebilasi. ⁴ Iteh len tan ale esəsəlonj hən nadoldol toke, “Sol, Sol, gomədas tabtat hən ginau hən nəsa?” ⁵ Ale ike, “Gaiug ase Nasub?” Isor vari ke, “Ginau aYesu gotomədas bun ginau. ⁶ Be gile məhat, gəbis len nabiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa

* **8:27:** Sogsog: naulum̄an o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, avan sua etiv kotovi. * **8:33:** Isa 53.7-8

† **8:36-37:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 37 aFilip ike, “Gəbedəlo mi ke aYesu tovi aNatan aGot, nibaptais hən gaiug.” Isor vari ke, “Nodəlo mi ke aYesu tovi anatan aGot.”

gəbimasgole.”⁷ Alat lotoyar maii loil bütbut, losəsəlonj hən nadoldol be ləsarıs avan ideh.⁸ ASol ile məhat, naut kəmas namətan tosəņav sarıs natideh. Ale lotəgau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus.⁹ Ale sakəta len nəmarıboņ totor, səhan, samun.

¹⁰ İkad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nahəsən aAnanias. Nasuḅ isor maii len narısian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “Gıнау bogai.”¹¹ Beti Nasuḅ ikel maii ke, “Gıle məhat, gevi lan naməpısal lotokısı hən Tonor, gevi lan naim seJutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nahəsən aSol, husur ke, gagai isor tuv.”¹² Ale len na-kəta-rısı-an erıs avan sua, nahəsən aAnanias togəm, torıj navəlan lan hən nakətaan san bətəlmam.”¹³ AAnanias isor varı ke, “Nasuḅ, nosəsəlonj hən nəvanuan isobur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan sam gail a Jerusalem.”¹⁴ Ale abılthıhai tutumav gail lulav nədanjan hən na-il-a-nıo-an maii hən bəgəm gegai hən bıbanıjs gat alat lotokıs gaiug Nasuḅ.”¹⁵ Nasuḅ ikel mai aAnanias ke, “Naut kəmas natenan, gıvan! Nutabtabuh len atenan hən bısor husur gıнау mai alat ləsavı Ju mai nakıj salıt gail mai alat a İsrail.”¹⁶ Gıнау dereh nəvıusani hən natit pısi bıgol na-ləņon-ısa-an san nıos gıнау.”¹⁷ İmagenan aAnanias evı lan naim enan ale ebıs lan. Eriņ navəlan gəlar len aSol ale ike, “Wawa Sol, Nasuḅ aYesu tovisi hən gaiug len napısal nəboņ gotogəm gegai, gai esəvat gıнау hən gəbıkad nakətaan tətəs ale hən gəbepul hən aNunun aGot.”¹⁸ Vəha-sua ŋai natgalevis hun nəgavhuıeh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakətaan tətəs. İle məhat ale ıbaptais.¹⁹ Nəboņ tohan, idan tətəs.

ASol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmarıboņ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus.²⁰ Vəha-sua ŋai len naim nəbonḅonan gail seju, etuḅat kel uri ke aYesu tovi aNatur aGot.²¹ Galıt pısi lotosəsəlonj həni, lupan, lousus galıt gabag ke, “Be atenan evı nəvanuan tomətahun alat lotokad nadələmıan len nahəsən len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən bıbanıjs gat galito hən bəsəhar galıt van hən abılthıhai tutumav gail. İmabe?”²² Be naləboıan sıSol hən na-kel-uri-an evıvi məhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənanuan salıt ebütbutut, husur evıusan koti ke aYesu tovi aKıristo, aGot totabtabuh lan.

²³ Husur nəmarıboņ tosoḅur, alat lotovi Ju lusor utaut hən ləbıgol aSol bımat,²⁴ be avan sua epəhpəhalu mai. Len nalennəyal mai nalennmariug pısi lokəta bunus nabopıta gail hən nabılıtıvıle hən ləbıgol aSol bımat.²⁵ İmaıenan alat lotohusur aSol losəhari len mariug, ale len nəhad lorıj aSol vi pan tur len naholəvat todar vis nabılıtıvıle. Ale igam yav vi Jerusalem.*

²⁶ Nəboņ tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avıl lomətahw lan. Ləsədəlomi ke tovi ahai susur kıtin.²⁷ Be aParnapas esəhari van hən ahai pıspısul gail. İkel mai galıt ke len nəyaran sıSol, erıs Nasuḅ tia ale Nasuḅ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur na-kel-uri-an tovoi len nahəsən aYesu, namətahwan eḅuer.²⁸ İmagenan, aSol itah mai galito, ale ivan təlmam, van təlmam len naut a Jerusalem. Len na-il-ḅuri-an, isor tabtab len nahəsən Nasuḅ.²⁹ İhol mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kıs, ale isor levlev hən natosian sıGot mai galito, avıl lugol rısı hən bımat.³⁰ Nəboņ nəbathudud nadələmıan lotosəsəlonj ləboı natenan, losəhari vi pan vi Sisarea ale losəvati vi Tarsus.

³¹ Beti alat sıYesu lukad natəmət len naut pısi a Jutea, a Kalılı mai a Samaria, nəmauran salıtı ivoi ŋai. ANunun aGot igol galıt ludar am mai loləņon ivoi am len nəlolıto, galıt logəm lusobur am ale lutoh len namətahwan hən nəyalyalan sıGot.

APıta igol aAeneas imaur tətəs len naut a Lıtta

³² Nəboņ aPıta toyar tur len naut pısi, ia mədəņ ben alat sıGot lototohtoḅ a Lıtta.³³ Len naut ei erıs avan sua, nahəsən aAeneas, topat len nəmel san ŋai, husur nətarḅəben imat len nasıahu toməlevtor.³⁴ APıta ikel maii ke, “AAeneas, aYesu Kıristo igol gumaur gagai. Gıle məhat ale vıolsan namılem.” Vəha-sua ŋai aAeneas ile məhat.³⁵ Galıt pısi lototoḅ len navıle Lıtta mai len nabəmv Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasuḅ.

APıta igol nəmauran sıTorkas etəlmam

³⁶ Len navıle Joppa ikad ahai susur sua, nahəsən alıtea aTapıta, lotokısı am hən aTorkas len nasoruan ta Kıs. Gai igol ivoi akıs hən nəvanuan gail mai evı tarḅət sılat lotopar tıte.³⁷ Len nəboņ enan emasah van, imat. Lokəkas nıben ale lorıjı len narum a məhat.³⁸ Husur naut a Lıtta ipat pəpadan hən naut a Joppa, nəboņ ahai susur gail lotosəsəlonj həni ke aPıta totoḅ a Lıtta, losəvat alaruevis van həni, artoņiri ke, “Gegəm mai gınaməru bı; sagevəlol!”³⁹ Ŋa aPıta ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboņ tobar naut a Joppa losəhari vi lhoıim, vi lan narum a məhat. Nəbatunau pəḅavıt pısi loıl garu, lutanj ale lovıusan aPıta hən nəḅai susun gail mai nahurabat tıltıle gail aTorkas tosoḅe nəboņ tomaur salı mai galito.⁴⁰ APıta esəvat galıt vıvıle; beti etəņedur, isor tuv. Ale ıpair van hən nıben, ike, “Tapıta, gıle məhat!”

* 9:25: Hən naves 23-25, rıs 2Kor 11.32-33

Alitenan esəjav hən namətan, eris aPita ale ebətah vi məhat. ⁴¹ APita etəgau navəlan ale elivi hən bëil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat siGot ale esəhar alitenan tomaur van hən galito. ⁴² Len naim pisi a Joppa nəvanuan gail losəsəlonj hən natenan tovisi gol ke isoḅur lukad nəvanuan nadəlomian len Nasuḅ. ⁴³ APita itoh len naut a Joppa len nəmaribonj isoḅur len naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

10

APita mai aKornelius

¹ Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahəsən aKornelius, nasenturion sua toil a mo hən nasoltia tovi 100 len Navəshəsoltia ta Itali.* ² Gai mai nəbathudud san lohusur kitin hən napisal aGot mai lomətahw len nəyalyalan san; gai ilavlav nəvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis. ³ Len nəḅonj sua len namityal totor ut mədau, eris narisian sua. Ekəta masil hən aḅel sua siGot toḅəm hən tokel maii ke, “Kornelius!” ⁴ AKornelius ekəta mətalal hən, ninen epil, eusi ke, “Goləjon nəsa Nasuḅ?” Aḅel isor vari ke, “Na-sor-tuḅ-an sam̄ mai naviolan sam̄ van hən alat lotopar tite, arohun naviolan hən natutumavan van hən aGot. Ehəhəvur hən. ⁵ Imaienan, gesəvat alaluḅan vi Joppa hən ləḅesəhar təlmam hən avan sua nahəsən aSimon lotokisi hən aPita. ⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.” ⁷ Aḅel enan isor maii ale ivan. Nəḅonj tovan tononj, aKornelius ekis nəvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokətkəta təban, tohusur kitin hən napisal siGot. ⁸ Ikel natit pisi tovisi mai galito, ale esəvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tubliial, len nəyaran salito, logəm pəpadənj hən nəḅiltivile. Len nəḅonj enan aPita epəlau vi məhat len navurun naim topapav hən ḅisor tuḅ. ¹⁰ Imalkəkat, ike tihan, ale nəḅonj lotoutaut hən nəhanian sal, ekəta ḅerḅer. ¹¹ Eris nəmav tosejav, natit hun nəḅiltikaliko, nəḅau tovat lotobaḅis nagilen tovat, evi pan vi lan nətan. ¹² Epul hən narivatvat titile gail, nəḅat mai naməḅob gail lotokəlah len tan, mai nəman naməsav gail. ¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, “Pita, gile məhat, paru bun naməḅod, hani!” ¹⁴ Be aPita isor vari ke, “Ao Nasuḅ, sanigole! Nəsəhanhan natideh tosa o tokolkol.”* ¹⁵ Nadoldol isor tətəs maii ke, “Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.” ¹⁶ Tomagenan vəha-tor tononj, vəha-sua ḅai nəkaliko enan evi məhat vi lan nəmav.

¹⁷ Nəḅonj aPita tonau masuḅ hən namilen nəsa torisi, alaluḅan aKornelius tosevat galito, lusab naim seSimon ale loil len nametləkau. ¹⁸ Lukai, lous ke, “Avan sua nahəsən aSimon Pita itoh ei a?” ¹⁹ Nəḅonj aPita tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, “Simon, alaluḅan itor lous kitev gaiug. ²⁰ Gile məhat, gimariḅ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginau nosəvat galito.” ²¹ Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, “Ginau boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətoḅəm mos nəsa?” ²² Galit lusor vari ke, “AKornelius, nasenturion sua toil a mo hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naluḅan sua tonor, tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju pisi luke ivoi. Aḅel sua siGot ikele hən ke teus gaiug hən gəḅevi lan naim san hən ḅesəsəlonj hən nəsa gaiug gəḅikele.” ²³ Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləḅitoh maii.

Pelan han aPita galito loriḅ naut enan ale aḅai susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mariug ale ²⁴ len nəḅonj tohusuri aPita ibar naut a Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus nəbathudud san mai nabubur san gail hən ləḅegəm ḅonḅon. ²⁵ Nəḅonj aPita toḅis lohoim, aKornelius ebubur maii ale etəḅedur bathurien aPita, ilotu hən. ²⁶ Avil aPita elivi vi məhat ike, “Gile məhat, ginau ḅogai, novi vanuan ḅai.” ²⁷ Nəḅonj tohol maii, aPita evi lohoim ale eris nəvanuan lotosəḅur lotoḅonḅon ei. ²⁸ Ikel mai galit ke: “Gamit mətoləḅoi tia ke sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hən namḅitah mai o hən namḅemədoḅon təban avan ideh savi Ju. Be aGot eḅusan ginau ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke aGot tomətahuni. ²⁹ Imaienan nəḅonj gotosəvat galit hən ləḅesəhar ginau, nogəmai, nəsake nodədas nəḅegəmai. Nuke neus gamito, imabe məttous ginau ke nəḅegəmai?” ³⁰ Ale aKornelius isor vari ke, “Evi nəmaribonj tovat tovan, len namityal egai totor ut mədau, nusor tuḅ. Vəha-sua ḅai avan sua tosun nahurabat tobilbil eil a mo hən ginau ³¹ ike, ‘Kornelius, aGot esəsəlonj hən na-sor-tuḅ-an sam̄ tia mai inau gat naviolan sam̄ van hən alat lotopar tite. ³² Imaienan, gesəvat alaluḅan vi Joppa hən ləḅesəhar təlmam hən avan sua nahəsən aSimon lotokisi hən aPita. Atenan itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.’ ³³ Husur enan, vəha-sua ḅai nosəvat galit hən ləḅesəhar gaiug. Sipa len nagəmaian sam̄. Gagai namtutoh gegai len nəhon aGot hən namḅesəsəlonj hən natit pisi Nasuḅ tokele tia ke gaiug gəḅikele mai ginamito.”

* 10:1: Navəshəsoltia enan ikad nasoltia lotovi 600 lan.

* 10:14: Lev 11.1-47; Eze 4.14

³⁴ Beti aPita etubät hən bisor ike, “Gagai nolöboii ke tokitin ke navide siGot epitoṽ van hən nəvanuan pisi, ideh satile.* ³⁵ Imagenan, nəvanuan naut pisi lototəgedur van hən aGot mai lotogol nəsa tonor, ehəhəvur hən läbegəm həni. ³⁶ Mətoləboi napisulan aGot topisul həni van hən alat a Israel tia, napisulan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nəvanuan eləboi bikad navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hən nəvanuan tiltile gail pisi. ³⁷ Mətoləboi nəsa tovisi len naut a Jutea totubät a Kalili husur nəbaptisan aJon tokel uri. ³⁸ Mətoləboi am ke aGot tovəhas aYesu ta Nasaret hən aNunun mai nədanjan, gol ke, gai iyar tur len naut pisi ale igol navoian mai igol alat natəmat tobanjis gat galito, lumaur, bathut aGot totah maii. ³⁹ Ale ginamit namtoris läboi natit pisi aYesu togole len naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahətah həni tomat len nəhai sua, ⁴⁰ be aGot ilav kuvi dan nəmatan len nəmaribonj totor, ale igol ke evisi hən nəvanuan läbələboi läberisi. ⁴¹ Nəvanuan pisi ləsarisi, be ginamit aGot totabəhul len ginamit tia, namtorisi hən namtbikel uri. Nəboj aYesu tole məhat dan nəmatan, ginamit namtuhan maii, namtomun maii. ⁴² Isor idanj mai ginamito ke namtikel uri mai nəvanuan gail ale kel koti ke aGot totabəhul lan hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur sal mai alat lotomat tia. ⁴³ Ahai kelkel ur gail pisi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len nəhəsan aYesu, nəvanuan gail pisi lotorinj noləlit lan, aGot dereh terubät nəsaan salit dan galito.”*

⁴⁴ Nəboj aPita tokəmaianan sal, aNunun aGot ebis len galit pisi lotosəsəlonj hən nasoruan. ⁴⁵ Nəvanuan nadələmian lotovi Ju, lototah mai aPita, losəhəvut husur aGot tovrur san aNunun len alat ləsavu Ju am. Lələboii ke toviol hən aNunun mai galito ⁴⁶ husur losəsəlonj hən galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nəyalyalan siGot. Beti aPita ike, ⁴⁷ “Avan ideh satikai tas galit hən läbibaptais hən nəwai, husur aGot eviol hən aNunun mai galito surman gidato.” ⁴⁸ Na ikel buni ke libaptais len nəhəsan aYesu Kristo. Beti lous aPita hən bitoh mai galito hən nəmaribonj galevis am.

11

A Pita isor vəsvəsai nəsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

¹ Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadələmian gail len naut a Jutea losəsəlonj həni ke alat ləsavu Ju am lodələm nasoruan siGot tia. ² Na nəboj aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuṽ hən na-tiv-dalusi-an, lusor tasi ke, ³ “Gaiug gobis len naim silat ləšekad nativ-dalusi-an* ale guhan mai galito!” ⁴ Beti aPita ikel mai galito hən natit pisi tovisi tubät len natubatan van vəbar nagilen. Ike: ⁵ “Ginau nusor tuṽ səbogw len navile Joppa, ale nokəta bərber, noris natit hun nabiltikaliko nəhau tovat lotobanjis nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm hən ginau. ⁶ Nəboj notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatəvat katkat, ale nəmat mai naməhob gail mai nəman naməsav gail. ⁷ Nosəsəlonj hən nadoldol tokel mai ginau ke, ‘Gile məhat Pita, paru bun naməjod. Hani!’ ⁸ Be nusor vari ke, ‘Aoa Nasub, sanigole! Nəsarij natideh tosa o tokolkol len nabuəogw bonj ideh.’ ⁹ Nadoldol len nəmav isor var ginau tətəs ke, ‘Sagekis natideh ke tosa aGot togol tovevu.’ ¹⁰ Imagenan vəha-tor, ale natit pisi evi məhat vi lan nəmav. ¹¹ Be məteris! Alaluman itor, aKornelius tosəvat galito a Sisarea gəm hən ginau, logəm pəpadan hən naim nototoh lan. ¹² ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan mai galito, saninau masuṽ husur natilean salit ləsavu Ju. Ale nuvan, alategai, lotoməlevtes lotokad nadələmian, galit am lutah mai ginau, ale namtuvan, namtobis lohoim naim sitea a Sisarea. ¹³ Ihol mai ginamito husur gai toris aṅel sua toil lohoim san toke, ‘Gesəvat galevis vi Joppa hən läbəsəhar təlmam hən aSimon lotokisi hən aPita. ¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nəbathudud sam dan nəsaan samito.’ ¹⁵ Nəboj notosor kəkereh njai, aNunun aGot ebis len galit surman tobis len gidato len nəboj ta mō. ¹⁶ Len nəboj enan nunau gat nəsa Nasub tokele ke, ‘AJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be aGot dereh tibaptais hən gamito hən aNunun.* ¹⁷ Imaianan, aGot bəviol mai galit naviolan toṽitoṽ hən nəsa toviol həni mai gidato nəboj dattokad nadələmian len Nasub aYesu Kristo, ginau ase hən ke nəbēil kəköl hən aGot?” ¹⁸ Nəboj lotosəsəlonj hən aPita tononj, ləsasor am be lusor sal suh aGot, luke, “Imagenan beti, aGot eviol hən nəpəsal mai alat ləsavu Ju tu hən läbipair dan nəsaan, hən läbikad nəmauran.”

Alat siYesu len naut a Antiok

* **10:34:** Deu 10.17   * **10:43:** Isa 53.11   * **11:3:** Len nasoruan ta mō, naju gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat ləsavu Ju ləšekade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju ebur kotov nalo seju gail.   * **11:16:** Uman 1.5

¹⁹ Alat lotogam pəpəhw dan na-ləŋon-isa-an husur nəmatan siSteven, lukan vəbar naut a Fonisia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur nasoruan husur aYesu, be lukele mai naJu gail ŋai. ²⁰ Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotuɓat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hən na-ke-ur-ian tovoi husur Nasuɓ aYesu. ²¹ Nədaŋan siNasuɓ ipat len galito, ŋa nəvanuan isoɓur lodələm napisulan salito ale lupair van hən Nasuɓ. ²² Na-ke-ur-ian hən natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losəvat aParnapas vi Antiok. ²³ Nəboŋ tobar naut enan eris ləboii ke aGot toviol kəmas hən navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem həni, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, ikel mai galit ke lidaŋ len Nasuɓ, lerin kot nəlolit len Nasuɓ, il gəgat lan. ²⁴ AParnapas evi naurumian tovoi, topul hən aNunun aGot mai nadələmian. Nəvanuan isoɓur losəsələŋ həni ale lorin nəlolit len Nasuɓ. ²⁵ Beti aParnapas evi Tarsus hən biɗoŋ aSol. ²⁶ Nəboŋ tosaɓi, esəhari van vəbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gəlaru aruɓonɓon mai alat siYesu, mai aroʋusan galit isoɓur. Len naut a Antiok evi metəkav lotokis ahai susur gail hən naKristen.

²⁷ Len nəboŋ enan, ahai kelkel ur galevis lorin naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok. ²⁸ Galit sua, nahəsən aAkapus, ile məhat hən biikel ur nəsa aGot tokel maii ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi nəboŋ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom.* ²⁹ ŋa ahai susur gail lunau koti ke, ləɓikad nəvat, leviol hən galevis mai nəbathudud nadələmian lototohtoh len naprovens Jutea hən ɓevi tarhət salit ei. ³⁰ Imaienan losəvat aParnapas mai aSol hən ləɓilav naviolan en salito mai alat lotoil a mo len naut a Jerusalem.

12

Aŋel sua ilav kuv aPita dan naim bəbaŋis

¹ Len nəboŋ galenan aHerot Akrippa* tovi kin itah gat alat siYesu galevis husur ike temədas bun galito. ² Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aʋan aJon hən naɓu nəbalan. ³ Nəboŋ aHerot toris ke alat lotoil a mo hən naJu gail lotohəhəvur hən natenan, esəvat nasoltia gail hən ləɓitah gat aPita am. Igole len nəboŋ gail hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan tovi nəhanan sua ta sutuai seju gail. ⁴ Nəboŋ lototah gat aPita tonon, aHerot erin len naim bəbaŋis, natuhlūvoh tovat hən nasoltia tovatvat lan lokəkəkəta kəkol həni. AHerot ike tikot hən aPita len nəhon nəvanuan piɓi, nəboŋ Nəhanan hən nəPasova biɗon.† ⁵ ŋa lokəkəkəta kəkol hən aPita len naim bəbaŋis, be alat siYesu lusor tuʋ tabtab van hən aGot moɓi. ⁶ Len nalenmariug enan a tahw hən nəboŋ aHerot biɓot həni, aPita ipat buŋbuŋol rivuh hən nasoltia eru, natsen‡ eru artobaŋis gati, ale nasoltia gail am lokəta kəkol hən nabopita hən naim bəbaŋis. ⁷ Vəha-sua ŋai aŋel sua siNasuɓ evisi, ale namial emial lohoim. Aŋel iʋas aPita tarhəben ike, “Gile məhat tutut!” ale natsen aruteh dan navələn gəlaru. ⁸ Beti aŋel ikel maii ke, “Gepitavis nəhau tutuʋ saŋ, vəlas naributbut gəlaru.” Ale aPita igole. Aŋel ike, “Geruŋ gol gaiug hən nahurabat naut susus saŋ ale gehusur ginau!” ⁹ ŋa aPita evivile husur aŋel be etətan hən ke nəsa aŋel togele ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kəta-risi-an ŋai. ¹⁰ Gəlaru aruʋot pəpadaŋ hən naut eru nasoltia lotokəkəkəta kəkol hən naut toru enan len naim bəbaŋis, ale arubar nabopita tovi metələi tovan hən nabiltivile. Esəŋav səbon moɓ gəlaru ale aruyar tur lan. Nəboŋ artobar nagilen naɓisal tomagugun sua, vəha-sua ŋai aŋel erin aPita. ¹¹ Beti aPita tomadhaləboii ke tovivile kitin ike, “Gagai noləboi koti ke Nasuɓ esəvat aŋel san hən biɓilav kuv ginau dan navələn aHerot mai dan natit piɓi naJu gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nəboŋ aPita tonau ləboii, evi lan naim siMeri, anan aJon nahəsən togon aMak. Nəvanuan tosoɓur luɓon ei hən ləɓisor tuʋ. ¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahəsən aRota eɓəm hən nabopita hən ɓesəsələŋ. ¹⁴ Nəboŋ toəsələŋ ləboi nadolon aPita, ikemkem masuʋ ŋa igam təlmam, sasəŋav həni, ikai ke, “APita ei bopita!” ¹⁵ Lukel maii ke, “Gaiug goviniu!” Nəboŋ tokelkel tətəs həni ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aŋel san.” ¹⁶ Be aPita ideldel sal. Beti nəboŋ lotosəŋav həni, lorisi, lumaŋmaŋ habat. ¹⁷ APita eɓil hən navələn ke leməɗau, ale isor husur naɓisal Nasuɓ togele tolav kuvi dan naim bəbaŋis. Ale ikel mai galit ke, “Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti erin naut enan, evi lan naut tile.

¹⁸ Len nadudulan nasoltia gail lunau soɓuer hən nəsa tovisi hən aPita, loləŋon isa masuʋ. ¹⁹ Nəboŋ aHerot togol nadoŋian hən aPita soɓuer, eus taltal hən alat lotokəkəkəta kəkol hən aPita husur nə-gam-yav-an san ale aHerot ikele hən nasoltia tile gail ke ligol galit limat. Nəboŋ aHerot togele tonon, erin naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

* 11:19: Uman 8.1-4   * 11:28: Uman 21.10   * 12:1: AHerot egai evi aHerot Akrippa, aməhəben aHerot toyalyal.

† 12:4: Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seju gail husur lohəhəvur hən nəboŋ aGot togol ahai a mo gail piɓi silat a Ijip lumat be sɓar alat a Israel.   ‡ 12:6: Natsen evi nəhau metələi tokad naɓur gail tomarmarikot.

Añel sua siNasub igol aHerot imat

²⁰ Len nêboñ enan nêlon aHerot epêñas alat a Tair mai a Siton, evitvutuh mai galito. Beti galito luñon len nênanuan sua hên lêsisor maii. Nabiltivanuan nauman siHerot, nahêsan aPlastus, idanñ mai galit ke tevi tarhêt salito, ale lous ke likad natêmat mai aHerot, asike luñal am. Lousi maienan husur lovur pîs nêhanian halito len naut siHerot. ²¹ Len nêboñ hên nabonan, aHerot tosun nahurabat tobilbil, ebêtah len nabiltihai bêtêtah san ale ikek nasoran san mai galito ei. ²² Alat lotobonbon ei lukaikakai ke, “Nagot sua satoror, savi vanuan.” ²³ Vêha-sua ñai, añel siNasub iñas aHerot husur gai sator gol galit, saputsan nahêsan aGot, ña natugulas gail luhani, imat. ²⁴ Be nasoruan siGot iperperñan naut gail am, nêvanuan isoñur am losêsêlonj hêni, loriñ nêlolit len aYesu.

²⁵ Nêboñ aParnapas mai aSol artolav nêvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tonor, arotêlmam vi Antiok, ale aJon Mak itah mai gêlaru.

13*ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol*

¹ Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai ðusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hên aNiker*, Lusius a Sairin, aManaan (lotohisi mai aHerot Antipas[†]) mai namêkot aSol. ² Nêboñ lotolotu hên Nasub mai lêsêhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len aParnapas mai aSol nîos ginau hên arbigol nauman notokis gêlar hêni tia.” ³ Ña nêboñ lêsêhan, lotosor tuv tonor, loriñ navêlalit len gêlaru mai losêvat gêlaru van.

A Parnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot esavat gêlaru van ale arovi Seleusia bitas. Arusah len nabiltibot, aruwol vi lan naholoul Saiprus. ⁵ Nêboñ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim nabonbonan gail seju. Arukad aJon Mak am hên toum mai gêlaru. ⁶ Nêboñ lotolavutur len naholoul kavkav van vêbar naut a Pafos, lusab nafu sua, nêvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gêgêras, nahêsan aParyesu. ⁷ Gai itah mai aSerkius Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi nêvanuan tolêboi natite ale episul hên aParnapas mai aSol gêmai hên bêsêsêlonj hên nasoruan siGot. ⁸ Be nêvanuan nabehi enan, nahêsan aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gêlaru ale igol risi ke agavna asike edêlom nêsa artokel uri. ⁹ Beti aSol, nahêsan togon aPol, topul hên aNunun aGot, ekêta mêtaltal van hên aElimas ike, ¹⁰ “Gaiug gopul hên naliblibonjan mai nagêgêrasan, govî anatum natêmat, govî enemi hên natit pîsi tonor. Gêgul nañisal tonor siNasub ihañ tabtah, gesib hêni ñais?” ¹¹ Gagai Nasub tipansem gaiug. Dereh gevi metbes. Len nêmaribon galevis dereh gedêdas gêbekêta ris nêyal!” Vêha-sua ñai namêtan arumotmot ale itanjan kitev avan ideh hên bêtêgau navêlan hên bêsêhari. ¹² Nêboñ agavna enan toris nêsa tovisi, ikad nadêlomian husur ipañ len napusanan husur Nasub.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

¹³ APol mai alat lototah maii loriñ naut a Pafos, luwul vi Perka len naut a Pamfilia. Be aJon Mak eriñ galito, etêlmam vi Jerusalem. ¹⁴ Loriñ naut a Perka luvahut van vêbar naut a Antiok, navile sual a Pisitia. Len nêSappat lêsê lohoim len naim nabonbonan seju ale lobêtah. ¹⁵ Nêboñ navururñan hên nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonor, alat lotoil a nîo len naim nabonbonan seju lopisul van hên galit ke, “Bathudud, mêtêbikad nasoruan bigol namtbelêñon bivoi am len nêlonamito, mitikele bai.”

¹⁶ Ña aPol eil, ebil hên navêlan ke lemêdau ale ike, “UleIsrael gail mai gamit mêtasavi Ju be mêtomêtahw len nêyalalan siGot, mêtêsêsêlonj hên ginau!” ¹⁷ AGot silat a Israel ilekis hên atêmadat ta sutuai; igol galit lusôñur masuñ nêboñ lototohtoh hum nametbos gail len naut a Ijip. Len nêdanjan san totibau esêhar galit dan naut enan. ¹⁸ Naut kêmâs lotohaihai, gai itah mai galit van vêbar nasihau tovi 40 len naut masmas. ¹⁹ Beti ibal sêhor pîs naluvoh lotomêlevru hên nametbos len naut a Kenaan, ale epêpehun nêtan salit mai nêvanuan san gail. ²⁰ Natgalenan evisi len nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len nêmatsistret lotoil a nîo hên galito vêbar aSamuel tovi ahai kelkel ur. ²¹ Beti nêvanuan gail lousi hên nakin, ña aGot itabtabuh len aSol, anatum aKis, nahêmar san tovi Penjamin, tovi kinj nasihau tovi 40. ²² Be aGot idakuv aSol, igol aTevit evi kinj salito. Isor ivoi husuri ke, ‘ATevit, anatum aJesse, evi naulumian notolêmas buni; gai dereh tigol natit pîsi notolêñoni.’ ²³ Len nêpasusan siTevit, aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a nîo, hên tolav kuv alat a Israel dan nêsaan

* **13:1:** Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. † **13:1:** AHerot egai evi aHerot Antipas anatum aHerot toyayal.

* **13:17:** Exo 1.7, 12.51 * **13:18:** Num 14.34; Deu 1.31 * **13:19:** Deu 7.1; Jos 14.1 * **13:20:** Jdg 2.16; 1Sam

3.20 * **13:21:** 1Sam 8.5, 19, 10.21 * **13:22:** 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20

salito, nahësan aYesu. ²⁴ A tahw hën nagëmaian siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel pisi ke limaspair dan nësaan salito, limasbaptais.* ²⁵ Nëboŋ nauman sijoŋ pëpadar hën tonor aJon ike, 'Ginau ke ginau ase? Aoa, nësavi atenan. Be atenan egëm a tahw len ginau, ginau novi ut këmas ŋai, nësanor kasi hën nëbisah ruŋat nëhau hën naributbut san.*'

²⁶ "Bathudud siApraham mai gamit mëtsavi Ju mëttomëtahw len nëyalyalan siGot, aGot episul gëm hën gidato, episul hën napisulan egai hën në-lav-kuvi-an dan nësaan. ²⁷ Alat a Jerusalem mai alat lotoil a më salito lësakëta lëboi aYesu enan, ke aGot totabtahuh lan, lotëtan hën nasoruan sihai kelkel ur gail lotovuruŋi len nëSappat pisi. Na lugol nësa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nënauan salit, timasmat. ²⁸ Lësësäb natideh tonor hën bëmat sile, be naut këmas natenan, lous aPilate hën bëgole bëmat.* ²⁹ Nëboŋ lotogol natit pisi ahai kelkel ur gail lototos husuri tonor, lupat kuvi vi pan dan nëhai, lorinŋi ipat len naburhuvat tovi burhes.* ³⁰ Avil aGot igol ile mëhat dan nëmatan, ³¹ ale alat lotoyar maii gëm a Kalili vi Jerusalem, loris len nëmaribor tosobur.* Gagai galit lusur husuri mai nëvanuan sidato, lukel ur nësa lotoris togole mai nësa lotosësölöŋ hën tokele.

³² "Ginamëru, namrukel mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nësa aGot tokel gati mai atëmadat ta sutuai, ³³ igol isarpoh mëos gidato, anatulito. Igole nëboŋ tolav kuv aYesu dan nëmatan. Surman aTevit totoŋi len nëbe na-vëha-ru-an ke,

" 'Gaiug govi aNatugw ulumän,

damëŋai ginau nogëm vi Tëmamän.*

³⁴ AGot igol ile mëhat dan nëmatan hën asike bëbos nëtan. Imaianan aGot ekëmaiegai ke,

" 'Neviol mai gamito hën nësa notokel gati

mai atëmamit ta sutuai aTevit.*'

³⁵ Na len nëbe sual am aTevit ike,

" 'Gësëdam hën Nëvanuan Sam bëbos nëtan.*

³⁶ Husur nëboŋ aTevit tomaur sal, igol pisi nësa aGot tolëŋoni, ale ipat len nëmatan, lotavuni mai atëman gail ta sutuai, ale niben ibos nëtan. ³⁷ Avil atenan aGot togol tole mëhat dan nëmatan, atenan säbos nëtan. ³⁸ Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito hën mëtbëlëboii ke, len aYesu, aGot elëboi bëruŋat nësaan samito. ³⁹ AGot erinŋi ke nëvanuan pisi lotokad nadëlomian len aYesu, lunor len nëhon, len nësa aYesu togole. Be nalo siMoses edëdas bërinŋi ke avan ideh tonor len nëhon aGot. ⁴⁰ Mëtelälëgau hën ke nësa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi hën gamito. Lokëmaiegai ke,

⁴¹ " 'Mëteris, gamit mëttosor viles ginau,

mitipar ale mitimat!

Dereh nigol natsua len nëboŋ samito,

ale asike mëtodëloimi ke tokitin,

naut këmas avan ideh bëkel husuri mai gamito.' ")*

⁴² Nëboŋ aPol mai aParnapas artovivile, nëvanuan gail lous gëlaru hën arbisor husur natgalenan tëtas len nëSappat togon. ⁴³ Nëboŋ nabonan tonor mai lotopëpëhw, naju tosobur mai alat lësavi Ju lotohusur kitin hën aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke lerinŋi nëlolit len aGot toviol këmas hën navoian mai galito.

⁴⁴ Len nëSappat togon pëpadar galit pisi len nabiltivile enan lubonbon hën lëbësësölöŋ hën nasoruan siNasub. ⁴⁵ Nëboŋ alat lotoil a më hën naju gail lotoris naluvoh, lutabulol bulos gëlaru ale lusor tastas nësa aPol tokele, lusor mëdas nahësan. ⁴⁶ Beti namëtahwan ebuer, aPol mai aParnapas arusor idar var galit ke, "Inor hën namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit mëtëkav. Be bathut mëttomëtahuni, gamit mëtugol imasil ke mëtsanor hën mëtbëkad nëmauran vi sutuai. Husur enan gagai namrorinŋi gamito, namrulav nasoruan siGot mai alat lësavi Ju. ⁴⁷ Husur Nasub aGot ikele hën ginamit tia ke,

" 'Ginau nugol gaiug govi namäl mëos alat lësavi Ju,

hën gëbikel ur në-lav-kuvi-an dan nësaan

mai nëvanuan pisi len navile a pan kavkav.' ")*

⁴⁸ Nëboŋ alat lësavi Ju lotosësölöŋ hën natgalenan, lohëha vur ale lusal suh nasoruan siNasub. Galit pisi aGot totabtahuh len galit hën lëbëmaur vi sutuai, lodëlom nasoruan enan. ⁴⁹ Nasoruan siNasub iperŋan naut pisi lotodar vis naut enan. ⁵⁰ Avil alatpëha vur lotovät nëhes lotolotu hën aGot, mai alalumän lotoil a më len nabiltivile enan, naju gail

* **13:24:** Mak 1.4; Luk 3.3 * **13:25:** Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon 1.20, 27 * **13:28:** Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15 * **13:29:** Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42 * **13:31:** Uman 1.3 * **13:33:** Psa 2.7 * **13:34:** Isa 55.3 * **13:35:** Psa 16.10 * **13:41:** Hab 1.5 * **13:47:** Isa 42.6, 49.6

lugol ke lotomõtahun aPol mai aParnapas. Ale lomêdas tabtab hên aPol mai aParnapas beti lohut gêlaru dan naut en salito. ⁵¹ Nja gêlaru arudardar hên narielaru hên nêmasiav naut enan bimakuv hên bîmasil ke aGot tomõtahun galito, dereh tipansem galito.[‡] Beti arovi Ikonium. ⁵² Ale ahai susur gail lopul tabtab hên nakemkeman mai aNunun aGot.

14

APol mai aParnapas len nabiltivile Ikonium

¹ Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nabonbonan seju hum navide sêlaru. Nasoruan sêlaru igol isobur lukad nadêlomian, naju gail mai alat a Kris. ² Be naju galevis lotohaihai, lugol alat lêsavi Ju nêlolit epênas nêvanuan nadêlomian gail. ³ Imaienan aPol mai aParnapas arutoh ebêlav ei. Arsamõtahw, arusor môs Nasub. Ale Nasub igol pârpar hêni ke, napolisun artokele husur navoian toviol kêmas hêni ekitiin, bathut len nêdanjan san arolêboi arbigol namerikel gail. ⁴ Alat lototoh len navile enan lopêpêhw. Galevis lohukur nênanuan seju gail, galevis lohukur napusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat lêsavi Ju, naju gail mai alat lotoil a mô hên galito, lusor utaut hêni ke, lemêdas gêlaru ale letubun gêlaru. ⁶ Nêboj artolêboii ke bîmaianan, arugam yav vi lan nabiltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a Likaonia. ⁷ Len nêyaran sêlaru papadaj hên nabiltivile eru enan, arukelkel na-kel-uri-an tovoi mai nêvanuan gail.

APol mai aParnapas len naut a Listra

⁸ Len naut a Listra ikad avan sua tobêtah, narien gêlar pîsi arugau. Nêboj lotopasi, imaienan tia. Gai sêyar boj ideh. ⁹ Atenan esêsêloj hên aPol nêboj tosor. APol ekêta van hêni ale eris lêboii kê tokad nadêlomian hên bîmaur. ¹⁰ APol ikai habat van hêni ke, "Gile mêhat len nariem! Geil!" Ale aten emêlah vi mêhat, etubat yar.

¹¹ Nêboj naluvoih lotoris nêsa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, "Nagot gail logem vi pan hên gidato, logem vi vanuan." ¹² Lokis aParnapas hên aSeus mai aPol hên aHermes husur aPol tokel ur nasoruan.* ¹³ Ikad naim nalotuan siSeus vivile hên nabiltivile. Ahai tutumav siSeus esêhar nabuluk uluman galit lotowan nahorasal van hên nametlêkau hên nabiltivile, husur gai mai naluvoih luke letutumav van hên gêlaru.

¹⁴ Avil nêboj ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosêsêloj hên natenan, arutar nahurabat sêlaru, aromur van hên naluvoih, arukai ke, ¹⁵ "Laluman, imabe mêtugol nategai? Namrovi vanuan naj surman gamito. Namrogem hên namrbikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hên mêtêpîpair dan natgaleg lotodêdas lêbevi tarhet samito, van hên aGot tovi nêkadun nêmauran. Gai igol nêmav mai nêtan mai nêtas mai natit pîsi lotosuh len gail.* ¹⁶ Sutuai tia idam hêni ke naluvoih hên nêvanuan tiltile gail lotohukur napîsal salit visusua. ¹⁷ Naut kêmas natenan, igol nêvanuan pîsi lolêboi lêberis lêboi gai len navoian togole. Eviol hên naut togem len nêmav, eviol hên nêhanian tovan len nêboj han; igol ke mêttopul hên nêhanian mai nêlomit topul hên nakemkeman." ¹⁸ Be naut kêmas artokêmaianan, arusabi ke idaj hên arbigol ke lêbesib hên natutumavan salito.

¹⁹ Beti len nêboj tile naju galevis logem len naut a Antiok mai a Ikonium, ale lupair hên nênanuan sinaluvoih van hên galito. Lotuv aPol ke timat ale loliv gargari vivile len nabiltivile husur lunau ke tomat. ²⁰ Be nêboj ahai susur gail lotobon il garu hên aPol, ile mêhat, iyar têlmam van hên nabiltivile. Pelan hên aPol mai aParnapas arorinj naut a Listra, arovi Terpe.

APol mai aParnapas arotêlmam vi Antiok a Siria

²¹ Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logem vi hai susur siYesu gail. Beti arotêlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok. ²² Arugol ahai susur gail ludanj am, arugol lolêjon ivoi am len nêlolito hên lêbeil gêgat len nadêlomian. Aruke, "Datimasdaj bur nalêjon-isa-an tosobur hên datbêbis len natohan pipihabêlan aGot." ²³ APol mai aParnapas arutababuh len ahavut galevis hên lêbeil a mô hên alat siYesu len naut visusua. Arusor tuv, arshêhan, ale arorinj galit len navêlan Nasub, gai lotorinj nêlolit lan.

²⁴ Nêboj artoyar tur len naut gail a Pisitîa, arubar naut a Pamfilîa. ²⁵ Ale len naut enan, nêboj artokel ur nasoruan len nabiltivile Perka tonoj, arovi pan vi Attalia bitas. ²⁶ Arorinj nabiltivile Attalia, aruwol têlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len naut a Antiok lotorinj gêlaru len navêlan aGot môs nauman artomadhaum vurvuri.

²⁷ Nêboj artobar naut a Antiok, arous alat siYesu ei hên lêbibonbon, ale arukel ur mai galit natit pîsi aGot togole len nabonan sêlaru maii. Arukel husur napîsal aGot togole hên

‡ 13:51: AGot igol imagenan husur galit lomõtahun nasoruan husur aYesu. * 14:12: ASeus eil a mô hên nagot pîsi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail. * 14:15: Exo 20.11; Psa 146.6

besəjav hən nabopita hən nadələmian m̄nos alat ləsavi Ju. ²⁸ Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

15

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

¹ Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Lovusan nəvanuan nadələmian gail ei maiegai ke, “Asike ləbetiv dalus gamito məttovi lalum̄an, hum nəvide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan samito.” ² APol mai aParnapas arusor tas nəpusanan salito ale arusor balbal mai galito. Nə alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən ləbevi Jerusalem hən ləbisor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o hən alat siYesu husur nəpusanan enan. ³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Foniaia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadələmian gail lukemkem masuṽ. ⁴ Nəboṽ lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o luke, “Ivoi,” mai galito. ⁵ Beti lukel mai alat a Jerusalem natit p̄isi aGot togole len nəbonan salit maii.

⁵ Nəvanuan nadələmian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, “Alat ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidanṽ mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses.”

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o luḅonḅon hən ləbisor husur natenan. ⁷ Nəboṽ lotosor balbal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, “Bathudud, mətoləboii ke len nəboṽ ta m̄o aGot itabtabuh len ginau, hum gidat sua, hən nəḅikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, hən ləbesəsəloṽ hən ale dələmi.” ⁸ AGot toləboi nəlon nəvanuan p̄isi, igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito suman toviol hən mai gidat dattovi Ju. ⁹ AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadələmian salito igol nələlit iveveu. ¹⁰ Imabe mətsədəm̄ hən nəsa aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipanṽan a? Imabe mətorinṽ na-gol-husur-nalo-an tomələs habat len alat ləsavi Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodədas datḅevusi? ¹¹ Satimaienan! Datoləboii ke len navoian aYesu toviol kəmas hən mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Ep̄itov̄ hən alatenan ləsavi Ju.”

¹² Galit p̄isi len nəbonḅonan ləsasor, losəsəloṽ nəboṽ aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsavi Ju. ¹³ Nəboṽ artosor tononṽ, aJemes isor ike, “Mətesəsəloṽ hən ginau. ¹⁴ Mitinau gat nəboṽ aSimon ^{*} tosor vəsvəsai mai gidato, nəp̄isal nametəkav aGot togole nəboṽ togəm təban alat ləsavi Ju, hən ḅilav dan galito naluṽoh sua hən ləbevi esan səḅon.” ¹⁵ Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ “ Len nəboṽ enan dərəh netələmam
ale neum təlmam hən naim nətəḅolen siTevit
tomaruṽruṽ,

nəsa tomətartar dərəh neum təlmam hən
ale nigole tehun ta m̄o,

nəpasusan siTevit dərəh tegəm vi kinṽ tətəs.

¹⁷⁻¹⁸ Imaienan galit p̄isi am,
nəvanuan naut t̄iltile gail nahəsəgw topat len galito,
dərəh leusus kitev ginau hən ləbeləboi ginau.

Nasub aGot togol ke,
nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia,
gai ekəmaienan.’ ^{*}

¹⁹ AJemes isor am ke, “Norinṽ timaiegai ke: sadatigol tidanṽ hən alat ləsavi Ju lotopair van hən aGot. ²⁰ Avil gidat datitos naləbulat van hən galit ḅike, salihan naməḅod lototutumav hən van hən nələblab ideh, saligol naitian tosa,† salihan naməḅod lotobarṽis bun navədolon mai salihan o mun nəda.” ²¹ Husur ta sutuai lukel ur nəsa aMoses tosi len navile p̄isi mai lovuruṽji len naim nəbonḅonan seju gail len nəSappat p̄isi.”

Naləbulat nəp̄isulan van hən alat ləsavi Ju

²² Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu p̄isi, lusor sabi ke litabtabuh len galit galevis hən ləbesəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil

^{*} 15:1: Lev 12.3   ^{*} 15:7: Uman 10.1-43   ^{*} 15:8: Uman 2.4, 10.44   ^{*} 15:14: Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi nauluman sua ṽai, aYesu tokisi hən aPita.   ^{*} 15:14: Uman 11.1-18   ^{*} 15:17-18: Amo 9.11-12

† 15:20: AGot idanṽ hən naitian mai asoanṽ gotolah kiinṽ mai ṽai. Lev 18.6-23.   ^{*} 15:20: Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23

a mō hən alat siYesu ei. Nahəsalaru aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas. ²³ Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a mō mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van hən gamit mättovi nəbathudud siYesu mətšavi Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoui!” mai gamito.

²⁴ Namtosəšəlonj hən ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-dam-həni-an sinamit ebuer. Lugol gamit nəlomit isa mai nənauan samit ebutbutut husur nəsa lotokele.

²⁵ Imaienan ginamit pisi namtusor sabi ke namtitabtubuh len naulumən galevis hən namtbəsəvat galito van hən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttoləmas bun gəlaru, ²⁶ artodam hən nəmauran səlaru mōs nahəsən aMasta sidato, aYesu Kristo.

²⁷ Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar arəbikel natgalegai mai gamito topitov hən namttotosi. ²⁸ ANunun aGot mai ginamito namtukad nənauan esua ke, ivoi ke asike mətovus na-gol-husur-nalo-an tomələs habat, avil nalo galegai tovis ŋai ke: ²⁹ Samtihan namənod lototutumav hən van hən nəlablab ideh, samtihan nəda. Samtihan namənod lotobanjis bun navədolon mai samtigol naitian tosa. Mətbəhusur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəsa tovoi. Enan ŋai, pelan.

³⁰ Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəboŋ lotobar naut enan, lugol alat siYesu luəonbən ale lulav nalobulat mai galito. ³¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotovuruj nalobulat enan, lukemkem masuv husur igol loləŋon ivoi am len nəlolito. ³² AJutas mai aSilas, gəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat hən arbigol alat lotokad nadəlomian ləbeləŋon bivoi am len nəlolito mai ləbidan am. ³³⁻³⁴ Nəboŋ artotoh len nəmaribonj galevis, nəvanuan nadəlomian gail losəvat gəlar təlmam vi Jerusalem len navoian hən arbetəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok. ³⁵ Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isobur am lopusan, lukel ur nasoruan siNasub.

aPol mai aParnapas aropəpəhw

³⁶ Husur nəmaribonj galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daretəlmam vi lan nabiltivile pisi dartokel ur nasoruan siNasub lan hən darberis alat lotokad nadəlomian ke lumabe.”

³⁷ AParnapas ike tesəhar aŋon lotokisi hən aMak mai gəlaru. ³⁸ Avil aPol idanj ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari.*

³⁹ Arusor balbal habat ŋa aropəpəhw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus. ⁴⁰ Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboŋ ahai susur gail lotorinj len navəlan aGot, erinj naut enan.

⁴¹ APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludanj am.

16

aTimoti itah mai aPol mai aSilas

¹ APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsən aTimoti, anan evi Ju tokad nadəlomian, be atəman evi uleKris. ² Alat lotokad nadəlomian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi. ³ APol ike aTimoti titah maii len nəyaran san, ale esəhari hən betiv dalusi bathut naJu gail lotosuh len naut galenan, husur galit pisi loləboii ke atəman evi uleKris. ⁴ Len nə-yar-tur-an salito len nabiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləbigol husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō len naut a Jerusalem lotodam hən. ⁵ Imagenan alat siYesu len naut gail ludanj am len nadəlomian salito mai logəm lusobur am len nəmaribonj vīsusua.

Len naut a Troas aPol eris na-kəta-risi-an sua

⁶ Pol galito luyar tur len naut gail a Frijia mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən napisal hən ləbikel ur nasoruan len naprovens Asia. ⁷ Nəboŋ lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu ipon gol galito. ⁸ ŋa luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas. ⁹ Len mariug aPol eris na-kəta-risi-an togəm len nəmav. Ikad auleMasetonia toil ŋiri ke, “Gegəm vi Masetonia hən gəbevi tarhət sinamito.” ¹⁰ Nəboŋ toris na-kəta-risi-an tononj, vəha-sua ŋai eutaut hən namtbəvi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

¹¹ Nəboŋ namttorinj naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neapolis. ¹² Namtorinj naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum hən vatoh lan. Evi nabiltivile sua toil a mō len naprovens Masetonia. Namtutuh ei len nəmaribonj galevis. ¹³ Len nəšappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel.

‡ 15:33-34: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 34 Be aSilas ike titoh ei.

*

15:38: Uman 13.13

Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuŵ-an ei, ale namtobətah, namtusor mai alatpəhəvut lotobonbon ei. ¹⁴Ikad apəhəvut sua, nahəsan aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəlonj hən ginamito. Evi tohtaTiatira topur hən nəkaliko tobonjon. Nasuḅ ebur nəlon hən bəsəsəlonj husur nəsa aPol tokele. ¹⁵Nəbonj gai mai alat lototoh maii lotobaptais tononj, eus ginamit ke, “Mətəbisəḅ səhoti ke notodəlom kitin len Nasuḅ, mətəgəm hən mətəbitoh len naim sagw.” Ale igol ke namtudaḅ hən.

APol mai aSilas len naim bəbanjis

¹⁶ Len nəbonj sua namtovi lan naut na-sor-tuŵ-an enan ale natəbarehreh sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur nəsa bəvisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isobur lan. ¹⁷ Alitenan ehuser aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Lalumən galegai lovi slev siGot toyalal buni. Lukel uri mai gamito napisal hən nəlav-kuvi-an dan nəsaan səmito.” ¹⁸ Ehis iimagenan len nəbonj tosobur. Be igol nəlon aPol ipanpanj, ipair van hən, ikel mai natəmat ke, “Nukele idanj mai gaiug len nahəsan aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vəha-sua ŋai imakuv. ¹⁹ Be nəbonj alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas bilav nəvat ideh am mōs galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi lan nəmaket hən ləberinj gəlaru len nəhon alat lotoil a mō len nabiltivile. ²⁰ Nəbonj lotosəhar gəlaru van hən nabiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai arugol nə-bal-tavtavor-an len nabiltivile sidato. Arovi uleJutea, ²¹ ale arukel ur nəvide gail nalo sidat toke sanor hən datəbidam hən mai datəbhusuri, husur datovi uleRom gail.”

²² Naluvoḅ am lomətahun gəlaru ale nabiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil nahurabat səlaru ale vās gəlaru. ²³ Nəbonj lotovās gəlaru vəha-sobur, lubar hən gəlar len naim bəbanjis. Ale lukele hən naulumən hən naim bəbanjis ke tekətkəta kəkol gat gəlaru. ²⁴ Igol nəsa lotokele, eriŋ gəlaru len narum lohoim buni ale ibanjis gat narielaru len nəhai.*

²⁵ Tubloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuŵ mai arokəkai hən nəbe gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbanjis losəsəlonj hən gəlaru. ²⁶ Losəhovut, nadu todaŋ ekur hən nəpaudesen hən naim bəbanjis. Vəha-sua ŋai nabopita gail losəŋav ale natsen salit pisi lumaruḅ. ²⁷ Nəbonj naulumən hən naim bəbanjis tolele, toris nabopita lotosəŋav, eliv kuv nabiltibu san hən bisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei lugam yav tia. ²⁸ Be aPol ikai habat ke, “Sagisar gaiug! Gidat pisi datosuh gegai.”

²⁹ Naulumən enan eus namial, igam lohoim, ale ipab, etəŋedur bathurien aPol mai aSilas. ³⁰ Beti esəhar gəlaru vivile, eus gəlar ke, “Nasuḅ gəlaru, nigol nəsa hən asike nəbipanis sil nəsaan sagw?”

³¹ Arusor vari ke, “Gikad nadəlomian len Nasuḅ aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan nəsaan sam. Imagenan hən alat lotosuh len naim sam am.”

³² Ale arukel nasoruan siNasuḅ mai atenan, mai alat lotosuh len naim san. ³³ Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubelaru tomaḅulḅul, beti gai mai nəbathudud san lubaptais. ³⁴ Esəhar gəlaru vi lohoim ale eriŋ nəhanian a mō hən gəlaru ale gai mai galit pisi lotosuh maii lukemken masuḅ bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

³⁵ Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləbike, “Sah ruḅat alaruenan arivan.”

³⁶ Ale naulumən hən naim bəbanjis ikel mai aPol ke, “Nəmatsistret gail lopisul ke nəberuḅat gaməru. Imagenan mərələboi mərberinj naut egai. Mirivan mədau.”

³⁷ Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uleRom, lubar hən ginaməru len naim bəbanjis. Galit lunau ke lesəvat ginaməru vi tut hən ke nəvanuan gail asike ləbeləboii a? Aoa! Ivoi ke galit səbolit māu legəm səhar kuv ginaməru.”*

³⁸ Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmatsistret gail. Lomətahw nəbonj lotosəsəlonj hən ke gəlaru artovi uleRom. ³⁹ Ŋa luvan vaus gəlaru ke saarinan gat nəsa lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arberinj nabiltivile enan. ⁴⁰ Nəbonj artorinj naim bəbanjis, arovi lan naim seLitia, ale nəbonj artoris nəvanuan nadəlomian gail, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

17

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

¹ Nəbonj aPol galit lotoyar tur len naut a Amfipolis mai a Apollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim nabonbonan seju gail. ² Suman nəvide san, aPol ebis lan ale len nəSappat itor ikel ur mai galito nəsa natosian siGot tokele. ³ Isor vahvah mai

* 16:24: Nəhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarhəte, nalok tarhəte, mai ikad nəbur gail lan, narien nəvanuan tosiriv len gail. * 16:37: Uman 22.25-29, 23.27

galito hən ðevusan len natosian siGot ke, aKris̄to, aGot totabtabuh lan imasləŋon isa vəmat mai imasle məvəhat dan nəmətan. Ale aPol ike, “AYesu egai notokel uri mai gamito, evi aKris̄to boh.”

⁴ Galit galevis lodəlom nəsa aPol tokele ale lubon mai aPol mai aSilas. Isobur am lutah mai gəlaru: alat a Kris̄ lotolotu hən aGot, mai alatpəhəvut lotoil a mō len nabiltivile enan.

⁵ Be naJu ləsədəlom nasoruan siPol lutaβulul bulos gəlaru, ale losəhar naluwmān galevis lotosa dan nəməket, lugol nəvanuan gail loluʋoh hən ləβiβal taʋtaʋor, mədas natit gail len nabiltivile enan. Lomūr van hən naim siJason hən ləβidəŋ aPol mai aSilas hən ləβipat kuv gəlaru vivile van hən naluʋoh. ⁶ Nəboŋ ləsəsəβ gəlaru, loliv gargar aJason mai nəvanuan nadəlomian gail tile van hən alat lotoil a mō len nabiltivile enan. Lukai habat ke, “Nəvanuan galegai lotomədas naut pīsi, gagai logəŋ gegai. ⁷ Ale Jason egai ehəhəvur hən lototoh lohoim san. Galit pīsi lobur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakin tile, nahəsən aYesu!”

⁸ Nəboŋ naluʋoh mai alat lotoil a mō lotosəsələŋ hən natgalenan, lodədarŋəβu masuʋ. ⁹ Imagenan lugol ke aJason mai nəvanuan nadəlomian gail lulav nəvat mai galito hum nakel-gati-an ke asike lomədas naut tətəs am, ale lorinŋ galito luvan.

APol mai aSilas len naut a Perea

¹⁰ Len mariug enan ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəboŋ artobar naut enan aroβis len naim nəβonβonan seJu gail. ¹¹ Len nəβoruan salito, alat a Perea lohəhəvur hən ləβesəsədarinŋ səhor alat a Tessalonika. Loləŋon masuʋ hən ləβesəsələŋ hən nasoruan. Len nəboŋ pīsi lobunus tas natosian siGot hən ləβisabi ke aPol tokitin o sakitin. ¹² Imagenan galit lusəbur lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi toβtaKris̄ lotovət nəhes mai auleKris̄ isobur. ¹³ Be nəboŋ naJu gail len naut a Tessalonika lotosəsələŋ ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluʋoh, gol nəlol paŋpaŋ mai nabiltidədarŋəβuan len navile enan. ¹⁴ Beti vəha-sua ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitəs, be aSilas mai aTimoti arutoh. ¹⁵ Alat lotosəhar aPol luyar mai vəbar naut a Athens ale nəboŋ lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəŋ tah mai aPol tutut.

Len naut a Athens

¹⁶ Nəboŋ aPol totoh vir gəlaru len naut a Athens, nəlon isa bathut eris ke nabiltivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu hən. ¹⁷ Na isor vahvah len naim nəβonβonan mai naJu gail mai alat ləsavi Ju lotolototu hən aGot. Ale len nəboŋ pīsi len nəməket ihol mai alat lototoh ei. ¹⁸ Ahai pusan gail, lotokis galit hən Epikurian* mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor taʋtav, gai ike tikel nəsa?” Galevis am luke, “Esurmān tovi ulumān nakel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail.” (Lokəmaianan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmətan.) ¹⁹ Na losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus.‡ Nəmətsistret gail lotobətah lan lousi ke, “Namtuke namteləboi napusanan veveu gotokel uri. ²⁰ Namtosəsələŋ hən natgalevis lototile masuʋ ale namtuke namteləboi namilelito.” ²¹ Alat a Athens mai nametβos gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsələŋ tabtab hən nənəuan ideh toveveu.

²² Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, “Alat a Athens, noris ke, məttənonu masuʋ hən nalotuan van hən nagot samit gail. ²³ Husur nəboŋ notoyar tur len naut egai, nokəta bunus natit məttolotu hən gail. Ale nusəβ nəməl tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hən Nagot Datsaləboii.’ Nəsa məttolotu hən be mətsaləboii, ategai nikel uri mai gamito. ²⁴ AGot togol navile a pan mai natit pīsi lan, atenan tovi Nasuβ hən nəmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail. ²⁵ Mai nəvanuan gail ləsaləboi ləbevi tarhət san husur gai səpar titidəh bathut gai səbon eviol mai nəvanuan pīsi hən nəmauran, nasurŋavŋavan mai natit pīsi am. ²⁶ Len nəvanuan esua ŋai igol naluʋoh pīsi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləβitoh len navile a pan kavkav. Ale erinŋ gat nəboŋ hən natohan salito mai naut a im salito. ²⁷ Igol natgalenan hən ləβiyar kitev aGot, mai hum ma ləβitaŋtaŋ kitevi ale sabi, naut kəmas ke satoh a tut dan gidat vīsusua. ²⁸ Bathut

“ ‘Len gai datukad nəmauran,

datugol natidəh dattogole mai datukad natohan.’

Hum galevis silat lototos nəbe samito luke,

“ ‘Gidat am datovi natun gail.’

* **17:18:** Epikurian gail lodəloimi ke, nəmauran ipat mōs nahəhəvuran, ale βikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † **17:18:** Stoik gail lodəloimi ke, nəvanuan ŋai ikad nənəuan tonor hən βəkəta təban gai səbon. Lunau ke, got evi natit pīsi len navile a pan ale nəvanuan pīsi mai natit pīsi lopitpitov. ‡ **17:19:** NəAreopakus evi navəhuh sua tokad nahəsən nagot hən nəβalan salito mai lokis nəmətsistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am. § **17:25:** Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatan aGot gail, sadatinau ke esumian nələblab hən nagol, nasilva o nəvat mot, nəlablab nəvanuan toum həni len namitisau mai nənauan san. ³⁰ A mō aGot səpansəm alat lototətan hən nakitinan husuri. Ehum tokəta səhor natətanən enan. Be len nəboŋ ta daməŋai van, isor idanŋ mai nəvanuan pisi len naut pisi ke, lipair dan nasaan salito. ³¹ Bathut aGot ilekis hən nəboŋ tia hən ke, len nanoran gai dereh tikot hən nəvanuan pisi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua hən biktot hən galito. Ale igol avan enan iparpar nəboŋ togol tole məhat dan nəmatan.”

³² Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aPol tosor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtesəsəloŋ hən gaiug tətəs husur natanen.”

³³ Imagenan aPol eriŋ galito. ³⁴ Be galit galevis lutah maii, ale lukad nadəlomian len aYesu: ikad aTionisius, tobətah len nəAreopakus; apəhaʔut sua, nahəsan aTamaris, mai nəvanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint

¹ Husur nəboŋ enan aPol eriŋ naut a Atens, evi Korint. ² Len naut enan ebubur mai naJu sua, nahəsan aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhagəm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hən naJu gail ke lerin naut a Rom. APol ia ris gəlaru, ³ ale bathut nauman san inor hən səlaru, itoh mai gəlaru ale loum bənbəon. Galit pisi losəsod im nətəpolen. ⁴ Len nəSappat pisi isor vahvah len naim nəbənbonan seju hən bigol naJu gail mai alat a Kris leləboi səhot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nəboŋ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ŋai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKriso, aGot totabtabuh lan. ⁶ Nəboŋ lotomətahun aPol, sər mədəs nahəsan, aPol ekur hən nahurabat san hən bimasil ke, aGot sahəhaʔur hən galito, ike, “Nəsa bəvisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginau am. Gagai van niʔan hən alat ləsavi Ju.”* ⁷ Beti eriŋ naim nəbənbonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim nəbənbonan seju.* ⁸ AKrispus, toil a mō hən naim nəbənbonan, ikad nadəlomian len Nasuʔ aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isobur len naut a Korint lotosəsəloŋ hən nasoruan siPol, lodəlom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais. ⁹ Len nalenmariug sua Nasuʔ isor mai aPol len na-kəta-risi-an sua ke, “Sagemətahw, be gisor, sagipat bətbut; ¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən bəmədəs gaiug hən bigol gəbikad nasənahan, husur nəvanuan isobur len nabiltivile egai lovi esagw.” ¹¹ Ale itoh ei nasihau esua mai nahəbati emələvtes, eʔusan galito hən nasoruan siGot.

¹² Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens Akaia, naJu gail luʔon, lutah gat aPol, ale lukot həni. ¹³ Luke, “Ategai italtal hən nəvanuan gail hən ləbilotu hən aGot len navide sanor hən nalo.”† ¹⁴ APol esəŋav hən nabuŋon hən bisor be aKallio isor kəkəl həni, ikel mai naJu gail ke, “Gamit məttasor husur nəsabən ideh o natit tosa togole, tanor hən nəbəsəsəloŋ hən nasor-tasi-an samit məttovi Ju. ¹⁵ Avil husur ke nəbathut na-sor-bəlbəal-an evi nasoruan gail mai nəhes gail mai nalo samito, gamit m̄au mitigole tinor, husur ginau nomətahun nəbevi nəmatsistret hən natgalenan.” ¹⁶ Ale igol ke nəvanuan nakotan lohut galit dan nakotan. ¹⁷ Beti galit pisi lutah gat aSostenes toil a mō hən naim nəbənbonan seju ale luʔasi a mō hən nakotan, be aKallio sənau masuʔ hən natgalenan.

APol etəlmam vi Antiok

¹⁸ APol itoh ebəlav kəkereh a Korint. Beti esudəlaʔm nəvanuan nadəlomian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir pis navurun husur na-kel-gati-an sua san tokele mai aGot. ¹⁹ Nəboŋ lotobar naut a Efesus, aPol eriŋ gəlar ei be gai səbon ebis len naim nəbənbonan seju hən bisor levlev mai naJu gail. ²⁰ Nəboŋ lotousi hən bitoh kəkereh am, sədaʔm. ²¹ Be nəboŋ tosudəlaʔm galito tononŋ ike, “AGot beləŋoni dereh netəlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus. ²² Ale nəboŋ tomarinŋ len naut a Sisarea, evi məhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok. ²³ Nəboŋ totoh ei ebəlav kəkereh, ivan tətəs, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən bigol ahai susur pisi, ludanŋ am.

AApōllos ikel ur nasoruan siGot

²⁴ NaJu sua tovi auleAleksadria egəm vi lan naut a Efesus, nahəsan aApōllos. Evi naulumian tokad namitisau hən bigol nasoran bihol, ale eləboi bun natosian siGot.

* 18:6: Uman 13.51   * 18:7: Titius Justus: natosian galevis ta sutuai luke Titus.   † 18:13: Nalo silat a Rom idant hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol topusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sədaʔm həni.

²⁵ Atenan esəsəlonj ləboi napisal siNasub tia, ale nəlön idanj hən tosor mai pusan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan sijon ŋai. ²⁶ Etubət hən nasoran len naim nəbonbonan seju, namətahwan ebuer. Be nəboŋ aPrisilla mai aAkwila artosəsəlonj həni, arusor mai gai səbon, arusor vahvah hən napisal siGot tonor am maii. ²⁷ Nəboŋ toke tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadəlomian gail lugol eləŋon ivoi am len nəlön, ale lutos nalobulat van hən ahai susur gail ei ke, lehəhəvur hən nagəmaian san. Nəboŋ tobar naut a Akaia evi tarhət habat silat lotokad nadəlomian bathut navoian aGot toviol kəmas həni. ²⁸ Len nəhon nəvanuan pisi, len natosian siGot, isor idanj, vusani ke naju gail lusab, be aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

19

APol len nabiltivile Efesus

¹ Nəboŋ aApollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Isab ahai susur galevis ei, ² ale eus galit ke, “Mətukad aNunun aGot nəboŋ məttoğəm vi vanuan nadəlomian a?” Lusor vari ke, “Ao, bikad aNunun aGot, namtsasəsəlonj hən natideh husuri.” ³ Beti aPol eus ke, “Mətukad nəbaptaisan toməbe?” Lusor vari ke, “Nəbaptaisan sijon.” ⁴ Ale aPol ike, “Nəbaptaisan sijon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan. Ajon ikel mai nəvanuan gail ke, lerinj nəlolit len ategaii behusuri. Ajon isor husur aYesu.”*

⁵ Nəboŋ lotosəsəlonj hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsan Nasub aYesu. ⁶ Ale nəboŋ aPol torinj navəlan gəlar len galit visusua tononj, aNunun aGot ebis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito. ⁷ Galit pisi lovi 12.

⁸ APol ebis len naim nəbonbonan seju ale len nahəbati itor isor ei namətahwan ebuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihabəlan aGot. ⁹ Be nəboŋ galevis lotohaihai, ləsədəlomi, lotosor isa hən napisal siNasub van hən nəbonbonan, aPol erinj galito. Esəhar ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitisau seTirannus. ¹⁰ Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit pisi lototoh len naprovens Asia, naju gail mai alat a Kris pisi, losəsəlonj hən nasoruan siNasub.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahan togolgole akis. ¹² Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nəboŋ lotolav gail mai alat lotoməsa, lumaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv. ¹³ Beti naju galevis lotoyar titau hən ləbehut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsan Nasub aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, “Len nahəsan aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!” ¹⁴ Ikad abiltihai tutumav tovi ju, nahəsan aSkeva, tokad anatun ulurñan toməlevru togol magenan həni. ¹⁵ Avil nəboŋ lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, “Nələboi aYesu! Nəsətətan hən aPol, avil galit ase?” ¹⁶ Beti naulurñan tokad nanunun nəmargobut emələh van hən galito, idanj masuv, esəhor galito gol ke lugam dan naim enan burmalimal mai nəda halit isel. ¹⁷ Nəboŋ alat lototoh a Efesus, naju gail mai alat a Kris pisi, lotosəsəlonj ləboi natenan, galit pisi lumanman lan ale loputsan nahəsan Nasub aYesu. ¹⁸ Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadəlomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsa tosa lotogole. ¹⁹ Galit galevis lotogolgol nabehi a nŋo, lusah tuan nalobulat na-golgol-behi-an salit gail, ale lopənas pisi len nəhon nəvanuan gail. Lətəke lətaɸur hən nalobulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000. ²⁰ Len navide tomagenan aGot evusan nədanjan san, ŋa nəvanuan lusobur am losəsəlonj hən nasoruan siNasub tobar nəlolit am.

Naluvoh ibal tavtavor, madas natit gail

²¹ Nəboŋ natgalenan lotononj, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, “Nəboŋ nəbivan ei binonj nimasvi Rom am.” ²² ŋa esəvat nəvanuan na-vi-tarhəte-an san eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səbon itoh ebəlav kəkereh am len naprovens Asia.

²³ Len nəboŋ enan, len nabiltivile Efesus ikad nabiltibalan tomədas alat lotohusur napisal siNasub. ²⁴ Ikad naulurñan sual ei, nahəsan aTemetrius toum hən natuhlablab hən naim nalotuan siArtemis hən nasilva. Eliv nəvat isobur nŋos alat lotoum len nasilva. ²⁵ Igol esan gail luəbonbonan mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, “Lalurñan, mətələboii ke dattolav nəvat tosobur len nabisnis egai. ²⁶ Mətoris ləboii, mətəsəlonj ləboii ke, savi geg a Efesus səbon ŋai, be len pəpadanj hən naprovens Asia kavkav, atenan, aPol, esəhar nəvanuan isobur. Egəras galit ke nagot gail, nəvanuan lotoum həni, ləsavi got kitin. ²⁷ Ehum nəhes hən nauman sidato bəgəm bisa, mai len nənanuan salit pisi ehun naim nalotuan siArtemis, nagot tovi

* 19:4: Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

pəhəvut toyalyal, bəgəm vi ut kəmas. Alitenan, nəyalyalan san dereh timasig len nənəuan silat a Asia mai navile a pan lotolotu həni!”

²⁸ Nəboŋ lotosəsəlon həni, nəlolit ipənŋəŋ masuŋ, lukai habat ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” ²⁹ Sədareh nəbiltivile enan epul hən nədədarŋəbuan mai nəlol pənŋəŋ. Naluŋoh loŋtur vi lan naut hən nəbiltibonbonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia gəlaru artoy mai aPol. ³⁰ Be nəboŋ aPol toke tivan hən bisor mai naluŋoh, ahai susur gail lomətahusi. ³¹ Beti galevis am, lotoil a mo len naprovens Asia, lotoləmas aPol, lopisul van həni ke, satevi lan nəbiltibonbonan. ³² Len naut enan galevis lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsua tile am husur nəbonbonan edədarŋəbu, ale isoŋur ləsələbii ke nəbonbonan salit moŋ nəsa. ³³ NaJu gail lorusan aAleksada vi mo ale galevis len naluŋoh lukel maii hən nəsa bəkele. Beti ebil hən nəvəlan hən ləbəmədau hən bisor gol gai gabag. ³⁴ Nəboŋ naluŋoh lotokəta ləbii ke aAleksada tovi Ju, lomətahuni, luŋon hən lotokai ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” Imaienən hən nəhəua toru.

³⁵ Nəboŋ aklak hən nəbiltivile toŋor vəhəvəh naluŋoh hən ləbəmədau ike, “Laluŋan a Efesus, nəvanuan piŋi loləbii ke nəbiltivile Efesus ekətkəta təban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai navat mot san toteh dan nəmav. ³⁶ Husur ke səkad avan ideh hən bəke natgalenan ləsakitin, mətəmədau, samtigol natit tomelmel. ³⁷ Mətosəhar alaruənən gəm gegai be arsavi vanuan nəvənvənanahan gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nagot pəhəvut sidato. ³⁸ ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləbisor mətahun avan ideh, nakotan gail losəŋav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke lerin nakoblenan salito len nakotan galen ideh. ³⁹ Məbeləŋon natideh am, datibonbon tivoi hum nalo tokele, hən datbigole tinor. ⁴⁰ Husur nəsa tovisi daməŋjai, hum ma alat a Rom ləbisor tas gidato husur na-bonbon-bunoh-an sidato toŋərhado, bathut savi moŋ natideh.” ⁴¹ Nəboŋ tokəmaienən tonon, esəvat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

¹ Nəboŋ nəvəlan hən nədədarŋəbuan enan tonon, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nəboŋ toŋol lotoləŋon tovoi am len nəlolito, esudələm galito ale evi Masetonia. ² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nədəlomian gail ei gol loləŋon ivoi am len nəlolito. Beti ibar naut a Kris. ³ Itoh ei hən nəhəbati itor. APol eutaut hən biwol vi Siria nəboŋ toŋəsəlon həni ke tokad na-sor-utaut-an seju lotovi enemi san gail hən ləbəmədasi. Imagenan egəgel hən nənəuan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria. ⁴ Nəvanuan galevis luth mai aPol, ikad aSopata tovi anaten aPirrus ta Perea, aAristarkus mai aSekudus ta Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimius. ⁵ Alatenan lotovan a mo lutoh vir ginamito len naut a Troas. ⁶ Husur nəboŋ hən Nəhanan hən nəbətə səkad nays lan, namtorin naut a Filippi, namtuwol vi Troas len nəmaribon erim. Namtuwon tətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len nəmaribon namətəkav hən nawik, namtuwon mai nəvanuan nədəlomian gail hən namtbihan bonbon. APol isor van hən galito vəbar tubloh len mariug husur pelan han dereh tivan. ⁸ Len narum a məhat namttonbon lan, ikad namial isoŋur. ⁹ Amantuhmar sua, nəhəsən aEutikus, ebətəh len natuhbopita toŋəŋav. Ale nəboŋ aPol toŋorsor van, namətan atenan inoŋ van vəbar ipat bunbuŋol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nəboŋ lotopat risi lusabi ke tomat. ¹⁰ Be aPol evi pan, ipat husuri, erin nəvəlan garu lan, ale ike, “Samtinəu masuŋ həni, imaur tia!” ¹¹ Beti galit piŋi lotəlmam vi məhat, aPol ilav nəbətə, eŋuri ale luhan bonbon həni. Nəboŋ lotohani tonon, aPol isor tətəs vəbar nəmav topitau, ale ivan. ¹² Beti galit loŋəhar nəmantuhmar tomaur vahim. Loləŋon ivoi habat am len nəlolito.

Nəyanan a Troas vi Miletus

¹³ Namtovi mo vi lan nəwəg wol ale namtuwol vi Assos hən namtbəusan aPol ei husur isor utaut maienan hən biyar vi Assos len tan səbon. ¹⁴ Nəboŋ toŋubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin. ¹⁵ Pelan han namtorin naut enan, namtuwol van salsal a tut hən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Samos ale pelan tətəs am namtubar navile a Miletus. ¹⁶ APol ike tiwol tukot a Efesus hən asike bitoh bəbəlav len naprovens Asia, husur etutut hən ke hum ma biyar naut a Jerusalem a tahw hən nəboŋ hən naPentikost.

APol esudələm alat lotoil a mo siYesu a Efesus

¹⁷ Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a mo silat siYesu ei legəm risi. ¹⁸ Nəboŋ lotogəm həni ikel mai galit ke, “Mətoləboi nəvide hən nəmauran sagw len nəboŋ

metakav notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len natohan sagw ei kavkav.
 19 Noun siNasub. Len na-ləŋon-isa-an sagw, nəlogw eməda, nəsənaŋu ginau, namətarur sagw
 isel, be nudan ʔuri naut kəmas natit ʔisi tosa naJu gail lotogole nəboŋ lotosor utaut hən
 ləbemədas ginau. 20 Nəsətəgau gat natideh bevi tarhət samito, nusor vəhot na-kel-uri-an
 tovoi, noʔusan gamito len nəhon nəvanuan ʔisi mai len naim ʔisusua. 21 Nukel ʔuli mai
 naJu gail mai alat a Kris ke lipair n̄au dan nəsaan van hən aGot, ale lerin nəlolit n̄au len
 aYesu, aMasta sidato.

22 “Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginau nəbevi Jerusalem naut kəmas ke nəsaləboi nəsa
 bevisi hən ginau ei. 23 Noləboii ʔai ke, len navile ʔisi notovi lan aNunun aGot ikel nalələgauan
 mai ginau ke, nəvanuan gail dereh lerin ginau len naim bəbanjis mai ligol ginau neləŋon tisa
 masuʔ.* 24 Avil nunau ke nəmauran sagw evi ut kəmas hən ginau. Noləŋon ʔai ke nibar
 nagilen nəgaman sagw, ale um vurvur nauman Nasub aYesu tolavi mai ginau, ke, nikel kot
 na-kel-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas həni.*

25 “Len nəyaran sagw, nukel ur natohan pipihəbəlan aGot mai gamito, be gagai noləboii
 ke asike mətoris nəhogw am. 26 Imaianan nukel koti mai gamit ke, len nəboŋ daməʔai nəsa
 bevisi hən gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginau am, 27 bathut nəsatəgau gat natideh
 hən nəbesusuani dan gamito. Nukel naləŋonian kavkav siGot mai gamito. 28 Mətələgau
 hən gamito, mətekətkəta təban navəshəšipsip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol
 ke məttoil a m̄o hən alat siGot, aGot toʔur galit hən nəda hiNatun san.* 29 Ginau noləboii ke,
 nəboŋ nəbivan tia dereh galevis legəm len gamito suman nalipah katkat gail. Dereh lemədas
 navəshəšipsip siYesu. 30 Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən nakitinan hən ləbēgəras
 ahai susur gail, hən ahai susur gail ləbēhusur galito. 31 Imagenan mətəhulahul! Mitinau
 gati ke, len nasihau totor nəşəʔanvav be nukel nalələgauan tabtab mai gamit ʔisusua len
 nalennəyal mai nalenmariug. Vəha-səbsoʔur nutanjis gamit ʔisi.

32 “Gagai nerin gamit len navəlan aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləboi
 bigol məbīdan ʔam mai beviol mai gamit hən nəsa bevi samit balai, gamit məttovi siGot.
 33 Nəsaləŋon nagol, nasila o nahurabat sivan ideh. 34 Gamit, mətələboii ke, noun hən
 navəlagw hən ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh.* 35 Len natit ʔisi
 notogole, noʔusani ke datimasum tidan magenan hən datbevi tarhət silat ləsədan. Mitinau
 gat nasoruan siNasub aYesu toke, ‘AGot tigo navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav
 naviolan.’ ”

36 Nəboŋ aPol tosor tonon, etəjedur, gai mai galit ʔisi ale isor tuʔ. 37 Galit ʔisi lutan ʔabat;
 lolugum ʔat aPol, losum nətarhon. 38 Lulolosa masuʔ bathut nəsa tokele ke, asike lorisi am.
 Beti losəhari vi lan nəwag wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

1 Nəboŋ namttorin galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale pelan han namtubar
 naholoul Rotes, beti namtovi Patara. 2 Nəboŋ namttosaʔ nəwag wolwol bevi Fonia,
 namtusah lan, namtuwol. 3 Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len
 nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədan tite
 ei. 4 Namtusah ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmaribon eməlevru. Len aNunun aGot
 galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem. 5 Nəboŋ namttotoh ei tonon, namtorin
 naut enan len nəyaran sinamito. Galit ʔisi mai asoalit mai anatulit luyar mai ginamito vi
 lan nətarhəvile. Len nabitas ei ginamit ʔisi namtoʔəjadur, namtsur tuʔ, 6 ale namtosudəlaʔ
 ginamit gabag. Namtusah len nəwag wol, be galito luvahim.

7 Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemais. Len naut enan namtuke, “Ivoi,” mai
 nəvanuan nadələmian gail ale namtutoh mai galito hən nəmaribon esua. 8 Pelan han namtovi
 Sisarea ale namtutoh mai a Filip tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len
 natikon lotoməlevru.* 9 Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot tokel mai
 galito. 10 Nəboŋ namttotoh ei len nəmaribon galevis, ahai kelkel ur sua, nahəsan aAkapus
 egəm len naut a Jutea gəm vi pan.* 11 Egəm hən ginamito, ilav nəhau tutuʔ siPol ale ibanjis
 gat gabag narien mai navəlan ʔisi həni. Ike, “ANunun aGot ekəmaiegai ke, ‘Naulumən nəhau
 tutuʔ egai tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh libanjis gati hən ləbərin ʔai len
 navəlan alat ləsavi Ju.’ ” 12 Nəboŋ namttosəlon hən natgalenan, ginamit mai alat lotosuh ei
 namtoŋiri ke, aPol satevi Jerusalem. 13 Beti aPol isor var ginamit ke, “Mətumabe? Mətutan,

* 20:23: Uman 21.4, 11 * 20:24: 2Tim 4.7 * 20:28: 1Pit 5.2 * 20:34: Uman 18.3 * 21:8: Uman 6.5, 8.5

* 21:10: Uman 11.28

ale nəlogw itanjis habat hən gamito. Be savi nə-banjis-gati-an ɲai notoutaut həni, noutaut hən nəbimat len naut a Jerusalem sil nahəsan Nasuḅ aYesu.”¹⁴ Husur namttohisi soḅuer, namtsasor am be namtuke, “Nəsa Nasuḅ toləɲoni mau tevisi.”¹⁵ Husur nəbɔŋ galenan namtoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem.¹⁶ Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losəhar ginamit vi lan naim siMnason, auleSairprus sua tovi ahai susur a mō tia, ale namtutuh maii.

APol eris aJemes

¹⁷ Nəbɔŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadələmian gail lohəhəvur hən namt-togəmai.¹⁸ Pelan hən namtutah mai aPol hən namtberis aJemes, ale alat lotoil a mō silat siYesu logəmai.¹⁹ APol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit pisi visusua aGot togole len alat ləsavi Ju nəbɔŋ aPol toum mōs galito.²⁰ Alat lotosəsəlɔŋ hən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris ləboii ke naju gail lusobur masuḅ logəm vi vanuan nadələmian gail. Galit pisi loləɲon buni ke lehusur nalo.²¹ Losəsəlɔŋ hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotoḅusan naju gail lotosuh mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur naḅide seju gail.²² Dereh lesəsəlɔŋ hən gotogəmai, ale namtigol nəsa? ²³ Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van hən aGot.²⁴ Gitah mai galito, gigol givevuu len nəhɔn aGot mai galito, ale lav nəvat mai galit hən ləḅesir nəkadulito. Imagenan nəvanuan pisi dereh ləḅəboii ke, nəsa lotosəsəlɔŋ həni husur gaiug sakin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.* ²⁵ Be tarhət alat ləsavi Ju, namtutosi tia ke salihan naməɲod tovi violan len natutumavan van hən nələblab, salihan nəda o naməɲod nəhau tobanjis bun navədolon mai saligol naitian tosa.”*

²⁶ Pelan hən aPol esəhar alalumən ale lugol luvėvuu. Beti eḅis len naholəvat todar vis naim siGot hən ɲikel ur nəbɔŋ hən nanɔŋan hən navevėvan salito, nəbɔŋ ahai tutumav ɲetutumav hən naviolan mōs galit visusua.*

Lutah gat aPol

²⁷ Nəbɔŋ nəmaribɔŋ toməlevru pəpədaŋ hən tonɔŋ, naju galevis ta Asia loris aPol len naholəvat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluḅoh kavkav nəlolit ipaŋpaŋ van lutah gat aPol,²⁸ lukai ke, “UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi naulumən toḅusan nəvanuan pisi len naut pisi. Len naḅusanan san isor tas nəvanuan sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai eḅiŋɔŋal len nəhɔn aGot.”* ²⁹ (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len nabiltivile. Ale lunau ke aPol tosehəri vi lan naholəvat todar vis naim siGot.)† ³⁰ Beti nəvanuan len nabiltivile kavkav, nəlolit ipaŋpaŋ, lomur ɲonɲon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəha-sua ɲai nabopita gail lokəkol.³¹ Nəbɔŋ lotohisi hən ləḅivabuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a mō hən nasoltia gail pisi siRom ei,‡ ke len naut a Jerusalem kavkav ikad nə-ḅal-taḅtaḅor-an tomədəs natit gail.³² Vəha-sua ɲai esəhar nasoltia mai nasenturion§ gail, lugam vi pan van hən naluḅoh. Nəbɔŋ naluḅoh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a mō, ləsəḅas aPol am.³³ Beti nakomada egəm hən aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libanjis gati hən natsen teru. Ale eus naluḅoh ke nahəsən ase mai igol nəsa.³⁴ Galevis len naluḅoh lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsual am. Ale husur edədəs ɲeləboi nəsa tovisi bathut nəwalan, ike nasoltia gail lesəhar aPol vi lan naim sisoltia gail.³⁵ Nəbɔŋ aPol tohar na-mel-pəlpəlau-an hən naim sisoltia gail, lupati husur nabiltilol paŋpaŋ sinaluḅoh.³⁶ Naluḅoh lotohusur galito lukaikai ke, “Vabuni! Vabuni!”

APol isor kitin husur gai gabag

³⁷ Nəbɔŋ lotosəhsəhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, “Noləboi nəḅisor mai gaiug?” Atenan isor vari ke, “Goləboi nasoruan ta Kris a?”³⁸ Be gaiug gəsavi uləfjɲ togol nəḅalan mai a Rom a mō, ale tosehər alalumən lotogolgol nəmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?”³⁹ APol ike, “Ao, ginau novi naju, auleTarsus a Silisia, naulumən hən nabiltivile enan. Nous gaiug ke, noləboi nəḅisor mai nəvanuan galeg bai a?”⁴⁰ Nəbɔŋ todarḅ həni aPol

* 21:24: Uman 18.18 * 21:25: Uman 15.23-29 * 21:26: 1Kor 9.20 * 21:28: Naju gail lunau ke alat ləsavi Ju lovi naut kəmas, ləsanor hən ləḅeḅis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ɲai len Naut silat ləsavi Ju. Alat a Israel loləboi ləḅeḅis vi lan naut gail pəpədaŋ hən naim siGot: Naut silatpəhəvut mai Naut silat a Israel. Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat. * 21:29: Uman 20.4 † 21:29: Hən naves 28-29, ris Eze 44.7 ‡ 21:31: Nahəsən aKlautius Lisias, ris Uman 23.26. § 21:32: Nasenturion evi nasoltia toil a mō hən nasoltia lotovi 100.

eil len na-mel-pəlpəlau-an ale eβil hən navəlan van hən naluʋoh. Nəboŋ naut toβut, isor mai galit len nasoruan seIpru gail ke,**

22

¹ “Lalumiān, aʋagw gail mai atəmagw gail, mətəsəsəloŋ hən na-sor-gole-an sagw tokitin.”
² Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke tosor len nasoruan seIpru gail, naut eβut habat ale ike, ³ “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginou len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nabiltivile egai. Nəboŋ notosəkul, ahai pusan sagw aKamaliel. Len naʋusanan san nosəkul ləboi bun nalo setəmadit ta sutuai. Noləŋjon masuʋ hən notohusur aGot suriān gamit pisi daməŋjai. ⁴ Ginau nomədəs tabtab hən alat lotohusur naʋisal siNasuβ, nugol isa hən galito van vəbar nəmatan salito. Nubanjs gat alalumiān mai alatpəhaʋut, bar hən galit len naim bəbanjs. ⁵ Abiltihai tutumav mai alat lotoil a mto seJu gail loləboi ləbikel koti mto ginou ke notokitin. Galit lulav nalobulat napisulan gail mai ginou van hən naJu gail a Tamaskus. Ale nuvan hən nəbibanjs gat alat lototoh ei, səhar təlmam hən galit vi Jerusalem hən ləbipanis.*

*APol ikel husur nəpəiran san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 26.12-18)*

⁶ “Nəboŋ notoyar van, pəpədanŋ hən naut a Tamaskus tubliā, vəha-sua ŋai namīal toŋəm len nəmav tomīal habat eβilas ginou. ⁷ Ale nuteh len tan, nosəsəloŋ hən nadoldol tous ginou ke, ‘Sol, Sol, gomədəs tabtab hən ginou hən nəsa?’ ⁸ Nusor vari ke, ‘Gaiug ase Nasuβ?’ Beti ikel mai ginou ke, ‘Ginau aYesu ta Nasaret gotomədəs bun ginou.’ ⁹ Alat lototah mai ginou loris namīal tomīal habat be ləsəsəsəloŋ hən nadoldol tosor mai ginou. ¹⁰ Nousi ke, ‘Nasuβ, nigol nəsa bai?’ Nasuβ ikel mai ginou ke, ‘Gile məhat, geβis len nabiltivile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai gaiug natit pisi notoriŋi len gaiug hən gəβigole.’ ¹¹ Nodədəs nəβəkəta sil namīal enan tobilas ginou. ŋa alat lototah mai ginou lotəgau navəlagw, losəhar ginou vi lan naut a Tamaskus.

¹² “Naulumiān sua, nahəsən aAnanias egəm hən ginou. Evi vanuan tohusur kitin hən naʋisal siGot mai tohusur nalo, ale naJu gail ei luke tovoi. ¹³ Eil təban ginou ale ike, ‘Wawa Sol, gekəta vi məhat, nakətaan sam etəlmam!’ Vəha-sua ŋai nokəta vi məhat, norisi. ¹⁴ Beti ike, ‘AGot setəmadit ta sutuai itatabuh len gaiug hən gəβeləboi naləŋjonian san, hən gəβeris Nəvanuan Nanoran mai hən gəβəsəsəloŋ hən nadolon. ¹⁵ Husur dereh gevi vanuan san hən gəβikel kot nəsa gotoris mai gotosəsəloŋ həni mai nəvanuan pisi. ¹⁶ Ale govəlo hən nəsa? Gile məhat, gibaptais, ale gisor mai Nasuβ hən βəkəkas kuv nəsaan sam gail.’

AGot esəvat aPol van hən alat ləsaviju

¹⁷ “Notəlmam vi Jerusalem ale nəboŋ notosor tuʋ len naholəvat todar vis naim siGot, noris na-kəta-risi-an sua toŋəm len nəmav ei. ¹⁸ Noris aYesu tokel mai ginou ke, ‘Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodələm na-kel-koti-an sam husur ginou.’ ¹⁹ Ale nuke, ‘Nasuβ, galit loləboi ke, len naim nabonbonan pisi seJu nubanjs gat alat lotoriŋ nəlolit len gaiug ale nuʋas galito. ²⁰ Ale nəboŋ nəda hiSteven tosel, gai tosor vi tarhət sam, ginou noil pəpədanŋ, nudam mai alat lototubuni. Nokəta təban nahurabat salito.* ²¹ Beti ikel mai ginou ke, ‘Givan, nesəvat gaiug vi tut van hən naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’ ”

²² Naluʋoh losəsəloŋ hən aPol vəbar tokəmaianan. Be nəboŋ toke aGot tosevati van hən alat ləsaviju, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan! Sanor ke bimaaur am.” ²³ Lukai van ale lubarbar hən nahurabat salit gail mai nəmasiav vi məhat. ²⁴ Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesəhar aPol vi lohoim salito ale bilasi, usi hən ləbisabi ke, husur nəsa naluʋoh lotokai van həni maienan. ²⁵ Avil nəboŋ lotoliv gat navəlan mai narien aPol, banjs gat gail hən ləβebilasi, eus nasenturion toil təban ke, “Inor ke mətəbilas auleRom sua nakotan səsabi ke tosab?”* ²⁶ Nəboŋ nasenturion tosevəloŋ hən natenan, ivan hən nakomada ale ikel mai ke, “Guke gigol nəsa? Atenan evi auleRom.” ²⁷ Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, “Kel mai ginou, govī auleRom māu?” Ale ike, “Evoi.” ²⁸ Beti nakomada ike, “Nulav nəvat tosoβur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom.” Ris aPol toke, “Be ginou boh, nəboŋ lotopas ginou novi uleRom.” ²⁹ Vəha-sua ŋai alalumiān pəpədanŋ hən ləβebilas aPol mai ləβeusi hən nausian gail, lovi tut dani. Nakomada am emətahw husur inau ləboi ke, tobanjs gat aPol tovi uleRom kitin hən natsen.†

APol eil rivuh len nəSanhitrin

** 21:40: Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram. * 22:5:

Hən naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2 * 22:20: Uman 7.58, 8.1 * 22:25: Uman 16.37 † 22:29: Sanor ke avan ideh bibanjs gat auleRom hən natsen.

³⁰ Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a mō seju gail lukot hən aPol hən nəsə. Ale isah rubat aPol, ale ikele idan ke abiltihai tutumav mai nəsSanhitrin kavkav lebətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a mō len nəholito.

23

¹ Nəboŋ aPol tokəta mətaltal van hən nəsSanhitrin ike, “Lalunān, aŋagw gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhon aGot nəlogw imasil vəbar daməŋai.” ² Beti abiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil təban aPol ke liŋos nabuŋon. ³ APol ipair van həni ike, “AGot tiŋas gaiug, gohum napisibile tobiŋbiŋal gotopiti tophəpəhw!”* Gobətah ei, gusaḅ səhoti ke nəsaŋol husur nalo siGot, avil gaiug goḅur kotov nalo nəboŋ gotokel mai alatan ke liŋos ginau.” ⁴ Alat lotoil təban luke, “Imabe gotosor tosa hən abiltihai tutumav siGot?” ⁵ Ale aPol ike, “Aŋagw gail, nəsaləboii ke tovi biltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hən avan ideh toil a mō hən nəvanuan sam̄ gail.’”*

⁶ Nəboŋ aPol tokəta ləboii ke galevis am lovi Farisi, ikai van hən nəsSanhitrin ke, “Aŋagw gail, novi Farisi sua, notovi anaton siFarisi gail. Lukot hən ginau husur nə-vatvat-viri-an mai na-le-məhat-an dan nəmatan!”* ⁷ Nəboŋ tokəmaienan, naFarisi gail mai naSattiusi gail lotubət sor ḅalḅal ale nəbonḅonan egəm nətarhət eru. ⁸ (NaSattiusi gail luke səkad na-le-məhat-an dan nəmatan, səkad aŋel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodəlomi ke ikad galen piŋi.)* ⁹ Na-sor-ḅalḅal-an iwal habat. Galevis lotovi hai pusan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule məhat, lusor ḅal habat ke, “Namtsəsəḅ natideh tosaḅ len ategai. Hum ma nanunun ideh o aŋel ideh māu tosor maii.”

¹⁰ Nəboŋ lotosor ḅalḅal van, nakomada emətahw ke, dereh lisah pəpəs aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len nədanjan salito lesəhar kuvi dan nəsSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

¹¹ Len mariug enan Nasuḅ eil təban aPol ike, “Gitah gat nələm̄! Gukel kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən nəmatan siPol

¹² Len nadudulan naJu gail luḅonḅon, luta gat na-kel-gati-an ke lukolkol hən nəhanan mai namunan van vəbar nəboŋ ləbigol aPol ḅimat. ¹³ Nəvanuan lotoḅonḅon len na-sor-utaut-an enan lusəḅur səhor 40. ¹⁴ Luvan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō seju gail ale luke, “Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namḅbigol aPol ḅimat. ¹⁵ Imaienan, gamito mai nəsSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesəhar aPol van hən gamito surān ke məḅbike məḅisaḅ nakitinan am husuri. Namtoutaut hən namḅbigole ḅimat a tahw hən ḅibar gamito.”

¹⁶ Nəboŋ ailəon ulumān matmat siPol tosəsəloŋ hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eḅis lan ale ikel uri mai aPol. ¹⁷ APol ekis nasenturion sua gəmai ale ike, “Gesəhar nəmantuhmar egai van hən nakomada samito hən ḅikel ur natsua mai atenan.” ¹⁸ Na esəhari van hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, “APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesəhar nəmantuhmar egai gəm hən gaiug. Ikad natsua hən ḅikele mai gaiug.” ¹⁹ Nakomada etəgau navəlan ailəon aPol, elivi hən arḅisor səḅolaru. Eusi ke, “Guke gikel ur nəsa mai ginau?” ²⁰ Isor vari ke, “NaJu gail ludam̄ mai galit gabag ke, pelan dereh leus gaiug hən gəḅesəhar aPol vi pan van hən nəsSanhitrin hən ləḅisaḅ nakitinan am husuri, be logəgəras. ²¹ Sagedəlom galito. Lalunān lotosəḅur səhor 40 lususuah, toh vir nagəmaian siPol. Lukel gati ke salihan, salemun vəbar ləbigol aPol ḅimat. Gagai loutaut vir gaiug ke gəḅidam̄ hən nəsa lotousi.” ²² Imagenan, nakomada enan ike nəmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginau.”

APol ivan hən aFeliḅs a Sisarea

²³ Beti ekis nasenturion eru gəmai, ike, “Məreutaut hən nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nəsaran lotovi 200 hən ləḅevi Sisarea len namityal tomələpat daməŋ len mariug. ²⁴ Məreutaut hən nahos vir aPol, ale səhar aPol van hən aFeliḅs tovi gavna ei.”

²⁵ Itos naləḅulat maiegai ke:

²⁶ Ginau notovi Klautius Lisias nutos nategai van hən aGavna tovoi, aFeliḅs: Ivoi.

²⁷ NaJu gail lutah gat ategai hən ləḅiḅabuni. Nəboŋ notosabi ke tovi uleRom, ginau mai nasoltia gail namtuvan həni ale nulav kuvi dan galito. ²⁸ Husur ke notoke neləḅoi nəsaan lotoke togole, nosəhari van hən nəsSanhitrin salito. ²⁹ Nusabi ke lotokot həni husur na-sor-ḅalḅal-an hən nalo salito, be nəmatan o naim ḅəbanjis sanor hən nəsa lotoke togole.

* 23:3: Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən abiltihai tutumav * 23:5: Exo 22.28 * 23:6: Uman 26.5; Flp 3.5 * 23:8: Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

³⁰ Nəboŋ notosəsəloŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an hən ləbēmədas ategai, vəha-sua ŋai nosəvati van hən gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nəsaan lotonau ke togole. Sipa.

³¹ Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losəhar aPol vi Antipatris. ³² Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal. ³³ Nəboŋ lotobar naut a Sisarea lulav nalobulat napisulan mai aFeliks tovi gavna ei, ale loriŋ aPol len navəlan. ³⁴ Nəboŋ aFeliks toʔuruy nalobulat, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəboŋ tosəsəloŋ həni ke tovi uleSilisia, ³⁵ ike, “Dereh nikot hən gaiug nəboŋ alat lotosor tas gaiug ləbībar naut egai.” Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekətkəta kəkol hən aPol len nəbilitim siHerot, gai toum həni tia sutuai.†

24

APol len nakotan siFeliks

¹ Len nəboŋ torim tohusur enan, abilitihai tutumav, aAnanias, egəm mai galevis lotoil a mo seju mai avan sua, nahəsan aTertullus tovi ulumān tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsa lotoke likot hən a Pol sile. ² Nəboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etubat sor tas aPol, ike, “aFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam hən nautautan namtohəhəvur hən natəmat topat tobəlav mai natgalevis gotogəgel həni tovoi len nəkantri egai. ³ Akis len naut piŋi namtosipa hən nəsa gotogole, aFeliks gotoyalyal. ⁴ Nomətahun nəbigoŋ gəbivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəloŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

⁵ “Ategai, namtusabi ke tovi ulumān namədasian togol nə-bəl-mətahuni-an len naJu piŋi len navile a pan kavkav. Eil a mo hən naluʔoh lotosab,* lotohusur ahai pusan ta Nasaret.* ⁶⁻⁸ Ategai igol risi hən tomədas naim siGot hən tobŋiŋbiŋjal len nəhon aGot, imagenan namtutah gati. Nəboŋ gəbėusi, dereh gisabi ke, natit piŋi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin.”†

⁹ NaJu gail ei luḃon mai aTertulus, luke nəsa tokele ekitin.

APol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

¹⁰ Nəboŋ agavna totinuh van hən aPol hən biŋor, aPol ikel mai ke, “aFeliks aGavna, noləboi ke, len nasihau tosoḃur gotopəpəhun nanoran dan nəsaban len nəkantri egai tia. Imaienān nohəhəvur hən nəbiŋor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin. ¹¹ Sədaŋ hən gəbisabi ke, səbar nəmariboŋ tovi 12 tovan, novi məhat vi Jerusalem hən nəbilotu. ¹² Naut kəmas nəsa lotokele, ləsəsabi ke notosor ḃalḃal mai avan ideh, ləsəsabi ke notogol nadədarŋəḃuan len naluʔoh len naholəvat todar vis naim siGot, len naim nabonḃonan seju ideh o len naut ideh len nəbilitivile. ¹³ Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodədas ləbėvusan nakitinan hən nəsa lotokele. ¹⁴ Nukel ləboi nategai mai gaiug ke, nulotu hən aGot setəmanamit ta sutuai hən Naḃisal siNasub alategai lotoke tosab. Nodəlom natit piŋi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail. ¹⁵ Surŋan nəsa alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nəboŋ aGot biŋol na-le-məhat-an dan nəmatan hən alat lotonor mai ləsanor.* ¹⁶ Imaienān nohisi ke nəlogw imasil len nəhon aGot mai nəvanuan piŋi tabtab.

¹⁷ “Husur nasihau tosoḃur notəlmam hən nəbėviol hən nəvat mai nəvanuan sagw gail lotonidol ale hən nəbetutumav. ¹⁸ Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notovevu tia, lusab ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluʔoh, səkad nadədarŋəḃuan ideh.‡ ¹⁹ Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, ləbeləboi natideh notogol tosa, ivoi hən ləbitoh gegai len nəhoḃ. ²⁰ Galit gabag māu, likel mai gaiug natideh sanor lotosabi len ginau nəboŋ notoil len nəhon nəSanhitrin salito! ²¹ Surŋan ma tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len nabonḃonan salit ke, ‘Lukot hən ginau daməḃai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!’ ”*

²² Beti aFeliks toləboi masuʔ hən Naḃisal siNasub, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisia, nakomada ḃegəmai, nerin na-sor-sabi-an sagw husur gaiug.” ²³ Ale ikel mai nasenturion

† **23:35:** Naim enan, aHerot toyalal eum həni.

* **24:5:** Nalo siRom idam hən nalotuan galevis ŋai. Tertulus ike naḃisal siYesu Nasub sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur naḃisal siNasub aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todam həni husur epitpitəv hən nalotuan seju gail.

* **24:5:** Mat 2.23 † **24:6-8:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: Namtuke namtikot həni len nalo sinamito 7 be nakomada, aLisia, egəm lav kuvi dan ginamito len nədaŋan san. ‡ **24:15:** Dan 12.2 † **24:18:** Hən naves 17-18, Uman 21.17-28 * **24:21:** Uman 23.6

ke, tekætkæta kækol hæn aPol be terinj hæn biyaryar kækereh, ale tidam hæn nævanuan siPol gail lekætkæta tæban.

aPol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

²⁴ Næmaribon galevis tohusuri aFeliks egæm mai asoan, nahæsan aTrusilla, tovi Ju sua. Episul hæn aPol begæm hæni ale esæsælonj hæn tosor husur nadælomian len aYesu Kristo. ²⁵ APol ihol husur nanoran, mai nedañan hæn avan ideh bike, “Aoa,” hæn næsaan, mai næbonj aGot bikot hæn nævanuan pisi. Næbonj tokæmaianan, aFeliks emætahw, ike, “Givan bai, næbisab næbonj ideh am, dereh nepisul hæn gaiug hæn gæbegæmai.” ²⁶ Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol bilav nævat maii hæn bimakuv, episul væha-sæbsæbur hæni hæn begæm hol maii.

²⁷ Næbonj nasihau toru togam gole tononj aPorsius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks tolænon ke naju gail lehæhævur hæni, erinj aPol totoh tin len naim bæbanjs.

25

aPol eusi ke aSisa tikot hæni

¹ Len næmaribonj itor husur nagæmaian san len naut a Jutea, aFestus erinj naut a Sisarea vi mæhat vi Jerusalem. ² Len naut enan abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo seju gail, lukel uri mai aFestus næsa lotoke aPol togol tosa. Ale lonjiri ke, ³ bike læbehæhævur hæni, tilav aPol gæm vi Jerusalem. (Lusor utaut hæni tia ke ligol aPol timat len napisal.) ⁴ AFestus isor var galit ke, “Namtotogau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginou nivan ei. ⁵ Imaianan, alat lotoil a mo hæn gamito, lith mai ginou. Bikad natideh tosa len atenan, likel ur næsa togol tosa len nakotan sagw ei.”

⁶ AFestus itoh mai galit len naut enan len næmaribonj sasæhor tomælevtor o tosæjavur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebætah len nakotan ale ike lesæhar aPol gæmai. ⁷ Næbonj aPol togæmai tononj, naju gail lotogæm a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur næsa lotoke aPol togol tosa avil lodædas læbævusan sæhoti ke tovi kitinan. ⁸ APol isor vi tarhæt san gabag ke, “Næsagol natideh tõbur kotov nalo seju gail, tomædas naim siGot o tomædas aSisa.” ⁹ Be husur aFestus toke tigol naju gail lehæhævur, eus aPol ke, “Guke gevi Jerusalem hæn næbikot hæn gaiug ei sil natgalegai a?” ¹⁰ Ale aPol isor vari ke, “Gagai noil a mo len næhai bætbætah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hæn næbikot lan. Gaiug golæboi buni tia ke næsagol natideh tosab van hæn naju gail. ¹¹ Næbigol natideh tosa, tonor hæn næbimat sile, asike nugam dan næmatan enan, avil næsa naju galegai lotokel ke notogol tosa asike bekitin, sækad avan ideh tolæboi berinj ginou len navælalito. Nous ke aSisa tebætah len nakotan sagw.” ¹² Beti næbonj aFestus tosor husur natenan mai esan gail lotokad namitisau, isor var aPol ke, “Gous ke aSisa tebætah len nakotan sam, ale dereh givan hæn aSisa.”

aFestus isor husur aPol mai aAkrrippa aKinj

¹³ Næbonj næmaribonj galevis tovan, aAkrrippa aKinj* mai aPernis tovi avavinen arogæm hæn naut a Sisarea hæn arbike, “Ivoi,” ale arbelælav mai aFestus. ¹⁴ Arutoh ei næmaribonj isoþur ale len natoñan sælaru aFestus isor husur nakotan siPol mai akinj, ike, “Ikad avan sua aFeliks torinj len naim bæbanjs gegai. ¹⁵ Ale næbonj nototoh len naut a Jerusalem, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mo seju gail, lukel mai ginou næsa lotoke aten togol tosa ale lous ke ginou nisab sæhoti ke timaspanis. ¹⁶ Nukel mai galit ke, savi navide silat aRom hæn læberinj avan ideh len navælan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad næbonþonan mai alat lotosor tasi hæn bisor vi tarhæt san gabag. ¹⁷ Imaianan næbonj lotogæm bon gegai, næsavælo be pelan han rjai nobætah len nakotan, ale nukel ke lesæhar aPol gæmai. ¹⁸ Næbonj alat lotosor tasi lotoil, læsakel ur natideh gai togol tosa hum notovatvat viri. ¹⁹ Be lusor tastasi husur næbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahæsan aYesu, aPol toke tomaur. ²⁰ Husur næsalæboii ke timabe hæn næbæpuspus kitev nakitinan husur natgalenan, nous aPol ke bæhæhævur mau ke tevi Jerusalem hæn bikot ei sil na-sor-tastasi-an galenan. ²¹ Avil næbonj aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa, nukel ke letægau gati vir næbesævati van hæn aSisa.” ²² AAkrrippa ikel mai aFestus ke, “Ginou am nuke nesæsælonj hæn atenan.” AFestus ike, “Pelan beti gesæsælonj hæni.”

aPol len nahon aAkrrippa

²³ Na pelan han aAkrrippa mai aPernis arogæm len navivan totibau hæn arþipat gælar mæhat, aroþis len narum hæn næbonþonan. Nakomada gail mai nævanuan totibau gail len navile, lutah mai gælaru. Beti aFestus ikele ke lesæhar aPol gæmai. ²⁴ Ale aFestus ike, “Akrrippa aKinj mai galit lototoh mai ginamito, mætoris ategai. Naju gail pisi lous taltal hæn ginou len

* **25:13:** aHerot Akrrippa egai evi anatum aHerot Akrrippa togol ajemes avan aþon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

naut a Jerusalem mai gegai hœni, lukai ke sanor hœn bimaur am. ²⁵ Nœsœsabi ke togol natideh hœn ðimat sile. Ale nœboŋ toke tivan hœn aSisa, noriŋi ke nesœvati van. ²⁶ Avil nœsalœboi ke nitos nœsa husur ategai van hœn aSisa. Imaienan nosœhari gœm a mŋo len nœhomit pisi, mai gaiug mœu Akrippa aKiŋ. Nœboŋ namtœus nausian gail van hœni hum ma nœbisab natideh hœn nœbitos gati. ²⁷ Husur len nœnauan sagw sanor savoi hœn nœbesœvat avan ideh notobœniŋis gati van, be na-tos-gati-an hœn nœsa togol tosa œbuer.”

26

APol isor mai aAkrippa

¹ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Gisor mœs gaiug gabag bai.” Ale aPol ibar hœn navœlan, etubat sor vi tarhœt san gabag ke, ² “Len nœhom damœŋai, nohœhaœur hœn nœbisor vi tarhœt sagw gabag. Nisor tas nœsa nœju gail lotokel ke notogol tosa. ³ Nohœhaœur husur gaiug, aAkrippa aKiŋ, golœboi navide pisi mai na-sor-bœlbal-an seju gail. Imagenan nonjir gaiug ke, gesœsœloŋ mœdau vir ginau. ⁴ Nœju pisi lolœboi navide hœn nœmauran sagw nœboŋ notokœkerekh vœbar damœŋai, len natubatan len nœmauran sagw nœboŋ nototoh mai nœvanuan sagw gail, ale len naut a Jerusalem. ⁵ Galit lœbikœ lœbikel uri, lolœboi ebœlav tia ke notovi Fariŋi sua ale naFariŋi gail ludaŋ hœn lœbehusur pis navide hœn nalotuan seju gail.* ⁶ Damœŋai noil len nakotan husur nœ-vatvat-viri-an sagw len nœsa aGot tokel gati mai atœmadat ta sutuai. ⁷ Nakel-gati-an enan, nahœmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoh, ale ludaŋ len nalotuan van hœn aGot tabtab mœsi. Bathut nœ-vatvat-viri-an enan, nœju gail lukot hœn ginau, aKiŋ. ⁸ Imab mœtsalœboi mœtbedœlomi ke aGot togol alat lotomat lule mœhat dan nœmatan? ⁹ A mŋo ginau am nunau ke nimasgol natit tisobœur hœn nœbœmœdas nahœsan aYesu ta Nasaret. ¹⁰ Ale len naut a Jerusalem nugol imaienan. Abiltihai tutumav gail lulav nœ-dam-hœni-an mai ginau ale nokœkol gat alat siGot len naim bœbœniŋis, ale len nakotan nudam hœn nœmatan hum nœpanisemen salito. ¹¹ Len naim nabœnœbonan pisi seju nœpanssem galito vœha-sœbsœbur, nohisi ke galit ideh lœbisor mœdas nahœsan aYesu. Nœlogw epœŋas galit hum notovinvinu ale nomœdas tabtab hœn galito van vœbar nabiltivile gail a tut.*

APol isor husur nœpairan san dan nœsaan (Uman 9.1-19, 22.6-16)

¹² “Len nœyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nœdaŋan sebiltihai tutumav gail ale nukad nalœbulat hœn nœ-dam-hœni-an salito. ¹³ AKiŋ, len natubliat, nœboŋ notohusur napisal, noris namliat togœm len nœmav tomial sœhor namityal, tomias ginau mai alat lotoyar mai ginau. ¹⁴ Ginamit pisi namtuteh len tan, beti nosœsœloŋ hœn nadoldol tosor mai ginau len nasoruan seIprou gail ke, ‘Sol, Sol, gomœdas tabtab hœn ginau hœn nœsa? Nœboŋ gotomœtahun ginau, gaiug sœbœm gœsœnah hun nabuluk tosœvat nœhai tokan, amahean toturi hœni hœn bœiyar bœnor.’ ¹⁵ Nœusi ke, ‘Gaiug ase Nasub?’ Ale Nasub ike, ‘Ginau aYesu gotomœdas bun ginau! ¹⁶ Be gile mœhat, geil len narierŋ gœlaru. Novisi hœn gaiug hœn nœbitabtabuh len gaiug hœn gœbevi vanuan nauman sagw, ale hœn gœbikel kot natit gail gotorisii husur ginau mai natit gail nœbevisi hœn gaiug lan. ¹⁷ Dereh netœgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomœtahun gaiug, nœvanuan sam gail mai alat lœsavi Ju notosœvat gaiug van hœn galit gagai. ¹⁸ Nosœvat gaiug van hœn galit hœn gœbesœŋav hœn namœtalito ale hœn gœbipair hœn galit dan nœmargobut van hœn namliat, dan nœdaŋan siSetan van hœn aGot. Timagenan hœn lœbikad narubatian dan nœsaan, ale hœn lœbikad namilelit len alat lotoveveu husur nadœlomian salit len ginau.’

APol isor husur nauman san

¹⁹ “Imaienan, aAkrippa aKiŋ, nosœsœloŋ husur atenan togœm len nœmav, ale nugol nœsa tokele. ²⁰ Nukel ur mai nœvanuan pisi ke, lipair dan nœsaan salit van hœn aGot, ale nœsa lœbigole timasnor hœn nœpairan dan nœsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metœkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hœn alat lœsavi Ju, nukel uri mai galit am.* ²¹ Husur natenan, nœju gail lutah gat ginau len nahœlavœt todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat. ²² Vœbar damœŋai aGot evi tarhœt sagw. Ale noil gegai, nukel ur nœsa notorisii mai nœvanuan kœmas gail mai nœvanuan gail lotoyalyal. Nœsa notokele epitoœv ŋai hœn nœsa ahai kelkel ur gail mai aMoes lotokele ke tevisi. ²³ Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, telœŋon tisa, ale husur ke tevi nametœkav hœn na-le-mœhat-an dan nœmatan, tikel ur namliat mai nœvanuan sidat gail mai alat lœsavi Ju!)*

* 26:5: Uman 23.6; Flp 3.5   * 26:11: Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5   * 26:20: Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8

* 26:23: 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6

APol eus aAkrrippa hən bīkad nadəlomian

²⁴ Nəboŋ aPol tosor vi tarhət san gabag sal aFestus isor habat kəkol həni ke, “Pol govinu! Na-bīltiləboi-səhoti-an sarŋ igol ke gotovinvinu!” ²⁵ Be aPol ike, “Nəsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nənəuan tovoi. ²⁶ AKiŋ eləboi natgalenan tia, husur enan noləboi nəbəkəmaienan maii. Nunau ləboii ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan ləsavisu hum lotosuah be lovisi pərpə. ²⁷ Akrippa aKiŋ, godəlom nəsa ahai kelkel ur galit lototos gati a? Noləboii ke gotodəlomi.” ²⁸ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Len namityal tomtidol maiegai, gunau ke gotoləboi gəbigol ke nəbəkəm vi Kristen a?” ²⁹ APol isor vari ke, “Nous aGot ke len namityal tomtidol o tobəlav, savi gaiug ŋai be galit pisi am lotosəsələŋ hən ginau daməŋai, legəm surŋan ginau! Avil natsen galegai ebuer.”

³⁰ Beti aKiŋ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətah mai galito, galit pisi lule məhat. ³¹ Nəboŋ lotoriŋ narurŋ enan lukel mai galit gabag ke, “Atenan sagol natideh tonor hən bimat o bītoh len naim bəbəŋis.” ³² AAkrippa ikel mai aFestus ke, “Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, taləboi tavivile.”

27*APol iwol vi Rom*

¹ Nəboŋ aFestus toriŋi ke namtbīwol vi Itali, loriŋ aPol mai galevis lotobəbəŋis am len navəlan nasenturion sua, nahəsən aJulius, tovi gai sua len Nabīltiłuoh Nasoltia SeSisa. ² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke bīwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotuət wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito. ³ Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi hən aPol, idam hən ke aPol bīvahut van hən nabubur san gail hən ləbəkəkəta təban. ⁴ Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuəh tarhəbab a Saiprus husur nəlan əvuv gol ginamito. ⁵ Nəboŋ namtuwol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tonəŋ, namtubar naut a Mira a Lisia. ⁶ Len naut enan nasenturion isaə nəwag wolwol sua ta Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan. ⁷ Len nəmaribəŋ isobur namtuwol manmaneh. Namtohusur nabitas a Knitus be nawolan idan masuŋ. Pəpadaŋ hən naut a Knitus nəlan əvuv gol nəgaman sinamito ale namtuwol tarhəholoul a Krit səhor nabuŋon a Salmone. ⁸ Nawolan sinamit husur nabitas enan idan vəbar naut sua nahəsən tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadaŋ hən nabiltivile a Lasea.

⁹ Nəmaribəŋ isobur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan husur Nəboŋ hən Nabəbəŋan* tu ivan tia. Imaienan aPol ikel nalələgauan mai galit ¹⁰ ke, “Laluŋan, noris ke dereh nawolan egai tidan habat ale natit tisoəbur timasig, savi nəkako mai nəwag ŋai, be nəmauran tisoəbur am.” ¹¹ Avil nasenturion sadəlom masuŋ hən nəsa aPol tokele, esəsələŋ hən ahai wolwol mai amahean nəwag wol ŋai. ¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən namtbītoh lan len nahəbati naut susus, isobur len galit pisi luke namtiwol dani hən hum ma namtbībar naut a Finiks hən namtbītoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut susuahan tokəta vi nəsutwes mai nanotwes.

Nəlan paru

¹³ Nəboŋ nəlan toŋvuv kəkereh len nasaut, lunau ke ləbībar naut a Finiks ŋa loliv naga, lotuət wol tukot pəpadaŋ hən naholoul a Krit. ¹⁴ Avil sədareh nəlan paru, nahəsən aNotis, əvuv idan tukot len naholoul a Krit gəmai. ¹⁵ Husur nəlan iŋvas nəwag wol gol ke edədas bīwol len nəlan topat gol nəhon maiean, namtupair, sarmar mai nəlan. ¹⁶ Nəboŋ namttogam tarhəbab len natuhholoul, nahəsən a Kauta, namtoləboi namtbəliv natuhbət vi məhat len nəwag wol, naut kəmas ke todaŋ, ale namtubaŋis gati. ¹⁷ Nəboŋ tovi məhat tonəŋ, lopis garu hən nəwag wol hən nabiltiəhu hən asike bīmaŋul. Beti husur lomətəhw ke likos len nasəhau a Sirtis, lubar hən nəlai tovi aga, ale nətas isar hən galito, nəwag wol igam mədau. ¹⁸ Nətas ekur habat hən ginamito gol ke pelan han lotuət bubulan nəkako len tas. ¹⁹ Ale len nəmaribəŋ totor han lubar hən nahudhutit hən nəwag len tas hən navələlit ŋai hən ləbīmaur. ²⁰ Len nəmaribəŋ isobur namityal mai namteso gail ləsavisu. Nəlan paru iŋvas habat hən ginamito van gol ke namtsadəlomi am ke namtbīmaur.

²¹ Nəboŋ ebəlav ləsəhan, beti aPol ile məhat, ikel mai galit ke, “Laluŋan, ivoi mətəsəsələŋ hən nalələgauan sagw. Asike mətəwol dan naut a Krit, natit gail hən nəwag asike lətəmaŋulŋul, asike lətəmasig. ²² Be nukel mai gamit ke, ivoi mətətəgau gat nəlomito husur nəmauran samito asike imasig, nəwag wol ŋai dereh timasig. ²³ AGot tovi esagw notoum san, nino len mariug aŋel san eil təban ginau ²⁴ ike, ‘Sagemətəhw Pol. Dereh gimaur, geil māu len nakotan seSisa, ale aGot eviol həni mai gaiug tia hən nəmauran salit pisi lotosah len

* **27:9:** Nəboŋ hən Nabəbəŋan evi nəboŋ totibau seJu gail. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. Abiltiəhi tutumav etutumav hən bəbəbaŋ hən nəsaban mai nəsaan seJu gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa nətas isa masuŋ hən nawolan.

nəwag wol mai gaiug.²⁵ Imagenan, lalurnan, mətələnjon tivoi am len nəlomito husur nukad nadəloman len aGot ke dereh tesurnan nəsə tokele mai ginau.²⁶ Be datimaskos len naholoul ideh bai.”

²⁷ Nəboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nəboŋ nətəs tosar hən ginamit tukot len Nətəs Atria, tubloh len mariug alat lotoum len nəwag wol lunau ke lusal gəm pəpadan hən naut ideh.²⁸ Lugol ris nəsarehan hən nətəs, sabi ke namita† han tovi 37. Sədareh lugol ris nəsarehan tətəs, sabi ke namita han tovi 27.²⁹ Lomətahw ke hum ma namtbikos len nəvat, ale lubar hən naga ivat bathuwag beti lusor tuv vir nalennəyal bəgəmai.³⁰ Galevis lotoum len nəwag wol lohisi ke ligam dan nəwag, ale lorin natuhbot vi pan gərəs ke libar hən naga gail dan nəmashuwag.³¹ Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatenan asike ləbitho len nəwag wol, asike mətələboi mətəbimakuv dan nəmatan.”³² Beti nasoltia gail luta kotov nəhau totah gat natuhbot, gol ke isal.

³³ Pəpadan hən naut bilan aPol enir galit pisi ke lihan, ike, “Daməŋ nəmariboŋ evi 14 məttothə van mətəshan, ale nəhanan samit ebuer.³⁴ Imaienan, ivoi ke mitihan natideh hən bevi tarhət samito. Mitimasgole hən mətəbimaur. Husur nasivur ideh len nəkadumit asike imasig.”

³⁵ Nəboŋ tokəmaienan tonon, len nəholit pisi ilav nabəta, esipa len aGot, ebuer nabəta ale etubat hani.³⁶ Galit pisi lələŋon ivoi am len nəlolo ale luhan.³⁷ (Ginamit pisi len nəwag wol enan namtovi 276.)³⁸ Nəboŋ lotohanukub tonon, lobubulan nawit len tas hən biŋol nəwag wol bəmələla.

Nəwag wol ikos, imaŋpulpul

³⁹ Nəboŋ naut tolan, ləsarīs ləboi naut be lokəta bunus naburhuut sua tokad nabion lotoke ligol nəwag wol tikos lan, be ləsaləboi ke timaienan o ledədasi.⁴⁰ Na luta kokotov nəhau hən naga gail hən ləbipat butitas. Nəboŋ lotogol nauman en sal, lusah rubat nəhau gail lotopis gat nəvos wolwol gəlaru hani. Beti loliv nəlai mashuwag vi məhat hən nəlan bevuvi, ale luwol vahut bitas.⁴¹ Lubar naut nawilel tolev ale lukos. Nəmashuwag edədas bərus be nabiltitas ivas nəbathuwag van van vəmaŋpulpul.⁴² Nasoltia gail lusor utaut hən ləbiŋol alat lotobanjis gat galito limat hən asike ləbēgəgar yav.⁴³ Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas nasor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotoləboi nagəgaran lemələh len tas a mō, gəgar vahut.⁴⁴ Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh lithat gat nətərhai, ideh lithat gat nahudhuwag. Imagenan galit pisi lubar nabitas, lumaur.

28

Len naholoul a Malta

¹ Nəboŋ namttovavut namtusabi ke nahəsən naholoul enan evi Malta.² Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvoī habat hən ginamito. Lotuŋ nəhab, ale lukel nahəhavuran salito mai ginamito.³ APol itariv nəhab galevis, be nəboŋ torinŋ len nəhab, nəmat sua, nəvaipa*, imakuv dan naut topud, hat navəlan.⁴ Nəboŋ alat a Malta lotoris nəmat totahətah len navəlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategi evi naułurnan togol nəmatan. Naut kəmas gai səmat len tas, nagot pəhəvut sidato, aNoran†, asike idanŋ ke timaur am.”⁵ Be aPol ekur kuv nəmat vi lan nəhab ale aPol imaur sal.⁶ Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri ebəlav səbuer. Natideh savisi hani. Ale logəgel hən nənauan salito, lotubat kele ke evi nagot sua.*

⁷ Pəpadan hən naut enan ikad nətan sinəvanuan totibau hən naholoul, nahəsən aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ekətkəta təban ginamit len nəmariboŋ itor.⁸ Len nəboŋ enan atəman aPuplius eməsaḥ. Ipat len nəmēl, epud mai epirpir. APol ivan hənī, isor tuv. Nəboŋ tonon erin navəlan gəlar lan ale imaur.⁹ Husur natenan, galit pisi len naholoul lotoməsaḥ, logəm hən aPol ale lumaur.¹⁰ Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toyalyal gail. Ale nəboŋ namttoutaut hən namtbīwol vi lau, lousan natit pisi bevi tarhət sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahəbati itor namtovi lau len nəwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahəbati naut susus. Ikad Naməlav Larmiḥan‡ tovi namələuah han.¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namttutoh ei nəmariboŋ itor.¹³ Beti namtorinŋ naut enan namtubar naut a Rekiūm. Pelan han nəlan len nəsautwes etəvah, namtorinŋ naut enan, ale hois han

† **27:28:** Len nəboŋ enan ləsəkad namita, lukad nəfatom tovi pəpadan hən namita eru. * **28:3:** Nəvaipa evi nəmat tosa, nəboŋ bihat avan ideh, nabehi han igol ke timat. † **28:4:** ANoran evi nahəsən nagot tovi pəhəvut sua silat a Kris.

* **28:6:** Uman 14.11 ‡ **28:11:** Alat a Kris luke nagot toil a mō salito ikad anatan eru artovi naməlav gəlaru. Nahəsalaru aKastor mai aPoluks

namtubar naut a Puteoli. ¹⁴ Len naut enan namtusab̄ nəvanuan nadəlomian lotous ginamit hən namtbitoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogəm vəbar naut a Rom.

¹⁵ Nəboŋ nəvanuan nadəlomian gail ei lotosəsəloŋ həni ke namttogəmai, logəm van vəbar Nəmaket siAppius mai Naim Nəvŋav Itor^S hən ləbēbubur mai ginamito. Nəboŋ aPol toris galito, eləŋon ivoi am len nələn, ale esipa vi təban aGot.

¹⁶ Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludam̄ hən aPol bitoh səbən len naim sua mai nasoltia tokətəta kəkol həni.

APol len naut a Rom

¹⁷ Len nəmaribəŋ totor tohusuri, aPol ekis naJu gail lotoila a nŋo gəmai. Nəboŋ lotobəŋbən ikel mai galit ke, “Lalumān, aŋagw gail, naut kəmas nəsagol natideh tomədəs nəvanuan sidat gail mai navide setəmadat ta sutuai, naJu gail lutah gat ginau len naut a Jerusalem ale lorin ginau len navəlan alat a Rom. ¹⁸ Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke lerin ginau nivan husur ləsəsab̄ natideh tonor hən nəbimat. ¹⁹ Avil nəboŋ naJu gail lotosor mətahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsəkad natideh hən nabikot hən nəvanuan sagw gail sile.* ²⁰ Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəberis gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsraël, tovi aKristo.”

²¹ Ale lusor vari ke, “Namtsəlav naləbulat ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug. ²² Be namtuke namtesəsəloŋ hən nənauan sam̄ gail, husur namtoləboii ke, nəvanuan gail len naut pisi lusor tas naluvoh egaii hən nalotuan totile.”

²³ Lorin gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isoḅur logəm vi lan naim totoh lan. Tubat dudulan vəbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihəbələn aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləbēgəgel hən nənauan salit husur aYesu. ²⁴ Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsədəlomi. ²⁵ Husur nənauan salit sasua, lotuḅat rin naut enan. Ale aPol isor tətəs am ke, “ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, aIsaiah, ²⁶ ke,

“Givan hən nəvanuan galegai, gike,
 “Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ
     be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
 ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
     be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.”

²⁷ Husur nəkadun alatagai egəm vŋonvŋon,
     pəpadəŋ nədarinjalit eḅulbulol,
     ale namətalit iḅer.

Asike lətəmagenan,
     namətalit takəta ris nəsa notogole,
     nədarinjalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,
     nəlilit taləboi natgalenan,
 ale lətəpair van hən ginau,
 ale nətəgol galit lətəmaur.*

²⁸⁻²⁹ “Ale ginau nuke məteləboii ke, nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, aGot esəvati tia van hən alat ləsavi Ju, ale galit dereh lesəsəloŋ balai!”* **

³⁰ Len nəsihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehəhəvur hən nəvanuan pisi lotogəm həni. ³¹ Ikel ur natohan pipihəbələn aGot, eḅusan husur Nasub̄ aYesu Kristo len na-il-ḅuri-an, ale səkad avan ideh tomədəsi.

§ 28:15: Nəmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hən naut a Rom. Naim Nəvŋav Itor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hən naut a Rom. * 28:19: Uman 25.11 * 28:27: Isa 6.9-10; Luk 8.10 * 28:28-29: Psa 67.3; Luk 3.6 ** 28:28-29: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 29 Nəboŋ tokel nasoruan enan tonor, naJu gail luvan, lusor balbal habat mai galit gabag.

Rom

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Rom

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Rom.

APol itosi hən nəsə?

Itosi hən beʋusan galit ke, nəmatan siYesu igol dattoləboi datb̄inor len nəhon aGot, ale aYesu dereh tevi tarhət sidato hən datb̄ikad nəmauran tovoi.

APol itos nalobulat napisulan egai ʋais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 57 nəboŋ totoh len naut a Korint.

APol itos nalobulat napisulan egai hən beutaʋ hən nəp̄isal san vi lan naut a Rom. Ike tevi tarhət silat siYesu ei, beti dereh tivan hən naut a Spen. Ale aPol isor vəsvəsai nadəlomian silat siYesu mai nəvide hən nadəlomian enan begəgel hən nəmauran silat siYesu. (1.1-16.27)

1) Na-ke-ivoi-an mai naləŋonian siPol (1.1-17)

2) Nəvanuan gail p̄isi loləboi ləb̄imaʋur len aYesu ʋai (1.18-3.20)

3) Nəp̄isal siGot hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito (3.21-4.25)

4) Nəmauran toveveʋ len aKristo (5.1-8.39)

5) Nə-nau-utaʋ-an siGot m̄os alat seIsrael (9.1-11.36)

6) Nəvide silat siYesu (12.1-15.13)

7) Nə-maris-kotovi-an mai na-ke-ivoi-an gail (15.14-16.27)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua seKristo, aYesu, aGot totabtabuh len ginau hən nəbevi hai p̄ispisul m̄os na-kel-uri-an san tovoi. ² Sutuai, nəboŋ aYesu savisi sal, aGot ikel gati ke dereh tikel vəhot na-kel-uri-an san tovoi. Ale ikel vəhoti len nəsə ahai kelkel ur gail lototosi len natosian siGot.* ³⁻⁴ Na-kel-uri-an tovoi ehusr aNaturan aGot, aYesu. Len nəmauran san len navile a pan, ikad nəpasian len nəbathuyah siTevit tovi Kiŋ.* Ale aNunun aGot ikel uri ke tovi aNaturan aGot len nədaŋan nəboŋ togol tole məhat dan nəmatan.* Gai evi aYesu Kristo, aMasta sidato. ⁵ Len gai, aGot eviol kəmas hən navoian mai ginau,* hən nəbevi ahai p̄ispisul m̄os nahəsən aKristo, hən nəbekis nəvanuan dan naluvoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi, hən ləb̄igol husur nəsə tokele bathut nadəlomian lotokade lan.

⁶ Gamit a Rom, mətovi galit galevis. AGot ekis gamit am hən mətəbevi seKristo.

⁷ Ginau aPol, nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit p̄isi a Rom, aGot toləmas bun gamito, gai tokis gamit hən mətəbevi esan səbon.

AGot atəmadato mai Nasuʋ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Naləŋonian siPol hən bevi Rom

⁸ Nuke nikele bai ke, len aYesu Kristo, nosipa vi təban aGot hən gamit p̄isi, husur nəvanuan gail lukel ur nadəlomian samito len navile a pan kavkav. ⁹ AGot notoum san len nəlogw kavkav nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi husur aNaturan ulumfan, aGot eləbooi ke notokitin nəboŋ notokel ke notosor tuʋ m̄os gamit tabtab. ¹⁰ Akis vəbar daməŋai len na-sor-tuʋ-an sagw, nous aGot ke, bələŋoni, dereh tigol nəp̄isal ideh hən nəbēmədoŋ təban gamito. ¹¹ Husur noləŋon masuʋ hən nəberis gamito, hən ke, len nagəmaian sagw, mətəbikad naviolan ideh seNunun aGot hən b̄igol mətəbidan am. ¹² Noləŋon masuʋ hən nəberis gamito hən datb̄igol datbələŋon b̄ivoi am len nəlodat gabag, nuke nevi tarhət samit len nadəlomian samito mai gamit am mətevi tarhət sagw len nadəlomian sagw.

¹³ Bathudud nadəlomian gail, nuke məteləboii ke notonau utaut hən nəbēmədoŋ təban gamito. Nugol vəha-soʋur həni be natgalevis lupatpat gol ginau vəbar daməŋai. Nuke neum samito ale nauman sagw len gamito tikad nəvite hum notokade len alat ləsavi Ju len naut tiltile gail am.* ¹⁴ Noləboii ke aGot eriŋ nauman len ginau ale nimasgole m̄os nəvanuan gail

* 1:2: Isa 52.7, 61.1 * 1:3-4: Mat 1.1 * 1:3-4: Psa 2.7 * 1:5: Len nasoruan ta Kris len naut egai ike ginamito, be alat lotokad namitisaʋ len nasoruan siGot lunau ke tosor husur gai səbon. * 1:13: Uman 19.21

þisi, nēvanuan nābilitvile gail mai auleut gail, alat lotokad nalēboian mai alat lototētān hēni.

¹⁵ Husur natanan, noutaut, nolōḡon nēbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamit a Rom am.

¹⁶ Nahurugw sēsa hēn na-kel-uri-an tovoi. Evi nēdaḡan siGot mōs nē-lav-kuvi-an dan nēsaan silat lotokad nadēlomian: mōs naJu gail a mō, beti alat lēsavi Ju. ¹⁷ Husur na-kel-uri-an tovoi ikel vēhot napīsal hēn aGot ḡigol datbinor len nēhon. Napīsal enan etubāt len nadēlomian van van, inoḡ len nadēlomian. Hum natosian siGot toke, “Len nadēlomian nēvanuan nanoran ikad nēmauran.”*

Nēlol paḡpaḡ siGot van hēn nēsaan

¹⁸ AGot len nēmav evēhot nēlol paḡpaḡ san. Nēlon epēḡas nēsaan silat lotomētāhun aGot, lotopul hēn nēsaan. Galit, len nēsaan salito, losusuan nakitinan.

¹⁹ Galit lolēboi nakitinan husur aGot, bathut igol ipaḡpaḡ hēn galito. ²⁰ Naut kēmas lotodēdas lēberis nēdaḡan san topat vi sutuai mai nāḡoruan san hum aGot; be nēdaḡan mai nāḡoruan san aruḡarḡar len natit þisi togole. Husur len natubatan nēboḡ aGot togol navile a pan, van vēbar damēḡai, nēvanuan gail loris natit aGot togol gail. Imaienan lēsālēboi lēbetētas gol galito. ²¹ Husur ke, naut kēmas lotolēboi aGot maienan, lēsēsal suh nēyalyalan san suḡtan tovi Got, lēsasipa vi tēban. Be nēnauan salito egēm vi ut kēmas, nēnauan salit sēkad nē-nau-lēboii-an lan, lopul hēn nēmargobut ḡai. ²² Lukel ke lotokad namitisau hēn nēmauran tonor, be logēm vi ḡoḡon gail. ²³ Lugel nēyalyalan siGot totoh vi sutuai hēn nēlablab gail lotokad nēnahēnah hēn nēvanuan lēbimat, nēman namēsav gail, narivatvat gail mai natit lotokēkēlah.*

²⁴ Imagenan, aGot eriḡ gaḡulan galito hēn lēḡigol natideh lotolēḡoni len nēlolito, gol ke, len nāḡiḡiḡalan salito, lomēdas nibelit gabag len naitian tosa togolḡole. ²⁵ Lugel nakitinan husur aGot hēn nalibliboḡan. Ale lulotu hēn natit aGot togol gail, lugol lotovi slev salit gail. Lēsālotu hēn aGot togol natgalenan, be gai inor hēn nē-sal-suhi-an van vi sutuai. Ganan!

²⁶ Husur lotogol natgalenan aGot eriḡ gaḡulan galito hēn lēḡigol nāvīde tōḡiḡiḡal ideh lotolēḡoni. Alatrēhāvut salit tu lupair dan napīsal hēn naitian mai asoalit gail hēn lēḡigol naitian mai galit gabag. ²⁷ Len nāvīde tomaienan alalumiān lupair dan naitian mai alatrēhāvut, nēlolit isahsah len galit gabag. Alalumiān lobur kotov nāvīde tonor, lugol tōḡiḡiḡal mai galit gabag. Ale sil nēsaan lotogol gail, nēpanismen tonor hēn nēsa galit sēbolit lotogole ibar galito.

²⁸ Bathut lotonau ke na-lēboi-aGot-an savi natideh, aGot eriḡ gaḡulan galit hēn lēḡitoh len nē-nau-sabsab-an salito. Imaienan lugol nēsa sanor hēn lēḡigole. ²⁹ Logēm pul hēn nēsaan tiltile gail: nāḡoruan sasa, na-lēḡon-masuḡ-hēn-natite-an hēn natite, nāsasaan, lutāḡul bulos avan ideh husur nēsa tokade. Lugolḡol nēmatan, lopul hēn nāvītīvituhan mai nagēḡasan. Lohēhāvur hēn lēḡigol na-lēḡon-isa-an len nēvanuan gail, lukel nēmadun nēvanuan gail, ³⁰ lusor mēdas nahēsālit. Lomētāhun bun aGot, len nāvīvan salit lēsēnau avan ideh am. Nēholit ileleah ale lusor patpat galit mēhat. Lukad namitisau hēn lēbinau tabtab hēn napīsal tovevau hēn lēḡigol nēsaan. Lēsāgol nēsa atata mai anana artokele. ³¹ Len nāvīde hēn nēmauran salito ehum lotomelmel, lobur kotov na-kel-gati-an salit gail, na-lēmas-buni-an eḡuer len galito, nēlolit sēḡaḡis avan ideh, ehum lēsēkad nalolosaan ideh. ³² Lolēboii ke, bathut aGot tonor, ikele ke, nēvanuan gail lotogol nāvīde lotomaienan limasmat. Avil lohusur nāvīde galen sal. Savi natanan ḡai, be lohēhāvur hēn lēberis nēvanuan gail am lēbehusur nāvīde salito.

2

AGot inor len nē-sāḡ-sēhoti-an san gail

¹ Gaiug gotosaḡ sēhoti ke nēvanuan tile am timaspanis, ḡēsālēboi ḡēbetētas gol gaiug, husur gaiug am gusa suḡtan galito. Nēboḡ gotosaḡ sēhoti ke avan ideh timaspanis husur nēsaan san, be gaiug gusaḡ sēhoti ke gaiug am ḡimaspanis, husur gaiug gugol nēsaan toḡitḡitōḡ.*

² Datolēboii ke, nēboḡ aGot tosaḡ sēhoti ke nēvanuan limaspanis sil lotogol natanan, nē-sāḡ-sēhoti-an san inor hēn nakitinan. ³ Imagenan, gaiug, nēboḡ gotosaḡ sēhoti ke galit limaspanis be gaiug ḡohusur nāvīde toḡitōḡ hum galito, ḡunau ke gotolēboi ḡēḡigam yav dan nēpanismen siGot a? Ao! ⁴ ḡēsālēboii ke aGot tovoi masuḡ hēn gaiug a? Gai satutut hēn bēmētāhun gaiug; len nasusumaran, itoh mēdau mai gaiug. ḡēsālēboii a? Hum ma natgalenan lēsavi natideh len gaiug. AGot ivoi hēn gaiug hēn bēsēhar gaiug van hēn nēpairan

* **1:17:** Hab 2.4 * **1:23:** Deu 4.16-18 * **2:1:** Mat 7.1; Luk 6.37. Len naut egai aPol esivoh len naJu gail husur lupatpat galit mēhat sēhor alat lēsavi Ju.

dan nésaan, gəsənuu səhoti a? ⁵ Be gaiug guhaihai, nəkadum̄ ivonv̄on, gomətahun gəb̄ipair dan nésaan sar̄n. Bathut gotomaienan gugol ke nəpanismen sar̄n gabag evivi məhat am, husur nəb̄onj hən nəlol paŋpaŋ dereh tegəmai. Evi nəb̄onj aGot b̄ikel v̄əhot nə-sab̄-səhoti-an san tonor, mai nəpanismen.* ⁶ AGot dereh tilav nəpur̄puraŋ mai nəvanuan p̄isi tinor hən nəsa lotogole.* ⁷ Dereh tilav nəmauran vi sutuai mai alat lotosusumar hən ləb̄igol navoian, lotodaŋ len aGot hən b̄eviol hən nəyalyalan, nə-sal-suh-galito-an mai nəmauran topat vi sutuai. ⁸ Be len nab̄itilol paŋpaŋ san, dereh nəlon aGot t̄ep̄əŋas alat lotonau galit səb̄olito ŋai, ləsagol nəsa nakitinan tokele, be lotopul hən nəsaan len nəmauran salito. ⁹ Na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmauran todaŋ dereh aribar nəvanuan p̄isi lotogolgol nəsaan: naJu gail a mo, beti alat ləsavi Ju. ¹⁰ Be alat lotogolgol navoian, dereh aGot t̄isal suh galito, t̄ep̄utsan nahəsaliito, t̄er̄iŋ natəmat len nəlolito: naJu gail a mo, beti alat ləsavi Ju. ¹¹ Husur nəv̄ide siGot ep̄itov̄ van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.*

¹² Alat ləsəkad nalo siGot be lotogol nəsaan, dereh limasig naut kəmas ləsəkad nalo. Avil alat lotokad nalo be lotogol nəsaan, nalo dereh t̄isaḅ səhoti ke limaspanis. ¹³ Husur savi alat lotosəsəlonj hən nalo aGot togol lotonor len nəhon; be alat lotogol nəsa nalo tokele, dereh aGot t̄er̄iŋ ke galit linor len nəhon. ¹⁴ Husur, alat ləsavi Ju ləsəkad nalo siGot, ləb̄ehusur nəboruan salito ale gol nəsa nalo tokele, ehum lotokad nalo len nəlolito, naut kəmas ləsəsəsəlonj hən̄i b̄onj ideh. ¹⁵ Len nəv̄ide salito imasil ke aGot totos gat nalo len nəlolito, husur nəlolit gail mai nənanuan salit səb̄olit arukel v̄əhot nəsaan mai galito o arukel mai galit ke lotonor. ¹⁶ Dereh aGot tigol natgalelan len nəb̄onj b̄ep̄əp̄ehun navoian dan nésaan len natit gail nəvanuan p̄isi lotosusuani. Nap̄əp̄ehunian enan, dereh t̄er̄iŋ len navəlan aK̄risto aYesu, hum na-kel-uri-an sagw tov̄oi tokele.

Naju gail mai nalo

¹⁷ Be gaiug gotovi Ju, gumabe? Gaiug gudaŋ len nalo siGot, gusor patpat gaiug məhat hum aGot tovi amaheam̄. ¹⁸ Gaiug goləboi nəsa Nasuḅ toləŋoni, goləboi nəsa tonor mai nəsa tosa husur nalo san ev̄usan gaiug. ¹⁹ Len nənanuan sar̄n gunau suluḅi ke gotoləboi gəb̄esəhar nəvanuan gail, lotovi metbesw len nənanuan salito. Gunau suluḅi ke gotohum nam̄ial toləboi b̄em̄ias nap̄isal m̄os alat lototoh len nəmargobut. ²⁰ Gunau suluḅi ke gotovi hai p̄usan m̄os alat lotovi hoḅon mai alat ləsəmatmatu len nadələm̄ian salito. Gaiug gotovi Ju gunau maien hən̄i husur gukad nalo siGot tovi nəkadun naləboian mai nakitinan. ²¹ Imaienan, gəb̄ev̄usan avan ideh gail, imabe gəsəv̄usan gaiug gabag? Gukel uri ke, “Samteḅənv̄ənah!” be gaiug, gov̄ənv̄ənah a? ²² Gukele ke, “Samtigol naitian toḅur kotov nəlahan!” be gaiug, gail naitian toḅur kotov nəlahan a? Gaiug gomətahun bun nələblab gail, be naim nalotuan hən nələblab gail, gov̄ənah lan a?† ²³ Gaiug gusor patpat nalo siGot məhat, be gobur kokotov nalo enan m̄edas nahəsən aGot a? ²⁴ Husur natosian siGot ike, “Gamit m̄ətt̄ovi Ju, naluḅoh hən nəvanuan naut tilahle lusor m̄edas nahəsən aGot sil gamito.”‡

²⁵ Gəb̄igol husur nəsa nalo siGot tokele, na-tiv-dalusi-an seJu evi natit tov̄oi husur ipat len nalo. Be gəb̄eḅur kokotov nalo, na-tiv-dalusi-an sar̄n savi natideh. Ehum gəsavi Ju. Ehum gəsəkad na-tiv-dalusi-an len gaiug b̄onj ideh. ²⁶ Imagenan, alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit ləb̄igol husur nəsa nalo tokele, len nabunusian siGot esum̄an lotokad na-tiv-dalusi-an tia, esum̄an lotovi Ju gail. ²⁷ Ale alat lotogol husur nəsa nalo tokele be ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit dereh lisab̄ səhoti ke, gaiug gotovi Ju gotokad na-tiv-dalusi-an, gimasp̄anis husur gukad nalo be gobur kokotovi. ²⁸ Savi nəp̄asian o na-tiv-dalusi-an nəvanuan tokade len niben togol tovi Ju kitin. ²⁹ Ao. NaJu kitin evi Ju m̄au len nəlon. Ale na-tiv-dalusi-an kitin evi na-tiv-dalusi-an hən nəlon. Na-gol-husur-nalo-an ed̄edas b̄igol na-tiv-dalusi-an kitin len nəlon, ao, aNunun aGot igole. Ale dereh aGot t̄isal suh nəvanuan tomaienān. Nəvanuan gail asike ləb̄isal suhi, be aGot m̄au dereh t̄isal suhi. §

3

¹ Bimagenan, ivoi mabe hən avan ideh bevi Ju? Ivoi mabe hən bikad na-tiv-dalusi-an? ² Ivoi habat len natit p̄isi! Metəkav ikad natsua: aGot er̄iŋ nasoruan san len navəlan naju gail.* ³ Be galit galevis asike ləb̄idaŋ len aGot, gunau ke nə-par-dələmi-an salito igol aGot s̄edaŋ len na-kel-gati-an san gail a? ⁴ Ao! Satimaienan! AGot ekitin, akis igol nəsa tokele, naut kəmas nəvanuan p̄isi lovi vanuan naliblibonj gail. Hum aT̄evit aK̄iŋ tokele sutuai ke,

* 2:5: Zep 1.14-18, 2.2-3 * 2:6: Psa 62.12; Pro 24.12 * 2:11: Deu 10.17 † 2:22: Deu 7.25. Naju gail lomətahun nələblab husur nalo siGot tokai tasi, be lov̄ənoh natit topat len naim nalotuan silablab gail, ale lohəhāvur hən nəvat lotokade len nəb̄onj lotopur̄ hən̄i. ‡ 2:24: Isa 52.5. § 2:29: Deu 30.6. Len nasoruan Ipru namilen Ju o Jutah evi nə-sal-suhi-an. Gen 29.35. * 3:2: Len naut egai aPol ike metəkav, be sakel natideh tovi na-vəha-ru-an tohusuri.

“Nasub aGot, natit pisi gotokele n̄au, ekitin.

Avan ideh b̄ike b̄isor tas gaiug len nakotan,
dereh tisaḅ səhoti ke gotonor, gokitin,
ale dereh gewin len nakotan enan.”*

⁵ Be n̄asaan sidat b̄evusan p̄arḅar h̄an nanoran siGot, datek̄amabe? Datol̄əboi datb̄ike aGot sanor n̄əboḅ topansem gidato a? Ao! Ikad n̄əvanuan lotonau tomaiēnan, ⁶ be n̄ənanuan salit sakitin. AGot asike tanor, asike tal̄əboi tap̄əp̄ehun navoian dan n̄əsaan h̄an navile a pan.

⁷ Ikad n̄əvanuan lotoke, “Be nalibliboḅan sagw bigol p̄arḅar h̄an nakitinan siGot gol n̄əvanuan gail l̄əb̄isal suh n̄əyalyalan san, b̄imaiēnan, imabe aGot ipansem ginau sal sil nalibliboḅan sagw hum tovi saan?” ⁸ Ale n̄əvanuan galevis lusor m̄ədas ginamito. Lukel ke, namtuke, “Namtigol n̄əsaan h̄an n̄əsaan bigol navoian!” Alat lotok̄əmaiēnan, dereh lipanis, ale ivoi h̄an l̄əb̄ipanis!†

S̄əkad n̄əvanuan nanoran ideh

⁹ Ale datek̄amabe? M̄ətunau ke ginamit namttovi Ju, len n̄əhon aGot namtuvui səhor n̄əvanuan tile gail am a? Ao, namtsamaiēnan. Noil hirhir len n̄əsa notokele tia ke, n̄əvanuan pisi, naJu gail mai alat l̄əsavi Ju, galit pisi lugolgol n̄əsaan. N̄əsaan iwol h̄an n̄əmauran salito. ¹⁰ Hum natosian siGot toke,

“S̄əkad n̄əvanuan nanoran ideh,
sasua kasi.

¹¹ S̄əkad avan ideh tokad nal̄əboian kitin,
s̄əkad avan ideh tol̄əḅon ke tel̄əboi aGot

¹² Galit pisi lupair dani,
naḅide salit pisi isa batbat.

S̄əkad avan ideh togol navoian,
sasua kasi.”‡

¹³ “Nasoruan salit isa hum n̄əḅon nab̄irimat tobos n̄ətan.

Namealito igol naḡəḅərasan.
N̄əsa lotokele igol nas̄ənahān,
hum nabehi h̄an n̄əmat togole n̄əboḅ tohat n̄əvanuan.”*

¹⁴ “Nabun̄olit epul h̄an nasoruan nam̄ədasian mai na-m̄ətahun-buni-an.”*

¹⁵ “Lusaḅsavut h̄an l̄əb̄igol n̄əmatan.

¹⁶ Lugol nam̄ədasian mai na-l̄əḅon-isa-an len naut pisi lotovi lan.

¹⁷ L̄əsəl̄əboi l̄əb̄itoh mai n̄əvanuan tile ideh len nat̄əmat.”§

¹⁸ “L̄əsam̄ətahw len n̄əyalyalan siGot. L̄əsənanu.”*

¹⁹ Gidat datol̄əboi ke natideh nalo tokele, ikele van h̄an alat lototoh len nav̄əlan nalo, h̄an n̄əvanuan gail asike l̄əb̄əl̄əboi l̄əb̄ət̄ətas gol galit am, ale h̄an b̄imasil ke n̄əvanuan pisi len navile a pan dereh likot len nakotan siGot. ²⁰ Imaiēnan, avan ideh sal̄əboi b̄inor len n̄əhon aGot husur togol husur nalo. Nalo ipat ḅai h̄an datb̄ebunus l̄əboi n̄əsaan sidato lan.*

Datunor mabe len n̄əhon aGot?

²¹ Be gagai, aGot ev̄əhot naḅisal h̄an datb̄inor len n̄əhon, ale na-gol-husur-nalo-an savi natideh h̄əni. Naḅisal enan, nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail l̄əp̄əhav utaut h̄əni sutuai tia.** ²² AGot eriḅi ke dattonor len n̄əhon n̄əboḅ dattoriḅ n̄əlodat len aYesu Kristo. Imaiēnan h̄an n̄əvanuan pisi lotokad nad̄əlomian. N̄əvanuan pisi l̄əp̄it̄pit̄ov, ²³ husur n̄əvanuan pisi lugol n̄əsaan, ḅa lutoh a tut, a tut masuḅ dan aGot, l̄əsānor kasi h̄an l̄əb̄ibar n̄əyalyalan san. ²⁴ Avil, len naviolan h̄an navoian aGot toviol k̄əmas h̄əni, len aKristo aYesu toḅur n̄əmakuvan sidato, aGot eriḅi ke dattonor len n̄əhon. ²⁵ AGot eviol h̄an aYesu hum naviolan h̄an natutumavan, h̄an n̄əmatan san b̄idakuv n̄əlol p̄arḅar siGot, n̄əlon toḅḅas n̄əvanuan gail sil n̄əsaan salito. Len nad̄əlomian lotokade len n̄əmatan siYesu m̄os galito, aGot erub̄at n̄əsaan salit dan galito. Natutumavan h̄an aYesu igol nanoran siGot ip̄arḅar, bathut ke, satutut h̄an tom̄ətahun galito, ek̄əta səhor n̄əsaan silat ta m̄o, ta sutuai, səpansem galito. ²⁶ AGot igol natgalenan h̄an nanoran san b̄imasil len n̄əboḅ ta dam̄əḅai. Igol tomaiēnan h̄an gai gabag b̄inor, ale h̄an bigol n̄əvanuan l̄əb̄inor len n̄əhon, l̄əb̄ikad navoivoian mai n̄əboḅ lotokad nad̄əlomian len aYesu topanis salito.

* **3:4:** Psa 51.4 † **3:8:** Len naves 5-8, aPol isor var naJu gail n̄əlolit toḅḅas aPol husur lotonau ke aPol tokel ke nalo tovi ut k̄əmas. ‡ **3:12:** H̄an naves 10-12, ris Psa 14.1-3, 53.1-3 * **3:13:** Psa 5.9, 140.3 * **3:14:** Psa 10.7 § **3:17:** H̄an naves 15-17, ris Isa 59.7-8 * **3:18:** Psa 36.1 * **3:20:** Psa 143.2; Kal 2.16 *** **3:21:** Rom 1.17. Len naut egai nasoruan ta Kris sake siMoses, be nalo aPol tosor husuri evi nalobulat torim aMoses totos gail.

²⁷ Imagenan, datoləboi datbisor patpat gidat məhat hən natideh a? Aoa! Datoləboi datbikad navoivoian mai aGot len nalo dattogol husuri a? Ao! Datukad navoivoian mai aGot husur datukad nadəlomian len aYesu. ²⁸ Nəbathusoruan sagw imaiegai ke: len nadəlomian dattokade, aGot erinji ke dattonor len nəhon, savi len nalo dattogol husuri. ²⁹ AGot evi Got seJu gail nja? Be alat ləsavi Ju, gai savi aGot salito a? Evoi! Evi aGot salito am! ³⁰ Husur Got esua nja. Len nadəlomian erinji ke nəvanuan gail lunor len nəhon, naut kəmas lotokad na-tiv-dalusi-an o ləsəkade.†† ³¹ Namilen ke nadəlomian igol nalo evi ut kəmas a? Ao Səmaienan! Nəboj dattorin nələdato len aGot, datugol husur nalo len nakitinan.

4

Nadəlomian siApraham

¹ Ginamit namttovi Ju, ivoi hən namtbinau aApraham tovi atəmanamit ta sutuai. Datbisor husur napisal hən nəvanuan bəgəm binor len nəhon aGot, aApraham isabi ke imabe? ² AGot tāsəb aApraham tanor len nəhon husur natit aApraham togol gail, aApraham təkad natesua hən tasor patpat gai məhat lan. Be səmaienan. Avan ideh saləboi bisor patpat gai məhat len nəhon aGot. ³ Husur natosian siGot ike, “AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran.”*

⁴ Nəvanuan toum, napurpuran san savi naviolan, be evi purpuran hən nauman san. * ⁵ Be datsəmaienan mai aGot. AGot evi aGot torinji ke nəvanuan nəsaan lunor len nəhon. AGot sariinji ke galit lunor len nəhon hum tovi napurpuran hən nauman salito, be erinji ke lunor len nəhon hum tovi naviolan husur nadəlomian lotokade lan.

⁶ Mitinau aTevit tokəmaienan, nəboj tosor husur nahəhəvuran silat aGot torinji ke galit lotonor len nəhon, naut kəmas nauman salit gail. ATevit ike,

⁷ “Alat aGot torubat na-bur-kotov-nalo-an salit gail dan galito,
navoian siGot igol lukab həni.

Alat aGot tokas kuv nəkabut salit hən nəsaan salit gail,

navoian siGot igol lukab həni.

⁸ Evoi, lukab həni, lohəhəvur həni,

husur aGot asike itos gat nəsaan salito gail am hum nəkabut salito.”*

⁹ Be nahəhəvuran enan, ipat mōs alat lotokad na-tiv-dalusi-an nja? Ao! Ipat mōs galito mai alat ləsəkade sal. Husur datuke, “AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran.”* ¹⁰ Be natenan evisi nja? Evisi a mō len na-tiv-dalusi-an siApraham o a tahw lan? Imasil ke aGot erinji ke tovi nəvanuan nanoran nəboj səkad na-tiv-dalusi-an sal. ¹¹ Na-tiv-dalusi-an aApraham tokade a tahw, evi nə-ta-gati-an togol toparpar ke, aGot torinji ke, inor len nəhon. Imaienan, imasil ke aApraham ikad navoivoian mai aGot bathut nadəlomian tokade tia ale na-tiv-dalusi-an san egəm a tahw.* Imaienan aApraham evi atəmalit pisi lotokad nadəlomian be ləsəkad na-tiv-dalusi-an. AGot erinji ke lunor len nəhon bathut nadəlomian salito. ¹² Ale alat lotokad na-tiv-dalusi-an, ləbikad nadəlomian topitov hum nadəlomian aApraham atəmadat tokade nəboj səkad na-tiv-dalusi-an sal, aApraham evi atəman alatenan am.

Len nadəlomian datukad na-kel-gati-an siGot

¹³ Sutuai aGot ikel gati ke tilav navile a pan mai aApraham mai nəpasusan san gail. Nəboj aGot tokel na-kel-gati-an enan, savi husur aApraham togol husur nalo, be husur, len nadəlomian aApraham tokade lan, aGot erinji ke inor len nəhon. * ¹⁴ Husur na-kel-gati-an siGot təpat mōs alat lotogol husur nalo nja, nadəlomian asike tavi natideh, ale na-kel-gati-an enan san asike təsarpoh. ¹⁵ Be nalo igol nəpanismen siGot egəm hən alat lotobur kotovi. Be nalo tabuer, na-bur-kotov-nalo-an am tabuer.†

¹⁶ Imaienan, len nadəlomian nja aGot erinji ke gidat datunor len nəhon, hən datbikad naviol-kəmas-an san, hən nəpasusan siApraham pisi ləbikad nəsa aGot tokel gati. Ale datbikad nadəlomian len aGot sumtan aApraham, dereh datikad nəsa aGot tokel gati, naut kəmas dattovi Ju dattokad nalo o datsəmaienan. Husur aApraham evi tata sidat pisi dattokad nadəlomian. ¹⁷ Hum aGot tokel maui len natosian san ke, “Nugol gaiug govi tata sinaluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail.”* Len nəhon aGot, aApraham evi atəmadato husur ikad

†† **3:30:** Deu 6.4; Kal 3.20. * **4:3:** Gen 15.6; Kal 3.6 * **4:4:** Gəbeum sivan ideh am, nauman gotogole evi nəkabut gai tokade len gaiug, nauman sarf igol gai ikabut sarf. Natenan igol napurpuran sarf savi naviolan, be gai isar gel nəkabut san. * **4:8:** Psa 32.1-2 * **4:9:** Gen 15.6 * **4:11:** Gen 17.9-14 * **4:13:** Gen 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18; Kal 3.29

† **4:15:** Nalo evusan nəsaan sidato, be saləboi bilav kuv nəpanismen sile dan gidato. * **4:17:** Gen 17.5

nadəlomian len aGot tolav nəmauran mai alat lotomat, ikad nadəlomian len aGot tokis nəsa toḅuer, ale natit evisi.

¹⁸ Naut kəmas nə-lon-uri-an, len nə-vatvat-viri-an, aApraham ikad nadəlomian hən bəgəm vi tata sinaluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail, hum aGot tokel maii ke, “Naliliməso gotorisi, nəpasusan sam̄ dereh lisobur maienan.”* ¹⁹ Ale nadəlomian siApraham sateh naut kəmas nədam̄ han pəpadaŋ tovi 100; naut kəmas tonau ke niben pəpadaŋ hən tomat mai aSarah tobutoh.* ²⁰ Gai sariŋ gabulan na-kel-gati-an siGot. Eriŋ nəlon len aGot gol ke nadəlomian san idaŋ am, ale isal suh nəyalyalan siGot. ²¹ AApraham inau ləboii ke aGot eləboi bigol natideh tokel gati. ²² Ale husur nadəlomian san, aGot eriŋ ke tovi vanuan nanoran.* ²³ Natosian enan toke “aGot eriŋ ke tovi vanuan nanoran” səpat mōs aApraham ŋai. ²⁴ Natosian enan ipat mōs gidato am. Ikel gati ke aGot togol aYesu, aMasta sidato, tole məhat dan nəmatan, datḅeriŋ nəlodato lan, dereh teriŋ ke dattonor len nəhon. ²⁵ AGot idam̄ hən nəmatan siYesu sil nəsaan sidato, ale igol aYesu ile məhat dan nəmatan hən datḅinor len nəhon aGot.*

5

Naḅit nadəlomian

¹ Len nadəlomian sidato, aGot eriŋ ke datunor len nəhon. Imagenan, len aMasta sidato, aYesu Kristo, natukad natəm̄at təban aGot. ² Bathut nəsa aYesu togole, len nadəlomian sidato, datobis len navoian aGot toviol kəmas həni, dattoil gəgat lan. Imagenan datikemkem habat husur datuvatvat viri ke dereh datikad nəyalyalan siGot. ³ Savi natenan ŋai. Datikemkem habat len na-ləŋŋon-isa-vəsa-an sidat am. Husur datoləboii ke na-ləŋŋon-isa-vəsa-an iḅan hən nə-dəŋ-ḅuri-an. ⁴ Nə-dəŋ-ḅuri-an igol aGot ehəhaḅur hən naḅide sidato. Ale datḅeləboi aGot toḅəhaḅur hən naḅide sidato, nə-vatvat-viri-an dattokade lan idaŋ am. ⁵ Ale datoləboi buni ke nə-vatvat-viri-an sidato dereh tisarphoh. Husur aGot, len aNunun toviol həni mai gidato, aGot evur san na-ləmas-buni-an san topul len nəlodato.

⁶ Husur aKristo, nəboŋ datsaləboi datḅigol navoian sal, len nəboŋ tonor həni, aKristo imat mōs gidat datsənaui aGot. ⁷ Nəvanuan evis ŋai ludam̄ hən ləḅimat mōs nəvanuan tile, be ludam̄ hən ləḅimat mōs nəvanuan nanoran ŋai. Ale hum ma tokad avan ideh tokad na-il-ḅuri-an hən ḅimat mōs nəvanuan tovoi. ⁸ Be len nəsa togole, aGot igol iparḅar ke toləmas masuḅ hən gidato maiegai ke: nəboŋ dattovi vanuan nəsaan sal, aKristo imat mōs gidato. ⁹ Len nəda hiYesu, aGot eriŋ ke datunor len nəhon. A məhat hən natenan, len nəmatan san, aYesu dereh tilav kuv gidato dan nəlol paŋpaŋ siGot. ¹⁰ A mō, nəboŋ dattovi enemi siGot sal, esəvat aNaton ulum̄an hən ḅimat gel gidato. Nəboŋ togol tomaienān, aGot igol datukad natəm̄at mai navoivoian maii. Ale datḅikad navoivoian mai aGot, dattoləboi buni ke, len nəmauran san len gidato, dereh aYesu tilav kuv gidato dan nəlol paŋpaŋ siGot. ¹¹ Savi natenan ŋai, be datukemkem husur datsəkad nəsasaan am mai aGot. Len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəm̄at mai aGot, gol datohəhaḅur masuḅ.

Atam mai aKristo

¹² Imagenan, nəboŋ aAtam togol nəsaan, nəsaan eḅis len navile a pan, ale naḅit nəsaan evi nəmatan. Imaienan len nəsaan siAtam, nəpasusan san piŋsi logəm vi vanuan nəsaan, lugol nəsaan, ale nəmatan ibar nəvanuan piŋsi.* ¹³ Sutuai, nəboŋ nalo siMoses toḅuer sal, nəvanuan navile a pan lugol nəsaan. Be husur ləsəkad nalo sal, aGot satos gat nəsaan galenan ke tovi nəkabut salito. ¹⁴ Be len nəboŋ siAtam vəbar aMoses, nəmatan iwol hən nəvanuan piŋsi. Naut kəmas ləsəbur kotov nakelean todaŋ siGot hum a Atam toḅur kotovi, naut kəmas natenan, lumat surian aAtam.

Datoləboi datḅenənoḅ hən aAtam mai atesua tohusuri, aKristo. ¹⁵ Be gəlaru arotile, na-viol-kəmas-an siGot etile masuḅ len nəsaan siAtam. Husur len nəsaan siAtam nəvanuan isobur lumat. Be a məhat hən natenan, len naviolan togəm len aYesu Kristo, aGot eviol kəmas hən narubatian dan nəsaan mai nəvanuan isobur. ¹⁶ Ale naḅit na-viol-kəmas-an etile masuḅ hən naḅit nəsaan siAtam. Nəsaan siAtam iḅan hən nəpanismen. Be na-viol-kəmas-an siGot iḅan hən nanoran aGot togol dattokade len nəhon, naut kəmas dattogol nəsaan tosoḅur. ¹⁷ Len nəsaan sitenan, aAtam, nəmatan iwol hən nəvanuan piŋsi, lumat. Be navoian aGot toviol kəmas həni esəhor masuḅ hən natenan. Husur len ategaii tovi aYesu Kristo, aGot eriŋ ke nəvanuan lunor len nəhon. Ale ləḅinor len nəhon maienan, dereh likad nədaŋan mai nəmauran vi sutuai.

¹⁸ Imasil ke naḅit nəsaan sua siAtam evi nəpanismen togəm hən nəvanuan piŋsi. Len naḅide tomagenan, naḅit nategaii tonor aYesu togole, igol nəvanuan piŋsi loləboi ləḅinor len nəhon

* 4:18: Gen 15.5 * 4:19: Gen 17.1, 15-22 * 4:22: Gen 15.6 * 4:25: Isa 53.4-5 * 5:12: Gen 2.17, 3.6, 17-19

aGot mai lëbikad nëmauran kitin. ¹⁹ Nëboŋ aTam togol nësa aGot tokai tasi, nëvanuan isöbör logëm vi vanuan nësaan. Ale nëboŋ aYesu togol nësa aGot tokele, aGot dereh tigol nëvanuan tisoöbur linor len nëhon.

²⁰ Mitinau nalo siMoses. Nalo egëm hën nësaan bëgëm tibau len na-lëboi-sëhoti-an sinëvanuan. Be nëboŋ nësaan togëm tibau, navoian aGot toviol këmas hëni egëm tibau masuŋ am sëhori, ²¹ hën navoian bësëhor nësaan. A më, nësaan mai nëmatan aruwol hën nëvanuan pësi. Be gagai, navoian aGot toviol këmas hëni, iwol hën gidato. Imaienan, len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot igol datunor len nëhon, ale datukad nëmauran vi sutuai.

6

Nësaan sawol, be aNunun aGot iwol hën gidato

¹ Ale datekëmabe? Ivoi hën datbigol nësaan tabtab hën navoian aGot toviol këmas hëni bëtibau am a?^{*} ² Aoa! Satimagenan! Nëmauran hën nësaan dattokade a më imat ebun. Imabe datutoh lan sal? ³ Gidat pësi dattobaptais hën dattotoh len aKristo aYesu, nëboŋ dattobaptais, datumat bönbön maïi len nëmatan san. Mëtsalëboi natenan a? ⁴ Nëboŋ dattobaptais, datumat maïi, datupat maïi len naöbur nëmatan hën datbikad nëmauran veveu hën datbitohot lan. Imaïenan hën datbesëmnan aKristo tole mëhat dan nëmatan len nëdaŋan seTëman toyalyal.*

⁵ Husur, datbëbön mai aKristo maïenan len nëmatan san, dereh datbëbön maïi len na-lë-mëhat-an dan nëmatan san. ⁶ Datolëboïi ke, nëmauran sidato ta më itahëtah maïi len nëhai balbal. Ehum nëlodato itahëtah ei, imat maïi. Imagenan, nëdaŋan nësaan tokade hën towol hën nëmauran sidato imasig. Datsavi slev am hën nësaan. ⁷ Husur nëboŋ dattomat mai aKristo, datumakuv dan nëdaŋan hën nësaan. ⁸ Ale husur dattomat mai aKristo, datodëlomi ke len natahan dattokade maïi, dereh datitoh tabtab. ⁹ Datolëboi buni ke husur aGot togol aKristo tole mëhat dan nëmatan, edëdas bëmat tëtas am. Nëmatan asike iwol hëni böŋ ideh am. ¹⁰ Nëboŋ aKristo tomat, imat vëha-vis? Imat vëha-sua ŋai hën toöbur kotov nëdaŋan hën nëmatan. Be ile mëhat, imaur. Ale gagai len nëmauran enan, itoh mëos nëyalyalan siGot. ¹¹ Imagenan, gamit am, mitimasnau lëboïi ke, nëmauran hën nësaan samit ta më, imat ebun. Ale gagai van, len aYesu Kristo, mitimastoh mëos nëyalyalan siGot len nëmauran veveu mëttokade.

¹² Imagenan, nësaan satiwol hën nibemito. Samtigol husur nalëŋonian hën nibemito lotosa. ¹³ Samtidam kasi nahudhubemit ideh hum natesua tosa hën bëgol nësaan. Aoa! Mëteviol hën gamito mai aGot hum alat lotomat be lotomaur dan nëmatan. Mëteviol hën nahudhubemit gail pësi mai aGot hën lëbigol naïide lotonor len nabunusian san. ¹⁴ Husur nësaan asike iwol hën gamit am, husur mëtsatoh len navëlan nalo be mëtutoh len navoian aGot toviol këmas hëni.

Datovi slev hën nanoran siGot

¹⁵ Datsatoh len nalo be datutoh len navoian aGot toviol këmas hëni. Imabe? Namilen ke inor hën datbigol nësaan a? Satimagenan! ¹⁶ Nëboŋ mëttodam hën mëtbëgol natit pësi avan ideh tokele, mëtogëm vi slev san. Mëtsalëboïi a? Mëtbëlekis hën mëtbëgol nësaan, egëm vi masta samito, ilav gamit vi lan nëmatan. Mëtbëlekis hën mëtbëgol nësa aGot tokele, ilav gamit vi lan nëmauran hën nanoran.* ¹⁷ Be sipa vi tëban aGot! A më mëttovi slev sinësaan, be gagai, len nëlomit kavkav, mëtugol husur nakitinan hën naŋusanan mëttokade. ¹⁸ AGot ëpur kuv gamito dan nësaan tia. Mëtsavi slev sinësaan am. Mëtogëm vi slev sinoran. ¹⁹ Nokëmaïenan len nasoruan këta hën mëtbëboi sëhot naŋusanan sagw. A më mëtudaŋ hën gamit kavkav hën mëtbëvi slev hën naïide tosa totaŋtaŋor mai nësaan mëos mëtbëgol nësaan van am. Gagai mitimasdam hën gamit kavkav hën mëtbëvi slev sinanoran mëos mëtbëkad naöruan siGot.

²⁰ A më, nëboŋ mëttovi slev sinësaan, mëtsatoh len nanoran, nanoran sawol hën gamito. ²¹ Be naïit nëmauran enan, imabe? Gagai nahurumit isa len natgalenan mëttogol gail. Naïit natgalenan evi nëmatan! ²² Be gagai aGot ëpur kuv gamito dan nësaan, hën asike nësaan bëiwol hën gamit am. Mëttovi slev siGot bëti. Husur natenan, mëtulav naöruan siGot, ale naïit naöruan siGot len gamito evi nëmauran vi sutuai. ²³ Husur naŋurpëran hën nësaan evi nëmatan, avil len aKristo aYesu, aMasta sidato, na-viol-këmas-an siGot evi nëmauran vi sutuai.

7

Nasoruan këta togëm len nëlahan

* 6:1: Rom 3.8 * 6:4: Kol 2.12 * 6:16: Jon 8.34

¹ Bathudud nadəlomian, gamit mətələboi nalo. Mətələboii ke nalo ikad nədaŋan hən na-il-a-mo-an nəboŋ nəvanuan tokad nəmauran ŋai. ² Len nalo, napəhəvūt tolah itoh len nəvəlan nəhəvūt san nəboŋ atenan tokad nəmauran sal. Be atenan bimat, alitenan asike itoh len nəvəlan am, imakuv dan nalo hən nəlahan. ³ Imaienan, nəboŋ ahaṽut san tomaur sal, alitenan bilah mai togon, dereh lekis alitenan hən napəhəvūt togol naitian tosa tobur kotov nəlahan. Be ahaṽut san bimat, aliten imakuv dan nalo enan. Ale naut kəmas bilah təkas mai nəhəvūt tile, aliten sagol naitian tosa tobur kotov nəlahan. ⁴ Imagenan bathudud sagw, nokəmaiegai ke: nəboŋ məttoḅon mai niben aKristo len nəmatan san, mətumakuv dan nalo.* Ale gagai mətubon mai atenan tole məhat dan nəmatan hən gidato datḅiṽan hən naṽit siGot. ⁵ Nəboruan dattokade a mo evi nəboruan hən nəsaan. Nəboŋ nəboruan enan towol hən gidato, natideh nalo tokai tasi, enan datoləŋon masuṽ hən datḅigole. Naləŋonian galen lotosa loum len nibedato ale natit pisi dattogole luṽan hən nəmatan. ⁶ Be gagai, gidat dattəḅon mai aKristo len nəmatan san, datumakuv dan nalo tobanjis gat gidato. Imaienan datsahusur naṽisal ta mo, datsagol husur na-tos-gati-an hən nalo am. Gagai, len aNunun aGot, datohusur naṽisal veveu, datugol husur naləŋonian siGot.

Nalo mai nəsaan

⁷ Datekəməbe beti? Nalo isa a? Sadatekəmaienan! Nalo tabuer, asike nətaləboi səhot nəsaan sagw gail. Nəsaləboii ke naləŋonian len nəlogw tovi nəsaan vəbar nalo toke, “Sa-nələm təvənoh natideh.”* ⁸ Be ehum nəsaan tolav nalo enan, ale igol nəlogw epul hən naləŋonian tiltile gail. Husur nalo tabuer, nəsaan asike təkad nədaŋan tomaienan. ⁹ A mo, len nəmauran sagw, nalo savi natideh len ginau. Be nəboŋ notosəsələŋ hən nakelean todaŋ toke, “Sa-nələm təvənoh natideh,” numadhaləboii ke nugol nəsaan, nəsaan imaur len ginau. ¹⁰ Ale len nəsaan nukad nəmatan husur nəsaan epəpəhun ginau dan aGot. Imaienan, nunau səhoti ke nakelean enan todaŋ topat hən bilav nəmauran mai ginau, ilav nəmatan mai ginau!* ¹¹ Bathut len nakelean enan todaŋ nəsaan isab naṽisal hən togəras ginau. Ale len nakelean enan todaŋ, igol numat.*

¹² Mitinau nategai ke: Nalo evi siGot. Ale nakelean todaŋ len nalo evi siGot, inor, ivoi. ¹³ Bimaienan, namilen ke nalo tovoi igol numat a? Aoa! Səmaienan! Evi nəsaan togole. Len nalo tovoi nəsaan ilav nəmatan gəm hən ginau, epəpəhun ginau dan aGot. Husur natenan nalo ivoi, be igol nəsaan len nəlogw ipərḅar, ale noləboii ke nəsaan isa batbat.

Nəbalan len nalo

¹⁴ Datoləboii ke nalo egəm len aNunun aGot, ale ivoi. Be ginau novi vanuan notokad nəboruan nəsaan hən navile eg a pan. Ehum notovi slev hən nəsaan. ¹⁵ Nəsaləboi səhot nəsa notogolgole, husur nəsa notoləŋon nəḅigole, nəsagole. Be nugol nəsa notomətəhun bun nəḅigole. ¹⁶ Be nəsa notogole ḅevi nəsa notomətəhun nəḅigole, nudaṽ ke nalo ivoi.† ¹⁷ Imagenan, savi ginau notogol naten tosa; evi nəsaan togol naut a im san len ginau togole. ¹⁸ Ale noləboii ke səkad natideh tovoi totoh len ginau, namilen ke səkad natideh tovoi totoh len nəboruan sagw hən nəsaan. Husur nuke nigol navoian, be nodədasi. ¹⁹ Nuke nigol navoian be nəsagole. Nomətəhun nəḅigol nəsaan, be enan evi nəsa notogol tabtab həni. ²⁰ Avil nəḅigol nəsa notomətəhun nəḅigole, namilen ke savi ginau am togole, be evi nəsaan totoh tin len ginau togole.

²¹ Imagenan nusab natesua tomaiegai tabtab ke: nəboŋ notoləŋon nəḅigol navoian, nəsaan itah tabtab mai ginau. ²² Husur len nəlon nəlogw noləmas bun nalo siGot, ²³ be nobunus nədaŋan‡ tile am len ginau tobal mai nalo nənauan sagw toləŋoni. Ale nədaŋan enan igol nəsaan topat len ginau, ibanjis gat ginau. ²⁴ O nəmauran sagw isa! Nahəhəvuran ebuer! Ase tilav kuv ginau dan nawolan hən nibegw egai tosehər ginau van hən nəmatan? Ase? ²⁵ AGot səbon! Len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot dereh tigole. Sipa vi təban!

Imaienan, len nənauan sagw novi slev hən nalo siGot, be len nəboruan sagw hən nəsaan novi slev hən nəsaan.

8

Nəmauran len aNunun aGot

¹ Imagenan beti, gagai səkad nəpanismen ideh moṽ alat lotovi seKristo, aYesu. ² Bathut nədaŋan seNunun Nəmauran len aKristo aYesu igol gumakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai

* 7:4: Len naut egai ehum dattovi pəhəvūt ale nəhəvūt sidat imat gol ke datumakuv dan nalo. * 7:7: Exo 20.17; Deu 5.21 * 7:10: Lev 18.5; Deu 4.1, 5.33; Eze 20.11 * 7:11: Gen 3.13 † 7:16: Len naut egai aPol ike nalo ivoi husur emətəhun Debur kotovi, namilen ke eləŋon biḅol husuri. ‡ 7:23: Len nasuruan ta Kris ike nalo, sake nədaŋan.

nəmatan.* ³ Nalo edədas bilav kuv gidato dan nəsaan, husur len nədaŋan sidat səbədoto, datsaləboi datbīgol husur nalo. Avil nəsa nalo todədasi, aGot igole. AGot esəvat aNatun ulumian matmat san hən bəgəm vi vanuan. Ikad niben mai nəboruan sumian gidat dattovi vanuan nəsaan gail. Ale aGot erij nəpanismen sadit lan, hum tovi naviolan hən natutumavan mōs nəsaan sadit gail. Igol nədaŋan hən nəsaan inoŋ. ⁴ AGot igol imaienan, hən natit gail na-tos-gati-an hən nalo tokel ke lotonor ləbisarpoh len gidato māu, hən datbələboi datbīgol pis navide tonor nalo tokele. Gidat datsahusur naləŋonian sidat gail lotosa am, gagai datohusur naləŋonian seNunun aGot. ⁵ Alat lotogol husur nəboruan nəsaan salito, lunau tabtab hən nəsa nəboruan nəsaan toləŋoni. Avil alat lotogol husur aNunun aGot, lunau tabtab hən nəsa aNunun aGot toləŋoni. ⁶ Husur nəboŋ nəboruan nəsaan towol hən nənauan, navite evi nəmatan. Be nəboŋ aNunun aGot towol hən nənauan, navite evi nəmauran mai natəmat. ⁷ Bathut nəboŋ nəboruan nəsaan towol hən nənauan, nənauan enan evi enemi siGot tabtab. Sagol husur nalo siGot boŋ ideh, savi enan ŋai, be edədas bīgol husuri. ⁸ Husur enan, alat lotogol husur nəboruan nəsaan salito ləsaləboi ləbīgol aGot bəhəhəvur.

⁹ Be gamito, mətsagol husur nəboruan nəsaan, mətugol husur aNunun aGot husur aNunun aGot itoh tin len gamito. Be natsua, avan ideh asike bīkad aNunun aKristo lan, gai savi seKristo. ¹⁰ Be aKristo biŋoh len gamito, naut kəmas nibemito dereh limat sil nəsaan, aNunun aGot evi nəmauran veveu mōs gamito husur nanoran, navoivoian məttokade mai aGot.† ¹¹ Ale aNunun aGot togol aYesu tole məhat dan nəmatan biŋoh len gamito, namilen ke, naut kəmas nibemito dereh limat, len aNunun totoh len nələmito, atenan togol aKristo tole məhat dan nəmatan dereh tilav nəmauran mai nibemito.

¹² Imagenan bathudud nadələmian, datimasgol nəsa aGot toləŋoni. Sadatehusur naləŋonian hən nəboruan nəsaan sidato. ¹³ Husur mətəbəhusur naləŋonian hən nəboruan nəsaan, dereh mitimat. Be len aNunun aGot mətəbīgol navide samit tosa gail ləbimat ebun, dereh mitikad nəmauran. ¹⁴ Bathut alat aNunun aGot towol hən galito, galit lovi natun aGot. ¹⁵ Husur aGot səlav aNunun mai gamito hən mətəbevi slev hən namətahwan hən namətahwan biwol hən gamit tətəs am. Aoa! Iłavi hən mətəbəgəm vi natun san gail. Ale gagai datukai van həni ke, “Appa, Tata.”‡ ¹⁶ Nəbonan hən aNunun aGot mai nanunudato ikel koti ke dattovi natun aGot gail. ¹⁷ Ale datbevi anatan san gail, ekitin ke dereh datikad naviolan aGot toutaut həni mōs anatan gail sumian aKristo tokade. Imaienan, datbīhan katəpəl mai aKristo len na-ləŋon-isa-vəsa-an san, dereh datikatəpəl mai len nəyalalan san.*

Nəyalalan ta tahw

¹⁸ Len nabunusian sagw, datbənənoŋ hən na-ləŋon-isa-vəsa-an dattokade gagai mai namənas hən nəyalalan aGot bəvəhəti mai gidato balai, na-ləŋon-isa-vəsa-an savi natideh. ¹⁹ Len nasigariran, natit pisi aGot togol, nəmav, nətan mai nətas mai natit pisi lotosuh lan, natgalen pisi losuh vir aGot bəvəhot anatan gail ləbipərpar. ²⁰ Husur natgalen losuh kəmas, ləsalekis hən lotomaienan be aGot igol lumaienan.§ Igole len nə-vatvat-viri-an ²¹ ke, gail pisi limakuv dan nəbaŋisian hən nəmatan mai namōman mai nəboan, hən ləbīkad nəmakuvan toyalal anatan aGot gail lotokade. ²² Husur datoləboii ke natit pisi aGot togole lokilob vəbar daməŋai, lois bəbbon len napəŋasan, hum napəhəvut topasus. ²³ Savi natanen ŋai, be gidat am datokilob naut kəmas dattokad aNunun aGot hum navit nametəkav hən natit pisi aGot bəviol həni mai gidat balai. Datoŋigarir; datutoh vir nəboŋ aGot bīgol datbevi anatan san gail, nəboŋ bīgol nibedat ləbimakuv dan natit pisi tosa hən ləbəgəm vi nibedat veveu vi sutuai.* ²⁴ Husur datukad nə-vatvat-viri-an enan nəboŋ aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Be datbīkad nəsa datbivatvat viri, savi nə-vatvat-viri-an am. Husur ase len gidato ivatvat vir nəsa tokade tia? ²⁵ Be datbivatvat vir nəsa datsəkade sal, len nə-dəŋ-būri-an datutoh mədau viri.

²⁶ Len navide tomaienan, aNunun aGot evi tarhət sidato husur datsədaŋ. Husur datsaləboi nəsa tonor hən datbisor tuŋ mōsi. Be len nakiloban nasoruan todədas bīkel namilen, aNunun aGot isor tuŋ sidato. ²⁷ Ale aGot tokəta kitev nəsa topat len nələdato, gai eləboi nənauan seNunun, bathut aNunun isor sinəvanuan siGot gail mai aGot, tonor hən naləŋonian siGot.

* **8:2:** Natosian galevis ta sutuai luke, aYesu igol numakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai nəmatan. † **8:10:** Len naut egai namilen səmasil len nasoruan ta Kris. Hum ma tohum nəsa topat tubat len aNunun aGot, o hum ma tovi: nanunumito lukad nəmauran husur aGot erij ke mətunor len nəbon. ‡ **8:15:** Mak 14.36; Kal 4.5-7. Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata. * **8:17:** 2Kor 4.17; 1Pit 4.13 § **8:20:** Nəboŋ aGot togol navile a pan, igol natit pisi hən ləbīgol nəsa toləŋoni, hən ləbīkad navite. Be nəboŋ aAtam togol nəsaan, aGot igol natgalenan asike luvan am hum ta mō, ale losuh kəmas maienan. * **8:23:** 2Kor 5.2-4

²⁸ Ale datoləboii ke len natit p̄isi tovisi hən galito, aGot eum m̄os navoian silat gai toləmas bun galito, gai tokis galito tonor hən nə-nau-utaut-an san.^{**} ²⁹ Husur sutuai tia aGot eləboi alat ləbevi esan gail. Len nənauan san eriŋi ke legəm sum̄an aNatun, hən ke aYesu bevi hai a m̄o tokad aʋan mai aʋavinen tosəbur. ³⁰ Ale alat aGot toriŋi ke legəm sum̄an aNatun, ekis galito. Ale alat gai tokis galito, eriŋi ke lunor len nəhon. Ale alat gai toriŋi ke lotonor len nəhon, eputsan galito hən ləbiyalal maii.

Na-ləmas-masuv̄-həni-an siGot

³¹ Natgalenan ləbimaienān, datekəməbe am? AGot bitah mai gidato, bevi sidato, avan ideh saləboi bewin səhor gidato! ³² AGot salekol gol aNatun. Aoa, eviol həni hən bitat m̄os gadit p̄isi. Imagenan, husur toviol hən aNatun mai gidato tia, dereh teviol kəmas hən natit p̄isi am mai gidato. ³³ Len nakotan siGot ase eləboi beil hirhir ke alat aGot tolekis hən galito, lotogol tosa? Husur evi aGot toriŋi ke lotonor len nəhon! ³⁴ Ase eləboi bikel ke limaspanis? Husur evi aKris̄to aYesu tosor mai aGot m̄os gidato. Evi aKris̄to tomat m̄os gidato, evi aKris̄to aGot togol tole məhat dan nəmatan ale evi aKris̄to tobətah len nətarhət nəmatu siGot. ³⁵ Imagenan, ase eləboi bepəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an seKris̄to enan? Naut kəmas avan ideh bigol nasənanan len gidato, naut kəmas nəmauran sidat bidəŋ, naut kəmas nəvanuan gail ləbēmədəs tabtab hən gidato, naut kəmas nəhanian bebuer, naut kəmas datbimalmal, naut kəmas nəmauran sidat pəpadəŋ hən bīpat len nəmatan, naut kəmas nabu nəbalan bigol datbimat, səkad natideh toləboi bepəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an seKris̄to! ³⁶ Hum nəbe sua len natosian siGot tokele ke,

“Nəmauran sinamito

pəpadəŋ tipat len nəmatan tabtab
m̄os gaiug;

Len nabunusian sinəvanuan gail

namtohum nasipsip hən na-ti-buni-an.”*

³⁷ Be naut kəmas nəsa tovisi hən gidato maienan, len aKris̄to toləmas bun gidato, datowin səhor natgalen p̄isi. ³⁸ Husur noləboi səhoti ke, səkad natideh toləboi bepəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot. Nəmatan mai nəmauran arodədasi, aŋel mai natəmat arodədasi, nəboŋ ta daməŋjai mai nəboŋ begəmai arodədasi, nədəŋan ideh edədasi, ³⁹ nə-səhsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an arodədasi. Səkad natideh len natit p̄isi tosh toləboi bepəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot topat len aKris̄to aYesu, aMasta sidato.

9

Nəvanuan aGot tolekis hən galito

¹ Nokitin. Len aKris̄to nukel nakitinan, nəsalibəŋ. Nəlogw, aNunun aGot totoh lan, mai aNunun aGot, arukel koti ke ² nukad nalolosaan totibau len nəlogw. Noləŋon isa masuv̄ be sasib. Nəlogw itanjis nəbathudud sagw, naJu lotomətahun aKris̄to. ³ Nohəhəv̄ur hən aKris̄to tasemale hən ginəu hən asike nətəvi esan am, m̄os nəbathudud sagw gail, hən lətarŋiŋ nəlolit len aKris̄to. ⁴ Nəbathudud sagw gail lovi alat seIsrael. AGot ipat kuv galito hən ləbevi anatan san gail ale evisi hən galito len namənas hən nəyalyalan san. Ikel na-kel-gati-an mai galito ale ita gat gail len nahəsən. Ilav nalo mai galito. Idam̄ hən lotolotu həni. Ale lopul hən na-kel-gati-an san gail.* ⁵ Lovi nəpasusan siApraham, seIsak mai sijakop. Ale aYesu evisi len nəpasusan enan len nəmauran san len navile a pan. Gai evi Got, nədəŋan san tosəhor natit p̄isi, nə-sal-suhi-an tivan həni vi sutuai! Ganan!

⁶ Sadatike, “Na-kel-gati-an siGot iteh, gai sagol nəsa tokel mai alat a Israel.” Sa-datekəmaienan! Husur len nəpasusan seIsrael p̄isi, isoʋur ləsavi alat a Israel kitin. Ləsavi vanuan siGot. ⁷ Naut kəmas lotovi len nəpasusan siApraham, ləsavi anatan kitin gail. Husur aGot ikel mai aApraham ke, “Len aIsak dereh gikad nəpasusan notokel gati mai gaiug.”* ⁸ Namilen ke, nəpasusan lotovisi len niben aApraham ləsavi anatan aGot, be len nabunusian siGot, nəpasusan lotovisi husur na-kel-gati-an san ŋai, galit lovi anatan aApraham kitin.* ⁹ Husur aGot ikel gati maiegai ke, “Len nəboŋ han, dereh netəlmam, ale aSarah tikad anatan ulum̄an.”*

¹⁰ Savi natenan ŋai. Anatan aRepekah gəlaru artovi məlav arukad atəmalaru esua ŋai, tovi aIsak, atəmanamit ta sutuai. ¹¹⁻¹² Be nəboŋ naməlav arsavisi sal, arsagol natideh tovoi o tosa, aGot ikel mai aRepekah ke, “Ahai a m̄o dereh tevi vanuan nauman sihai a tahw.” AGot

** **8:28:** Natosian galevis ta sutuai luke, Ale datoləboii ke natit p̄isi loun bənbən hən navoian m̄os alat lotoləmas bun aGot. * **8:36:** Psa 44.22 * **9:4:** Exo 4.22; Deu 7.6; Hos 11.1 * **9:7:** Gen 21.12 * **9:8:** Kal 4.22-23 * **9:9:** Gen 18.10, 14. Len naləbulat Natubatan, nəboŋ aGot tokele, ikel ke tetəlmam len nəboŋ enan len nasihau togəmai.

ekəmaianan hən bimasil ke nəboŋ tolekis hən nəvanuan, salekis həni bathut nəsa tovoui o tosa togole. Ilekis hən nəvanuan husur nənauan san ŋai mōs nəsa toləŋoni.*¹³ Hum natosian siGot toke,

“Noləmas bun aJakop

be nomətahun aEsau.”*

¹⁴ Datekəməbe beti? AGot sanor a? Aoa, sadatekəmaianan! ¹⁵ Husur aGot ikel mai aMoses ke,

“Dereh nilolosa hən avan ideh nəbilolosa həni.

Dereh ginau nəlogw titanis avan ideh nəlogw bitanjsi.”*

¹⁶ Imagenan, aGot ilekis hən nəvanuan, savi husur lotoləŋoni, savi husur lotoum todaŋ mōsi, ipat len nalolosaan siGot. ¹⁷ Husur len natosian siGot ikel mai aFero ke, “Nutabtabuh len gaiug hən gəbevi kiŋ hən nədaŋan sagw bīparpar, naut kəmas nəkadum tohaihai, hən nəvanuan ləbikel ur nahəsagw len navile a pan kavkav.”* ¹⁸ Imaienan aGot ilolosa hən avan ideh aGot toləŋon bilolosa həni. Ale nəkadun avan ideh aGot toləŋon bihaihai, aGot igol ihaihai.

¹⁹ Hum ma gəbeus ginau ke, “AGot bigol nəkadun nəvanuan bihaihai, limasmagenan. Na imabe aGot toke lugol nəsaan?” ²⁰ Be gaiug ase? Savi hən gaiug hən gəbisor tas aGot! Nau nategai. Nəbilikoro saus nəvanuan toum həni hən nətan bulau ke, “Imab gotoum hən ginau hən nəbimagegai?”* ²¹ Nəvanuan toum hən nəbilikoro len nətan bulau, nəboŋ tolav nakobhutan bulau sua, eləboi beum hən nəbilikoro sua həni topəhas mai nəbiliwai sual am hən bəriŋ nəpahsago lan. Ipat len gai.*

²² Ale aGot eləboi bigol bimaienan hən nəvanuan. Naut kəmas inor hən aGot bigol nəlol panpanj mai nədaŋan san bīparpar, len nə-daŋ-buri-an itoh mədau mai galit lotogol nəlon topanpanj, alat gai toutaut hən galit mōs ləbimasig, nəpanismen ipat vir galito. ²³ Igol tomaianan hən natibauan hən nəyalyalan san bīparpar hən alat gai tololosa hən galito, alat gai toutaut hən galit tia mōs ləbiḅon maii len nəyalyalan san. ²⁴ Ale alatenan gai tolekis hən galito, gidato datovi galit galevis. Ilekis hən gidato dan nəju gail mai alat ləsavi Ju. ²⁵ Ekəmaiegai len natosian siHosea, ike,

“Alat ləsavi vanuan sagw

dereh nekis galit hən nəvanuan sagw gail.

Ale alat ləsaləboi na-ləmas-buni-an sagw,

dereh nekis galit hən nəvanuan notoləmas bun galito.”*

²⁶ “Ale len naut aGot tokel mai galit ke,

‘Mətsavi nəvanuan sagw,’

len naut enan nəvanuan dereh lekis galit hən

‘anatan aGot gail, aGot tovi nəkadun nəmauran.’”*

²⁷ Avil aIsaiah ikai mōs alat a Israel ke,

“Naut kəmas alat a Israel lusəbur

hum nabion bitas,

evis ŋai dereh likad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen.

²⁸ Bathut, husur nə-səb-səhoti-an san len nakotan,

Nasub aGot dereh tetutut hən bīpansəm piis alat navile a pan.”*

²⁹ Ehum aIsaiah tokele a mō tia ke,

“AMasta hən navəshəsoltia hən nəmav

asike tariŋ nəpasusan sidat galevis tasuh,

dattasumən naut a Sotom,

dattasumən naut a Komorraha

artomasig piisi.”*

Israel ipar dəlomian

³⁰ Beti datekəməbe? Nekəmaiegai ke, alat ləsavi Ju ləsaum sədaŋ hən ləbikad nanoran, navoivoian mai aGot, be len nədəlomian lukade. ³¹ Avil alat a Israel lotoum todaŋ hən ləbigol husur nalo hən ləbīnor, ləbikad navoivoian mai aGot, lodədasi. ³² Lodədasi husur nəsa? Husur ləsariŋ nəlolit len aGot, lorij gat nəlolito len nəsa lotogole. Lupes haḅetw len “nəvat hən na-pes-həbetw-an.” ³³ Hum natosian siGot toke,

“Məteris! Len naut a Sion noriŋ nəvat

* 9:11-12: Gen 25.23 * 9:13: Mal 1.2-3 * 9:15: Exo 33.19 * 9:17: Exo 9.16 * 9:20: Isa 29.16, 45.9

* 9:21: Jer 18.6 * 9:25: Hos 2.23 * 9:26: Hos 1.10 * 9:28: Isa 10.22-23 * 9:29: Isa 1.9; Gen 19.23-28

togol nəvanuan lotopes habətw,
nəbilitivat enan togol nəvanuan lototeh,
ale alat lotoriŋ nəlon lan
asike loləŋon isa sil lotoriŋ nəlolit lan.”†

10

¹ Bathudud nadəlomian, len nəlogw nələŋon masuŋ hən aGot bilav kuv alat seİsrael dan nəsaan salito, ale nutor tuŋ mōs natenan vi təban aGot. ² Ginau noləboi nəbikel koti ke, ludan len na-lotu-hən-aGot-an, be nəpısal lotohusuri savi len naləboian kitin. ³ Lotətan hən nəpısal aGot togole hən ləbikad navoivoian maii, ale ludas pısal salito. Bathut natenan lomətahun nəpısal siGot, lotəgau gat nəpısal hən na-gol-husur-nalo-an. ⁴ Be aKristo igol nalo inoŋ.* İmaienan nəvanuan pısi lotoriŋ nəlolit len aKristo, lukad navoivoian maii aGot.

Nəmauran aGot toviol hən evi sinəvanuan pısi

⁵ AMoses itos husur nəpısal hən na-gol-husur-nalo-an hən nəvanuan binor len nəhon aGot, ike, “Nəvanuan togol pıs nəsa nalo tokele, dereh tikad nəmauran.”* ⁶ Be nəpısal hən nadəlomian hən nəvanuan binor len nəhon aGot imasil. Natosian siGot ekəmaiegai, ike, “Sagikele len nələm ke, ‘ase tevi məhat vi lan nəmav?’ ”† (hən bəsəhar aKristo vi pan hən bevi tarhət sam). ⁷ İkele am ke, “Sagikele len nələm ke, ‘ase tevi pan vi lan naut nəmatan?’ ” (hən bigol aKristo bile məhat dan nəmatan). ⁸ Be savi hən gəbimasgol natgalenan. Natosian siGot ikele am ke, “Nasuruan siGot ipat pəpadan ŋai, ipat len nabuŋom, ipat len nələm.” Enan boh nasuruan hən nadəlomian namttokel uri. ⁹ Nasuruan imaiegai ke: Gəbikel koti len nabuŋom ke, aYesu evi Masta, mai gəbədəłomi len nələm ke, aGot igol aYesu ile məhat dan nəmatan, dereh aGot tilav kuv gaiug dan nəsaan sam. ¹⁰ Husur len nadəlomian enan dattokade len nələdato, aGot eriŋ ke datunor len nəhon. Ale len na-kel-koti-an enan dattokele len nabuŋodato, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. ¹¹ Hum natosian siGot tokele ke, “Avan ideh toriŋ nəlon lan asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”* ¹² Nasuruan enan ipat mōs nəvanuan pısi, naut kəmas lotovi Ju o ləsavi Ju. AGot evi Masta salit pısi, ale ivoi masuŋ hən galit pısi lotousi hən bevi tarhət salito. ¹³ Husur natosian siGot ike, “Nəvanuan pısi lotous Nasuŋ aGot hən bevi tarhət salito, dereh tilav kuv galito dan nəpanismen hən nəsaan salito.”*

¹⁴ Be asike ləbikad nadəlomian len aGot, leus mab hən bilav kuv galit dan nəpanismen? Ale asike ləbesəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur aGot, likad nadəlomian lan mabe? Ale asike avan ideh bikel ur aGot, ləsəsəloŋ hən na-kel-uri-an mabe? ¹⁵ Ale asike aGot bəsəvati, avan ideh tikel uri mabe? Hum natosian siGot toke, “Evi natsua tovoi masuŋ nəboŋ nəvanuan togəm hən bikel na-kel-uri-an tovoi!”* ¹⁶ Be savi nəvanuan pısi lotogol husur na-kel-uri-an tovoi. Husur İsaiah ike, “Nasuŋ aGot, nəvanuan evis ŋai lodəlom na-kel-uri-an sinamito!”* ¹⁷ İmagenan, nasəsəloŋan evi nəkadun nədəlomian, ale nəvanuan gail loləboi ləbesəsəloŋ ŋai nəboŋ avan ideh bikel na-kel-uri-an husur aKristo.

¹⁸ Be nous nategai, losəsəloŋ mau a? Evoi! Losəsəloŋ boh! Hum natosian siGot toke,

“Nadololito ibar
naut pısi len navile a pan,
nasuruan salito ibar
navile a pan kavkav.”*

¹⁹ Be nous tasi ke, alat a İsrael, ləsələboi səhoti a? Evoi! Loləboi! Husur a mō len nabuŋon aMoses aGot ikel mai galit ke,

“Len navoian sagw
van hən naluŋoh naut tiltile gail,
dereh nigol mititabulol bulos galito;
len navoian sagw
van hən naluŋoh hən nəvanuan lototətan
dereh nigol nələmit tıpaŋpaŋ.”*

²⁰ Ale aİsaiah ikad na-il-buri-an, isor siGot, ike,
“Alat ləsadoŋ ginau lusab ginau,

novisi hən alat ləsəus kitev ginau.”*

²¹ Be isor husur alat a İsrael ke,

† 9:33: İsa 8.14, 28.16. Len naut egai, nəvat İsaiah tokel uri evi aKristo. * 10:4: Namilen ke aKristo evurvur nəsa nalo topat mōsi. * 10:5: Lev 18.5 † 10:6: Hən naves 6-8, Deu 30.12-14 * 10:11: İsa 28.16 * 10:13: Jol 2.32 * 10:15: İsa 52.7 * 10:16: İsa 53.1 * 10:18: Psa 19.4 * 10:19: Deu 32.21 * 10:20: İsa 65.1

“Len na-ləmas-buni-an sagw husur nəmaribon kavkav
nosəsa hən navəlagw gəlaru
van hən nəvanuan ləsagol husur nəsa notokele,
nəkadulit tohaihai.”*

11

AGot samətahun alat a Israel

¹ Ale nous nateg beti, aGot emətahun nəvanuan san gail a? Ao, səmagenan! Husur ginau novi auleIsrael sua. Ginau sua len nahəmar aPenjamin len nəpasusan siApraham.* ² Aoa. AGot samətahun nəvanuan san gail gai toləboi galit sutuai tia.* Mitinau nəsa nətosian siGot tokele husur aElijah nəbon tokoblen mai aGot sil alat a Israel. ³ Ike, “Nasub aGot, lugol ahai kelkel ur sam gail lumat. Lulapupul nəmel tutumavan sam gail lumasirsir. Ginau səbögw n̄ai nutoh, ale gagai ludon ginau hən ləbigol nəbimat.”* ⁴ Be na-sor-vari-an siGot imabe? Ike, “Ginau notəgau gat alaluman sagw lotovi 7,000 ləsalotu hən aPaal tovi got gəgəras, bon ideh.”* ⁵ Imaienan len nəbon ta damənai. Len navoian aGot toviol kəmas hən, ikad alat a Israel galevis aGot tolekis hən galito. ⁶ Ale aGot bilekis hən galito len navoian gai toviol kəmas hən, namilen ke salekis hən galito husur natideh lotogole. Be aGot talekis hən galit husur nəsa lotogole, navoian gai toviol kəmas hən asike tavi na-viol-kəmas-an, be tavi napurpuran hən nəsa lotogole.

⁷ Ale imabe? Alat a Israel ləsəsab nəsa lotodonji, ləsəkad nəsa lotoləjonni. Galit galevis aGot tolekis hən galito, lukade. Be galit p̄isi am nəkadulit ivonvon. ⁸ Hum natosian siGot toke,
“AGot igol nəvanuan salit ipat bunbunol,

igol namətalit ləsəkəta,
nədarinjalit ləsəsəələn,

van vəbar nəbon damənai.”*

⁹ Ale aTevit tovi kin ike,

“Nəhanian halit len natev tegəm vi hai tata,

nalevlev ləbibat lan,
nəvat hən na-pes-həbetw-an
mai nəpanismen salito.

¹⁰ Namətalit timotmot

hən asike ləbəkəta,

letəmadehw tabtab

len namələsan hən nəsaan lotovusi.”*

¹¹ Beti neus maieg hən ke, alat a Israel, lupes həbetw hən ləbithə vəmasig māu a? Aoa! Be bathut nəsaan salito, aGot igol nap̄isal hən tolav kuv alat ləsavi Ju dan nəsaan salito, hən alat seIsrael ləbitəbulol bulos galito husur lotoləjon nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan. ¹² Len nəsaan silat seIsrael, aGot ivoi masuʔ hən alat navile a pan. Bathut natehan silat seIsrael, aGot ivoi masuʔ hən alat ləsavi Ju. Bimaienan, alat seIsrael aGot tolekis hən galito, nəbon galit p̄isi ləberin nəlolit len aKristo, navoian siGot dereh tepul səsəhov!*

¹³ Gagai nuke nisor mai gamit mətsavi Ju. Bathut novi ahai p̄ispisul silat ləsavi Ju, nusal suh nauman sagw notogole m̄os gamito. ¹⁴ Nuke nigol nəbathudd sagw gail a Israel nəlolit tevənoh nəsa məttokade, hən aGot bilav kuv galit galevis dan nəsaan salito. ¹⁵ Nəbon aGot topair dan alat a Israel, igol alat navile a pan loləboi ləbikad navoioian maii. Be nəbon bilav təlmam hən alat a Israel, timəbe? Dereh lehum ləbikad nəmauran dan nəmatan!

¹⁶ Datinau nabəta. Nəvanuan gail ləberin nahudhəbətə hum nəhanian metəkav bevi siGot, namilen ke nabəta kavkav evi siGot.† Ale datbinau nəhai, nəharhəte bevi siGot, namilen ke nəpashəte gail am lovi siGot. ¹⁷ Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol, toləbur nəpashəte galevis dani, lohum alat seIsrael. Ale gamit mətsavi Ju, mətohum nəhai oliv lototov lilihai. AGot esəhud hən gamit mai nəhai tomabule hən mətbigel nəpashət lotomabur. Ale gagai mətumaur len nəbathuhai oliv enan. Ehum mətukad nəmauran kitin aGot tokel gati mai aApraham mai nəpasusan san gail. ¹⁸ Imagenan, samtipatpat gamit məhat husur məttogel

* **10:21:** Isa 65.2 * **11:1:** Flp 3.5 * **11:2:** Psa 94.14 * **11:3:** 1Ki 19.10, 14 * **11:4:** 1Ki 19.18 * **11:8:**

Deu 29.4; Isa 6.10, 29.10 * **11:10:** Psa 69.22-23 * **11:12:** Alat seIsrael lomətahun aGot ale len namətahunian enan aGot igol natsua tovoi, ale ləberin nəlolit len aKristo, len natenan aGot dereh tigel natsua bivoi masuʔ səhori am.

† **11:16:** Num 15.19-21. Len naut egai nəbon tosor husur nabəta, isor husur navide aGot tokel mai alat seIsrael ke, nəbon lotomabul nəhol, len nəmatuan, nəhanian metəkav evi siGot, mai nabəta metəkav lotopani evi siGot. Ale nabəta metəkav bevi siGot, namilen ke nabəta p̄isi evi siGot. Namilen ke, aApraham mai anatan mai aməhaiəbən ləbevi siGot, ale nəpasusan salit gail, galit tu lovi siGot.

nəpashəhai len naut lotomaður lan. Mətovi nəpashəhai ɲai. Nəkadhuhai səmaur len gamito, gamit mətumaur len nəkaduhai. ¹⁹ Hum ma gəb̄ike, “Nəpashəhai gail, aGot ilaḅuḅur gail hən nəbigel galito.” ²⁰ Ekitin. Be aGot ilaḅuḅur galit husur ləsəkad nadələmian lan, ale gumaur husur gotokad nadələmian lan. Sagipatpat gaiug məhat, be gemətahw. ²¹ Husur aGot ḅilabuḅur nəpashət gail lototov len nəhai husur ləsəkad nadələmian lan, asike gəb̄ikad nadələmian lan, dereh tilaḅur gaiug am.

²² Mitinau navoian mai nədaɲan aGot togole hən nəvanuan. Igol idaɲ hən alat lototeh, be gəḅerij nəloḿ tabtab len na-gol-na-voi-an san, dereh tigel navoian hən gaiug. Asike gəḅimaianan, dereh tita kuv gaiug. ²³ Ale alat seIsrael ləḅipair dan nə-par-dələmi-an salito, dereh aGot tesuhud hən galit len nəhai. Husur aGot eləboi ḅesəhud təlmam hən galito len nəhai. ²⁴ Namilen imaiegai. Gaiug gohum nəpashət nəhai oliv totov lilihai, aGot tota kivi, ale toshud həni len nəhai gai tomabule len nəhol san. Savi nəvide kitin hən nəhai hən nəpashəhai sua ḅitov len nəhai tile am. Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol san, alat seIsrael lohum nəpashəte gail. Ale emədmədau ɲai hən aGot ḅesuhud təlmam hən nəpashət gail len nəhai lototov matmat lan.

Nəlon aGot itarijs nəvanuan pisi

²⁵ Bathudud nadələmian, nomətahun məḅbetətan hən nakitinan sua tosusuah, be nuke məteləḅoii hən asike məḅipatpat gamit məhat len namitisau samito. Alat seIsrael, nəkadulit ihaihai, ale dereh tihaihai van vəbar galit pisi aGot tolekis hən galit ləsavi Ju, ləḅerij nəlolit lan. ²⁶ Len nəvide tomaianan aGot dereh tilav kuv aIsrael pisi dan nəsaan salito. Hum natosian siGot toke,

“Atesua ḅilav kuv nəvanuan san gail,
dereh tegəm len naut aSion,
dereh tipair hən nəpasusan siJakop,
nəlolit toḅov hən ginau, aGot,
dan nəsaan salito.

²⁷ Ale egai evi na-kel-gati-an sagw van hən galito
notota gati len nahəsagw, ke,

dereh nitariv kukuv nəsaan salit gail.”*

²⁸ Tarhət na-kel-uri-an tovoi alat seIsrael lotomətahuni, lovi enemi siGot. Be gamit mətsavi Ju, mətukab hən natanan, mətukad navoian aGot toviol kəmas həni. Avil aGot eləmas bun galit sal, husur tolekis hən galit lotovi nəpasusan siAraham, aIsak mai aJakop. ²⁹ Husur nəḅoɲ aGot tolekis hən nəvanuan toviol maii, nənauan san sagəgel ḅoɲ ideh. ³⁰ A mto gamit mətsavi Ju, mətomətahun nəsa aGot toləɲoni. Be gagai ilolosa hən gamito, ivoi hən gamito husur alat seIsrael lotomətahun nəsa toləɲoni. ³¹ Len nəvide tomaianan, gagai alat seIsrael lomətahun nəsa aGot toləɲoni, gol ke, len nəvide aGot lololosa hən gamito, dereh lololosa hən galit tətəs am. ³² Husur nəvanuan pisi ləsagol husur nəsa aGot tokele, ale ibanjis gat galit len nəvide enan, hən ḅilolosa hən galit pisi.

Nə-sal-suh-aGot-an

³³ O numaɲman len namitisau mai naləḅoian siGot artotibau masuḅ, artoyalal habat! Datodədas datḅeləḅoiv nə-saḅ-səḅoti-an mai nəpisal san gail.* ³⁴ Hum natosian siGot toke,
“Ase eləboi nənauan siNasuḅ aGot?

Nasoran sise eləboi ḅevi tarhət san?*

³⁵ Ase ilav natideh mai aGot
tonor hən aGot ḅisar gele?*

³⁶ Husur aGot igol natit pisi, ale len nədaɲan san natit pisi losuh hən ləḅevi esan. Mitisal suh nəyalalan san vi sutuai! Ganan.

12

Naviolan hən natutumavan tomaur

¹ Imagenan, bathudud nadələmian, husur nəlon aGot totarijs gidato, noɲir gamito ke: Viol hən nibemito mai aGot hum naviolan hən natutumavan tomaur, hən ḅevi esan səḅon, hən gai ḅehəḅavur masuḅ həni. Enan evi nəpisal kitin hən məḅḅilotu hən aGot. ² Samtigol tətəv hən nəvide gail hən navile eg a pan. Be aGot tegəgel hən gamito; tegəgel hən nəpisal hən nənauan samito hən ḅiveveu. Bimaianan, dereh mitinau kitev nəsa aGot toləɲoni, məteləḅoiv səḅoti, hən məḅbigol nəsa tovoi, nəsa tonor, nəsa togol aGot toḅəḅavur həni.*

* 11:27: Isa 59.20-21, 27.9

* 11:33: Isa 55.8; Psa 92.5, 139.6

* 11:34: Isa 40.13

* 11:35: Job 41.11

* 12:2:

³ Len navoian aGot tinvial kēmas hēni mai ginau, nukele hēn gamit v̄isusua ke, saginau gaiug gabag tesəhor nakitinan husur gaiug. Be len natibauan o nakəkerehan hēn nadəlomian aGot tolav mai gamit v̄isusua, mitinau kot nakitinan hēn gamit səbomito. ⁴ Niben nəvanuan ikad nahudhute isəbur, ale nahudhut v̄isusua ikad nauman san totile. ⁵ Imaienan hēn alat lotorinj nəlolit len aYesu. Gidat dattosəbur datovi niben tosva len aKristo. Ale gidat v̄isusua datovi sidat gabag. ⁶ Datukad naviolan tiltile gail lotonor hēn navoian aGot tinvial kēmas hēni mai gidato. Gəbikad naviolan hēn gəbikel ur nəsa aGot tokel mai gaiug, gikel ur napisulan siGot tinor hēn nadəlomian sam̄. ⁷ Gəbikad naviolan hēn gəbēvi tarhət sinəvanuan gail, gevi tarhət salito. Gəbikad naviolan hēn gəbēpusan, gēpusan. ⁸ Gəbikad naviolan hēn gəbigol nəvanuan gail ləbeləjon b̄ivoi am len nəlolito, gigol leləjon tivoi am len nəlolito. Gəbikad naviolan hēn gəbeviol, geviol habat. Gəbikad naviolan hēn na-il-a-m̄o-an, len na-il-a-m̄o-an sam̄ geum tivoi. Ale gəbikad naviolan hēn nələm̄ b̄itarj̄is nəvanuan gail, gigole len nahəhəvuran.*

⁹ Na-ləmas-buni-an satevi nagəgərasan, timaskitin. Mətahun bun natideh tosa len nabunusian siGot. Təgau gat nəsa tovoi len nabunusian siGot. ¹⁰ Ləmas masuṽ hēn gamit gabag hum məttovi alatmiṽan. Putsan gamit gabag len nənauan samito səhor gamit səbomito. ¹¹ Sagipetəmas len nauman siGot be timaur mətam̄ hum aNunun aGot toṽuv vivi məhat len nələm̄. ¹² Bathut nə-vatvat-viri-an gotokade len aGot, gehəhəvur. Nəboŋ na-ləjon-isa-vəsa-an b̄ibar gaiug, gidanj b̄uri len na-toh-mədau-an sam̄. Gidanj len na-sor-tuṽ-an. ¹³ Nəboŋ nəvanuan siGot ləbēm̄idol, gevi tarhət salito. Gehəhəvur hēn nametb̄os gail ləbēbis lohoim sam̄.

¹⁴ Geus aGot hēn b̄ivoi hēn alat lotomədas gaiug gol gotoləjon tosa v̄əsa. Geusi hēn b̄ivoi hēn galito, sageusi hēn b̄emədas galito.* ¹⁵ Gehəhəvur mai alat lotohəhəvur. Geləjon tisa, gitanj mai alat lotoləjon tosa, lototanj. ¹⁶ Mitinau gamit gabag hum məttopitov̄ ŋai. Sagipatpat gaiug məhat len nənauan sam̄, be gehəhəvur hēn gəb̄itah mai alat lotovi ut kēmas. Len nənauan sam̄ səbom̄ saginau ke gotokad namitisau hēn nəmauran tonor.*

¹⁷ Sagivar təlmam hēn nəsaan van hēn avan ideh togol tosa hēn gaiug. Len natideh gəbigole, gol husur nap̄isal nəvanuan p̄isi lotoləboi ləbəkəta səhoti ke tovoi. ¹⁸ Len natideh topat len gaiug, gəbeləboi gəbigole, gikad natəm̄at mai nəvanuan p̄isi. ¹⁹ Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, samtigol nasisilan. Riŋi hēn nələl paŋpaŋ tonor siGot b̄igole. Bathut len natosian, Nasub̄ aGot ike, “Nasisilan ipat len ginau. Ginau dereh nipansem alat lotogol tosa hēn gamito, ipat len ginau.”* ²⁰ Be hum natosian siGot tokele am ke, “Naenemi sam̄ b̄imalkəkət, gevəŋani. Bimaduh, lav natideh maii hēn b̄emuni. Nəboŋ gəbigol natenan, nahurun dereh tisa masuṽ.”* ²¹ Nəsaan satesəhor gaiug; be gesəhor nəsaan hēn navoian.

13

Riŋ gamito len navəlan nəgavmen

¹ Nəvanuan p̄isi lerinj galit səbolito len navəlan nəgavmen lotoil a m̄o. Husur nədanjan hēn na-il-a-m̄o-an ideh topat, aGot idam̄ hēni. Ale alat lotoil a m̄o, aGot itabtabuh len galito. ² Imagenan, avan ideh tomətahun alat lotoil a m̄o, emətahun nəsa aGot totabtabuh lan, ale ilav nəpanismen gəm hēn gai gabag. ³ Husur alat lotoil a m̄o ləsaŋol namətahwan len alat lotogol tonor be len alat ləsaŋol sanor. Gəbələjon ke asike gəbēmətahw len nabiltivanuan hēn nəgavmen, gigol nəsa tonor ale dereh tisor sal suh gaiug. ⁴ Husur gai evi nəvanuan nauman siGot m̄os navoian b̄ivan hēn gaiug. Be gəbigol b̄isa, gemətahw! Husur ikad nədanjan hēn b̄ipansəm gaiug. Evi nəvanuan nauman siGot toum san hēn b̄ipansəm alat lotogol tosa. ⁵ Imagenan, gerinj gaiug gabag len navəlan nəgavmen hēn asike gəb̄ipanis. Ale natsual am, gole hēn nələm̄ b̄imasil len nabunusian siGot.

⁶ Husur natenan, geṽur nətaks sam̄. Husur alat lotoil a m̄o, loum siGot nəboŋ lotogol tabtab hēn nauman salito len nəgavmen. ⁷ Gilav mai nəvanuan gail nəsa tonor hēn gəb̄ilavi. Bevi nətaks o nəlaisens, ṽur nətaks, ṽur nəlaisens. Binor hēn gəberinj avan ideh a məhat len nənauan sam̄, riŋi a məhat. Binor hēn gəbēputsani len nənauan sam̄, putsani.*

Məteləmas bun gamit gabag

⁸ Samtikabut sivan ideh. Be na-ləmas-buni-an tevi nəkabut samito len gamit gabag. Husur gəbələmas bun nəvanuan, gugol p̄is nəsa nalo siMoses tokele. ⁹ Husur nalo ike, “Sagol naitian

* **12:8:** Hēn naves 4-8, ris 1Kor 12.4-11   * **12:14:** Mat 5.44; Luk 6.28   * **12:16:** Isa 5.21; Pro 3.7   * **12:19:** Deu 32.35   * **12:20:** Pro 25.21-22   * **13:7:** Mat 22.21; Mak 12.17; Luk 20.25

töbur kotov nëlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sa-nələm tevənvənah.” Galenan mai nakealan ideh am today, nasoruan sua ikel ur p̄is gail. Ekəmaiegai ke: “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadarj hən gaiug sunjan gotələmas bun gaiug gabag.”* 10 Na-ləmas-buni-an sagol səsə hən avan ideh. Imagenan, na-ləmas-buni-an igol p̄is nalo siMoses.

11 Mitimasgol natanan husur mətələboi namityal ipair p̄isi tia. Evi namityal hən mət̄ibilele dan nəpatan samito. Husur gagai namityal hən aKristo bilav kuv gidato dan navile eg a pan tosa egəm pəpadarj səhor ta m̄o, nəboŋ dattomadhakad nadələmian lan. 12 Nalenmariug inoŋ ta bogai, nalennəyal pəpadarj bəvisi. Imagenan datinoŋ dan natit gail hən nəmargobut. Datikol len gidato nahurabat nəbalaŋ hən nar̄mial. 13 Len nəmauran sidato datitoh len navide tonor hum dattotoh len nalennəyal. Sadatigol naitian totav̄tavor len nabilitihanan mai natərogan, sadatetərog, sadatigol naitian tosa, sadatigol navide tosa totav̄tavor hum nalipah, sadatəvit̄ituh, sadatitabulol bulos gidat gabag husur nəlodat tovənvənah. 14 Mitilav kot nəboruan siMasta sidato, aYesu Kristo sunjan tovi nahurabat dattosuni, hən gai biw̄ol hən nəmauran sidato. Samtinau napisal ideh hən mət̄bigol nəsa nəboruan nəsaan samito bələŋoni.

14

Alat, nadələmian salit sədaŋ

1 Nəvanuan gail nadələmian salit sədaŋ, mətəhəhəv̄ur hən ləbitah mai gamito. Samtevit̄ituh mai galit husur nənauan salit səb̄olito.* 2 Nəvanuan, len nadələmian san, eləboi bihan natideh, be togon nadələmian san sədaŋ, ihan nəhanian totov len tan ŋai. 3 Nəvanuan tohan natit p̄isi, satinau ke gəlar togon tovi ut kəmas. Ale nəvanuan səhan natit p̄isi gai satisab̄ səhoti ke togon tohan natit p̄isi timaspanis, husur aGot ehəhəv̄ur hən atenan totah maii. 4 Gaiug ase hən gəbisab̄ səhoti ke nəvanuan nauman sinəvanuan togon timaspanis? Eum simasta san ŋai, ale ipat len amasta ŋai hən b̄ikele ke togol tovoi o tosa. Ale dereh tigol nəsa tonor, husur Nasub̄ eləboi bəvi tarhat san hən bigole. 5 Ale natsual am: Nəvanuan inau ke nəmariboŋ sua ivoi səhor nəmariboŋ gail am, ale nəvanuan togon inau ke lopit̄pit̄ov̄ ŋai. Ipat len gamit v̄isusua hən mət̄b̄inau səhoti len nənauan samito.* 6 Gai tonau ke nəmariboŋ sua tovoi buni, igole hən bəputsan Nasub̄. Ale gai tohan naməŋod, ihani m̄os Nasub̄, husur esipa vi təban aGot həni, beti ihani. Ale gai səhan naməŋod, igole hən bəputsan Nasub̄, ale esipa vi təban aGot. 7 Husur gidat ideh satoh m̄os gai səbon ŋai, gidat ideh səmat m̄os gai səbon ŋai. 8 Datbitoh, datb̄ikad nəmauran, datukade hən datbəputsan Nasub̄. Datb̄imat, datumat hən datbəputsan Nasub̄. Imagenan, datbitoh o datb̄imat, datovi siNasub̄. 9 Husur aKristo imat mai imaur təlmam hən bəvi Masta silat lotomat mai silat lotomaur. 10 Ale gaiug gəsəhan naməŋod, imabe gotosab̄ səhoti ke awawa sam̄ len nadələmian timaspanis? Ale gaiug gotohan naməŋod, imabe gotonau ke awawa len nadələmian evi ut kəmas? Husur gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan dattogol gail. 11 Husur len natosian siGot, Nasub̄ aGot ike, “Egai ekitin hum nakitinan ke nototoh:

nəvanuan p̄isi dereh letəŋedur bathuriegw;

nabuŋon nəvanuan p̄isi likel uri ke ginau, ginau novi Got.”*

12 Imaianan gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən datb̄ikel ur nakitinan husur natit p̄isi gidat səb̄odat dattogole.

13 Imagenan sadatisab̄ səhoti am ke gidat gabag datipanis. Avil datinau koti ke asike datugol natideh hən bigol awawa len nadələmian b̄ipes habetw hən bitəh len nəsaan. 14 Len nəbonan notokade mai aYesu Kristo, noləboii, noləboi səhoti ke nəhanian p̄isi ivoi. Avan ideh bihani asike igol eb̄in̄biŋal len nabunusian siGot. Be avan ideh b̄inau ke nəhanian sua tob̄in̄biŋal len nabunusian siGot, len atenan, nəhanian enan eb̄in̄biŋal. 15 Awawa len nadələmian bələŋon bisa husur nəsa gotohani, len nəmauran sam̄ gəsəhusur napisal hən naləmas-buni-an am. Len nəsa gəbihani sagemədas awawa sam̄, aYesu tomat m̄osi. 16 Natsua b̄ivoi len nabunusian sam̄, be bəmədas nadələmian siwawa sam̄, sagigole. Gəbimaienan avan ideh edədas b̄isor bisa hən navide sidato. 17 Husur natohan pipihabəlan aGot səpat len nəsa datbihani o datb̄emuni. Ao, ipat len nanoran aGot togol dattokade len nəhon, mai natəmat, mai nakemkeman dattokade len aNunun aGot. 18 Husur gəbeum seKristo magenan, dereh aGot tēhəhəv̄ur hən gaiug, mai len nabunusian sinəvanuan gail, gunor.

* 13:9: Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai. * 13:9: Exo 20.13-17; Deu 5.17-21; Lev 19.18 * 14:1: 1Kor 8.7-13, 10.23-33 * 14:5: Kal 4.10; Kol 2.16

* 14:11: Isa 45.23

¹⁹ Imagenan, dateum kitev natit gail lotogol natəmat mai natit gail lotogol gidat gabag datbidaŋ am len aNunun aGot. ²⁰ Sadatemədas nauman siGot sil nəhanian ŋai. Nəhanian piŋi iveveu, be gəbihan natideh biŋol awawa len nadəlomian biŋes haβetw, teh len nəsaan, gaiug gugol nəsaan. ²¹ Ivoi hən asike gəbihan naməŋod o gəbemun nəwain o gəbiŋol natideh biŋol awawa sam len nadəlomian biŋetw len nəsaan. ²² Ale nəsa gotodəlomi husur natgalenan, təgau gati len gaiug mai aGot səboməru. AGot ehəhəvur hən alat lotogol nəsa lotoləboi tonor len nəlolit tomasil. ²³ Gəbikad nə-lon-uri-an, be gəbihan natsua gəsənuu ləboii ke tovoi, gugol nəsaan. Husur nəsa gotogole sahusur nəsa gotodəlomi. Gəbiŋol natideh gotodəlomi ke sanor, gugol nəsaan.

15

Nau nəvanuan tile

¹ Gidat dattodaŋ len nadəlomian, len nə-daŋ-buri-an datimasbulatut dan natideh biŋol galit ləsa-daŋ len nadəlomian ləbiŋol nəsaan. Sadatehusur nəvide togol gidat səbodat ŋai datohəhəvur. ² Gidat viŋusua datimashusur nəvide togol nəvanuan tile behəhəvur lan, hən bevi tarhət san, hən nadəlomian san biŋidaŋ am. ³ Husur aKristo sahusur nəvide gai səbon tohəhəvur lan, iŋol nəsa aGot toləŋoni ŋai. Hum natosian siGot toke, “Na-sor-mədəsi-an silat lotokele hən ləbemədəs gaiug, aGot, ibar ginau.”* ⁴ Natit piŋi len natosian siGot, lutosi sutuai hum nəpusanan mōs gidato hən datbikad nə-vatvat-viri-an. Len nə-daŋ-buri-an mai nasoruan siGot togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, datuvatvat vir natit piŋi aGot tokel gati. ⁵ AGot tovi nəkadun nə-daŋ-buri-an togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, gai tigol mitikad nəbonan mai gamit gabag, tinor hən naləŋonian seKristo, aYesu. ⁶ Timaienan hən mətbesua len nənanuan mai nakelean, hən mətbisal suh nəyalyalan siGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁷ Imagenan, hum aKristo tohəhəvur hən totah mai gamito, mətehəhəvur hən mətbitaŋ mai gamit gabag, hən nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot. ⁸ Husur nukel mai gamit ke, aKristo egəm vi vanuan nauman seju gail hən bimasil ke aGot ekitin. Na-kel-gati-an gail aGot tokel mai atəmalit ta sutuai, aKristo egəm hən biŋol na-kel-gati-an galenan ləbisarpoŋ. ⁹ Be egəm mōs natsual am. Egəm hən alat ləsavu ju ləbisal suh nəyalyalan siGot husur nalolosaan san, hum natosian siGot toke,

“Imaienan dereh nisal suh gaiug
len naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile gail.

Dereh nekəkai hən nəbe gail
hən nəbeputsan nahəsam.”*

¹⁰ Ikele am ke,
“Gamit məttovi naluvoŋ
hən nəvanuan naut tiltile gail,
mətehəhəvur bonbon mai nəvanuan san gail!”*

¹¹ Ikel tasi am ke,
“Gamit məttovi naluvoŋ
hən nəvanuan naut tiltile gail,
mitisal suh Nasuβ aGot.
Nəvanuan gail piŋi, lisal suhi.”*

¹² Ale aIsaiah am ikele ke,
“Sua len nəpasusan sijesse dereh tevisi,
dereh tile məhat
hən naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile gail
ləbitoh pipihəbələn.

Dereh livatvat viri ke tigol nəsa tokel gati.”*

¹³ AGot tovi nəkadun nə-vatvat-viri-an tigol nəlomit tepul hən nakemkeman piŋi mai natəmat husur məttorin nəlomit lan. Hən ke, len nədaŋan seNunun aGot, dereh mətepul səsehov hən nə-vatvat-viri-an.

APol, ahai pispisul mōs alat ləsavu ju

¹⁴ Bathudud sagw len nadəlomian, ginau gabag noləboi səhoti ke, gamit mətopul hən navoian mōs nəvanuan, mətopul hən naləboian piŋi ale mətoləboi mətbevusən gamit gabag. ¹⁵ Ginau nəsaməmau hən nototos husur natgalevis van hən gamito hən nəbeliv nənanuan samit

* 15:3: Psa 69.9 * 15:9: 2Sam 22.50; Psa 18.49 * 15:10: Deu 32.43 * 15:11: Psa 117.1 * 15:12: Isa 11.10

təlmam hən galenan. Nokəmaiegai husur len navoian aGot toviol kəmas həni,¹⁶ novi nəvanuan nauman seKristo, aYesu mōs alat ləsavi Ju. Nosumān ahai tutumav notokel na-kel-uri-an tovoi siGot, hən alat ləsavi Ju ləbēgəm vi naviolan hən natutumavan aGot bēhəhəvur həni, aNunun aGot togol ke naviolan enan evi siGot səbōn ɲai. ¹⁷ Imaienan, len nauman p̄isi sagw mōs aGot, noʋiv husur evi aKristo aYesu ɲai togole. ¹⁸ Asike nusor husur natideh am, be nukel nəsa ɲai aKristo togole nəbōɲ notoum san. Len nəsa notokele mai nəsa notogole, aKristo esəhar alat ləsavi Ju hən ləbigol husur nəsa aGot tokele. ¹⁹ Loriɲ nəlolit lan bathut namerikel gail lotomaɲmaɲ lan, namerikel gail notogole len nədaɲan seNunun aGot. Imaienan, ginau nukel p̄is na-kel-uri-an tovoi seKristo, tubat len naut a Jerusalem van van van vəbar naut a Ilirikum. ²⁰ Nəbōɲ nototubat len nauman egai van vəbar daməɲai, noləɲon masuʋ hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut ləsələboi aKristo lan bōɲ ideh. Nəsələɲon nəbikel uri len naut ideh nəvanuan tile tokel uri lan tia. ^{*} ²¹ Be hum natosian siGot tokele husur aKristo, ike,
 “Alat, avan ideh sakel ur atenan mai galito,
 dereh lerisi,
 ale alat ləsasəsəloɲ,
 dereh leləboii.”^{*}

²² Nauman sagw len naut tiltile gail ipatpat gol ginau hən asike nəbēgəm ris gamito. ^{*}

APol ike tevi Rom

²³ Be gagai nunoɲ len nauman sagw len naut galegai, ale naut kəmas nasihau tosoɔbur lotovan, noləɲon masuʋ həni sal ke negəm ris gamito. ²⁴ Nunau utaut hən nəbēvi Spen, ale len nəyaran sagw vana, nuke neris gamit a Rom. Nəbōɲ nəbitoh kəkereh binoɲ len nahəhəvuran samito, nuke mətevi tarhət sagw len naɲisal van. ²⁵ Be nevi Jerusalem bai hən nəbēvi tarhət silat lotovi siGot ei. ²⁶ Husur alat siYesu a Masetonia mai a Akai lohəhəvur hən lotobubulah vat mōs alat lotovi məsəl len nəvanuan siGot gail a Jerusalem. ²⁷ Lohəhəvur hən lotomaianan husur lunau ke lotokabut seJu gail. Husur alat ləsavi Ju, ləbihan katəpōl mai naJu siGot gail len nəmauran aNunun aGot toviol həni, inor hən ləbēvi tarhət salito len natit lotokade.† ²⁸ Na nəbōɲ nəbitariv nəvat egai mai galito, nəbōɲ nəbigol nauman eg binoɲ, dereh niyar tur len naut a Rom vi Spen. ²⁹ Noləboii ke nəbōɲ nəbibar naut samito, aKristo dereh teviol hən navoian kavkav mai gidato.

³⁰ Bathudud nadəlomian, husur dattoriɲ nəlodat len aMasta sidato, aYesu Kristo, mai husur aNunun aGot togol datoləmas bun gidat gabag, nous idan ke, mitibon mai ginau len nəbalan sagw len na-sor-tuʋ-an samito mōs ginau van hən aGot. ³¹ Mitisor tuʋ hən aGot bilav kuv ginau dan navəlan alat a Jutea lotomətahun ləbigol husur nəsa aGot tokele. Sor tuʋ hən alat siGot len naut a Jerusalem ləbēhəhəvur hən nəvat nəbilav mai galito. ³² Beti, aGot bələɲoni, dereh negəm hən gamito len nakemkeman, hən nənaunan sagw bimaun təlmam len natoɲan sagw mai gamito. ³³ Ale aGot tovi nəkadun natəmat, titah tin mai gamito! Ganan.

16

Na-ke-ivoi-an siPol gail

¹ Nuke nisor husur nəpəhəvut sua tovoi bēgəm hən gamito, asike idareh. Alitenan evi aʋavinenamito len nadəlomian, nahəsən aFipe tovi atikon təban alat siYesu len naut a Kenkrea. ^{*} ² Nəbōɲ bēgəm hən gamito, len nahəsən Nasuʋ, len naʋide tonor hən alat siGot, mətehəhəvur həni hum tovi pəhəvut siNasuʋ. Bemidol len natideh, nuke mətevi tarhət san husur gai evi tarhət sinəvanuan isoɔbur, ale ginau am, evi tarhət sagw.

³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aPriska† mai aAkwila alarmisoan artoum mai ginau len nauman seKristo, aYesu. ^{*} ⁴ Aroriɲ gəlar gabag pəpadaɲ hən nəmatan mōs nəmauran sagw. Savi ginau ɲai, be alat siYesu ləsavi Ju len naut tiltile losipa vi təban gəlaru. ⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu lotobonbon lohoim səlaru.

Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aEpinetus notoləmas buni. Gai nəvanuan metəkav len naprovns Asia toriɲ nəlon len aKristo.

⁶ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aMeri toum habat samito.

^{*} 15:20: Len nasoruan ta Kris ike, nəsaləɲon nəbēum hən naim len nəpaudesen sinəvanuan tile. ^{*} 15:21: Isa 52.15

^{*} 15:22: Rom 1.13 † 15:27: Hən naves 25-27, ris 1Kor 9.11, 16.1-4 ^{*} 16:1: Uman 18.18. Kenkrea evi navile sua bitas pəpadaɲ hən nabiltivile a Korint. † 16:3: Priska: Len naut tile am gail lokis aliten aPrisilla am. ^{*} 16:3: Uman 18.2

⁷ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAdronikus mai aJunias, naJu gəlaru surŋan ginau, artotoh len naim bəbaŋis mai ginau.[‡] Arovi biltivanuan len ahai pispisul gail ale arorinŋ nəlolaru len aKriso a mo, ginau a tahw.

⁸ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAmpliatu notoləmas buni len Nasuḅ.

⁹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aUrpanu toum seKriso mai ginamito. Ale kel na-ke-ivoi-an sagw mai aStakis notoləmas buni.

¹⁰ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aApelles tovi nəvanuan tin seKriso. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh len naim siAristopulus.

¹¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aHerotiu tovi Ju surŋan ginau. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh lohoim siNarsissu lotovi siYesu.

¹² Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aTrifaena mai aTrifosa napəhaḅut eru artoum todaŋ siNasuḅ. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai aPersis notoləmas buni. Alitenan eum idaŋ siNasuḅ.

¹³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aRufus, Nasuḅ tolekis həni hən bəvi esan səḅon. Kel na-ke-ivoi-an mai anan tosurŋan tovi anana sagw.*

¹⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aSinkritus, aFlekon, aHermes, aPatropas, aHermas mai nəbathudud nadələomian lotobonbon mai galito.

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aFilolokus, aJulia, aNereus mai aḅavinen. Kele am mai aOlimpas mai nəvanuan piŋi siGot lotobonbon mai galito.

¹⁶ Len na-ləmas-buni-an siGot mətəsuŋ nətarhomit gabag hən mətḅikel na-ke-ivoi-an mai gamito. Alat siYesu len naut piŋi luke “Ivoi,” mai gamito.

¹⁷ Bathudud nadələomian, nous idaŋ ke, nəvanuan lotogol nəvanuan lotopəpəhew, napusanan salit togol nəvanuan biḅeh dan nadələomian, napusanan salit gail ləsanor hən napusanan məttoke a mo; mətələogau hən asike ləbəmədas gamito. Mətəbulatut dan galito.

¹⁸ Nəvanuan lotomaianan ləsgol nauman seKriso, be loun moŋ nabəhaḅutit ŋai. Len nasor-malumlun-an mai na-sor-hehe-an salito, logaras nəlon nəvanuan ləsonau nagəgərasan.*

¹⁹ Nəvanuan piŋi losəsəloŋ tia hən na-kel-uri-an ke məttoŋol husur nəsa aKriso tokele. Imagenan nohəhaḅur masuḅ. Be nuke mitikad namitisau hən na-gol-na-voi-an ale nuke mitikad natətanan hən nəsa tosa. ²⁰ Beti asike idareh aGot tovi nəkadun natəmət, dereh teil dasdas aSetan pipiriemit gail.

A Masta sidato, aYesu Kriso teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²¹ ATimoti toum mai ginau ike, “Ivoi,” mai gamito. ALusius, aJason mai aSosipata lotovi Ju surŋan ginau, galit am luke, “Ivoi,” mai gamito.*

²² Ginau, aTertius nototos nalobulat napisulan egai siPol, ginau notovi nəvanuan siNasuḅ, nuke, “Ivoi,” mai gamito.

²³⁻²⁴ AKaius, ginau aPol nototoh lohoim san, gai ike, “Ivoi,” mai gamito. Alat siYesu len naut egai lubonbon len naim san. AErastus totəgau nəvat hən nabiltivile egai, ike, “Ivoi,” mai gamito. AKwartus, awawa sinamit len nadələomian, gai am ike, “Ivoi,” mai gamito. §

²⁵ Datisal suh aGot! Hum notokele len na-kel-uri-an sagw tovoi tokel kot aYesu Kriso, aGot eləboi biŋol mətḅidaŋ am len nadələomian samito. Na-kel-uri-an tovoi notokel uri evi na-sor-utaut-an siGot tosusuah sutuai sutuai vəbar nəboŋ ta daməŋai. ²⁶ Be gagai aGot ikel vəhoti. AGot itoh vi sutuai, ale husur nakelean san todaŋ, len nasoruan san ahai kelkel ur gail lototosi, ikel vəhoti. Ikele mai naluḅoh piŋi hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləberinŋ nəlolit lan, ale gol husur nəsa tokele.

²⁷ Len aYesu Kriso datisal suh aGot tovi aGot səḅon tokad namitisau hən nəmauran tonor. Datisal suh nəyalalan san vi sutuai! Ganan!

[‡] **16:7:** Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan ta Kris luke aJunias evi pəhaḅut sua, hum ma tovi asoan aAdronikus.

* **16:13:** Mak 15.21 * **16:18:** Flp 3.19 * **16:21:** Uman 16.1-3 § **16:23-24:** Uman 19.29; 1Kor 1.14; 2Tim 4.20. Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 24 AMasta sidato, aYesu Kriso teviol kəmas hən navoian mai gamit piŋi. Ganan.

1 Korint

Nalobulat napisulan na-v^{ha-sual-an} aPol totesi van hæn alat a Korint

Ase itos nalobulat napisulan egai?

aPol itosi.

aPol itosi mōs nēsa?

aPol itosi hæn ðevi tarhæt silat siYesu len naut a Korint len nēsaban lotokad gail.

aPol itosi van hæn ase?

aPol itosi van hæn alat siYesu len naut a Korint.

aPol itos nalobulat napisulan egai ñais mai len naut a be?

Itosi van hæn alat a Korint pəpadan̄ hæn nasihau tovi A.D. 57 nəboŋ totoh len navile Efesus.

Len nøyaran siPol gail, evi lan navile sua ale itoh ei, ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. Nəboŋ nəvanuan galevis lukad nadəlomian, itabtabuh len naelta gail ale evi lan navile tile am. Len naut a Korint aPol itoh len nasihau esua hudhute. Len nalennəyal isod naim nətəpolen gail mōs nəvat, ale len nalenmariug mai len nəsəppat epusan husur aYesu. Nəboŋ aPol toriŋ naut ideh, isor tuv̄ mōs alat siYesu ei, ale itos nalobulat napisulan van hæn galito hæn ləbinau gat napusanan san ale hæn aPol bigol ləbikad nədan̄an hæn ləbēil gəgat len nadəlomian salito mai len nəbonan lotokade surman alat siYesu. Nalobulat egai imaienan.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaam (1.1-9)

2) Alat siYesu lovitv̄ituh husur nəvanuan na-il-a-mō-an gail (1.10-4.21)

3) Alat siYesu ləsagol natideh, naut kəmas galit sua igol naitian tosa habat (5.1-13)

4) Galevis len alat siYesu lukot hæn galevis am len nakotan silat ləsəkad nadəlomian (6.1-11)

5) Alat siYesu galevis ləsənau ke limashusur nəvide aGot toləmasi len nəvide salit hæn naitian (6.12-20)

6) aPol isor var nausian gail alat a Korint lotousi. Nəsa inor len nəvide hæn naitian mai nəmauran naitian tobuer lan? (7.1-40)

7) aPol isor var nausian husur naməŋod nəvanuan gail lotoviol hən̄i mai nəlablab gail len natutumavan (8.1-11.1)

8) Nəvide tonor len nalotuan van hæn aGot imabe? (11.2-14.40)

9) Alat lotokad nadəlomian lotomat, dereh limaaur len nəboŋ ta tahw balai o tēbuer? Bimagenan, dereh tevisi mabe? (15.1-58)

10) Alat siYesu lepipisah vat mabe mōs alat lotokad nadəlomian len naprovens Jutea? Ale ase titarive van hæn ðeviol hən̄i mai galito? (16.1-4)

11) Na-sor-utaut-an siPol mai galevis am lotoke levi Korint hæn ləberis alat siYesu ei (16.5-12)

12) Nə-maris-kotovi-an mai nasudələmian (16.13-24)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napisulan egai. Len naləŋonian siGot, ilekis hæn ginau hæn notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai avadato len nadəlomian, aSostenes, namrutosi.*

² Nutos nalobulat napisulan egai van hæn alat siGot len naut a Korint, aGot tokis gamit hæn mətbevi esan səbon.* Len aKristo aYesu mətovi vanuan siGot səbon, gamit mai nəvanuan pisi len naut pisi lotoriŋ nəlolit len aMasta sidato, aYesu Kristo, aMasta salito mai aMasta sidato. ³ aGot aTəmadato mai Nasub̄ aYesu Kristo, areviol kəmas hæn navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəm̄at tabtab.

Nasipaam

⁴ Akis nosipa vi təban aGot hæn gamito. Nosipa vi təban hæn navoian san gai toviol kəmas hən̄i mai gamito len aKristo aYesu. ⁵ Len aKristo, len napisal pisi, aGot igol mətəpul hæn naviolan san gail, nasoruan pisi mai naləboian pisi. ⁶ Natenan igol nakitinan hæn na-kel-uri-an husur aYesu Kristo namttokel mai gamito, iparpar. ⁷ Imaienan, nəboŋ məttotoh vir natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo (nəboŋ məttoleŋon masuv̄ hæn natəlmaman san), mətəmidol len naviolan ideh seNunun aGot. ⁸ Dereh tigol mitidan̄ van vəbar nagilen, hæn asike mətəbikad natideh tosa len gamito tonor hæn mətəbipanis sile len nəboŋ siMasta sidato,

* 1:1: Uman 18.17 * 1:2: Uman 18.1

aYesu Kristo. ⁹ Ale dereh aGot tigel natenan mōs gamito, husur akis igol nēsa tokele. Ale aGot ekis gamit hən mētibōn mai aNatun tovi aYesu Kristo, aMasta sidato.*

Napəpəhwan len alat siYesu

¹⁰ Bathudud nadəlomian, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, nous gamito, nojir gamit ke, mətəsua len nēsa mētbikele, hən asike bikad napəpəhwan len gamito, be hən mētbəsua len nənauan samito mai nabunusian samito. ¹¹ Bathudud sagw gail len nadəlomian, nokəmaienan husur galevis len nēbathudud siKloe lukel pəpəpə hən mai ginou ke mētətosor balbal. ¹² Ale nekəmaiegai beti ke: gamit sua ike, “Novi siPol,” togon ike, “Novi siApollōs,” sual am ike, “Novi sePita,” ale sua tile am ike, “Novi seKristo.”* ¹³ Mətunau ke mətətoləboi mētbəpəpəhun aKristo maienan a? Mətunau ke ginou, aPol numat len nēhai balbal mōs gamito a? Mətubaptais len nahəsan aPol a? Aoa!

¹⁴ Nōsipa vi tēban aGot ke nəsəbaptais hən gamit ideh be Krispus mai aKaius ŋai.† ¹⁵ Imaienan, avan ideh edədas bīke tobaptais len nahəsagw. ¹⁶ (O nələgw ibōŋbōŋ hən notobaptais hən alat lototoh len naim siStefanas; be nəsənaŋ gat ideh am notobaptais hən galito.) ¹⁷ Be nōil hirhir ke, aKristo sasəvat ginou hən nēbibaptais hən nəvanuan gail, be esəvat ginou hən nēbikel ur na-kel-uri-an tovoi. Emətəhun nēbikel uri len namitisau hən nasoran. Nətəkəmaienan, nəmatan seKristo len nēhai balbal tagəm vi ut kəmas.

¹⁸ Husur namilen nəmatan seKristo len nēhai balbal savi natideh len alat lotohusur napisal van hən nēmasigan. Be evi nēdanjan siGot len gidato, aGot tolav kuv gidat dan nəsəaan sidato. ¹⁹ Hum natosian siGot toke, “Dereh nigol namitisau silat lotokad namitisau tevi ut kəmas,

ale alat lotokad nəkadulito, dereh nigol naləboian salit tēbuer.”*

²⁰ Nəvanuan tokad namitisau hən nəmauran tonor, gai be? Nəvanuan tokad namitisau hən nalo, gai be? Nəvanuan na-sor-levlev-an hən naur ta daməŋai, gai be? AGot igol namitisau silat navile eg a pan evi ut kəmas.*

²¹ Husur aGot, len namitisau san hən nəmauran tonor, igol nəvanuan navile a pan, len namitisau salito, lodədas ləbeləboi gai. Be len na-kel-uri-an namttokel uri lotonau ke tovi ut kəmas, aGot ehəhəvur hən tolav kuv alat lotorin nələlit lan, dan nəsəaan salito. ²² Nəju lous namerikel gail, alat a Kris ludonj kitev namitisau. ²³ Be ginamit māu, namtukul ur nəmatan seKristo len nēhai balbal. Nəju, nələlit ipənpanj sile, alat a Kris, luke tovi na-sor-melmel-an ŋai.* ²⁴ Avil aKristo evi nēdanjan mai namitisau siGot hən nəmauran tonor mōs alat aGot tokis galito, naut kəmas lotovi Ju o lotovi lat a Kris. ²⁵ Husur na-sor-melmel-an siGot evi mitisau hən nəmauran tonor tosəhor namitisau sinəvanuan, ale nakulan siGot idan səhor nēdanjan sinəvanuan.

²⁶ Bathudud nadəlomian, mitinau gamito nəbōŋ aGot tokis gamito. Len nabunusian silat navile a pan, evis ŋai len gamito lukad namitisau, evis ŋai lovi vanuan totibau, nəbōŋ lotopas gamito, evis ŋai luṽat nəhes. ²⁷ Avil aGot ilekis hən nəsə tovi ut kəmas len nabunusian silat navile a pan, hən bigol alat lotokad namitisau, nahurulit bīsa. Ilekis hən alat ləsədan len nabunusian silat navile a pan hən bigol alat lotokad nēdanjan, nahurulit bīsa. ²⁸ AGot ilekis hən alat len navile a pan ləsəvat nəhes len nēbathuyah salito, mai alat navile a pan lotomətəhun galito; ilekis hən alaten lotovi ut kəmas hən bigol nəsə tomələs len nabunusian silat navile a pan, bəgəm vi ut kəmas. ²⁹ Imagenan, avan ideh edədas bīsor patpat gai məhat len nəhon aGot. ³⁰ Be aGot igol mətəkad nəbonan mai aKristo aYesu, togəm vi mitisau siGot hən nəmauran tonor mōs gidato. Namilen ke, len aKristo, aGot erin ke datunor len nəhon, igol datovi esan səbōn ŋai, ale igol datukad nəkəkuvan dan nəsəaan tobanj is gat gidato. ³¹ Imagenan, hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bīsor patpat natideh məhat, tisor patpat Nasuḅ aGot məhat.”*

2

¹ Bathudud nadəlomian, nəbōŋ notogəm hən gamito hən notokel ur na-kel-koti-an husur aGot, nəsasor len nəvivan, nəsasor len namitisau. ² Husur ke, nəbōŋ nototoh mai gamito, nunau koti ke, asike nēbikel ur natideh am, be nikel ur aYesu Kristo ŋai, mai nəmatan san len nēhai balbal. ³ Nəbōŋ nototoh mai gamito, nəsədan, nomətəhaw, ninegw epil habat.* ⁴ Ale len nasoruan sagw mai na-kel-uri-an sagw nəsasor len namitisau sinəvanuan hən notoliv

* 1:9: Deu 7.9 * 1:12: Uman 18.24. Len naut egai len nasoruan ta Aram, lokis aPita hən aKefas. † 1:14: Krispus:

Uman 18.8; Kaius: Uman 19.29. * 1:19: Isa 29.14 * 1:20: Job 12.17; Isa 19.12, 44.25 * 1:23: Luk 2.34; Kal 5.11

* 1:31: Jer 9.24 * 2:3: Uman 18.9

gamito. Be noriŋ gat nəlōgw len aNunun aGot mai nēdaŋan san, ⁵ hən mət̄bikad nadələmian len nēdaŋan siGot, savi len namitisau sinəvanuan.

Namitisau siGot hən nəmauran tovoi

⁶ Avil nəboŋ namttotoh mai alat lotomatmatu len nadələmian salito, namtusor len namitisau hən nəmauran tonor. Savi namitisau ta daməŋai mai silat lotoil a mō len navile a pan gagai ləbēbuer. ⁷ Avil nusor len namitisau siGot hən nəmauran tonor, namitisau ta mō tosusuah, dattotətan həni, namitisau aGot toutaut həni sutuai tia mōs nəyalalan dat̄bikade maii, namitisau aGot togol toparpar len aYesu. ⁸ Alaten lotoil a mō len navile eg a pan lotətan hən namitisau enan siGot hən nəmauran tonor. Lətələboii, asike lətaḡos gat Nasub toyalyal len nəhai balbal. ⁹ Avil natosian siGot ike, “Namətan nəvanuan ideh sakəta ləboii,

nədariŋan nəvanuan ideh sasəsələŋ ləboii,
nənanuan sinəvanuan ideh sənau səhot

nəsa aGot toutaut həni mōs alat lotoləmas buni.”*

¹⁰ Be len aNunun, aGot ikel vəhot natgalenan mai gidato. Ale aNunun aGot eləboi natit p̄isi, eləboi natit gail siGot am, nəvanuan todədas bələboi səhoti. ¹¹ Husur, səkad avan ideh toləboi nənanuan sinəvanuan, be nanunun nəvanuan enan səḡon ŋai eləboii. Imagenan, səkad avan ideh toləboi nənanuan siGot, be aNunun aGot səḡon ŋai eləboii. ¹² Ale gidat, datsəkad nanunun navile a pan, aGot saviol həni mai gidato, be datukad aNunun aGot. AGot eviol həni mai gidato hən dat̄bələboi natit p̄isi aGot toviol kəmas həni mai gidato. ¹³ Nəboŋ namtbikel natgalen mai gamito, namtsasor len namitisau tovi p̄usanan sinəvanuan. Ao, namtukel nasoruan tovi p̄usanan seNunun aGot. Len nasoruan seNunun aGot, namtusor vəsvəsai nakitinan san gail.

¹⁴ Be nəvanuan aNunun aGot satoh lan, emətahun natit gail lotogəm len aNunun aGot, husur len nabunusian sivan enan, lovi melmelan ŋai. Ale edədas bələboi səhot natgalenan, husur na-ləboi-səhoti-an enan egəm len aNunun aGot ŋai. ¹⁵ Be gidat, aNunun aGot totoh len gidato, datləboi dat̄bēbunus ləboi natit p̄isi hən dat̄bike tovoi o tosa. Be savi hən nəvanuan, aNunun aGot satoh lan, hən bēbunus ləboi nəlodato hən bike tovoi o tosa. ¹⁶ Husur, hum natosian siGot toke,

“Ase eləboi nənanuan siGot

hən bələboi bike na-sor-p̄usp̄usan-an maii?”*

Be gidato, datukad nənanuan seKristo.

3

Napəpəhwan len alat siYesu

¹ Bathudud nadələmian, nəboŋ nototoh mai gamito, nəsaləboi nəḡisor mai gamit hum mət̄tomatmatu, hum aNunun aGot totoh toḡəlav len gamito. Ao, nusor mai gamito suŋan mət̄tovi vanuan, naləŋonian hən niḡemit towol hən nəmauran samit ŋai, suŋan mət̄tovi tuhtətai len nəmauran mət̄tokade len aKristo. ² Nəboŋ notop̄usan, ehum notovəhasys hən gamit ŋai, nəsavəŋan gamit hən nəhanian tin, husur mət̄todədas mət̄bihani. Kitin, mət̄todədas mət̄bihani sal,* ³ husur naləŋonian hən niḡemito iwol hən nəmauran samit ŋai. Mət̄utabulol bulos gamit gabag, mət̄ov̄itv̄ituh sal. Mət̄unau ke naləŋonian hən niḡemito sawol hən gamit a? Mət̄unau ke mət̄sasum̄an alat navile a pan a? ⁴ Husur nəboŋ gamit ideh toke, “Novi siPol,” ale togon toke, “Novi siAḡollos,” mət̄ohusur navide silat navile a pan ŋai!”*

⁵ Be aAḡollos evi sa? APol evi sa? Ginaməru namrovi vanuan nauman ŋai namrtovi tarhət samito hən mət̄bikad nadələmian. Namrugol ŋai nauman aGot toriŋi len navələnamər v̄isusua hən namrbigole. ⁶ Ehum ginau notomabul namisurhut na-kel-uri-an tovoi len nəlomito, ale aAḡollos epusi, be aGot igol itov, evivi məhat. ⁷ Imagenan, gai tomabule mai gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot māu togol totov, toviivi məhat. ⁸ Ale gai tomabule mai gai topusi aroum mōs natsua ŋai, ale dereh aGot teviol mai gəlar hən nakonp̄urp̄uran tonor hən nauman səlaru v̄isusua. ⁹ Ginaməru namroum bonḡon siGot, gamit mət̄ohum nəhol siGot, mət̄ohum naim aGot toum həni.

¹⁰ Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau hum notokad namitisau hən na-um-im-an, ginau noriŋ nəpaudesen, ale togon eum len nəpaudesen enan. Be avan ideh toum lan, telələgau hən navide toum həni lan! ¹¹ Husur avan ideh edədas ḡeriŋ nəpaudesen ideh tile am be nəpaudesen en topat tia. Ale aYesu Kristo evi nəpaudesen enan. ¹² Avan ideh ḡeum hən naim len nəpaudesen enan tovi aYesu, eləboi ḡeum həni hən nagol, nasilva, nəvat

* 2:9: Isa 52.15, 64.4 * 2:16: Isa 40.13 * 3:2: Ipru 5.12-13 * 3:4: 1Kor 1.12 * 3:5: Uman 18.24-28

gəlgəlan, nəhai, naliol o nəbathuwit. ¹³ Nəvanuan beum hən naim maienan, nauman san dereh tiparpar. Husur Nəboŋ siNasuḅ dereh tigol nauman timasil. Dereh nəhab tevəhot nauman ke tomabe. Nəhab dereh tihan kitev nauman sinəvanuan pisi, sabi ke tovoi o tosa. ¹⁴ Nəsa nəvanuan toum həni asike ḅiparj len nəhab, gai dereh tikad nakonpurpuran san. ¹⁵ Be nəhab bihan pis nəsa nəvanuan toum həni, dereh asike ikad natideh. Gai ŋai dereh tilavutur; aGot tilav kuvi, be tehum tilav kuvi tur len nəhab towunwun.

¹⁶ Gamit m̄au mətovi naim siGot, ale aNunun aGot itoh len gamito. Mətsənu səhoti a? ¹⁷ Avan ideh bəmədas bun naim siGot, aGot dereh temədas bun nəvanuan enan. Husur naim siGot evi esan səbon ŋai, ale gamit mətovi naim enan siGot.

¹⁸ Samtegaras gamit səbomito. Gamit ideh ḅinau ke tovi vanuan namitisau len nabunusian sinavile a pan, ivoi ke “timelmel” hən ḅikad namitisau hən nəmauran tonor. ¹⁹ Husur namitisau sinavile eg a pan evi melmelan ŋai len nabunusian siGot. Hum natosian siGot toke, “AGot igol nəvanuan namitisau lubat len nəhai tata hən namitisau salito.”* ²⁰ Ale len naut tile am ike, “Nasuḅ aGot eləboi ke nənuan sinəvanuan namitisau lovi ut kəmas ŋai.”* ²¹ Samtikele am ke məttovi sitegai o sitea hən mətḅiparpat gamit məhat lan; husur natit pisi evi samito. ²² APol, aApollos, mai aPita, navile eg a pan, nəmauran mai nəmatan, natit gail ta daməŋai mai natit gail lotogəm sal, natit pisi lovi samito. ²³ Ale məttovi seKristo, ale aKristo evi siGot.

4

Ahai pispisul gail seKristo

¹ Imaienan, ivoi hən nəvanuan gail ləḅinau ke namttovi vanuan nauman seKristo, aGot toriŋ nakitinan san tokel vəhot gail len nəvəlanamito. ² Nəvanuan nauman tokətkəta təban natit siMasta san gail, timasum tivoi hən aMasta san ḅisabi ke todaŋ len gai. ³ Gamit mətḅisabi ke notovoi o notosa, o nakotan ideh hən nəvanuan ḅisabi ke notovoi o notosa, savi natideh len ginau. Ginau am, səpat len ginau hən nəḅisabi ke notovoi o notosa. ⁴ Nəlogw imasil, be natenan tu sagol ke notonor. Evi Nasuḅ səbon ŋai ḅisabi ke notovoi o notosa. ⁵ Imagenan, samtesigarir hən mətḅisab səhoti ke natideh tovoi o tosa. Mititoh vir nagəman siNasuḅ. Len nəboŋ enan natit gail lotosusuah len nəmargobut, dereh gai teriŋ natgalen len namial hən ləḅiparpar; ale dereh tevəhot naləŋonian gail len nəlon nəvanuan gail. Beti nasor-sal-suhi-an vi təban nəvanuan visusua, dereh tegəm len aGot.

⁶ Bathudud nadəlomian, nusor husur ginau mai aApollos hən mətḅeləboi namilen nasoruan egai toke, “Sagigol səhor nəsa natosian tokele.” Beti asike mətuparpat avan ideh məhat səhor avan togon. ⁷ Hum ma məttonau suluvi ke məttovi vanuan totibau len aKristo. Hum ma məttonau suluvi ke məttohad natideh aGot saviol həni mai gamito. Be aGot ḅeviol hən natit pisi mai gamito, imabe mətuparpat gamit məhat len nəsa məttohad?

⁸ Hum ma məttonau suluvi ke məttohad natit pisi tia məttoleŋoni. Hum ma məttonau suluvi ke məttopul hən natite tia. Hum ma məttonau suluvi ke məttovi kiŋ gail tia len natohan pipihəlan aGot ginamit namttoḅuer. Ooo noləŋon masuḅ ke mətavi kiŋ gail, hən ginamit tu namttavi kiŋ gail mai gamito! ⁹ Namttovi hai pispisul, be nunau ke aGot toriŋ ginamit naməkot len nəhon nəvanuan gail hum namttovi vanuan nabəbaŋisan lotoyar vi lan nəmatan. Esuman toriŋ ginamit len nadrama sua, hən navile a pan ləberis nəmatan sinamito, aŋel gail mai nəvanuan gail am. ¹⁰ Len nabunusian sinəvanuan gail namtumelmel. Evoi, namtumelmel m̄os aKristo. Be gamit m̄au, mətunau suluvi ke məttohad namitisau len aKristo. Luke namttokul, be gamit m̄au mətunau suluvi ke məttohad. Mətunau suluvi ke məttovat nəhes be luke namttovi ut kəmas. ¹¹ Nokitin ke, vəbar gagai namtumalkəkət, namtumaduh, nahurabat sinamit emərtar. Nəvanuan gail lotuh m̄edas ginamito, namtsəkad naut ideh tovi ut a im. ¹² Namtuum idan hən nəvəlanamit səbonamito. Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvar ginamito, namtous aGot hən ḅivoi hən galito. Nəboŋ lotomədas bun ginamit hən namttoləŋon tosa v̄esa, namtudaŋ ḅuri.* ¹³ Nəboŋ lotosor m̄edas nahəsanamito, namtoŋir galit hən ləḅehusur aKristo. Ehum namttogəm vi pəhasoŋ hən navile a pan, nəpəhsago sinəvanuan pisi vəbar gagai.

¹⁴ Nəsatos natgalenan hən nahurumit ḅisa lan, be nutosi hən nəḅikel nalələgauan mai gamit məttosuman anatugw gail notoləmas bun gamito, hən asike mətḅimagenan am. ¹⁵ Naut kəmas məttohad nəvanuan lotovi 10,000 lotokətkəta təban gamito len aKristo, mətukad atəmamit evis ŋai. Husur len aKristo aYesu, len na-kel-uri-an tovoi notokel mai gamito, nogəm vi atəmamit len nadəlomian. ¹⁶ Ale husur notovi atəmamito, nonjir gamit ke mitigol

* 3:19: Job 5.13 * 3:20: Psa 94.11 * 4:12: Uman 18.3

tətoʋ hən ginau.* ¹⁷ Nōsəvat aTimoti van hən gamito mōs natenan. Len nadəlomian evi anatuḡw notoləmas buni, todaŋ len Nasuḅ.* Dereh teliv nənauan samit təlmam van hən naʋide notokade len nəmauran sagw len aKristo aYesu. Naʋide enan notokade, inor hən naʋusanan notokel mai alat siYesu len naut piŋi.

¹⁸ Gamit galevis lunau ke asike nəbəgəm hən gamito ale lupatpat galit məhat. ¹⁹ Avil asike idareh negəm hən gamito, Nasuḅ biḅam həni. Ale dereh nəbunus kitevi ke, alat lotopatpat galit məhat, lusor patpat galit məhat ŋai, o lukad nədaŋan siGot. ²⁰ Husur nəkadun nətohan pipihəbələn aGot savi len nasoruan ŋai be evi len nabiltidaŋan san. ²¹ Mətələŋon nəsa? Nəboŋ nəbəgəm hən gamito, mətuke nipaḅə hən nəbiʋas gamit həni, o mətuke negəm len na-ləmas-buni-an mai len naʋide həmədəu?

5

Mitikai hən naulumtan togol naitian tosa hən bəvivile

¹ Nələŋon isa masuʋ husur na-kel-uri-an sua notosəsələŋ həni. Na-kel-uri-an ikele ke ikad naitian tosa len gamito. Evi naitian tosa vəsa batbat. Isa səhor naʋide silat ləsəkad nadələmian: aulumtan sual ei igol naitian mai asoan atəman.* ² Imabe mətupatpat gamit məhat hum naten savi natideh? Mitimaslolosa! Mitimaslologa! Mitimaskai hən atenan togol natenan dan gamito! ³ Len nibegw nəsatoh mai gamito, be naut kəmas nibegw satoh ei, len nanunugw nutoh mai gamito. Ale sumtan nototoh ei, nusəḅ səhoti tia ke len nədaŋan siMasta sidato, aYesu, atenan togol natenan timaspanis. ⁴ Imagenan, len nəbənənan samito mai nanunugw mai nədaŋan siMasta sidato, aYesu, ⁵ məterin atenan len nəvələn aSetan, mōs nəboruan san topul hən nəsaan həbuer buni, hən aYesu biḅav kuv nanunun atenan dan nəpanismen len Nəboŋ siNasuḅ.†

⁶ Na-sor-patpat-gamit-məhat-an samito savoi! Mətsaləboii ke tohum naysi a? Naysi tokəkereh igol nəflaua piŋi len nabesin itob.‡ ⁷ Mitimasbar hən naysi tomatu, tohum nəsaan, dan gamito, hən mətbəgəm vi flaua veveu səkad naysi lan. Ekitin, mətohum nabəta səkad naysi lan. Husur aKristo imat tia hən biḅav kuv gidat dan nəsaan sidato. Ehum natuhsipsip lototutumav həni len nəPasova.§ ⁸ Imaienan, datihan len nəhanan nəPasova sidato, naysi tomatu təbuer, naysi hən nəsaan mai naləŋonian hən nəsaan. Be datihan nabəta səkad naysi lan, nabəta hən navevuan mai nakitinan.*

⁹ Len naləbulat napisulan nototosi van hən gamit a mō, nuke, samtitaḅ mai alat lotogolgol naitian tosa. ¹⁰ Nəboŋ notosor husur alat lotogolgol naitian tosa, nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotogol naitian tosa. Nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotələŋon masuʋ hən natite, o lotovənənəh o lotolotu hən nələblab gail. Nətake mətebulatut dan galito, gamit piŋi məttəmasgam dan navile eg a pan. ¹¹ Be gagai nukel paŋpaŋ hən namilen natosian sagw a mō. Imaiegai ke: samtitaḅ mai avan ideh tokel ke tovi awawa samit len nadələmian be togolgol nəsaan sal. Bigolgol naitian tosa, hələŋon masuʋ hən natite, biḅlotu hən nələblab gail, bisor mədas nahəsan nəvanuan gail, hətərog akis, o həvənənəh, samtitaḅ mai. Nəvanuan tomagenan, samtihan maii boŋ ideh.

¹²⁻¹³ Husur səpat len ginau hən nəbisəḅ səhoti ke avan ideh səkad nadələmian tipanis. AGot dereh tike tipanis o asike ipanis. Avil gamit məttokad nadələmian, ipat len gamito hən mətbisəḅ səhoti ke gamit ideh tosa tipanis. Husur natosian siGot ike, “Mitikai hən nəvanuan tosa dan gamito.”*

6

Nakotan len gamit məttokad nadələmian

¹ Ideh len gamit siYesu bike bikot hən gamit togon, imabe aroun nəmatsistret səkad nadələmian len aGot hən həbətah len nakotan səlaru? Imabe arsaun nəvanuan siGot hən ləbikot hən gəlaru? ² Mətsaləboii ke nəvanuan gail siGot dereh ləbətah len nakotan hən ləbepəpehun navoian dan nəsaan silat navile a pan a? Ale mətbəbətah hən mətbepəpehun navoian dan nəsaan silat navile a pan, imabe mətsaləboii mətbisəḅ səhot nakitinan len

* **4:16:** 1Kor 11.1; Flp 3.17 * **4:17:** Uman 16.1-3; 1Tim 1.2 * **5:1:** Lev 18.8; Deu 22.30. Len nasoruan ta Kris ike: aulumtan sual ikad asoan atəman. Ale alitenan savi anana san matmat be evi asoan atəman. † **5:5:** 1Tim 1.20. Len naut egai alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot lukad nabunusian eru. Esual ike: mōs nəboruan san topul hən nəsaan həbuer buni, togon ike: mōs na-mədas-niben-an. ‡ **5:6:** Len naʋide tomaienan, avan sua togol nəsaan emədas nəvanuan gail hən galit am ləbigol nəsaan enan. § **5:7:** Exo 12.3, 5, 21. Nau təlmam hən nəPasova naməkot. AGot ikel mai alat seIsraēl ke lipan natuhsipsip ale hani mai nabəta səkad naysi lan. Ale ike libar hən naysi piŋi dan naim salit gail, han nabəta səkad naysi lan len nəmaribon toməlevru. * **5:8:** Exo 13.7 * **5:12-13:** Deu 13.5, 17.7

nakotan lotopat sil natit gail lotovi ut kemas? ³ Dereh datebətah hən datbepəpəhun navoian dan nəsaan sianel gail mai len natit gail hən nəmauran egai. Mətsaləboii a? ⁴ Imagenan, mətbike mətbikad nakotan husur natideh hən nəmauran egai, savoi hən mətbəus amat-sistret savi siYesu hən bəbətah len nakotan enan. ⁵ Nahurumit tisa! Timaskad avan ideh len gamito tokad namitisau hən nəmauran tonor, hən bəbətah sumian nəmatsistret len nakotan ideh samito. ⁶ Be len gamito, nəvanuan nadələmian sua ikot hən nəvanuan nadələmian togon—be igole len nəhon nəmatsistret gail ləsəkad nadələmian len aGot!

⁷ Bathut ke məttokad nakotan gail len gamit gabag, gamit pisi mətsawin kasi, mətsasəhor natideh! Nəvanuan togon bīgol nəsa sanor hən gamito, riñi ɲai, samtikot həni. Ivoi am hən mətbidam hən gai togol nəsa sanor hən gamito. Ivoi am hən mətbidam hən gai tovənoh natit pisi samito! ⁸ Be gamit gabag məau, mətugol nəsa sanor hən gamito. Mətogəras gabag hən gamito hən mətbəvənoh natit samit gail. Ale mətugol natgalenan van hən awawa samit len nadələmian! ⁹ Nəvanuan ləsanor asike asike lutoh len natohan pipihabəlan aGot. Mətsənu səhoti a? Mitimasnau hən asike mətbisab. Husur alat lotogol naitian tosa, alat lotolotu hən nəlablab gail, alat lotogol naitian tobur kotov nəlahan, alaluman lotopur hən nibelit hən naitian, alaluman lotogol naitian mai alaluman, ¹⁰ alat lotovənənəh, alat lotoləyon masuʋ hən natite, alat lototərog akis, alat lotosor mədas nahəsən nəvanuan mai alat lotogol nasənahən hən ləbəvənoh natit gail, asike lutoh len natohan pipihabəlan aGot togəm balai. ¹¹ Ale a mo gamit galevis lovi vanuan lotomaianan. Be aGot igol məttovəvəu dan nəvide galen lotosa, igol məttokad nəboruan san, məttovi esan səbon, ale eriñi ke məttonor len nəhon len nahəsən Nasuʋ aYesu Kristo mai len aNunun aGot sidato.

Mitigam dan naitian tosa

¹² Hum ma avan ideh bīke, “Len nəmakuvan sagw dan nalo, noləboi nəbīgol natideh.” Be ginau nuke, nəvide galevis ləsavoi hən ginau. Hum ma avan ideh bīke, “Len nəmakuvan sagw dan nalo noləboi nəbīgol natideh.” Be ginau nuke, asike nudam hən natideh bīwol hən ginau hum notovi slev san. ¹³ Hum ma avan ideh bīke, “Nəhanian ipat mōs natəban, ale natəban ipat mōs nəhanian.” Be nukel mai gamit ke, dereh aGot tīgol natəban mai nəhanian arebuer. Avil nibedato ləsatoh mōs naitian tosa, lutoh mōs Nasuʋ ale Nasuʋ evi Masta hən nibedato. ¹⁴ Ekitin ke, len nədarjan san, aGot igol niben Nasuʋ ile məhat dan nəmatan, ale dereh aGot tīgol nibedat am lile məhat dan nəmatan.

¹⁵ Nibemit lovi nahudhuben aKristo. Mətsaləboii a? Datbələboii ke nibedat lotovi nahudhuben aKristo, inor ke nəvanuan tovi hudhuben aKristo, bībən mai napəhəvut topurpur hən niben a? Satimaianan! ¹⁶ Nəvanuan tobon mai apəhəvut topurpur hən niben, nibelaru arosua. Mətsaləboii a? Husur natosian siGot ikele len natubatan ke, “gəlaru dereh aregəm sua sumian niben tosua ɲai.”* ¹⁷ Avil nəvanuan tobon mai Nasuʋ, nanunun mai aNunun aYesu arosua.

¹⁸ Mitimasgam dan naitian tosa! Nəsaan gail pisi am nəvanuan togole, igole vivile dan niben. Avil nəvanuan togol naitian tosa, igol nəsaan van hən niben gabag. Emədas niben gabag. ¹⁹ Nibemit lovi naim seNunun aGot, aGot toviol həni mai gamito. Mətsaləboii a? Gamit mətsavi samit səbomito,* ²⁰ husur nəsa aGot tovrur gamit həni, etibau masuʋ.* Imagenan, len nibemito, len natit pisi mətbīgole, mitimasputsan nəyalyalan siGot.

7

Nəlahan

¹ Ale gagai nuke nisor husur nasoruan samit gail len naləbulat napisulan məttotosi van hən ginau. Mətuke, “Ivoi hən nauluman ideh hən asike bībar niben napəhəvut.” ² Avil bathut nəvanuan isəbur lotogol naitian tosa, nukel mai gamit ke, nauluman toləh tikad naitian mai asoan səbon, ale napəhəvut toləh tikad naitian mai asoan səbon. ³ Asoan aulumian bələyon naitian, aulumian tīgole maii. Asoan apəhəvut bələyon naitian, apəhəvut tidam həni maii. ⁴ Niben apəhəvut savi esan səbon ɲai, be evi sisoan. Ale len nəvide tomaianan, niben aulumian savi esan səbon ɲai, be evi sisoan. ⁵ Samretəgau gat nibemər səboməru dan gamər gabag. Be mərbike mərbisor tuʋ husur nəmaribon galevis, ale mərbidam mai gamər gabag, inor hən mərbətəgau gat nibemər səboməru dan gamər gabag. Nəboñ nəmaribon galenan ləbinon, miribon tətəs. Asike mərbīgole, dereh aSetan tidas pīsal hən bəlīv gaməru hən mərbiteh husur mərsədar. ⁶ Nəsakel nakelean todar ke mirimastəgau gat nibemər səboməru dan gamər gabag mōs na-sor-tuʋ-an; ao nudam hən bīmaianan ɲai. ⁷ Beti noləyon ke

* **6:16:** Gen 2.24 * **6:19:** 1Kor 3.16; 2Kor 6.16 * **6:20:** Nəsa aGot tovrur gidat həni evi nəmatan siYesu tovi aNunun tosua səbon.

nəvanuan pisi lətasuṃan ginau. Be len nakitinan, gidat pisi datukad naviolan aGot toviol hən viṣusua mai gidato. Nəvanuan sua ikad naviolan tomaiegai, nəvanuan sual am ikad naviolan tomaienən.

⁸ Ale nukel mai alaluṃan asoalit lotomat mai nəbatunau pəhaṽut gail ke, asike ləbilah be ləbitoh maienan ŋai, suṃan ginau, ivoi. ⁹ Be asike ləbetəgau gat nəlolito dan naitian tosa, lilah. Husur savoi hən ləbələḡon masuṽ hən naitian; ivoi səhori am ke lilah.

¹⁰ Nukad nakelean todaṃ ṃos nəvanuan nadələmian lotolah. Savi nakelean sagw be evi siYesu. Imaiegai ke: napəhaṽut sateriṃ asoan. ¹¹ Be alitenan bəriṃ asoan, satilah mai naluṃan ideh am. Alitenan titoh maienan ŋai o tigol nəsasaa tokade mai asoan tiṃoṃ ale tiḡon təlmam maii. Ale naluṃan sateriṃ asoan.*

¹² Ale nukad nakelean ṃos nəvanuan gail am. Evi ginau notokele, savi Nasuḡ. Nekəmaiegai ke: naluṃan ideh siYesu bīkad asoan səkad nadələmian, ale alitenan bəhəhaṽur hən bitoh maii, auluṃan satetiṽos həni. ¹³ Ale napəhaṽut ideh siYesu bīkad asoan səkad nadələmian, ale atenan bəhəhaṽur hən bitoh maii, apəhaṽut satetiṽos həni. ¹⁴ Husur nəlahan apəhaṽut siYesu tokade mai asoan inor len nəhən aGot bathut nadələmian selitenan. Ale nəlahan auluṃan siYesu tokade mai asoan inor len nəhən aGot bathut nadələmian sitenan. Asike təmagenan, natətai samit gail lətatoh len nəbathudud toḡiṃbiṃal len nəhən aGot. Be gagai lutoh len nəbathudud tonor len nəhən. ¹⁵ Be gai səkad nadələmian bələḡon natiṽosan, tehusur naləḡonian san. Nəboṃ tomaienən, nəlahan enan səbanjis gat asoan tokad nadələmian. Be bələboi bigole, nəvanuan tokad nadələmian tetəgau gat nəlahan səlaru bathut aGot ekis gidato ṃos natəmat. ¹⁶ Latpəhaṽut məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləberin nəlolit len aYesu. Ale laluṃan məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləberin nəlolit len aYesu.

¹⁷ Be gamit viṣusua, asoam̄ bim̄at o asoam̄ bīkad nadələmian o asoam̄ asike bīkade, len natohan ideh gototoh lan nəboṃ aGot tokis gaiug, gitoh maienan lan. Nukel nakelean enan todaṃ mai alat siYesu len naut pisi. ¹⁸ Avan ideh bīkad na-tiv-dalusi-an nəboṃ aGot tokisi, satesusuan nabuḡon hum səkad na-tiv-dalusi-an. Ale asike bīkad na-tiv-dalusi-an nəboṃ aGot tokisi, satikade. ¹⁹ Datbīkad na-tiv-dalusi-an o datḡipar tiv-dalusi-an savi natideh. Be datbigol husur nakelean todaṃ aGot tokele, enan nabiltitite! ²⁰ Len natideh avan ideh totoh lan nəboṃ aGot tokisi, titoh maienan lan. ²¹ Govi slev nəboṃ aGot tokis gaiug a? Bimagenan, sa-nələm̄ tetuhatuh həni. Avil gəbələboi gəbīkad nəmakuvan hən asike gəbevi slev am, gigole. ²² Husur nəvanuan tovi slev nəboṃ aGot tokisi, savi slev am be evi siNasuḡ. Len naṽide tomaienən, nəvanuan savi slev nəboṃ aGot tokisi, evi slev seKriṣto. ²³ Nəsa aGot toṽur gamit həni, etibau masuṽ. Samtehusur nəvanuan gail suṃan məttovi slev salito. Mətehusur Nasuḡ. ²⁴ Bathudud nadələmian, len natideh məttotoh lan nəboṃ aGot tokis gamito, mititoh mai aGot lan.

Alat ləsəlah

²⁵ Ale gagai nuke nisor var nausian samit husur navensus gail. Nəsəkad na-kel-buni-an ideh siNasuḡ, be nukel nə-nə-səhoti-an sagw, bathut len nalolosaan san, Nasuḡ igol notodaṃ len gai. ²⁶ Imaienən, bathut nəmauran todaṃ məttotoh lan, nunau maiegai ke: ivoi hən naluṃan bitoh hum totoh gagai. ²⁷ Gəbilah mai napəhaṽut tia, sagidas piṣal hən gəbimakuv dan nəlahan saməru. Asike gəbilah, sagidas pəhaṽut hən gəbilah maii. ²⁸ Be gəbilah, savi nəsaan; ale navensus bilah, savi nəsaan. Be alat lotolah dereh lisaḡ nəmauran egai tidaṃ len nəboṃ gail, ale nomətahun mətbələḡon biṣa maienan.

²⁹ Bathudud nadələmian, nekəmaiegai ke: namityal em̄fido. Gagai van, naluṃan tokad asoan, nəlahan səlaru satiwoḡ hən nəmauran san. ³⁰ Nəvanuan todaṃ, nətaṃan san satiwoḡ hən nəmauran san. Nəvanuan toḡəhaṽur, nahəhaṽuran san satiwoḡ hən nəmauran san. Nəvanuan toṽurpur tite, natit gail gai toṽul həni saliwol hən nəmauran san. ³¹ Ale nəvanuan toumum mai natit gail hən navile a pan, navile a pan satiwoḡ hən nəmauran san. Husur navile eg a pan hum topat gagai, satovan vəmasig.

³² Noləḡon ke mitimakuv dan natit gail len nəmauran egai nəlomit totuhatuh həni. Naluṃan səlah eləboi ḡinau masuṽ hən Nasuḡ mai naṽide bigol Nasuḡ bəhəhaṽur lan. ³³ Be naluṃan tolah inau masuṽ hən navile a pan mai naṽide bigol asoan bəhəhaṽur. ³⁴ Ale sədaṃ kavkav len gəlar pisi, Nasuḡ mai asoan. Napəhaṽut səlah, navensus, inau masuṽ hən Nasuḡ hən gai bevi siNasuḡ səḡon len niben mai nanunun. Be napəhaṽut tolah inau masuṽ hən navile a pan mai naṽide bigol asoan bəhəhaṽur. ³⁵ Nokəmaienən ṃos nəbevi tarḡət samito, savi hən nəbiwoḡ hən nəmauran samito. Nokəmaienən hən naṽide samit binor; hən mətbigol tabtab hən nəsa Nasuḡ toləḡoni, hən asike natideh beliv nənauan samit dani.

* 7:11: Hən naves 10-11, ris Mat 5.32, 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18

³⁶ Be naulumian ideh binau ke sagol sanor hən navensus tokel gati ke bilah maii, ale nələn atenan besursuru həni (hum bimasagenan), tilah maii hum toləḡoni. Savi nəsaan.† ³⁷ Be naulumian beil gəgat len nəsa tonau, ale natideh asike beṭəḡau gati, be nəsa bigole biṭat len gai səḡon, ale binau səḡoti len nələn ke asike ilah mai navensus, enan tu ivoi. ³⁸ Imagenan, naulumian tolah mai navensus san igol natit tovoi, ale naulumian səlah maii igol natit tovoi am səḡori.‡

³⁹ Napəḡavut tolah, nəlahan tokade mai asoan ipat vəbar asoan biṃat. Be asoan aliten biṃat, imakuv dan nəlahan enan, ale eləboi bilah mai avan ideh beṭəḡoni. Be natsua, naulumian bilah maii timasvi siYesu. ⁴⁰ Len nabunusian sagw, napəḡavut asoan tomat biṭoh səḡon maienan ḡai, dereh tehəḡavur am. Ale nunau ke aNunun aGot evi tarḡət sagw hən notokəmaienan!

8

Nəhanian lototutumav həni van hən nəlablab gail

¹ Gagai nuke nisor husur naməḡod nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail. Evoi, datoləboii ke, “gidat piṣi datukad naləboian.” Naləboian igol nəvanuan epul am hən navivan. Be na-ləmas-buni-an igol nəmauran sinəvanuan idan am. ² Avan ideh binau suluvi ke toləboi natit toṣəbur; gai saləboi natit lotokitin aGot toke biṭel vəḡot gail maii sal. ³ Be avan ideh beṭəḡas bun aGot, aGot eləboi avan enan.*

⁴ Ale, nəhanan hən naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab beti: Gidat piṣi datoləboii ke nəlablab savi natideh len navile a pan, ale səkad nagot ideh be aGot toṣua ḡai. ⁵ Ikad nagot gəḡəras toṣəbur nəvanuan gail lotolotu hən gail. Luke nagot galenan lutoh len nəməv o len navile eg a pan, ale lorinḡ gail hum lotovi got mai masta salit gail.* ⁶ Avil naut kəmas natenan, gidat datoləboii ke ikad aGot toṣua ḡai, aTata tovi nəkadun natit piṣi. Ale gidat datutoh mōsi. Ale ikad aMasta toṣua ḡai, aYesu Kristo. Len aKristo, aGot igol natit piṣi toum həni; ale len aKristo, datukad nəmauran.

⁷ Be savi nəvanuan piṣi lotoləboi natenan. Ikad nəvanuan nadələmian galevis ləsənu səḡoti sal ke nəlablab ləsəkad nədaḡan ideh. Ale nəḡon lotohan naməḡod tovi naviolan van hən nəlablab, lunau suluvi ke lotolotu van hən nəlablab enan. Ale husur ləsail sədaḡ len aGot sal, nəsa lotogole igol nəlolit eḡinḡinḡal. ⁸ Be nəhanian edədas biḡol datḡikad navoivoian mai aGot. Husur datḡihani o asike datḡihani, ḡəlar piṣi arsavı natideh len aGot.*

⁹ Be mətəḡəḡau hən gamit gabag. Nədaḡan məttoḡade len nəmakuvan samit dan nəsaan satigol alat ləsədaḡ len nadələmian liteh. ¹⁰ Husur, gaiug gotokad “naləboian,” avan ideh nənauan sail gəgat beris gotohan len naim nalotuan silablab, nəsa bai? Hum ma nədaḡan samḡ beliv nənauan san gol bihan naməḡod lototutumav həni tia van hən nəlablab. Biḡol bimaienan, igol nəsaan.† ¹¹ Imagenan, len naləboian samḡ, gomədas awawa sədaḡ len nadələmian, gomədas awawa len nadələmian, aKristo tomat mōsi. ¹² Məṭbiḡol nəsaan maienan van hən nəbathudud ideh sədaḡ len nadələmian, mətugol nəsənahān len nələn, ale mətugol nəsaan van hən aKristo. ¹³ Bathut natenan, nəsa nəbiḡani biḡol awawa len nadələmian biṭeh, sanihan naməḡod ḡon ideh am. Husur nomətahun nəbiḡol awawa ideh len nadələmian biṭeh.

9

AṖol isor var alat a Korint lotosor tasi

¹ Mətunau ke nəsa nəbiḡole səḡat len navəḡagw a? Mətunau ke nəsavı aḡai piṣpisul a? Mətunau ke nəsarı aYesu, aMasta sidato a? Mətunau ke gamit məṣsavı navit nauman sagw len Nasuḡ a? Ginau māu novi aḡai piṣpisul notoris aYesu, ale gamit, navit nauman sagw.* ² Naut kəmas nəvanuan galevis am lotonau ke nəsavı aḡai piṣpisul ideh, kitin, gamit a Korint

† **7:36:** Len naut a Korint alat siYesu galevis lunau ke lotolo, ale nəlahan mai nəmauran hən nəlahan arsavı natideh. Imagenan, hum ma lotosor len naulumian eḡai toke tilah, gol ke atenan inau ke sagol sanor hən navensus biḡe bilah maii. Ale evəlo. Nəḡon naves eḡai toke nələn atenan esursuru hən navensus, nasoruan ta Kris ikad namilen tile am toke navensus eḡəm vi bareab. Be naut kəmas namilen toru enan, aṖol ike inor hən arḡiblah. ‡ **7:38:** Len naut eḡai aṖol ike, naulumian tolah mai navensus san igol ivoi ale husur nəmauran eḡai idan len nəḡon gail (geris 7.26), naulumian səlah mai navensus san igol ivoi am səḡori.

* **8:3:** Natosian galevis ta sutuai luke, Avan ideh binau suluvi ke tokad naləboian, gai səkad naləboian kitin. ³ Be nəvanuan biḡad na-ləmas-buni-an, gai ikad naləboian kitin. * **8:5:** 1Kor 10.20-21 * **8:8:** Rom 14.17 † **8:10:** Nəḡon toke igol nəsaan, igol nəsaan husur toḡur kotov nənauan san toke nəhanan hən naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab sanor. Ale nələn səmasil am. * **9:1:** Uman 22.17-18, 26.16

mætsalæboi mætbekæmaienan. Husur næmauran samit len Nasuþ eʋusan səhoti ke notovi ahai pispisul tæban gamito.

³ Na-sor-vari-an sagw van hæn alat lotokele ke næsavi ahai pispisul imaiegai ke: ⁴ Sanor hæn mætbewin ginamær hæn nəhanian mai nəwai a? Ao, inor! Mætolæboii ke tonor! ⁵ Len nəyaran sinamito, sanor hæn asoanamit lotokad nadələmian læbitah mai ginamit sumtan ahai pispisul tile am mai aPita mai aʋan Nasuþ gail lotogole a? ⁶ Ao inor! ⁷ Ginou mai aParnapas, mætunau ke ginamær ʋai inor hæn namrtoum mōs nəvat hæn namrbimaur a? Be inor hæn mættakætkæta tæban ginamæru sumtan ahai pispisul tile gail am. Mætsalæboii a? ⁸ Mætunau ke nasoltia ideh nəpurrpuran san tobuær; eʋur natit san gail hæn nəvat san səbon a? Ao, səmaienan boŋ ideh! Nəvanuan tomabul nəhol nakrep ihan nəvit nakrep han. Ale nəvanuan tokætkæta tæban nəvəshəsisip, emun nasus halito. Mætsalæboi natgalen a?

⁹ Nasoruan kætā gail notomadhakele, lovi bunusian sinəvanuan ʋa? Ao. Nalo am ikel natgalenan. ¹⁰ Husur natosian len nalo siMoses ike, “Sagibaŋsi gol nabuŋon nabuluk topalpal kuv namisurhuwit.” Nəboŋ aGot tokəmaienan, mætunau ke tonau nabuluk ʋa? ¹¹ Ao. Len naut enan isor mōs ginamit am, husur nəvanuan totivtiv tan, mai nəvanuan torumrum kuv namisurhuwit gælær pisi aroum mōs nəhanian artovatvat viri. ¹² Namtumabul natit gail seNunun aGot len nələmto. Beti imabe? Sanor hæn mætbekætkæta tæban ginamit hæn nəhanian hæn navile a pan a? ¹³ Nəvanuan galevis læbikad nədaŋan hæn na-il-a-mo-an hæn mættakætkæta tæban galit maianan, inor hæn mætbekætkæta tæban ginamit səhor galito!

Namtukad nədaŋan enan hæn gamit boh mættakætkæta tæban ginamito, be namtsaus gamit hæn mætbigole. Ao namtudaŋ buær natit pisi hæn asike namtbipon gol na-kel-uri-an tovoi husur aKristo. ¹⁴ Mætolæboii ke alat lotoum len naim siGot luhan nəhanian topat ei. Ale alat lototutumav len nəmel tutumavan luhan katəpol hæn nəsa lototutumav hæn. ¹⁵ Len nəvide tomaiyan, Nasuþ isor idan ke, alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi limaskad natit hæn læbimaur lan, tæban nəvanuan gail lotokel uri mai galito.*

¹⁶ Avil nəsaus natgalenan boŋ ideh. Ale nəsatos natgalegai hæn bimagenan hæn ginou. Noviv ke nəsaus natgalenan, nəsaŋon gol na-kel-uri-an tovoi. Ale nomətahun nəbehusur nəpisal ideh tile am. Nəmatan ivoi səhor nəpisal tile am. ¹⁷ Husur, nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi, savi natesua notolæboi nəbisor sal suh ginou hæn. Ao, len naləŋonian siGot, aGot erinji len nəvələgw hæn nəbimasgole. Asike nətakel ur na-kel-uri-an tovoi, nəbilitipanisman tæbar ginou balai! ¹⁸ Nətagole husur notoləŋoni, tanor hæn nətəkad nakonpurrpuran hæn. Be aGot bəriŋi len nəvələgw hæn nəbigole, nimasgole! ¹⁹ Ale nakonpurrpuran sagw nəsa beti? Imagegai ke: nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi, noləboi nəbeviol kəmas hæn. Bathut natenan, naut kəmas nədaŋan notokade hum ahai pispisul, nəsaus natideh ben nəvanuan gail hæn notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

²⁰ Naut kəmas nəsavi slev sivan ideh, nugol gabag hæn ginou notovi slev sinəvanuan pisi hæn nəbeliv nəvanuan isobur am gəm hæn aKristo. ²¹ Nəboŋ nototah mai nəju gail nosumtan nəju gail hæn nəbeliv galit gəm hæn aKristo. Naut kəmas nəsatoh len nəvələn nalo, nəboŋ nototah mai alat len nəvələn nalo seju gail, nosumtan alat len nəvələn nalo hæn nəbeliv galit gəm hæn aKristo. ²² Nəboŋ nototah mai alat læsəkad nalo, nosumtan alat læsəkad nalo hæn nəbeliv galit gəm hæn aKristo. Be nəsəmakuv dan nalo siGot, nalo seKristo iwol hæn ginou. ²³ Nəboŋ nototah mai alat læsədān, nogəm sumtan nəsədān, numaiyan hæn nəbeliv galit gəm hæn aKristo. Nogəm sumtan nəvanuan gail pisi hæn, len nəpisal ideh nəbeliv galit gəm hæn aKristo hæn bilav kuv galit galevis dan nəsaan salito. ²⁴ Nugol natgalen pisi hæn na-kel-uri-an tovoi bihar nəvanuan bisobur am, hæn nəbikatəpol mai galito len nakontit na-kel-uri-an tovoi tokel gati.

²⁵ Mætolæboii tia ke len nəgamgaman, galit pisi lotogam lan lugam, be galit sua ʋai igam səhor galit am hæn bilav nəprais. Mitigam magenan hæn mætbewin, hæn mætbikad nəprais! ²⁶ Nəvanuan gail pisi lotoke ligam len nəraimranmean, loutaut idan tabtab len natit pisi. Galit ludaŋ buær nautautan enan, hæn læbikad nəprais tovi ut kəmas asike idareh. Avil gidato datugole mōs nəprais topat vi sutuai. ²⁷ Imagenan, hum nəgamgaman, nəsəgam taʋtaʋor. Hum natuhtuhan, nəsatuhtuh taʋtaʋor hum nototuh naməsav ʋai. ²⁸ Ao! Notuhtuh nibegw, nugol utaut hæn, nugole evi slev sagw. Nugol tomagenan hæn ke, nəboŋ nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail binonj, nəprais asike imasig dan ginou.

* 9:5: Len naut egai aPol ekis aPita hæn aKefas tovi nəhasan len nasoruan Ipru. * 9:6: Uman 9.27, 11.22-25, 30

* 9:9: Deu 25.4; 1Tim 5.18 * 9:11: Rom 15.27 * 9:13: Lev 6.16, 26; Deu 18.1-3 * 9:14: Mat 10.10; Luk 10.7

10

Naləlgauan: alat a Israel ta mo lumabe?

¹ Nøkəmaianan bathudud nadəlomian, husur nomətahun mətəbetətan hən nategai. Atəmadat ta sutuai pisi lotogam dan naut a Ijip, lutoh pipit nəməvukasw, galit pisi luyar tukot len tas.*

² Len nəməvukasw mai nətəs, ehum galit pisi lotobaptais hən ləbevi ahai susur siMoses. ³ Ale galit pisi luhan nəhanian tosua rjai togəm len aGot.* ⁴ Ale galit pisi lomun nəwai tosua rjai togəm len aGot, husur lomun nəwai hən nəvat siGot totah mai galito, ale nəvat enan evi aKristo.* ⁵ Avil aGot sahəhəvur hən galit lotosəbur, ale lumat, nəbirimat halit gail losuh taʋtaʋor len naut masmas.*

⁶ Natgalenan lovisi hum naləlgauan hən asike datəbeləjon masuʋ hən natit tosa gail surnan galito.* ⁷ Samtilotu hən nəlablab gail surnan galit galevis lotogole, hum natosian siGot toke, “Nəvanuan gail lobətah hən ləbihan, ləbemun. Ale lule məhat hən ləbisav, ramramə taʋtaʋor.”* ⁸ Sadatigol naitian tosa surnan galit galevis, togol nəvanuan tovi 23,000 len galito lumat len nəmaribəj tosua rjai.* ⁹ Sadatitaltal kitev nədərjan siNasub aGot ke timabe. Galit galevis lugole, gol nəmat gail lukat bubun galito.* ¹⁰ Sadatikoblen surnan galit galevis lotokoblen, gol ənel hən nəmatan igol lumat.*

¹¹ Natgalenan lovisi hən galito hən datəbeləboi səhoti, ale ipat len na-tos-gati-an hum na-sor-pusan-an mōs gidat dattotoh len nəbəj hən nanəjan hən navile a pan. ¹² Avan ideh binau ke toil gəgat, teləlgau hən asike bīteh! ¹³ Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, epitoʋ hən nəsa togəm hən nəvanuan gail pisi. Be aGot igol tabtab hən nəsa tokele ke tigole. Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, aGot asike idam hən ideh səhor nəsa mətələboi mətəbidəj buri. Nəbəj natideh bitaltal ke mətəbigol nəsaan, dereh aGot tigol nəpisal dan natenan hən mətəbidəj buri.

¹⁴ Imagenan gamit notoləmas bun gamit pisi, mitigam dan nalotuan van hən nəlablab gail. ¹⁵ Nusor mai gamit hum mətətokad nənauan; nəbəkutin o asike nəbəkutin, mitinau hən mətəbinau səhoti. ¹⁶ Len nəhanian len natev siNasub, nəbəj dattosipa vi təban aGot hən nabiliwai, datomun katəpol hən nəda heKristo. Ale nəbəj dattobur nabəta, datuhan katəpol hən niben aKristo. Mətsaləboi a? ¹⁷ Naut kəmas dattosəbur, gidat pisi datovi niben tosua rjai, husur datuhan katəpol hən nabəta tosua rjai.

¹⁸ Mitinau nəvide silat a Israel. Galit visusua lotohan nahudhuviolan lototutumav hən van hən aGot, len nəmel tutumavan, luhan katəpol, ale luḅon len nalotuan van hən aGot.* ¹⁹ Namilen ke nəlablab evi natideh a? Ao. Namilen ke nəhanian lototutumav hən van hən evi natideh a? ²⁰ Ao. Arsavi natideh. Nukele ke, natideh nəvanuan ləsəkad nadəlomian lototutumav hən, lototutumav hən van hən natəmat gail, savi aGot. Nomətahun mətəbigatəpol mai natəmat gail.* ²¹ Mətsaləboi mətəbemun len nabiliwai hiNasub ale mun len nabiliwai hetəmat gail am. Mətsaləboi mətəbihan len natev siNasub ale han len natev setəmat gail am. ²² Datəbigol bimagenan, dereh datigol Nasub aGot titaḅulul bulos gidato. Datunau ke datudəj səhori a? Aoa!*

²³ Gamit mətəbike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtəbigol natideh,” ginau nuke, nəvide galevis ləsəvoi hən nəvanuan tile gail. Gamit mətəbike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtəbigol natideh,” ginau nuke, nəvide galevis ləsəgol nəvanuan togon sədəj am len nadəlomian san.* ²⁴ Samteləjon nəsa tovoi hən gamit səbomit rjai, be mətələjon nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail.

²⁵ Mətələboi mətəbihan natideh lotəpur hən len nəmaket hən naməḅod. Ləbetutumav hən van hən nəlablab gail o asike ləbigole, samteus nausian ideh husuri. Samtinau masuʋ hən. ²⁶ Nəvide enan inor husur nasoruan siGot ikele ke, “Navile a pan mai natit pisi topul lan lovi siNasub aGot.”*

²⁷ Nəvanuan səkad nadəlomian ḅeus gaiug hən gəbihan maii, ale gəbeləjon gəbivan, gihan nəhanian ideh gai bilavi mai gaiug. Ləbetutumav hən van hən nəlablab o asike ləbigole, sageus nausian ideh husuri. Saginau masuʋ hən. ²⁸ Be avan ideh bikel mai gaiug ke,

* **10:1:** Exo 13.21-22, 14.22-29. Nəbəj toke lotoyar tukot len tas, luyar tukot len naut butitas nətəs torus dani gol ke tokad nəpisal tomasmas rivuh be nətəs ipat tarhəte tarhəte. * **10:3:** Exo 16.35 * **10:4:** Exo 17.6; Num 20.8-11 * **10:5:** Num 14.16, 29-30 * **10:6:** Num 11.4 * **10:7:** Exo 32.6 * **10:8:** Num 25.1-18 * **10:9:** Num 21.5-6 * **10:10:** Num 16.41-49 * **10:16:** Mat 26.26-28; Mak 14.22-24; Luk 22.19-20 * **10:18:** Lev 7.6, 14-15 * **10:20:** Deu 32.17 * **10:22:** Deu 32.21 * **10:23:** 1Kor 6.12 * **10:26:** Psa 24.1

“Naməḡod egai, lotutumav həni van hən nəlablab gail,” sagihani be nənauan sam̄ tinau nəlon avan enan tokel vəhot natenan mai gaiug. Gəb̄ihani, hum ma gəbetunus nəlon. ²⁹ Hum ma savi natideh len gaiug, be evi natit tosa len nənauan sinəvanuan togon. Husur, imabe nənauan len nəlon nəvanuan togon isaḡi ke nəsa notogole len nəmakuvan sagw dan nalo isa?† ³⁰ Ginau nəbesipa vi taban aGot hən nəhanian ale nəb̄ihani, imabe avan ideh isor mēdas ginau bathut nəsa notosipa həni tia?

³¹ Imaienan, mət̄bihan o mət̄bemun o natideh mət̄bigole, gol natit p̄isi hən nəvanuan gail ləb̄isal suh nəyalyalan siGot lan. ³² Samtigol natideh hən mət̄biḡon gol na-kel-uri-an tovoi hən naJu gail o alat ləsavi Ju asike ləb̄ikad nadəlomian. Samtigol natideh hən mət̄bemēdas nadəlomian silat siYesu. ³³ Mət̄ehusur naḡide sagw. Len natit p̄isi notogole, nohisi hən nəbiḡol nəvanuan p̄isi ləbehəhəvur lan. Nəsēdas p̄isal hən nəb̄ikad na-vi-tarhəte-an m̄os ginau səḡogw ḡai, nudas p̄isal hən nəvanuan biḡobur ləb̄ikad na-vi-tarhəte-an, hən aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito.

11

¹ Mitigol tətōv hən ginau sum̄nan notogol tətōv hən aKristo.*

Len nalotuan

² Nusor sal suh gamit bathut mət̄tonau gat ginau len natit p̄isi. Ale mət̄otəgau gat naḡide hən nalotuan, sum̄nan ḡai notolav gail mai gamito. ³ Be noləḡon ke mət̄eləboii ke aKristo evi kadun nəmauran sinəvanuan p̄isi, naulum̄an evi kadun nəmauran sinap̄əhəvut, ale aGot evi nəkadun aKristo. ⁴ Naulum̄an ideh tokabut gol nəkadun nəboḡ tosor tuḡ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi aKristo. ⁵ Be nap̄əhəvut ideh səkabut gol nəkadun nəboḡ tosor tuḡ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi asoan. Esum̄nan ap̄əhəvut tosir nəkadun toḡarḡar. ⁶ Nap̄əhəvut b̄emətəhun b̄ikabut gol nəkadun, ep̄itōv ḡai hum toḡut kotov p̄is navurun. Be bathut tovi hur sasa hən b̄egut navurun o hən nəkadun biḡar, tikabut gol nəkadun m̄au! ⁷ Naulum̄an satikabut gol nəkadun husur nəboḡ aGot toḡol naulum̄an, igol ilav kot nənahənah han mai nəyalyalan san hən nahəsən aGot biyalyal. Be nap̄əhəvut igol nahəsən naulum̄an iyalyal.* ⁸ Husur naulum̄an metəkav sagəm len nap̄əhəvut, be nap̄əhəvut metəkav egəm len naulum̄an. ⁹ Husur aGot sagol naulum̄an m̄os nap̄əhəvut, be igol nap̄əhəvut m̄os naulum̄an.* ¹⁰ Husur natenan, bathut aḡel gail, nap̄əhəvut tikad nədaḡan hən na-il-a-m̄o-an len nəkadun.* ¹¹ Avil len Nasuḡ, nap̄əhəvut satoh səḡon hum asoan toḡuer, mai naulum̄an satoh səḡon hum asoan toḡuer. Naulum̄an ikad asoan hən b̄evi tarhət san ale nap̄əhəvut ikad asoan hən b̄evi tarhət san. ¹² Husur naut kəmas nap̄əhəvut metəkav toḡəm len naulum̄an, alalum̄an lukad nəpasian salito len nap̄əhəvut. Avil natit p̄isi logəm len aGot.

¹³ Len nabunusian samit gabag imabe? Inor hən nap̄əhəvut biḡor tuḡ van hən aGot be səkabut gol nəkadun a? ¹⁴ Len naḡide ta daməḡai, navurun naulum̄an b̄eb̄əlav, nəvanuan p̄isi loləboii ke sanor kasi. Navurun emēdas ḡai. ¹⁵ Be navurun nap̄əhəvut b̄eb̄əlav, igol nap̄əhəvut ikab masuḡ. Husur navurun toḡəlav, aGot eviol həni mai nap̄əhəvut hən b̄ikabut gole. ¹⁶ Be avan ideh b̄ike b̄evit̄vituh husur natenan, namtohusur naḡide enan, namtsahusur ideh am. Ale alat siGot len naut p̄isi, galit am lohusur naḡide enan.

Natev siNasuḡ

(Mat 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.15-20)

¹⁷ Len nəsa nəb̄ikel mai gamit gagai, nəsasor sal suh gamito, husur nabon̄bonan samit gail ləsavi tarhət samito be lomēdas gamito. ¹⁸ Nuke nisor husur natsua. Nosəsəloḡ hən nasoruan sua toke, nəboḡ mət̄tokad nabon̄bonan hum alat siYesu, mət̄op̄əp̄əhw gail. Ale nodəlom kəkereh hən nasoruan enan, ¹⁹ husur nap̄əp̄əhwan gail limasvisi len gamito hən alat aGot toḡəhəvur hən galito ləbiḡarḡar. ²⁰ Nəboḡ mət̄toḡon̄bon len naut sua hən mət̄bihan len natev siNasuḡ, savi nəhanan siNasuḡ mət̄tohan lan. ²¹ Husur nəboḡ mət̄toḡəm hən nəhanan, gamit galevis mət̄otubāt vəlaut səḡomito. Namilen ke galevis lumalkəkāt, galevis lotərog. ²² Mət̄səkad naim samit hən mət̄bihan mai mət̄bemun lan a? Mət̄omətəhun alat siYesu a?

† **10:29:** Len naves 28 nəboḡ tosor husur avan ideh mai avan enan, ale len naves 29 nəboḡ tosor husur nəvanuan togon, len naut galenan, isor husur nəvanuan səkad nadəlomian. * **11:1:** 1Kor 4.16; Flp 3.17 * **11:7:** Gen 1.26-27 * **11:9:** Gen 2.18-23 * **11:10:** Galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lokəmaiegai ke: Nap̄əhəvut ikad nədaḡan hən biḡol nəsa b̄eləḡon̄i hən nəkadun, be datb̄ehusur nap̄usanan siPol len 6.12 mai 8.9, nap̄əhəvut timasnau asoan hən asike b̄emēdasi. Namilen ke ivoi hən nap̄əhəvut tikabut gol nəkadun, husur asike biḡole, dereh temēdas asoan. Len naves egai, alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsələboi namilen nasoruan gegai toke bathut aḡel gail.

Mətuke mitigol naməsəl gail nahurulit tisa a? Nekəmabe hən gamito? Nisor sal suh gamit a? Aoa! Sanisor sal suh gamit hən naʋide enan.

²³ Husur nəsa Nasuḅ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Imaiegai ke: Nasuḅ aYesu, len nalenmariug ajutas toriŋi len navəlan aenemi san gail, aYesu ilav nabəta, ²⁴ esipa vi təban aGot həni, ale eḅuri. Ike, “Egai nibegw notoviol həni mōs gamito. Mitigol nategai hən mətbinaunau gat ginau.” ²⁵ Len naʋide tomaiēnan, nəḅoŋ lotohan tonōŋ, aYesu ilav nabiliwai topul hən nəwain. Ike, “Nabiliwai egai evi na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw; mitigol nategai hən mətbinaunau gat ginau len nəḅoŋ pisi mətbemuni.”*

²⁶ Husur len nəḅoŋ pisi mətbihan nabəta egai mai mun len nabiliwai hən nəwain; mətokel ur nəmatan siNasuḅ van vəbar nəḅoŋ hēgəmai.

²⁷ Imagenan, avan ideh tohan nabəta o tomun len nabiliwai hiNasuḅ len naʋide tomədas nahəsən Nasuḅ, inor hən ḅipanis sil niben Nasuḅ mai nəda han; ehum avan enan togol nəmatan siNasuḅ. ²⁸ Imagenan, nəvanuan timasbunus vahvatur nəmauran san a təhw hən ḅihan nabəta mai mun len nabiliwai. ²⁹ Husur avan ideh tohan mai tomun be sənau səhot niben aYesu tovi alat siYesu, len nəhanan mai namunian gai togole, ilav nəpanisemen vi lan gai gabag. ³⁰ Husur natanen, gamit isobur ləsədaŋ savoi, loməsah, ale galevis lupat len nəmatan.

³¹ Imagenan, dattabunus vahvatur nəmauran sidat səḅodato len alat siYesu lotovi niben, asike dattəlav nəpanisemen galenan siGot vi lan gidato. ³² Be nəḅoŋ Nasuḅ tobunus vahvatur nəmauran sidato; igol nəpanisemen ta daməŋai hən ḅigol datḅinor; hən asike ḅisəḅ səhoti ke datimaspanis mai navile a pan len nəmatan vi sutuai.

³³ Imaienan, bathudud sagw len nadəlomian, nəḅoŋ mətbibonḅon hən mətbihan len natev siNasuḅ, mititoh vir gamit gabag. ³⁴ Avan ideh ḅimalkəkət, tihan a im bai, hən asike nabonḅonan samit magenan ḅilav nəpanisemen vi lan gamit gabag.

Nukad natgalevis am hən nəḅikel mai gamito, be lipat vir nagəman sagw ḅoŋ ideh.

12

Natit gail lotogəm len aNunun aGot

¹ Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natit gail lotogəm len aNunun aGot. Nuke mitikad naləḅoian lan. ² Mətələḅoi ke a mō, nəḅoŋ mətsəkad nadəlomian, natit lototiltile gail loliv gamit vi tut, losəhar sabsab hən gamito van hən nəlablab lotoḅut. ³ Imagenan nuke məteləḅoi ke, len aNunun aGot avan ideh saləḅoi ḅisemale hən aYesu, be len aNunun aGot ḅai nəvanuan eləḅoi ḅike, “aYesu evi Masta.”

⁴ Ikad naviolan tiltile aNunun aGot toviol hən gail, be aNunun aGot tosua ḅai. ⁵ Ikad na-vi-tarhəte-an tiltile gail hən datḅigole mōs aMasta, be aMasta tosua ḅai. ⁶ Ikad naʋit totiltile gail, be aGot tosua ḅai, igol nəvanuan pisi san luʋan hən naʋit galen pisi. ⁷ AGot eviol mai galit ʋisusua hən aNunun, hən nəsa aNunun ḅigole len galito bevi tarhət salit gabag. ⁸ Len aNunun aGot, aGot eviol mai galit sua hən nasoruan hən namitisau hən nəmauran tonor. Len aNunun aGot ḅai, eviol mai galit sua am hən nasoruan hən naləḅoian. ⁹ Len aNunun, aGot eviol hən nabiltidəlomian mai galit sua tile. Len aNunun aGot ḅai, eviol hən naviolan gail mai galit sua tile am, hən ḅigol alat lotoməsah ləḅimaur. ¹⁰ Ale eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan gail hən ḅigol namerikel gail. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən ḅikel napisulan siGot. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən beləḅoi səhot nəsa togəm len aNunun aGot mai nəsa togəm len natəmat gail. Eviol mai galit sua tile am hən ḅisor len nasoruan tiltile gail, ale mai togon am eviol hən nədaŋan hən beləḅoi ḅikel ur namilen nasoruan tiltile galenan. ¹¹ Evi aNunun aGot tosua ḅai togol natgalen pisi. Epəpəhun natgalenan mai nəvanuan ʋisusua husur naləḅonian san.*

Niben aKristo ikad nahudhuben isobur

¹² Niben nəvanuan ikad nahudhuben isobur, be nahudhuben galen lotosobur lovi niben tosua ḅai. Niben aKristo imagenan.* ¹³ Gidat pisi datubaptais len aNunun aGot tosua ḅai hən datḅegəm vi niben aKristo tosua ḅai. Naut kəmas datovi Ju o datovi vanuan ta Kris, naut kəmas datovi slev o datsavi slev am, aGot eviol hən aNunun tosua ḅai mai gidat pisi hən datḅepul həni, hum nəwai dattomuni.†

¹⁴ Niben nəvanuan səkad nahudhuben sasua ḅai, ikad nahudhuben isobur lan. ¹⁵ Narien nəvanuan ḅike, “Husur ke nəsavı vəlan, nəsavı hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, narien evi hudhuben sua len niben sal. ¹⁶ Nədarinjan nəvanuan ḅike, “Husur ke nəsavı mətan, nəsavı hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, nədarinjan evi hudhuben sua len niben sal. ¹⁷ Niben kavkav tavi mətan səlanı, nasəḅəloŋan han gai be? Niben kavkav tavi darinjan səlanı,

* 11:25: Exo 24.6-8; Jer 31.31-34

* 12:11: Hən naves 4-11, ris Rom 12.6-8

* 12:12: Rom 12.4-5

† 12:13:

narñunusian han gai be? ¹⁸ Be aGot itabtabuh len nahudhuben p̄isi, etuan p̄is gail husur niben, len naut v̄isusua toləñon ləbipat lan. ¹⁹ Nahudhuben galen p̄isi lətavi hudhut sua səlani ŋai, asike lətabon len niben tosua, niben tabuer. ²⁰ Ekitin, ikad nahudhuben isoḅur, be niben tosua ŋai.

²¹ Namətan saləboi b̄ikel mai navəlan ke, “Naut kəmas gaiug, ginau səḅogw noləboi nəḅigol natit p̄isi.” Ale nəkadun saləboi b̄ikel mai narien ke, “Naut kəmas gaməru, ginau səḅogw noləboi nəḅigol natit p̄isi.” ²² Ao! Səmagenan. Nahudhut nibedat galevis len nibedat dattonau suluḅi ke ləsədan, datumaskad gail hən nibedat b̄imaur. ²³ Ale nahudhubedat gail dattonau ke lotovi ut kəmas, datokətkəta təban gail ivoi. Ale nahudhubedat gail nahurudat tosa hən nəvanuan ləberis gail, datususuan galenan, ²⁴ be nahudhubedat gail, nahurudat səsə hən nəvanuan ləberis gail, losuh p̄arp̄ar maien ŋai.

Be aGot esuhud p̄is nahudhubedat gail, hən nahudhut dattonau ke ləsavi natideh, lovi natite. ²⁵ Igol maien hən i hən asike b̄ikad napəpəhwan len nibedato, hən nahudhubedat p̄isi ləḅekətkəta təban galit gabag ḅepitpitov̄. ²⁶ Nahudhubedat ideh beləñon bisa masuḅ, nahudhubedat p̄isi loləñon isa masuḅ maii. B̄ikad na-sor-sal-suhi-an vi təban nahudhubedat ideh, nahudhubedat p̄isi lohəhəv̄ur maii.

²⁷ Gamit māu mətovi niben aKristo, mətovi hudhut gail len niben kav̄kav. ²⁸ Ale len alat siYesu, aGot itabtabuh len ahai p̄ispisul gail a m̄o; na-vəha-ru-an, ahai kelkel ur gail; na-vəha-tor-an, ahai p̄usan gail; beti alat lotogol namerikel gail, alat lotokad naviolan gail hən ləḅigol alat lotoməsah ləbimaur, alat lotovi tarhəte sinəvanuan gail, alat lotowol hən alat siYesu hən ləḅehusur nap̄isal tonor; mai alat lotosor len nasoruan t̄iltile gail.* ²⁹ Mətunau ke gidat p̄isi dattovi ahai p̄ispisul a? Mətunau ke gidat p̄isi dattovi ahai kelkel ur a? Mətunau ke gidat p̄isi dattovi ahai p̄usan a? Mətunau ke gidat p̄isi dattogol namerikel a? ³⁰ Mətunau ke gidat p̄isi dattokad naviolan gail hən datḅigol alat lotoməsah ləbimaur a? Mətunau ke gidat p̄isi dattoləboi datḅisor len nasoruan t̄iltile gail a? Mətunau ke gidat p̄isi dattoləboi datḅikel ur namilen nasoruan t̄iltile galenan a? Aoa! ³¹ Be gamit māu, mətələñon masuḅ hən naviolan seNunun aGot lotovoi am.

Avil nap̄isal notoke nəḅisor husuri, ivoi habat səhor nap̄isal ideh datoləboi datḅenənəv̄ hən i maii.

13

Nap̄isal hən na-ləmas-buni-an

¹ Ginau nətasor len nasoruan t̄iltile nəvanuan lotosorsor len gail, mai nasoruan t̄iltile aḅel lotosorsor len gail, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətəwal kəmas ŋai hum nəḅe o nabel lototuhtuhi. ² Nətəkad nədanjan hən nəḅikel nap̄isulan siGot, mai nətaləboi səhot natit p̄isi aGot tosusuan gail mai naləboian p̄isi, ale nətəkad nəḅiltidələmian hən nəḅigol navəhuh ləḅerus, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətəvi ut kəmas ŋai.* ³ Nətəviol hən natit p̄isi notokade mai naməsəl gail, ale nətəviol hən nibegw hən nəḅisor sal suh ginau len Nəḅoḅ siNasub̄,* be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

⁴ Navide hən na-ləmas-buni-an imaiegai: Gəḅeləmas bun avan ideh, len nə-dan-ḅuri-an gutoh mədaui maii, gugol navoian ḅevi tarhət san, gəsətəbulol bulosi sil natit san gotoləñoni. Gəḅeləmas bun avan enan gəsasor sal suh masuḅ hən gaiug, gəsapul hən navivan, ⁵ gəsagol natideh ḅigol nahurun avan en b̄isa, gəsənaui gaiug gabag m̄os naləñonian sam̄ ŋai, nələm̄ səpaḅpaḅ tutut, len nələm̄ gəsətəgau gat nəsaan avan enan togole hən gaiug. ⁶ Gəḅikad na-ləmas-buni-an gəsəhəhəv̄ur hən nəsaan, be guḅon mai alat lotohəhəv̄ur hən nəkitinan. ⁷ Gəḅikad na-ləmas-buni-an goil gəgat tabtab, gotəgau gat nadələmian tabtab, nə-vatvat-viri-an sam̄ səmasig ḅoḅ ideh, gukad nə-dan-ḅuri-an tabtab.

⁸ Na-ləmas-buni-an asike inoḅ ḅoḅ ideh, ipat vi sutuai. Avil nakelean hən nap̄isulan siGot dereh təḅuer. Nasoran len nasoruan t̄iltile gail dereh tinon̄. Naləboian hən nəsa aGot tosusuan gail, dereh təḅuer. ⁹ Husur gagai datoləboi kəkereh hən i ale gagai datukel kəkereh hən nap̄isulan siGot. ¹⁰ Be nəḅoḅ aYesu ḅegəmai hən aGot ḅigol vurvur natit p̄isi, naviolan aNunun aGot toviol hən gail gagai dereh təḅuer.

¹¹ Nəḅoḅ notovi tətai, nusor sum̄an natətai, nabunusian sagw esum̄an nabunusian setətai, nunau sum̄an natətai. Nəḅoḅ nototibau, notogəm̄ vi hav̄ut, noriḅ gabulan navide galenan setətai. ¹² Gagai datokəta sum̄an nəvanuan tokəta tur len nakələs toḅanuḅanw. Be len nəḅoḅ

* **12:28:** Efe 4.11 * **13:2:** Mat 17.20, 21.21; Mak 11.23 * **13:3:** Len natosian galevis ta sutuai ike, nətəviol hən nibegw hən ḅipaḅ len nəḅab towunwun, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

enan, dereh dateketa ris nêhon aGot timasil buni. Gagai nalêboian sagw ekêkerek, be len nêbonj enan nalêboian sagw dereh tikavkav sumian aGot tolêboi kavkav hên ginâu.

¹³ Imagenan gagai datimasgol tabtab hên natgalegai lototor: datimasriñ gat nêlodato len aGot, datimasvatvat vir natit pisi aGot tokel gati ke lêsisarpo, datimaslêmlêmas bun gidat gabag. Be len natgalen pisi, na-lêmas-buni-an ivoi esêhor eru enan.

14

Nêsa evi tarhêt silat siYesu?

¹ Na-lêmas-buni-an mîau tiwol hên nêmauran samito, ale mêtêlêjon masuŵ hên natit gail lotogêm len aNunun aGot. Be a mêhat len natgalen, mêtêlêjon masuŵ hên mêtêbikel napisulan siGot. ² Husur nêvanuan tosor len nasoruan tiltile gail, sasor mai nêvanuan gail, be isor mai aGot ñai, husur avan ideh sasêsêlêj lêboii. Len aNunun aGot, avan enan ikel natetêtan gail. ³ Be nêvanuan tokel ur nêsa aGot tokel maii, nakelean san igol nêvanuan gail ludan am len nêmauran salito, igol lolêjon ivoi am len nêlolito, mai etêjon nêlolit vi pan. ⁴ Nêvanuan tosor len nasoruan tiltile gail evi tarhêt san gabag, be nêvanuan tokel ur nêsa aGot tokel maii, gai igol alat siYesu pisi ludan am len nêmauran salito.

⁵ Nolêjon ke gamit pisi mêtêlêboi mêtêbisor len nasoruan tiltile gail, be nolêjon masuŵ sêhori am hên mêtêbikel ur nêsa aGot tokele. Nêvanuan tokel ur nêsa aGot tokel maii, evi tarhêt silat siYesu sêhor nêvanuan tosor len nasoruan tiltile gail. Be egaii bikel ur namilen nasoruan tiltile galenan hên alat siYesu lêbêlêboii sêhoti, igol galit ludan am len nêmauran salito. ⁶ Be bathudud nadêlomian, nêtagêm hên gamit, nêtasor len nasoruan tiltile gail, tavi tarhêt samit mabe? Be nêbikel na-kel-vêhoti-an seNunun aGot mai gamito, nêbikel nalêboian, nêbikel ur nêsa aGot tokel mai ginâu, nêbikel naŵusanan seNunun aGot, natgalen pisi lovi tarhêt samito.

⁷ Mitinau nabuvimal mai navus beltan; arsêmaur be arugol nêwalan. Asike datbîramrâmte hên gêlar bînor, avan ideh telêboi mab hên nêbe dattoramrâmte hêni? ⁸ Mitinau nêtrampet; ale nêvanuan hêvuv suluvi, nasoltia telêboi mab hêni ke timasutaut hên gai môs nabiltibalan? ⁹ Imaienan hên gamito. Mêtêbisor len nasoruan nêvanuan lototêtan hêni, lêlêboi namilen nasoruan samit mabe? Mêtêbisor maieven, ehum mêtôsor kêmas len namêsav ñai. ¹⁰ Len navile a pan nêvanuan lusor len nasoruan tiltile isêbur; ale gail pisi lukad namilelito. ¹¹ Imagenan, avan ideh bîsor mai ginâu, asike nêbêlêboi namilen nasoran san, len nabunusian sagw, gai tosor evi metbos, ale len nabunusian san, ginâu novi metbos. ¹² Imaieven hên gamito. Husur ke mêtêlêjon masuŵ hên natit gail seNunun aGot, mitimashisi hên mêtêbidan am len natit gail seNunun aGot lotogol alat siYesu lêbidan am len nêmauran salito.

¹³ Imagenan, avan ideh tosor len nasoruan tile ideh, teus aGot hên nêdanjan hên bikel ur namilen natetêtan gai tokele. ¹⁴ Husur nêbisor tuŵ len nasoruan tile ideh, len aNunun aGot, nanunugw totoh len nêlogw isor tuŵ, be nênanuan sagw ipat kêmas ñai. ¹⁵ Nigol nêsa beti? Len aNunun aGot dereh nanunugw tisor tuŵ. Ale dereh nisor tuŵ am hên nêvanuan lêbêlêboi sêhot na-sor-tuŵ-an sagw. Len aNunun aGot dereh nanunugw tekêkai. Ale dereh nekêkai am hên nêvanuan lêbêlêboi sêhot nêsa notokêkai hêni. ¹⁶ Asike bîmagenan, dereh timaiegai ke: len aNunun aGot, nanunurî totoh len nêlôm bîsor len nasoruan tile hên gêbîsal suh aGot, nêvanuan totêtan hêni, salêboi bîke “Ganan” hên nasipaanan sam, husur gai salêboi nêsa gotokele. ¹⁷ Naut kêmas nasipaanan sam bîvoi, asike igol avan enan idan am len nêmauran san.

¹⁸ Nosipa vi têban aGot hên notosor len nasoruan tiltile gail sêhor gamit pisi mêtêtogole. ¹⁹ Be len nabonbonan silat siYesu, len nalêboian sagw, nêbisor bêmîdol ñai len nasoruan lotolêboii, hên lêsêsêsêlêj sêhot naŵusanan sagw, ivoi masuŵ sêhor nêbisor hêbêlav len nasoruan tile lototêtan hêni.

²⁰ Bathudud nadêlomian, samtesumian alahutai len nênanuan samito. Mêtêsumian atuhlahutai lêsêlêboi naŵide hên nêsaan sal, be len nabunusian samito, len nênanuan samito, mêtêsumian nêvanuan tomatmatu. ²¹ Len nalo lutosi ke, Nasub aGot ekêmaiegai:

“Len nêvanuan lotosor len nasoruan tiltile gail,

len naburjon nametbos gail,

dereh nisor mai alategai,

be naut kêmas notogol tomagenan,

asike losêsêlêj hên ginâu.”*

* **14:21:** Isa 28.11-12. Nêbonj alsaiiah totos nasoruan siGot toke, alategai, aGot isor husur nêvanuan san gail a Jutah.

²² Imagenan beti, hum ma mættonau suluvi ke nasoruan tiltile gail igol þarþar hœni ke aGot itoh mai alat lotokad nadœlœmian lan. Be nasoruan tiltile galenan læsœpat mœs alat lotokad nadœlœmian, be hœn alat læsœkad nadœlœmian læþipes hæbetw lan. Avil na-kel-uri-an hœn nœsa aGot tokele, igol þarþar hœni ke aGot itoh mai alat lotokad nadœlœmian lan. Ipat mœs alat lotokad nadœlœmian, savi mœs alat læsœkad nadœlœmian.

²³ Imaien, gamit siYesu pisi mœþibœnœn, gamit pisi mœþisor len nasoruan tiltile gail, ale nœvanuan galevis am lotœtœtan hœn nadœlœmian o læsœkade, læbœbis lohoim, dereh like mœttovinvinu. ²⁴ Be gamit pisi mœþikel ur nœsa aGot tokel mai gamito, ale avan ideh totœtan hœn nadœlœmian o sœkade bœbis lohoim, len natgalen pisi, dereh nœlon timaþur, telœboi sœhot nœsaan san tosœbur, ²⁵ ale natit lotosusuah len nœlon liparþar. Ale dereh tipair dan nœsaan san, titeh len tan, kœta vi þan hœn bilotu hœn aGot. Dereh tisor tœvah ke, “Ekitin, aGot itoh len gamito.”

Napisal hœn nabœnœnan hœn nalotuan

²⁶ Bathudud nadœlœmian, nekœmabe? Nimaris kotov nœsa notokele maiegai. Nœboŋ mœþibœnœn hœn mœþilotu, gamit ideh tekœkai, gamit ideh tœþusan, gamit ideh tikel na-kel-vœhoti-an seNunun aGot, gamit ideh tikel nasoruan len nasoruan tile, ideh am tikel namilen. Natit pisi mœþigole limasgol gamit pisi siYesu mœþidœn am len nœmauran samito. ²⁷ Gamit ideh bœlœŋœn bikel nasoruan len nasoruan tile, teru o titor ŋai lisor, salesœhor totor. Limassor visusua ale avan ideh timaskel namilen nasoruan salito. ²⁸ Asike mœþikad avan ideh tolœboi bikel namilen, nœvanuan toke tikel nasoruan len nasoruan tile, satisor len nabœnœnan. Tisor mai gai gabag mai aGot ŋai. ²⁹ Gamit ideh bœlœŋœn bikel ur nœsa aGot tokel maii, teru o titor lisor, ale galit am limassœsœlœŋ, nau vahvatur na-kel-uri-an enan, hœn læbœlœboi sœhoti ke togœm len aNunun aGot o eþuer. ³⁰ Ale avan ideh am tobœtah, na-kel-vœhoti-an seNunun aGot bœgœm hœni, nœvanuan tosor tesib hœn tobœtah bisor. ³¹ Len naþide tomagenan, galit pisi læbikel ur nœsa aGot tokel mai galito, lisor visusua hœn gamit pisi mœþbœlœboi sœhot napusanan, ale hœn gamit pisi mœþbœlœŋœn þivoi am len nœlœmito. ³² Mitinau gat natagai: nœvanuan tokel ur nœsa aGot tokel maii, iwol hœn nanunun totoh len nœlon, gol ke tolœboi bisor o bœsib len nasoran san hœn avan ideh am bisor. ³³ Len nalotuan, aGot emœtahun gamit pisi mœþisor taþtaþor bœnœn len namityal tosua ŋai. AGot savi aGot hœn nœtaþtaþoran, ao, evi aGot hœn natœmat. Timagenan len nabœnœnan silat siYesu len naut pisi.

³⁴ Len nabœnœnan gail silat siYesu latpœhaþut lemœdau husur sanor hœn læþisor, be lith mœdau, sœsœlœŋ husur nalotuan, hum nalo tokele. ³⁵ Lœbœlœŋœn ke læbœlœboi sœhot natideh, leus asoalit a im sœbolito. Evi hur sasa hœn napœhaþut bisor len nabœnœnan silat siYesu.†

³⁶ Mœtunau ke gamit mœtovi nœkadun nasoruan siGot a? Mœtunau ke ibar gamit sœbœmito ŋa? ³⁷ Gamit ideh þinau ke tovi ahai kelkel ur o nœvanuan aNunun aGot totoh lan, telœboi sœhoti, ke, nœsa nototosi van hœn gamit gagai evi nakelean todan siNasuþ. ³⁸ Be avan ideh bœmœtahun bœlœboi natenan, aGot dereh temœtahun bœlœboi avan enan.

³⁹ Imagenan bathudud sagw len nadœlœmian, mœtelœŋœn masuþ hœn mœþikel napisulan siGot, ale samtikai tas nasoran len nasoruan tiltile gail. ⁴⁰ Be len nabœnœnan, mitigol natit pisi len naþide tovoi, mœtehusur nœyah hœn nalotuan notomadhakele, samtilotu þular.

15

Na-le-mœhat-an seKristo dan nœmatan

¹ Bathudud nadœlœmian, nuke mitinau tœlmam hœn na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai gamito, na-kel-uri-an tovoi mœttokade, na-kel-uri-an tovoi mœttoil gœgat lan gagai. ² Len na-kel-uri-an enan tovoi notokel mai gamito, aGot ilav kuv gamit dan nœsaan samito, mœþbœtœgau gat nasoruan notokel uri mai gamito. Asike tœmagenan, nadœlœmian samit tavi nadœlœmian kœmas ŋai.

³ Husur nœsa Nasuþ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Nabilitit sœhor natit pisi am imaiegai ke: aKristo imat mœs gidato hœn bilav kuv gidat dan nœsaan sidato mai nœpanismen han, hum lototosi len natosian siGot.* ⁴ Lutavun aKristo, ale aGot igol tole mœhat dan nœmatan len nœmaribœŋ na-vœha-tor-an. Enan tu lutosi sutuai len natosian siGot.* ⁵ Ale aKristo evisi hœn aPita torisi, beti evisi hœn alat lotosœŋavur pisan toru lotorisi.* ⁶ Husur

† **14:35:** Nœvanuan namitisau galevis hœn nasoruan siGot lunau ke naves 34-35 savi natosian kitin siPol. Len natosian galevis ta sutuai, naves 34-35 arupat len naut egai, len natosian galevis am arupat a tahw, husur 14.40. * **15:3:** Isa

53.5-12 * **15:4:** Psa 16.10; Hos 6.2 * **15:5:** Mat 28.16-17; Mak 16.14; Luk 24.34, 36; Jon 20.19

natenan, evisi hən nəbathudud nadələmian lotovi 500 lotorisi len namityal tosua ŋai. Galit galevis lupat len nəmatan, be isoḅur lumaṛ sal vəḅar daməŋai. ⁷ Ale evisi hən aJemes torisi, beti evisi hən ahai pispisul gail pisi lotorisi.

⁸ Naməkot hən galit pisi, aKristo evisi hən ginau am notorisi, naut kəmas tohum lotopas ginau len nəḅoŋ sanor həni.* ⁹ Husur ginau novi ahai pispisul a pan len ahai pispisul gail am. Nəsəḅan hən ləḅekis ginau hən ahai pispisul, husur notomədəs bun alat siYesu lotovi vanuan siGot.* ¹⁰ Avil len navoian aGot toviol kəmas həni, nogəm surŋan ginau gagai notoḅat nəhes enan. Ale navoian san van hən ginau səpat kəmas. Ao, noum habat səhor ahai pispisul gail pisi am—be savi ginau notogole, len navoian toviol kəmas həni, len ginau, aGot igole. ¹¹ Imagenan, naut kəmas ginau o galito, ginamit pisi namtukelkel ur na-kel-uri-an tovoi maienan, ale enan na-kel-uri-an tovoi gamit məttodələmi.

Na-le-məhat-an dan nəmatan

¹² Ale ginamit pisi namtbikel uri ke, aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, imabe gamit galevis luke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer? ¹³ Na-le-məhat-an dan nəmatan taḅuer, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole. ¹⁴ Ale aGot asike tagol na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan, namilen ke, na-kel-uri-an sinamit tavi ut kəmas, ale nadələmian samit am tavi ut kəmas. ¹⁵ A məhat hən tənenan, namilen ke, ginamit ahai pispisul, namttalibliboŋ husur aGot, husur namtukel uri ke aGot igol aKristo ile məhat dan nəmatan. Be na-le-məhat-an dan nəmatan taḅuer, aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan. ¹⁶ Husur aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole. ¹⁷ Ale aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan, nəbathudələmian samit taḅuer, məttatoh len nəsaan samit sal. ¹⁸ Təmaienan, alat lotokad nadələmian len aKristo, lotopatmari len nəmatan, galit am lətəmasig. ¹⁹ Husur dattəkad nə-vatvat-viri-an len aKristo len nəmauran egai ŋai, na-le-məhat-an sidato dan nəmatan taḅuer, tanor hən nəvanuan gail lətalossa masuḅ hən gidato səhor avan ideh am len navile a pan. ²⁰ Be səmaienan, sakitin.

Nakitinan imaegai ke: aYesu māu, nəḅoŋ aGot togol tole məhat dan nəmatan, igol tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an ke alat lotokad nadələmian lotopatmari len nəmatan, galit tu dereh lile məhat.* ²¹ Bathut ke nəvanuan sua tovi pisal hən nəmatan togəmai, nəvanuan sual am evi pisal hən na-le-məhat-an dan nəmatan togəmai. ²² Surŋan nəvanuan pisi lotomat sil lotovi siAtam, nəvanuan pisi lotovi siYesu, aGot dereh tigol likad nəmauran dan nəmatan.† ²³ Be dereh lile məhat len namityal salit viSusua, nametəkav aKristo; husuri, nəḅoŋ aKristo ḅegəmai, alat seKristo dereh lile məhat. ²⁴ Beti nənəŋan dereh tegəm balai. Natəmat pisi lotoil a mo, mai nədaŋan hən na-il-a-mo-an pisi, mai nədaŋan pisi, aKristo dereh tigol levi ut kəmas pisi.‡ Ale nədaŋan san hən na-il-a-mo-an hum aKij, dereh tilavi mai aGot aTata.

²⁵ Husur aKristo teil a mo māu hum aKij van vəḅar tovələs naenemi san gail pisi vi pan, hum lotovi ut kəmas.* ²⁶ Ale nəmatan evi naenemi naməkot aKristo biŋol bimasig. Dereh nəmatan teḅuer. ²⁷ Husur natosian siGot ike, “erij natit pisi len navələn aKristo, hum aKristo tovələs gail vi pan.” Ale nəḅoŋ natosian toke, erij “natit pisi” len navələn aKristo, datoləḅoi ke aGot savi ideh len natgalen pisi, husur evi aGot torij natit pisi len navələn aKristo.* ²⁸ Be nəḅoŋ aGot ḅerij natit pisi len navələn aKristo ḅinoŋ, beti aNaton aGot dereh terij gai gabag len navələn aTəman torij natit pisi len navələn aNaton, hən aGot māu biyalal səhor natit pisi, hən naləŋonian san səḅon ḅevisi.

²⁹ Na-le-məhat-an dan nəmatan taḅuer, nəvanuan gail lotobaptais silat lotomat tia, dereh lətagol nəsa? Takitin ke alat lotomat, aGot asike tagol lətale məhat dan nəmatan, nəvanuan lotobaptais salito, lubaptais mōs nəsa?§ ³⁰ Ale ginamit, asike namttale məhat dan nəmatan, ginamit namtutuh tabtab pəpədaŋ hən nəmatan mōs nəsa? ³¹ Akis nəmatan ipat pəpədaŋ hən ginau. Natenan ekitin hum tokitin ke notoḅiv masuḅ hən gamito len nəmauran məttokade len aYesu Kristo, aMasta sidato. ³² ANunun aGot taḅuer len ginau surŋan nəvanuan navile a pan ŋai, nuḅal mai alat a Efesus lotohum narivatvat katkat mōs nəsa? Savi mōs natideh! Ale

* **15:8:** Uman 9.3-6 * **15:9:** Uman 8.3 * **15:20:** Len naves egai, nəḅoŋ toke aKristo tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an... namilen ke aKristo tole məhat metəkav, esurŋan na-kel-gati-an siGot ke, nəvanuan pisi lotokad nadələmian dereh lile məhat dan nəmatan. † **15:22:** Hən naves 21-22, ris Gen 3.17-19; Rom 5.12-21 ‡ **15:24:** Nəḅoŋ aPol tosor husur natəmat pisi lotoil a mo, mai nədaŋan hən na-il-a-mo-an pisi, mai nədaŋan pisi, isor husur natəmat gail mai nədaŋan lotokade hən lotoil a mo hən natite. * **15:25:** Psa 110.1 * **15:27:** Psa 8.6 § **15:29:** Len naut a Korint, ikad galevis len alat siYesu lotobaptais silat lotomat tia. Navide enan savi navide len alat siYesu len naut ideh am, ale gagai datsaləḅoi nadələmian silat lotogole. Imasil ke galevis lotogole, be aPol sakele ke todam hən navide enan, husur aPol isor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, sasor husur nəbaptaisan enan.

aGot asike tagol alat lotomat lætale mæhat dan nêmatan, dattahusur nasoruan toke “datihan, datemun husur pèlan dereh datimat.”*

³³ Alat lotokèmaianan salegèras gamito. Nasoruan toke, “Nètahan mai nèvanuan tosa, emèdas nabòruan tovoi,” evi kitinan. ³⁴ Samtevinvinu am, tælmam van hæn nènanuan tovoi hum tonor hæn mætbigole. Mitinoj dan nèsaan. Husur gamit galevis lotètan hæn aGot–nokèmaianan hæn nahurumit bisa lan.

Len na-le-mæhat-an dan nêmatan niben nèvanuan imabe?

³⁵ Avil dereh avan ideh tike, “AGot igol mab hæn alat lotomat lile mæhat? Dereh likad nibelit tomabe?” ³⁶ Govi hoñon! Namisurhut natideh gotodañdaji imasmat hæn ðimaur, hæn ðitov vi mæhat. ³⁷ Nèsa gotodañdaji sèkad niben bægèmai, savi nèhai ðitov vi mæhat, be gudañ namisurhut kèmas ñai, hum ma tovi misurhuwit o misurhut natideh am. ³⁸ Be aGot beti eviol mai namisurhute gail nibelit toveveu gai toløjon læbikade. Ale visusua len namisurhut lototiltile, aGot igol titov, tikad niben sæbon ñai.

³⁹ Len navide tomaiènan, niben natit pisi lotokad nèmauran læsaþitþitoŧ. Niben nèvanuan etile, niben narivatvat etile, niben nèman naməsav etile, niben naieh etile.

⁴⁰ Ale ikad natit gail len nèmav lotokad nibelito hum tokad natit gail len navile a pan lotokad nibelito. Nøyalyalan hæn niben natit gail len nèmav etile dan nøyalyalan hæn natit gail len navile a pan. ⁴¹ Namityal ikad namñialan san, nahèbati ikad namñialan san, mai namneso gail lukad namñialan tile am. Ale len namneso gail, namñialan hæn namneso sua etile, namñialan hæn namneso tile am etile.

⁴² Imaiènan ñai len na-le-mæhat-an dan nêmatan. Gagai niben nèvanuan imat, iþo len tan, be nèboj aGot bigol bile mæhat, dereh niben nèvanuan tikad nèmauran vi sutuai. Asike iþos nètan boj ideh. ⁴³ Gagai niben nèvanuan evi ut kèmas, be nèboj bile mæhat dereh tiyalyal. Gagai sædañ, be nèboj bile mæhat, dereh tidañ. ⁴⁴ Gagai niben nèvanuan evi natit hæn navile eg a pan, be nèboj bile mæhat, dereh tevi natit hæn nèmav, niben veveu tonor hæn ðitoh len nèmav. Husur tokad niben hæn navile eg a pan, ale ikad niben hæn nèmav am. ⁴⁵ Imagenan, natosian siGot ike, “Nèvanuan nametèkav, aAtam, egəm vi titsua tokad nèmauran.” Be aAtam namèkot, tovi aKristo, egəm vi Nunun Nèmauran toviol hæn nèmauran vi sutuai.* ⁴⁶ Avil nèmauran vi sutuai togəm len aNunun Nèmauran sagəm a mño, ao, nèmauran len navile eg a pan egəm a mño, ale husuri, nèmauran vi sutuai len nèmav. ⁴⁷ AAtam, nèvanuan nametèkav, evi vanuan navile a pan aGot togole hæn nètan. Ikad nèmauran hæn navile a pan. AKristo, nèvanuan na-vèha-ru-an, evi vanuan nèmav. Ikad nèmauran hæn nèmav.* ⁴⁸ Alat navile a pan lotokad nèmauran hæn navile a pan, losumñan nèvanuan tokad nèmauran hæn navile a pan aGot togole hæn nètan. Alat lotokad nèmauran hæn nèmav, losumñan nèvanuan nèmav tokad nèmauran hæn nèmav. ⁴⁹ Suman gidat dattolav kot aAtam, nèvanuan navile a pan aGot togole hæn nètan, len navide tomaiènan, datimaslav kot aKristo, nèvanuan nèmav.

⁵⁰ Bathudud nadælomian, nekèmaiegai ke: nibedat tokad naməjod mai nèda salèboi ðikad nèmauran mai aGot len natohan pipihabèlan. Bathut nibedat ðibos nètan, salèboi ðikad nèmauran vi sutuai lan.

⁵¹ Mitinau. Nikel vèhot natsua maiegai ke: savi gidat pisi datþipatmari len nêmatan. Be gidat pisi, aGot dereh tegəgel hæn gidat pisi ⁵² vèha-sua ñai, len namityal toþitol ñai hum nèmet tokavèmat, len nèwalan hæn nètrampet hæn nanonjan. Husur nètrampet dereh tiwal, ale aGot dereh tigol alat lotomat lile mæhat hæn læðimaur vi sutuai. Gidat datsèmat sal, aGot dereh tegəgel hæn gidat maiènan.** ⁵³ Husur nibedat dattokade gagai ðiþo, timasgəm vi bedat togon asike ðiþo boj ideh. Ale nibedat dattokade gagai ðimat, timasgəm vi bedat togon ðimaur vi sutuai. ⁵⁴ Nibedat ðiþo, nèboj læbègəm vi bedat tile asike ðiþo, ale, nibedat ðimat, nèboj læbègəm vi bedat tile ðimaur vi sutuai, beti nasoruan lototosi dereh tisarpoh toke,

“Nêmatan imasig, eþuer, aGot iþal maii ale esèhor buni.”*

⁵⁵ “Eee, Matan, nasèhorian samñ gai be? Gumasig!

Eee Matan, nèdañan samñ gai be? Godèdas gəbèvin ginamit am.”*

⁵⁶ Nèwei hinèmatan evi saan—nèvanuan timasmat sil nèsaan, ale nèdañan nèsaan tokade, egəm len nalo—nèvanuan togol nèsaan eþur kotov nalo, ale timaspanis sile. ⁵⁷ Be sipa vi tæban aGot! Len aMasta sidat, aYesu Kristo, aGot ilav kuv gidat dan nèsaan mai nêmatan, igol datowin səhor gèlar pisi.

* 15:32: Isa 22.13 * 15:45: Gen 2.7 * 15:47: Gen 2.7, 3.19; Jon 3.13, 31 ** 15:52: Hæn naves 51-52, ris 1Tes 4.15-17 * 15:54: Isa 25.8 * 15:55: Hos 13.14

⁵⁸ Imaienan bathudud nadələmian notoləmas bun gamit pisi, mətəil gəgat. Samterus dan nadələmian məttoqade len na-kel-uri-an tovoi. Akis nələmit tidan masuŵ len nauman siNasuŵ, husur mətələboi ke nauman samit len Nasuŵ evi mōs natite, savi ut kəmas.

16

Na-bubulah-vat-an mōs alat siYesu a Jerusalem

¹ Gagai nuke nisor husur na-bubulah-vat-an mōs alat siGot. Nuke mitigol husur nəsa notokel mai alat siYesu len naut tiltile gail len naprovens Kalatia.* ² Len nəmaribonj metəkav hən nawik, gamit v̄isusua mətəriŋ nəvat ideh gail tipat, nahudhuvat hən napurpuran samito. Ale sahsah tuan nəvat enan hən bəutaut vir nagəman sagw, savi hən nəbonj en beti mətəbubulah vat. ³ Ale nəbonj nəbēgəmai, mitilekis hən gamit galevis məttonau ke lotovoi. Dereh nilav naləbulat napisulan mai galito, ale nesəvat galito hən ləbitariv naviolan samito vi Jerusalem. ⁴ Ale b̄inor hən ginou am nəbivan ei, dereh galit litah mai ginou len nəyaran sagw.

Na-sor-utaut-an

⁵ Dereh niyar tur len naprovens Masetonia. Ale nəbonj nəb̄iyar tur len naprovens Masetonia b̄inonj, dereh negəm hən gamito.* ⁶ Hum ma nəb̄itoh mai gamit b̄əbəlav kəkereh, o vəbar nahəbati naut susus ləb̄inonj hən mətəb̄evi tarhət sagw len nəyaran van, vi lan naut ideh nəb̄evi lan. ⁷ Husur nomətahun nəb̄iyar tur len naut samit tutut ŋai. AGot b̄idan̄ h̄eni, nuvatvat viri ke nitoh tēbəlav kəkereh mai gamito.

⁸ Be dereh nitoh a Efesus van vəbar naPentikost, nəhanan hən nəmatuan.* ⁹ Husur aGot esəŋav hən nab̄ilitipisal hən nəbigol nab̄iltiuman b̄ivan hən navit bisobur, naut kəmas nəvanuan tosobur lotomətahun nauman sagw.†

¹⁰ Nəbonj aTimoti b̄egəmai, samtigoti natideh hən b̄emətahw lan, len natohan san mai gamito, husur gai igol nauman siNasuŵ suŋan ŋai ginou notogole.* ¹¹ Gamit ideh saterjit nəhon van h̄eni, satinau ke tovi ut kəmas. Be mətəvi tarhət san len nəyaran san hən b̄etəlmam gəm hən ginou, nəlon topul hən natəmāt. Nutoh vir gai mai nəbathudud nadələmian galevis am.

¹² Nuke nisor husur awawa sidat len nadələmian, aApollos. Nukel buni ke timastah mai awawa nadələmian gail am ləbivan hən gamito, be savi naləŋonian san hən b̄ivan gagai. Nəbonj b̄ikad napisal, dereh tivan hən gamito.*

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Mətəhulahul. Mətəil gəgat len nadələmian. Mətəil b̄ur namətahwan. Mitidanj. ¹⁴ Nəsa mətəbigole, mitigol galen pisi len na-ləmas-buni-an.

¹⁵ Bathudud nadələmian, mətələboi aStefanas mai nəbathudud san. Galit nametəkav lotokad nadələmian len naprovens Akaia, ale loviol hən galito hən ləb̄evi tarhət silat siGot.* Nous gamit, nonjir gamit ke, ¹⁶ len na-ləmas-buni-an mətəriŋ gamit len navələlito, galit mai nəvanuan pisi lotobon mai galito len nauman, lotoum habat mōs na-kel-uri-an tovoi.

¹⁷ Nəhəhəv̄ur masuŵ len nagəman siStefanas, aFortunatus mai aAkaikus, husur alalum̄an galegai lovi tarhət sagw, gel gamit mətəsaləboi mətəbigole. ¹⁸ Lugol noləŋon ivoi am len nəlogw, hum lotogole hən gamit tia. Husur enan nuke, mətəpeutsan nəvanuan lotomaianan len nənanuan samito.

¹⁹ Alat siYesu len naut tiltile len naprovens Asia lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. AAkwila mai aPrisilla, mai alat siYesu lotobonb̄on len naim səlaru lohəhəv̄ur hən lotokel na-ke-ivoi-an mai gamit len Nasuŵ.* ²⁰ Gegai nəbathudud pisi len nadələmian lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. Len na-ləmas-buni-an siGot len nələmito, mətəsuŋ gabag hən nətarhomit gail hən mətəbikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

²¹ Ginou aPol nutos na-ke-ivoi-an egai hən navələgw səbogw ŋai.

²² Avan ideh asike b̄eləmas bun Nasuŵ—tipanis sile! Masta sidato, gegəmai!‡

²³ Nasuŵ aYesu teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²⁴ Len aKristo aYesu, na-ləmas-buni-an sagw tipat len gamit pisi.

* **16:1:** Rom 15.25-26   * **16:5:** Uman 19.21   * **16:8:** NaPentikost evi nəhanan hən nəmatuan topat len nəmaribonj tovi 50 husur nəPasova.   † **16:9:** Hən naves 8-9, ris Uman 19.8-10   * **16:10:** 1Kor 4.17   * **16:12:** Uman 18.24
* **16:15:** 1Kor 1.16   * **16:19:** Uman 18.2   ‡ **16:22:** KelV 22.20. Len naut egai, ike Maranata tovi nasoruan ta Aram namilen ke Masta sidato, gegəmai.

2 Korint

Nalobulat napolisulan na-vəha-ru-an aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol itosi husur galevis len alat siYesu a Korint lusor tas aPol, lopəpəhw dani. APol eləjon isa be eləmas bun galito, eləjon masuʋ hən bikad navoivoian mai galito. Ale nəboŋ lototəlmam, us navoivoian mai tətəs, aPol ikel nahəhəvuran san.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulat napolisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadəŋ hən nasihau tovi A.D. 58 nəboŋ totoh len naprovens Masetonia.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan vi təban aGot (1.1-11)

2) APol isor husur nəsa togole a mō (1.12-2.4)

3) APol eŋir alat siYesu len naut a Korint ke likad navoivoian tətəs mai nəvanuan togol tosa (2.5-2.17)

4) APol isor husur nauman san togəm len aGot (3.1-6.13)

5) APol ikai tas nəbonan mai alat ləsəkad nadəlomian len aYesu (6.14-7.1)

6) APol isor husur nakemkeman san (7.2-7.16)

7) Naviolan mōs alat siYesu len naut a Jerusalem (8.1-9.15)

8) APol isor husur na-il-a-rŋo-an gai tokade hum ahai pispisul siYesu (10.1-13.10)

9) Nə-maris-kotovi-an (13.11-13)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napolisulan egai. Len naləjonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai avadato len nadəlomian, aTimoti, namrutosi.* Nutos nalobulat napolisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, mai alat lotovi siGot səbon len naut pisi len naprovens Akaia. ² AGot aTəmadato mai Nasuβ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan siPol

³ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. AGot evi aTəmadato nəlon totəŋis gidato, evi nəkadun navoian pisi togol nəlon nəvanuan toləjon tovoi am.*

⁴ Igol nəlonamit eləjon ivoi am len na-ləjon-isa-vəsa-an pisi sinamito. Igle hən namtbələboi namtbəgol alat lotoləjon tosa vəsa, ləbələjon bivoi am len nəlolito. Ale len nəsa aGot togole hən ginamito, namtigole hən galito. ⁵ Hum namttoləjon tosa vəsa sil aKristo, hum namttokatəpəl hən na-ləjon-isa-vəsa-an san, len navide tomaienən, len aKristo, aGot igol namttoləjon ivoi am len nəlonamito, igol na-ləjon-ivoi-an len nəlonamito epul səsəhov. ⁶ Namtbələjon bisa vəsa, nəmauran sinamit bidaŋ, imagenən hən namtbəgol mətbeləjon bivoi am len nəlomito, imagenən hən mətbi kad nə-lav-kuv-gamit-an dan nəsaan samito. AGot bəgol namtbələjon bivoi am len nəlonamito, imagenən hən namtbəgol mətbeləjon bivoi am len nəlomito. Ale navit natenən evi nə-dəŋ-buri-an len gamito, hən mətbeləboi mətbidəŋ buri na-ləjon-isa-vəsa-an topi toʋ hən namttoləjon tosa vəsa lan. ⁷ Namtudaŋ len nə-vatvat-viri-an namttokade hən gamito. Namtoləboi ke, hum mətto katəpəl hən na-ləjon-isa-vəsa-an sinamito, len navide tomaienən dereh aGot tigel mətbeləjon tivoi am len nəlomito, hum togole len nəlonamito.

⁸ Bathudud nadəlomian, namtomətahun mətbetətan hən na-ləjon-isa-vəsa-an tovisi hən ginamito len naprovens Asia. Namttoləjon isa vəsa batbat səhor masuʋ hən nədaŋan namttokade hən namtbidaŋ buri. Nəlonamit iβov hən nəmauran sinamito.* ⁹ Kitin, namtunau ke namtbimat. Naten evisi hən asike namtbəriŋ nəlonamit len ginamit səbonamito, be hən namtbəriŋ nəlonamit len aGot togol alat lotomat lile məhat dan nəmatan. ¹⁰ Ilav kuv ginamit dan nəmatan pəpadaŋ hən tobar ginamito. Ale namttoləboi ke dereh tilav kuv ginamito tətəs am. Namtorij nəlonamit lan hən bilav kuv tabtab hən ginamit sal. ¹¹ Ale len na-sor-tuʋ-an samit gail mətovi tarhət sinamito. ŋa nəvanuan bisəbur ləβisor tuʋ mōs

* 1:1: Uman 18.1-18 * 1:3: Psa 94.19; Isa 40.1 * 1:8: 1Kor 15.32

ginamito, dereh aGot tivoi masuŵ hən ginamito, ale nəvanuan tisoḅur lesipa vi təban aGot həni.

APol egəgel hən nənanuan san; savi Korint am

¹² Namtoŵiv len nategai ke: nəlonamito tomasil ikel koti ke: len nəmauran sinamit len navile eg a pan, mai len naŵide namttokade mai gamito, namtsasusuan natideh, namtohusur naləḅonion siGot. Naŵide sinamit sagəm len namitisau sinəvanuan, be egəm len navoian aGot toviol kəmas həni. ¹³⁻¹⁴ Namtsatos natideh mətədədas mətḅeləboii. Namtutos nəsa mətḅoləboi mətḅəvuruŵ ləboii, mətḅeləboi səhoti. Ale naut kəmas mətḅoləboi kəkereh hən ginamit gagai, nuvatvat viri ke dereh mətḅeləboi səhot ginamito. Beti, len nəḅoŵ siNasub, aYesu, dereh mətəŵiv len ginamito len naŵide toḅitoŵ hum namttoŵiv len gamito.

¹⁵ Bathut notonau ləboi natgalen tia, a mō nunau utaut hən nəḅegəm ris vəha-ru hən gamito, hən nəḅevi tarhət samit vəha-ru. ¹⁶ Nunau ke len nəyaran sagw vi lan naprovens Masetonia, dereh negəm ris gamito. Ale nəḅoŵ nəḅetəlmam dan naut a Masetonia, dereh neris gamit tətəs, hən mətḅevi tarhət sagw len nəyaran vi Jutea.* ¹⁷ Hum ma mətḅosor isa hən ginau husur notogəgel hən nə-nau-utaut-an sagw. Nəḅoŵ notonau utaut maienan, mətunau ke nəlogw emələla həni a? Mətunau ke len nənanuan sagw nohusur naŵide silat navile a pan lotogəgəras, lotoke, “Evoi,” be namilen ke, “Ao?” ¹⁸ Be surian aGot togol tabtab hən nəsa tokele, nasoruan sinamit van hən gamito sagəgel, sakel ḅonḅon hən “Evoi” mai “Ao.” ¹⁹ Ginamit, aSilas,* aTimoti mai ginau, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo, anatan aGot. Ale aYesu sagəgel ḅoŵ ideh, savi “Evoi” mai “Ao” ḅonḅon. Be len gai, akis aGot ekitin, igol nəsa tokele, ike, “Evoi.”* ²⁰ Husur na-kel-gati-an ḅisi siGot, lusarpoh len aKristo. Len aKristo aGot ike, “Evoi,” igol natit ḅisi tokel gati ke tigole. Ale len aKristo datuke, “Ganan! Evoi!” mai aGot hən datḅisal suh nəyalyalan san. ²¹ Be evi aGot m̄au togol gidat datudəŵ am, gamit mai ginamito, hən datḅeil gəgat len aKristo. Itabtabuh len gidato hən datḅevi esan səḅon. ²² Evi aGot m̄au tota gat nahəsan len gidato, ke dattovi esan səḅon, eriŵ aNunun len nəlodato hum toririŵ gol gidato, hən datḅeləboii ke, natit ḅisi tokel gati, dereh timagenan.

²³ Nous aGot hən ḅisor vi tarhət sagw ke notokitin. Nəsətəlmam vi Korint husur nomətəhuh nəḅetunus gamit am. ²⁴ Namtomətəhuh namḅiḅatḅat ginamit mətəhət len na-il-a-mō-an hum nadələmian samit topat len navələnamito. Husur ipat m̄au len gamito. Ale len nadələmian samito, mətəoil gəgat tia. Be namtuke namteum ḅonḅon mai gamito mōs nakemkeman samito.

2

¹ Imaienan, len nənanuan sagw, nunau səhoti ke, asike nogəm hən gamito, husur nomətəhuh nəḅigol mətḅeləḅon bisa tətəs. ² Husur ginau m̄au nətagol mətḅələḅon tətəs tətəs, təkad ase am tagol nətahəḅəŵur? Bisa ḅiḅəŵur? Gamit ḅiḅəŵur? ³ Husur natenan, nutos nalobulat ta mō van hən gamito. Nutosi hən ke, nəḅoŵ nəḅegəmai, asike nəḅeləḅon bisa len natit mətḅogol tosa gail, husur sanor hən mətḅigol nəḅeləḅon bisa, inor hən mətḅigol nəḅehəḅəŵur. Nəsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito, noləboii ke nakemkeman sagw evi nakemkeman samito. ⁴ Husur, nəḅoŵ nototos nalobulat enan van hən gamito, noləḅon isa vəsa masuŵ, nəlogw etuhəhuh, namətərarur sagw isel habat. Be nəsatosi hən mətḅeləḅon bisa, nutosi hən mətḅeləboi səhoti ke notoləmas masuŵ hən gamito.

Mətərubət nəsaan dan nəvanuan nəsaan

⁵ Mitinau nəvanuan togol tosa, atenan igol noləḅon isa, be savi ginau ḅai, nomətəhuh nəḅisor vəhas nakitinan, len nabunusian van van am gai igol gamit ḅisi mətəḅəḅon isa.

⁶ Nəpanismen gamit mətḅosobur mətḅogol atenan topanis lan, inav tia. ⁷ Gagai satipanis am. Mətərubət nəsa togole dani, gol teləḅon tivoi am len nəlon, hən na-ləḅon-isa-an san asike ḅigol nəlon ḅiḅəŵon hən nəmauran san. ⁸ Nous taltal hən gamit ke, mətələmas buni hən ḅeləboii len nəlon ke mətḅoləmas buni. ⁹ Nutos nalobulat van hən gamito hən nəḅisaḅ nakitinan len gamito, ke mətḅogol natit ḅisi notokel mai gamito, o mətəḅəḅon. ¹⁰ Gamit mətḅərubət natideh dan avan ideh, ginau am nugole. Ale ḅikad natideh hən nəḅərubəti, nəsa nəḅərubəti dan avan enan, norubati mōs gamito, len nəḅon aKristo, ¹¹ hən aSetan asike ḅəgəras gidato. Husur datsətətan hən nənanuan gail siSetan.

* 1:16: Uman 19.21

* 1:19: Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulumən sua ḅai.

* 1:19:

¹² Nəboŋ notovi lan nabiltivile Troas hən nəbikel ur na-kel-uri-an seKristo, nusabi ke Nasub toseŋav hən napisal hən nəbeum ei. ¹³ Avil nəlogw etuhatuh sal husur nodədas nəbisab aTitus, avəgw len nədəlomian ei. Imaienan, nukel nasudələmian sagw mai galit ei, ale noriŋ naut enan, novi Masetonia.*

Nawinan len aKristo

¹⁴ Be sipa vi təban aGot! Husur len aKristo, aGot esəhar ginamit namttovi enemi san a mō, hən nəvanuan gail pisi ləberisi ke aGot towin. Ale len ginamito, aGot igol nəvanuan loləboi aKristo, ale naləboian enan ehum nəbon susau tobar naut pisi. ¹⁵ Husur namtovi nəbon aKristo tosusau vi təban aGot. Alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito mai alat lotovan hən nəmasigan, galit pisi lomūnus nəbon enan. ¹⁶ Nəboŋ alat lotovan hən nəmasigan lotomūnus ginamito, namtovi nəbon nəmatan togol lotomat. Nəboŋ alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito lotomūnus ginamito, namtovi nəbon susau hən nəmauran togol lotokad nəmauran. Ale, ase eləboi biŋol nauman tomaiēnan? ¹⁷ Namtsasuman nəvanuan tosobur lotopur hən nasoruan siGot mōs nəvat. Be aGot esəvat ginamito, ale len aKristo, len nəlonamit tomasil, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi len nəhon aGot.

3

Nalobulat napisulan tomaur

¹ Mətinau ke namttotubat sal suh ginamit gabag a? Mətinau ke namtimaskad nalobulat napisulan tiyan hən gamito o togəm len gamito tokel ur navoian sinamit a? ² Gamit māu mətovi nalobulat napisulan tokel ur navoian sinamito. Nəmauran samit māu lovi nalobulat napisulan aKristo totos gati len nəlonamito, hən nəvanuan pisi ləbevuruŋ ləboii, ləbeləboi səhoti. ³ Imasil ke məttovi nalobulat napisulan togəm len aKristo, məttovi navit nauman sinamit namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito. Nalobulat enan, aKristo satosi hən napen, be itosi hən aNunun aGot nəkadun nəmauran. Satosi len nəvat hum totos nalo siMoses lan, be itosi len nəlon nəvanuan gail.*

⁴ Namtokamaiēnan, namtoləboi bun natgalenan, husur, len aKristo, namtorinŋ gat nəlonamit len aGot. ⁵ Namtsənanu ke namttoləboi namtbigol natideh len ginamit səbonamito, avil naləboian hən namtbigol nəsa namttogole, egəm len aGot. ⁶ AGot igol namttoləboi namtbevi tarhət san, hən namtbikel ur na-kel-gati-an veveu aGot tokele. Nəkadun na-kel-gati-an san tovevu savi na-tos-gati-an tovi nalo, be nəkadun evi aNunun aGot. Datbinau ke dattoron len nəhon aGot len na-tos-gati-an tovi nalo dattogol husuri, datusab. Datodədas datbigol husur nalo, gol ke na-tos-gati-an tovi nalo igol nəmatan. Be aNunun aGot eviol hən nəmauran vi sutuai.*

⁷ Mitinau nategai. Nəboŋ aGot totos nalo ta sutuai, nəboŋ tota gati len nəvat ale lavi mai aMoses, nəhon aMoses ikad namənas hən nəyalyalan siGot. Nəpasusan gail seIsrael lodədas ləberis nəhon, husur emial habat, naut kəmas namtialan han totubat hən bebuer. Ale, nalo togol nəmatan beŋəm mai namənas hən nəyalyalan maiēnan,* ⁸ na-kel-gati-an veveu siGot, nauman seNunun len nəlodato, dereh tiyalal habat səhor namənas enan. ⁹ Ale nalo ta mō biyalal, nalo tosab səhoti ke nəvanuan tobur kotovi timaspanis, na-kel-gati-an veveu iyalyal habat səhori, husur gagai na-kel-gati-an siGot igol datunor len nəhon! ¹⁰ Nalo iyalyal a mō, be gagai ehum səyalal am, husur na-kel-gati-an tovevu iyalyal habat səhor masuŋ həni. ¹¹ Husur nalo ta mō totubat hən bebuer, naut kəmas togəm mai nəyalyalan, na-kel-gati-an veveu, topat vi sutuai, iyalyal səhor masuŋ həni.

¹² Imagenan, husur namtukad nə-vatvat-viri-an len nəsa topat vi sutuai, namtosəman na-kel-uri-an tovoi. ¹³ Namtsasuman aMoses, lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal. ¹⁶ Avil nəboŋ galit ideh nəpasusan seIsrael asike ləbekəta mətaltal hən namənas hən nəyalyalan han, naut kəmas togəm bebuer balai.* ¹⁴ Be nəkadulit iŋonŋon. Ale van vəbar daməŋai, nəboŋ lotovuruŋ na-kel-gati-an tomatu tovi nalo, ehum nəkaliko tokabut gol nənauan salito hən asike ləbeləboi səhot nakitinan. Ale nəkaliko ipat, husur len aKristo ŋai imakuv. ¹⁵ Ekitin, van vəbar daməŋai, nəboŋ lotovuruŋ nalo siMoses, lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal. ¹⁶ Avil nəboŋ galit ideh topar van hən Nasub, aGot idakuv nə-kabut-gole-an enan.* ¹⁷ Ale Nasub notomadhasor husuri evi Nunun aGot, ale nəvanuan aNunun Nasub totoh len nəlon, nəvanuan enan imakuv dan natit pisi topephuni dan aGot. ¹⁸ Imagenan, gidat pisi datsəkad nə-kabut-gole-an len

* 2:13: Uman 20.1 * 3:3: Exo 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19, 36.26 * 3:6: Jer 31.31 * 3:7: Exo 34.29 * 3:13: Exo 34.33 * 3:16: Exo 34.34

nəhodato, datoris namənas hən nəyalyalan siNasub, ale nəvanuan gail loris Nasub len gidato. Ale Nasub, aNunun aGot, egəgel tabtab hən gidato hən datbesunian gai len nəyalyalan san.

4

Nakontit gail len nabiliwai hən nətan bulau

¹ Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu, husur aGot, len nəlon totaŋis ginamito, eriŋ nauman enan len nəvəlanamito. ² Namtomətahun naVide lotosusuah, lotogol nahur sasa; namtsagəras səsa hən avan ideh, namtsagəgel hən nasoruan siGot hən asike bəkitin. Aoa! Be len nakitinan namtukel pərpəp həni. Namtukel maien həni len nəhon aGot hən nəvanuan piŋi ləbeləboi səhoti ke savi liboŋan ideh. ³ Husur na-kel-uri-an tovoi namttokel uri bəsusuah, esusuah dan alat lotohusur naŋisal van hən nəmasigan ŋai. ⁴ Asetan, nagot sasa hən navile eg a pan, igol nənauan silat ləsakad nadəlomian evisivis hən asike ləbədəlom na-kel-uri-an tovoi. Namial han saŋtias nəlolito, imaienan ləsaləboi na-kel-uri-an tovoi hən nəyalyalan seKristo, aKristo toŋitoŋ hən aGot.* ⁵ Husur namtsakel ur ginamit səbonamito, namtukel ur aYesu Kristo tovi Masta. Ginamit, namtovi slev samit gail mōs aYesu. ⁶ Husur aGot toke, "Namial tərŋial len nəmargobut!" igol namial san tərŋial len nəlonamito, hən namtbələboi səhot nəyalyalan siGot len nəhon aYesu Kristo.*

⁷ Nakontit enan, naləboian hən nəyalyalan siGot, ipat len ginamit namttohum nabilikoro tan bulau, hən bimasil ke, nəyalyalan hən nabiltidaŋan togəm len aGot, savi ginamito. ⁸ Naŋisal piŋi hən nəmauran sinamit idaŋ, namtoləŋon isa lan, be namtoil gəgat sal. Namtodədarŋabu be nəlonamit səbov hən nəmauran sinamito. ⁹ Naenemi sinamit gail lomədas tabtab hən ginamito, be aGot sariŋ gabulan ginamito. Lupaŋu bubuŋ ginamit van namtuteh, be lodədas ləbigol namtbimat. ¹⁰ Len naut piŋi namttovi lan, akis ehum namttokataŋol hən nəmatan siYesu len nibenamito, hən nəvanuan gail ləberis nəmauran siYesu biŋarŋar len nibenamito. ¹¹ Husur ginamit namttokad nəmauran, akis lubar hən ginamit van hən nəmatan sil nahəsən aYesu. Imaienan hən nəmauran san biŋarŋar len nibenamit ləbimat balai. ¹² Imagenan beti, nəmatan itah tabtab mai ginamito, be naŋit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan sinamito, evi nəmauran vi sutuai məttokade.

¹³ Natosian ike, "Norin nəlogw len aGot, imaienan nususor.*" Len aNunun nadəlomian enan ŋai, ginamit am, namtusor husur namtorin nəlonamit len aGot. ¹⁴ Namtusor husur namtoləboii ke, aGot togol Nasub aYesu tole məhat dan nəmatan, dərəh tigol ginamit am namtile məhat mai aYesu hən bəsəhar gidat piŋi, ginamit mai gamito, hən datbeil len nəhon. ¹⁵ Namtudaŋ buŋ natgalen piŋi mōs gamito, hən navoian aGot toviol kəmas həni bəliv nəvanuan bisobuŋ van vasobuŋ am gəm hən aKristo. Ale len galito, nasipaən dərəh tepul səsehov, hən nəvanuan ləbisal suh nəyalyalan siGot.

¹⁶ Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu. Naut kəmas nibenamit tovi pan van hən bimat balai, aGot igol nəlonamito iveveu am husur nəmariboŋ gail piŋi. ¹⁷ Husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinamit gagai savi natideh, asike idərəh inoŋ. Be naŋit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan evi natite, igol nabiltiyalyalan mōs ginamito topat vi sutuai. ¹⁸ Imagenan namtsənaŋ masuŋ hən nəsa namttoləboi namtbəriŋi gagai, husur asike idərəh tinəŋ. Be namtunau masuŋ hən nəsa namttodədas namtbəriŋi, husur dərəh tipat vi sutuai.

5

¹ Husur namtoləboii ke, nəboŋ naim nətaŋolen egai namttotohtoh lan bəmətərtar, nəboŋ namtbimat, dərəh namtikad naim toveveu len nəmav, aGot toum həni mōs ginamito, avan ideh saum həni. Dərəh namtikad nibenamit bitoh vi sutuai. ² Be nibenamit gagai len navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləŋon masuŋ hən namtbəsun nibenamit hən nəmav hum namttosun nahurabat toveveu.* ³ Husur nəboŋ namtbəsun nibenamit hən nəmav biŋon, asike namtumalmal hum nibenamit tobuə. ⁴ Husur nəboŋ namttotoh len nibenamit hən navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləŋon isa. Savi husur namtuke namtimat, be husur namtuke namtesun nibenamit toveveu hən nəmav, hən nibenamit hən nəmatan bəbuə, ale namtbikad nibenamit toveveu hən nəmav. ⁵ AGot boh igol ginamit mōs natgalenan, ale eviol hən aNunun mai ginamito, hum toririn gol ginamito, hən namtbələboii ke natit piŋi tokel gati, dərəh timagenan.

⁶ Imagenan namtoil buŋ tabtab hən namətahwan sinamito. Namtoləboii ke nəboŋ namttokad nibenamit hən navile eg a pan, namtsatoh a im mai aGot sal. ⁷ Husur naŋisal hən nəmauran sinamito ipat len nadəlomian, savi len nəsa namttoriŋi. ⁸ Evoi, namtopul tabtab

* 4:4: Jon 12.31 * 4:6: Gen 1.3 * 4:13: Psa 116.10 * 5:2: Rom 8.23

hæn na-il-buri-an, ale namtolæŋon ke, namterij nibenamito, hæn namtbivan hæn namtbitho a im mai Nasub. ⁹ Imagenan, namtbitho len nibenamit hæn navile eg a pan o namtbimat, a mæhat hæn natit pisi am, namtuke Nasub tehæhævur hæn ginamito. ¹⁰ Husur gadit pisi dateil mæu len næhon aKristo hæn bæpæpæhæm navoian dan næsaan len gadito. Ale gadit pisi dereh datikad naþurþuran tonor hæn næsa dattogol tovoi o tosa len næmauran sadit gail len navile eg a pan.*

Len aKristo mitikad navoivoian mai aGot

¹¹ Imagenan, husur ke namttolæboi namætahwan len nøyalyalan siNasub, namtohisu hisi hæn nøyvanu gail læbælæboi sæhot nakitinan husur aYesu. AGot elæboi pis næsa topat len nøyonomito, ale nuvatvat viri ke, gamit am mætelæboi kitin hæn ginamit maienan. ¹² Namtsakæmaienan mai gamit hæn namtbisor sal suh ginamit tætas, be hæn mæbæviv len ginamito, hæn mæbælæboi mæbisor var alat lotoviv len næsa nøyvanu tolæboi bærisi, be næsa topat len nøyon nøyvanu savi natideh len galito. ¹³ Hum ma nøyvanu galevis lotonau suluvi ke namttovinvinu. Namtbævinvinu, namtumaienan mæs nøyalyalan siGot. Ale nøyvanu sinamit bivoi, namtumaienan hæn namtbævi tarhæt samito. ¹⁴ Husur na-læmas-buni-an seKristo iwol hæn ginamito. Husur namttolæboi sæhoti ke: aKristo imat sivanu pisi, imat salit pisi; imagenan, ehæm gidat pisi dattomat. ¹⁵ Ale aKristo imat sivanu pisi. Imat salit pisi hæn ke, nøyvanu lotokad næmauran lan, asike læbæhusur nalæŋonian salit sæbolito, be hæn læbæhusur nalæŋonian siYesu tomat salito, aGot togol tole mæhat dan nøymatan.

¹⁶ Ale gagai van nalæboian sinamit ke nøyvanu tovoi o tosa savi nabunusan silat navile a pan am. A mæ namtohusur navide enan. Namtunau ke aKristo tovi vanu tin ŋai suman gidato. Be gagai namtsænanu sæmaienan am. ¹⁷ Imaienan, avan ideh tovi seKristo, egæm vi vanu veveu aGot togole. Næmauran ta mæ ebuer, avan enan egæm veveu! ¹⁸ Ale aGot mæu igol natgalen pisi. A mæ datukad næsasaan mai aGot, be len aKristo, aGot igol datukad navoivoian mai. Ale evi aGot boh tolav nauman mai ginamito, hæn namtbæviv alat lotokad næsasaan mai, gæm hæni, hæn læbikad navoivoian mai. ¹⁹ Ale len aKristo, aGot eliv nøyvanu navile a pan gæm hæni, hæn asike næsaan salit bævi nækabut salit am hæn læbipanis sile, be hæn læbikad navoivoian mai. Ale erij napsulan enan len navælanamito hæn namtbikel uri.

²⁰ Imagenan, namtusor len nahæsan aKristo. Ehæm, len ginamito, aGot tosor mai gamito. Len nahæsan aKristo, namtsou gamit hæn mæbægæm hæn aGot. Mitikad navoivoian mai mæu! ²¹ AKristo sækad næsaan ideh. Avil aGot erij næsaan sadit pisi lan hæn bipanis sadito. AKristo egæm vi næsaan, hæn ke, len gai, datbægæm vi nanoran siGot.

6

¹ Ginamit namttoum mai aGot, namtsou idan ke, navoian aGot toviol kæmas hæni mai gamito, satipat kæmas. ² Husur len natosian san aGot ike,

“Len namityal tonor hæni,
nosæsæløj hæn gaiug.

Ale len nøyon hæn nøybilav kuv gaiug dan næsaan sam,
novi tarhæt sam.”*

Mætesæsæløj! Gagai evi namityal tonor. Damæŋai evi nøyon hæn aGot bilav kuv nøyvanu dan næsaan salito.

³ Len nøymauran sinamito, namtsagol natideh hæn avan ideh bipes hæbet lan, teh dan nadælomian san. Nøymauran sinamit imaienan hæn avan ideh asike bisor mædas na-kel-uri-an tovoi sil ginamit namttokel uri. ⁴ Be len natit pisi namttogole, nøyvanu lolæboi læbærisi ke, namttovi vanu nauman siGot. Imasil len nøymauran sinamito. Namtudan bur na-læŋon-isa-væsa-an nøyon nøyvanu lotomædas ginamito. Namtudan bur natit gail lotogol na-læŋon-isa-an, mai namtudan bur nøymauran todan. ⁵ Nøyvanu gail luvas hæbat hæn ginamito, loriŋ ginamit len naim bæbanis, loluvoh hæn læbæmædas bun ginamito. Namttoum idan hæbat, namtsæpat savoi, nøyamal ihat ginamito.* ⁶ Len natgalenan imasil ke, namttovi vanu nauman siGot. Nøyonomit imasil bæthut nøymauran sinamit iveveu. Namtukad na-læboi-sæhoti-an hæn nakitinan, namttutoh mæda naut kæmas nøymauran todan. Namttogol navoian hæn namtbævi tarhæt sinøyvanu gail, nøyonomit epul hæn aNunun aGot, namtolæmas bun nøyvanu gail len nakitinan. ⁷ Namttukel ur nakitinan len nøydan siGot. Nanoran namttokade len nøyon aGot ehæm naþu nøybalan len navælanamit nøymatu hæn namtbæbal

* 5:10: Rom 14.10 * 6:2: Isa 49.8 * 6:5: Uman 16.23

həni, mai nasilt* len navəlanamit nəmair hən namtβesusuah lan. ⁸Nəvanuan galevis ləputsan nahəsanamito, galevis am lunau ke namttovi ut kəmas ŋai. Nəvanuan galevis lusor sal suh ginamito, galevis am lusor mədas nahəsanamito. Namtokitin be luke namttovi vanuan gəgəras. ⁹Naut kəmas lotoləboi ginamito, lokəta səhor ginamit hum lototətan hən ginamito. Akis nəmatan sinamit ipat pəpadan, be mətəris, namtumaur sal! Lobilas habat hən ginamito be ləsaḡol namtsəmat sal. ¹⁰Namtulolosa be namtukemə tabtab. Namtovi məsal, be namtugol nəvanuan isəbur ləpul hən natit topat vi sutuai. Ehum namtsəkad natideh, be ginamit m̄au namtukad natit p̄isi!

¹¹Gamit a Korint, namtosəman nakitinan len gamito tia. Namtoləmas masuʋ hən gamito len nəlonamit kavkav. ¹²Namtoviol habat hən na-ləmas-buni-an sinamit mai gamito, be gamit mətoviol kinit na-ləmas-buni-an samit mai ginamito. ¹³Gagai nusor mai gamit hum mətovi anatugw gail. Mitivar na-ləmas-buni-an sinamito. Mətələmas bun ginamit sur̄nan namttoləmas bun gamito.

Samtibon mai alat ləsəkad nadələmian

¹⁴Samtibon mai alat ləsəkad nadələmian sur̄nan mətəp̄itp̄itov̄ mai galito. Samteudud mai galito. Naten sanor. Husur nanoran edədas b̄ibon mai nəsaan boŋ ideh, mai nam̄ial edədas b̄ikad nabonan mai nəmargobut. ¹⁵Mətunau ke aKristo mai aSetan† arosua len natideh a? Aoa! Ale nəvanuan nadələmian mai nəvanuan səkad nadələmian aroləboi arβesua mabe? Arodədas! ¹⁶Ale naim siGot, sanor hən nəvanuan b̄ilotu hən nələblab gail lohoim. Be gidat m̄au datovi im siGot nəkadun nəmauran.* Ehum aGot tokele ke, “Dereh nitoh len galito.

Dereh niyar mai galito.

Ginau dereh nevi Got salito,

ale levi nəvanuan sagw gail.”*

¹⁷Imaienan, Nasuβ aGot ikele am ke,

“Mətəpəpəhw dan galito. Mititoh a tut dan galito.

Samtibar natideh təb̄iŋb̄iŋal len nabunusian sagw.

Mət̄bigol b̄imagenan,

dereh nehəhəvur hən mət̄bitoh mai ginau.*

¹⁸Beti ginau dereh nevi atəmamito,

ale gamit mətəvi anatugw gail mai anatvavigw gail.”

Nasuβ aBiltidanjan ekəmaianen.*

7

¹Bathudud nadələmian notoləmas bun gamit p̄isi, husur ke dattokad na-kel-gati-an galenan, datimasdakuv natit p̄isi təb̄iŋb̄iŋal dan nibedat mai nanunudato hən datβivevəu buni. Len namətəhwan len nəyalalan siGot, datimashusur aGot len nəlodat kavkav hən nabəruan san b̄ikavkav len gidato.

Nahəhəvuran siPol

²Sa-nələmit temətəhun ginamito, be mətələmas bun ginamito. Namtsaḡol səsə hən avan ideh, namtsamədəs avan ideh, namtsaḡəras avan ideh hən namt̄b̄ikad nəsa tovi esan. ³Ginau nəsakəmaianen hum notoke mitipanis. Hum notokele a m̄o, na-ləmas-bun-gamito-an sinamito etibau masuʋ. Naut kəmas namt̄b̄ikad nəmauran o namt̄b̄imat, namtoləmas bun gamito vəsə. ⁴Nukad na-il-buri-an hən nəbesəman nakitinan len gamito, ale noʋiv masuʋ len gamito. Naut kəmas na-ləḡon-isa-vəsə-an p̄isi namttokade, mətugol noləḡon ivoi habat am len nəlogw van van, nəlogw epul səsəhov hən nakemkəman.

⁵Nəboŋ namttobar naprovens Masetonia, namtsəkad nəḡav̄ŋav̄an ideh. Len nəvide p̄isi nəvanuan luḡol namtoləḡon isa vəsə. Nəv̄itv̄ituhan gail ludar vis ginamito, mai namətəhwan len nəlonamit igol nəlonamit etuhatuḡ.* ⁶Be aGot, toḡol alat lotoləḡon tōsa lotoləḡon tovoī am len nələlito, gai igol namtoləḡon ivoi am len nəlonamito, husur aTitus toḡəmai. ⁷Namtoḡəhəvur hən nəḡəmaian san, be savi enan ŋai, namtoḡəhəvur masuʋ am nəboŋ tokel uri ke gamit məttoḡol toləḡon tovoī am len nəlon. Ikele ke məttoḡoləḡon masuʋ hən mət̄beris ginau, hən mət̄b̄ikad navoivoian mai ginau, ikel ur nə-taŋ-lolosa-an samito van hən

* **6:7:** Nasilt evi nahudhut nətarhai o namətəlai topospos gototəḡau len navələm̄ nəmair hən ḡəbesusuah lan len nahilitibalan. Asike ḡəbesusuah lan, naenemi gail dereh lisar bun gaiug o dereh lita bun gaiug. † **6:15:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike aPeliar. Ale nəvanuan lokis aSetan hən aPeliar mai aPelial. * **6:16:** 1Kor 3.16 * **6:16:** Lev 26.12; Eze 37.27 * **6:17:** Isa 52.11 * **6:18:** 2Sam 7.14; Isa 43.6 * **7:5:** 2Kor 2.13

ginau, mai ikel ke mættolæŋon masuŵ hæn mætbevi tarhæt sagw len nauman sagw. Næboŋ tokæmaienan, nukemkem habat am.

⁸ Naut kæmas nalobulat napisulan sagw ta mō togol mættolæŋon tosa, næsalolosa hæn nototosi van hæn gamito. A mō nulolosa, husur notolæboi ke totunus gamito len namityal tokækerēh. ⁹ Be gagai nohæhævur. Næsa hæhævur husur nalobulat totunus gamito, be husur natunusian igol mættopair dan naŵide samito. Natunusian samito igol mættololosa hum aGot tolæŋoni, hæn asike natideh namttogole bæmædas gamito. ¹⁰ Husur nalolosaan togæm len aGot iŵan hæn næpairan dan næsaan; beti aGot ilav kuv gidat dan næsaan sidat mai næpanismen tonor hæni. Sa-nælodat tisa husur nalolosaan tomaienan. Be nalolosaan togæm len nævanuan navile a pan ŋai, iŵan hæn næmatan. ¹¹ Nalolosaan enan samit togæm len aGot, iŵan masuŵ. Mitinau naŵite len gamito. Mætolæŋon masuŵ hæn mætbigol næsa tonor. Mætolæŋon masuŵ hæn asike mætbikad natideh hæn bigol nahurumit bisa. Nælomit epæŋas gamit gabag bathut næsaan totov len gamito. Mætomætahw len næyalyalan siGot, mætolæŋon masuŵ hæn mætberis ginau, hæn mætbikad navoivoian mai ginau tætas. Mætolæŋon masuŵ hæn mætbevi tarhæt sagw len nauman sagw. Mætoutaut hæn mætbipansesem avan ideh togol tosa, hæn bæhusur naŵide tovoi. Mætuŋol natit piŋi hæn tomasil ke mættogol tonor len naten tovisi.

¹² Imaienan, naut kæmas nototos nalobulat napisulan enan, næsatosi mōs atenan togol tosa, næsatosi mōs nævanuan aten togol tosa hæni. Nutosi hæn ke, len næhon aGot, næbigol pærpær hæn gamit ke, mættolæŋon masuŵ hæn mætbevi tarhæt sagw len nauman sagw.* ¹³ Imagenan namtolæŋon iŵoi habat am len nælonamito. Be savi enan ŋai. Namtohæhævur masuŵ len nakemkeman seTitus, husur gamit piŋi mætuŋol nænauan san satuhatuh am, mætuŋol nælon evi pan, ikad natæmat.

¹⁴ Næboŋ notosor mai aTitus a mō husur gamito, nusor sal suh gamito, ale isaŋi ke notokitin, gol nahurugw sæsa len gamito. Be hum natit piŋi namttokel mai gamit tia tokitin, len naŵide tomaienan, na-sor-sal-suh-gamit-an namtukel mai aTitus egæm vi kitinan. ¹⁵ Inau tælmam hæn natohan san mai gamito. Mætuŋol husur næsa tokel buni mai gamito. Ale naut kæmas mætomætahw lan, ninemit epil, mætohæhævur hæn totoh mai gamito. Næboŋ tonau tælmam hæn natgalenan, elæmas masuŵ am hæn gamito.

¹⁶ Husur natgalenan, gagai nukemkem masuŵ. Nolæboi buni ke, dereh mitigol næsa tonor.

8

Mætevvur na-bubulah-vat-an samito

¹ Bathudud nadælomian, namtuke mætelæboi naŵit navoian, aGot toviol kæmas hæni mai alat siYesu gegai, len naprovens Masetonia. ² Naut kæmas na-læŋon-isa-væsa-an togol kitev nadælomian salito, nakemkeman epul sæsæhov len galito. Naut kæmas lotopar tite, len nakemkeman salito, loviol habat. ³ Nukel nakitinan, næsa lotolæboi læbæviol hæni, loviol habat am sæhori. Be avan ideh sætaltal hæn galito. Lugole len nalæŋonian salit sæbolit ŋai. ⁴ Lous taltal hæn ginamito hæn namtbidaŋ hæn læbikatæpøl hæn na-bubulah-vat-an mōs alat siGot len naut a Jerusalem.* ⁵ Næsa ginamit namttouke ke lotolæboi læbigole, lugol habat hæni am sæhori. Galit mæu, loviol metækav hæn galit sæbolito mai aGot, ale len nalæŋonian siGot, lorin galit len navælanamito. ⁶ Ale husur aTitus totubat vi tarhæt samit a Korint hæn mætebubulah vat mōs alat a Jutea, namtukel mai ke, tetælmam van hæn gamito hæn bævi tarhæt samito, hæn mætbigol nauman enan togæm len navoian samito, binon. ⁷ Gamit mætopul sæsæhov hæn natit piŋi tia. Mætopul hæn nadælomian, nasoruan, nalæboian, nalæŋonian hæn mætbigol næsa tonor, mai na-læmas-buni-an len gamito togæm len ginamito. Husur mættopul hæn natgalen maienan, samteviol kinit be mæteviol habat.

⁸ Næsakel natenan hum nakelean today. Be nuke nelæboi nakitinan husur na-læmas-buni-an samito. Imaienan nonænōŵ hæni mai na-læmas-buni-an silat siYesu len naut tiltile lotolæŋon masuŵ hæn læbigol na-vi-tarhæte-an. ⁹ Husur mætelæboi navoian aMasta sidato, aYesu Kristo toviol kæmas hæni. Naut kæmas topul hæn natite, gamit mæu, aYesu egæm vi mæsal mōs gamito, hæn ke, len næ-par-tite-an san, mætebepul hæn næmauran kitin.*

¹⁰ Imaienan, nabunusian sagw imaiegai ke: Næsa mættotubat hæni, iŵoi ke mitigol tinon. Len nasihau tovan tia, gamit mættotubat bubulah vat mōs alat a Jutea, ale mætohæhævur hæn mætbigole. ¹¹ Gagai iŵoi ke mitigol tihav. Imagenan, hum mættolæŋon masuŵ hæn mættotubat hæni, iŵoi ke mætelæŋon masuŵ hæn mætevvururi. Ale mæteviol len næsa mættokade. ¹² Husur,

* 7:12: 2Kor 2.5 * 8:4: Hæn naves 1-4, ris Rom 15.26; Uman 11.27-29 * 8:9: Mat 8.20; Flp 2.6-8

mætbeləjon masuŵ hən mətbeviol, aGot ehəhəvur hən naviolan samito. Husur aGot saus nəsa datsəkade, eus gidat hən datbeviol len nəsa dattokade.

¹³ Nəsakel natenan hən nəmauran samit biđan o hən mətbeimidol, ale nəmauran sinəvanuan tile gail bimalumlum̄. Ao noləjon ke tikad napitpitoŵan. ¹⁴ Gagai nəsa məttopul həni eləboi bevi tarhət silatenan lotomidol. Ale nəboŋ mətbeimidol be ləbepul hən natite, dereh lələboi ləbevi tarhət samito. Ale bimaienan, ikad napitpitoŵan. ¹⁵ Hum natosian siGot toke, “Nəvanuan topisan nəmanna tosobur, nəhanian han səmasuŵ.

Ale nəvanuan topisan nəmanna sasobur, nəhanian han samidol.”*

APol esəvat aTitus vi Korint tətəs

¹⁶ Nosipa vi təban aGot tolav mai aTitus naləjonian topitoŵ hən naləjonian notokade—naləjonian hən bevi tarhət samito, ¹⁷ husur aTitus ehəhəvur hən todam̄ hən bigol nəsa namttokel maii. Ale husur toləjon masuŵ hən bevi tarhət samito, len naləjonian san gabag, eriŋ naut egai, ivan hən gamito. ¹⁸ Ale namtosəvat avan sual am mai aTitus. Gai awawa len nadələmian, ale alat siYesu len naut pisi lusor sal suhi hən nauman san mōs na-kel-uri-an tovoi. ¹⁹ Savi enan ŋai. Alat siYesu len naut galenan lutabtahuh lan hən biyar mai ginamito, hən namtbipat naviolan vi Jerusalem. Naviolan enan ipat len navəlanamito hən namtbekətkəta təban, hən nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot, ale hən bimasil ke, namttoləjon masuŵ hən namtbevi tarhət salito.

²⁰ Namtomətahun avan ideh bisor bisa hən ginamito sil na-kətkəta-təban-an hən nabiltiviolan enan topat len navəlanamito. ²¹ Husur namtuke namtigol nəsa tonor səlani, savi len nəhon aGot ŋai, be len nəhon nəvanuan gail am.*

²² Ale namtosəvat avan sual am hən bitah mai gəlaru. Atenan evi awawa nadələmian sinamito. Len navide isobur namtobunusi ke tovoi. Namtusəb vəha-səsoŵur həni ke toləjon masuŵ hən bigol nəsa tonor. Ale gagai eləjon masuŵ hən bevi tarhət samito, husur səkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. ²³ Bikad nausian ideh husur aTitus, nekəmaiegai ke: iβon mai ginau, namroum bonbon hən namrbevi tarhət samito. Ale awawa nadələmian eru enan sinamito, gəlar boh, arovi ahai pispisil silat siYesu len naut tiltile gail. Len gəlaru, nahəsən aKristo iyalyal am. ²⁴ Imagenan, nuke mitigol na-ləmas-buni-an samito van hən galito timasil hən galito, hən alat siYesu len naut pisi lələboi səhoti ke, nəboŋ namttosor sal suh gamito, namtokitin.

9

Naviolan mōs alat aJutea

¹ Nalobulat napisulan egai nototosi husur naviolan mōs alat siGot aJutea, asike nətatosi van hən gamit, tavoi ŋai,* ² husur noləboi ke məttopuləjon masuŵ hən mətbevi tarhət salito. Ale nusor sal suh naləjonian samito mai alat aMasetonia. Nuke, “Alat a Akaiə loutaut hən ləbeviol len nasihau tovan tia.” Ale na-ləjon-masuŵ-həni-an samito hən na-vi-tarhəte-an eβur nəlolito, gol isobur len galit lotuβat viol. ³ Ale alatmiŋan len nadələmian totor enan, nosəvat alatenan van hən gamito, hən ləbevi tarhət samito, hən naviolan samit beutaut. Ale nomətahun na-sor-sal-suhi-an sagw husur gamito bevi libliboŋan. Be nuke mətəutaut hum notokele tia ke mətomaianen. ⁴ Husur, gamit asike mətbigole, ale nəboŋ nəbėgəmai, nəvanuan galevis ta Masetonia ləbitah mai ginau, ale ləbisəb na-utaut-həni-an samit beβuer, nahurunamito dereh tisa husur namttoriŋ nəlonamit len gamito, be mətəutaut. Ale gamit am, nahurumito dereh tisa.

⁵ Imagenan, nunau ke nimassəvat awawa lototor enan van hən gamito a tahw hən nəbėgəmai, hən ləbigol naviolan məttokele gati beutaut. Noləjon ke naviolan enan, egəm len nahəhəvuran, sagəm len nə-təbulol-bulosi-an.

⁶ Mitinau gat nategai ke: nəvanuan tomabul kinit namisurhute, len nəmatuan dereh tikad kinit nəhanian. Nəvanuan tomabul tosobur, len nəmatuan dereh tiban hanian. ⁷ Gamit pisi mətbeviol hən nəsa gamit visusua məttođam̄ həni tia len nəlomito. Samteviol len namətahusian o len nə-taltal-həni-an ke mitimasgole. Husur aGot eləmas bun nəvanuan tohəhəvur hən beviol. ⁸ Ale aGot eləboi beviol habat mai gamito, hən mətbeviol səsohov, hən asike mətbeimidol hən natideh boŋ ideh. Ale len nəsa məttopul həni, mətələboi mətbevi tarhət sinəvanuan tile gail. ⁹ Hum natosian siGot toke, “Len nahəhəvuran san, akis eviol hən natit isobur mai naməsəl gail.

Nanoran san ipat vi sutuai.”*

* 8:15: Exo 16.18

* 8:21: Pro 3.4; Rom 12.17

* 9:1: 2Kor 8.1-7

* 9:9: Psa 112.9

¹⁰ Evi aGot boh tolav namisurhuwit gail mai nēvanuan tobubulani, hən ðegəm vi ðeta hən nēvanuan bihani. Len naðide tomaiēnan, aGot dereh tilav namisurhut gail biðobur am hən mətþevi tarhət sinēvanuan hēni. Ale dereh titov hən ðivan masuṽ hən naṽit nonoran len gamito.* ¹¹ AGot dereh tigol mətēpul səsəhov hən natit piṣi tovoi, hən mətþeviol habat akis. Ale nəboṽ namtþilav naviolan samito mai alat lotomtidol, dereh lesipa vi tēban aGot. ¹² Husur naviolan samit hən na-vi-tarhəte-an dereh tikad naṽit teru. Alat siGot a Jerusalem lotomtidol, asike lomtidol am, ale len nahəhaṽuran, dereh lesipa vəha-səbsoḅur vi tēban aGot. ¹³ Len naṽit na-vi-tarhəte-an eru enan, dereh lisaḅ suh nəyalyalan siGot bathut məttoḅol nəsa tokele, ale len nəhon nēvanuan gail məttokele ke na-kel-uri-an tovoi husur aKristo ekitin. Ale dereh lisaḅ suh nəyalyalan siGot bathut məttoḅiol masuṽ hən nəvat mai galito mai nēvanuan piṣi. ¹⁴ Ale len na-ləmas-bun-gamito-an salito, dereh lisor tuṽ mōs gamito, husur nabiltivoian aGot toḅiol kəmas hēni mai gamito. ¹⁵ Datesipa vi tēban aGot hən naviolan san dattodədəs datþikel vəsvəsaii.

10

Nədaṽan siPol hən na-il-a-mo-an

¹ Ginau māu, aPol, nous gamit hən natsua. Hum ma məttoke nəboṽ nototoh mai gamito nəlogw emədaḅ, nəsavī natideh, be nəboṽ nototoh a tut naðide sagw idan van hən gamito, nitos naləbulat todaṽ van hən gamito. Be len AKristo, nəlon tomədəḅ, toḅol tomədəḅ hən nēvanuan gail, ² nous gamit ke, mitigol naðide samit tinor, hən asike naðide sagw biðan van hən gamit galevis lotonau ke, namttohusur naðide silat navile eg a pan. ³ Husur, naut kəmas namttotoh len navile a pan, len nabiltibalān namttobal lan, namtsəbal sumān alat navile a pan. ⁴ Ao, natit nəbalan namttobal hən gail lukad nədaṽan siGot, hən ləbiṽtoḅoh naut ideh aSetan toum hēni len nəmauran sinēvanuan topat kəkol hēni dan aGot. Namtoḅipiṽtas nəgəgərasan lotosor tas nakitinan len na-sor-levlev-an ideh. ⁵ Ale nə-patpat-nēvanuan-an ideh məhat toil gol nēvanuan dan aGot, hən asike ləbələboii, namtoḅipiṽtasi. Nənaḅan piṣi, namtubanṣi gat gail hən ləbiḅigol nəsa aKristo tokele. ⁶ Ale nəboṽ mətþigol kavkav hən naləḅonīan seKristo, dereh namteutaut hən namtþipansem nēvanuan piṣi lotomətahun ləbiḅigol husuri.

⁷ Gamit mətōris nəsa topat vivile ŋai! Be mitinau nategai ke: Avan ideh biṽnau ləboii ke tovi seKristo, tinau len gai gabag tətəs am ke, ginamit am namtovi seKristo surān gai. ⁸ Hum ma məttonau suluṽi ke, notosor sal suh habat hən na-il-a-mo-an Nasuḅ toriṽi len navəlanamito. Be eriṽi len navəlanamito hən namtþigol mətþiðan am len nəmauran samito, savi hən namtþemədəs nadələomian samito. Imagenan nahurunamito səsa lan. ⁹ Nomətahun mətþinau ke, notoləḅon ke, mətþemətahw len naləbulat napisulan nototos gail. ¹⁰ Husur gamit galevis luke, “Len naləbulat napisulan san gail nasoruan siPol eməlas, idan, be nəboṽ toḅoh mai gidato, gai sədaṽ, ale nasoruan san savi natideh.” ¹¹ Nēvanuan lotomaiēnan limasnau səhoti ke, nəsa namttokele len naləbulat napisulan gail nəboṽ namttotoh a tut, epitoṽ hən nəsa namtþigole nəboṽ namtþegəmai.

¹² Namtomətahun namtþepitoṽ hum nēvanuan galevis lotosor sal suh galit səbolito. Namtomətahun namtþenənoṽ hən ginamit mai galito. Nəboṽ lotonənoṽ hən galit mai galit gabag ŋai, hum lotovi natesua tonor hən ləbələboi səhot galit gabag lan, lumelmel. ¹³ Be ginamit, namtsasor sal suh ginamito səhor nakitinan. Ao, dereh namtisor sal suh ginamit len nauman aGot toriṽi len navəlanamito ŋai. AGot eriṽ navilāh hən nauman enan, nauman enan sinamito, etibau van vəbar gamito. ¹⁴ Len na-sor-sal-suhi-an sinamito, namtsasəhor navilāh hən nauman aGot toriṽi. Husur naut samito ipat len navilāh enan, ale namtogəḅ bar gamit a Korint metəkav hən namttokel na-kel-uri-an tovoi husur aKristo. ¹⁵ Ale namtsasor sal suh nauman avan tile am togole hən namtþipatpat ginamit məhat lan. Avil namtuvatvat viri ke, nadələomian samit dereh tetitibau am hən namtþigol nauman þetibau habat am len gamito.* ¹⁶ Bimagenan, dereh namteləboi namtþikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut gail lotopat a tut dan gamito. Husur namtomətahun namtþisor sal suh nauman namttogole len naut nēvanuan tile am toumum lan tia.

¹⁷ Be hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke biṽsor sal suh natideh, tisor patpat Nasuḅ aGot məhat.”* ¹⁸ Husur nēvanuan tosor sal suh gai, aGot saḅəhaṽur hēni. Be nēvanuan aGot tosor sal suhi, aGot ehəhaṽur hən avan enan.

* 9:10: Isa 55.10

* 10:15: Hən nəves 13-15, ris Rom 15.17-21

* 10:17: Jer 9.24; 1Kor 1.31

11

APol mai ahai pispisul gəgəras gail

¹ Noləŋon ke mitidaŋ hən nəbisor sal suh kəkereh hən ginau bai. Hum ma məttonau ke notomelmel, be nous gamit hən mətbesəsəlonj husur ginau. ² Nulekol hən gamito len nalekolan siGot. Gamit mətosuŋan navensus toveveu, ale nukel gati ke tilah mai nauluman tosua ŋai, aKristo. ³ Be nomətahw ke mətosuŋan alv, nəmat togəras len nəvide hən nasor-hehe-an. Ginau nomətahw ke, hum ma avan ideh begəras gamit, hən bəmədəs nənuan samito, liv gamit dan aKristo, hən asike mətbiđan lan am len nəlomit toveveu.* ⁴ Husur mətəhəhəvur hən məttođaŋ hən avan ideh togəm hən gamito, naut kəmas tokel ur aYesu totile dan aYesu egaii namttokel uri, naut kəmas məttođak nanunun nagəgərasan ideh totile dan aNunun aGot məttođade a mō, naut kəmas məttođəlom na-kel-uri-an ideh tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi məttođak nadələomian lan a mō.

⁵ Be alat məttonau suluvi ke lotovi “bilitihai pispisul gail,” len nabunusian sagw, ləsəyalal səhor ginau len natideh. ⁶ Hum ma nəsəkad namitisau hən nasoran, be nukad na-ləboi-buni-an. Len nəvide pisi namtugol natenan imasil buni hən gamito.

⁷ Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an siGot mai gamito, nəsaus nəvat o natideh am hən gamito. Nugol nəlogw eməđau hən nəbeputsan gamito. Nəboŋ notogol tomaienən, mətunau ke notogol nəsaan a? ⁸ Noum kəmas mōs gamito, be alat siYesu len naut tiltile gail am lobubulah vat mōs ginau. Ehum notovənvənah dan galito hən nəbevi tarhət samito. ⁹ Nəboŋ nototoh mai gamito, nəboŋ notomīdol, nəsaus natideh ben gamit ideh. Husur nəbathudud nadələomian lotogəm len naut a Masetonia, loviol pīs nəsa notomīdol həni. Nomətahun na-kəkəta-təban-ginau-an tovi nauman ideh tođaj len gamito. Nəsaus natideh ben gamito, ale asike nigole boŋ ideh.* ¹⁰ Len nakitinan seKristo topat len ginau, səkad avan ideh len naprovens Akaia biđol na-sor-sal-suhi-an egai sagw biŋonj. ¹¹ Mətunau ke notokəmaienən husur nəsaləmas bun gamito a? Aoa! AGot eləboii ke, notoləmas masuŋ hən gamito!

¹² Nəvide enən notohushusuri, dereh nehuser tabtə həni, hən ke, alat lotonau ke lotovi bilitihai pispisul seKristo, asike ləbikad nəpīsal ideh hən ləbisor sal suh galito hum lotopitov hən ginamito len natideh. ¹³ Nəvanuan lotomaienən lovi hai pispisul gəgəras. Len nauman salit loliliboŋ, ale len nəvide salito, logəgəras ke lotovi hai pispisul seKristo, be ləsəmaienən.* ¹⁴ Nəsasəhoŋut len nəvide enən! Husur aSetan m̄au egəgəras ke tovi aŋel hən namīal. ¹⁵ Imaienən, sadatesəhoŋut len nəvanuan nauman san gail lotogəgəras ke lotovi vanuan nauman hən nanoran. Len nəboŋ naməkot dereh lipanis sil nəsa lotogole.

Na-ləŋon-isa-an siPol mōs aKristo

¹⁶ Nukel tas nategai am ke, samtinau ke notomelmel. Be mətbiŋau ke notomaienən, mətəsəsəlonj husur ginau bai, hum notomelmel, hən nəbisor sal suh ginau. ¹⁷ Len na-sor-sal-suhi-an egai sagw, nəsakel nəsa Nasub toləŋoni, be nuser suŋan nahovon. ¹⁸ Ale husur ke nəvanuan gail lotosor patpat galit məhat len nəvide silat navile a pan, ginau am dereh nimaienən. ¹⁹ Gamit mətunau ke mətukad nəkadumito, be mətəhəhəvur sal hən məttoəsəlonj husur nahovon gail! ²⁰ Husur avan ideh biđol gai beil a mō hən gamito hum məttovi slev san, mətudaŋ həni! Avan ideh begəras gamito hən bihan pīs nəvat samito, biŋatpat gai məhat hum məttovi ut kəmas, o biŋos nətarhomito, gamit m̄au mətudaŋ həni! ²¹ Mətunau ke nahurugw timassa husur namtsəđan sənəv hən namttohusur nəvide en salito a? Ao!

Nusor hum notomelmel, be natideh galit ləbikad na-il-buri-an hən ləbisal suh galit həni, ginau am nukad na-il-buri-an hən nəbisal suh ginau həni. ²² Galit lovi lpru a? Ginau am novi lpru. Galit lovi seIsraēl a? Ginau am novi seIsraēl. Galit lovi pasusan siAraham a? Ginau am novi pasusan siAraham.* ²³ Lovi vanuan na-vi-tarhətə-an seKristo a? Nusor hum notovinvinu be noum vi tarhət san habat am səhor galito. Noum idəŋ habat səhor galito, nutoh len naim bəbanjīs vəha-soḃur səhor galito, nosəsəlonj hən nabus hən nabibilas-masuŋ-an səhor galito, ale nəmatan ipat pəpəđan hən ginau vəha-soḃur səhor galito. ²⁴ NaJu gail lolibilas habat hən ginau vəha-39 len nəmariboŋ sua. Len nəyaran sagw gail lugol nabillasian enən vəha-rim.* ²⁵ Vəha-tor alat a Rom luvas habat hən ginau hən nəhai gail. Len nəboŋ sua lotubun ginau. Vəha-tor nəlanis notosah lan iməburbul. Len nalenmariug esua mai nalennəyal esua nusal len nalilivol mermer len tas.* ²⁶ Nugol nəyaran isoḃur, ale nəmatan ipat pəpəđan akis. Ikad nawisel gail lotolev. Ikad nəvanuan vənəvənah lotohəhəvur hən ləbiđol nasənahan. NaJu gail luke nimat, alat ləsavi Ju luke nimat. Pəpəđan hən notomat

* 11:3: Gen 3.1-5, 13 * 11:9: Flp 4.15-18 * 11:13: Mat 7.15; 2Pit 2.1; KelV 2.2 * 11:22: Flp 3.5 * 11:24: Deu 25.3 * 11:25: Uman 16.22, 14.19

len nabiltivile, len naut masmas tob̄besw, len tas mai len natohan sagw mai nēvanuan lotogēras ke lotokad nadēlomian.* ²⁷ Noum idan̄ m̄os Nasuḅ, noum habat len nēdan̄an sagw p̄isi, nēsəpat savoi v̄əha-sob̄sōbur. Nupar hanian, numaduh habat, nēmal ihat ginau v̄əha-sōbur. Naut esusus habat hən ginau, nom̄idol hən nahurabat. ²⁸ Naut kēmas natideh gail am, akis nunau tuhatuh hən alat siYesu len naut t̄iltile gail. Nunau sōbuer hən nāp̄isal hən n̄əbəkət̄kət̄a tēban galito. ²⁹ Nēmauran salit ideh asike ḅidan̄, ginau am nēsədan̄. Nēvanuan beliv galit ideh hən ḅipes habet, teh len nēsaan, ginau n̄əlogw ipan̄paḅ.

³⁰ Nomētahun n̄əḅisor patpat ginau m̄əhat, be n̄əḅimassor sal suh ginau, dereh nisor sal suh natgalenan togol tomasil ke nēsədan̄. ³¹ Nokitin, nēsəlibon̄. AGot, aTēman Nasuḅ aYesu Kristo, n̄ə-sal-suhi-an tevi tēban vi sutuai sutuai. Gai elēboi ke notokitin. ³² A m̄o, n̄əbon̄ nototoh len naut a Tamaskus, n̄əgavna, aAretas tovi Kiḅ totabtabuh lan, ikel mai nasoltia san gail ke lekət̄kət̄a k̄əkol hən nabiltivile enan hən l̄əḅitah gat ginau. ³³ Be len n̄əhad, nēvanuan galevis lorin̄ ginau vi pan, tur len natuhbopita topat len nabiltiholēvat hən nabiltivile. N̄a nugam yav dan navēlan n̄əgavna enan.*

12

N̄əbon̄ aPol s̄ədan̄, len aKristo, idan̄

¹ Naut kēmas na-sor-patpat-ginau-m̄əhat-an savi tarh̄ət sagw, nimassor sal suh ginau. Nuke nisor husur na-k̄əta-risi-an lotogēm len Nasuḅ mai na-kel-v̄əhoti-an san gail. ² Nolēboi naulum̄an sua seKristo.* ³ Len nasiḅau tovi 14 tia, aGot isaḅul atenan vi m̄əhat vi lan n̄ənav.† Nēsəlēboi ke tokad niben sal o niben tob̄uer, be aGot ḅai elēboi natenan. ⁴ Evoi, aGot ḅai elēboi ke totoh len niben o tovivile dan niben. Be nolēboi ke, ⁵ aGot isaḅul atenan vi m̄əhat vi lan naut a Paratais.* ⁶ Len naut ei esēsəlōḅ hən nasoruan, nēvanuan s̄əkad nasoruan hən ḅikele; nasoruan aGot s̄ədan̄ hən avan ideh ḅikele. ⁷ Dereh nisor sal suh nēvanuan tomaiēnan. Be asike nusor sal suh ginau. Dereh nisor sal suh ke nēsədan̄ ḅai. ⁸ N̄ətake n̄ətasor sal suh ginau, asike n̄ətamēmel husur n̄ətakel nakitinan ḅai. Be asike nusor patpat ginau m̄əhat, husur nomētahun avan ideh ḅipatpat ginau m̄əhat. Be nuke nabunusian sivan enan tipat ḅai len n̄əsa toris notogole mai n̄əsa tosēsəlōḅ hən notokele.

⁹ AGot emētahun n̄əḅipatpat ginau m̄əhat len na-k̄əta-risi-an mai na-kel-v̄əhoti-an galen sagw lotoyalyal. Imaiēnan erin̄ natesua todan̄ masuḅ len nēmauran sagw. Natenan ehum nasunit n̄əhai tosar tabtab hən nibegw, ehum napisulan togēm len aSetan hən ḅemēdas ginau. ¹⁰ Non̄ir Nasuḅ v̄əha-tor, nousi hən ḅilav kuvi dan ginau. ¹¹ Be ikel mai ginau ke, “Asike nulav kuvi. Navoian sagw notoviol kēmas h̄əni mai gaiug elēboi ḅet̄əgau gat gaiug, husur n̄əbon̄ gēsədan̄, nēdan̄an sagw epul masuḅ len gaiug.” Husur tokēmaiēnan, noh̄əh̄əvur hən n̄əḅisor sal suh nēdan̄an sagw tob̄uer, husur n̄əbon̄ nēsədan̄, nēdan̄an seKristo ipat len ginau. ¹² Husur natenan, noh̄əh̄əvur hən nēsədan̄; n̄əbon̄ nēvanuan lotosəvar ginau, noh̄əh̄əvur; noh̄əh̄əvur hən natit lotogol notolōḅon tosa; n̄əbon̄ nēvanuan lotomēdas tabtab hən ginau, noh̄əh̄əvur; n̄əbon̄ nototoh len nēmauran todan̄, noh̄əh̄əvur. Noh̄əh̄əvur hən natgalen p̄isi m̄os aKristo, husur n̄əbon̄ nēsədan̄, len aKristo, nudan̄.

APol inau masuḅ hən alat a Korint

¹ Nusor maiēnan hum ahoḅon, be gamit m̄au m̄ətugol notomaiēnan. Gamit m̄au, inor hən m̄itoris sal suh ginau; husur naut kēmas notovi ut kēmas, alat m̄əttōnau suluḅi ke lotovi “ḅiltihai p̄ispisul gail” l̄əsəyalyal s̄əhor ginau len natideh. ² Len namerikel notogol gail len gamito, imasil ke notovi hai p̄ispisul kitin. Len na-toh-m̄ədau-an nudan̄ ḅur nēmauran sagw todan̄, nugol namerikel gail lotokel kot aYesu, nugol natit m̄əttōm̄an̄m̄an̄ len gail, mai natit lotogol nēdan̄an siGot tomasil. ³ N̄əsa notogole len gamito ep̄itōḅ hən n̄əsa notogole len alat siYesu len naut t̄iltile gail. Ikad natesua ḅai nēsəgole len gamito. Na-k̄ətk̄əta-tēban-ginau-an savi nauman ideh todan̄ len gamito. Hum ma m̄əttōnau ke naten tovi nēsaan, m̄əterub̄ati dan ginau bai!

⁴ Gagai noutaut hən n̄əḅegēm hən gamito. Dereh tevi n̄əgēman na-v̄əha-tor-an sagw. Ale na-k̄ətk̄əta-tēban-ginau-an asike evi nauman ideh todan̄ len gamito, husur nēsəlēḅon̄ natit samit gail, be nolōḅon gamito. Nokēmaiēnan husur savi hən nat̄ət̄ai ḅeum hən ḅek̄ətk̄əta tēban anan mai ataman ḅivoi, be ipat len anan mai ataman hən ar̄ḅek̄ətk̄əta tēban nat̄ət̄ai ḅivoi.*

* **11:26:** Uman 9.23, 14.5 * **11:33:** Hən naves 32-33, ris Uman 9.23-25 * **12:2:** Len naut egai aPol isor husur gai gabag. † **12:2:** Len nasoruan ta Kris ike n̄ənav na-v̄əha-tor-an, be nēvanuan namitisau galevis lunau ke namilen n̄ənav aGot totohlan. Len nēvanuan salito datukad n̄ənav dattol̄əboi dat̄berisi, datukad n̄ənav nam̄esō gail lotopat lan, mai datukad n̄ənav aGot totohlan. * **12:4:** Luk 23.43 * **12:14:** Uman 18; 2Kor 13.2

15 Imaianen, nohəhaʋur hən nəbēviol hən ginau gabag mai natit pisi notokade mōs gamit. Ginau nəbēlomas masuʋ hən gamito, gamit dereh mətēlomas kinit ginau a? Naten sanor!

16 Be naten tipat. Na-kətkəta-təban-ginau-an savi nauman ideh todaŋ len gamito, be gamit galevis luke, len naʋide tosusuah, notogəras gamito hən notovənoh natit samit gail.

17 Mətbinau ke tomaienən, kel mai ginau naʋide notogəras gamit həni! Mitikel ur avan ideh notosəvati van hən gamito, togeras gamit hən nəbikad nəvat samito. 18 Nous aTitus idan hən bivan hən gamito, ale nosəvat awawa nadəlomian sinamit maii. Ale aTitus, egəras gamit mōs nəvat a? Ao! Husur len nəmauran sinaməru namrukad aNunun aGot tosa ŋai, ale naʋide sinaməru epitpitoʋ ŋai.*

19 Hum ma məttonau ke, namtotətas gol ginamito vəbar gagai. Ao! Nəboŋ namttosor, namttosor len nahəsən aKristo len nəhon aGot. Ale gamit namttolomas bun gamit pisi, natit pisi namttogole, namttugole hən mətbidan am. 20 Husur nomətahw ke nəboŋ nəbēgəmai asike nəbisəb gamit hum notoləŋoni, ale gamit am asike mətbisəb ginau hum məttoleŋoni. Nomətahw ke mətbikad nativituhan, nə-təbulol-bulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-nau-gamit-səbomito-an, nasoruan tomədas nəboruan samit gabag, na-kel-nəmadumit-an, nə-patpat-gamit-məhat-an, mai nətaʋtaʋoran. 21 Nomətahw ke, nəboŋ nəbēgəmai aGot dereh tigol neməmau len nəhomito. Ale nənauan sagw etuhatuŋ ke, dereh nəlogw tisa sil gamit isobur lotogol nəsaan a mō tia, be ləsəpair dan nəbiŋbiŋalan salito, naitian tosa, mai naʋide hən naitian taʋtaʋor.

13

Naləlagauan naməkot siPol

1 Nəboŋ nəbēgəm ris gamito, dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Hum natosian siGot toke, "Nəboŋ avan ideh bikel uri ke avan tile togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele teil pərpəp len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am."* 2 Nəboŋ nototoh mai gamito len nagaman na-vəha-ru-an sagw, nukel naləlagauan mai gamito. Ale gagai nəsatoh ei, nutoh a tut, be nukel tətəs həni mai alat lotogol nəsaan a mō, mai gamit pisi am məttoleŋol nəsaan, ke, avan ideh togol nəsaan asike igam yav dan nəpanismen sagw. 3 Husur məttoleŋon naləboi-buni-an ke len ginau aKristo tosor, ale dereh nigol tipərpəp hən gamito len nəpanismen galenan. AKristo səpəp danjan len nəsa togole van hən gamito, be nədanjan san etibau len gamito. 4 Ekitin ke tokul nəboŋ lototahətəh həni len nəhai balbal, be len nədanjan siGot, gagai ikad nəmauran. Len nəbonan sinamit maii, ginamit am namtsədaŋ, be len nədanjan siGot, namttukad nəmauran mai aKristo. Ale nəboŋ namtbēgəmai, dereh məteris nədanjan enan.

5 Mətebunus kitev nadəlomian len gamit səbomito. Mətukad nadəlomian kitin o ebuer? Mətsənau səhoti ke aYesu Kristo totoh len gamito a? Asike bimaienən, mətsəkad nadəlomian kitin. 6 Be nuke mitisəb ləboii ke namttovi ahai pispisul kitin seKristo. 7 Ale gagai namttosor tuʋ van hən aGot ke, gamit ideh asike igol natideh tosa. Namtsasor tuʋ maienan hən nəvanuan gail ləbələboii ke namttovi hai pispisul kitin, be hən mətbigol navoian, naut kəmas nəvanuan gail ləbēmətəhun ginamito hum namtsavi hai pispisul kitin. 8 Husur namtsaləboi namtbigol natideh bēmədas nakitinan, avil natit pisi namttogole, namttugole mōs nakitinan. 9 Nəboŋ məttočan, namtohəhaʋur, naut kəmas namtsədaŋ. Namttosor tuʋ am ke, mitimatmatu len nəmauran samito. 10 Husur enan, nutos natgalegai nəboŋ nototoh a tut dan gamito, hən asike nəbidan taltal hən gamito nəboŋ nəbēgəmai. Husur, len nədanjan hən na-il-a-mō-an Nasuʋ tolavi mai ginau, nuke nigol mitidan am len nəmauran samito, nomətəhun nəbēmədas nadəlomian samito.

11 Bathudud nadəlomian, egai nasoruan naməkot sagw. Mətehəhaʋur. Mitimatmatu len aKristo. Mətələŋon tivoi am len nəlomito. Mitikad nənauan tesua. Mitikad natəmat len nəmauran samit gail. Beti aGot hən na-ləmas-buni-an mai natəmat dereh titah mai gamito.

12 Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesuŋ gabag hən nətarhomit gail hən mətbikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito. 13 Alat siGot pisi gegai lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

14 Nasuʋ aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit pisi, aGot teləmas bun gamit pisi, mai aNunun aGot tigol mətesua maii len nəlomit pisi.

* 12:18: 2Kor 8.6, 16, 18 * 13:1: Deu 19.15; Mat 18.16; 1Tim 5.19; Ipru 10.28

Kalatia

Nalobulat napolisulan aPol totosi van hən alat a Kalatia

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsə?

Itosi hən alat siYesu len naut gail a Kalatia ləberin nəlolit bidaŋ len aYesu ŋai, savi nahusurian hən nalo.

Itos nalobulat egai nəs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut gail a Kalatia.

APol itos nalobulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 49 nəboŋ totoh len naut a Antiok.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-5)

2) Mətosəsəloŋ hən nəpusanan tosa (1.6-9)

3) Nədaŋan hən na-il-a-nəo-an siPol hum ahai pispisul sua (1.10-2.21)

4) Nalo mai nadəlomian (3.1-25)

5) Nau səhot navoian mai nəmakuvan məttokade nəboŋ məttogəm vi natun aGot gail (3.26-4.7)

6) Təgau gat nəmakuvan samito (4.8-5.1)

7) Mətbigol mətbikad na-tiv-dalusi-an, mətotəlmam hən mətbevi slev hən nalo tətəs (5.2-12)

8) Mətehusur aNunun aGot, samtehusur naŋide tosa samit gail (5.13-6.5)

9) Nakelean todaŋ naməkot: naŋit hən nəsə məttogole dereh tibar gamito. Gol navoian! (6.6-10)

10) Na-tiv-dalusi-an savi natideh, hēbuer tu savi natideh (6.11-16)

11) Nasudəlamian (6.17-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol novi ahai pispisul sua. Savi avan ideh totabtabuh len ginau, aoa, aYesu Kristo mai aGot aTəman togol tole məhat dan nəmatan, arutabtabuh len ginau. ² Ginau aPol, mai nəbathudud nadəlomian gegai, namtutos nalobulat napolisulan egai. Namtutosi van hən alat siYesu len navile gail a Kalatia. * ³ Namtous ke aGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito ale arigol nəlomit tikad natəmat. ⁴ AKristo erin gai len nəmatan nəs bilav kuv gidat dan nəsaan sidato hən bilav kuv gidato dan nəmauran tosa silat ta daməŋai. Igole husur naləŋonian siGot aTəmadato. ⁵ Nə-sal-suhi-an tivan hən nəyalalyalan siGot vi sutuai sutuai! Ganan.

Na-kel-uri-an tovoi esua ŋai

⁶ Evi aGot tokis gamito hən mətbimaŋur len navoian aKristo toviol kəmas hən, wake mətupair tutut dani van hən nəpusanan totile. Nosəhoŋut len gamito! ⁷ Nəpusanan enan savi na-kel-uri-an tovoi ideh. Ikad nəvanuan galevis lotogol nənanuan samito etuhatu, lotoləŋon ləbēmədas na-kel-uri-an tovoi seKristo. ⁸ Be nukel mai gamit ke, avan ideh, naut kəmas ginamit o aŋel togəm len nəmav, bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi namttokel mai gamit tia, aGot māu tibar hən len nəhab nəmatan! ⁹ Hum namttokele tia, nukel tasi am ke, avan ideh bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan enan məttodəlomi tia, aGot māu tibar hən len nəhab nəmatan!

¹⁰ Ginau nəsahisi ke nəvanuan gail ləbēhəhəŋur hən ginau. Noləŋoni ŋai ke aGot bēhəhəŋur hən ginau! Nətahishisi ke nəvanuan gail lətahəhəŋur hən ginau, asike nətavi aslev seKristo.

AGot ekis aPol

¹¹ Bathudud nadəlomian sagw, nukel koti mai gamit ke, nəkadun na-kel-uri-an tovoi notokel uri, savi len nəvanuan. ¹² Husur avan ideh səlavi mai ginau, səŋusani hən ginau. Ao, aYesu Kristo səbən, ikel vəhoti mai ginau.

¹³ Nəkəmaienan husur mətosəsəloŋ ləboi tia naŋide hən nəmauran sagw nəboŋ notohusur naŋide hən nalotuan seŋu gail. Ginau aPol, nomədas tabtab hən alat siGot hən ləbimasig. ¹⁴ Len naŋide hən nalotuan seŋu gail, ginau nosəhor naŋu isəbur len naur hagw. Nudaj habat len naŋide setəmagw gail ta sutuai.*

¹⁵⁻¹⁶ Len navoian toviol kəmas hən, aGot ilekis hən ginau, ekis ginau nəboŋ notopat len nabəhəŋur anagw sal. Beti aGot ehəhəŋur hən togol ke noləboi pəpəpə hən aNaturan san hən

* 1:2: Uman 16.6 * 1:14: Hən naves 13-14, ris Uman 8.3, 22.3-5, 26.9-11

nəbikel uri mai alat ləsavi Ju. Nəboŋ togol tomaienān, nəsəsāvsaʋut hən nəbisor kitevi mai avan ideh,[†] ¹⁷ nəsavi məhat vi Jerusalem hən nəberis alat lotovi ahai pispisul gail a mō hən gināu. Aoa, novi tut vi Arapia, beti notəlmam vi lan naut a Tamaskus. ¹⁸ Husur nasi hau totor notəlmam vi Jerusalem hən nəbələboi aPita mai nəbinau səhot nəsa bikel mai gināu. Ale nutoh maii len nəmariboŋ tovi 15.[‡] ¹⁹ Nəsaris ahai pispisul ideh am, be aĵemes aʋan Nasuḅ ŋai.*

²⁰ Nəsa nototosi van hən gamito ekitin. Len nəhən aGot nukete, nəsaliboŋ.

²¹ Beti husur nəboŋ enan novi lan naut a Siria mai a Silisia. ²² Be alat seKristo len naut a Jutea ləsabubur mai gināu, ləsələboi gināu. ²³ Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an ŋai toke, “Atenan tomədas tabtab hən ginamit a mō, gagai ikel ur nadəlomian egaii tomədasi a mō.” ²⁴ Imaienan lusal suh aGot bathut nəsa togole len gināu.

2

Ahai pispisul gail lohəhəʋur hən aPol

¹ Husur nasi hau tovi 14 novi məhat tətəs vi Jerusalem mai aParnapas. Len nəboŋ enan namrosəhar aTitus am.* ² Novi Jerusalem husur aGot toʋusan gināu həni ke nimasvan. Len nəboŋənonan mai nəʋanuān totibau gail səbolit ŋai, nukel vəsvəsai mai galito na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai alat ləsavi Ju. Nugol tomaienān husur nukete lidam hən nauman sagw. Nomətahw ke notoum kəmas ŋai, hum nauman pisi sagw savi natideh. Be ludam həni. ³ Ale natsual am, ləsətaltal hən aTitus, totah mai gināu, hən bikad na-tiv-dalusi-an, naut kəmas tovi uleKris. ⁴ Ikad na-sor-levlev-an enan husur nəʋanuān galevis len naut titile gail logəgəras ke lotokad nadəlomian. Ale loliligis hən galito len ginamito, hən ləbisəḅ ləboi nəmakuvan dattokade dan nalo, len nəbonan sidato mai aKristo aYesu. Luke lisəḅ ləboii hən ləbigol gidat datḅevi sleh hən nalo enan.* ⁵ Be namtoil gəgat, namtsəsəloŋ hən nahudhusoran ideh salito. Ao, namtotəgau gat nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi mōs gamito.

⁶ Ale nəboŋ notokel nəsa notokel uri tonəŋ, alat lotoil a mō ləsasuhud hən nasoran ideh maii am. (Tarhət hən na-il-a-mō-an salito, nəhes totibau lotoʋati savi natideh len gināu, husur len nabunusian siGot nəʋanuān pisi lopitpitoʋ. Rinj naten tipat.)* ⁷ Alat lotoil a mō ləsakel natideh am husur loləboii ke aGot itabtabuh len gināu hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju sumān gai totabtabuh len aPita hən aPita bikel uri mai naĵu gail. ⁸ Bathut, len nauman sePita tovi ahai pispisul van hən naĵu gail, aGot eum. Ale len nauman sagw am notovi ahai pispisul van hən alat ləsavi Ju, aGot eum. ⁹ Aĵemes, aPita, mai aĵon, luʋat nəhes hum lotoil a mō hən alat siYesu len naut a Jerusalem.* Nəboŋ lotokəta ləboi navoian aGot toviol kəmas həni, topat len nauman sagw, galit loləlav mai gināu mai aParnapas hən ginamit pisi namtbikad nəbonan len aYesu. Ludam ke ipat len ginaməru hən namrbikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, ale ipat len galit hən ləbikel uri sal mai naĵu gail. ¹⁰ Lous ginamər ŋai ke namrinau gat alat lotopar tite. Natenan boh, noləŋon buni hən nəbigole.*

APol ikel nəsabən sePita maii

¹¹ Avil nəboŋ aPita togəm hən ginamit len naut a Antiok, nosivoh lan. Len nəhən nusor tasi husur isab len nəsa togolgole. ¹² A mō ihanhan mai alat lotokad nadəlomian ləsavi Ju. Galit ləsəkad na-tiv-dalusi-an. Ale aĵemes esəvat galevis gəmai. Nəboŋ lotobar naut a Antiok, aPita ivan dan alat ləsavi Ju, səhan mai galit am, husur emətahw len alat lotoil gəgat len na-tiv-dalusi-an.* ¹³ Beti naĵu gail lotokad nadəlomian am luḅon mai aPita len nagəgərasan san gol ke aParnapas am ehusur naʋide nagəgərasan salito. ¹⁴ Be nəboŋ notoris ke ləsahusur nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, nukel mai aPita len nəholito ke, “Gaiug govi Ju, be len nəmauran sarŋ gutoh sumān alat ləsavi Ju, gəsatoh len nalo sumān naĵu gail. Imabe gudəŋ len alat ləsavi Ju hən ləbitoh sumān naĵu lotohusur nalo? Sagimagenan!

¹⁵ “Gidaru, nəboŋ lotopas gidaru, darovi Ju, darsavi ʋanuān naut tile lotovi ʋanuān nəsaan len nabunusian seĵu gail. ¹⁶ Avil gidat dattovi Ju nadəlomian, datoləboii ke nəʋanuān togol husur nalo, aGot sarinji ke tonor len nəhən sil na-gol-husuri-an san. Ao, bathut

† 1:15-16: Hən naves 15-16, ris Uman 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18. Isa 49.1 Jer 1.5 ‡ 1:18: Uman 9.26-30. Len nasoran ta Kris ike aKefas, tovi nahəsən aPita len nasoran ta Aram. * 1:19: Kal 2.9; Mat 13.55 * 2:1: Uman 11.30, 15.2

* 2:4: Kal 1.7; ĵut 4 * 2:6: Deu 10.17 * 2:9: Len nasoran ta Kris ike aKefas, tovi nahəsən aPita len nasoran ta Aram. * 2:10: Uman 11.28-30 * 2:12: Uman 11.2-3

nadələmian len aYesu Kristo ɲai aGot toriɲi ke nəvanuan inor len nəhon.† Imagenan, gidat am datorij nəlodato len aYesu Kristo, hən aGot bəriɲi ke datbɪnor len nəhon, len nadələmian sidato len aYesu Kristo savi len na-gol-husur-nalo-an. Husur səkad avan ideh, len nalo avan en togol husuri, toləboi bɪnor len nəhon aGot. ¹⁷ Ale datbələɲon ke len aKristo datinor len nəhon aGot, be datbɪsabi ke datovi vanuan nəsaan sal husur dattopair dan nalo, namilen ke aKristo esəhar gidat vi lan nəsaan a? Ao, asike maienan! ¹⁸ Nəbeum təlmam hən nalo notogol tomasig, noʋusan səhoti ke ginau gabag nobur kotov nalo. ¹⁹ Husur ehum notomat, bathut nalo sawol hən nəmauran sagw am. Len nabunusian hən nalo numat ɲa nupair dan nalo hən nəbitoh hən aGot ɲiwol hən nəmauran sagw. Esuɲan notomat len nəhai balbal mai aKristo. ²⁰ Nutoh, be savi ginau am, aKristo ɲiau itoh len ginau. Nəmauran notokade len nibegw, nukade len nadələmian len aNatun aGot, gai toləmas bun ginau, toviol hən nəmauran san hən ɲimat, ɲios ginau. ²¹ Len nabunusian sagw, navoian enan aGot toviol kəmas həni, savi ut kəmas. Evi nəbilititit sua. Husur, nalo tagol dattanor len nəhon aGot, aKristo təmat ɲios naut kəmas ɲai.”

3

Nanoran ipat len nalo o nadələmian?

¹ Eee gamit alat a Kalatia mətəmelme! Ehum avan sua todələɲ gamito hən mətbətətan! Len nəhomito, nusor vəsəsaɲi nəmatan siYesu Kristo len nəhai balbal. Ehum gamit mətorisi len namətəmito. ² Nuke neləboi natsua ɲai: imabe? Mətukad aNunun aGot husur mətohusur nalo seɲu gail a? Ao mətukade husur mətorij nəlomito len na-kel-uri-an tovoi məttosəsəlɔɲ həni. ³ Mətəmelme o mətəmabe? Nəboɲ məttotubət, mətohusur aGot len nədaɲan seNunun, be gagai mətənuan ke mətəvurvur nəmauran toveveu enan len nədaɲan samit ɲai. Mitimabe? ⁴ Len nadələmian samito, mətoləɲon isa vəsa len natit isobur. Savi ɲios natideh a? Ao! Evi ɲios natite! ⁵ Nəboɲ aGot tolav aNunun mai gamito, nəboɲ togol namerikel gail len gamito, igole husur mətohusur nalo seɲu gail a? Ao! Igole husur mətorij nəlomito len na-kel-uri-an tovoi məttosəsəlɔɲ həni.

⁶ Mitinau aAraham ke: “Gai eriɲ nəlon len aGot, ale aGot eriɲ gat aAraham hum tovi nəvanuan nanoran.”* ⁷ Beti məteləboi ke, alat lotorij nəlolit len aGot, galit lovi anatun aAraham kitin. ⁸ Sutuai natosian siGot ike, dereh aGot teriɲi ke, naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile linor len nəhon balai, ləberij nəlolit lan. Natenan ipat a ɲio nəboɲ aGot tokel na-kel-uri-an tovoi mai aAraham ke, “Len gaiug, dereh nigol navoian van hən naluʋoh ɲisi hən nəvanuan naut tiltile.”* ⁹ Imagenan, dereh aGot tigol navoian van hən alat lotorij nəlolit lan, suɲan aAraham togole. ¹⁰ Be alat lotoil gəgat len nalo, lutoh len nəpanismen sua. Nokəmaienan husur natosian siGot ike, “Nəpanismen tipat len alat ləsagol tabtab hən natit ɲisi topat len nalo.”* ¹¹ Imasil ke len nalo nəvanuan togol husuri, avan ideh sanor len nəhon aGot. Husur natosian siGot ike, “Alat lotonor len nəhon aGot dereh likad nəmauran tokitin bathut lotorij nəlolit len aGot.”* ¹² Nəɲisal hən nadələmian enan etile len nəɲisal hən nalo, toke “Avan ideh togol natit ɲisi nalo tokele, natgalenan len nalo liwol hən nəmauran san.”*

¹³ AKristo eʋur nəmakuvan sidato dan nəpanismen nalo toriɲi len gadito. Eʋur nəmakuvan sidato nəboɲ tolav namiledato, topanis sidato. Husur natosian siGot ike, “Avan ideh totahətah len nəhai, nəpanismen siGot ipat lan.”* ¹⁴ AYesu Kristo eʋur nəmakuvan sidato hən ke, len gai gabag, naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile dereh likad navoian aGot toviol həni tia mai aAraham. AYesu imat maienan hən ke len nadələmian datbikade lan, datləboi datbikad aNunun aGot, gai tokel gati.

Nalo mai na-kel-gati-an

¹⁵ Nəbathudud nadələmian, len nəmauran ta daməɲai imaiegai: Nəboɲ nəvanuan ɲeru arbike, “Evoi,” hən na-kel-gati-an sua, ale arɲitos gat nahəsalar lan, səkad avan ideh toləboi ɲəbur kotovi o riɲ nasoruan ideh am lan. ¹⁶ Len naʋide tomaienan, aGot ikel na-kel-gati-an san mai aAraham mai nəpasusan san tohusuri. Natosian siGot sake, “nəpasusan san gail,” hum lotosobur, be ike, “nəpasusan san,” husur tosua ɲai tovi aKristo.* ¹⁷ Ale nekəmaiegai ke: na-kel-gati-an aGot tokel gati mai aAraham ipat husuri van nasihau tovi 430 vir nəboɲ aGot tolav nalo mai aMoses. Be nalo enan səkaskas na-kel-gati-an enan hən ɲəbuur.*

† **2:16:** Psa 143.2; Rom 1.17, 3.20, 22. Len naut egai nasoruan ta Kris ikad namilen eru. Esua: len nadələmian nəvanuan tokade len aYesu Kristo. Togon: len aYesu Kristo totəgau gat aGot mai nasa aGot toriɲi hən ɲigole. * **3:6:** Gen 15.6; Rom 4.3 * **3:8:** Gen 12.3, 18.18 * **3:10:** Deu 27.26 * **3:11:** Hab 2.4; Rom 1.17 * **3:12:** Lev 18.5; Rom 10.5 * **3:13:** Deu 21.23 * **3:16:** Gen 12.7 * **3:17:** Exo 12.40

¹⁸ Husur nalo ðevi nəkadun naviolan siGot, na-kel-gati-an enan savi nəkadun naviolan san am. Avil len na-kel-gati-an san, aGot eviol kəmas hən naviolan enan mai aAraham.

¹⁹ Ale, aGot erinj nalo mai aMoses mōs nəsə? Eriņi mōs ðevusan nəvanuan gail pisi hən nəsəan salit gail. Eriņi ipat vir nagəmaian sitenan tovi nəpasusan siAraham, atenan tovi aKristo, aGot tokel na-kel-gati-an san maii. Len anjel gail, aGot ilav nalo mai aMoses, toum siGot, ale toum sinəvanuan gail am.* ²⁰ Nəvanuan tohum aMoses eil rivuh len nəvanuan eru hən arðita gat na-kel-gati-an sua. Be nəvanuan tomaiēnan saum mōs nətərhət tosua ŋai, ao, eum mōs nətərhət toru. Avil aGot səðon ita gat na-kel-gati-an san tokel mai aAraham.*

²¹ Imagenan, nalo siGot isor tas na-kel-gati-an san gail a? Ao, ebuer kaskasi! Husur, nalo taviol hən nəmauran kitin, gidat dattanor len nəhon aGot len na-gol-husur-nalo-an. ²² Be natosian siGot ike nəsəan ibanjis gat gadit pisi, gol ke ikad naḡisal sua ŋai hən datḡikad naviolan aGot tokel gati. Naḡisal imaiegai ke: datḡeriņ nəlodatō len aYesu Kristo, datukad nəsə aGot tokel gati.

²³ A mō, nəboņ nadəlōmian len aKristo sagəm sal, nalo ekətəkəta kəkol hən gidato. Iḡon gol gidato vəbar aGot tovəhot naḡisal hən nadəlōmian. ²⁴ Imaiēnan, nalo ehum ahai pusan sidato tokətəkəta təban gidato, tosəhar gidato van hən aKristo hən datḡeriņ nəlodat lan, ale hən aGot ḡeriņ ke datunor len nəhon. ²⁵ Avil gagai nadəlōmian egəm tia, datorin nəlodat len aKristo tia, gol ke nalo sakətəkəta təban gidato am.

Anatun aGot gail

²⁶ Imaiēnan gamit pisi, len nadəlōmian məttofade len aYesu Kristo, mətovi anatun aGot gail. ²⁷ Husur ke gamit pisi məttoḡaptais hən məttoḡotōh len aKristo, ehum məttoḡokol nahurabat len gamito tovi nəmauran seKristo. Len nəhon aGot mətosuḡan aKristo. ²⁸ Səkad naJu, səkad auleKris o nametḡos am; naslev mai alat ləsavi slev, səkad natilean len galito; səkad naḡəhaḡut, səkad naulunian. Səkad natideh am togol məttoḡəpəhew, husur gamit pisi mətosua len aKristo aYesu. ²⁹ Mətḡevi seKristo, mətovi anatun siAraham kitin. Ale nəsə aGot tokel gati mai aAraham, gamit am mətukade.*

4

¹ Nau maieg həni: avan sua toḡul hən natite imat. Natit pisi san, eriņi hən anatun. Be naut kəmas natit pisi evi sinatun, nəboņ tovi tuhtətai sal, esuḡan naslev ŋai van vəbar totibau.

² Nəboņ tokəkereh sal, ikad nəvanuan galevis lotokətəkəta təban natətai mai natit san gail vəbar nodaḡan han ḡinor hən nəsə atəman torinji. ³ Len naḡide tomaiēnan, gidat am, nəboņ dattokəkereh, nəboņ datsaləboi aKristo sal, datovi slev sinədanjan gail lotowol hən navile a pan, datovi slev sinəkadun nədanjan galenan.* ⁴ Be len nəboņ tonor həni, aGot esavat aNatun ulunian. Apəhaḡut sua ipasi, ale itoh len navəlan nalo siMoses, ⁵ hən ðevur nəmakuvan sidato dattotōh len navəlan nalo, hən ke datḡevi anatun aGot kitin gail. ⁶ Husur məttoḡovi anatun gail, aGot esəvat aNunun aYesu aNatun aGot, vi lan nəlodatō tokai ke, "Appa! Tata!"* ⁷ Imaiēnan gəsəvi slev am, govi anatun aGot, ale husur govi anatun, dereh gikad natit pisi aGot tokel gati hən ðeviol həni mai anatun gail.

APol inau masuḡ hən alat a Kalatia

⁸ Nəboņ mətəsaləboi aGot sal, mətovi slev sinatit ləsavi got kitin gail.* ⁹ Be gagai, nəboņ məttoḡəboi səhot aGot, (aəa, ivoi am notoke, gagai nəboņ aGot toḡəboi səhot gamito), imabe mətupair təlmam van hən nəkadun nədanjan gail ləsavi natideh, ləsədan, lotovi ut kəmas? Imabe mətuke mətəvi slev salit təsam? ¹⁰ Mətudəņ len nəboņ gail lototibau, nəhanan gail hən naḡwik o nahəbati o nasiḡau. Mətunau ke aGot ehəhaḡur həni natəlmaman samit van hən nalo aḡ.* ¹¹ Nunau tuhatuh hən gamito. Nomətəhw mōs gamito. Hum ma notoum soḡuer samito. ¹² Bathudud nadəlōmian, mətəsuḡan ginau, husur ginau numakuv dan nalo hum gamito.

¹³ Nəboņ nototoḡ mai gamito, mətəsamədas ginau boņ ideh. ¹³ Be husur ke notomətəh, natoḡan sagw mai gamito igol ke noləboi nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito. ¹⁴ Naut kəmas naməsəhan sagw igol idəņ len gamito, mətəsanjit nəḡomit van hən ginau, mətəsamətəhūn ginau. Wake mətəḡəhaḡur hən ginau. Mətəkətəkəta təban ginau suḡan notovi anjel sua siGot o suḡan notovi aYesu Kristo gabag. ¹⁵ Be nakemkeman samito, nəsə evisi həni? Imabe? Nukel koti ke nəboņ nototoḡ ei, mətəḡəhaḡur hən mətḡigol natideh mōs ginau. Nətəusi, mətḡakis kuv namətəmito hən mətḡaviol hən gail mai ginau. ¹⁶ Nəsə evisi togol ke gagai nəboņ notokel nakitinan mai gamito, mətunau ke notomətəhūn gamito?

* **3:19:** Uman 7.53 * **3:20:** Deu 6.4 * **3:29:** Rom 4.13 * **4:3:** Kal 4.9; Kol 2.8, 20 * **4:6:** Nasoruan enan,

Appa evi nasoruan sua len nasoruan ta Aram namilen ke Ita o Tata. Ris Mak 14.36; Rom 8.15-17. * **4:8:** 1Kor 8.4-6

* **4:10:** Rom 14.5; Kol 2.16-23

¹⁷ A mō, nusor husur alat lotopusan hən naḡusanan totile. Galito ludəŋ hən ləbəlivi gamito hən mətḡitah mai galito, be savi mōs navoian. Luke leliv gamito dan ginamito hən mətḡidan len galito. ¹⁸ Ivoi hən mətḡidan len natsua, bevi mōs nəsa tovoi. Ivoi hən mətḡimaganan tabtab, naut kəmas nəsatoh mai gamito. ¹⁹ Anatugv gail, ehum notoləŋon tosa len naḡəŋasan hən nəpasian sil gamito, vir naḡoruan seKristo beŋəm kavkav len gamito. ²⁰ Nələŋon masuḡ hən nətatoh mai gamito gagai, hən nətagəgel hən nasoruan sagw todəŋ. Be len na-toh-a-tut-an sagw, nəlogw etuhatuh hən gamito, nənəuan sagw ebutbutut.

AHakar mai aSarah

²¹ Gamit məttoləŋon ke mətḡitoh len navəlan nalo, mətosəsələŋ husuri m̄au a? ²² Husur len natosian ike aApraham ikad anatan ulum̄an eru. Naḡəhaḡut tovi slev, nahəsən aHakar ipas esua, ale aSarah, asoan aApraham ipas togon. ²³ Naslev ipas anatan aApraham len naḡide sinəvanuan ŋai, be asoan aApraham ipas anatan tovi nəsarpoan hən na-kel-gati-an aGot tokel mai aApraham. ²⁴ Natenan ehum nasoruan kəta. Naḡəhaḡut eru arohon na-kel-gati-an eru aGot tota gat gəlaru len nahəsən. Hakar ehum na-kel-gati-an aGot tota gati len Naḡəhuh Sinai, naut nəvanuan gail lotogəm vi slev hən nalo lan. Ale nələbəoi nəḡike aHakar ehum naḡəhuh Sinai. ²⁵ Ale naut a Jerusalem ta daməŋai ehum Naḡəhuh Sinai len naut a Arapia. Sum̄an aHakar mai anatan gail lotovi slev, Jerusalem ta daməŋai mai alat lototoh lan lovi slev. ²⁶ Be aSarah tovi asoan kitin, savi slev, ehum a Jerusalem a məhat, ale evi anana sidato. ²⁷ Hum natosian selsaiah toke, “Pəhaḡut gotobutoh, gəsəpasus, gikemkəm,

gaiug gəsəkad naḡəŋasan hən nəpasusan, getuḡat kəkai habat; husur naḡəhaḡut tobutoh, dereh tikad anatan isoḡur

səhor naḡəhaḡut tokad asoan.”*

²⁸ Be bathudud nadələmian, mətosum̄an əlsak; mətəvi anatan na-kel-gati-an aGot tokel mai aApraham. ²⁹ Sutuai, əlsmael, anatan naslev, emədəs tabtab hən əlsak, anatan na-kel-gati-an. Imaien sal daməŋai. Alat lotoke datbevi slev hən nalo, lomədəs gidat, datsavi slev, dattokad nəpasian len aNunun aGot. Lugol datoləŋon isa vəsa. ³⁰ Avil natosian siGot ikel nəsa? Ike, “Kai hən naslev pəhaḡut mai anatan ulum̄an dan gaiug hən arḡeməsev, husur anatan naslev pəhaḡut asike ikad nahudhutan setəman, be anatan naḡəhaḡut savi slev dereh tikade.”* ³¹ Imaienan, bathudud nadələmian, mitinau gat nategai ke, gidat datsavi anatan naḡəhaḡut tovi slev, datəvi anatan naḡəhaḡut savi slev.

5

Nəmakuvan dattokade len aKristo

¹ Nəmakuvan, aKristo isah ruḡat nəsa tobanjıs gat gidato hən datḡikad nəmakuvan enan. Imagenan, məteil gəgat hən asike mətəvi slev tətəs am hən nalo tobanjıs gat gamito a mō.

² Səsələŋ! Ginau, aPol, nukel nategai mai gamito, ke: mətḡikad na-tiv-dalusi-an hən mətḡinor len nəhon aGot, nəsa aKristo togole mōs gamito savi natideh. ³ Nukel ḡuli hən gamit tətəs. Naulum̄an ideh todam̄ hən ḡikad na-tiv-dalusi-an hən ḡinor len nəhon aGot, atenan timasgol husur natit ḡisi nalo siMoses kavkav tokele. ⁴ Gamit məttoke mətḡinor len nəhon aGot ale məttohusur nalo mōsi, mətugol gamit səḡomito mətoməsev dan aKristo. Mətuteh dan navoian aGot toviol kəmas həni. ⁵ Nokəmaienan, husur gidato, len aNunun aGot, datuvətvət viri ke dereh aGot tisaḡ səhot gidato, sum̄an dattonor, bathut dattoriŋ nəlodat len aKristo. ⁶ Husur nəḡəŋ dattoriŋ nəlodat len aYesu Kristo, datḡikad na-tiv-dalusi-an o asike datḡikade savi natideh. Avil nəsa tovi natsua m̄au evi nadələmian tovi nəkadun nələmas-buni-an. Gai bolai!

⁷ A mō mətugon ivoi len nəgamagan. Ase eil gol gamito hən asike mətḡehusur nakitinan? ⁸ Nəgəgelan hən nənəuan samito, sagəm len aGot tokis gamito. ⁹ Naḡusanan gəgəras emədəs nəvanuan isoḡur, ehum nasoruan kəta toke, “Nayis tokəkereh igol nabəta kavkav len nabesin itob.”* ¹⁰ Bathut nadələmian dattokade len Nasuḡ, nunau ləboii ke asike mətukad nənəuan tile len ginau am. Ale atenan togol məttodədarŋəbu, məttənanu tuhatuh hən naḡusanan san, dereh gai tipanis. ¹¹ Bathudud nadələmian, nətakel uri gagai ke lalum̄an limaskad na-tiv-dalusi-an, naju gail lomədəs tabtab hən ginau sal hən nəsa? Be lomədəs bun ginau sal husur nukel uri ke nəmatan siYesu len nəhai balbal ŋai ilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito, be

* 4:22: Gen 16.15, 21.2 * 4:23: Gen 17.16; Rom 9.7-9 † 4:25: Mat 23.37; Luk 13.34. Nəḡəŋ aPol toke Jerusalem, namilen ke naju gail lotohusur nalo siMoses. * 4:27: Isa 54.1 * 4:29: Gen 21.9 * 4:30: Gen 21.10 * 5:9: 1Kor 5.6

naJu gail lomətahuni. ¹² Be galit lotogol məttonau tuhatuh husur na-tiv-dalusi-an, noləjon ke letiv kotov pisi, hən asike ləbēvi ulurñan am.*

¹³ Husur gamito, bathudud nadəlomian, aGot ekis gamit mōs asike mətēvi slev am. Mətesəəlōj! Nəmakuvan samito dan nalo savi hən mətēbhusur naləjonian samit gail lotosa, be len na-ləmas-buni-an mətēvi tarhət samito surñan məttovi slev samit gabag. ¹⁴ Bathut natuhsoruan sua ŋai ikel ur nalo kavkav ke, “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug surñan gotoləmas bun gaiug gabag.”* ¹⁵ Be mətēbesurñan nalipah nalilihai tohat gamit gabag, tosa pəpas gamito, mətələləgau hən gamito hən asike mətēmədas masuŋ hən gamit gabag hən mətēbimasig.

Nəmauran len nədaŋjan seNunun aGot

¹⁶ Be nukel ke, len nəmauran samit gail, aNunun aGot tiwol hən gamito. Bimaienan, asike mətəhusingur naləjonian nəsaan gail hən nibemito. ¹⁷ Husur naləjonian nəsaan gail hən nibemito lomətahun naləjonian seNunun aGot; ale naləjonian gail seNunun aGot lomətahun naləjonian nəsaan gail hən nibemito. Husur natgalenan lupat len nətarhət toru artəbal, gol ke mətədədas mətəbigol nəsa mətəbeləjoni.* ¹⁸ Avil aNunun aGot biwol hən gamito, mətəsatoh len nəvəlan nalo.

¹⁹ Nəboŋ məttohusur naləjonian nəsaan gail hən nibemito, lugol natgalegai: naitian tosa, nənauan tobŋŋiŋal, nəvide tosa totaŋtaŋor hum nalipah, ²⁰ nalotuan hən nəlablab, na-gol-nabehi-an, nəbalbalan, nəvitvituhan, nətabulolan van hən nəvanuan tokad nəsa gotoləjoni, nəlol paŋpaŋ, naləjonian hən nə-patpat-gaiug-səbom-məhat-an, nəpəpəhwan, naluvoh gail lotopəpəhw husur nənauan totitile, ²¹ nəlōm tovənvənah, nətərogan, naitian totaŋtaŋor len nəbilitihanai mai nətərogan, mai natit gail am hum natgalenan. Nukel nalələgauan mai gamito hum notokele a mō tia ke, avan ideh togol natit hum natgalenan, asike ikad natohan pipihabəlan aGot.

²² Be nəboŋ aNunun aGot towol hən nəmauran sidato, iŋan hən nəvit tomaiegai: ikad na-ləmas-buni-an, nakemkeman, natəmat, nə-daŋ-buri-an hən na-toh-mədau-an len na-ləjon-isa-vəsa-an, na-gol-na-voi-an mōs nəvanuan, navoian, nadəlomian, ²³ nəboruan tomədau, nə-təgau-gati-an hən nəlon gabag. Səkad nalo ideh tokai tas natgalenan. ²⁴ Alat lotovi siYesu Kristo, lupos bun nəboruan salito topul hən nəsaan len nəhai balbal san, hən naləjonian nəsaan hən nibelito mai na-ləjon-buni-an tosa gail pisi ləbimat ei. ²⁵ Bathut aNunun aGot tolav nəmauran veveu mai gidato, datimashusur gal naləjonian seNunun aGot tosaŋar gidato. ²⁶ Sadatipatpat kəmas hən gidat məhat, sadatigol natideh hən nəlodat bitəbulul bulos gidat gabag, sadatitəbulul bulos gidat gabag husur nəsa dattoləjoni be datsəkade.

6

Dereh datilav nəvit nəsa dattomabule

¹ Bathudud nadəlomian, mətəbisəb gamit ideh togol nəsaan ideh, gamit məttoamatmatu len aNunun aGot, len nəvide tomədau, vi tarhət san hən bətəlmam van hən nəpisaŋ tonor. Be mətələləgau hən asike mətəbiteh len nəsaan totaltal ke mətəhusuri. ² Mətesusupah mai gamit gabag len natideh mətəbinau tuhatuh hən o mətəbisabi len nəmauran samito ke todaŋ o toməlas habat hən mətəvusi. Len nəvide tomaienan, dereh mitigol nəsa aKristo tokel buni. ³ Avan ideh binau ke totibau, egəras gai gabag, sakitin, evi ut kəmas. ⁴ Nəvanuan tibunus kitev nəkitinan husur nauman san səbon. Bisabi ke biŋoi, satənənoŋ hən gai gabag mai avan ideh am, be eləboi bəviv len gai gabag. ⁵ Husur nəvanuan viŋusua timasgol nauman san səbon ale satipatpat gai məhat husuri.

⁶ Alat lotosəəlōj hən nəpusanan hən nasoruan siGot, limaskatəpəl hən natit pisi tovoi lotokade mai ahai pusan salito.

⁷ Samtegəras gamit səbomito. Mətəsaləboi mətəbēgəras aGot, ŋit nəhomit van hən. Dereh nəvanuan tisaŋ tuan nəvit nəhai səlani ŋai, gai tomabule.* ⁸ Nəvanuan tomabul nəsaan niben toləjoni, tohusur naləjonian tosa san gabag, dereh tisaŋ tuan nəvit nəmatan han. Avil nəvanuan tomabul nəsa aNunun aGot toləjoni, dereh tisaŋ tuan nəvit nəmauran vi situai lan. ⁹ Sadatipetəmas hən datəbigol natit tovoi, husur datəbidaŋ hən datəbivan am, len nəboŋ tonor hən, dereh datisaŋ tuan nəvit navoian dattogole. ¹⁰ Imaienan, nəboŋ dattoləboi datəbigole, datigol tivoi van hən nəvanuan pisi, be a məhat hən galito, datigol tivoi van hən nəbathudud nadəlomian.

* 5:12: Deu 23.1 * 5:14: Lev 19.18 * 5:17: Rom 7.15-23 * 6:7: Job 4.8; Pro 22.8; Hos 8.7

Nalələgauan naməkot mai nasudələmian

¹¹ Məteris nabititosian nototosi gegai nəboŋ nototos van hən gamito len nəvələgw səbögw!
¹² Alat lototaltal ke mətbikad na-tiv-dalusi-an, galit luke ligol natit nəvanuan gail loləboi ləberisi ŋai, luke lisor patpat galit məhat husuri, hum tovi nakitinan. Avil lugol natgalenan hən asike nəvanuan gail ləbēmədas bun galito sil nədələmian lotokade len nəsa aKристо togole len nəhai balbal. ¹³ Husur alat lotokad na-tiv-dalusi-an, galit gabag ləsaḥusur nalo, be luke mitikad na-tiv-dalusi-an hən ləbisor patpat galit məhat hum məttavi ahai susur salito, bathut na-tiv-dalusi-an məttəkade. ¹⁴ Be ginau māu, sanəviv hən natideh be len nəmatan siMasta sidato, aYesu Kristo, len nəhai balbal ŋai. Bathut nəmatan san maienan, natit piŋi hən navile a pan, ləsavı natideh len ginau, ale ginau nəsavı natideh len nabunusian silat navile a pan. ¹⁵ Datbikad na-tiv-dalusi-an o asike datbikade savı natideh, be nəmauran veveu aGot togole, enan māu, datimaskade! ¹⁶ Alat lotohusur nakelean egai notomadhakele, aGot tiŋol nəlolit tikad natəmat, mai nəlon aGot titanjis galito. AGot ilekis hən galito hən ləbevi esan.*

¹⁷ Gagai van, avan ideh satigol nəlogw tetuhatuh am. Husur namelböl notokad gail len nibegw, loṽusan koti ke novi siYesu, novi slev san.

¹⁸ Bathudud nədələmian, aMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai nanunumito. Ganan.

---

* **6:16:** Len nasoruan ta Kris ike, aIsrael siGot, ale nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsaləboi ke aIsrael siGot evi naluṽoh sual am o evi alat lotohusur nakelean aPol tomadhakele.

Efesus

Nalobulat napisulan aPol totesi van hən alat a Efesus

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bevusani ke najos savi naim nalotuan ideh be evi nəvanuan gail lotoləmas bun aYesu, lotogol nəsa tokele.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totesi van hən alat siYesu len naut a Efesus.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpadar̄ hən nasihau A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbar̄jis aRom.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) AYesu mai nəvanuan san gail. Nəmauran veveu aGot toum hən len alat siYesu (1.3-3.21)

3) Nəmauran veveu silat siYesu len navile a pan. Imabe? (4.1-6.20)

4) Nə-maris-kotovi-an (6.21-24)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Efesus

¹ Ginau aPol, len naləŋonian siGot, gai ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit məttovi siGot len naut a Efesus, gamit məttohad nadəlomian len aKristo aYesu.* ² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Navoian aGot togole mōs gidato

³ Datisal suh aGot, aTata siMasta sidato, aYesu Kristo! Bathut nəbonan dattokade mai aKristo, aGot ivoi masuḅ hən gidato len navoian p̄isi togəm len aNunun, navoian p̄isi lotogəm len nəmav. ⁴ Navoian san imaiegai: A mō buni, nəboŋ aGot satuḅat gol navile a pan sal, ilekis hən gidato tia gol datuḅon mai aKristo hən datḅevi esan səbon. Ilekis hən gidato hən datḅinor len nəhən, nəsaan ḅəḅuer len gidato. Sutuai len na-ləmas-buni-an san, ⁵ aGot inau koti tia ke ḅipat kuv gidato hum dattovi anatan san gail len nəsa aYesu Kristo ḅigole, ale gagai aYesu igole tia. AGot igol tomaianan husur eləŋon togole, igol gai ehəhəvur. ⁶ Igol natgalen p̄isi hən datḅisal suhi hən nəyalalan hən navoian toviol kəmas hən mai gidato len aNatan gai toləmas buni.

⁷ Len nəda hən nəmatan siNatan, aGot igol datukad nəmakuvan. AGot eruḅat nəsaan sidat gail dan gidato husur topul masuḅ hən navoian. ⁸ Na-viol-kəmas-an san hən navoian mai gidato epul səḅəhov. Len namitisau hən nəmauran tonor mai na-ləboi-səhoti-an san p̄isi, ⁹ aGot ehəhəvur hən tokel vəhot nə-nau-utaut-an sua san tosusuah. Sutuai tia aGot ikad nə-nau-utaut-an gai toke tigole len nəsa aKristo ḅigole. Ale aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an en san mai gidato. ¹⁰ Nə-nau-utaut-an san imaiegai ke: len nəboŋ ḅinor hən balai, aGot dereh tigol natit p̄isi len nəmav mai natit p̄isi len navile a pan libonḅon pipihəḅəlan aKristo. AKristo dereh tikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an hən natgalen p̄isi. ¹¹ Len aKristo, aGot ilekis hən dattovi esan gail. Ilekis hən gidato sutuai tia tonor hən nə-nau-utaut-an san. Ale igol natit p̄isi ehusur nə-nau-utaut-an hən naləŋonian san ¹² hən ke, ginamit, namttovi nametəkav hən namttoriŋ nəlonamito len aKristo, namtḅitoh hən namtḅisal suh nəyalalan siGot.*

¹³ Gagai gamit am mət̄savi ju mət̄tosəsoləŋ hən nakitinan, na-kel-uri-an tovoi ke aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito. Ale nəboŋ mət̄toriŋ nəlomit len aKristo, aGot eviol hən aNunun mai gamito hum tokel gati tia, gai ita gat nahəsən len gamito hən mət̄tovi esan. ¹⁴ ANunun aGot evi nə-ta-gati-an ke natit p̄isi aGot tokel gati ke, teviol hən mai gidato, datikade balai, nəboŋ nəmakuvan silat lotovi esan ḅihav. Datisal suh nəyalalan san!

Nasipaan mai na-sor-tuḅ-an

¹⁵ Imagenan, nəboŋ notosəsoləŋ hən ke mət̄tokad nadəlomian len Nasuḅ aYesu, mai mət̄toləmas bun alat siGot p̄isi, len nəboŋ enan vəbar daməŋai, ¹⁶ nosipa vi təban aGot tabtab hən gamito, nanoŋan əḅuer. Nusor tuḅ mōs gamit akis ¹⁷ van hən aGot Tata toyalyal, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. Nousi ke, len aNunun, teviol hən namitisau hən nəmauran tonor, mai tikel vəhot aGot mai gamito, hən na-ləboi-bun-gai-an ḅetibau am len gamito. ¹⁸ Nousi am ke, tigol mət̄eləboi buni len nəlomito hən nə-vatvat-viri-an aGot tokis gamit hən mət̄ḅikade. Nuke mət̄eləboi səhot na-pul-masuḅ-an hən navoian toyalyal gai tokel gati ke,

* 1:1: Uman 18.19-21, 19.1-40 * 1:12: Gegai aPol isor husur gai mai naJu gail.

teviol hēni mai nēvanuan san gail. ¹⁹ Nusor tuv̄ ke mētelēboi nēyalyalan hēn nēdaŋan san tosehōr bun natideh dattolēboi datbīnau sēhoti, nēdaŋan enan san tovi tarhēt sidat dattorij nēlodat len aKris̄to. Evi nabiltidaŋan gai toum lan ²⁰ nēboŋ togol aKris̄to tole mēhat dan nēmātan, nēboŋ torinj̄i tobētah len navēlan nēmātu len nēmav. ^{*} ²¹ Len naut enan, aKris̄to eil a mō sehōr anjel o natēmāt ideh toil a mō tokad nēdaŋan hēn na-il-a-mō-an. Iv̄at nēhes tosehōr masuv̄ hēn nēhes ideh lotolēboi lēbīkade, savi gagai ŋai, be evi vi sutuai. ^{*} ²² AGot erij natit p̄isi len navēlan aKris̄to, ale itabtabuh lan hēn bēil a mō hēn natit p̄isi mōs nēvanuan san gail. [†] Esum̄an gai tovi nēkadun towol hēn niben ²³ ale niben tovi nēvanuan san gail. Ale aKris̄to epul len nēvanuan san gail, gai togol natit p̄isi len naut p̄isi topul p̄isi hēn natoŋan san. ^{*}

2

Nēmauran veveu len aKris̄to

¹ A mō mētumat sil nēsaban samit dan nēsa aGot tolēŋoni, mai nēsaan samit gail. ² A mō mētovi vanuan navile eg a pan mēttohūsur nap̄isal salito tosa. Mētugol nēsa aSetan tolēŋoni. Evi aSetan toil a mō hēn natēmāt gail hēn namēsav, iwol hēn nēlon alat lotomētahun lēbigol nēsa aGot tolēŋoni. ³ A mō gidat p̄isi datutoh maienan. Datohūsur nalēŋonian hēn nibedato. Datugol natideh nabōruan sasa sidato mai nēnauan sidat tolēŋoni. Datukad nabōruan sasa enan nēboŋ lotopas gidato ale datosum̄an nēvanuan gail p̄isi am; datunor hēn nēlol paŋpaŋ mai nēpanisem siGot.

⁴ Be aGot epul hēn nalolosaan mai na-lēmas-buni-an. Bathut na-biltilēmas-buni-an san tolēmas masuv̄ hēn gidat hēni, ⁵ naut kēmas dattomat len nēsaan sidato, gai igol datumaur mai aKris̄to. (Evi navoian aGot toviol kēmas hēni ŋai tolav kuv gamito dan nēpanisem hēn nēsaan samito.) ⁶ Ale len nabōnan sidat mai aKris̄to hum niben, aGot igol datule mēhat vi lan nēmauran vi sutuai mai aKris̄to ale erij gidat datobētah mai len nēmav. ⁷ Igole hēn bēvusan navoian san len nēboŋ ta tahw vi sutuai, navoian toviol kēmas hēni tosehōr bun natideh dattolēboi datbīnau sēhoti. Igol navoian en san imasil len natit p̄isi togole mōs gidato len aKris̄to aYesu. ⁸ Ale igol imasil maiegai: Len navoian aGot toviol kēmas hēni, ilav kuv gamito dan nēsaan samito nēboŋ mēttorij nēlomit len aYesu. Gamit mētsagol natideh hēn mētōimakuv, evi naviolan siGot. ⁹ Datodēdas datbigol natideh hēn datbīkad nē-lav-kuvi-an dan nēsaan sidato. Imaienan hēn asike datbēlēboi datbīpatpat gidat mēhat lan. ¹⁰ Hūsur evi aGot togol gidato. Len aYesu Kris̄to aGot igol gidato hēn datbigol nauman tovoi gail gai toutaut hēni sutuai tia hēn datbigole.

Datosua len aKris̄to

¹¹ Sa-nēlomit tibōŋboŋ hēn nategai ke, nēboŋ lotopas gamito, mētsavi Ju. Ale naJu gail lotoviv̄ hēn na-tiv-dalusi-an nēvanuan togole len nibelito, galit lokis gamito hēn “alat lēsēkad na-tiv-dalusi-an.” Nau tēlmam hēn nēboŋ ta mō enan. ¹² Len nēboŋ enan mētutoh, aKris̄to ebuer len gamito. Mētovi mētbos gail, mētsavi nēvanuan siGot, alat a Israel. Ale mētōtātan hēn na-kel-gati-an gail aGot tokel mai alat a Israel, na-kel-gati-an aGot tota gat gail len nahēsan. Mētsēkad nē-vatvat-viri-an ideh. Mētutoh len navile a pan, aGot ebuer len nēmauran samit gail. ¹³ A mō mētutoh a tut dan aGot, be gagai mētosua mai aKris̄to aYesu. Len nēda hēn nēmātan seKris̄to, aGot ilav gamit mētōgēm pēpadaŋ hēn gai.

¹⁴ A mō ginamit namtovi Ju mai gamit mētsavi Ju datomētahun bun gidat gabag. AYesu igol natēmāt len gidato, igol gamit mētsavi Ju mai ginamit namtovi Ju datosua. Na-mētahun-buni-an tohum nap̄isibile topēpēhun gidato, igol ebuer. ¹⁵ Len nēmātan hēn niben, aYesu igol nalo seju gail tobaŋ kelean todaŋ, sēkad nēdaŋan am. Igol tomaiēnan hēn bigol naluvoŋ toru enan arukad natēmāt, arosua, naluvoŋ veveu sua len gai. ¹⁶ Len nēmātan san len nēhai balbal, aYesu igol naluvoŋ eru enan arosua ale igol arukad navoivoian mai aGot len natēmāt. Len nēhai balbal ehūm togol na-mētahun-buni-an sēlaru imat, naluvoŋ eru enan arsamētahun gēlar gabag am. ¹⁷ Egēm kel ur natēmāt enan mai gamit mētsavi Ju mētōsuh a tut dani, ale ikel uri mai ginamit am namtovi Ju namtosuh pēpadaŋ. ^{*} ¹⁸ Len nēsa aKris̄to togole, gidat p̄isi, naJu mai namētbos gail, datolēboi datbēgēm hēn aTata Got len aNunun tosa ŋai.

¹⁹ Imaienan, mētsavi mētbos am, mētsavi vanuan naut a tut. Be mētovi galevis len alat siGot. Mētovi vanuan gail len nēbathudud siGot. ²⁰ Gidat dattokad nadēlomian, datohum naim nēvat san, gai toum hēni len nēpaudesen tovi ahai p̄isp̄isul mai ahai kelkel ur gail. Ale aKris̄to aYesu sēbon evi nēvat togol naim nēvat tohav mai tonor. ²¹ Nasub̄ esuhud hēn gidato

^{*} 1:20: Psa 110.1   ^{*} 1:21: Kol 1.16   [†] 1:22: Psa 8.6. Len nasoruan ta Kris̄to ike, aGot erij natit p̄isi pipit nariēn aKris̄to.   ^{*} 1:23: Kol 1.18-19   ^{*} 2:17: Isa 57.19

hən datþiþon maii len naim, hən naim enan bevi məhat hən begəm vi naim siNasub̄ tolo.
 22 Len aKристо, gamit am mətsavi Ju, aKристо esuhud hən gamit hən mətiþon maii len naim
 toum həni, hən begəm vi naim aGot totohtoh lan len aNunun.

3

Nauman siPol mōs alat ləsavi Ju

¹ Bathut natenan, ginau, aPol, nutoh len naim bəbaņis sil notoum seKристо, aYesu, husur nukel ur na-kel-uri-an san tovoi mai gamit mətsavi Ju.

² Sumān məttosəsəloņ həni tia, aGot, len navoian san, itabtabuh len ginau hən nəbeum mōs gamito. ³ Hum nototos kəkereh həni a mō tia, aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an san tosusuah mai ginau. ⁴ Nəboņ mətbevuruņ nəsa notomadhatosi, dereh mitinau səhot naləboian sagw hən nə-nau-utaut-an enan husur aKристо. ⁵ AGot sakel vəhoti mai naur ta sutuai, be gagai, len aNunun, ikel vəhoti mai ahai pispisul mai ahai kelkel ur san gail. ⁶ Nə-nau-utaut-an san tosusuah imaiegai ke: Len na-kel-uri-an tovoi lotodəlomi, alat ləsavi Ju mai nafu gail ləpitpitov̄. Galit pisi lukad natit pisi aGot totəgau gati mōs anatan gail. Naluvoḥ eru en pisi losua hum niben aKристо, lukad bənbəon hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan aGot tokel gati a mō, ale tosarpoḥ len aKристо aYesu.*

⁷ Len na-voi-buni-an aGot toviol kəmas həni mai ginau len nədaņan san, nogəm vi vanuan nauman san hən nəbikel na-kel-uri-an tovoi mōsi. ⁸ Ginau novi ut kəmas səhor nəvanuan pisi lotovi siGot. Be naut kəmas natenan, len navoian aGot toviol kəmas həni, ilekis hən ginau hən nəbikel mai gamit mətsavi Ju, hən na-kel-uri-an tovoi ke, aKристо tovi nəkadun navoian gail toplu van van datsaləboi datbeləboi səhoti. ⁹ Ale aGot togol navile a pan mai natit pisi, ilekis hən ginau hən nəbigol nəvanuan pisi ləbeləboi husur nə-nau-utaut-an egaii san, nə-nau-utaut-an tosusuan sutuai len natubatan. ¹⁰ Gagai aGot igol tomaienən hən bevusan namitisau tiltile san gail hən nəmauran tonor van hən alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaņan hən na-il-a-mō-an, be savi len navile a pan.* Ale dereh leris ləboi namitisau en san hən nəmauran tonor nəboņ ləberis alat siYesu. ¹¹ Enan evi nə-nau-utaut-an siGot sutuai tia, ale igol isarpoh len aKристо aYesu, aMasta sidato. ¹² Len aKристо mai nadəlomian dattokade lan, datoləboi datbegəm tabtab, il len nəhon aGot, namətahwan ebuer. ¹³ Imaienən, nukel mai gamit ke sa-nəlomit tetuhatuḥ hən na-ləņon-isa-vəsa-an sagw mōs gamito. Ao, ivoi hən mətbeviv̄ həni husur evi tarhət samito.

Na-sor-tuv̄-an hən na-ləmas-buni-an

¹⁴ Bathut togol natgalen pisi, notəjedur, sor tuv̄ vi təban aGot Tata, ¹⁵ nəbathudud kavkav san len nəmav mai len navile a pan lotokad nahasalit lan. ¹⁶ Nusor tuv̄ ke, len nəyalalan aGot toplu həni, mai len aNunun, aGot dereh teviol hən nədaņan hən mətbiđan habat am len nəlomito. ¹⁷ Nusor tuv̄ ke, bathut məttoriņ nəlomit lan, dereh aKристо titoh tin len nəlomito. Nusor tuv̄ ke, na-ləmas-buni-an tevi nəkadun nəmauran samito hən mətbeləmləmas bun gamit gabag. ¹⁸ Nusor tuv̄ ke, gamit mai nəvanuan pisi siGot, dereh mitikad nədaņan hən mətbeləboi səhot naḥposəban, nabəlavan, nə-sahsaḥ-vi-məhat-an mai nə-sareḥ-vi-pan-an hən na-ləmas-buni-an seKристо. ¹⁹ Nuke məteləboi na-ləmas-buni-an seKристо tosehər bun na-ləmas-buni-an ideh am nəvanuan toləboii, hən mətbeḥpul səsehov̄ hən nəboruan kavkav siGot.

²⁰ Datsal suh aGot! Len nədaņan san toum len gidato, aGot eləboi bigol natit gail səhor masuḥ hən natideḥ dattoləboi datbeusi həni o datbiḥau hən bigole. ²¹ Gidat dattovi siYesu datsal suh nəyalalan siGot, naur pisi lisal suh nəyalalan san len aKристо aYesu vi sutuai sutuai! Ganan!

4

Nəbonan len niben aKристо

¹ Bathut natgalenan, ginau, aPol, lotobaņis gat ginau sil nauman notogole mōs Nasub̄, ginau nous gamit ke, naḥisal hən nəmauran samit gail tinor hən nəmauran aGot tolekis hən gamit həni. ² Nəlomit teməđau, samtinau gamit səbomit ḥai; len natideḥ mətbigole hən nəvanuan gail, məteməđau lan; len nə-đan-buri-an samito, mititoh məđau tebəlav; len na-ləmas-buni-an, mitidaņ b̄ur navide tiltile mai nəboruan tiltile samit gabag.* ³ ANunun aGot

* **3:6:** Kol 1.26-27 * **3:10:** Kol 1.16. Nəboņ toke alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaņan hən na-il-a-mō-an be savi len navile a pan, len nasoruan ta Kris namilen samasil. Hum ma tovi aņel mai abiltiņel lotoil a mō o lotokad nədaņan len nəmav. Hum ma tovi natəmat gail lotoil a mō o lotokad nədaņan len naut ideh lotosuḥ lan. Namilen hum ma tovi gəlar pisi. Husur samasil magenan, naut egai sakel uri ke tovi aņel o natəmat o gəlar pisi. * **4:2:** Kol 3.12-13

igol mätosua. Len nädajan samit pisi, mätetägau gat nabonan en mättokade len natämät. ⁴Gidat dattovi siYesu datumaiegai: Datovi niben aKristo tosua ñai, datukad aNunun aGot tosua len gidato. Ikad nä-vatvat-viri-an tosua, aGot tokis gidat mös datbikade. ⁵Ikad aMasta tosua ñai, nadöloomian tosua lan mai näbaptaisan tosua lan. ⁶Ikad aGot tosua, aTämadat toil a mö hən gidat pisi, toum len gidat pisi, totoh tin len gidat pisi.

⁷Be aKristo eviol kəmas hən naviolan mai gidat vīsusua. Epəpəhun naviolan galenan tonor hən naləñonian san. ⁸Bathut enan, natosian siGot ike,

“Nəboñ tovi məhat vəbar naut a məhat buni,
alat gai tosehər galit len näbilitəbalan, esəhar galit lovi slev san.

Eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.”*

⁹Nəboñ natosian enan toke “evi məhat,” namilen ke, a mö aKristo evi pan vi lan navile a pan. ¹⁰aKristo tovi pan, evi gai tovi məhat, tovi məhat səhər nəmav hən bəpul len natit pisi. ¹¹Natosian enan ikele am ke, aKristo “eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.” Ale eviol hən natgalegai mai nəvanuan san gail ke: galevis əhai pispisul gail, galevis əhai kelkel ur gail, galevis hən ləbikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu len naut tiltile gail, ale galevis hən ləbeil a mö, kəkəkəta təban alat siYesu, mai galevis am əhai pusan gail.*

¹²Igol natenan hən ləbeutaut hən nəvanuan san gail mös nauman hən na-vi-tarhəte-an, hən alat lotovi niben aYesu, ləbidan am len aKristo. ¹³Timaienan vəbar gidat pisi datbikad nabonan len nadöloomian mai naləboian husur aNatun aGot, hən datbėgəm matmatu am vəbar datbėsuman aKristo len naböruan san tonor buni. ¹⁴Imaienan asike datosuman atuhlahutai am lotogəgel hən nənənas salito. Lohum nəwag, nəlan mai nətas tobarbar həni. Asike datupair husur nəpusanan tiltile. Asike datohusur nəvanuan gail lotokad namitisau hən nagəğərasan lotoke ləbėgəras gidato len naliblibəñan hum tokitin, be səvi nakitinan. ¹⁵Avil len na-ləmas-buni-an datekitin mai gidat gabag, datimatmatu am tabtab hən datbėsuman aKristo len natit pisi datbigole, husur aKristo tovi nəkadhute, nəvanuan san gail lovi niben. ¹⁶Len na-il-a-mö-an san igol nəvanuan san gail luəbən gəm sua, hum nənau pisi lotoudud mai nahudhut niben gail pisi.* Nəboñ nahudhut niben lotogol nəsa tonor hən ləbigole, len na-ləmas-buni-an, losusupah hən ləbigol niben kavkav bimaaur, bətibau am.

Naböruan veveu len aKristo

¹⁷Imagenan, len nahəsan Nasuə nusor idan mai gamito, nokəmaiegai ke: Samtitoh am surman alat lotokad nadöloomian len nagot gəğəras gail. Lodədarñabu, nənənan salit evi naut kəmas. ¹⁸Nəmərgəbut ikabut gol naləboian salito, ale lutoh a tut dan nəmauran siGot husur natətanən topat len galito, bathut nəkadulit ivonvon. ¹⁹Natideh lotogolgole nahurulit səsa lan. Ludam hən nəvide naitian taŧtavor biwol hən nəmauran salito, lohusur təməhav hən nəvide tiltile lotobinbinjal.

²⁰Be enan səvi nəpisal seKristo tohum mättöləboi səhoti. ²¹Nəboñ gamit mättösəsəlon hən nakelean husur aKristo, mətəriñ nələmit lan, ale lovsusan gamito hən nakitinan topat len aYesu. ²²Nəvide hən nəmauran mättokade ta mö, naləñonian lotosa, lotogəras gamito, lomədas nəmauran enan. Imaienan, mitikol bulani dan gamito.* ²³Mitidam hən aNunun aGot bigol mətəbiveveu len nənənan samito mai nələmito. ²⁴Mitimasgəm vi vanuan veveu gail mətəbikad naböruan veveu aGot toum həni hən mətəsuman gai. Imagenan, mitinor kitin, toh a tut dan nəsaan len nəvide aGot tohəhəvur həni.*

²⁵Imaienan, mitinon hən naliblibəñan, mitikel nakitinan mai gamit gabag, husur gidat vīsusua nahudhuben aYesu, datusua ñai.* ²⁶Len nəlol panpan samito, samtigol nəsaan. Sa-nələmit tipanpan tebəlav. Namityal satimasur lan,* ²⁷hən natəmat asike bikad kas naut ideh len nəmauran samit gail. ²⁸Nəvanuan vənənənah satevənəh am, be ivoi ke teum tidan, teum hən natit tovoi hən nəvəlan gabag, hən bələboi bikad natit hən beviol həni mai alat lotomidol. ²⁹Nasoruan ideh tomədas nəvanuan, samtikele. Satevivile len nabuñomito. Mitikel nasoruan tovoi ñai, hən bėsusupah mai nəvanuan, gol nadöloomian salit bidan am. Mitikel nasoruan tonor hən ləbələboi mai tovi tarhəte sivan ideh am bėsasəlon həni. ³⁰Len nəvide samito samtigol aNunun aGot nəlon tisa; husur aGot eriñ aNunun len gamito, hən tota gat nahəsan len gamito ke mättovi esan, van vəbar nəboñ bigol pis nəmakuvan samito.*

³¹Mitinon hən na-mətəhun-buni-an, nə-tabulol-bulosi-an, nəlol panpan, nə-kai-walwal-an, nə-sor-mədasi-an hən nahəsan avan ideh, mai nəsaan pisi. Mitinon hən galen pisi. ³²Avil

* **4:8:** Psa 68.18   * **4:11:** 1Kor 12.28   * **4:16:** Nənu evi nastrin gail len niben nəvanuan. Galevis lorusan niben, len galevis am nəda igam husuri.   * **4:22:** Kol 3.9   * **4:24:** Gen 1.26-27; Kol 3.10   * **4:25:** Zec 8.16   * **4:26:**

mitivoi hən gamit gabag, nələmit titan^{is} gamit gabag, məterubət nəsaan samit gabag hum, len aKристо, aGot torubət nəsaan samito.*

5

Mititoh len namial

¹ Imagenan, bathut aGot toləmas bun gamit məttovi natun gail, mitigol tətəv hən aGot.*
² Na-ləmas-buni-an tiwol hən gamito, nəmauran samit tepul həni. Mətesuṃan aKристо toləmas bun gidato, toviol hən nəmauran san mōs gidato hum naviolan, hum natit gototutumav həni nəbōn tosusau van hən aGot.*

³ Be naitian tosa, nəvīde tosa totaṽtaṽor pisi, mai na-ləḡon-masuṽ-an hən natite təbuer kaskasi len gamito. Nəsaan tomagalənan ləsanor hən nəvanuan siGot gail. ⁴ Sanor hən mətbikel nasoruan pahsago, na-sor-məlmel-an mai nasoruan sohsəh tōbiṃbiṃjal. Be inor hən mətbikel nasipaən vi təban aGot. ⁵ Mitinau ləboi natesua ke, nəvanuan togolgol naitian tosa, nəvanuan togolgol nəvīde tosa totaṽtaṽor, mai nəvanuan toləḡon masuṽ hən natite, alat lotomaianan lodədas ləbēbis len natohan pipihəbələn aKристо mai aGot. Lodədas ləbikad naviolan tovoi aGot totəḡau gati mōs nəvanuan san gail. (Nəvanuan lotoləḡon masuṽ hən natite, lulotu hən natit lotoləḡon masuṽ həni. Egəm vi got salito, evi nagot gəḡəras.)

⁶ Alat lotoke nəsaan galənan savi natideh, saleḡəras gamito hən nasoruan tomaiənan nakitinan təbuer lan. Husur nələl paṃpaṃ siGot dereh tibar alat ləsagol nəsa tokele sil natgalənan. ⁷ Samtitah mai galit len nəsa lotogole. ⁸ A mō mətutoh len nəmərgobut, be gagai mətovi siYesu ale mətutoh len namial. Mititoh hum nəvanuan hən namial.* ⁹ Husur nəvīt namial topat len gamito evi navoian, nanoran mai nakitinan gail pisi. ¹⁰ Mitisəb səhot nəsa togol Nasuḃ tohəhaṽur. ¹¹ Nəvīde hən nəmərgobut ləsəṽan hən natideh tovoi, mətebulatut dan gail. Ivoi am hən mətbikel vəhoti ke lotosa.* ¹² Husur nagolean susuah silatenan evi natit hən nahur sasa hən avan ideh bisor husuri. ¹³ Avil nəbōṃ namial toṃtias natit pisi, nəvanuan gail pisi lələboi ləberis nakitinan husuri ke tovoi o tosa. ¹⁴ Husur natit pisi namial toṃtias gail lumasil len nakətaən sinəvanuan pisi. Bathut enan ikad nasoruan sua toke,

“Gaiug gotopatmari, gilele,
 gile məhat dan nəmatan,
 ale aKристо toṃtias gaiug.”

¹⁵ Imaianan, məteləḡau hən natohan samito. Samtitoh suṃṃan alat lototətan hən nəmauran tonor. Avil mititoh suṃṃan alat lotokad namitisau hən nəmauran tonor. ¹⁶ Mitigol ke natit pisi mətbigole teliv nəvanuan gail van hən aYesu, husur len nəbōṃ ta daməḡai nəvanuan lusa. ¹⁷ Imagenan samtiməlmel, avil məteləboi səhot nəsa Nasuḃ toləḡoni. ¹⁸ Samtətərog hən nəwain toliv gamit van hən nəvīde gail lototaṽtaṽor. Avil mətepul hən aNunun aGot. ¹⁹ Mətekəkai hususur hən nəbē gail lotopat len nasoruan siGot mai gamit gabag. Mətekəkai hususur hən nəbē hən nalotuan gail mai gamit gabag, mətekəkai maiənan hən nəbē aNunun aGot togol gail. Mətekəkai, gol nəbē len nələmito vi təban Nasuḃ.*
²⁰ Mətesipa tabtab vi təban aGot aTata hən natit pisi, len nahəsən aMasta sidato, aYesu Kристо.

Alatmisəoan gail

²¹ Məteriṃ gamito len nəvələmit gabag husur namətaḡwan samito len nəyaləlan seKристо.
²² Latpəhaṽut məttoləh, məteriṃ gamit len nəvələn asoamito hum məttoriṃ gamit len nəvələn Nasuḃ. ²³ Husur ahaṽut ehum nəkadun asoan, eil a mō həni; suṃṃan ḡai aKристо tovi nəkadhute, ale nəvanuan san gail lovi niben, eil a mō hən galito. Ilav kuv galit dan nəsaan salito. ²⁴ Hum alat siYesu lotoriṃ galit len nəvələn aKристо; len nəvīde tomaiənan, len natit pisi, ivoi hən abareab gail māu ləberin galit len nəvələn ahaṽut salit gail.

²⁵ Lalunṃan məttoləh, məteləmləmas bun asoamito suṃṃan ḡai aKристо toləmas bun nəvanuan san gail, toviol hən nəmauran san mōs galito. ²⁶ Igol natənan hən biḡol ləbēvi esan səbōn ḡai, ləbīnor buni. Len nasoruan siGot igol luvəvəu. Ehum nasoruan siGot tovi wai aKристо tolisov galit həni hən ləbivevəu.* ²⁷ Igol natgalənan hən bəsəḡar nəvanuan san gail hən ləbēvi esan səbōn len namənas. Ike linor buni, liyaləy, səkad namesian o nəbiṃbiṃjalən o natideh tomagənan lan, səkad natideh tosa avan ideh toləboi bikel uri. Nəvanuan san gail lōhum napəhaṽut togoməh toṃpəhas hən bilah, ale tokəb vəkəb vəsə, səkad natideh tosa lan. ²⁸ Imagenan, lalunṃan məttoləh, mitimasləmləmas bun asoamito hum məttoləmas bun nibemit səbōmito. Naulunṃan ideh toləmas bun asoan, eləmas bun ḡai səbōn. ²⁹ Husur səkad

* **4:32:** Mat 6.14-15   * **5:1:** Lev 19.2; Mat 5.48   * **5:2:** Exo 29.18   * **5:8:** Isa 60.1-3   * **5:11:** Rom 13.12
 * **5:19:** Psa 33.1-3; Kol 3.16-17   * **5:26:** Tit 3.5

avan ideh tomətəhun bun niben gabag. Ao, evəjanı, ekətkəta təban, surıan aKısto tokətkəta təban nəvanuan san gail. ³⁰ Ale gidat datovi hudhut gail len niben aKısto. ³¹ Husur enan, hum natosian siGot toke, “Naulurıan dereh teriŋ atəman mai anan hən bəudud mai asoan, ale aregəm sua surıan niben tosua ŋai.”* ³² Ikad natetətan sua totibau tosusuah len natosian enan notomadhatosi gagai. Be nukel mai gamit ke, evi nasoruan kəta tohusur aKısto mai nəvanuan san gail. ³³ Avil gamito, nukel tasi mai gamit ke, naulurıan timasləmləmas bun asoan hum toləmas bun gai səbon, ale napəhaʋut timasputsan ahaʋut san len nənanuan san.

6

Gamit məttovi lahutai, gamit məttovi tata gail

¹ Lahutai, mitigol husur nəsa atata mai anana artokele len Nasub. Inor hən mətbıgöl bımagenan. ² Len natosian siGot ike, “Geputsan atəmañ mai anam len nənanuan sam.” Len nakelean todaŋ gail, enan evi nametəkav tokad na-kel-gati-an. ³ Na-kel-gati-an imaegai ke: gəbeputsan atəmañ mai anam len nənanuan sam, “dereh natoħan sam tivoi, mai gitoh təbəlav len navile a pan.”*

⁴ Tata gail, samtıgöl navide tosa tabtab hən anatumit gail nələlit bisa van vəpaŋpaŋ. Avil mətehis galit hən ləbiyar husur napısal tonor, ʋusan galit mōs navide tonor, napısanen eruenan arogam len Nasub.

Gaiug gotovi slev

⁵ Gaiug gotovi slev, gigol husur nəsa amasta sam len navile a pan bikele. Gemətəhaw lan, len nələm kiŋ geputsani len nənanuan sam. Gigol husur nəsa amasta tokele hum gotogöl husur nəsa aKısto tokele. ⁶ Gigol tabtab həni, savi hən bəbunusi ŋai, həhaʋur hən gaiug, be len nələm todaŋ len aKısto, gigole hum naslev san tohusur naləŋonian siGot. ⁷ Len nəsa gotogole, timaur mətam hum gotogole mōs Nasub savi hən nəvanuan gail. ⁸ Goləboii ke Nasub dereh teviol hən nakonpırpıran mai gidat ʋısusua hən navoian dattogole, naut kəmas datovi slev o datsavi slev.

⁹ Gaiug gotovi masta, gigol timagenan; gigol tivoi hən naslev sam gail. Sagesəhob hən naslev sam ke asike bıgöl husur naləŋonian sam gigol tisa həni. Nau gati ke gaiug mai galito mətukad aMasta tosua ŋai totoħ len nəmav, ale navide san epitoʋ van hən nəvanuan piŋi, ideh satile.*

Nahurabat nəbalan siGot

¹⁰ Ikad nasoruan naməkot. Len Nasub mai len nabiltidaŋan san, gaiug gidan tabtab! ¹¹ Geriŋ piŋ nahurabat nəbalan siGot len gaiug hən gaiug hən gəbeil gəgat, naut kəmas nəhai tata setəmat gail mai nagərasian san gail. ¹² Husur datsəbal mai nəvanuan lotokad nibelito. Avil datubal mai alat lotoil a mō, mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-mō-an datsaləboi datberis gail. Datubal mai abiltidaŋan gail hən nəmargobut hən navile eg a pan mai nanunun nəmargobut gail, natəmat gail len naməsav. ¹³ Imagenan geriŋ nahurabat nəbalan siGot kavkav len gaiug. Ale len nəboŋ nəsaan, dereh geləboi gəbiđan bur alatenan lotokad nədaŋan hən nəsaan nəboŋ ləbiđal mai gaiug. Ale nəboŋ nəbalan bınoŋ, dereh geil gəgat sal. ¹⁴ İmaienan, geil gəgat. Gepitavis nəhau tutuʋ hən nakitinan. Ale gesun nahurabat nəbalan hən nanoran, hum nasoltia toriŋ nahurabat metəlai len nəmabun hən bıpat gol niben.* ¹⁵ Ale len narieñ, gevələs naributbut hən nautautan togəm len na-kel-uri-an tovoi hən natəmat dattokade mai aGot.* ¹⁶ Akis gıpat nadələmian hum nasilt tovi nahudhut nətarhai topat gol gaiug hən gəbələboi gəbiđol nəwei setəmat piŋi lotopaŋ ləbimat.† ¹⁷ Goləboii ke aGot ilav kuv gaiug dan nəsaan sam, ale nə-lav-kui-an enan ehun nabəhad nəbalan gotoriŋi len nəkadum. Lav nabu nəbalan seNunun aGot tovi nasoruan siGot hən gəbiđal həni.* ¹⁸ Ale len aNunun aGot, gisor tuʋ tabtab hən na-sor-tuʋ-an mai naŋirian tiltile gail. Gehulahul, ale gisor tuʋ tabtab mōs nəvanuan siGot gail piŋi. ¹⁹ Ale gisor tuʋ mōs gıнау am. Geus aGot ke nəboŋ nəbiŋsor, tilav nasoruan mai gıнау hən asike nəbətəhaw hən nəbikel natetətan hən na-kel-uri-an tovoi aGot tokel vəhoti. ²⁰ Gıнау nusor siYesu Kısto, be nutoħ len naim bəbaŋiŋ, lubaŋiŋ gıнау hən natsen gail sil na-kel-uri-an tovoi notokel uri. Nimaskel uri, sanemətəhaw. Sor tuʋ mōs gıнау hən nəbiđole.

* **5:31:** Gen 2.24   * **6:3:** Hən naves 2-3, Exo 20.12; Deu 5.16. Ike: Putsan atəmañ mai anam len nənanuan sam hən natoħan sam bıvoi, mai hən gəbiđoh bəbəlav len navile a pan.   * **6:9:** Deu 10.17   * **6:14:** İsa 11.5, 59.17   * **6:15:** İsa 52.7   † **6:16:** Mat 6.13; Jon 17.15. Nasilt evi nahudhutarhai topospos lotokabut gole len nahurubuluk ale gol tomosmos. İmagenan nəboŋ gotopati eləboi bıpat gol gaiug ale eləboi bıgöl nəhab len nəwei ideh topaŋ, bımat.   * **6:17:** İsa 49.2, 59.17

Nasudəlamian

²¹ Nuke mətələboi natit p̄isi husur ginau mai nəsa notogole. Ale aTikikus, aʋagw notoləmas buni len nadəlomian, todaŋ len Nasuḅ mai nauman san, gai dereh tikel ur natit p̄isi mai gamito.* ²² Husur natenan nosəvati van hən gamito, hən ke mətələboi natit gail husur ginamito, ale hən ḅigol mətələḅon ḅivoi am len nəlomit.

²³ Wawa gail len nadəlomian, nəlomit tikad natəmat. Ale na-ləmas-buni-an totah mai nadəlomian, aGot aTata mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol həni mai gamito. ²⁴ AGot teviol kəmas hən navoian mai galit p̄isi lotoləmas bun aMasta sidato, aYesu Kristo, hən na-ləmas-buni-an topat vi sutuai.

---

* 6:21: Uman 20.4

Filippi

Nalobulat napolisulan aPol totoni van hən alat a Filippi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

aPol itosi.

aPol itos nalobulat napolisulan egai hən nəsə?

Len nalobulat egai aPol esipa hən alat a Filippi hən na-ləmas-buni-an mai naviolan salito, ale ikel mai galit napolis hən ləbitoh len nəmauran seKristen tovoi.

aPol itos nalobulat egai van hən ase?

aPol itosi van hən alat siYesu len nabiltivile Filippi len naprovens Masetonia. Len nəyaran na-vəha-ru-an san a mo, aPol evi lan naut a Filippi, ale len naut ei lubar hən len naim bəbanjis husur tohut natəmat dan natəbarehreh sua.

aPol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi pəpədan hən nasihau tovi A.D. 63 nəboŋ totoh len naut a Rom len naim bəbanjis.

Len nalobulat egai aPol idan hən nakemkeman, na-il-buri-an, nabonan mai nasusumaran len nəmauran mai nadəlomian seKristen gail. Imasil ke aPol eləmas masuŋ hən alat siYesu len naut a Filippi. (1.1-4.23)

1) aPol etubət hən nalobulat san van hən alat siYesu len naut a Filippi, esipa vi təban aGot hən galito, ale isor tuŋ moŋ galito (1.1-11)

2) aPol ehəhəŋur husur nəvanuan gail lukel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas gai totoh len naim bəbanjis, ivatvat viri ke nəsə tevisi dereh tivan vəbar navoian, naut kəmas nəmauran o nəmatan san (1.12-26)

3) aPol ikel mai galit ke len nəmauran salit lehusur kitin hən aKristo, gol nəsə tokele hən nəvide aGot toləŋoni b̄iparpar len galito (1.27-2.18)

4) aPol ike tesəvat aTimoti mai aErafrotitus van hən alat a Filippi (2.19-30)

5) Ivoi ke alat a Filippi lehusur nəvide siPol, likad nadəlomian len aKristo hən aGot b̄erinj ke linor len nəhon. aPol eləŋoni ke nəlolit tikad natəmat (3.1-4.9)

6) aPol esipa hən naviolan alat a Filippi lotoviol hən maii (4.10-20)

7) aPol imaris kotov nalobulat san van hən alat a Filippi (4.21-23)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Filippi

¹ Ginau aPol mai aTimoti namrovi slev seKristo, aYesu. Ginau nutos nalobulat napolisulan egai van hən nəvanuan p̄isi siGot len aKristo aYesu, len naut a Filippi.* Nutosi van hən naelta mai natikon gail am. ² AGot aTəmadato mai Nasuŋ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai arigol nəlomit tikad natəmat.

Nasipaan mai na-sor-tuŋ-an

³ Nosipa vi təban aGot sagw len nəboŋ p̄isi notonau təlmam hən gamito. ⁴ Akis len na-sor-tuŋ-an sagw moŋ gamit p̄isi, nusor tuŋ len nakemkeman ⁵ bathut ke mətutah mai ginau len na-kel-uri-an tovoi len nametəkav, nəmaribonj məttoŋinj nəlomit len aYesu Kristo van vəbar daməŋjai.* ⁶ Husur nunau ləboi nategai n̄au ke, aGot totubət hən nauman tovoi sua len gamito, gai dereh tigolgole van van tihav len nəboŋ siYesu Kristo.* ⁷ Inor hən notonau gamit p̄isi maienan, bathut notoləmas bun gamit len nəlogw. Husur ke len naim bəbanjis notohtoh lan, mai len nəboŋ notokel nakitinan husur na-kel-uri-an tovoi mai notoŋusan koti ke tokitin, gamit p̄isi mətukatəpol len navoian aGot toviol kəmas hən mai ginau.* ⁸ AGot eləboi bikel koti ke notoləŋon masuŋ hən nəberis gamito len na-ləmas-buni-an togəŋ len nəlon aYesu Kristo.

⁹ Ale nusor tuŋ maiegai ke: na-ləmas-buni-an samit tetibau van am len naləboian mai nabunus-ləboi-an p̄isi hən nakitinan. ¹⁰ Imaienan dereh mətələboi mətəbukuŋol hən napolis tovoi buni, hən mətəiveveu hən asike b̄ikad natideh tosa avan ideh toləboi bikel husur gamito van vəbar nəboŋ seKristo. ¹¹ Mətepul hən nəvit nanoran len aYesu Kristo hən nəvanuan gail ləbeputsan mai sal suh nəyalyalan siGot.

Na-kel-uri-an ivan, naut kəmas nə-banjis-aPol-an

¹² Bathudud nadəlomian, nuke mətələboi ke, nəsə tovisi hən ginau esusupah mai na-kel-uri-an tovoi hən b̄ibar nəvanuan p̄isi. ¹³ Husur enan nasoltia p̄isi lotokətəkəta kəkol hən naim seSisa, mai nəvanuan p̄isi am, loləboi buni ke, nutoh len naim bəbanjis sil aKristo.* ¹⁴ Ale

* 1:1: Uman 16.12 * 1:5: Uman 16.12-40 * 1:6: 1Kor 1.8 * 1:7: 2Kor 7.3; Flp 1.13 * 1:13: Uman 28.30; Efe 3.1, 4.1

bathut natsen tobanjis gat ginau, nøbathudud nadəlomian isoður loil gəgat len Nasuð. Gagai, len na-il-ßuri-an an sagw, ləsamətahw hən ləbikel ur nasoruan siGot.

¹⁵ Ekitin ke galit galevis lukel ur aKristo sil lototabulol bulos ginau mai lotopul hən nañitvituhan, be galevis am lukel uri len naləjonian tovoi. ¹⁶ Lukel uri len na-ləmas-buni-an husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbeil gəgat, nəbikel kot na-kel-uri-an tovoi. ¹⁷ Alat lototabulol ləsakel ur kot aKristo, avil lukel uri hən ləbipatpat galit məhat husur lunau ke lemədas ginau gagai nəboj natsen tobanjis gat ginau. ¹⁸ Be savi natideh! Ivoi ŋai ke len napisal pisi, naut kəmas nagəgərasan o nakitinan len nəlolito, lukel ur aKristo. Ale husur enan nukemkem.

Dereh nikemkem tabtab, ¹⁹ husur noləboii ke, len na-sor-tuŵ-an samito mai na-vi-tarhəte-an seNunun aYesu Kristo, nəsa tovisi hən ginau dereh tevi pisal hən nəbimakuv. ²⁰ Len na-ləjon-buni-an sagw nuvatvat viri ke səkad natideh bigol nahurugw ßisa, avil nuvatvat viri ke nəlogw teil ßuri gagai suman akis, hən ke, len natit pisi nəbigole, nisal suh a Kristo, naut kəmas nəmauran o nəmatan sagw. ²¹ Husur len nabunusian sagw, nəmauran sagw evi seKristo ale nəbimat, ivoi masuŵ am. ²² Be nəbitoh tabtab maiegai len navile eg a pan, dereh nauman sagw tiŵan am. Nilekis hən gəlar ta be? Nəmauran o nəmatan? Nəsənanu ləboii. ²³ Gəlar pisi arulevlev hən ginau. Noləjon masuŵ hən ke nerij nəmauran egai hən nəbimat hən nəbitoh mai aKristo, husur natenan ivoi pisi am hən ginau. ²⁴ Be ivoi am hən gamito ke nitoh tabtab maiegai len nibegw. ²⁵ Ale husur nunau ləboi natenan, noləboii ke nitoh van, nitah tab mai gamit mōs napulan samit len nadəlomian mai nakemkeman. ²⁶ Imagenan, nəboj nəbitoh mai gamit tətəs, dereh məteləboi mətəbisal suh aYesu Kristo səhor ta mō, bathut nəsa togole hən ginau.

²⁷ Be natsua, nañide hən nəmauran samit timasnor hən na-kel-uri-an tovoi seKristo, hən ke naut kəmas nəbegam ris gamito o nəbitoh a tut dan gamito, dereh nesəsəloj hən ke mətoil gəgat suman məttosua ŋai ale len nəlomit tosa mətəbal tabtab mōs nadəlomian hən na-kel-uri-an tovoi. ²⁸ Samtemətahw len aenemi samito gail; tah gat nəlomito. Nəboj mətəbeil gəgat, aenemi samit dereh lələboi səhoti ke aGot dereh tigo limasig buni be tilav kuv gamit dan nəpanismen hən nəmasigan enan. ²⁹ Husur aGot eviol kəmas hən nadəlomian len aKristo mai gamito, wake eviol kəmas hən am ke məttoləjon isa vəsa mōsi, ³⁰ husur gagai mətutoh len nəbalan topitov hən nəbalan məttorisi ke notodaŋ ßuri a mō. Evi nəbalan məttosəsəloj hən gagai ke notodaŋ ßuri sal.*

2

Gol tətov hən aYesu nəlon tomədau, sənanu gai

¹ Datołəjon ivoi am len nəlodato len nəbonan mai aYesu, na-ləmas-buni-an san etəjon nəlodat vi pan, datukad nəbonan len aNunun, nəlon aYesu itanjis gidato, ilolosa hən gidato. ² Husur natgalen pisi, mitimaskad nənanuan tesua ŋai, məteləmas bun gabag hən gamito, mitikad nəlomit tesua, mitikad naləjonian tesua ŋai. Məbigol natgalenan, dereh mitigoł ginau nepul səsehov hən nakemkeman. ³ Samtehusur naləjonian samit səbomit ŋai, samtapatpat gamit səbomit məhat, avil len nəlomit tomədau hum məttovi ut kəmas, gamit ideh, tinau ideh am hum totibau səhor gai. ⁴ Gamit vīsusua satinau nəsa tovoi hən gai səbon ŋai be tinau nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail am. ⁵ Mitimaskad nənanuan topitov hən nənanuan aKristo aYesu tokade, ke:

⁶ Naut kəmas tokad nəboruan siGot, naut kəmas tovi aGot,
sənanu ke tonor hən ßetəgau gat napitpitovən mai aGot.*

⁷ Be erij gaßulan nəhes tovtati mai nəyalalan san,

ilav nəboruan sinaslev sua,*
egəm vi vanuan suman nəvanuan gail,
ikad nənahənah hən nəvanuan.

⁸ Igol nəlon emədau, sənanu gai gabag,
igol husur pis nəsa aGot tokele,
naut kəmas togoł nəmatan san.

Be savi nəmatan ŋai, imat ebun len nəhai balbal.

⁹ Imagenan aGot eputsanı vi lan namilen toyalyal a məhat pisi,
eviol maii hən nəhes toyalyal
səhor nəhes pisi,

* 1:30: Uman 16.19-40 * 2:6: Jon 1.1, 5.18 * 2:7: Isa 52.13-53.12; Mat 20.28

¹⁰ hən ke nahəsən aYesu bigol natit pisi ləbetəjedur,
 len nəmav mai len navile a pan mai len naut nəmatan,
¹¹ mai nabuŋolit pisi lisor vəhoti ke,
 aYesu Kristo evi Masta,
 hən ləbisal suh nəyalyalan siGot Tata.*

Mitigol nəsə tonor hən nəvanuan gail ləbetətoṽ həni

¹² Gamit notoləmas bun gamit pisi, natgalen ləbimaienan, len nəlomitō mitidaŋ len aGot, len namətahwan hən nəyalyalan san, mətəhisi hən mətbigol nəsə tonor hən nəmauran aGot tolav kuv gamit dan nəsaan samito mōsi. Mitigol natgalegai suŋan məttoḡol akis hən nəsə notokele, (savi nəboŋ nototoh mai gamit ŋai, be nəboŋ nəsatoh). ¹³ Husur evi aGot toum len gamito. Iḡol naləŋonian samit inor hən esan mai iḡol mətələboi mətbigol husur naləŋonian enan san.

¹⁴ Len natit pisi mətbigole, mitigole, samtikoblen, samteṽitvituḡ, ¹⁵ hən asike bīkad natideh tosa avan ideh toləboi bīkel husur gamito. Len nəmauran samito mitiveveu ŋai, namesian tebuer, suŋan anatan aGot gail, naut kəmas navile a pan nəmargobut məttoḡoh lan, toḡul hən nəvanuan nəlolit tokabkəbuḡ, toḡul hən nəsaan.* Be gamit mitimasṡial hum namīal lotomīal len margobut hən navile a pan, ¹⁶ nəboŋ məttoḡəgau gat nasoruan hən nəmauran. Mətbimaienan, len nəboŋ seKristo dereh neləboi nəbisor sal suh ginau ke nəsəgam sobuḡer, nəsaum sobuḡer.

¹⁷ Avil naut kəmas ləbīḡol nəbimat, naut kəmas nəda haḡw bīsel hum nəwain ahai tutumav toḡiri len naviolan totutumav həni van hən aGot, nohəhəvur. Gamito, mətukad nadələmian len aKristo ale mətoviol kavkav hən gamito mai aGot hən mətbigol nəsə toləŋoni. Ehum ahai tutumav toṽiol kavkav hən nabuluk totutumav həni van hən aGot. Husur ke notoviol kavkav hən ginau mai aGot ale gamit mətoviol kavkav hən gamito mai aGot, naut kəmas ləbīḡol nəbimat, nukemkem, nuḡon mai gamit pisi len nahəhəvuran.† ¹⁸ Suŋan ginau, gamit am mitimashəhəvur, bəon mai ginau len nakemkeman.

ATimoti mai aEpafrotitus

¹⁹ Bəvi naləŋonian siNasuḡ, nuvatvat viri ke asike dareh nesəvat aTimoti van hən gamito. Ale nəboŋ bətəlmam nəlogw tevi pan len nəsə bīkel uri husur gamito. ²⁰ Nəsəkad avan ideh suŋan aTimoti toləmas bun gamito, tonau masuṽ hən gamito hum ginau. ²¹ Husur galit am lumasulsul hən natit salit gail səḡolit ŋai, savi natit gail siYesu Kristo. ²² Gamit mətələboi aTimoti tia, nabəruan san tovoi, mai nauman san tovoi, husur eum mai ginau len nauman hən na-kel-uri-an tovoi hum toṽi natətai toum mai atəman. ²³ Imaienan nuvatvat viri ke, nəboŋ nəbələboi nəsə bəvisi hən ginau, len nəboŋ en ŋai dereh nesəvat aTimoti van hən gamito. ²⁴ Avil len Nasuḡ nodələmi ke, ginau gabag māu dereh nivan hən gamito.

²⁵ AEpafrotitus evi ahai pispisul samito məttoṡəvati hən bəvi tarhət sagw. Evi wawa nadələmian sagw toḡon mai ginau len nauman, toḡon mai ginau len nəbalan hum nasoltia. Be len nəboŋ egai ginau māu nunau ke nəbəsəvati van hən gamit bai.* ²⁶ Husur eləŋon masuṽ hən bəris gamito ale eləŋon isa husur məttoṡəsələŋ həni ke toməsah. ²⁷ Nokitin ke eməsah habat, pəpadaŋ imat. Be nəlon aGot itaŋisi, savi gai ŋai be nəlon itaŋis ginau am hən asike nəbīkad nalolosaan vəsə batbat tomaienan. ²⁸ ŋa nənauan sagw idaŋ am hən nəbəsəvati van hən gamito, hən ke, nəboŋ mətberisi, mitikemkem ale hən nəlogw asike bətuhatuḡ maiegai am. ²⁹ Nəboŋ bībar gamito, kel nahəhəvuran samit maīi len nakemkeman hum awawa samit len Nasuḡ. Nəvanuan lotosuŋan gai, mətəputsan galito len nənauan samito, ³⁰ husur pəpadaŋ imat mətə nauman seKristo. Nəmauran san pəpadaŋ imasig hən bəvi tarhət sagw, ḡel gamit məttoḡodədas mətbigole.

3

Nanoran tokitin

¹ Bathudud nadələmian sagw, nuke nisor len natsua tile am. Mitikemkem len nabənon samit mai Nasuḡ. Savi natideh hən ginau hən nəbitos nategai tətəs; be nutosi hən bīhavḡav ḡol gamito. ² Mətələḡəgau. Mitinaunau nəvanuan lotosuŋan alat ləsəkad nadələmian. Nokis

* **2:11:** Hən naves 10-11, ris Isa 45.23 * **2:15:** Deu 32.5 † **2:17:** 2Tim 4.6. Datələboi datbīkel namilen len nasoruan toḡitol maiegai: Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, mətədələmi, ale mətoviol hən nəmauran samito mai aGot hən mətbigol nəsə gai toləŋoni. Imagenan, naut kəmas ləbīḡol nəbimat sil na-kel-uri-an tovoi enan, nukemkem, nuḡon mai gamit pisi len nahəhəvuran. * **2:25:** Flp 4.18

galit hən nalipah. Lovi vanuan nəsaan, lotoke mitikad na-tiv-dalusi-an.* ³ Husur gidato boh dātukad na-tiv-dalusi-an tokitin. Evi gidat dattolotu len aNunun aGot, dattosor sal suh nəsa aKristo aYesu togole mōs gidato. Be datsəkad nadəlomian len na-tiv-dalusi-an nəvanuan biḡole hən nibedato mai naṽide hən nalotuan. ⁴ Naṽide galenan tagol nəvanuan lətanor, ginau nətanor magenan. Avan ideh binau ke bələboi bəl gəgat len nəsa togole, ginau nosəhori. ⁵ Husur nukad na-tiv-dalusi-an len nəmaribonj toməlevtor sagw,* lupas ginau len nəpasusan seIsraēl, len nahəmar aPenjamin, novi aIpru len nəbathuyah aIpru gail. Tarhət nalo siMoses, novi naFarisi.† ⁶ Tarhət na-il-gəgat-an sagw, nudaŋ len nəsa notonau ke aGot toləjonj, ŋa nomədas tabtab hən alat siYesu.* Tarhət nanoran, nohusur masuṽ hən nakelean todaŋ seju gail, nəsaḅur kotovi boŋ ideh. ⁷ Avil natgalenan, a mō nunau ke lotovi natite, be gagai nunau səhoti ke, lovi ut kəmas bathut nəsa aKristo togole. ⁸ A məhat hən natenan, nunau səhot natit piṣi ke tovi ut kəmas nəboŋ notonənoṽ həni mai nasəhorian hən na-ləboi-aYesu-Kristo-an, tovi aMasta sagw. Bathut gai, natit piṣi imasig dan ginau. Len nabunusian sagw ehum natit piṣi tovi pahsago hən nəbevi seKristo, ⁹ hən nəbiḅon maii, hən nəbevi esan kavkav. Nəsəkad nanoran len ginau səbōgw togəm len na-gol-husur-nalo-an. Be nanoran notokade len nəhon aGot egəm len nadəlomian len aKristo. ¹⁰ Nuke neləboi aKristo mai nədaŋan hən na-le-məhat-an san. Nuke niḅon maii len na-ləjon-isa-an vəsa san, ale gəm surmān gai len nəmatan san ¹¹ hən nəbiḅikad na-le-məhat-an dan nəmatan.

Van vəbari

¹² Nəsəmaienan sal, nəsaveveu kavkav sal. Be nohisi hən nəbēgəm surmān aKristo aYesu, gai totəgau gat ginau mōs natenan. ¹³ Bathudud nadəlomian gail, nəsəna ke notosurmān aKristo kavkav sal, avil nunau mōs natesua ŋai: len nəgamgaman hən nəmauran sagw, nəlogw iḅonboŋ hən natit gai topat a tahw tia, nugam tabtab mōs natit gail biḅat a mō. ¹⁴ Nugam tabtab len nəgamgaman mōs nəbiḅikad nasəhorian lan, nəbiḅibar nagilen ale nəbiḅilav naviolan, aGot tokis ginau len aKristo aYesu vi lan nəmav mōsi.

¹⁵ Imaienan, gidat piṣi dattomatmatu len nəmauran sidat len aKristo, ivoi ke datigam maienan. Nənauan samit bətite, nategai am, aGot dereh tigol tiḅarḅar mai gamito. ¹⁶ Avil nəmauran sidat timasnor hən nakitinan aGot togol toḅarḅar mai gidat tia.

¹⁷ Bathudud nadəlomian, mitigol tətōṽ hən ginau, ale mətebunus vahvahur alat lotohusur naṽide hən nəmauran namttogole mōs gamito. ¹⁸ Husur ikad isoḅur lototoh surmān lotovi enəmi hən na-kel-uri-an tovoi hən nəmatan seKristo len nəhai balbal. Ginau nusor vəha-səḅsəḅur husur galit mai gamit tia, ale gagai nutaŋ nəboŋ notokel tasi. ¹⁹ Nəmauran salit ivan vəmasig vi sutuai, nagot salit evi naləjonian hən nibelit ŋai, loṽiv hən nəsa nahurulit təsa sile, ale lunau nəmauran egai ŋai len navile a pan. ²⁰ Avil gidat, datovi uleMav gail. Ale datutoh vir avan sua bēgəm len nəmav hən biḅav kuv gidat dan nəpanismen topat vir alat ləsariŋ nəlolit len aGot. Atenan evi Nasuḅ aYesu Kristo. ²¹ Husur, len nədaŋan san toləboi biḡol natit piṣi biḅat pipihəbələn, dereh aYesu tegəgel hən nibedat lotovi ut kəmas, hən ləbesurmān niben toyalyal, aGot tolavi maii.

4

¹ Imaienan, bathudud nadəlomian, məteil gəgat len Nasuḅ. Noləmas bun gamito, noləjon masuṽ ke neris gamito. Mətugol nukemkem, noṽiv hən gamit məttohum naviolan notosəhori.

Nənauan məkot siPol

² Euotia mai aSintike, noŋir gamər ke samrəpəpəhw am be mərəgəm sua len na-ləjon-husuri-an len aMasta saməru. ³ Evoi, nous gaiug am, gotovi vanuan nauman kitin, gotoḅon mai ginau len nauman, ke gevi tarhət səlaru.* Husur aroum idaŋ mai ginau len na-kel-uri-an tovoi, gəlaru mai aKlement mai galit am lotoum mai ginau, nahəsalit lotopat len naləḅulat hən nəmauran.

⁴ Mitikemkem tabtab len nəḅonan samit mai Nasuḅ, nukel tətəs həni, məteḅəhəṽur masuṽ!

⁵ Mitigol ke nəmauran samito tomədau, tiḅarḅar hən nəvanuan piṣi ləḅeris ləboii. Nasuḅ egəm pəpadaŋ! ⁶ Samtinau masuṽ hən natideh, avil kel natit piṣi mai aGot len nasipaən.

* **3:2:** Len naut egai, aPol isor husur nəvanuan galevis lotoke nəvanuan limaskad na-tiv-dalusi-an hən ləḅimakuv dan nəsaan salito, surmān naŋu gail ta mō. * **3:5:** Gen 17.12 † **3:5:** Uman 23.6, 26.5; Rom 11.1. Nəboŋ aPol toke novi naFarisi, namilen ke tohushusur nalo gail. NaFarisi gail lugol husur nalo siMoses mai nalo seju gail, ludaŋ len nalo galenan. * **3:6:** Uman 8.3, 22.4 * **4:3:** Len naut egai, nəboŋ toke nəvanuan nauman kitin, nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot, lunau ke tovi nəhes sua tovi Susukos.

Len na-sor-tuŵ-an mai nanjirian, us aGot hən nəsə məttopar.* ⁷ Ale aGot tigol nəlomit tikad natəmat tosəhor na-ləboi-səhoti-an p̄isi. Natəmat enan tekətkəta gol nəlomito mai nənauan samito len aYesu Kristo.

⁸ Len nə-maris-kotovi-an sagw, bathudud nadəlomian, mitigol nənauan samit tepul hən natgaleg tovoi: tepul hən nəsə tokitin, nəsə tonor hən nābōruan tovoi, nəsə tonor, nəsə toveveu səkad natit tosa lan, nəsə togol aGot mai nəvanuan lotohəhəvur, mai nəsə nəvanuan gail lotosor husuri ke tovoi. Natideh bivoi, natideh binor hən aGot bisal suhi, mitinau natideh tomaianan. ⁹ Mitigolgol natit p̄isi notopusan həni, notolavi mai gamito; natit p̄isi məttosəsəloh hən notokele, məttoris notogole. Mətb̄igole, aGot toviol hən natəmat mai gamito, dereh titah mai gamito.

Sipa hən naviolan

¹⁰ Len nəmauran sagw len Nasub nukemkem habat, husur naut kəmas nototoh a tut dan gamit tobəlav tia, gagai mətosəvat na-vi-tarhəte-an gəm hən ginau, mətunau ginau tətəs am. Nəsake nəlomit tobōnboŋ hən ginau, be mətodədəs mətb̄isab̄ nāp̄isal ideh hən mətb̄ekətkəta təban ginau. ¹¹ Nəsakəmaianan husur notom̄idol, aoa, len nəmauran sagw noləboi səhoti ke nohəhəvur hən nəsə notokade ŋai. ¹² Nutoh ləboi nəmauran hən nə-par-tite-an tia, nutoh ləboi nəmauran hən na-pul-hən-natite-an tia. Nusab̄ natsua tosusuah dan nəvanuan gail. Nusab̄ nəmauran hən nahəhəvuran, naut kəmas natideh bevisi. Noləboi nəbitoh bivoi naut kəmas nəbepul o nəbimalkəkət, naut kəmas nəbepul hən natite o nəbipar tite. ¹³ Noləboi nəbigol natit p̄isi len nədanjan seKristo togol notodan am. ¹⁴ Be mətugol ivoi nəbōŋ məttovi tarhət sagw len na-ləŋon-isa-an sagw.

¹⁵ Gamit alat a Filippi, mətoləboii ke, nəbōŋ notoriŋ naprovens Masetonia ei, nəbōŋ nototubət kel na-kel-uri-an tovoi, len alat siYesu p̄isi, gamit səbōmit ŋai mətulav naviolan mai ginau.* ¹⁶ Husur nəbōŋ nototoh len naut a Tessalonika ale notom̄idol, mətoviol gəm hən ginau vəha-ru.† ¹⁷ Nəsakəmaianan hən nəbeus naviolan ideh. Aoa, nuke aGot teris navoian samit ale tisah tuan naviolan m̄os gamito. ¹⁸ Be gagai nukad natit p̄isi, nuban tite. Nopul hən natgalenan husur aEpafrotitus ilav mai ginau tia naviolan məttoviol həni mai ginau. Naviolan galenan lohūm naviolan məttotutumav həni, nəbōn tosusau van hən aGot, lotonor hən nəsə gai tohəhəvur həni.* ¹⁹ Ale, aGot egaii sagw, len natit tosobur gai topul həni, len aYesu Kristo, dereh gai tilav mai gamito natit p̄isi məttom̄idol həni. ²⁰ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəmadato toyalyal van vi sutuai sutuai. Ganan.

Na-ke-ivoi-an məkot gail

²¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai galit p̄isi lotokad nadəlomian len aKristo aYesu. Nəbathudud nadəlomian lototoh mai ginau luke, “Ivoi,” mai gamito. ²² Nəvanuan p̄isi siGot luke, “Ivoi,” mai gamito; len galito, alat lotosuh len naim seSisa am lukele.*

²³ Navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni tipat len nanunumito. Ganan.

* 4:6: Mat 6.25-34 * 4:15: 2Kor 1.16 † 4:16: Hən naves 15-16, ris Uman 17.1; 2Kor 11.9 * 4:18: Exo 29.18; Flp 2.25 * 4:22: Flp 1.13

Kolosse

Nalobulat napisulan aPol totesi van hæn alat a Kolosse

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn næsa?

Itosi hæn bævusan ke aYesu iyalyal masuŵ səhor bun nədaŋan mai na-il-a-nŋo-an gail pisi. Ale len aYesu datukad p̄is nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

APol itos nalobulat napisulan egai van hæn ase?

Itosi van hæn alat siYesu len naut a Kolosse.

APol itos nalobulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hæn nasiŋau tovi A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bæbaŋis len naut a Rom.

Len naut a Kolosse ikad ahai pusan galevis lotogəras alat siYesu ei. Ahai pusan gəgəras galenan lukel mai alat siYesu ke limaskad na-tiv-dalusi-an. Lukel ke limashusur nalo seju tokai tas nəhanian galevis. Lukel ke limaslotu hæn aŋel gail mai limashusur nəpusanan gail lotosusuah. Logəras alat siYesu ke limasgol natgalenan hæn aGot bilav kuv galit dan nəsaan salit gail. Nəboŋ aPol tosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an husur nəpusanan galenan, itos nalobulat napisulan egai van hæn alat siYesu a Kolosse hæn ləbələboi nakitinan.

1) APol mai aTimoti arukel na-ke-ivoi-an səlaru van hæn alat siYesu a Kolosse (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuŵ-an (1.3-12)

3) AGot igol ke, alat a Kolosse lukad navoivoian mai len nəmatan seKristo. AKristo iyalyal səhor nədaŋan mai na-il-a-nŋo-an gail pisi. APol eum idaŋ nŋos galito (1.13-2.5)

4) Limastoh suman lotobon mai aKristo, avan ideh sategəras galito. Be limasləŋon masuŵ hæn natit len nəmav. Natit pisi ləbigole limasgole len navide aYesu bəhəhəvur həni (2.6-3.17)

5) Nəmauran lohoim timasnor hæn biŋol Nasuŵ bəhəhəvur. Lisor tuŵ tabtab, lisor tuŵ nŋos aPol. Nasoruan salit tepul hæn navoian gol alat ləsəkad nadələmian leləŋoni (3.18-4.6)

6) Nə-maris-kotovi-an (4.7-4.18)

Na-ke-ivoi-an van hæn alat a Kolosse

¹ Ginau aPol, aGot tolekis hæn ginau hæn notogəm vi hai pispisul siYesu Kristo, ginau mai aTimoti tovi avəgw len nadələmian, ² namrutos nalobulat napisulan egai van hæn alat siGot len naut a Kolosse. Gamit mətovı bathudud nadələmian len aKristo məttodaŋ len a Got. AGot aTəmadato teviol kəmas hæn navoian mai gamito, teriŋ natəmät len nəlomit.

Nasipaan mai na-sor-tuŵ-an

³ Akis namrosipa vi təban aGot, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ namrtosor tuŵ nŋos gamito. ⁴ Namrosipa magenan husur namrosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an husur nadələmian samito len aKristo aYesu, mai na-kel-uri-an ke məttoləmas bun nəvanuan pisi siGot. ⁵ Nadələmian mai na-ləmas-buni-an enan, mətukade husur mətuvatvat vir nəsa aGot toutaut həni nŋos gamito len nəmav, tuŵbat len nəboŋ məttosəsəloŋ hæn nakitinan hæn na-kel-uri-an tovoi, van vəbar daməŋjai. ⁶ Len naut pisi len navile a pan na-kel-uri-an tovoi ehum nəhai tovi məhat, toŋan. Evivi məhat ale iŋan, egəgel hæn nəmauran sinəvanuan gail. Len navide tomaienən, len nəboŋ məttosəsəloŋ həni metəkav, nəboŋ məttoləboi səhot nakitinan husur navoian aGot toviol kəmas həni, evivi məhat, iŋan, egəgel hæn nəmauran samito. ⁷ Namrunau aEpafras namrtoləmas buni tovi slev seKristo hum ginaməru. Evi gai tokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, ale eum idaŋ seKristo nŋos gamito. ⁸ Gai boh isor mai ginaməru husur na-ləmas-buni-an samito aNunun aGot toviol həni mai gamito.

⁹ Imagenan, nəboŋ namrtosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an husur gamito, namrusor tuŵ tabtab nŋos gamito. Namrous aGot hæn biŋol mətbəpul hæn naləboian hæn naləŋonian san, len namitısau hæn nəmauran tonor mai naləboian toŋəm len aNunun. ¹⁰ Namrous natgalen hæn nəmauran samit bəputsan nəhəsan aGot, ale hæn mətbigol bəhəhəvur hæn gamito len natit pisi. Namrusor tuŵ ke, len nəmauran samito mai len natit pisi mətbigole mitiŋan hæn nəvit tovoi, ale məteləboi bun aGot am tabtab. ¹¹ Namrusor tuŵ ke mitidaŋ am len nabiltidaŋan san toyalyal hæn mətbidaŋ buŋ nəmauran biŋan, toh mədau bəbəlav, naut kəmas nəvanuan gail

* 1:5: 1Kor 13.13 * 1:7: Kol 4.12

læbigol mætbelæŋon bisa vësa. Be næboŋ mætþimagenan, mitikemkem. ¹² Len natgalen þisi, akis mætesipa vi tæban aGot Tata togol mættonor, hæn mætþikad nahudhut næsa aGot totægau gati mōs alat lotovi esan len natoŋan pipihabælan len namial san. ¹³ AGot ilav kuv gidato dan navælan næmargobut, ale ilav gidato vi lan natoŋan pipihabælan aNatun, aNatun gai tolæmas buni.* ¹⁴ Len næmatan siNatun datukad næmakuvan sidato, eruþat næsaan sidat gail.*

AKristo ilav namilen tovi a mæhat þisi

¹⁵ Datolæboi datberis aKristo tolav kot aGot datsalæboi datberisi, aKristo iþat næhes tosæhor natit þisi aGot togole.* ¹⁶ Husur len aKristo, aGot eum hæn natit þisi len næmav mai len navile a pan.* Eum hæn natit datolæboi datberis gail mai natit datsalæboi datberis gail. Namilen ke igol alat lotoil a mō tilfile gail mai alat lotokad nædaŋan hæn na-il-a-mō-an, naut kæmas æjel, nanunun næmargobut, natæmat, mai æbiltiŋel gail. Natit þisi, aGot eum hæn gail len aKristo, eum hæn gail mōs aKristo. ¹⁷ Næboŋ aGot saum hæn natideh sal, aKristo itoh sutuai tia, ale len gai natit þisi esuh husur nædaŋan san etægau gat gail. ¹⁸ Imaienan, gai ŋai eil a mō hæn nævanuan san gail. Ale nævanuan san gail lohum niþen, aYesu evi nækadun. Gai evi natuþatan mai nametækav hæn na-le-mæhat-an dan næmatan hæn tokad namilen toyalyal sæhor ideh am. ¹⁹ Husur aGot ehæhævur hæn gai kavkav totoh len aNatun. ²⁰ Ale len aNatun, aGot igol natit þisi lukad navoivoian maii tætas, natit gail len navile a pan mai natit gail len næmav. AGot igol gail þisi lukad nataŋat maii len næda hiNatun tomat len næhai balbal.*

²¹ A mō len næmauran samito mætutoh a tut dan aGot, len nænauan samito mætuvi enemi san gail bathut nævide tosa vësa samito. ²² Naut kæmas natgalenan, aGot igol mætukad navoivoian mai len næmatan hæn niþen aNatun. Igole hæn ke næboŋ mætþeil len næhon, dereh tisæþ sæhot gamit hum ke mættovevæ buni, hum mætsækad næsaan ideh ale nævanuan gail lodadas læbikel natideh bisa husur gamito. ²³ Be mitimasdælom nakitinan enan tabtab, il gægat lan. Samterus dan næ-vatvat-viri-an hæn na-kel-uri-an tovoi mættosæsolŋ hæni. Na-kel-uri-an tovoi enan iþerŋan naut þisi len navile a pan, ale ginau, aPol, aGot itabtabuh len ginau hæn næbikel uri.

Nauman siPol mōs alat siYesu

²⁴ Gagai nukemkem len na-læŋon-isa-vësa-an sagw mōs gamito. Na-læŋon-isa-vësa-an aKristo toriŋi hæn næbikade len niþegw, nudan þuri van van hæn þihav mōs alat siYesu lotosumŋan niþen.* ²⁵ Ginau nogæm vi vanuan nauman hæn næþevi tarhæt silat siYesu husur aGot eriŋ nauman hæn næþevi tarhæt samito len navælægw. Igole hæn næbikel ur nasoruan siGot kavkav mai gamito. ²⁶ Esusuan nasoruan enan san dan nævanuan gail sutuai van vëbar næboŋ ta damæŋai hæn lototætæn hæni, be gagai ikel vëhoti mai nævanuan san gail. ²⁷ Husur aGot ehæhævur hæn tokel vëhot næyalyalan toþul len næ-nau-utaut-an san tosusuah, næ-nau-utaut-an san þevi tarhæt silat læsavi ju. Næ-nau-utaut-an siGot imagegai ke: aKristo itoh len gamit mætsavi ju, gol ke mættovatvat vir mætþevi lan næyalyalan siGot. ²⁸ Namtukel ur aKristo mai nævanuan þisi, namtukai tas nævide tosa, namtoþusan galit len namitisau hæn næmauran tonor hæn ke, næboŋ læþeil len næhon aGot, limatmatu len navoivoian lotokade mai aKristo. ²⁹ Natenan, noum idaŋ mōsi, noum taltal lan len næbilitidaŋan seKristo toum len ginau.

2

¹ Nuke mætælæboii ke notoum, notobal mōs gamit mætsaris ginau sal, gamit mai alat siYesu len næbilitivile Laotisea mai nævanuan nadælomian þisi læsaris ginau sal.* ² Noum idaŋ magenan hæn læbelæŋon þivoi am len nælolito mai hæn læbesua len na-læmas-buni-an. Nugole hæn læbelæboi buni, læbelæboi kavkav hæn næ-nau-utaut-an siGot tosusuah, tovi aKristo sæbon. ³ Na-voi-buni-an þisi hæn nælæboian mai namitisau hæn næmauran tonor esusuah len aKristo sæbon.

⁴ Nokæmaienan mai gamito hæn asike avan ideh þægæras gamito len nasoran gælgælan san togomah buni. ⁵ Husur, naut kæmas niþegw satoh mai gamito, len aNunun aGot ehum nototoh mai gamito. Nohæhævur hæn nævide tonor samito mai nadælomian samit todaŋ len aKristo.

Mæteriŋ nælomit kavkav len aKristo

⁶ Imagenan, sumŋan mættoriŋ nælomit len aKristo, aYesu, ke tovi Masta samito, gamit, mititoh tabtab lan. ⁷ Mititoh tin lan hum næhai tokad næharhæte tokir vi pan, gol næbathute

* **1:13:** Luk 22.53 * **1:14:** Efe 1.7 * **1:15:** 2Kor 4.4; Jon 1.1-3, 18 * **1:16:** Jon 1.3; Kal 4.3 * **1:20:** Efe 2.16 * **1:24:** Ehum na-læŋon-isa-vësa-an siYesu igol alat siYesu lukad næpasian vevæ ale len nævide tomaienan, na-læŋon-isa-vësa-an siPol igol lovivi mæhat, lotibau. * **2:1:** Kol 1.29, 4.12-13

itov vi mēhat, idan̄. Nadələmian samit tidan̄ tabtab am hum notoḡusan hēni tia. Məteḡul masuḡ hən nasipaan.

⁸ Samtidam̄ hən avan ideh bēsəhar gamit hum naslev len namitisau gəgəras tobəḡbesw, togəm len naḡide sinəvanuan mai nəbathut nədan̄an gail sinavile a pan, be sagəm len aKris̄to.*
⁹ Husur aKris̄to egəm vi vanuan, ale aGot kavkav itoh len niben. ¹⁰ Ale len aKris̄to, aGot igol gamit mətogəm kavkav. AKris̄to, gai ikad nədan̄an hən na-il-a-mō-an hən an̄el mai natəmat p̄isi lotokad nədan̄an mai na-il-a-mō-an.

¹¹ Len aKris̄to mətukad na-tiv-dalusi-an, savi na-tiv-dalusi-an nəvanuan ideh togole hən ləḡetiv dalus nahurhuben, be aKris̄to etiv dalus nəḡoruan nəsaan samito. ¹² Husur nəḡoḡ mətobaptais ehum məttomat, lototavun gamit mai aKris̄to. Ale aGot igol gamit mətule mēhat dan nəmatan mai aKris̄to, husur məttorin̄ nəlomit len nabiltidan̄an siGot togol aKris̄to tole mēhat dan nəmatan.* ¹³ A mō mətumaur len nibemito be mətumat len nəsaan samito, mai na-tiv-dalusi-an hən nəḡoruan samit ebuer sal. Naut kəmas natenan, aGot igol ke mətomaaur mai aKris̄to. Erubat nəsaan sidat gail p̄isi. ¹⁴ Ikas kuv na-tos-gati-an len nalobulat tokel ur nəsa dattogole tobur kotov nalo gol tonor hən datḡipanis. Ehum aGot toḡos gat nalobulat enan len nəhai balbal nəḡoḡ lotoḡos gat aKris̄to lan. ¹⁵ Len naḡide tomagenan, len nəmatan seKris̄to len nəhai balbal, ilav kuv natit hən nəḡalan dan natəmat gail lotodan̄, lotoila a mō. Igol iparḡar ke towin len nəhon nəvanuan gail p̄isi.*

¹⁶ Imaienan, avan ideh satikel ke mitimaspanis sil nalo seju məttoḡbur kotovi, hum nəsa məttohani, o nəsa məttomuni, o husur mətəsgol nəhanan ideh tolo, o mətəsgol nabiltibon̄ hən nahəbati veveu, o nəSappat gail, hum nalo seju gail tokele.* ¹⁷ Nalo galenan lohun nanunun natit gail lotogəmai, be nəbathukitinan evi aKris̄to. ¹⁸ Nəvanuan galevis lohəhəvur hən ləḡegəgəras ke ləsəviv. Lulotu hən an̄el gail. Avil gamito, samtidam̄ hən nənəuan salito. Mətḡehusur nənəuan salito asike mətḡinor hən naviolan aGot totəgau gati mōs gamito. Lusorsor husur narisian gail lotokel ke lotorisi, be aNunun aGot sawol hən nənəuan salito. Imaienan, loḡiv len nənəuan kəmas salito lotogəm len nəvanuan ḡai. ¹⁹ Ləsasibətah len aKris̄to tohum nəkadhuben. Niben evi alat siYesu ale aKris̄to evi nəkadun. Nəkadun iwol hən niben nəvanuan hən ḡetibau, nənau mai nabəlaheshw gail lotəgau gat niben hən bēsua. AKris̄to imagenan, iwol hən nəvanuan san gail hən ləḡetibau hum aGot toləḡoni.

²⁰ Gamit mətumat mai aKris̄to tolav kuv gamit dan nəbathut nədan̄an gail sinavile a pan.* Imagenan, imabe mətəhusur tabtab hən nalo sinavile a pan gail toke, ²¹ “Sagibari! Sagihan risi! Saḡetəgau!”? ²² Be nalo galenan lovi nəḡusanan sinəvanuan ḡai. Loḡusan husur natit gail ləsəpat sabəlav, hum nəhanian mai natit namunian. Nəḡoḡ dattohani o dattomuni, lumasiḡ. ²³ Naut kəmas nalo galenan lohun lotopul hən namitisau hən nəmauran tonor, ləsəmagenan. Nalo galenan lugol nəvanuan gail ludan̄ len gail, loḡəgəras ke ləsəviv, mai ludan̄ taltal van vamədas nibelito hən asike ləḡinau nəsaan lotoləḡon ke ləḡigole. Be nalo galenan ləsəgol natideh, ləsavi tarḡət sivan ideh hən ḡinon̄ dan nənəuan mai naləḡonian tosa gail.

3

Gol nəsa aGot toḡəhəvur hēni

¹ Bathut ke aGot togol məttole mēhat mai aKris̄to, mətukad nəmauran veveu. Imagenan, mitigol nəlomit tekir ḡəgat len natit lotokitin len nəmav, len naut aKris̄to tobətah len nəvalan nəmatu siGot, len nədan̄an mai nəyalyalan.* ² Samteləḡon natit hən navile a pan, samtinau, mətəḡon natit hən nəmav, mitinau tabtab hēni. ³ Husur mətumat dan natit hən navile a pan, nəmauran kitin samito esusuah mai aKris̄to totoh len nəmav mai aGot. ⁴ Nəmauran kitin samito, nəkadun evi aKris̄to, ale nəḡoḡ ḡevisi, gamit am dereh mətəvisi mai len namənas nəyalyalan san.

Nəmauran tomatu mai toveveu

⁵ Imagenan, naḡide tosa samit gail hən navile a pan, mitimasgol limat ebun. Kel “Ao,” hən naitian tosa, nagolean tob̄in̄ḡin̄al, naləḡonian hən naitian towol hən nibemito, naləḡonian hən nəsaan, mai na-ləḡon-masuḡ-hən-natite-an tovi nalotuan hən natit məttoḡoni, savi aGot. ⁶ Nəl̄ol panḡan̄ siGot totibau dereh tevi lan alat lotogol natgalenan, ləsəgol nəsa aGot tokele. ⁷ A mō len nəmauran samito hən navile a pan, gamit am mətugol husur naḡide galenan. ⁸ Avil ḡagai mitimasrin̄ ḡabulan naḡide tomagegai. Sa-nəlomit titatḡabulol, sa-nəlomit tipanḡan̄, samteḡəhəvur hən na-ləḡon-isa-an sivan ideh məttoḡəhəvur buni, samtisor mədas nəḡoruan sivan ideh, sa-nabuḡomito tikel nasoruan tob̄in̄ḡin̄al. ⁹ Samteliblibon̄ mai gamit ḡabag,

* 2:8: Kal 4.3 * 2:12: Rom 6.4 * 2:15: 1Kor 15.24 * 2:16: Rom 14.1-6 * 2:20: Kal 4.3, 9 * 3:1: Psa 110.1

husur mættokol naburuan samit ta m̄o mai naŵide han p̄isi tosa dan gamit tia.* ¹⁰ Ale m̄etosun naburuan veveu tia toḡem veveu tabtab. N̄əbōŋ m̄əttoləboi tabtab h̄ən aGot igol naburuan veveu enan len gamito h̄ən m̄ətb̄əḡəm suman gai.* ¹¹ Len n̄əmauran toveveu, savi natideh h̄ən m̄ətb̄əvi Ju o m̄ətsavi Ju, savi natideh h̄ən m̄ətb̄əvikad na-tiv-dalusi-an o m̄ətsəkade, savi natideh h̄ən m̄ətb̄əvi auleut o m̄ətb̄əvi auleSkitia totohtoh len n̄əmarginobut, savi natideh h̄ən m̄ətb̄əvi slev o m̄ətsavi slev am, natilean galenan l̄əsavi natideh, avil aKristo es̄əhor natit p̄isi, ale itoh len galit p̄isi lotokad nadələomian lan.

¹² Imaienan, husur aGot tolekis h̄ən gamito h̄ən m̄ətb̄əvi esan, ale husur toləmas bun gamito, mitimasmaiegai: n̄ələomit titarj̄is gamit gabag; mitivoi h̄ən gamit gabag; n̄ələomit temədau, samtinau gamito; m̄ətemədau len gamit gabag; mitikad na-toh-mədau-an tebləv naut k̄əmas na-ləŋon-isa-vəsa-an. ¹³ Sa-nələomit tiparj̄ap̄an tutut n̄əbōŋ gamit gabag ideh b̄igol natideh totile, be mitivoi h̄ən gamito. Gamit ideh b̄igol bisa h̄ən gaiug, givoi h̄əni, rubat n̄əsaan san dani. Mitinau nategai: Nasub̄ erubat n̄əsaan samit dan gamito, imagenan, mitimasrubat n̄əsaan samit dan gamit gabag.* ¹⁴ Ale na-ləmas-buni-an samit tipat a m̄əhat h̄ən natgalen p̄isi husur na-ləmas-buni-an igol natgalenan luḃon hum lotosua ŋai. ¹⁵ Ale natəm̄at toḡem len aKristo, tiwol h̄ən n̄ələomito, husur m̄ətov̄i nahudhut gail len niben tosua, ale aGot ilekis h̄ən gamit h̄ən m̄ətb̄əvikad natəm̄at mai gamit gabag. M̄ətesipa vi t̄əban aGot. ¹⁶ Nasoruan seKristo tepul s̄əsəhov len gamito; len namitisau h̄ən n̄əmauran tonor, m̄əteḃusan gamit gabag h̄əni, kel nalələgauan mai gamit gabag. M̄ətekəkai h̄ən n̄əb̄e gail len nasoruan siGot, n̄əb̄e h̄ən nalotuan mai n̄əb̄e aNunun aGot togole; len nasipaan, k̄əkai len n̄ələomito vi t̄əban aGot.* ¹⁷ Natideh m̄ətb̄əgole o natideh m̄ətb̄əbikale, gole len nahəs̄an aYesu Nasub̄.* Ale len aYesu datimassipa vi t̄əban aGot Tata.

Nəmauran lohoim samito

¹⁸ Bareab gail, m̄əter̄iŋ gamito len navəlan asoamito hum tonor h̄ən alat siNasub̄.

¹⁹ Haḃut gail, m̄əteləmas bun asoamito, sa-nam̄ətahunian tipat len n̄ələomito.

²⁰ Lahutai, mitigol husur n̄əsa atata, anana artokele len natit p̄isi, husur natenan igol Nasub̄ ehəhəḃur.

²¹ Tata gail, samtigol anatumit litabulol bulos gamito. M̄ətb̄əgole, asike lud̄aŋ h̄ən l̄əb̄igol n̄əsa tonor am.

²² Slev gail, mitigol n̄əsa amasta samit len navile eg a pan tokele len natit p̄isi. Samtigole ŋai n̄əbōŋ lotokəta ris gamito h̄ən l̄əb̄ehəhəḃur h̄ən gamit sil nauman samito, be mitigole husur ke m̄əttomətahw len n̄əyalyalan siNasub̄, gole len n̄ələomit kitin. ²³ Natit p̄isi m̄ətb̄əgole, um len n̄ələomit todan lan, hum m̄əttoum siNasub̄, savi sinəvanuan. ²⁴ M̄əteum van, husur m̄əttoum l̄əboji ke, dereh Nasub̄ tilav mai gamito nahudhut n̄əsa aGot totəgau gati m̄os alat lotovi esan. Ale evi aKristo tovi aMasta samit m̄əttoum san.* ²⁵ Husur avan ideh togol natideh tosa, dereh tihan naḃit n̄əsaan san. Ale naŵide siGot inor van h̄ən n̄əvanuan p̄isi, ideh satile.*

4

¹ Masta m̄əttokad naslev gail, mitimaslav n̄əsa tonor, topitov̄ mai naslev samit gail p̄isi. Husur m̄əttoləboi ke gamit tu m̄ətukad aMasta sua len n̄əmav.

Sor tuḃ m̄os a Pol

² Mitisor tuḃ tabtab, mitidaŋ b̄uri, ale len na-sor-tuḃ-an samito, m̄ətehulahlul, mitikad nasipaan. ³ N̄əbōŋ m̄ətb̄əisor tuḃ, sor tuḃ m̄os ginamit am, h̄ən aGot b̄əsəŋav h̄ən nabopita m̄os nasoruan san, h̄ən nam̄tb̄əikel v̄əhot napisulan husur aKristo, napisulan tosusuah a m̄o. Ehusur na-kel-v̄əhoti-an enan nototoh gegai len naim b̄əbanj̄is. ⁴ Mitisor tuḃ m̄os n̄əb̄ikel ur p̄arj̄ar h̄ən napisulan enan hum tonor h̄ən n̄əb̄igole.

⁵ Mitikad namitisau h̄ən n̄əmauran tonor len naŵide samito t̄əban alat l̄əsəkad nadələomian. N̄əbōŋ l̄əberis n̄əmauran kavkav samito, lerisris aYesu lan. Mitigol ke natit p̄isi m̄ətb̄əgole, teliv n̄əvanuan tomaienān van h̄ən aYesu. ⁶ Mitigol nasoruan samit tepul akis h̄ən navoian mai tetəgau gat n̄əvanuan sinəvanuan gail.* M̄ətb̄əgole b̄imaienan, avan ideh b̄eus gaiug husur na-kel-uri-an tovoi, dereh mitikad na-sor-vari-an tonor h̄ən m̄ətb̄əikel maii.

* **3:9:** Efe 4.22 * **3:10:** Gen 1.26; Efe 4.24 * **3:13:** Mat 6.12, 14; Efe 4.32 * **3:16:** Efe 5.19-20 * **3:17:** N̄əbōŋ toke len nahəs̄an Nasub̄, namilen ke alat a Kolosse lovi vanuan siYesu, ale len natit p̄isi l̄əb̄igole, aPol ike limasgole m̄os aYesu, limasgol totov̄ h̄ən aYesu, gol n̄əsa toləŋoni. L̄əb̄isor, lisor siYesu, lisor hum aYesu b̄eləŋoni. L̄əbeum, leum siYesu, leum hum aYesu b̄eləŋoni. Natideh l̄əb̄igole, ligole siYesu, ligole hum aYesu b̄eləŋoni. * **3:24:** Kal 4.1-2 * **3:25:**

Deu 10.17 * **4:6:** Len nasoruan ta Kris ike, gol nasoruan tikasakas, hum tokad nasol lan.

Nə-maris-kotovi-an siPol

⁷⁻⁸ ATikikus evi awawa len nadəlomian namrtoləmas buni. Evi nəvanuan na-vi-tarhəte-an mai evi naslev surñan ginaməru toβon mai ginaməru len Nasuβ.* Nosəvati van hən gamito hən bikel ur mai gamito natit p̄isi husur ginau. Nosəvati hən mətbeləboi natit p̄isi husur ginaməru mai hən bigol mətbeləβon βivoi am len nəlomito.⁹ Nosəvati mai aOnesimus, todaŋ len aYesu, evi awawa len nadəlomian namttoləmas buni. Gai evi auleKolosse sua surñan gamito.* Dereh gəlaru arikel ur natit p̄isi len naut egai mai gamito.

¹⁰ AAristarkus totoh len naim bəbaŋis mai ginau, gai ikel na-ke-ivoi-an san mai gamito. AMak am, amahean aParnapas, ekəmaienan. Hum notokele mai gamit tia, aMak bəgəmə hən gamito, mətəhəhəvur hən bəβis lohoim samit gail.† ¹¹ Ale aYesu lotokisi hən aJustus, gai am ikel na-ke-ivoi-an mai gamito.‡ Len alat lototah mai ginau len nauman, alaten lototor ŋai lovi Ju gail lotokad nadəlomian. Loum mai ginau gegai mōs natoħan pipihəbələn aGot ale nə-tah-mai-ginai-an salit igol nəlogw ivoi.

¹² AEpafras tovi gamit sua ta Kolosse mai naslev seKristo, aYesu, ike, “Ivoi,” mai gamito. Len na-sor-tuŋ-an san mōs gamit akis, ehisi hən mətbeil gəgat len naləβonian p̄isi siGot mai mətβidaŋ, mətβimatmatu, nə-lon-uri-an bəβuer.* ¹³ Nukel koti ke gai eum idaŋ mōs gamito mai alat siYesu len naut a Laotisea mai a Hierap̄olis. ¹⁴ ALuk, nəvanuan rererer namrtoləmas buni, mai a Temas, aruke, “Ivoi,” mai gamito.§

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu len naut a Laotisea. Kele mai abareab Nimfa am mai alat siYesu lotoβonβon len naim san. ¹⁶ Nəβoŋ mətβevuruŋ nalobulat napisulan egai βinoŋ, lavi mai alat siYesu len naut a Laotisea hən ləβevuruŋi. Ale natsual am, ivoi hən gamit mətβevuruŋ nalobulat napisulan nototosi van hən galito. ¹⁷ Ale kel mai aArkippus ke, “Nauman Nasuβ tolavi mai gaiug hən gəβigole, gol p̄isi van, nauman kavkav bəsəsaruwag.”*

¹⁸ Ginau aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səβogw. Mitinau gat natsen gail lotobaŋis ginau. Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamito.

* **4:7-8:** Uman 20.4; Efe 6.21-22   * **4:9:** Flm 10-15   † **4:10:** Aristarkus: Uman 19.29, 27.2. Mak: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Parnapas: Uman 9.27, 11.22, 30.   ‡ **4:11:** AYesu lotokisi hən aJustus savi aYesu aNaturanGot, be aYesu tile am.   * **4:12:** Kol 1.7   § **4:14:** Luk: 2Tim 4.11; Flm 24; Temas: 2Tim 4.10; Flm 24.   * **4:17:** Flm 2

1 Tessalonika

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-sual-an} aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika na^{vide} hən ləbigol aGot bəhəhəvur.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpadan̄ hən nasihau A.D. 51 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1)

2) Nasipaan vi təban aGot hən gamit məttoḍəlom na-kel-uri-an tovoi. Nohəhəvur husur mətukad nadəlomian enan sal (1.2-3.13)

3) Nəmauran togol aGot tohəhəvur (4.1-12)

4) Nagəmaian siNasub̄ (4.13-5.11)

5) Nakelean naməkot (5.12-24)

6) Nə-maris-kotovi-an (5.25-28)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas* mai aTimoti, namtutos nalobulat napolisulan egai. Namtutosi van hən alat a Tessalonika, lotovi siGot mai siNasub̄, aYesu Kristo. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat tabtab.[†]

Nasipaan tovi təban aGot hən alat lotoḍəlom na-kel-uri-an tovoi

² Nəboŋ p̄isi namttosor husur gamito len na-sor-tuṽ-an sinamito, namtosipa vi təban aGot tabtab. ³ Nəboŋ namttosor tuṽ len nəhon aGot aTəmadato, namtunau təlмам hən nauman samito hən nadəlomian, nauman samito hən na-ləmas-buni-an mai nə-dan̄-ḅuri-an məttoḍəlom bathut nə-vatvat-viri-an len aMasta sidato, aYesu Kristo.* ⁴ Bathudud nadəlomian aGot toləmas bun gamit p̄isi, namtoləboii ke ilekis hən gamito hən mətbevi esan. ⁵ Namtoləboii, husur na-kel-uri-an sinamito husur aYesu sagəm hən gamito len nasoran n̄ai, be egəm len nədan̄jan, egəm len aNunun aGot, egəm len na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan. Mətoləboi nəboruan namttokade nəboŋ namttotoh mai gamito. Namtutoh maienan hən namtbevi tarhət samito. ⁶ Ale mətəsəsoləŋ səhot nasoruan len nakemkeman togəm len aNunun aGot, naut kəmas na-ləjon-isa-masuṽ-an məttoḍəlom. Len na^{vide} tomaienan, mətugol tətəv̄ hən ginamito mai mətugol tətəv̄ hən Nasub̄.* ⁷ Husur natenan, galit p̄isi lotokad nadəlomian len navile p̄isi len naprovens Masetonia mai a Akaia, loləboi ləberis gamito, gol tətəv̄ hən gamito.* ⁸ Husur nasoruan siNasub̄ evivile dan gamito, ikai van hən naut p̄isi a Masetonia mai a Akaia, ale na-kel-uri-an husur nadəlomian samit vi təban aGot, ibar naut p̄isi, gol ke səkad natideh am hən namtbikel husuri. ⁹ Alat galenan lukel husur nahəhəvuran məttoḍəlom nəboŋ namttotoh mai gamito, lukel uri ke məttopair dan nəlablab gail van hən aGot nəkadun nəmauran, van hən aGot kitin hən mətbevi esan hum naslev. ¹⁰ Lukele am ke məttoḍəlom vir natəlmaman siYesu, aNaturan aGot, aGot togol tole məhat dan nəmatan. Evi aYesu egai bilav kuv gidato dan nabiltitol paŋpaŋ siGot bəgəmai.

2

Nauman siPol len naut a Tessalonika

¹ Husur, bathudud nadəlomian, gamit gabag, mətoləboii ke, natohan sinamit mai gamito, savi natohan kəmas n̄ai. Ao, ikad na^{vide}. ² Mətoləboii ke a mō, len naut a Filippi, lomədas masuṽ hən ginamito gol namtoləjon isa vəsa, be aGot eviol hən na-il-ḅuri-an mai ginamito hən namtbikel na-kel-uri-an san tovoi mai gamito a Tessalonika, naut kəmas alat lotosəbur lotomətahun ginamit len naut samito.* ³ Husur na-kel-uri-an sinamito sagəm len nəsaban. Len nəlonamit tomasil namtogəm hən namtbevi tarhət samito, nagəgərasan eḅuer. ⁴ Be nəboŋ namttosor, namttosor hum ahai p̄ispisul gail siGot, gai tosabi ke namttonor hən namtbikel na-kel-uri-an tovoi, ale erinj len navəlanamito. Imagenan namttosor, savi

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi nauluman sua n̄ai. † **1:1:** Silas: Uman 15.22; Timoti: Uman 16.1; Alat a Tessalonika: Uman 17.1 * **1:3:** 1Kor 13.13 * **1:6:** Uman 17.5-9 ‡ **1:7:** Masetonia: 2Kor 1.16; Akaia: 2Kor 1.1 * **2:2:** Uman 16.19-24, 17.1-9

hən nəvanuan gail ləbēhəhəvur, be hən aGot, tokəta bunus ləboi nəlonamito, bēhəhəvur.⁵ Mətoləboii ke namtsasor hehe hən gamito, ale aGot eləboi bikel koti ke namtsəkad naləjonian tēməhav ideh namttosusuani o gəras gamit həni. ⁶ Namtsaləjonon nə-sal-suhi-an sinəvanuan, namtsaləjoni len gamito o avan ideh am.

⁷ Husur ke namttovi hai pispisul gail seKristo, len nəhes namttovati, inor hən məttaum tədaŋ hən məttaəkətə təban ginamit tavoi. Be nəboŋ namttotoh ei, namtogəm surŋan namttovi ut kəmas ŋai len gamito. Ginamito, namtoləmas bun gamito hum anana sua tovəhasus, tokətkəta təban anatun gail len na-ləmas-buni-an. ⁸ Namtoləmas masuŋ hən gamito gol ke namttokatəpəl hən na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito, savi enan ŋai, be namtoviol hən ginamit gabag am mai gamito. ⁹ Bathudud nadəlomian, nau təlmam hən nauman todaŋ sinamito, tohaihai masuŋ. Len nalennəyal mai nalenmariu namtəum habat mōs nəvat, hən asike natohan sinamit bəmələs len gamito, nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito.

¹⁰ Gamit, məttaokad nadəlomian, mətoləboi mətəbikel koti ke, nəvide sinamit van hən gamito ikad nəboruan siGot lan, nəvide sinamit inor, nəsaan ebuer lan. AGot am eləboi bikel koti maienan. ¹¹ Mətoləboi nategai ke, nəvide namttokade mai gamito esurŋan nəvide atata ideh tokade mai anatun gail. ¹² Surŋan atata, akis namtusor hən namtbəbur nəlomito, hən namtbəbigol mətəbələjonon bivoi am len nəlomito, ale len nəmauran samito, namtudaŋ hən mətbitoh binor len napisal aGot bēhəhəvur həni. Husur evi aGot tokis gamito hən mətbevi esan len natohan pipihəbələn len nəyalalan san.

¹³ Bathu nategai am, namtosipa vi təban aGot tabtab. Husur nəboŋ namttokel ur nasoruan siGot, mətəsəsələŋ səhoti, savi hum nasoruan sinəvanuan ŋai, be hum tovi nasoruan siGot. Evi nasoruan kitin siGot, ŋa len nasoruan enan san, aGot eum len gamit mətətorij nəlomit lan. ¹⁴ Bathudud nadəlomian, bathu nadəlomian samito, namtogəm pitoŋ hən alat siYesu Kristo len naut a Jutea. Alat len naut samito lomədas bun gamito hən mətəbələjonon isa vəsa pitoŋ hən naŋu galevis a Jutea lotomədas bun alat siYesu ei.* ¹⁵ Evi galit lotogol ahai kelkel ur gail ta sutuai lotomat, ale lugol Nasuŋ, aYesu am tomat. Lomədas masuŋ hən ginamito van lohut ginamito. Lugol aGot sahəhəvur, ale lukad nəsasaan van hən nəvanuan piŋi* ¹⁶ husur lotohisi hən ləbipəŋ gol ginamito hən asike namtbisor mai alat ləsavi Ju. Lugol imaienan hən alat ləsavi Ju asike ləbikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito. Len nəvide tomaienan, lusah tuan nəsaan salit gail tabtab vapul səšəhov. Be gagai nəlol paŋpaŋ siGot epəŋas kavkav hən galito.

APol ike teris alat siYesu a Tesselonika tətəs am

¹⁷ Be ginamit, bathudud nadəlomian, nəboŋ nəvanuan gail lotopəpəhuh ginamito dan gamito, lugol ehuh namtogəm vi milesw, be sabələv. Namtorij gamito, avil nəlonamit sarij gamito. Len na-ləjonon-masuŋ-həni-an sinamit, namtohis, hisi, hən namtbəris gamito tətəs am. ¹⁸ Husur namtoləjonon ke namtbətəlmam van hən gamito, ale ginau, aPol, nohis van ale nohis tətəs həni am, be aSetan ipən gol ginamito. ¹⁹ Namtuke namteris gamito husur ke namttovatvat viri ke mətəil gəgat len aKristo. Namtukemkem hən gamito, mətəsurŋan nəprais namttokade, namttoviv həni len nəhon aMasta sidato, aYesu, nəboŋ bəgəmai. ²⁰ Kitin, mətəgul namtoŋiv hən gamito, namtohəhəvur masuŋ hən gamito.

3

¹ Nəboŋ namtsatoh mai gamito, namtoləjonon isa van van namtsaləboi namtbidaŋ buri am. Imaienan namtunau ke ivoi am hən ginau mai aSilas namrbətoh səbonaməru len nabiltivile Atens.* ² Ale namrosəvat aTimoti van hən gamito. ATimoti, awawa sinaməru len nadəlomian, eum siGot mai ginaməru nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi seKristo. Namrosəvati hən bəbigol gamit mətbidan am, ale hən bəbigol mətəbələjonon bivoi am len nəlomito mōs nadəlomian samito, ³ hən na-ləjonon-isa-vəsa-an məttaokade asike bəbigol gamit ideh bəpair dan nadəlomian san. Husur gamit gabag, mətoləboii ke aGot itabtabuh len gidato hən datbikad na-ləjonon-isa-vəsa-an. ⁴ Husur, nəboŋ namttotoh mai gamito, namtukel naləgəgəvan daŋir mai gamito ke nəvanuan gail dereh lemədas bun gidato. Ale evisi maienan surŋan mətətoləboii. ⁵ Imaienan, nəboŋ nəsaləboi nəbidaŋ buri am, nosəvat aTimoti hən bəus kitev nadəlomian samito hən bələboii. Nunau masuŋ həni ke natəmət təsəb napisal ideh hən asike məttaəkad nadəlomian len aKristo am, ale nauman namttogole hən mətəbikad nadəlomian, tagəm vi ut kəmas.

* 2:14: Uman 17.5-6

* 2:15: Uman 9.23, 29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12

* 3:1: Uman 17.15-16

⁶ Be aTimoti ivan, eris gamito, imadhatəlmam, ale ikel mai ginaməru na-kel-uri-an tovo i husur nadəlomian mai na-ləmas-buni-an samito. Ikele ke mətunau təlmam hən ginamito len nahəhəvuran, ale mətoləjon bun mətəberis ginamito suman namttoləjon bun namtberis gamito.* ⁷ Imaienan, bathudud nadəlomian, namtoləjon ivoi am len nəlonamito husur gamito. Naut kəmas nəvanuan gail lomədas ginamit gol namtoləjon isa vəsa, namtoləjon ivoi am len nəlonamito husur nadəlomian samito. ⁸ Gagai namtohəhəvur hən nəmauran sinamit husur mətoil gəgat len Nasub. ⁹ Namtuke namtesipa masuʋ vi təban aGot tinor hən nəsa togole mōs gamito, be nasipaan sinamit emidol. Namtosipa hən nakemkeman namttokade len nəhon aGot husur gamito. ¹⁰ Len nalennəyal mai nalenmariug namtusor tuʋ habat. Namtous aGot hən namtberis gamit tətəs, hən namtbigol kavkav hən nəsa tomidol len nadəlomian samito.

¹¹ Ale aGot sidato tovi aTəmadato, mai aYesu, aMasta sidato, tēpul pīsal hən namtbegəm hən gamito. ¹² Nasub tīgol na-ləmas-buni-an samito mōs gamit gabag mai nəvanuan pīsi tēpul səsəhov, suman na-ləmas-buni-an sinamit mōs gamito topul səsəhov. ¹³ Nasub tīgole hən nəlomit bidaŋ am lan, hən asike mətbikad nəsaan ideh len gamito, be mətbinor kavkav len nəhon aGot, aTəmadato, nəboŋ aMasta sidato, aYesu begəmai mai alat lotovi esan. Ganan.

4

Nəmauran togol aGot tohəhəvur

¹ Namtukad nahudhusoruan hən namtbikele sal. Bathudud nadəlomian, namtukel uri tia naʋide mətbikade m̄au hən aGot behəhəvur hən nəmauran samito. Ale nəmauran samito gagai ikad naʋide galenan. Be len nahəsan Nasub, aYesu, namtous gamito, namtoŋir gamit ke, mitimagenan habat am. ² Husur mətoləboi nakelean namttolav gail mai gamito len nahəsan Nasub, aYesu. ³ Husur aGot eləjon ke mitikad nəboruan san. Eləjon ke asike mətugol naitian tosa ideh. ⁴ Eləjon ke mitiʋol hən nibemiti tinor hən nəboruan san, hən nəvanuan gail ləbeputsan gamito len nənauan salito. ⁵ Saləjon ke naləjonian hən naitian tiʋol hən nibemito hum alat ləsaləboi aGot. ⁶ Len natenan, samtemədas nəbathudud nadəlomian ideh, husur Nasub dereh tipansem nəvanuan gail sil nəsaan galenan, hum namttokele, hum namttokel naləgəgauan mai gamit a mō tia. ⁷ AGot eləjon ke timagenan husur gai sakis gidat hən nibedat biʋol hən gidato taʋtaʋor, be ekis gidat hən datbikad nəboruan san. ⁸ Avan ideh bəmətahun naʋusanan enan, gai samətahun naʋusanan sinəvanuan ŋai, be siGot toviol hən aNunun mai gamito.

⁹ Sanor hən nəbitos natideh husur na-ləmas-buni-an məttokade hum nəbathudud nadəlomian, bathut aGot eʋusan gamit hən məttoləmas bun gamit gabag.* ¹⁰ Eʋoi, mətoləmas bun nəbathudud nadəlomian pīsi len naut a Masetonia kavkav. Naut kəmas məttomaianan, namtudaŋ ke məteləmləmas masuʋ hən galito van am. ¹¹ Mətehisi hən mətbitoh mədau, mitigol nəsa topat len navələmit səbomito, ale um mōs natoŋan samito hən navələmit səbomito, hum namttokele hən gamit tia. ¹² Mitigol timagenan hən nəmauran samit bigol alat ləsəkad nadəlomian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike mətbipar titideh.*

Nagəmaian siNasub

¹³ Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natsua hən mətəbələboi. Namtuke məteləboi nakitinan husur alat lotopatmari len nəmatan, hən asike mətəbepul hən nalolosaan, suman alat ləsəkad nə-ʋatʋat-ʋiri-an ideh. ¹⁴ Husur datoləboi ke aYesu tomat, tole məhat tətəs; imagenan, datoləboi ke, alat lotokad nadəlomian len aYesu nəboŋ lotopatmari len nəmatan, dereh lile məhat. Nəboŋ aYesu begəmai, dereh aGot tilav təlmam hən galito mai aYesu, van həni.

¹⁵ Namtukel nasoruan egai siNasub mai gamito: gidato, dattomaŋ sal nəboŋ aYesu bətəlmam, asike datovi məhat a mō len alat lotopatmari len nəmatan. ¹⁶ Husur Nasub, gai dereh tevi pan dan nəmav. Dereh tikad na-kel-buni-an sua san towal habat, nadolon abiltiŋel mai nəwalan hən nətrampet siGot. Ale alat lotokad nadəlomian len aKristo nəboŋ lotomat, dereh lile məhat a mō. ¹⁷ Beti gidat, dattomaŋ sal, dattotoh, vəha-sua ŋai aGot tisabul gidato vi məhat mai galito, vi lan nəmarigw, hən datbībōnōn mai Nasub len naməsav. ŋa datitah tabtab mai Nasub vi sutuai.† ¹⁸ Imagenan beti, len nasoruan enan, mitigol gamit gabag məteləjon tivoi am len nəlomito.

* 3:6: Uman 18.5 * 4:9: Jon 13.34 * 4:12: Len naut egai nasoruan ta Kris eləboi bikad namilen ideh am ke: Mitigol timagenan hən nəmauran samit bigol alat ləsəkad nadəlomian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike bipat len avan ideh am hən bekəkəta təban gamito. † 4:17: Hən naves 15-17, ris 1Kor 15.51-52

5

¹ Bathudud nadəlomian, sanor hən nəbītos natideh husur nəboŋ o namityal hən natgale-nan ləbēvisi. ² Husur mətələboi buni tia ke, nəboŋ siNasuḅ dereh tegəm hum nəvanuan vənvnənah togəm len mariug.* ³ Nəboŋ nəvanuan gail ləbīke, “Datukad natəmat, natit pisi ivoi, səkad natideh bəmadas gidato,” vəha-sua ŋai na-mədas-masuḅ-həni-an dereh tibar galito surman napəŋasan hən nəpasusan togəm hən napəhaḅut totian. Ale asike, asike lugam yav dani.* ⁴ Be bathudud nadəlomian, mətəstoh len nəmargobut, gol ke Nəboŋ siNasuḅ asike igol mətəsəhoḅut hum nəvanuan vənvnənah togəm len mariug. ⁵ Husur gamit pisi mətovi anatan nanŋial gail, anatan nalennəyal gail. Datsavi sinalenmariug, datsavi sinəmərgobut. ⁶ Imaienan, datelələgau, sadatipatmari surman alat lototətan hən Nəboŋ enan bēvisi. Be datehulahul, datetəgau gat gidat səbōdato. ⁷ Husur alat lotopatmari, lupatmari len mariug, mai alat lototərog, lotərog len mariug. ⁸ Avil gidato, datovi sinalennəyal, gol ke datetəgau gat gidat səbōdato. Datimaskətkəta gol nəlodato len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an, surman nasoltia tokol nametəlai len nəmabun hən bīpat gol nəviyeyes. Datimaskətkəta gol nənauan sidato len nə-vatvat-viri-an hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, surman nasoltia toriŋ nabəhad nametəlai hən bīpat gol nəkadun.* ⁹ Husur aGot sətəbtəbuh len gidato hən datbīpanis len nabīltilol paŋpaŋ san. Ao, itəbtəbuh len gidato hən datbīkad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato len aMasta sidato, aYesu Kristo. ¹⁰ AYesu imat mōs gidato hən datbītoḅ bōnḅon maii vi sutuai, naut kəmas datbīpatmari len nəmatan o datbīlele sal len nəmauran nəboŋ bētəlmam. ¹¹ Imaienan, mitigol mətələŋon tivoi am len nəlomit gabag, mitigol gamit gabag mitidaŋ am, hum mətətolgolə gagai.

Nakelean naməkot

¹² Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur alat lotoum todaŋ təban gamito, lotoil a mō hən gamito len nəvide siNasuḅ, lotokel nalələgauan hən gamito hən asike mətəbisa. Namtous gamit hən mətəpəutsan galit len nənauan samito. ¹³ Husur nauman salito, len na-ləmas-buni-an samito, mətəpəutsan galito len nənauan samito. Mititoh mədau, samtibal mai gamit gabag. ¹⁴ Namtonjir gamit ke mitikel nalələgauan mai nəvanuan petəmas gail hən ləbeum; alat ləsəkad na-il-ḅuri-an, mətəsusupah mai galit hən ləbidaŋ am; mətəvi tarhət silat ləsədaŋ; len nə-dəŋ-ḅuri-an mititoh mədau mai nəvanuan pisi. ¹⁵ Samtigol tisa təlmam hən avan ideh togol tosa hən gamito. Be akis hisi hən mətəbivoi hən gamit gabag mai nəvanuan gail pisi am.

¹⁶ Akis mətəpūl hən nakemkeman. ¹⁷ Mitisor tuḅ tabtab, nənəŋan təbuer. ¹⁸ Naut kəmas natideh tovīsi, sipa vi təban aGot həni, husur enan evi naləŋonian siGot mōs gamito bathut mətətovi seKristo, aYesu.

¹⁹ Samtiḅon gol aNunun aGot hum mətətokabut gol nəhab hən bīmat.* ²⁰ Samtemətəhun nakelean hən napisulan siGot hum ləsavi natideh. ²¹ Be mətəbunus kitev natit pisi ke imabe. Mətətəgau gat lotovoi. ²² Be bulatut dan natideh tosa.

²³ AGot, toviol hən natəmat mai gamito, tigol mətəgəm vi esan kavkav. AGot tigol nanunumito, nəlomito mai nibemito kavkav, linor len nəhon, nəsaan təbuer, van vəbar nəgəmaian siMasta sidato, aYesu Kristo. ²⁴ AGot tokis gamito, mətələboi mətəberin nəlomit lan ke dereh tigol natgalenan.

²⁵ Bathudud nadəlomian, sor tuḅ mōs ginamito. ²⁶ Len naveveuan, mətəsuḅ nətərhon nəbathudud nadəlomian pisi hən mətəbikel na-ke-ivoi-an sagw mai galito. ²⁷ Len nəhəsən Nasuḅ, nukəle hən gamito ke, mətəvuruŋ naləbulat napisulan egai van hən galit pisi len nəbathudud nadəlomian. ²⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

* 5:2: Mat 24.43; Luk 12.39; 2Pit 3.10 * 5:3: Jer 6.14, 8.11 * 5:8: Isa 59.17 * 5:19: Namilen ke samtigol ke aNunun aGot saləboi bəum am, be mitidaŋ hən bəum husur naləŋonian siGot.

2 Tessalonika

Nalobulat napolisulan na-və^{ha}-ru-an aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika ke leum tidan siYesu van vəbar natəlmaman san. Ikel nalələgauan mai galito ke salesəsəlonj hən ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpadan hən nasihau A.D. 52 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an ke aGot dereh tisaḅ məttonor hən nəsa toutaut hənī mōs gamito (1.3-12)

3) Mətedəlom tabtab hən naḅusanan sinamito. Samtinau masuṽ hən napolisulan ideh toke Nəboŋ siNasuḅ togəm tia, nəlomit satetuhatuh hənī (2.1-17)

4) Mitisor tuṽ ke tisoḅur am ledəlom napolisulan husur Nasuḅ aYesu. Mətoləboi mətḅeil gəgat len Nasuḅ. Dereh tihavhav gol gamito dan atenan tosa vəsa (3.1-5)

5) Namtukele hən gamit ke, mətəbulatut dan nəbathudud nadəlomian ideh tomətahun nauman (3.6-15)

6) Nə-maris-kotovi-an (3.16-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas mai aTimoti, namtutos nalobulat napolisulan egai.* Namtutosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika, gamit məttovi siGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo. ² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmāt tabtab!

Nasipaan

³ Bathudud nadəlomian, namtimassipa akis vi təban aGot mōs gamito. Inor hən namḅesipa vi təban husur nadəlomian samit evivi məhat masuṽ, mai na-ləmas-buni-an samit v̄isusua van hən gamit gabag, etibtibau am. ⁴ Imaienan namtusor pətpat gamit məhat van hən alat siYesu lolotolu hən aGot len naut tiltile gail. Namtukele mai galito ke mətoil gəgat mai mətudan len nadəlomian samito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas tabtab hən gamito, gol na-ləŋon-isa-vəsa-an len gamito.

Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an samito namtuke məteləŋon tivoi am len nəlomito

⁵⁻⁶ Be len natgalenan aGot dereh tigol nanoran san tiḅarḅar, husur dereh tigol gamit mitinor hən mətḅitoh len natohan pipihəbələn məttoleŋon tosa vəsa mōsi. Ale len nanoran san, dereh aGot tipansəm alat lotomədas bun gamito. ⁷ Ale gamit məttoleŋon tosa vəsa husur lotomədas bun gamito, aGot dereh tigol mitiŋavḅav mai ginamito, len nəboŋ Nasuḅ, aYesu ḅegəm len nəmav. Dereh tegəm mai aŋel san gail lotodan ⁸ mai nəḅab towunwun, hən bilav nəpanismen mai alat ləsaləboi aGot mai alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi husur aMasta sidato, aYesu tokele.* ⁹ Dereh lipanis hən na-mədas-buni-an topat vi situai. Nəpanismen enan dereh tēpəpəhun galit vi tut dan Nasuḅ mai nəyalalan hən nədaŋan san vi situai.* ¹⁰ Nasuḅ aYesu dereh tigol natenan nəboŋ ḅegəmai, hən nəvanuan san gail ləḅisal suh nəyalalan san mai alat lotorin̄ nəlolit lan tia ləḅimariḅan lan. Ale len nəboŋ enan gamit am mətəputsan nahəsən ei, husur mətodəlom nəsa namttokel koti husuri.

¹¹ Imaienan namtusor tuṽ tabtab mōs gamito ke aGot sidato dereh tisaḅ səhoti ke, mətunor hən nəmauran gai tokis gamit mōsi. Namtusor tuṽ ke len nədaŋan san, aGot dereh tigol naləŋonian samit p̄isi hən navoian, mai natit p̄isi məttole len nadəlomian samito, liṽan hən naṽite. ¹² Namtusor tuṽ māgenan hən nəvanuan p̄isi ləḅeputsan nahəsən aMasta sidato, aYesu, hən nəsa togole len nəmauran samito, mai hən aYesu ḅeputsan gamito. Natgalen dereh levisi len navoian, aGot sidato mai Nasuḅ aYesu Kristo, artoviol kəmas hənī.

* **1:1:** 1Tes 1.1. Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi nauluman sua n̄ai.
Isa 2.10, 19, 21

* **1:8:** Isa 66.15

* **1:9:**

2

Naulum̃an tom̃atahun nalo

¹ Bathudud nad̃elomian, namtuke namtisor husur nag̃eman siMasta sidato, aYesu Kristo, ñeboŋ aGot bigol dat̃ibiŋonb̃on h̃en dat̃bitoh mai aYesu.* Namtonjir gamit ke, ² samtedar̃ñabu h̃en na-kel-uri-an ideh toke Nasuḅ toel̃mam tia. Samtinau tuhatuh h̃eni, samtes̃ehoḅut len alat lotog̃eras ke na-kel-uri-an enan evi na-kel-ṽehoti-an tog̃em len aNunun aGot, o evi nasoruan ideh o nalob̃ulat napisulan lotoke namttotosi, samted̃elomi. ³ Avan ideh sat̃eg̃eras gamito len natideh. Husur Ñeboŋ siNasuḅ asike eg̃emai van ṽebar ñeboŋ ñevanuan bis̃obur bĩpair dan aGot, bal maii. Beti dereh aGot teṽehot Naulum̃an tom̃atahun nalo*, aGot bigol bĩmasig buni hum tosor utaut h̃eni sutuai tia. ⁴ Dereh atenan tipatpat gai m̃ehat, tivi enemi h̃en natideh ñevanuan gail lotolotu h̃eni o lotokisi h̃en aGot. Dereh teb̃etah len naim siGot, tikel uri ke gai s̃eḅon tovi Got.* ⁵ Ñeboŋ nototoh sal mai gamito nukel tabtab h̃en natgalenan mai gamit tia. M̃ets̃enau gati a?

⁶ Ale m̃et̃el̃eḅoi tia ke ikad natsua toil gol atenan gagai. Ale eil gole h̃en aGot beṽehoti len ñeboŋ aGot tolekis h̃eni. ⁷ Husur ñeḅar̃an toke nalo asike evi natideh, eum tia be esusuah. Be gai toil gole, dereh tigole van ṽebar ñeboŋ aGot bĩlav kuvi dan nauman h̃en na-il-gole-an. ⁸ Len ñeboŋ enan ŋai aGot dereh teṽehot Naulum̃an tom̃atahun nalo. Ale ñeboŋ Nasuḅ aYesu beg̃emai, dereh teṽuv bun ñemauran sitenan h̃en bĩmasig. Ale aYesu dereh tigol ñeḅar̃an sitenan teḅuer len nam̃enas h̃en nag̃emaian san.* ⁹ Naulum̃an tom̃atahun nalo dereh teg̃em len ñeḅar̃an siSetan. Ale dereh tigol namerikel nag̃eg̃erasan mai natit nag̃eg̃erasan gail am, ñevanuan gail l̃eḅip̃ar̃an lan, gol l̃eḅinau ke tovi ñeḅar̃an siGot.* ¹⁰ Ale dereh tigol natit gail pĩsi sanor tog̃eras alat lotoyar len naḅisal tovi lan ñemasigan. El̃eḅoi beg̃eras galito husur lom̃atahun nakitinan, l̃esal̃emas bun nakitinan enan toleḅoi bĩlav kuv galit dan ñemasigan. ¹¹ Husur lotolekis h̃en naḅisal enan, aGot dereh tes̃evat ñe-nau-suluḅi-an toḅar van h̃en galito, h̃en l̃eḅeḅolom nag̃erasian galen pĩsi. ¹² Imaienan, dereh aGot teriŋi h̃en l̃eḅip̃anisi husur l̃esad̃elom nakitinan be loh̃ehaḅur h̃en ñesaan lotogole.

Il g̃ogat!

¹³ Bathudud nad̃elomian, Nasuḅ tolẽmas bun gamit pĩsi, ivoi h̃en namt̃bike sipa vi t̃eḅan aGot m̃os gamit akis. Husur len natuḅatan aGot ilekis h̃en gamito† h̃en bĩlav kuv gamit dan ñep̃anisman. Len nauman seNunun togol m̃ettovi esan s̃eḅon, mai len nad̃elomian h̃en nakitinan m̃ettokade, aGot ilav kuv gamit dan ñep̃anisman enan. ¹⁴ Ñeboŋ namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, aGot ekis gamit h̃en bĩlav kuv gamito, h̃en m̃et̃ikad nahudhut ñealyalan siMasta sidato, aYesu Kristo. ¹⁵ Imaienan bathudud nad̃elomian, m̃et̃eil g̃ogat, tag̃au gat naḅusanan namttokel mai gamito mai namttotosi van h̃en gamito.

¹⁶ AMasta sidato, aYesu Kristo mai aGot aT̃emadato arol̃emas bun gidato ale len navoian artoviol k̃emas h̃eni, arugol datol̃eŋon ivoi am len ñelodato vi sutuai mai aroviol h̃en ñevatvat-viri-an tovoi mai gidato. ¹⁷ G̃elaru arigol m̃et̃el̃eŋon tivoi am len ñelomito, arigol mitidan am m̃os natit pĩsi tovoi m̃et̃bigole mai m̃et̃bike.

3

Sor tuḅ m̃os ginamito

¹ Bathudud nad̃elomian, len ñe-maris-kotovi-an nikel natsual am: mitisor tuḅ m̃os ginamito. Sor tuḅ ke nasoruan siNasuḅ tiper̃an naut pĩsi tutut, ñevanuan gail l̃isal suhi len naut pĩsi bevi lan sum̃an m̃ettogole ñeboŋ tobar gamito. ² Sor tuḅ am ke aGot tilav kuv ginamit dan naṽelan alat l̃esanor mai alat lotosa ṽesa, husur savi ñevanuan gail pĩsi lotokad nad̃elomian.

³ Be Nasuḅ, gamit m̃et̃el̃eḅoi m̃et̃beriñ gat ñelomit lan, gai dereh tigol mitidan am mai tek̃ek̃eta gol gamito dan atenan tosa ṽesa tovi t̃emat.* ⁴ Len Nasuḅ namt̃el̃eḅoi buni ke gagai m̃et̃ugol ñesa namttokele toḅar mai gamito, mai dereh mitigol timaienan tabtab. ⁵ Nasuḅ tiwol tabtab h̃en ñelomito, len naḅisal h̃en na-l̃emas-buni-an siGot, mai ñe-d̃ar̃-buri-an h̃en na-toh-m̃eḅau-an seKristo.

Samtivekan

* 2:1: 1Tes 4.15-17 * 2:3: Natosian galevis ta sutuai luke Naulum̃an h̃en ñesaan. * 2:4: Dan 11.36; Eze 28.2

* 2:8: Isa 11.4 * 2:9: Mat 24.24 † 2:13: Natosian galevis ta sutuai luke husur aGot ilekis h̃en gamito hum m̃ettovi naḅit namet̃okav san gail. * 3:3: Isa 49.7; Mat 6.13; Jon 17.15

⁶ Bathudud nadəlomian, namtukel idan̄ mai gamit ke, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, mətebulatut dan nəvanuan nadəlomian ideh tovekan, saum husur naʔusanan namt-tolavi mai galito.* ⁷ Bathut gamit mətələboii ke mitimasgol tətəv̄ hən ginamito: ginamit namtutuh mai gamito be namtsavekan boŋ ideh. ⁸ Namtoʔur nəhanian ʔisi namttohani, namtsaus gamit ideh hən naviolan hən nəhanian. Ao namtoom idan̄ len nalennəyal mai nalenmariug hən asike namtbihan nəvat samit ideh.* ⁹ Namtukad nədan̄ hən na-il-a-m̄o-an hən namtbəus gamit hən mətbəvəŋan ginamito, be namtsagole husur namtuke namttogol nəvide sua tonor hən mətb̄igol tətəv̄ həni. ¹⁰ Nəboŋ namttotoh mai gamito, namtokəmaiegai mai gamit ke, “Avan ideh asike bəum, satihan.”*

¹¹ Namtokəmaienan husur namtosəsələn̄ həni ke gamit galevis luvekan. Ləsaum be losul hən nahunusulito taʔtaʔor. ¹² Namtukele idan̄ mai galito ke, len nahəsan Nasuʔ, aYesu Kristo, limastoh mədau, um m̄os nəhanian halit gabag.

¹³ Be gamit, bathudud nadəlomian, navoian məttogole, mitigol tabtab həni naut kəmas nəlomit bisa husuri. ¹⁴ Avan ideh asike b̄igol nəsa namttokele len naləbulat napisulan egai, mətekəta ləboii. Ale mətebulatut dani hən nahurun bisa. ¹⁵ Samtinau hum tovi enemi, be kel nalələgauan maii hum tovi wawa samit len nadəlomian.

Nə-maris-kotovi-an

¹⁶ Nasuʔ hən natəmat teviol tabtab hən natəmat mai gamito len naʔisal ʔisi. Nasuʔ titoh mai gamit ʔisi. ¹⁷ Ginau, aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai len navəlagw səbogw, hum nototosi len naləbulat napisulan ʔisi hən mətbələboii ke tovi ginau nototos naləbulat. ¹⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo māu, teviol kəmas hən navoian mai gamit ʔisi.

* **3:6:** Natosian galevis ta sutuai luke gamito.

* **3:8:** Efe 4.28; 1Tes 2.9

* **3:10:** 1Tes 3.4, 4.11

1 Timoti

Nalobulat napisulan na-və^{ha-sual-an} aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Nalobulat napisulan egai ikel mai aTimoti napisal hən behusuri hən bigol nauman totibau san.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən nəmantuhmar sua tovi tarhət san len nauman, nahəsən aTimoti.

APol itos nalobulat napisulan egai ηais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadəη hən nasihau tovi A.D. 65 nəboη totoh len naut a Masetonia.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti (1.1-2)

2) Napusanan husur alat siYesu mai alat lotoil a mō silat siYesu (1.3-3.13)

3) Nəmauran seTimoti timasvusan nanoran (3.14-4.5)

4) Nəvanuan gail limasləboi ləberis naṽide seTimoti hən ləbigol husuri (4.6-6.21)

Na-ke-ivoi-an van hən aTimoti

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi ahai pispisul sua siYesu Kristo bathut nakealan siGot, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, mai aYesu Kristo tovi nə-vatvat-viri-an sidato. ² Nutos napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, gotovi anatugw kitin len nadəlomian. * AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanis gaiug, mai gai tigol nəlomē tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi ləgəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

Nauman seTimoti len naut a Efesus

³ Hum notokele mai gaiug, notonjir gaiug nəboη notovi Masetonia ke, gitoh tin a Efesus* hən gəbikai tas galito, (alatanen dartoləboi galito), hən ke salevusan napusanan gəgəras am. ⁴ Kel pūli van hən galit ke salinau masuṽ hən nəbol sakitin, salihol kəmas husur nəbathuyah seju gail husur nəbathuyah galenan ləsavi natideh. Natgalenan lugol ke lunau sobuer hən ηai be ləsgol nənauan sivan ideh hən behusur nauman siGot tovi len nadəlomian. ⁵ Nokəmaianan hən datbepusan mōs na-ləmas-buni-an togəm len nəlon toveveu mai tomasil buni, mai nadəlomian, nagərasian tobuēr. ⁶ Galevis luyar, lusab dan napisal enan, lupair van hən naholan kəmas. ⁷ Luke ləbegəm vi hai pusan hən nalo siMoses, ris lototətan hən nəsa lotokele mai lotətan hən nəsa lotosor taltal ke tokitin.

⁸ Be datoləboi ke nalo ivoi, avan ideh behusur binor hən naləjonian siGot. ⁹ Datoləboi am ke nalo savi hən alat lotonor, avil ipat mōs alat lotomətahuni mai alat ləsahusuri. Ipat mōs alat ləsaləboi a Got mai alat lotosa. Ipat mōs alat ləsalotlotu hən aGot mai alat ləsəkad nadəlomian. Ipat mōs alat lotogol atəmalit o analit lotomat mai alat lotogol avan ideh am lotomat. ¹⁰ Ipat mōs alat lotogol naitian tosa, naulurŋan togol naitian mai naulurŋan, napəhaṽut togol naitian mai napəhaṽut, alat lotovənəh nəvanuan hən bepūr hən surŋan naslev, nəvanuan naliblibonη gail, alat lotolibonη len nakotan mai avan ideh am, nəmauran san sahusur napusanan tokitin. ¹¹ Ale, napusanan tokitin inor hən na-kel-uri-an tovoi hən aGot namənas toyalyal sidato, gai tokel mai ginou tia ke numaskel uri.

Navoian siNasuṽ topat len aPol

¹² Nəsiṽa vi təban aYesu Kristo, aMasta sidato, tolav nədaŋan mai ginou, husur len nənauan san nudaη lan, ale gai eriη ginou len nauman san. ¹³ Naut kəmas a mō nukel ke aYesu savi a Kristo aGot totabtabuh lan, mai nomədas tabtab hən alat lotohusur aYesu, mai novi nəvanuan napəsəvaran; * aGot, nəlon itanjis ginou husur notətan hən nəsa notogole mai nəsəkad nadəlomian. ¹⁴ Len na-voi-masuṽ-an san, aMasta sidato erubət nəsaan sagw dan ginou, ale eviol masuṽ hən nadəlomian mai na-ləmas-buni-an topat len aKristo aYesu, mai ginou. ¹⁵ Nasoran egai evi nakitinan ale inor hən nəvanuan piṽi ləbedəlom buni, ke; aKristo aYesu egəm vi lan navile a pan hən bilav kuv alat lotosa dan nəsaan salito, be ginou nusa vəsa səhor galit piṽi. ¹⁶ Avil naut kəmas nusa maienan, aGot sagol nəpanismen tonor hən ginou, be nəlon itanjis ginou. Imaianan hən ke, len ginou notosa səhor galit piṽi, na-toh-mədau-an

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Efesus: 2Kor 1.8; Masetonia: 2Kor 1.16 * 1:13: Uman 8.3, 9.4-5

tobəlav siYesu Kristo biþarþar. Igole hən ke alat ləbikad nadəlomian lan, ləbikad nəmauran vi sutuai, dereh leləboi ləberis nəyalyalan san len nəsa togole len ginau. ¹⁷ Imaienən, nəvanuan pisi limasputsan nahəsan aGot mai kel ur natit pisi toyalyal, gai togole. Evi Nakin vi sutuai, itoh vi sutuai, nəvanuan pisi lodədas ləberisi mai gai səbon ɲai evi aGot! Ganan.

¹⁸ Timoti, anatugw, nulav nakelean egai today mai gaiug, tonor hən na-pəhav-utaut-an gail husur gaiug a mo, hən gəbələɲon biivoi am len nəloŋ hən gəbiɲal len nəbalan tovoi. ¹⁹ Hən gəbimaienən, gimastəgau gat nadəlomian, nəloŋ timasmasil. Hum gotoləboii, galevis lomətahun natgalenan, ɲa nadəlomian salit ibat, imaburbur. ²⁰ Galit eru arovi aHimeneus mai aAleksada, notolav gəlaru len nəvəlan aSetan hən arbələboii ke saarisor tas aGot am.†

2

Nalotuan timabe?

¹ Nusor mai gaiug, noləɲon masuŋ ke gigol naɲirian, na-sor-tuŋ-an, gisor mai aGot moŋ nəvanuan tile gail, ale gigol nasipaan moŋ nəvanuan pisi. ² Gigol timaienən moŋ nakin gail mai alat lotoil a mo, hən datbitoh mədau len natəmat, mai len nəboruan siGot, mai len nənauan tovoi, nənauan tonor. ³ Na-sor-tuŋ-an tomaiənən ivoi, igol aGot ehəhavur, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. ⁴ Bathut eləɲon ke nəvanuan pisi limakuv dan nəsaan salito* mai legəm hən naləboian hən nakitinan. ⁵ Husur ikad aGot tosua ɲai, mai ikad gai tosua ɲai, toləboi bəsəhar nəvanuan gail van hən aGot, naulumən, aKristo aYesu. ⁶ Gai eviol hən gai gabag hən bisar gel nəkabut hən nəsaan tobanis gat nəvanuan pisi.* Nəboŋ toɲol natenan evəhot naləɲonian siGot len nəboŋ tonor həni. ⁷ Imagenən aGot itabtabuh len ginau hən nəbегəm vi vanuan kaikai mai ahai pispisul sua, (nukel nakitinan; nəsalibon), itabtabuh len ginau hən nəbегəm vi ahai pusan silat ləsavu Ju, hən nəbepusan hən nadəlomian mai nakitinan.*

⁸ ɲa noləɲon ke alalumən len naut pisi limasnor masuŋ, hən ləbələboi ləbisar hən nəvələlit gail vi məhat len na-sor-tuŋ-an, nəlol paɲpaɲ mai na-sor-bəlbal-an təbuer.*

⁹ Be alatpəhavut limabe? Noləɲon ke alatpəhavut lesun nahurabat tonor, tovoi len nəhon nəvanuan pisi, tosusuan nibelit, sagol alalumən hən ləbələɲon galito. Salevir navurulit o rin ɲagol o nanesnes o sun nahurabat nəvat han totibau.* ¹⁰ Avil ivoi hən ləbəvəhas galit hən nagolean gail lotovoi, lotonor hən latpəhavut lotokel ke lotokad nəboruan siGot. ¹¹ Apəhavut ideh timassəsəloŋ husur nasoruan siGot hən bələboii, toh mədau, rin galit len nəvəlan alat lotopusuan. ¹² Nəsədam hən napəhavut ideh hən bəpusan. Satel a mo hən naulumən ideh, mai aulumən satitoh len nəvəlan, be apəhavut timasmədau. ¹³ Husur aGot igol aAtam, beti alv. ¹⁴ Mai savu aAtam todəlom nalibonən; avil napəhavut, bathut edəlom nalibonən, gai egəm vi vanuan nəsaan sua.* ¹⁵ Avil alatpəhavut, ləbitoh len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an mai ləbehusur masuŋ hən naɲisal siGot len nəvide tovoi len nəhon nəvanuan gail, dereh limakuv dan nəsaan salito len nəpasusan salito.

3

Alat lotoil a mo mai natikon gail

¹ Egai bogai nakelean nakitinan sua: “Avan ideh bələɲon bəgəm vi vanuan na-il-a-mo-an sua hən alat siYesu, eləɲon nauman sua tovoi.” ² Nəvanuan na-il-a-mo-an imaiegai tia ke: ikad nəboruan tonor ɲai len nəhon nəvanuan gail, etəgau na-nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ɲai, sagol təməhav hən natideh, etəgau gat nəlon gabag, ikad nənauan tovoi. Ehəhavur hən nametbos gail ləbəbis lohoim san ale kətkəta təban galito. Ikad namitisau hən naɲusanan. ³ Satərog, sagol nasənanan be ikad nəvide tomədmədau, savitvituh mai saləɲon masuŋ hən nəvat. ⁴ Iwəl hən nəbathudud san ivoi, hən anatun gail ləbəsəsəloŋ husuri, gol nəsa tokele len nahəhavuran. ⁵ (Avan ideh asike bələboi biwəl hən nəbathudud san, gai tekətkəta təban alat siGot məbe?) ⁶ Savu avan sua tomadhəpair van hən aGot. Bimagenən, hum ma biapatpat gai məhat ale aGot tipansem gai hum natəmat. ⁷ Len nənauan silat ləsəkad nadəlomian, ikad nəboruan tovoi hən asike nahurun bisa len nəholito mai asike bitəh len nəhai tata setəmat.*

⁸ Natikon gail am lumaiegai tia ke: lunor len nənauan sinəvanuan gail, ləsasumən nahit togəgel hən gai, ləsatərog, ləsaləɲon masuŋ hən natit lotogəgəras hən ləbikade. ⁹ Len nəlolit

† 1:20: 1Kor 5.5; Himeneus: 2Tim 2.17; Aleksada: 2Tim 4.14 * 2:4: Eze 18.23 * 2:6: Mat 20.28 * 2:7: 2Tim 1.11 * 2:8: Exo 9.29; 1Ki 8.22 * 2:9: 1Pit 3.3 * 2:14: Hən naves 13-14, ris Gen 2.7, 21-22, 3.1-6 * 3:7: Hən naves 2-7, ris Tit 1.6-9

toþarþar lotægau gat nakitinan hæn nadæloimian aGot tovøhoti. ¹⁰ Hæn gæþitabtabuh len avan ideh hum natikon, gimasbunus læboi galit bai, beti avan ideh asike þisaþ natideh tosa len galito, riŋ galito hæn læþekætkæta tæban nævanuan gail hum natikon gail.

¹¹ Imagenan, næbareab salit lumaiegai tia ke: lukad næboruan tovoi len næhon nævanuan gail, læsasor mædas næboruan sivan ideh, læsagol tæmæhav hæn natideh, lutah mai aGot len natit þisi lotogolge.

¹² Hum notokele husur natikon gail, lumaiegai tia ke: lotægau gat nælahan lotokade mai asoalit tosua ŋai, luwol hæn anatulit gail ivoi mai alat lototoh len naim salito.* ¹³ Husur alat lotokætkæta tæban nævanuan gail tovoi, hum natikon gail, dereh legæm vi vanuan tonor masuŋ len nænauan sinævanuan gail, ale leil gægat tidan len nadæloimian len aKristo aYesu.

Nakitinan hæn nadæloimian sidato

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh negæm hæn gaiug. Be nutos nakelean galegai van hæn gaiug hæn ke, ¹⁵ næþedædas næþegæm tutut, gaiug gelæboi naŋvide, nævanuan gail limaskade len næbathudud siGot. Næbathudud enan evi alat siYesu, siGot tovi nækadun næmauran, lotovi narivbet mai næpaudesen hæn nakitinan. ¹⁶ Sækad næ-lon-uri-an. Datuþan len næbathukitinan dattokad nadæloimian lan. AGot evøhoti maiegai ke:

Gai evisi tia, ikad niben nævanuan,

aNunun eŋusan sæhoti ke inor,*

anæl gail loriŋ,

nævanuan nadæloimian lukel uri mai naluŋoh gail len naut totiltile,*

len navile a pan kavkav nævanuan gail lukad nadæloimian lan,

ale aGot ilavi vi mæhat vi lan namænas.

4

Nalælaguan husur ahai þusan gægæras gail

¹ ANunun aGot ikele imasil ke len næboŋ gail læþegæmai nævanuan galevis dereh lerin gabulan nadæloimian len aKristo balai, ale lerin nælolit len nanunun gægæras gail mai næþusanan setæmat gail. ² Næþusanan tomagenan egæm len nævanuan nagægærasan gail lotolilibboŋ, nælolit etætæn hæn næsa tovoi o næsa tosa sumæn natlæi toþud togol nælolit totabtabu. ³ Dereh likai tas nælahan ale likai tas næhanan hæn næhanian galevis: næhanian aGot togole mōs næhanan hæn nasipaan mōs alat lotokad nadæloimian mai lotolæboi nakitinan læþihani. ⁴ Bathut natit þisi aGot togole ivoi, ale datþilavi len nasipaan, sadatemætahun natideh.* ⁵ Husur nasoruan siGot mai na-sor-tuŋ-an igole iveveu, igole ivoi.

⁶ Timoti, gæþekæmaienan mai næbathudud nadæloimian, dereh gevi nævanuan nauman tovoi siYesu Kristo, aGot tohis gaiug len nasoruan hæn nadæloimian mai hæn næþusanan tovoi gotohushusuri tia. ⁷ Wake gemætahun næbol gail ta sutuai læsakitin mai næbol taŋtaŋor gail ale geutaut hæn gaiug gabag akis hæn gæþikad næboruan siGot tabtab. ⁸ Husur na-utaut-hæni-an hæn niben ivoi kækereh, avil nækadean hæn næboruan siGot ivoi mōs natit þisi. Ivoi hæn na-ŋi-tarhæte-an hæn næmauran ta damæŋai mai hæn næmauran vi sutuai. ⁹ Nasoran enan ekitin, golæboi gæþerin næloŋ lan, ale inor hæn gæþedæloimi bathut nasoruan ekitin. ¹⁰ Natenan mæu datohisi, datoum todan mōsi, bathut datorin næ-vatvat-viri-an sidato len aGot tovi nækadun næmauran, tolæboi þilav kuv nævanuan þisi dan næsaan salito. Be nævanuan nadæloimian gail? Nukele mai gaiug, Timoti, ilav kuv galit dan næsaan salit tia.

¹¹ Gikele tidan mai geþusan hæn natgaleinan. ¹² Avan ideh satinau ke gaiug gotovi ut kæmas husur gotovi næmantuhmar, be gigol naŋvide tovoi hæn alat lotokad nadæloimian læþerisi, læþigol tætoŋ hæni, gigol naŋvide tomaiinan len nasoran, nagolean, na-læmas-buni-an, nadæloimian mai naveveuan sam. ¹³ Geŋururŋ akis hæn natosian siGot len næhon nævanuan nadæloimian gail, kel namilen mai þusan hæni vir nagæmaian sagw.* ¹⁴ Sagerin naviolan gotokade tipat kæmas, naviolan aGot toviol hæni len na-pæhav-utaut-hæni-an, næboŋ alat lotokætkæta tæban alat siYesu lotorin navælalit len gaiug. ¹⁵ Næloŋ tidan akis len nagolgealan hæn natgalegai, hæn nævanuan þisi læþeris læboii ke nauman sam ivoi am tabtab. ¹⁶ Gelælagau hæn gaiug, kætkæta gol næþusanan sam hæn þinor, his tabtab hæni. Gæþigole, dereh aGot tilav kuv gaiug mai alat lotosæslorŋ hæn gaiug dan næsaan samito.

5

Næbatunau pæhavut gail, aelta gail, naslev gail

* **3:12:** 1Tim 3.2   * **3:16:** Rom 1.4; Jon 1.14   * **3:16:** Kol 1.23   * **4:4:** Gen 1.31; Mat 15.11; Mak 7.19; Rom 14.6, 14-18   * **4:13:** Luk 4.16-21

¹ Timoti, sagesivoh len ahaʋut ideh, nedaʋan han tosəhor ehanʋ, be nəboŋ gəbīgole bīnor, gisor malurūmū maii surʋan tovi atəmaʋ.* Sor mai alalurʋan, nedaʋan halit səbar ehanʋ, surʋan lotovi aʋaʋan gail. ² Sor mai abareab gail surʋan lotovi ananʋ gail, ale len naveveuan, sor mai alatpəhaʋut, nedaʋan halit səbar ehanʋ, surʋan lotovi aʋavinemʋ gail. ³ Gevi tarhət sinəbatunau pəhaʋut lotomīdol lotovi batunau kitin, ləsəkad nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. ⁴ Be nəbatunau ideh bīkad anatan gail o aməhaibən gail, galit n̄au leləboi ke limaskətkəta təban nəbathudud salito hən ləbisar gel nəkabut sinana mai tata salito artohis galito. Ləbēhusur naʋide tomaienən, aGot ehəhaʋur hən. ⁵ Nəbatunau kitin tomīdol, nəbathudud san toʋuer, gai erin nəlon len aGot, ale igol tabtab hən nanjirian van hən aGot mai na-sor-tuʋ-an m̄os na-vi-tarhəte-an len nalennəyal mai nalenmariug. ⁶ Be nəbatunau ideh tohusur nəmauran hən naləŋonian san səbən ŋai, alitenan imat, naut kəmas ke tomaur sal. ⁷ Gikel nakelean galen lotodanʋ mai alat siYesu hən ləbīkad nəboruan tonor ŋai, hən avan ideh asike bīke lotosa. ⁸ Be avan ideh asike bēkətkəta təban aməhean gail, asike bēkətkəta təban nəbathudud san, bīmagenan, gai emətahun nadələmian len aKristo, ipair dan nadələmian enan, ale isa səhor alat ləsəkad nadələmian.

⁹ Nəboŋ gəbītos gat nəbatunau kitin gail, gitos gat nəbatunau pəhaʋut ideh, nedaʋan han tosəhor 60. Hən gəbītos gati, imagegai tia ke: etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai, ¹⁰ nəmauran san ikad naʋide mai nagolean tovoi. Nəvanuan gail loləboi ləbīkel ur naʋide tovoi san: hum tohis anatan gail tovoi; tohəhaʋur hən bēkətkəta təban nametbəs gail lohoim san; tokətkəta təban alat siYesu hum gai tovi naut kəmas; tovi tarhət silat lotoləŋon tosa, len natit p̄isi todanʋ len nagolean tovoi totitile. Tos gat nəbatunau tomaienən hən alat siYesu ləbēvi tarhət san.

¹¹ Avil sagitos gat nəbatunau ideh, nedaʋan han səbar 60 sal. Husur nəlon tosəhsəhob hən naururʋan igol ke eləŋon bītōh maii, naut kəmas aKristo, ike tilah. ¹² Imaienən, dereh aGot tisab alitenan ke tosa bathut ke torin gabulan na-kel-gati-an nametəkav gai tokele a m̄o. ¹³ Sual am, dereh alitenan tegəm pətəmas, tiyar husur naim gail, ale savi pətəmas ŋai, be tēpəpat soruan, tesulsul len nəsa savi esan, ale dereh tisoror husur nəsa sanor hən bīsor husuri. ¹⁴ Imaienən, nuke nəbatunau galenan lilah, lipasus, liwol hən nəbathudud salito, gol ke aenemi edədas ləbīsor mədəs nahəsadato. ¹⁵ Husur alitenan galevis lupal sob tia hən ləbēhusur aSetan. ¹⁶ Napəhaʋut nadələmian ideh bīkad nəbatunau gail len nəbathudud san, tevi tarhət salito. Sanor hən alat siYesu ləbēkətkəta təban galito. Bimaienən, alat siYesu loləboi ləbēvi tarhət sinəbatunau tin gail lotopar vi-tarhəte-an.

¹⁷ Aelta ideh toil a m̄o hən alat siYesu, bēil a m̄o bīvoi, inor ke loputsani len nənauan salito, loʋuri inor. Timaienən hən aelta toʋusan mai tokel ur nasoruan siGot. ¹⁸ Bathut natosian siGot ike, “Sagepis gat nabuŋon nabuluk topal kuv namisurhuwit dan nəhəvhəte husur nahudhuwit tohani evi napurpuran hən nauman san.” Natosian siGot ikele am ke, “Inor ke nəvanuan nauman tikad napurpuran tonor hən nauman san.”* ¹⁹ Sagedələm avan ideh səbən tosor tas aelta hum tosa, timaskad nəvanuan teru o titor lotoris nəsaan enan gol loləboi ləbīkel koti.* ²⁰ Be səhar alat lotoil a m̄o lotogolgol nəsaan sal leil len nəhon alat siYesu p̄isi, gikel nalələgauan mai galito hən alat siYesu am ləbemətahw.

²¹ Timoti, nukel mai gaiug, len nəhon aGot, aYesu Kristo mai aŋel aGot tolekis hən galito ke, gigol natgalegai notokel buni ale gol tepitpitoʋ hən nəvanuan p̄isi, sagivoi hən tesua səhor togon. ²² Sagisohotut hən gəberinʋ navələmʋ len avan ideh hən bēil a m̄o. Husur bīteh, ehum gotobon maii len nəsaan san. Təgau gat nəmauran naveveuan sanʋ.

²³ Sagemun nəwai ŋai, be mun kəkereh hən nəwain m̄os nabəhaʋurʋan tosa sil naməsahan gotokadkade.

²⁴ Nəvanuan galevis lugol nəsaan gail, gol ke nəvanuan p̄isi lotoləboi gail, loləboi am ke dereh lipanis. Be ikad galevis am, nəsaan salit lotosusuah, dereh tevisi a tahw balai. ²⁵ Len naʋide tomaienən, nəvanuan p̄isi loləboi nagolean gail lotovoi, be asike ləbələboi gail, naut kəmas, navoian galenan lodədəs ləbəsusuah.

6

¹ Naslev gail lotokad nadələmian lukad nəmauran todanʋ, be limasnau amasta salit gabag hum lotonor hən ləbēputsan galit len nənauan salito. Naslev gail limaienən hən avan ideh asike bēmədas nahəsən aGot mai napusanan san. ² Naslev bīkad amasta tokad nadələmian, sateŋit nəhon van hən husur evi wawa len nadələmian san. Teum tivoi am m̄osi, husur nauman san evi tarhət sinəvanuan nadələmian, gai toləmas buni.

* 5:1: Lev 19.32 * 5:18: Deu 25.4; Mat 10.10; Luk 10.7; 1Kor 9.9 * 5:19: Deu 19.15

Naləḡonian hən nəvat

Pusan husur natgalegai, sor malumlum hən nəvanuan ləbēhusur gail. ³ Avān ideh tokel ur nəpusanan totile, sədam hən nasoruan tonor siMasta sidato aYesu Kristo, sədam hən nəpusanan tonor hən nəboruan siGot, ⁴ gai ipatpat gai məhat masuṽ, saləboi natideh. Nəvanuan tomaiēnan imalkəkāt hən bisor levlev, hən bəvitvituh husur nasoruan gail. Natgalenan lugol nə-ṭabulol-bulosi-an, nəpəpəhwan, nasoran tomədās nəhes gail, nənauan tosab, tosa, ⁵ mai na-sor-ḡalḡal-an. Nəvanuan gail lotomaiēnan, nənauan salit itaṽtaṽor vavinvinu, nakitinan ebuer lan. Lunau ke loləboi ləbēhusur nəboruan siGot hən ləḡikad nəvat tosoḡur.

⁶ Avil datbēhəhəṽur hən nəsa datbikade, datbikad nəboruan siGot, namilen ke datopul hən natit tovoi. ⁷ Husur nəboḡ lotopas gidato, datsəlav natideh gəmai. Ale nəboḡ datbimat, dereh datedədās datbilav natideh van. ⁸ Be datbikad nahurabat mai nəḡanian ḡai, datehəhəṽur hən nəmauran sidato. ⁹ Avil avān toke bīkad natite, natəmat igol ke naləḡonian hən nəsaan gail esəhor gai, ekəkos lan, ike ṭigol natit tisoḡur tomelmel togol nasənahān. Naləḡonian gail lolivi vi pan vəmasig hum tomadunḡun len tas. ¹⁰ Husur na-ləḡon-buni-an hən nəvat evi nəkadhut nəsaan. Galevis lotoləḡon masuṽ hən nəvat, lupal sob dan nadələmian gol ke nalolosaan salito togol nəmanuḡ toṭṭṭas masuṽ len nəlolit gabag.

Nakelean van hən aTimoti

¹¹ Be gaiug gotovi siGot, gam dan natgalenan, ale gam kitev nanoran, nəboruan siGot, nadələmian len aGot, na-ləmas-buni-an, nə-dāḡ-buri-an toḡəlav, mai na-gol-mədau-həni-an vi təban nəvanuan gail. ¹² Dāḡ ḡur nəbalan tovoi mōs nəsa dattokad nadələmian lan. Təgau gat nəmauran vi sutuai aGot tokis gaiug hən gəbikade nəboḡ gotokel kot nadələmian samṭ len aYesu Kristo len nəḡon nəvanuan lotosoḡur. ¹³ Nukele hən gaiug len nəḡon aGot tolav nəmauran mai natit piṣi, len nəḡon aYesu Kristo tokel kot na-kel-koti-an tovoi len nəḡon aPontius Pilate, * nukele hən gaiug ke, ¹⁴ gigol kavkav hən nəsa aGot toləḡoni, nəsaan təbuer. Gole vir aMasta sidato, aYesu Kristo bəvisi. ¹⁵ Dereh tevisi balai len nəboḡ aGot tolekis həni. AGot, gai səḡon iyalyal, tonor hən nəvanuan gail lotosal suhi, naKīḡ hən nakīḡ gail, Nasuḡ tovi masta hən natit piṣi.* ¹⁶ Gai səḡon edədās bimat, itoh len namial nəvanuan gail lotodədās ləḡegəm pəpadāḡ həni, səkad avān ideh toṭṭṭisi, səkad avān ideh toləboi bəṭṭṭisi boḡ ideh.* Nahəsān tiyalyal! Nədanḡan tipat lan vi sutuai sutuai! Ganan.

¹⁷ Timoti, kel pūli hən alat lotopul hən natite len nəboḡ ta daməḡai ke salipatpat galit məhat len nəlolito, saleriḡ nəlolit len natit gail topat daməḡ be bimasig pelān, avil leriḡ nəlolit len aGot tolav masuṽ hən natit piṣi hən datbēhəhəṽur.* ¹⁸ Kel mai galit māu ke ligol navoian, lepul hən nagoleān tovoi, ləhəhəṽur hən ləḡeviol, len nəsa lotopul həni ləhəhəṽur hən ləḡevi tarhət sinəvanuan gail. ¹⁹ Len nəvide tomaiēnan, leum mōs nəpaudesen hən nakonviolan aGot tokade mōs galit balai, ale letəḡau kot nəmauran tokitin.*

²⁰ Timoti, kəkəta kəkol hən nəsa aGot toṭṭṭi len navələm. Pair dan nasoruan to-ṭaṽtaṽor, na-sor-kəmas-an, na-sor-levlev-an silat lotosor tas gaiug len nəsa lotokis suluvi hən naləboian. ²¹ Galit galevis lotonau ke lotokad naləboian enān lusab dan nadələmian.

Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

* 6:13: Jon 18.36-37

* 6:15: Deu 10.17; Psa 136.3

* 6:16: Exo 33.20; Psa 104.2

* 6:17: Luk 12.20

* 6:19:

2 Timoti

Nalobulat napolisulan na-v^{ha}-ru-an aPol totoni van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

APol inau ke asike idareh timat ale len nalobulat napolisulan egai ikel mai aTimoti ke timaskel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas alat lotosor tasi.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napolisulan egai van hən aTimoti, nauruŋan sua tovi tarhət san, aPol toləmas buni.

APol itos nalobulat napolisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadan hən nasihau tovi A.D. 67 nəbən totoh len naim bəbanis tətəs.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti, isor tuv mōsi (1.1-2)

2) APol ikel mai aTimoti ke teil gəgat len nauman aGot tolav maii (1.3-18)

3) Susumar len aYesu Kristo nəbən nəmauran todaŋ (2.1-26)

4) APol isor vəsvəsai husur navide sinəvanuan gail len nəbən naməkot (3.1-9)

5) Təgau gat naŋusanan hən na-kel-uri-an tovoi (3.10-4.8)

6) Nasudəlaŋian siPol mai nakelean naməkot san (4.9-22)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol bogai. AGot itabtabuh len ginau hən nəbevi ahai pispisul sua seKristo, aYesu. Gai esəvat ginau hən nəbikel ur na-kel-gati-an san ke len aYesu Kristo beviol hən nəmauran mai nəvanuan gail. ² Nutos nalobulat napolisulan egai van hən gaiug, aTimoti, anatugw len nadəlomian, notoləmas bun gaiug.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanis gaiug, mai gai tigol nələn tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

APol ike aTimoti teil gəgat

³ Timoti, len nəlogw tomasil, nulotu hən aGot hum atəmagw gail ta sutuai lotogole, ale nosipa vi təban aGot hən gaiug.* Len na-sor-tuv-an sagw len nalənnəyal mai nalənmariug nunau gat gaiug tabtab, nusor tuv mōs gaiug. ⁴ Nunau gat nətanjan sam nəbən notorin gaiug, ale noləŋon masuv hən nəberis gaiug tətəs hən nəbeput hən nakemkeman. ⁵ Nunau gat nadəlomian tokitin gotokade, topat a mō len aLois, atabəm pəhavut, mai aEunis, anam, ale noləboi səhoti ke tovi nadəlomian enan topat len gaiug am. ⁶ Husur natenan nukete tətəs mai gaiug ke geutaut hən gaiug len naviolan aGot toviol hən mai gaiug nəbən notorin navəlagw len gaiug, hən naviolan enan bəgəm dan am.* ⁷ Bathut aGot saviol hən aNunun hən datbəmətahw, eviol hən hən datbidan, datbələmas bun nəvanuan gail, ale datbətəgau gat nəlodat gabag binor.

⁸ Imaienan, sageməmau hən gəbikel ur aMasta sidato. Sagemətahw. Sa-nahuruŋ tisa len ginau husur nototoh len naim bəbanis mōsi.* Be len nədanjan siGot, bən mai ginau len nələŋon-isa-vəsə-an mōs na-kel-uri-an tovoi. ⁹ Evi aGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, totabtabuh len gidat hən datbevi nəvanuan san səbən gail ŋai. Savi len nəsə dattogole, be len naləŋonian san husur navoian toviol kəmas hən hən hən sutuai, natubatan tobuer sal. Eviol hən hən mai gidato len aKristo aYesu. ¹⁰ Avil gagai aKristo aYesu evisi tia hən datbikad navoian enan. Atenan ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Igol ke nəmatan səkad nədanjan am, ale len na-kel-uri-an tovoi, ikel vəhot nəmauran kitin mai gidato, tovi nəmauran vi sutuai, nəmatan todədəs bəsəhori.

¹¹ AGot itabtabuh len ginau hən nəbəgəm vi ahai pispisul sua, ahai pusan sua hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi egai.* ¹² Husur enan noləŋon isa vəsə gagai len naim bəbanis. Be nahuruw vəsə bathut noləboi aGot, gai notorin nəlogw lan, nunau ləboii, nəlogw sauri ke eləboi bətəgau gol nəsə notorin len navəlan van vəbar nəbən totibau enan. ¹³ Gosəələn tia hən naŋusanan tokitin notokele. Təgau gati hən gəbigol tətəv hən len nadəlomian mai naləmas-buni-an dattokade len aKristo aYesu. ¹⁴ Len nədanjan seNunun aGot, totoh len gidato, təgau gol nakitinan enan, aGot torin len navəlaŋ, havhav hən hən tivoi.

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Rom 1.8, 10 * 1:6: 1Tim 4.14 * 1:8: 2Tim 1.16 * 1:11: 1Tim 2.7

¹⁵ Golæboi tia ke alat a Asia þisi lupair dan ginau, galito eru, aFikelus mai aHermokenes, arumaienan. ¹⁶ Nusor tuv ke Nasub tivoi hæn næbathudud siOnesiforus husur væha-sobur gai igol ginau noløjon ivoi, ale samæmau hæn bæmædoj tæban ginau, naut kæmas natsen gail lotobanþis ginau. ¹⁷ Be næboj tobar naut a Rom ekæta doj ginau van van væbar tosaþ ginau. ¹⁸ Nusor tuv mōs aOnesiforus ke len næboj totibau, Nasub tilolosa hæni. Gunau læboi tia ke gai tovi tarhæt sagw len naþide tosoþur len naut a Efesus.

2

Susumar len aYesu Kristo

¹ Imaienan, gaiug mæu, anatumw len nadælomian, gidan len navoian aYesu Kristo toviol kæmas hæni. ² Ale naþusanan gotosæsolj hæn ginau notokele len næhon nævanuan tosoþur, rinj natgalenan len navælan nævanuan gail gotolæboi gæberinj nælōm len galito, gail lotolæboi læbeþusan hæni mai nævanuan tile gail am.

³ Gidan þur na-løjon-isa-væsa-an suman gotovi nasoltia sua tovoi siYesu Kristo. ⁴ Nisor kæta maiegai bai: Nasoltia toum hum nasoltia akis, imakuv dan næmauran silat læsavi soltia. Igol tomæianan hæn nakomada tolekis hæni hæn bægem vi soltia, bæhæhævur hæni. ⁵ Ale avan ideh togamgam, bæhusur nalo hæn nægamgaman, elæboi bigam sæhor gail lotogam hæn bilav næprais.* ⁶ Ale nævanuan næmabulan toum toðan, næboj næhol biþvan, bimatu, gai timashan næhanian nametækav. ⁷ Nau næsa notokelkele, ale Nasub dereh tevi tarhæt sam hæn gæbelæboi sæhot natgalen þisi.

⁸ Nau gat akis hæn aYesu Kristo, aGot tolavi dan næmatan, tosua len næpasusan siTevit; egai evi na-kel-uri-an tovoi notokel uri. ⁹ Husur notokel uri, noløjon isa væsa mōsi, ale lubanþis gat ginau mōsi hum notovi nævanuan toþur kotov nalo. Avil sækad avan ideh tolæboi bibanþis gat nasoruan siGot! ¹⁰ Imaienan nudan þur natit þisi mōs alat, aGot tolekis hæn galito, hæn gailit am læbikad næ-lav-kuvi-an dan næsaan salito len aYesu Kristo, ale toh mai aGot vi sutuai.

¹¹ Golæboi gæberinj nælōm len nasoruan egai, ke:

Datþimat tia mai aKristo,
dereh datitoh maii balai am.

¹² Datþidan þur na-løjon-isa-væsa-an mōsi,
dereh dateil a mō maii suman nakinj gail.

Datþikele ke datsalæboi gai,
dereh atenan tikele ke salæboi gidato.

¹³ Datþipair dan gai boj ideh,
atenan asike ipair dan gidat boj ideh,
husur næboruan san imagenan.

Gai edædas bimakuv dan næboruan san.*

Nævanuan nauman aGot tohæhævur hæni

¹⁴ Kel natgalenan mai alat lotokad nadælomian hæn læbinau tælmam hæn gail. Kel nalæløgauan mai galito len næhon aGot ke, salevitvituh husur nasoruan. Navitvituhan tomæianan sagol natideh tovoi be emædas alat lotosæsolj hæni ñai. ¹⁵ Hisi hæn gæbegem koti vi vanuan nauman kitin len næhon aGot; nævanuan nauman samæmau hæn nauman san toþusan tonor hæn nasoruan hæn nakitinan. ¹⁶ Gebulatut dan naholan totavtavor sæputsan aGot, naholan kæmas, husur eliv nævanuan gail van van vi tut dan naþide tonor hæn næboruan siGot. ¹⁷ Nasoran tomæianan emædas alat siYesu hum næmanunj togæm tibau van gol ke toþos niben. AHimeneus mai aFiletus arukad naholan tomæianan.* ¹⁸ Arupal sob dan nakitinan. Arukel ke na-le-mæhat-an dan næmatan evisi tia, gol ke aromædas nadælomian sinævanuan galevis. ¹⁹ Naut kæmas gælaru, nadælomian len aKristo ehum næpaudesen toðan siGot toil gægat sal ale aGot itos gat nategai lan ke: "Nasub aGot elæboi gail lotovi esan," mai "Avan ideh tokele ke Nasub aGot tovi masta san, gai timaspair dan næsaan, rinj gabulani."*

²⁰ Len naim sinævanuan totibau ideh ikad nasiloh mai nabiliwai lotoum hæni hæn nagol mai nasilva ale lorinj næhanian tovoi len gail. Wake galevis loum hæni hæn næhai mai nætan þulau, ale lorinj næpahsago len gail. ²¹ Avan ideh bigol gai þiveveu dan næsaan, dereh tehun nabiliwai, aGot tolæboi bætegau hæn bigol nauman tovoi hæni. Evi siMasta sæþon ñai, toutaut hæni mōs nauman tovoi þisi san. ²² Imaienan, tah mai alat nælolit tomasil lotolotu hæn Nasub. Gam dan naløjonian tosa gail simantuhmar.† Gam kitev nanoran, nadælomian,

* 2:5: 1Kor 9.24-27   * 2:13: Hæn naves 11-13, ris Rom 6.8; Mat 10.33; Luk 12.9; Num 23.19   * 2:17: 1Tim 1.20

* 2:19: Isa 28.16; Jon 10.14; Num 16.5; 1Kor 1.2   † 2:22: Husur aTimoti tovi uluman, naut egai ike simantuhmar, be len nasoruan ta Kris namilen evi alat læsæläh sal be lototibau, abilitilathutai mai abilitilattæbarehreh.

na-ləmas-buni-an, mai natəmat, hən nələm̄ b̄ikade. ²³ Gam dan na-sor-b̄albal-an tomelmel, totətan, husur goləboii ke legəm vi b̄albalan. Sagitah mai nəvanuan gail lotohol husur natit tomelmel, lototətan hən̄i, husur goləboii ke dereh libal sile. ²⁴ Avil naslev siNasub̄ n̄rau, satib̄al be tisor malunlum̄, tivoi hən nəvanuan p̄isi, tepusan hən nasoruan siGot t̄iparp̄ar, satikad nələl panpan̄ tutut van hən alat lotosor tasi, ²⁵ be len nələn tomədau, tigol alat lotosor tasi linor. Bathut aGot hum ma b̄egəgel hən nələlito hən ləbipair dan nəsaan salito, ale ləboi səhot nakitinan. ²⁶ Ale dereh nəvanuan tonor tetəlmam hən galito hən ləbigam yav dan nəhai tata setəmat tota gol galit hən ləbigol nəsa gai toləjoni.

3

Nəboj̄ hən nanonjan hən navile a pan

¹ Nau ləboi nategai ke: len nəboj̄ hən nanonjan hən navile a pan, dereh tikad nəboj̄ todañ gail, nələn nəvanuan gail b̄etuhatuh len gail. ² Husur nəvanuan gail dereh lələmas bun galit gabag mai nəvat, lisa suh galit gabag, ləviv, lisor m̄edas nahəsən nəvanuan, asike lugol nəsa analit mai atəmalit lotokele, asike lukad nasipaən, dereh lemətəhuh aGot len nəmauran salito, ³ asike loləmas avan ideh, asike lukad nalolosaan, dereh lisor m̄edas nəboruan sinəvanuan gail, asike lotəgau gat nələlit gabag ivoi, dereh ligolgol nasənahan, lemətəhuh natit p̄isi tovoi, ⁴ lerin̄ na-ke-van-an gail len navəlan aenemi salit gail, asike lukad nənanuan len nəsa ləbigole, dereh lipatpat galit m̄əhat len nənanuan salit səbolito, lələmas bun naləjonian salito, be asike loləmas bun aGot. ⁵ Dereh legəgəras ke lotolotu hən aGot, be lotətas gol nədañan hən nalotuan enan. Timoti, gipair dan nəvanuan gail lotomaianen. ⁶ Bathut alatenan galevis lobis lohoim gail hən ləb̄iwol hən nəmauran silatp̄əhaṽut ləsail gəgat, latp̄əhaṽut nələlit totuhathuh buni hən nəsaan, naləjonian salit tiltile towol hən galito. ⁷ Alatp̄əhaṽut lotomaianen ludoñ napusanan toveveu akis, be lodədas ləb̄eləboi səhot nakitinan. ⁸ Ahai p̄usan gəgəras lotomədəs alatp̄əhaṽut maienan, nənanuan salit itaṽaṽor vavinu, ale len nətarhət hən nadələmian, luteh, lovi naut kəmas, lomətəhuh nakitinan hum aJannes mai aJabres artomətəhuh aMoses. ⁹ Avil ahai p̄usan gəgəras galenan, asike loləboi ləb̄ivan am, husur namelmelan salito dereh timasil hən nəvanuan p̄isi hum namelmelan sijannes mai aJabres ta m̄o.

Təgau gat napusanan sagw

¹⁰ Be gaiug aTimoti, gugol husur napusanan sagw; naṽide hən nəmauran sagw; nəsa notoke nigole, nəmauran sagw topat m̄osi; gugol husur nadələmian sagw; na-təgau-gati-an hən nələgw; na-ləmas-buni-an sagw mai nasusumaran sagw. ¹¹ Goləboii ke nəvanuan gail lomədəs tabtab hən ginau, lugol noləjon̄ isa v̄esa len naut a Antiok, a Ikonium mai a Listra. Goləboi na-ləjon̄-isa-v̄esa-an gail lotovisi hən ginau notodañ b̄uri, be Nasub̄ ilav kuv ginau dan gail p̄isi.† ¹² Be savi ginau n̄ai, avan ideh toke b̄ikad nəboruan siGot len nəmauran san, b̄ibon mai aYesu Kristo, dereh nəvanuan gail lemədəs tabtab hən̄i. ¹³ Be nəvanuan tosa gail mai nəvanuan gəgəras gail dereh lisa v̄esa səhor ta m̄o, dereh legəras nəvanuan gail ale nəvanuan gail dereh legəras galito, hən galit gabag ləb̄edələm nagəgərasan. ¹⁴ Avil gaiug n̄rau, geil gəgat tabtab len natgalen gotonau səhoti, gotoləboi səhoti husur goləboi alat lotopusan, lotolav natgalenan mai gaiug.* ¹⁵ Nəboj̄ gotovi natətai sal goləboi natosian siGot tia, toləboi b̄ilav mai gaiug naləboian hən gəb̄ehusur nap̄isal tonor m̄os nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sam̄ len nadələmian len aYesu Kristo. ¹⁶ Nəkadun natosian siGot p̄isi evi aNunun aGot tomaur. Natosian galenan luvo i hən napusanan hən nakitinan, luvo i hən ləbesivoh len nəvanuan tokad nəsaban ideh, luvo i hən ləbigol naṽide hən nəvanuan b̄inor, luvo i hən naṽusanian hən nanoran, ¹⁷ hən ke nəvanuan siGot b̄ikad namitisau, eləboi b̄igol natideh tovoi.

4

¹ Nukele mai gaiug, len nəhon aGot mai aYesu Kristo b̄epəpəhuh navoian dan nəsaan hən alat lotomaur mai alat lotomat; husur len navisian san dereh tevi kin̄ balai ale nukel mai gaiug ke: ² Kel ur nasoruan siGot, dan̄ b̄uri, naut kəmas ləb̄eləjoni o asike ləb̄eləjoni. Len na-toh-mədəu-an hən nasusumaran mai napusanan, mitikel v̄əhot nəsaan ideh, sivoh len nəvanuan togol tosa, ale mitigol nəvanuan gail lələjon̄ tivoi am len nələlito. ³ Husur len nəboj̄ b̄egəmai, nəvanuan gail asike lesəsələj̄ hən napusanan tokitin, be dereh lehusur naləjonian tosa salito, dereh litariv ahai p̄usan ideh tokel nəsa galit lotomalkəkət hən ləbesəsələj̄ hən̄i. ⁴ Dereh lipair dan nakitinan van hən nəb̄ol gəgəras gail. ⁵ Be len natit p̄isi, gaiug n̄rau,

* 3:8: Exo 7.11, 22. Sutuai len naut a Ijip, nauluman nabehi eru, aJannes mai aJabres, aromatahuh aMoses. † 3:11:

Antiok, Ikonium, mai Listra: Uman 13.14-52, 14.1-20 * 3:14: 2Tim 1.13

getəgau gat gaiug gabag. Gidaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an, gol nauman hum avan sua tokel ur na-kel-uri-an tovoi, gol p̄is nauman aGot tolavi mai gaiug hən bihav.

⁶ Nøkəmaienan husur nəmauran sagw egəm hən nagilen, ehum nəda hagw tosel len natutumavan. Dereh nimat. ⁷ Nuḅal len nəḅalan tovoi tia, nugam len nəgamgaman tonon tia, notəgau gat nadəlomian tia. ⁸ Gagai van, aGot satotəgau nəprais hən nanoran m̄os ginau. Nasuḅ topəpəhun navoian dan nəsaan len nanoran, dereh teviol həni mai ginau len nəḅonj totibau enan. Be savi ginau ŋai, dereh teviol həni mai alat lotoləmas buni, toh vir natəlmaman san.

Nə-maris-kotovi-an

⁹ Savaṣvut hən gəḅegəm hən ginau tutut. ¹⁰ Bathut aTemas igam dan ginau vi Tessonika husur eləmas masuḅ hən natit gail mai navide silat navile a pan egai. AKresens evi Kalatia mai aTitus evi Talmatia.* ¹¹ ALuk ŋai itoh mai ginau. Nəḅonj gəḅegəmai, gesəhar aMak husur eləḅoi ḅevi tarhət sagw len nauman sagw gegai.† ¹² Nosəvat aTikikus vi Efesus tia.‡ ¹³ Noriŋ nahurabat naut susus sagw mai aKarpus len naut a Troas. Nəḅonj gəḅegəmai, pati gəmai ale pat naləḅulat gail, noləŋon masuḅ hən naləḅulat nototubət tos len gail.§

¹⁴ Goləḅoi aAleksada toun hən nametəlai a? Gai igol natit tosa tosoḅur hən ginau. Ale dereh Nasuḅ tesisil həni sil nəsa togole. ¹⁵ Gaiug am gelələgau hən satemədəs gaiug husur gai emətəhun bun nasoruan sinamito.

¹⁶ Len nakotan nametəkav sagw, səkad avan ideh tovi tarhət sagw, galit p̄isi lugam dan ginau. AGot satinau gat nəsa lotogole, be ruḅati dan galito. ¹⁷ Avil Nasuḅ itah mai ginau, evi tarhət sagw, ilav nədaŋan mai ginau hən nəḅikel ur p̄is na-kel-uri-an tovoi, ale hən galit p̄isi ləsavu ju ləḅesəsəlonj həni. Ale ilav kuv ginau dan nəmatan, ehum tolav kuv ginau dan nalion biḅat pəpas ginau. ¹⁸ Nasuḅ dereh tilav kuv ginau dan nauman nəsaan p̄isi silat lotomədəs ginau, tetəgau gat ginau, səhar ginau hən nəḅebis len natohan pipihəḅəlan len nəmav. Nəsal-suhi-an tivan hən aGot toyalyal vi sutuai sutuai! Ganan.

Nasudəlamian

¹⁹ Ale Timoti, kel na-ke-ivoi-an mai aPriska mai aAkwila mai alat lototoh len naim siOnesiforus.** ²⁰ AErastus itoh tin a Korint, be noriŋ aTrofimuz toməsaḅ itoh len naut a Miletus.†† ²¹ Nahəḅati hən naut susus dereh tegəmai, gisaṣvaṣvut gəm a m̄o. AEpulus mai aPutens mai aLinus mai aliten aKlautia mai nəḅathudud nadəlomian p̄isi lukel na-ke-ivoi-an mai gaiug.

²² Nasuḅ titoh len nələm̄. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

* **4:10:** Temas: Kol 4.14; Flm 24; Titus: 2Kor 8.23; Kal 2.3; Tit 1.4 † **4:11:** Luk: Kol 4.14; Flm 24; Mak: Uman 12.12, 25; Kol 4.10; Flm 24 ‡ **4:12:** Tikikus: Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8 § **4:13:** Troas: Uman 20.6 ** **4:19:** APrisilla mai aAkwila: Uman 18.2, lokis aPrisilla hən aPriska am; Onesiforus: 2Tim 1.16-17 †† **4:20:** Erastus: Uman 19.22; Rom 16.23; Trofimuz: Uman 20.4, 21.29

Titus

Nalobulat napisulan aPol totesi van hən aTitus

Ase itos nalobulat egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

Nalobulat egai evusan aTitus hən navide tovoi hən na-il-a-mo-an mai naʔusanan.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən naulumnan sua tovi tarhət san, nahəsən aTitus.

APol itos nalobulat egai ʔais mai len naut a be?

Itosi van hən aTitus pəpədaʔ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboʔ totoh len naut a Korint.

1) APol itos na-ke-ivoi-an san van hən aTitus, mai isor tuv mōsi (1.1-4)

2) Naʔusanan hən navide hən na-il-a-mo-an hən alat siYesu (1.5-16)

3) Naʔusanan hən navide alat siYesu limashusuri (2.1-3.11)

4) Len nakelean naməkot siPol, esudəlaʔ aTitus (3.12-15)

Na-ke-ivoi-an van hən aTitus

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua siGot, novi ahai pispisul sua siYesu Kristo hən nəbeum mōs nadəlomian silat aGot tolekis hən galito mai hən nəbīlav mai galito, naləboian hən nakitinan tonor hən nəboruan siGot.

² Nəbathut nadəlomian mai naləboian enan evi nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai. AGot nakitinan ikel gat nəmauran enan a tahw hən natubatan hən nəboʔ gail ta sutuai.

³ Be len nəboʔ tonor, gai tolekis həni, aGot, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, ikel vəhot nakitinan len nasoruan san ale isor idan mai ginau hən nəbikel uri.

⁴ Nutos nalobulat egai van hən gaiug, aTitus, gotovi anatugw kitin len nadəlomian dartokade.* AGot Tata mai aKristo aYesu tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, areviol kəmas hən navoian mai gaiug, mai arigol nələm tikad natəmat.

Nauman seTitus len naut a Krit

⁵ Nəboʔ notorin gaiug len naut a Krit, nugole hən gəb̃igol tinor nahudhuuman topat sal, mai hən gəbitabtahub len aelta gail len navile p̃isi, hum notokele mai gaiug. ⁶ Hən gəbitabtahub len aelta ideh, nəmauran san imagegai tia ke: atenan inor len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosia ʔai, anatan gail lukad nadəlomian, ləsəkad nəmauran totaʔtaʔor, mai nəkadulit səhaihai. ⁷ Nəboʔ gəbitabtahub len avan ideh hən bəkəkəta təban alat siYesu, hən aGot b̃er̃in nauman san len navəlan; g̃itabtahub ʔai len atenan, nəmauran san tonor tia len nəhon nəvanuan gail. Gai səpatpat gai məhat, nələl paʔpaʔ san satutut, satərog, sagol nasənahan mai saləʔon masuʔ hən natite. ⁸ Avil ehəhəvur hən nəvanuan gail ləb̃eβis lohoim san, ale ekəkəta təban galito ivoi. Gai eləmas bun navoian, ikad nənauan tovoi, inor, veveu buni mai etəgau gat nəlon gabag. ⁹ Etəgau gat na-kel-uri-an nakitinan dattoʔusani həni tia, hən b̃eləboi b̃epusan b̃inor, hən bigol nəvanuan ləb̃eləʔon b̃ivoi am len nələlito, ale hən b̃ikel ṽəhot nəsaban silat lotosor tas naʔusanan enan tonor.*

¹⁰ Husur ikad nəvanuan isobur ei len naut a Krit, lotomətahun naʔusanan tonor, lotosor walwal kəmas ʔai mai lotogəgaras. Galit isobur ludan len na-tiv-dalusi-an hən ləb̃inor len nəhon aGot. ¹¹ Kəkol gat nabuʔolito husur lomədəs nəbathudud kavkav gail nəboʔ lotopusan hən nəsa sanor hən ləb̃epusan həni, mōs nəvat. ¹² AuleKrit sua, tovi ahai kelkel ur sua salit gabag, nənauan san ep̃itoʔ hən esagw, ale ike, “Alat a Krit lovi vanuan nalibliboʔan tabtab, lovi vanuan sasa lotoləʔon ke ligol nasənahan; luhan təməhav, lupetəmas hən nauman.” ¹³ Gai ekitin. Husur natgalenan, gikel p̃uli idan len galito hən ləb̃imaur len nadəlomian ¹⁴ hən asike ləb̃esəsəloʔ am hən nəb̃ol sakitin seʔu gail mai nakelean todar silat lotopair dan nakitinan. ¹⁵ Len alat lotoveveu, natit p̃isi iveveu; wake len alat nəmauran salit toβinβinjal mai alat ləsəkad nadəlomian, natit toveveu eβuer, nənauan salit mai nələlit eβinβinjal. ¹⁶ Lusor idan ke lotoləboi aGot avil len nagolean salito lotətətas gole. Lusa vəsa tibətat, ləsəgol nəsa aGot tokele, ale lodədəs ləb̃igol natideh tovoi.

* 1:4: 2Kor 8.23; Kal 2.3; 2Tim 4.10 * 1:9: Hən naves 6-9, 1Tim 3.2-7

2

Navide hən naKristen timabe?

¹ Be gaiug Titus, gikel natgalenan tonor hən naḡusanan nanoran tokitin. ² Vusan nəhaḡut gail hən asike ləbigol təməhav hən natideh, hən ləbinor hən nəvanuan gail ləbēputsan galito len nənauan salito, mai hən ləbetəgau gat galit gabag. Limasnor kitin len nadələmian, len naləmas-buni-an, len nə-daŋ-buri-an tobələv. ³ Len navide tomagenan, vusan nəbareab gail hən ləbehusur masuḡ hən naḡisal siGot len navide salito, hən asike ləbelibon, sor mēdas nahəsan avan ideh, ale hən asike nəwai todaŋ biwol hən nəmauran salito. Ao, limasḡusan hən nəsa tovoi. ⁴ Imagenan hən ləbigol alatḡəhaḡut, ləsavi bareab, nəlolit evi pan hən ləbeləmas bun asoalit gail mai anatulit gail, ⁵ hən ləbetəgau gat galit gabag, hən ləbiveveu, hən ləbeum a im salit gail, hən ləbivoi, hən ləbitoh len navəlan asoalit səbolit gail hən ke avan ideh asike bisor biša hən nasoruan siGot.

⁶ Len naḡisal enan, gikel koti mai nəmantuhmar gail hən ləbetəgau gat galit bivoi, gol leləŋon tovoi am len nəlolito. ⁷ Len natit piši gaiug gimasgol navoian hən nəvanuan gail ləbigol tətov hən gaiug. Len naḡusanan samḡ geḡusan nəmauran tonor, geməlas len nauman samḡ, ⁸ mai gikel nakitinan hən nəvanuan gail ləbēdədas ləbisabi ke gotosab, hən ke alat lotosor tas gaiug, nahurulit biša, bathut ləsəkad natideh tosa hən ləbisor husur gidato.

⁹ Len natit piši, naslev gail limasgol nəsa amasta salit gail lotokele, ligol amasta salit gail lehəhaḡur ale salisor təlmam, ¹⁰ salevənah ben galito, avil len navide hən nəmauran salito limasnor hən amasta salit gail ləbeləboi ləberin nadələmian len navoian salito. Imagenan, len natit piši ləbigole, ligol naḡusanan siGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato tikab, tēpəhas.

¹¹ Nokəmaienan husur navoian, aGot toviol kəmas həni, evisi tia, ilav kuv nəvanuan piši dan nəsaan salito. ¹² Evusan gidat hən datbike “Aoa,” hən naḡoruan tosa savi siGot mai naləŋonian gail sinavile a pan. Ale evusan gidat hən datbitoh len nənauan tovoi, nanoran mai naḡoruan siGot len nəmauran kavkav sidato, ¹³ nəbonḡ datbitoh vir nə-vatvat-viri-an tovoi buni. Nə-vatvat-viri-an dattotoh viri evi navisian namənas siGot sidato toyalyal tovi aYesu Kristo, tolav kuv gidato dan nəsaan sidato. ¹⁴ Gai eviol hən gai gabag mōs gidato hən bilav kuv gidato dan nəsaan tobanḡis gat gidato mai hən biḡol datbiveveu mōs gai gabag sumfan nəvanuan gail lotovi esan kitin lotoləŋon bun nagolean tovoi.*

¹⁵ Gikel ur natgalenan, giḡol nəvanuan leləŋon tovoi am len nəlolito, gikel nəsaan salit mai galito hən ləbinor. Avan ideh satinau kəmas hən nədaŋan samḡ hən na-il-a-mō-an.

3

Navide tonor

¹ Titus, gisor hən alat siYesu ei hən ləbinau gati ke limastoh len navəlan alat lotoil a mō mai nəgavmen, limasḡol nəsa lotokele mai limasutaut hən ləbigol nauman piši tovoi.* ² Salisor mēdas nahəsan avan ideh, salevitvituḡ, be len nəsa ləbigole limasḡol mēdau həni, lerinḡ galit a pan van hən nəvanuan piši. ³ Bathut gidat am, a mō datovi nahovon gail, datsagol nəsa aGot tokele. Na-ləŋon-buni-an hən natit gail ləsavi sidato mai natideh togol nibedat o nənauan sidat toləŋon tovoi lan losəhar gidato len naḡisal tosa, gol gidat datovi slev hən gail. Datutohtoh len naləŋonian hən nasənahān mai nəlodat evənvənah. Nəvanuan gail lomətahun bun gidato, mai datomətahun bun gidat gabag vəsa. ⁴ Avil nəbonḡ navoian mai naləmas-buni-an siGot Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato tovisi, ⁵ gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato, savi bathut nauman gail tonor dattogole avil husur ke nəlon totanḡis gidato. Elisov gidat hən nədaŋan seNunun, lav mai gidato nəpasian veveu mai natuḡatan veveu.* ⁶ AGot, len aYesu Kristo Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, evur san habat hən aNunun len gidato. ⁷ Ale, imagenan, len navoian toviol kəmas həni, aGot erinḡ gidato ke dattonor, naut kəmas datsanor. Nəbonḡ togole, ilav nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi situai mai gidato hən datbike.

Nagugunian hən nalobulat egai

⁸ Goləboi gəbeil gəgat len nasoruan enan. Ale nuke gidanḡ hən gəbikel natgalenan, hən alat lotorinḡ nəlolit len aGot ləbēməlas len nagolean navoian gail, ale hən ləbidanḡ len gail. Natgalenan luvoi buni mai lovi tarhət sinəvanuan piši. ⁹ Be gebulatut dan navitvituhan kəmas, nasoran husur nəbathuyah,* na-sor-ḡalḡal-an mai nəḡalan husur nalo seju. Lovi naut kəmas, ləsagol natideh. ¹⁰ Gikai tas avan ideh biḡol bikad nətarhəbalan ḡeru, kel maii

* 2:14: Psa 130.8; Eze 37.23; Exo 19.5; Deu 14.2; 1Pit 2.9; Efe 2.10

* 3:1: Rom 13.1; 1Pit 2.13

* 3:5: Efe 5.26

* 3:9: 1Tim 1.4

vəha-sua ale vəha-ru, beti bulatut dani.* ¹¹ Goləboi nəvanuan tomaienan, nəlon ikəbkaður mai isa. Eləboi nəsaan san be igole sal.

Nakelean naməkot

¹² Nəboŋ nəbesəvat aArtemas o aTikikus van hən gaiug, hisi hən gəbğəm hən ginau len naut a Nikoŋolis, husur nunau səhoti tia ke nitoh ei len nəboŋ hən naut susus.* ¹³ Gehisi hən gəbevi tarhət siSenas, naulumian hən nalo, mai aAŋollos, hən asike arđipar tideh len nəyaran səlaru.* ¹⁴ Nəvanuan nadələmian sidat gail salitoh kəmas, be limasdaŋ len nauman tovoi gail. Beti loləboi ləbevi tarhət sinəvanuan gail lotopar, lotovi məsal.

¹⁵ Galit pisi lototah mai ginau luke, "Ivoi," van hən gaiug. Gike "Ivoi," mai alat ei lotoləmas bun gidato len nadələmian. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat mai gamit pisi.

---

* **3:10:** Mat 18.15-17   * **3:12:** Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8; 2Tim 4.12   * **3:13:** Uman 18.24; 1Kor 16.12

Filemton

Nalobulat napisulan aPol totosi van hæn aFilemton

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn næsa?

Nalobulat napisulan egai eus aFilemton hæn bikad tas naslev san togam yav dani. Naslev enan, nahæsan aOnesimus, egæm vi nævanuan nadælomian tia, evi naKristen sua.

APol itosi van hæn ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hæn naKristen sua, nahæsan aFilemton.

APol itos nalobulat napisulan egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi van hæn aFilemton pæpadan hæn nasihau tovi A.D. 63 næboŋ totoh len naim bæbanjis aRom.

Ahai pispisul, aPol itos nalobulat napisulan egai, van hæn nabubur san, aFilemton.

Eus aFilemton hæn bikad tas naslev san togam yav dani, nahæsan aOnesimus. Næboŋ aOnesimus totoh a tut hæn aFilemton, aPol evi tarhæt san hæn bægæm vi nævanuan nadælomian len aYesu. N̄a aOnesimus, bætælmam hæn aFilemton, dereh tevi naslev san tætas, be dereh tevi aŋan am len nadælomian.

Golæboi gæbepæpahun nalobulat egai len nahudhut tovat. (1.1-25)

1) APol mai aTimoti arukel nahæhævuran sælaru mai aFilemton (1-3)

2) APol esipa vi tæban aGot hæn aFilemton, ale isor tuŋ mōsi (4-7)

3) APol eus aFilemton hæn bilav tælmam hæn aOnesimus, naslev san togam yav dani (8-22)

4) Nævanuan gælevis am lukel nahæhævuran salit mai aFilemton (23-25)

Na-ke-ivoi-an van hæn aFilemton

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai; ginau, lotobanjis gat ginau husur aYesu Kristo, mai aTimoti tovi aŋadat len nadælomian. Nutosi van hæn gaiug, aFilemton, gotovi aŋanamæru len nadælomian namrtolæmas bun gaiug mai gotoum mōs aKristo hum ginamæru.* ² Nutosi van hæn aApfia am, tovi aŋavinenamæru len nadælomian, mai aArkippus* tovi nolsolia seKristo hum ginamæru, mai alat siYesu am len naim sam̄. ³ AGot aTæmadat mai Nasuḅ, aYesu Kristo areviol kæmas hæn navoian mai gamito, arigol nælomit tikad natæmat tabtab.

Nasipaan mai na-sor-tuŋ-an

⁴ Næboŋ notosor husur gaiug len na-sor-tuŋ-an sagw, nosipa vi tæban aGot akis, ⁵ husur nosæsløŋ ke gukad nadælomian sal len Nasuḅ, aYesu mai golæmas bun nævanuan san p̄isi. ⁶ Nusor tuŋ ke nadælomian gotokade mai gidato togol nælodat togæm vi sua, dereh tevi mæhat len nalæboian sam̄, gol gæbelæboi navoian p̄isi lotovi sidato len aKristo. ⁷ Na-læmas-buni-an sam̄ enan igole tia ke nukemkem masuḅ mai nolæŋon ivoi am len nælogw husur, len gaiug, Wawa, nælon alat siGot, ivoi habat am.

APol isor mai aFilemton husur aOnesimus

⁸ Imaienan, naut kæmas len aKristo nukad na-il-ḅuri-an hæn næbikel mai gaiug næsa gæḅimasgole, næsakæmaianan. ⁹ Noŋjir gaiug bathut na-læmas-buni-an sidaru. Ginau boh aPol, notovi haŋut tia mai lotobanjis gat ginau mōs aKristo aYesu. ¹⁰ Ginau, noŋjir gaiug mōs anaturgw, aOnesimus, togæm vi natugw ulurman len nadælomian næboŋ nototoh len næ-banjis-gati-an sal.* ¹¹ A mō Onesimus sagol natideh savoi hæn gaiug, savi tarhæt sam̄ wake gagai gai elæboi bigol natit p̄isi bivoi, evi tarhæt sidar p̄isi.*

¹² Nosævat atenan tælmam van hæn gaiug, gai tovi nælogw kitin. ¹³ A mō, nolæŋon ke netægau gati hæn bæum esagw len namilenti næboŋ nototoh len næ-banjis-gati-an mōs na-kel-uri-an tovoi. ¹⁴ Avil nolæŋon næbigol næsa gæbidam̄ hæni n̄ai. Nomætahum gæbigol næsa tovoi husur notokele n̄ai be nolæŋon ke dereh gigole husur nalæŋonian sam̄ n̄ai.

¹⁵ Hum ma aOnesimus totoh a tut dan gaiug kækerih tia hæn ke dereh gæḅikade vi sutuai, ¹⁶ asike evi slev am. Dereh tivoi sæhor naslev, tesurman aŋam̄ gæbelæmas buni. Ginau nolæmas buni, avil gaiug golæmas masuḅ hæni sæhor ginau notolæmas buni. Dereh gelæmas buni hum naslev sam̄, be savi naslev n̄ai, dereh gelæmas buni husur evi aŋam̄ len Nasuḅ.

* **1:1:** Flm 13, 22-23   * **1:2:** Kol 4.17   * **1:10:** Kol 4.9   * **1:11:** Len nasoruan ta Kris, næhes Onesimus namilen ike elæboi bigol natit p̄isi bivoi.

¹⁷ Imaienan, gəbinau ke gidaru dartoḥon len nauman, givoi hən gai sumān gəbivoi hən ginau. ¹⁸ Avil len natideh gai ḥigol ḥisa hən gaiug o ḥikabut sam̄, gerinji len nəkabut sagw. ¹⁹ Ginau, aPol, nutos nategai hən navəlagw səbōgw: ginau nisar gele. Noləboi nəbikēle mai gaiug ke, gaiug səbom̄, nəmauran sam̄ vi sutuai evi nəkabut gotokade len ginau. ²⁰ Evoi, Wawa, aFilemōn, nuke gevi tarhət sagw bathut nadəlomian dartokade len Nasuḥ aKristo; gigol neləḥon tivoi am len nəlogw.

²¹ Husur noləboi buni ke dereh gigol nəsa notousi nəboḥ nototos napisulan egai van hən gaiug. Evoi, noləboii ke dereh gigole tesəḥor habat hən nəsa notousi. ²² Ikad natsual am: utaut hən narum̄ tesua vir ginau. Husur nuvatvat viri ke aGot dereh tisor var na-sor-tuḥ-an sam̄ gail ale tidam̄ hən ke netəlmam van varis gamit tətās.

Nasudəlamian

²³ AFilemōn, nasoruan naməkot sagw imaiegai: AEpafras totoh mai ginau len nə-banjis-gati-an husur nauman togole mōs aKristo aYesu, gai ike, “Ivoi,” van hən gaiug.* ²⁴ Ale aMak, aAristarkus, aTemas mai aLuk lotoum mai ginau, galit lokəmaienan van hən gaiug.†

²⁵ Nasuḥ, aYesu Kristo māu teviol kəmas hən navoian mai nanunumito.

---

* **1:23:** Kol 1.7, 4.12   † **1:24:** Mak: 2Tim 4.11; Aristarkus: Uman 19.29, 27.2; Kol 4.10; Temas: Kol 4.14; 2Tim 4.10; Luk: Kol 4.14; 2Tim 4.11

Nalpru gail

Nalobulat napisulan van hæn nalpru gail

Ase itos nalobulat napisulan egai?

Datsalæboi as totosi. Len alat lotokad namitisau, ta m̄o galevis lunau ke aPol o aParnapas totosi, ta damæjai galevis lunau ke aApollos totosi husur nasoran san ebutelas mai igomah.

Itos nalobulat napisulan egai hæn næsa?

Itosi hæn alat siYesu asike læbitech dan nadælomian lotokade lan. Isor væsvæsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hæn natutumavan sil næsaan, inoŋ, husur aYesu totutumav hæn gai væha-sua tovi namækot. Salipair dan aYesu hæn læbetælmam tætas hæn navide seju gail. Læbigole dereh lipanis habat sile.

Itosi m̄os ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totosi m̄os alat siYesu len naut sua, ale nævanuan isoður ei lovi ju.

Itosi næis mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totosi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 væbar A.D. 96, be læsalæboi naut totosi lan.

- 1) Len aKristo, aGot evæhot gai (1.1-3)
- 2) AKristo iyalyal sæhor æŋel gail (1.4-2.18)
- 3) AKristo iyalyal sæhor aMoses mai aJosua (3.1-4.13)
- 4) AKristo evi biltihai tutumav sæhor ahai tutumav p̄isi (4.14-7.28)
- 5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len næda heKristo esæhor na-kel-gati-an ta m̄o tota gati len næda herivatvat gail (8.1-9.22)
- 6) Næboŋ aKristo totutumav hæn gai esæhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav hæni (9.23-10.39)
- 7) Nadælomian silat ta sutuai (11.1-40)
- 8) Næmauran timabe hæn aGot bæhæhaʋur hæni? (12.1-13.19)
- 9) Na-sor-tuʋ-an mai nasoruan namækot (13.20-25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor væha-soðsoður mai atæmadat gail ta sutuai len navide tiltile gail. ² Len næboŋ galegai hæn nanoŋan hæn navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len aNatun hæn natit p̄isi læbevi esan sæbon. Len aNatun, aGot igol næmav mai navile a pan mai natit p̄isi lan. ³ ANatun evi namialan hæn namænas hæn næyalyalan siGot. Ilav kot aGot, epi-toʋ hæn næboruan siGot. Len nasoran hæn nædanjan san etægau gat natit p̄isi hum lotomaienan. Næboŋ togol naveveuan dan næsaan, ebeʋah len navolan næmatu seKiŋ len næmav a mæhat.*

ANatun aGot iyalyal sæhor æŋel gail

⁴ Imaienan aGot igol aNatun iyalyal sæhor æŋel gail, hum næhes aGot tolav maii toyalyal sæhor nahæsalit gail. ⁵ Husur aGot sakel mai æŋel ideh ke,

“Gaiug govi aNatugw ulumæn,
damæjai noŋæm vi Tæmaæn.”

Ale aGot sakel mai æŋel ideh ke,

“Ginau dereh nevi Tæman,
ale atenan tevi Natugw.”*

⁶ Ale tætas am, næboŋ aGot togol ahai a m̄o san bæŋæm vi lan navile a pan, ike,

“Æŋel p̄isi siGot lilotu hæni!”*

⁷ Næboŋ tosor husur æŋel gail, aGot ike,

“Nugol æŋel sagw gail losumæn nælan,
loum sagw hum næhab towunwun.”*

⁸ Be næboŋ tosor mai aNatun ike,

“O Got, næbiltihai bæbæʋah sam̄ hum sekiŋ
ipat vi sutuai sutuai,
nanoran sam̄ ehum næhai sekiŋ
gotowol hæn esam̄ gail lan.

* 1:2: Jon 1.3 * 1:3: Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19

* 1:5: Psa 2.7; 2Sam 7.14

* 1:6: Deu 32.43

* 1:7: Psa 104.4

⁹ Goləmas bun nanoran,
gomətahun bun nəsaan.
Imaienan, aGot tovi aGot sam̄ evəhas gaiug,
ebir naoil hən nahəhaṽuran len gaiug
səhor avan ideh gail am.”*

¹⁰ AGot ikele am ke,
“Nasub, len natubatan gorin̄ nəpaudesen hən navile a pan,
ale nəmav, gotoum həni hən navələm̄ gəlaru.”*

¹¹ Dereh natgalen p̄isi limasig,
hum nahurabat tomatu van vam̄om.
Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

¹² Dereh gebul gat nəmav mai navile a pan
hum nahurabat naut susus,
ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.

Be gaiug, gəsagəgel boŋ ideh
ale nəmauran sam̄ asike inoŋ vi sutuai.”*

¹³ Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,
“Gebətah tarhət nəmatu sagw,
vir nəberin̄ naenemi sam̄ gail pipit nariem̄ gəlaru
hən ləbēvi ut kəmas.”*

¹⁴ Be aŋel gail lumabe? Lovi nanunun hən nauman siGot ŋai. Esəvat galit hən ləbēvi tarhət silat, gai tolav kuv galit dan nəsaan hən ləbikad nəmauran vi sutuai.

2

Sadaturusrus vi tut dan nakitinan

¹ Husur natenan, datimastəgau gat nakitinan dattosəsəloŋ həni tia, hən asike datbirusrus vi tut dani. ² Husur, len aŋel gail aGot isor, ale nasoruan san egəm vi lo, ipat tin. Ale nəvanuan tobur kotovi o sagol nəsa tokele, ipanis tonor hən nəsa togole o sagole.* ³ Imaġenan, asike datbinau natenan totibau aYesu togole, nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, datigam yav dan nəpanismen siGot mabe? Nasub̄ mau ikel ur metəkav hən nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, beti alat lotosəsəloŋ həni lukel koti mai gidato ke tovi kitinan. ⁴ Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu, namerikel nəvanuan lotomaŋmaŋ len gail, namerikel lotogol nədaŋan san toβarβar, mai naviolan seNunun, aGot topepehun gail tonor hən naləŋonian san, natgalen p̄isi lukel uri ke tovi kitinan.*

AYesu, aNatun Nəvanuan

⁵ Navile a pan bəgəmai, dattosor husuri gagai, aGot sarin̄i len navəlan aŋel gail. ⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke,
“Got, nəvanuan lovi sa hən gəbinau galito?

Anatun nəvanuan ase hən gəbəkəkəta təban?

⁷ Len namityal tomt̄idol ŋai gorin̄i a pan kəkereh len aŋel gail,
ale goputsani hən b̄ikad nəyalalan hum nəkraun sekin̄.

⁸ Gorin̄ natit p̄isi len navəlan.”*

Nəboŋ aGot torin̄ natit p̄isi len navəlan, erin̄ natit p̄isi, natideh səpat. Gagai datsaris natit p̄isi len navəlan sal. ⁹ Be nəsa dattoris imaiagai ke: datoris aYesu, len namityal tomt̄idol ŋai aGot “torin̄i a pan kəkereh len aŋel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən b̄ikad nəyalalan hum nəkraun sekin̄, husur toləŋon tosa vəsa len nəmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kəmas həni, bəsəloŋ hən nabus hən nəmatan m̄os nəvanuan p̄isi. ¹⁰ AGot igol natit p̄isi ale natit p̄isi ipat m̄osi. Inor hən gai todam̄ hən aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len naləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a m̄o hən nəvanuan gail. Ale egəm vi p̄isal hən bilav kuv nəvanuan bisobur dan nəpanismen hən nəsaan salito, ale hən bəsəhar galito hən ləbēvi natun aGot hən ləbikatəp̄ol hən nəyalalan san.

¹¹ AYesu igol nəvanuan gail luvėvu dan nəsaan salit gail hən ləbēvi siGot səb̄on ŋai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotovevu, galit p̄isi lukad aTəmalit tosua ŋai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hən b̄ekis galit hən awawa san gail. ¹² Ikel mai aGot ke,

* **1:9:** Psa 45.6-7 * **1:10:** Len naut egai nəvanuan totos nəbē enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru. * **1:12:** Psa 102.25-27 * **1:13:** Psa 110.1 * **2:2:** Uman 7.53. Len naut egai ikel nadəloŋian seju gail ke, aGot ilav nalo mai aŋel gail lotolavi mai a Moses. * **2:4:** Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 * **2:8:** Psa 8.4-6

“Dereh nikel ur nahəsam̄ mai awawa sagw gail

hən ləbeləboi gaiug.

Len nəhon nəbonbōnan,

dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,

“Dereh nerin nəlogw len aGot.”

Ike,

“Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hən galit mai ginau.”*

¹⁴ Imagenan, husur anatun gail len nadələmian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am epitoṽ, egəm vi vanuan suman galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, nətəmat totəgau gat nədaŋan hən nəmatan, bevi ut kəmas. ¹⁵ Len nəvide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani. ¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhət siaŋel gail, be evi tarhət sinəpasusan siAraham gail.*

¹⁷ Husur enan, aGot ike aYesu tesuman nəbathudud nadələmian san len nəvide pisi hən begəm vi biltihai tutumav, nəlon bitanjis nəvanuan gail, ale hən bidan len nəsa aGot torinji len navəlan. Egəm vi biltihai tutumav hən betutumav sil nəsaan sinəvanuan gail hən aGot bərubat galit dan nəsaan salito.* ¹⁸ Bathut aYesu toləjon tosa nəbon aSetan totaltal sōbuer ke tigol nəsaan, gai eləboi bevi tarhət salito nəbon aSetan bitaltal ke ligol nəsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

¹ Imagenan bathudud məttovi siGot səbōn, aGot ekis ginamit mai gamito hən datbevi lan nəmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai abiltihai tutumav dattokel ur nadələmian dattokade lan. ² AYesu idan len aGot totabtəbuh lan, igol nəsa tokele, surtan aMoses todaŋ len aGot hən bəkətkəta təban naim siGot tovi alat siGot.* ³ AGot ebunusi ke, aYesu inor hən nə-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nəvanuan na-um-im-an tonor hən nə-sal-suhi-an səhor naim toum həni. ⁴ Husur naim pisi ikad nəvanuan na-um-im-an toum həni, be aGot eum hən natit pisi. ⁵ AMoses idan len aGot hum nəvanuan nauman tokətkəta təban naim siGot tovi nəvanuan san gail. Nəsa aMoses togole ehum nasoruan kəta tokel kot nəsa aGot bikele balai. ⁶ Be aKristo tovi aNaton aGot idan len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datbeil bur namətahwan, datbetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokade len aKristo, ale datbeviv həni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hən Nəbe 95

⁷ Imagenan, ehum aNunun aGot tokele, ike,

“Daməŋai, mətbesəsəlonj hən nadolon aGot,

⁸ nələmit timəbur, sa-nəkadumit tihaihai

suman atəmamit gail ta sutuai lotohaihai

nəbonj lotopair dan ginau,

lototaltal kitev nədaŋan sagw ke imabe

len naut masmas tobbəbesw.

⁹ Len naut ei atəmamit gail ta sutuai

lukoblen kitev nədaŋan sagw ke tomabe,

luke leris nədaŋan sagw,

ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40 lorisi len nəsa notogol gail.

¹⁰ Husur enan nəlogw epəŋas naur enan, ale nuke,

‘Akis nələlit ipair dan ginau,

ale ləsaləboi səhot nəvide sagw gail.’

¹¹ Ale len nələl paŋpaŋ sagw,

nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,

‘Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw bōj ideh.’**

¹² Bathudud nadələmian, mətelələgau ke gamit ideh asike ikad nəsaan len nəlon, asike nəlon ipar dələmian. Sa-nələmit timaienan hən bīpair hən gamito dan aGot tovi nəkadun nəmauran. ¹³ Be mitigol məteləjon tivoi am len nələmit gabag akis, len nəbonj pisi dattokisi hən “daməŋai,” sal, hən nəgəgərasan hən nəsaan asike bigol gamit ideh bīhaihai dan aGot. ¹⁴ Husur datbetəgau gat nadələmian dattokade len aKristo van vəbar nagilen, hum dattogole nəbonj dattotubat rinj nələdat lan, namilen ke dattokatəpəl mai aKristo len nəsa tovi esan.

* 2:12: Psa 22.22   * 2:13: Isa 8.17-18   * 2:16: Isa 41.8-9   * 2:17: Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11   * 3:2: Num 12.7   * 3:11: Psa 95.7-11

¹⁵ Hum natosian siGot toke,
 “Daməjai, mətbesəsəlon hən nadolon aGot,
 nələomit timəbur, sa-nəkadumit tihaihai,
 surñan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
 nəbonj lotopair dan aGot.”*

¹⁶ Nəvanuan lotosəsəlon hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses toşəhar galit dan naut a Ijip. ¹⁷ Ale len nasi hau gail van vəbar nasi hau tovi 40, nəlon aGot epənas as galito? Nəlon epənas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas toḅəbesw. ¹⁸ Ale nəbonj aGot toke, “Asike loḅis len naut nəjavjavan sagw bonj ideh,” isor mai as galito?* Ikel naten mai alat ləsəgol husur nəsa tokel mai galito.* ¹⁹ Imaienan, datobunusi ke, husur lotopar dələomian lan, ləsələboi ləḅəbis len naut nəjavjavan san.

4

¹ Na-kel-gati-an siGot hən datḅebis len naut nəjavjavan san ipat sal. Imagenan, dati-masləlagau, datemətahw ke gamit ideh asike ḅebis lan. ² Husur na-kel-uri-an tovoui hən nəjavjavan enan, gidat am datosəsəlon həni surñan galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəlon kəmas həni rjai, ləsəsəsəlon həni len nadələomian.* ³ Husur gidat dattokad nadələomian lan datobis len naut nəjavjavan san. Galit am, ehum aGot toke,
 “Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,

nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsəgw ke,

“Asike loḅis len naut nəjavjavan sagw bonj ideh.”*

Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəbonj togol navile a pan tononj. ⁴ Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmaribonj na-vəha-məlevru-an, ike, “Len nəmaribonj na-vəha-məlevru-an, aGot injavjav dan nauman san pisi.”* ⁵ Ale hum tokele tia, “Asike loḅis len naut nəjavjavan sagw bonj ideh.”* ⁶ Imaienan, naut enan ipat sal nəs nəvanuan galevis hən ləḅəbis lan. Ale alat ta nəs lotosəsəlon hən na-kel-uri-an tovoui hən nəjavjavan enan, ləsəbis lan husur ləsəgol husur nəsa aGot tokele. ⁷ Ale aGot eriŋ nəbonj sual am, ekisi hən “Daməjai.” Len nəbonj tohusur habat həni, len nəḅe siTevit, aGot ikel nəsa tokele a nəs, ike, “Daməjai, mətbesəsəlon hən nadolon aGot,

nələomit timəbur, sa-nəkadumit tihaihai.”*

⁸ Mitinau aJosua nəbonj toşəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail ləḅəkad nəjavjavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəbonj tile hən nəjavjavan.* ⁹ Imagenan, nəjavjavan ipat sal nəs alat siGot, hum nəjavjavan siGot len nəmaribonj na-vəha-məlevru-an. ¹⁰ Husur nəvanuan tobis len nəjavjavan siGot, injavjav dan nauman san, surñan aGot tojavjav dan nauman san nəbonj togol navile a pan tononj. ¹¹ Imagenan, datehisi hən datḅebis len naut nəjavjavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol tətəv hən atəmadat ta sutuai ləsəgol husur nəsa aGot tokele.

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsa aGot tosor mōsi. Ikan səhor nəḅu nəḅalan ideh tokan naut toru. Etiv pəpəhun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsa topat ḅurhubələsehew. Eləboi ḅepəpəhun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito. ¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit pisi səkad nə-kabut-gole-an am, ipərpaŋ hən aGot ḅəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit pisi dattogole maii.

AYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNaton aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadələomian dattokel uri ke dattokade. ¹⁵ Husur dattokad abiltihai tutumav toləŋon tosa mai gidato nəbonj datsədan. Len napisal pisi aSetan italtal ke atenan tigol nəsaan, epitəv hən totaltal ke datigol nəsaan. Be gai sagol nəsaan, eḅuer lan. ¹⁶ Beti, len na-il-ḅuri-an, dategəp pəpadaŋ hən nabiltihai ḅəḅəḅəh siGot. Dategəp pəpadaŋ hən aGot tovivol kəmas hən navoian, hən nəlon ḅitanjis gidato, mai hən ḅevivol hən navoian mai gidato nəbonj datḅipar vi-tarhəte-an.

5

¹ AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən ḅisor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi pisal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol

* **3:15:** Psa 95.7-8 * **3:18:** Psa 95.11 * **3:18:** Hən naves 16-18, ris Num 14.1-35 * **4:2:** Len natosian galevis ta sutuai ike: Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadələomian silat lotosəsəlon husur aGot. * **4:3:** Psa 95.11 * **4:4:** Gen 2.2 * **4:5:** Psa 95.11 * **4:7:** Psa 95.7-8 * **4:8:** Deu 31.7; Jos 22.4

hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaaan sinəvanuan gail.*
² Ale abiltihai tutumav eləboi bikad naʋide bəmədau van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis sumān galito. ³ Husur enan etutumav m̄au sil nəsaaan san gail mai nəsaaan salit gail.* ⁴ Avan ideh saləboi biʋat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav gai səbon. Be ipat len aGot səbon hən bəkisi, hum tokis aAron sutuai.*

⁵ Len naʋide tomaianan, aKristo səbon səvat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,
 “Govi Natugw,

daməŋjai nogəm vi Təmaim.”*

⁶ Ale len naut tile am ike,

“Govi ahai tutumav vi sutuai,

sumān aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

⁷ Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuʋ van hən aGot toləboi bilav kuvi dan nəmatan. Eŋiri hən bevi tarhət san, ikai habat, namətərarur san isel, ale husur toriŋ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəlonŋ həni.* ⁸ Naut kəmas aYesu tovi aNaturan aGot, len naləŋon-isa-ʋəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an. ⁹ Ale nəboŋ togol natit p̄isi aGot toriŋi hən bigole tononŋ, egəm vi kadun nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaaan, nəkadun nəmauran vi sutuai m̄os nəvanuan p̄isi lotogol husur nəsa tokele. ¹⁰ Ale aGot eriŋi hən biʋat nəhes abiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadəlomian hən asike mətuteh dani

¹¹ Namtukad natit isobər hən namtbikel husur natenan, be idanŋ hən namtbisor ʋəsvəsaii husur mətumanmaneh hən mətbələboi səhoti. ¹² Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətsavi hai p̄usan sal. Hən nəsa? Be mətoləŋon ke avan ideh təʋusan gamit tətəs am, tubat hən nakitinan metəkav lotomədmədau len nasoruan siGot. Mətosumān natuhtətai ŋai tosus, saləboi bihan nəhanian todaŋ sal. ¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ŋai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.† ¹⁴ Be nəhanian todaŋ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogolgole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

¹ Imagenan, nəpusanan metəkav husur aKristo, dateriŋi husur dattoləboi tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetubat len nəpaudesen hən nəpusanan tətəs am. Datoləboi ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboi ke datimasriŋ nəlodato len aGot. ² Datoləboi nəpusanan husur nəbaptaisan*, mai naʋide hən dattoriŋ navələdato len nəvanuan hən bikad aNunun aGot. Datoləboi nəpusanan husur nale-məhat-an dan nəmatan, mai nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaaan.* ³ Nəpusanan galenan lipat. Ale aGot biđam həni, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

⁴ Nəvanuan gail lotoriŋi nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberinŋ gaʋulani, nəp̄isal hən ləbetəlmam, hən ləbiʋair dan nəsaan salit tətəs am, eʋuer. Nəboŋi nam̄ial siYesu tohut nəmargobut dan nəlolito, nəboŋi lototubat ləboi naviolan togəm len nəməv, nəboŋi lotokatəp̄ol mai aNunun aGot, ⁵ nəboŋi lotoləboi navoian hən nasoruan siGot, nəboŋi lotosəsəlonŋ hən nədaŋan hən nəboŋi bəgəmai len natohan piʋihabəlan aGot, ⁶ galit lotoriŋi nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberinŋ gaʋulani, nəp̄isal hən ləbetəlmam, hən ləbiʋair dan nəsaan salit tətəs am, eʋuer. Lomədas bun galito, husur, ehum lotopos gat aNaturan aGot len nəhai balbal tətəs, ale riŋi nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail.*

⁷ Mitinau nətan. Nəboŋi naut tous daŋir lan, nətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luʋan hən nəvanuan gail lotomabul nəhanian len nətan enan ləbihan. Nətan enan aGot ivoi həni, ehəhaʋur həni. ⁸ Be nətan bisa, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ŋai ləbitov lan, nətan enan evi ut kəmas, savoi hən natideh. Hum ma aGot bišeməle həni. Len nagilen, nəhab dereh tihani.*

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit p̄isi, naut kəmas namttokəmaianan, namtsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. Namttoləboi ke, məttokad naʋit gail lotovoi am: nadəlomian samit mai

* **5:1:** Nəboŋi nəvanuan togol nəsaaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san bigel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaaan togole. * **5:3:** Lev 9.7 * **5:4:** Exo 28.1 * **5:5:** Psa 2.7 * **5:6:** Psa 110.4 * **5:7:** Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46 † **5:13:** Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * **6:2:** Len naut egai, naKristen galit lukad nəbaptaisan ale nakəkasian m̄os naveveuan evi naʋide seju gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisən hən gəlar p̄isi. * **6:2:** Uman 18.25, 19.3-6 * **6:6:** Ipru 10.26 * **6:8:** Gen 3.17-18

nañvide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito. ¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon ibonjon hən nauman samito, mai na-ləmas-buni-an samito hən nahəsan. Arumasil nəbonj məttovı tarhət sinəvanuan san gail, hum məttogole tia, ale hum məttogol tabtab həni sal. ¹¹ Be namtoləyon masuŵ ke, gamit pisi mitidañ len aGot magenan van vəbar nagilen hən məbələboi buni ke, dereh mitikad pīs nəsa məttovatvat viri. ¹² Samtipetəmas, be mitigol tətəŵ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadələmian mai na-toh-mədau-an, ludañ ður nəmauran todañ vir ləbikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datbeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəbonj aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aAraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan gabag. ¹⁴ Ikel mai aAraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləbəgəm vi bathudud bisəbur vəha-səbəsəbur am”^{*} ¹⁵ Beti len nə-dañ-ḅuri-an san aAraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.^{*} ¹⁶ Nəbonj nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləbisor ḅalḅal husuri am. ¹⁷ Len nañvide tomaiənan, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləbikad nəsa tokel gati ləbələboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike egəgel bonj ideh. ¹⁸ AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arḅegəgel bonj ideh husur aGot saləboi beliblibonj bonj ideh. İmaiənan, len eru enan, gidat dattosaḅ naut nasusuahan len gai, datoləyon ivoi habat am len nəlodato hən datḅetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datḅikade balai.^{*} ¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datḅerinj nəlodat lan. Ta mə len naim siGot, ikad nəbilitikaliko totahətah kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot,^{*} ²⁰ husur aYesu eil a mə, ebisutur sidato tia. Egəm vi biltihai tutumav sidato vi sutuai surman aMelkisetek ta sutuai.^{*}

7

AMelkisetek ahai tutumav

¹ AMelkisetek eg boh evi kiñ hən nəbilitivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toyalyal buni. AMelkisetek ebubur mai aAraham nəbonj aAraham totələm dan nəbilitibalan tosəhor nakinj tovat lan, ale eus aGot hən ḅivoi hən aAraham. ² Ale aAraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəḅavur hən natit pisi totariv kuv gail dan alat toḅal mai galito.^{*} (Nahəsan aMelkisetek, namilen ke, “aKiñ hən nanoran,” ale husur tovi kiñ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiñ hən natəmat.”) ³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəbonj hən nəpasian san o nəmatan san.[†] Esurman aNaton aGot; evi biltihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalalan siMelkisetek. Bathut nəyalalan siMelkisetek, aAraham, abilitəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəḅavur hən natit pisi tokade dan nəbilitibalan. ⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəḅavur hən natit pisi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotopitpitəŵ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siAraham.^{*} ⁶ Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəḅavur tovi siAraham. Ale aAraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek erinj navoian siGot lan. ⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan torinj navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalalan səhor enan gai torinj navoian siGot lan. ⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəḅavur, lovi vanuan rajı lotoləboi ləḅimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəḅavur, lukele ke tomaur sal. ⁹ Nəbonj aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəḅavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datḅike, nahəmar aLevi len nəpasusan siAraham lototariv nahudhut tosua dan tosəḅavur, galit am lulavi mai aMelkisetek. ¹⁰ Husur nəbonj aMelkisetek toḅubur mai aAraham, ləsaḅas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siAraham, ale evi aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəḅavur mai aMelkisetek.[‡]

¹¹ Nəbonj aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləḅevi ahai tutumav ləḅeil a mə hən nəvanuan gail hən ləḅehusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav

* **6:14:** Gen 22.16-17   * **6:15:** Gen 17.1-2, 18.10, 21.5   * **6:18:** Num 23.19   * **6:19:** Lev 16.2   * **6:20:** İpru 4.14, 2.7; Psa 110.4   * **7:2:** Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20   † **7:3:** Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esurman səkade.   * **7:5:** Num 18.21   ‡ **7:10:** Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit pisi.

galenan sanor hən biḡol nəvanuan biḡor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən biḡel galito, ahai tutumav tosumān aMelkisetek be sasumān aAron len nahəmar aLevi? ¹² Husur nəboḡ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel. ¹³ Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boḡ ideh. ¹⁴ Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan seJutah, ale nəboḡ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esumān aMelkisetek

¹⁵ Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosumān aMelkisetek egəm tia. ¹⁶ AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədarjan hən nəmauran san saləboi biḡmasig boḡ ideh, ipat vi sutuai. ¹⁷ Husur natosian siGot ikel husuri ke,

“Govi hai tutumav vi sutuai,

sumān aMelkisetek

tovi hai tutumav ta sutuai.”*

¹⁸ Imaienan datoləboii ke, nalo ta mō husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədan, savi tarhət sivan ideh. ¹⁹ Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi biḡol datbiḡor len nəhon aGot. Ale aGot igol naḡisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datbēgəm pəpadan hən aGot.

²⁰ Nəboḡ aGot togol naḡisal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboḡ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan. ²¹ Avil nəboḡ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan, ike,

“Nasub ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,

ale asike egəgel hən nənauan san boḡ ideh, ike,

‘Govi hai tutumav vi sutuai.’”*

²² Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len nəvəlan aYesu m̄au hən biḡol piḡ na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi səhor ta mō aGot tokel gati mai alat a Israel.

²³ Datinau na-kel-gati-an ta mō. A mō ikad ahai tutumav galenan lotosəbur tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inoḡ. ²⁴ Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai. ²⁵ Imaienan, alat togəm hən aGot len aYesu, eləboi bilav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən biḡor salito len nəhon aGot.

²⁶ AYesu m̄au evi abiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot tohəhəvur həni, səkad natideh tosa lan, iveveu, nəsaan ideh sagol sabiḡbiḡal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav. ²⁷ Gai sahum abiltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən bilav kuv nəvanuan gail piḡi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Iḡol vəha-sua həni ḡai. Ale nəboḡ totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol piḡi nəsaan.* ²⁸ Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədan husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsan egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun, nəsaan toḡbuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Abiltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

¹ Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad abiltihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah seKiḡ len nəmav.* ² Eum ei len naut tolo len nəmav, naim nətapolen kiḡin hən nalotuan Nasub aGot toum həni, nəvanuan saum həni.

³ Ahai tutumav piḡi, aGot itabtabuh len galito hən ləḡeviol hən naviolan gail maii, ale hən ləḡbetutumav van həni. Len nəvide tomaienan, imasil ke abiltihai tutumav sidat m̄au, gai am ikad natsua hən bətutumav həni. ⁴ Gai tətəh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot hum nalo tokel buni. ⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalotuan tovi natətəvan mai nənahənah hən nəsa tohum topat len nəmav. Husur enan, nəboḡ aMoses

* 7:14: Mat 1.1-3; Luk 3.33

* 7:17: Psa 110.4

* 7:21: Psa 110.4

* 7:27: Ipru 5.3; Lev 9.7

* 8:1: Psa

pəpadarj hən beum hən naim nətəpōlen, aGot ikel nalələgauan maii ke, “Gigol vahvahur natit pisi tinor husur nəplan notoʋusan gaiug həni tia len naʋehuh.”* ⁶ Be gagai, aYesu, abiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoɪ buni səhor nauman sihai tutumav gail ta mo. Len naʋide tomaiēnan, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta mo. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gəgat len nasoruan tovoɪ səhor ta mo.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta mo təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.* ⁸ Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan seIsraēl gail ike,

“Len nəboŋ bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an veveu

notokel mai nəvanuan naut a Israēl mai a Jutah.

⁹ Asike ehum na-kel-gati-an

notokel gati mai atəmalit ta sutuai,

nəboŋ nototəgau navələlito,

hən nəbesəhar galito dan naut a Ijip.

Bathut ləsətəgau gat na-kel-gati-an sagw ta mo,

imaiēnan nəlogw iʋov hən galito.”

¹⁰ Ale ginau Nasuʋ aGot nekəmaiegai ke,

“Len nəboŋ bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an egai

nikele mai nəvanuan naut a Israēl ke:

Dereh nerij nalo sagw gail len nənanuan salito,

ale nitos gat gail len nələlito.

Dereh nevi aGot salito,

ale levi vanuan sagw gail.

¹¹ Ale asike lupar ləboian len ginau,

hən nəvanuan bəʋusan avan tile totoħ pəpadarj həni,

o hən nəvanuan bəʋusan aʋan am ke,

“Geləboi Nasuʋ aGot!”

Husur nəvanuan pisi dereh leləboi ginau,

alat lotovi ut kəmas mai nəvanuan totibau, galit pisi.

¹² Husur dereh neruʋat galit dan nəsaan salito,

ale asike nunau təlmam hən nəsaan salit gail boŋ ideh am.”*

¹³ Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta mo got tovi ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm matu, asike idareh, təbuer.

9

Naʋide hən nalotuan ta mo

¹ Mitinau na-kel-gati-an siGot ta mo. Ikad nalo gail hən nalotuan mai naut sua tolo len navile a pan. ² Loum hən naim nətəpōlen enan. Ikad nabiltikaliko totahətəħ kəkol hən togol narumʋ toru. Len narumʋ sua, bopita, ikad nametələi paspasil toil, namial toməlevru lotopaŋ lan, mai natev sua mai nabəta lotoviol həni mai aGot. Narumʋ enan lokisi hən Naut Tolo.* ³ Beti narumʋ tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuʋ.* ⁴ Len narumʋ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutumav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotopos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Burhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol nəmanna tosuħ lan, mai nəhai nəyaran siAron todumoh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.* ⁵ A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən namənas siGot, nəhabəlaru lotosəsaħ gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruʋat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtbisor vəsvəsai pis natgalen gagai.*

⁶ Na nəboŋ lotoutaut pis natgalenan maiēnan, ahai tutumav gail lobis akis len narumʋ bopita hən ləbigol nauman salito moħ nalotuan.* ⁷ Be abiltihai tutumav səboħ eħis len Naut Tolo Masuʋ vəħa-sua ŋai len nasihau pisi. Len nəboŋ enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogole len natətan salito.* ⁸ Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboŋ naim nətəpōlen topat sal, napisal hən avan ideh bəħis vi lohoim len Naut Tolo Masuʋ səkamis. ⁹ Natenan ehum nasoruan kəta moħ nəboŋ ta daməjai.

* 8:5: Exo 25.40 * 8:7: Exo 24.3-8 * 8:12: Jer 31.31-34 * 9:2: Exo 26.1-30, 25.23-40 * 9:3: Exo 26.31-33

* 9:4: Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5 * 9:5: Nakerupim evi natit tomaur tokad nəhabəlan toru.

* 9:5: Exo 25.17-22 * 9:6: Num 18.2-6 * 9:7: Lev 16.2-34

Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav hən gail ləsaləboi ləbigol nəlon nəvanuan lotolotu bimasil. ¹⁰ Husur nəkadun navide hən naviolan mai natutumavan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nakəkasian mōs naveveuan. Nalo galenan lovi hən niben nəvanuan ŋai. Ale nalo galen lupat van vəbar nəboŋ aGot togol navide veveu.

¹¹ Nəboŋ aKristo togəm vi biltihai tutumav hən natit lotovoi lotovisi tia, ebis len naim nətəpolen toyalyal mai tonor səhor ta mō. Naim nətəpolen enan, avan ideh saum həni hən navələn, ale savi natideh topat len navile eg a pan. ¹² Nəboŋ aKristo tobis len Naut Tolo Masuŋ, sabis len nasihau pisi hum abiltihai tutumav ta mō lotogole. Ao, ebis vəhasua ŋai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhbuluk vi lohoim hən bəkəkəs kuv nəsaan, be ilav nəda han səbon, evi lohoim. Ale len nəda han eŋur kuv gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai. ¹³ A mō, ahai tutumav ebul hən nəda hinani mai nəda hebuluk mai nəmasiav hən natuhbuluk pəhəvut[†] len nəwai, ale igol egiris niben nəvanuan lotobinŋinjal len nalo hən nibelit biveveu dan nabinŋinjalan salito.* ¹⁴ Be nəda hiYesu esəhor masuŋ hən natgalenan. Len nədaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKristo, natit tosa tobuer lan, etutumav hən gai van hən aGot. Imaienan, nəda han igol nəlodat imasil dan nəsa dattogole lotolav gidato vi lan nəmatan; nəda han igol nəlodat imasil hən datbilotu hən aGot tovi nəkadun nəmauran.

¹⁵ Husur natenan, aKristo evi pīsal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil gəgat len aYesu hən ləbikad nəmauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKristo imat hən ləbimakuv dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan lotogole len na-kel-gati-an ta mō.

¹⁶ Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len nəmatan san anatun gail tile dereh tikad natit san gail, nəmatan sitenan totos gati, timasparpar. ¹⁷ Husur nəboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be nəboŋ tomat, nəsa tokel gati isarpoh. ¹⁸ Bathut enan, len nəda ŋai na-kel-gati-an ta mō aGot tolav mai aMoses etubat um. ¹⁹ Nəboŋ aMoses tokel ur pīs nakealan todaŋ gail mai nəvanuan pīsi, ilav navurun nasipsip lotogol tobisibis, mai nəpashət nahisop, ale etur həni len nəda hebuluk mai nəda hinani mai nəwai, ale ebil həni hən nəda begiris nalobulat mai nəvanuan gail pīsi. ²⁰ Ikel mai galit ke, “Egai nəda hən na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”* ²¹ Len navide tomaienan, igol nəda egiris naim nətəpolen mai natit pīsi hən nalotuan lotosuh ei.* ²² Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hən nalotuan gail lueveu len nəda, pəpadaŋ natit pīsi. Husur asike nəda bisel, imabe? AGot asike eruŋat nəsaan dan nəvanuan gail.*

²³ Husur enan, naim nətəpolen len navile eg a pan mai natit pīsi lotosuh lan lueveu ŋai len nəda herivatvat gail. Natgalenan lohum nəgarutian hən natit gail len nəmav. Natit gail kitin len nəmav, nəda herivatvat sanor hən bigol ləbiveveu, be naviolan tovoi masuŋ səhori ŋai inor həni. ²⁴ Husur aKristo sabis len Naut Tolo Masuŋ nəvanuan toum həni len navələlito. Naut enan ehum nəgarutian ŋai hən Naut Tolo Masuŋ len nəmav. Be aKristo ebis len nəmav kitin, ale gagai isor sidato len nəhon aGot. ²⁵ Gai etile dan abiltihai tutumav tolav nəda savi ehan, ale tobis len Naut Tolo Masuŋ len nasihau pīsi. aKristo sabis len nəmav hən bətutumav daŋir hən gai. ²⁶ Təmaienan, aKristo təmasmat vəha-sobsoŋur van, tubat len natubatan hən navile a pan. Be gagai, len nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan, evisi vəhasua tovi naməkot hən bətutumav hən gai hən bilav kuv nəsaan. ²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriŋ nəboŋ tonor hən gidat visusua datbimat. Len nəboŋ enan dereh dattel len nəhon aGot len nakotan san. ²⁸ Len navide tomaienan, aKristo am imat, etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai, hən bilav kuv nəsaan sinəvanuan lotosobur. Dereh tegəm tətəs, be savi mōs nəsaan sidato. Dereh tegəm hən bilav nəmauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotoləŋon masuŋ hən ləberisi.*

10

¹ Nalo siMoses ehum nəmōl hən natit gail lotovoi ləbėgəmai, be nəmōl savi natgalenan kitin. Naut kəmas ahai tutumav totutumav len nasihau pīsi, natutumavan galenan lodədas ləbigol alat lotogəm hən ləbilotu, ləbinor len nəhon aGot. ² Natutumavan galenan lətaləboi lətagol nəvanuan gail lətanor len nəhon aGot, natutumavan lətanon. Husur alat lotolotu lətanor vəha-sua tovi naməkot hən nəhon aGot, asike lətaləŋon təsa len nəlolit sil nəsaan am. ³ Be nəlolit səmasil. Ale natutumavan salit galenan lugol ŋai ke, lotonau təlman hən nəsaan salito len nasihau pīsi. ⁴ Husur nəda hebuluk mai hinani edədas bilav kuv nəsaan boŋ ideh.

⁵ Imagenan, nəboŋ aKristo togəm vi lan navile a pan, ike, “Gomətahun natutumavan hən narivatvat mai naviolan,

[†] **9:13:** Natuhbuluk pəhəvut enan, loŋəŋasi, nəmasiav han ŋai ipat. * **9:13:** Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19 † **9:20:**

Exo 24.8. Nəboŋ aMoses tokəmaienan, esəŋav hən na-kel-gati-an siGot ta mō. * **9:21:** Lev 8.15 * **9:22:** Lev 17.11

* **9:28:** Isa 53.12

be goutaut hən nibegw hən nəbēviol həni.

⁶ Lōpəŋas kavkav hən narivatvat gail len natutumavan, loviol hən natit gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan salito, wake gəsaḥəhəvur.

⁷ Beti nuke, 'Got, ginau bogai.

Nogəm hən nəbigol nəsa gotoləŋoni,

hum lototos husur ginau len naləbulat tobul.' ^{*}

⁸ Metəkav aKristo ike, "Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəŋas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsaḥəhəvur hən gail" (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses). ⁹ Beti aKristo ike, "Ginau bogai, nogəm hən nəbigol nəsa gotoləŋoni." Len nasoruan enan ikas kuv na-kel-gati-an ta mō hən bəsəŋav hən na-kel-gati-an veveu. ¹⁰ Ale husur aYesu Kristo togol nəsa aGot toləŋoni nəboŋ totutumav hən niben gabag, len na-tutumav-vəha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səbon.

¹¹ Akis ahai tutumav gail pisi loil təban nəmel tutumavan, loun len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotopitpitov. Be natutumavan hən natgalenan saləboi bəkəkas kuv nəsaan boŋ ideh. ^{*} ¹² Be aKristo, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ŋai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən bikas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len nəvəlan nəmatu siGot. ¹³ Len naut enan itoh vir aGot bigol naenemi san gail ləbēvi ut kəmas, hum nakes toriŋ narien gəlar lan. ^{*} ¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ŋai, aKristo igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləbēvi esan səbon.

¹⁵ ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaienian. Husur ike,

¹⁶ "Ale ginau Nasub aGot nekəmaiegai ke,

Len nəboŋ bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.

Dereh neriŋ nalo sagw gail len nəlolito,

ale nitos gat gail len nənanuan salito."[†]

¹⁷ Beti ike,

"Nəsaan salito mai natit lotogol gail təbur kotov nalo,

asike nunau təlmam hən gail boŋ ideh am."^{*}

¹⁸ Imaienian, nəboŋ aGot torubət nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

¹⁹ Imagenan bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-buri-an hən datbēbis len Naut Tolo Masuŋ len nəmav. ²⁰ Len nəmatan san aYesu esəŋav hən nəpisal veveu, nəpisal nəmauran tolavutur len nəbiltikaliko vəbar Naut Tolo Masuŋ. ²¹ Ale husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal toil a mō hən naim siGot, ²² datəgəm vi təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadəlomian kitin. Husur aKristo igol nəda han egiris nəlodato hən datbiveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nəsaan am. Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu. ²³ Datetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datberin nəlodat len aGot hən bigol nəsa tokel gati. ²⁴ Datinau nəpisal gail hən datbēvi tarhət sidat gabag hən datbələmas bun gidat gabag mai hən datbigol natit tovoi gail. ²⁵ Sa-nəlodat tibov hən nabonbonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləŋon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəboŋ siNasub bəgəm pəpadaŋ.

²⁶ Datbələboi nakitinan tia, ale datbīlekis hən datbigol tabtab hən nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi bəkəkas kuv nəsaan. ²⁷ Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen mai nəhab towunwun hən bihan piis naenemi siGot gail balai. ^{*}

²⁸ Avan ideh tomətahun bigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləbīkel koti ke tomaienian, imat sile, nalolosaan ebuer. ^{*} ²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNaton aGot, lotonjit nəholit van həni; lotonau ke nəda togol lotoveveu dan nəsaan tovi ut kəmas ŋai, savi natideh; ale lotosor mədas aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenan imabe? Nəvanuan lotomaienian, inor hən ləbīpanis vəsa tibatbat. ³⁰ Husur datoləboi aGot egaii toke, "Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav nəpūrḥuran mai gaiug hən

^{*} **10:7:** Psa 40.6-8   ^{*} **10:11:** Exo 29.38   ^{*} **10:13:** Hən naves 12-13, ris Psa 110.1   [†] **10:16:** Jer 31.33. Ipru 8.10.

A mō aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan.   ^{*} **10:17:** Jer 31.34   ^{*} **10:22:** Eze 36.25

^{*} **10:27:** Isa 26.11   ^{*} **10:28:** Deu 19.15

nəsaan gogotole.” Ikele am ke, “Nasuḅ aGot dereh tisaḅ səhoti ke nəvanuan san gail lipanis o teḅuer.”* ³¹ Nəvanuan biṭoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hən avan enan ḅemətahw ḅabat lan.

³² Be mitinau təlmam hən nəḅoṅ ta mō gail, nəḅoṅ namīal hən na-kel-uri-an tovoi totuḅat mīas gamito. Mitinau na-il-gəgat-an samito nəḅoṅ mətṭodaṅ ḅur na-ləṅon-isa-vəsa-an. ³³ Len nəḅoṅ galevis nəvanuan losəvar gamito, lomədas tabtab hən gamito len nəḅon nəvanuan gail. Len nəḅoṅ tile am mətovi tarḅət silat alaten lotomədas masuṽ hən galito. ³⁴ Mətukatəṗol hən na-ləṅon-isa-an silat lototoh len naim ḅəḅanṅis. Nəḅoṅ alat lotoil a mō lototariv kukuv piṣ natit samit dan gamito, mətudaṁ həni len nakemkeman, husur mətələḅoi tia ke, gamit mətukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai. ³⁵ Na-il-ḅuri-an len nadələmian samit satimasig husur nakonṗurṗuran han etibau. ³⁶ Mitimaskad nə-daṅ-ḅuri-an hən ke, nəḅoṅ mətṭogol nəsa aGot toləṅon gail, dereh mitikad nəsa aGot tokel gati. ³⁷ Husur ehum natosian siGot toke,

“Asike idareh atenan toḅəṅməmai dereh tevisi
ale asike evəlo.

³⁸ Ale nəvanuan sagw tonor dereh tikad nəmauran tokitin,
husur eriṅ nəlon len ginau.

Ale ḅerus təlmam, asike noḅəḅəṽur həni.”*

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus təlmam vəmasig. Datovi silat lotokad nadələmian len aGot, lotokad nəmauran.

11

Nadələmian

¹ Be nadələmian evi sa? Nadələmian evi na-ləḅoi-buni-an ke nəsa dattovatvat viri dereh tevisi. Evi naləḅoian ke nəsa datsakəta risi, ekitin, nə-lon-uri-an eḅuer. ² Bathut nadələmian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadələmian datələḅoi səhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit piṣi am. Imaianan, len nəsa datsaləḅoi datḅerisi, aGot igol natit piṣi dattələḅoi datḅerisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aṽan. Len nadələmian aApel etutumav hən naviolan tovoi səḅor naviolan siKen. Bathut nadələmian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale eḅəḅəṽur hən naviolan san. Ale naut kəmas aApel tomat sutuai tia, len nadələmian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadələmian aEnok səkad nəmatan, husur aGot ilav kuvi vi məhat. Avan ideḅ səsaḅ niḅen husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hən tolav aEnok vi məhat, aGot ikel koti ke toḅəḅəṽur həni.* ⁶ Ale nadələmian ḅəḅuer len nəvanuan, eḅədas ḅigol aGot ḅəḅəḅəṽur həni. Husur avan ideḅ toḅəṁ hən aGot, timaskad nadələmian ke aGot totoh, mai toviol hən nakonṗurṗuran mai alat lotopuṣpuṣ kitevi hən ləḅələḅoi.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namətahwan hən nəyalalan siGot, mai len nadələmian, aNoah eum hən nəak hən ḅesusuan nəbathudud san lan dan nilev toplu. Len nadələmian san, aNoah isaḅ səhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot eriṅ ke aNoah inor len nəḅon bathut nadələmian san.*

⁸ Len nadələmian, aAraham igol husur nəsa aGot tokisi hən ḅigole. Nəḅoṅ aGot tokisi hən ḅeriṅ naut totohtoh lan hən ḅevi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kəmas saləḅoi naut ḅevi lan! ⁹ Len nadələmian aAraham itoh len naim nətəṗolen hum ametḅos, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatan aAraham, mai aJakop, aməḅəḅəṽon, ḅəlar am arutoh ei maianan, ale arukad na-kel-gati-an siAraham.* ¹⁰ Husur aAraham ekəta vir nəḅiltivile tokad nəṗauseden topat vi sutuai, aGot togarut nəṗlan han mai toum həni.*

¹¹ Len nadələmian siAraham, aGot igol aAraham eləḅoi ḅəḅəṁ vi tata, naut kəmas tovi ḅəṽut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai eləḅoi ḅeriṅ nəlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.* ¹² Naut kəmas aAraham tovi ḅəṽut buni tia, ḅə səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoḅur. Lusəḅur hum namieso gail len nəmav, ale hum nabion bitas, nəvanuan eḅədas ḅəṽuruṅ gail.*

¹³ Nəvanuan galen piṣi loil gəgat len nadələmian salito van vəḅar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel gati ke ləḅikad gal balai; ḅə losuh sutuai hən lotoris natgalenan ta tahw buni

* 10:30: Deu 32.35-36 * 10:38: Hab 2.3-4 * 11:3: Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3 * 11:4: Gen 4.3-10 * 11:5:

Gen 5.24 * 11:7: Gen 6.13-22 * 11:9: Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * 11:10: Ipru 11.16, 12.22

* 11:11: Gen 18.11-14, 21.2 * 11:12: Gen 22.17

læbægəmai, ale lohəhəvur. Ale lukel koti ke lotovi metbəs lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.*¹⁴ Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta doŋ naut hən begəm vi naut a im salito.¹⁵ Lətənaunau naut matmat salit lotoriŋi, lətələboi lətətəlmam vi lan.¹⁶ Avil loləŋon masuŋ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahurun səsa hən lotokisi hən aGot salito, ehəhəvur həni, husur eutaut hən nabiltivile sua mōs galit tia.

¹⁷ Nəboŋ aGot toke bebunus hən nadələmian siAraham ke bimabe, aAraham, len nadələmian san, eviol hən əlsak tās bətutumav həni.* AAraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan tisobur, gai eutaut hən bətutumav hən anatan tosuva ŋai,¹⁸ naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan sam̄ dereh levi len nəpasusan seIsak.”*¹⁹ Len nabunusian siAraham, inau ke aGot toləboi biŋol nəvanuan bile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datbike, ehum aAraham tokad tətās hən əlsak totəlmam dan nəmatan.

²⁰ Len nadələmian, əlsak eus aGot hən bivoi hən anatan gəlaru, əjakop mai aEsau len nəboŋ gail læbægəmai.*

²¹ Nəboŋ pəpadarŋ hən əJakop bimət, len nadələmian, eus aGot hən bivoi hən anatan əJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot.*

²² Nəboŋ pəpadarŋ hən əJosef bimət, len nadələmian, isor husur nəboŋ alat a Israel læbivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ læbivan lipat nabələsun gail van.*

²³ Nəboŋ lotopas aMoses, len nadələmian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arbəbur kotov nalo sekiŋ.*

²⁴ Nəboŋ aMoses totibau, len nadələmian, emətəhun nəvanuan gail læbəkisi hən anatan anatvavin aFero.†²⁵ Emətəhun nəsaan husur togol nahəhəvuran tomidol ŋai, be ilekis hən bikatəpəl hən nəmauran todarŋ nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan.²⁶ Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul həni savi natideh, be nəvanuan gail læbəsəvari, ehəhəvur hən beləŋon bisa mōs Kristo begəmai, səhor hən bikad nakontit gail a Ijip topul həni. Husur inau tabtab hən nakonpūrpūran aGot beviol həni maii balai.

²⁷ Len nadələmian, aMoses eriŋ naut a Ijip, samətəhw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat nəpəsal han hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas læberisi.‡²⁸ Len nadələmian, aMoses iŋol nəhanan hən nəPasova nametəkav. Ikele hən alat seIsrael ke, liŋol nəda tegiris nabopita salit gail hən əŋel hən nəmatan asike bihar ahai a mō salit gail.*

²⁹ Len nadələmian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətās Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan masmas. Be nəboŋ alat a Ijip lotoke læbəhusur galito, lomun, lumat pisi.*

³⁰ Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len nabiltivile Jeriko husur nəmariborŋ tomələvru, len nadələmian, nəvōd hən nabiltivile enan iteh.*³¹ Mitinau aRahap tōpur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomatan natit pisi len nabiltivile Jeriko, aRahap ehəhəvur hən artotoh maii. ŋa len nadələmian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

³² Ikad isobur am hən nəbikēle, be namityal ebuer hən nəbisor husur aKiteon, aParak, aSamson, əJeftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail.§³³ Len nadələmian, nəvanuan galenan lugol natit isobur. Luḅal mai nakiri naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboŋ lotoil a mō hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləŋoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke læbikade. Len nadələmian lugol naburŋon nalion gail ekəkol,*³⁴ lugol nəhab topaŋ habat imat; lugam yav dan nəmatan hən nəbu nəbalan. Ləsədarŋ be nədarŋan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nabiltibalān, luḅal mai navəshəsoltia hən nametbəs gail van lohut galito.*

³⁵ Len nadələmian, alatpəhəvut lukad tətās hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətəhun læbipair dan nadələmian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədās bun galit van lumat sile. Ludam̄ hən læbimat maienan hən læbikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta mō husur ivan hən nəmauran vi sutuai.³⁶ Ale nəvanuan galevis losəəlōŋ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbanjisan hən natsen len naim bəbanjis.*³⁷ Galevis

* **11:13:** Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12 * **11:17:** Gen 22.1-14 * **11:18:** Gen 21.12 * **11:20:** Gen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47.31, 48.1-20 * **11:22:** Gen 50.24-25; Exo 13.19 * **11:23:** Exo 1.22, 2.2 † **11:24:** Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən aFero. ‡ **11:27:** Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akiŋ, samətəhw lan, emətəhw husur nalpru gail lomətəhun læbəhusuri hum nəvanuan na-il-a-mō-an. * **11:28:** Exo 12.21-30 * **11:29:** Exo 14.21-31 * **11:30:** Jos 6.12-21 * **11:31:** Jos 2.1-21, 6.22-25 § **11:32:** Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1. * **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37 * **11:36:** 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6

lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən năbu nəbalan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lumar tite, nəmauran salit idan, nəvanuan gail lomədas tabtab hən galito.* ³⁸ Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən ləbitoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas tobbəbesw mai len navəhuh gail, losusuah len naburhuvat mai nabur gail len tan.

³⁹ Alatenan ta mo, Got isor sal suh galit pisi husur nadəlomian salito, be nəsa aGot tokel gati ke ləbikade balai galit ideh səkade.**⁴⁰ Husur aGot eutaut hən natsua tovoi səhor ta mo moş gadit pisi, hən ke, len nəbonan mai gidato ŋai, galit loləboi ləbikad navit na-kel-gati-an pisi san.

12

AGot igol datupanis hən beʋusan gidato

¹ Alatenan ta mo, nəmauran salit ikel kot nadəlomian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadəlomian sidat idan am. Imagenan, husur dattokad nabiltiuvoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman hən nəmauran, datebubulan natit pisi toməlas gat gidato, mai nəsaan tomədmədaui hən dattovisivi lan. Ale len nə-dan-ḅuri-an datigam len nəgamgaman aGot toriŋ gidat lan. ² Datekəta haihai len aYesu tovi nəkadun nadəlomian sidato. Evi gai tovurvur nadəlomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idan ḅur nəmatan len nəhai balbal, nahur sasa hən nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah siGot.*

³ Mitinau aYesu todaŋ ḅur nahur sasa len navəlan nəvanuan nəsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hən asike mətḅikad na-ləŋon-isa-an len nəlomito, asike nəlomit biḅov hən nəmauran samito. ⁴ Mətubal hən nəsaan ḅinoŋ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəbalan enan. ⁵ Ale nəlomit iborḅoŋ hən nasoran aGot tokel mai gamit hum anatan gail hən biḅol mətḅeləŋon biḅoi am len nəlomito. Ike, "Natugw, sagineu napusanan hən nəpanismen siNasuḅ aGot hum tovi ut kəmas.

Nəboŋ bešivoh len gaiug,
sa-nəloḿ tisa.

⁶ Husur len nəpanismen,
Nasuḅ aGot eʋusan alat gai toləmas bun galito,
ipansem galit pisi

gai todaḿ hən lotovi natun gail.*"

⁷ Mitidaŋ ḅur napusanan hən nəpanismen, husur navide aGot tokade len gamito esuḿan məttovi anatan gail. Mətuḿau ke tokad natətai ideh ataman səpansem hən beʋusani a? Ao! ⁸ Anatan aGot gail pisi lukad napusanan hən nəpanismen. Be beḅuer len gamito, mətovi natətai napisal, mətsavi natun kitin. ⁹ Gidat pisi datukad atəmadat gail hən navile a pan. Lupansem gidat hən ləbeʋusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hən aTata senunudato totoh len nəmav? Dateriŋ gidat len navəlan hən datḅimaur! ¹⁰ Atəmadat gail lupansem gidato len namityal galevis ŋai moş nanoran hum tovoi len nənauan salito. Be aGot ipansem gidato moş nanoran hən bevi tarhət sidato hən datḅikatəḅol hən nəboruan san. ¹¹ Nəboŋ nəpanismen moş nanoran tobar gidato, naut kəmas toʋusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhaʋur həni, husur epəŋas! Be a tahw, iʋan hən natəmat moş alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot toləŋoni.

¹² Imagenan, navələmit lotomərav sadaŋ, nakəbkok nariemət lotogau, lidaŋ! ¹³ "Mitigol napisal gail linor moş nalohriemito," hən alat lotogau asike narielit beḅiles, be hən ləbiḿaur.*

Səsəloŋ husur nalələgauan aGot tokele

¹⁴ Məteḅisi hən mətḅitoh len natəmat mai nəvanuan pisi; məteḅisi hən mətḅidaŋ len aGot, mai hən mətḅevi esan səḅon ŋai. Avan ideh asike biḅan len aGot, asike bevi siGot, mətuḿau ke beḅis Nasuḅ a? Ao, asike erisi boŋ ideh. ¹⁵ Mətələləgau hən gamit ideh asike beḅəgau suluʋ navoian aGot toviol kəmas həni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai tokon, husur nəboŋ toton, igol nəmauran samit idan, ale emədas masuʋ hən isoḅur.* ¹⁶ Gamit ideh satigol naitian

* **11:37:** 2Chr 24.21   ** **11:39:** Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta mo lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke ləbikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboŋ aGot bešavət aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail.   * **12:2:** Psa 110.1   * **12:6:** Pro 3.11-12   * **12:13:** Hən naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26   * **12:15:** Deu 29.18

tosa, satesurñan aEsau tonau ke aGot tovi ut kemas. Esau evi ahai a mño, be idamñ hən na-il-a-mño-an san hum ahai a mño, hən bihan nasiloh nəhanian sua. ¹⁷ Mətoləboii ke, a tahw aEsau eləjən ke atəman teus aGot hən bəriñ navoian lan hum ahai a mño, be ikad namətəhusian rjai. Naut kemas aEsau totanjisi, edədas bəgəgel hən navit nəsa togole tia.†

¹⁸ Mətsəgəm vi lan navehuh məttoləboi mətbibari hum alat seIsraël ta mño. Galit lovi lan Navehuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer, ikad nəmargobut, ale nəlan iṽas galito. ¹⁹ Losəsələn hən nəwəlan hən nətrampet mai nabiltidoldol tosor. Nəvanuan lotosəsələn həni loñir aGot hən asike bikel nasoruan ideh am.‡ ²⁰ Lomətəhw habat len nəsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh bībar navehuh egai, mitimastubuni.”* ²¹ Nəboñ aMoses toris natgəlanen lotogol namətəhwan, ike, “Nupab len namətəhwan ninegw topil lan.”*

Gamit mətsəgəm vi lan navehuh enan. ²² Be gamit mətəgəm vi lan Navehuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nəkadun nəmauran, naut a Jerusalemlen nəmav. Len naut ei anjel lotosəbur vəsa lubənbən len nabiltikemkəman. ²³ Mətəgəm vi lan nabənbənan silat lotovi natun aGot, ahai a mño san gail, gai totos gat nahəsəlito len nəmav. Mətəgəm hən aGot tokot hən nəvanuan pisi. Mətəgəm hən nanunun nəvanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len nəhon. ²⁴ Mətəgəm hən aYesu, na-kel-gati-an veveu siGot toil gəgat lan. Mətəgəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor husur natsua tovoi səhor nəda hiApel.§

²⁵ Samtemətəhun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan rjai, ale alat seIsraël lotomətəhun naləgəuan tokele, ləsəgəm yav dan nəpanismen. Bimaienan, gidato datbipair dan aGot len nəmav, mai naləgəuan gai tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boñ ideh.* ²⁶ Len nəboñ enan nadolon aGot ekur hən navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hən navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan rjai, be nəmav am.”* ²⁷ Len nasoruan “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit pisi ta mño aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hən ke, natit ləsakur rjai ləbipat tin.

²⁸ Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hən natohan pipihəbələn todədas bəkur, husur natənan, datepul hən nasipaan, ale datilotu hən aGot len navide gai bəhəhəvur həni, datilotu həni len namətəhwan mai nəmañmañjan hən nəyalyalan san. ²⁹ Husur “aGot sidato evi nabiltihab tohan puñpuñ natit pisi.”*

13

Nə-maris-kotovi-an

¹ Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab surñan məttovi latmiṽan. ² Sa-nələomit tibəñboñ hən mətbəhəhəvur hən nametbəs bitoh lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol toməianen hən nametbəs gail, lukad anjel gail lototoh lohoim salito be ləsələboii.* ³ Sa-nələomit tibəñboñ hən alat lototoh len naim bəbəñjis. Mitinau galito, nələomit titarjis galito hum məttotoh mai galit len naim bəbəñjis. Ale alat nəvanuan gail lotomədəs galito van van lotoləjən tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəñjasan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit pisi məteriñ nəlahan a məhat len nənəuan samito. Sa-nəməl hən nəlahan tebiñbiñjal, namilen ke, alarmisoan aridan len nəlahan səlaru. Husur aGot dereh tisaḅ səhoti ke, nəvanuan togol naitian toḅur kotov nəlahan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

⁵ Len nəmauran samito samteləjən masuṽ hən nəvat, be mətəhəhəvur hən nəsa məttokade. Husur aGot ike,

“Asike noriñ gamit boñ ideh,

asike noriñ gabulan gamito.”*

⁶ Iməianen asike nomətəhw hən nəbīke,

“Nasub evi na-vi-tarhəte-an sagw,

asike nomətəhw.

Asike nomətəhw len nəsa nəvanuan rjai

toləboi biğole hən ginəu.”*

⁷ Mitinau təlmam hən alat lotoil a mño hən gamito, lotovusan gamit hən nasoruan siGot. Mitinau navit nəmauran salit gail, ale nadələomian samito tesurñan nadələomian salito.

⁸ AYesu Kristo sagəgel boñ ideh, iməianen rjai nino, daməñjai, vi sutuai. ⁹ Iməianen napusanan tiltile lotovinvinu, məttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hən mətbikad

† **12:17:** Hən naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ **12:19:** Hən naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * **12:20:** Exo 19.12-13 * **12:21:** Deu 9.19 § **12:24:** Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigel nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv nəpanismen. * **12:25:** Exo 20.22 * **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Deu 4.24 * **13:2:** Gen 18.1-8, 19.1-3 * **13:5:** Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * **13:6:** Psa 118.6 * **13:9:** Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3

nədanjan len nəlomito, nədanjan togəm len navoian aGot toviol kəmas həni, sagəm len nəhanian hən nalotuan savi tarhət silat lotohani.

¹⁰ Ahai tutumav gail loum len naim nətaṣolen len navile a pan. Nəmel tutumavan sidat ipat, be galit ləsaləboi ləḏihan ei.* ¹¹ A mō abiltihai tutumav ipat nəda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuṽ hum naviolan hən ḅekəkakas kuv nəsaan sinəvanuan gail. Be ləpəḡas pīs niben narivatvat gail a tut dan naut naim nətaṣolen gail lotokir lan.* ¹² Len nəvide tomaianan, aYesu am evivile dan nabiltivile, eləḡon isa habat, imat hən nəda han ḅikas kuv nəsaan dan nəvanuan san gail, hən ləḅevi siGot səḅon ḡai.* ¹³ Imaienan datevivile dan naut naim nətaṣolen gail lotokir lan, dativan hən aYesu hən datḅikatəṣol hən na-ləḡon-isa-an san. Namilen ke, dateriḡ nalo silat seIsraēl, dateriḡ nəlodat len aYesu ḡai, naut kəmas nəvanuan gail ləḅisor mədās gidato hum lotogole hən gai. ¹⁴ Husur len navile eg a pan datsəkad nabiltivile hən datḅitoh tin lan vi sutuai; be datudoḡ kitev naut a im ḅegəm balai.* ¹⁵ Imaienan, len aYesu, datetutumav tabtab hən na-sor-sal-suhi-an tovi naviolan vi təban aGot, nəviṽ nabuḡodato tokel koti ke tovi Masta sidato. ¹⁶ Ale sa-nəlomit tibəḡḅəḡon hən məṽḡigol navoian, mai hən məṽḡevi tarhət silat lotomīdol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhəṽur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsa alat lotoil a mō hən gamito len Nasuḅ lotokele, məteriḡ gamit len navələlito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot hən na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele hən ləḅeum len nahəhəṽuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitisor tuṽ tabtab mōs ginamito. Namtoləboi buni ke nəlonamit imasil, ale namtoləḡon masuṽ hən namṽḡikad nəvide tonor ḡai, len natit pisi namṽḡigole. ¹⁹ Nəḡḡon masuṽ hən məṽḡisor tuṽ ke, aGot tidanṽ hən natəlmaman sagw hən nəḅegəm tutut hən gamito.

²⁰⁻²¹ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi nabiltivanuan tokətkəta təban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot hən natəmət tigol mətepul hən natit pisi tovoi tonor hən məṽḡigol nəsa toḡḡoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit pisi behəhəṽur həni. Nə-sal-suhi-an hən nəyalalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

²² Bathudud nədəlomian nəḡḡon masuṽ hən məṽḅəsəḅəḡon husur nasoruan sagw hən ḅigol məṽḅəḡon ḅivoi am len nəlomito, husur naləḅulat napisulan egai nototosi van hən gamito, epitol ḡai. ²³ Nuke məteləḅoi ke, awawa sidat len nədəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim ḅəḅəḡis. Gai ḅegəm tutut, dereh niṽah maii hən namṽḅegəm ris gamito.*

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan pisi lotoil a mō hən gamito, mai nəvanuan pisi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamit pisi.

* **13:10:** Ipru 9.11-14. A mō ahai tutumav gail luhan nahudhutit lototutumav həni. Be “nəhanian” hən natutumavan len nəmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodədas ləḏihani. Namilen ke, alat lotohusur nəvide hən nəlo ta mō hən ləḅiveveu, o hən ləḅinor len nəḅon aGot, lodədas ləḅikad nəmauran kitin aKristo tomat hən datḅikade. * **13:11:** Lev

16.27 * **13:12:** Jon 19.17, 20 * **13:14:** Ipru 11.10, 16 * **13:23:** Uman 16.1

James

Nalobulat napolisulan aJames totosi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

AJames, avan aYesu matmat, toil a mo hæn alat siYesu len naut a Jerusalem, gai itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hæn næsa?

Itosi hæn bikel mai naKristen gail nañide tovoi hæn læbikade hæn læbidañ len nadæloimian len aYesu.

AJames itos nalobulat napolisulan egai mōs ase?

Itosi mōs naKristen gail len naut pisi.

AJames itosi ñais?

Hum ma totosi pəpədañ hæn nasihau A.D. 48.

1) AJemes ikel na-ke-ivoi-an mai naju gail (1.1)

2) Nəboñ nəmauran biðañ, dañ buri. Gəbikə gəbigol nəsaan, savi aGot totaltal hæn gaiug, naləñjonian samñ igol ke gotogol nəsaan (1.2-18)

3) Nasəsəloñan mai nagolean (1.19-27)

4) Sagipatpat nəvanuan galevis məhat səhor galit am. Asike gəbilolosa hæn nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hæn gaiug (2.1-13)

5) Nəsa gotogole eñusani ke gukad nadæloimian len aGot o eñuer (2.14-26)

6) Alat lotokad nadæloimian mai namealito. Nañide avan ideh tokade eñusani ke namitisau hæn nəmauran san togəm len aGot o eñuer (3.1-18)

7) Len nəbalkabañan mətomətahun aGot. Pair dan nañide enan tosa, riñ gamito len navəlan aGot. Samtisor mədas avan ideh, samit sor patpat gamit məhat. Mətbələboi nəsa tovoi be asike məbigole, mətugol nəsaan (4.1-17)

8) Alat lotopul hæn natite lotogol məttoləñon tosa, dereh lipanis, be ipat len aGot hæn bigole. Samtikoblen mədas gamit gabag. Toh mədau, dañ bur na-ləñon-isa-vəsa-an (5.1-5.11)

9) Kel nakitinan. Kel kot nəsaan samit mai gamit gabag. Sor tuñ mōs gamit gabag. Dereh aGot tevi tarhət samito (5.12-18)

10) Gamit ideh bipal sob dan nakitinan, vireh təlmam həni hæn aGot bəruəbat nəsaan san dani (5.19-20)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aJames notovi naslev siGot mai siNasuə aYesu Kristo, nuke, "Ivoi," van hæn nahəmar toşəñavur pisan eru, nəvanuan gail lototoh visusua len navile a pan.*

Susumar nəboñ nəmauran todañ

² Bathudud nadæloimian sagw, nəboñ mətbətut len natit tiltile læbigol kitev nadæloimian samito ke timabe, mitikemkem həni ñai. ³ Bathut mətoləboii ke nəboñ natgalenan lotogol kitev nadæloimian samito ke imabe, na-gol-kitevi-an galenan lugol nə-dañ-buri-an len gamito. ⁴ Nauman hæn nə-dañ-buri-an timasvan van vəhav, hæn ke nəboruan samit binor buni, asike nədañan hæn nəboruan samito bəñidol boñ ideh. ⁵ Gamit ideh bipar mitisau hæn nəmauran tonor mai nañide tovoi, ivoi ke teus aGot həni,* gai toviol masuñ mai nəvanuan pisi, ale dereh teviol həni mai gaiug, asike inau isa hæn gaiug sile. ⁶ Nəboñ gəbeusi, usi len nadæloimian, nəloñ sateuri. Nəvanuan nəlon touri ehun nətas tokud tabtab, səpat mədau. Nəlan eñuvi vi məhat, epus, evi pan.* ⁷ Nəvanuan tomagenan satinau ke Nasuə bilav natideh maii, ⁸ ikad nənauan toru, edədas bəhusur nañisal tosua ñai, nəmauran san ipat lavəlav.

Naməsal mai nəvanuan topul hæn natite

⁹ Nəvanuan nadæloimian ideh bevi ut kəmas o bevi məsal len nabunusian sinəvanuan gail, ivoi ke tehəhañur, husur aGot eputsani tia. ¹⁰ Be nəvanuan tokad natite; aGot bigol gai bevi ut kəmas, ivoi ke tehəhañur həni, husur dereh nəmauran san temidol hum napusit naliol. ¹¹ Namityal togəm vi məhat, esun naliol; imasmas, napusit iteh; nəkaban han imasig. Imagenan nəvanuan tokad natite, tehis səbuer həni van vəmat, imasig maii.†

Nətaltalan hæn nəsaan

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3; Uman 15.13; Kal 1.19   * 1:5: Pro 2.3-6   * 1:6: Nəvanuan nəlon touri egəgel tabtab hum nahit togəgel hæn nətau han.   † 1:11: Hən naves 10-11, ris Isa 40.6-7

¹² AGot tivoi hən nəvanuan toil gəgat naut kəmas nate sasa gail lotogəm hən ləbīgol kitev nadəlomian san ke imabe. Nəboŋ bīdan̄ bur gail, dereh aGot tilav nəprais hən nəmauran kitin maii, nəprais aGot tokel gati tia ke teviol həni mai alat lotoləmas buni. ¹³ Avan ideh, natit bītaltal ke tīgol nəsaan, satike, “Evi aGot totaltal ke nisa.” Bathut natideh tosa edədas bītaltal ke aGot tīgol nəsaan, mai aGot gabag sətaltal ke nəvanuan gail ləbīsa boŋ ideh. ¹⁴ Avil nəvanuan vīsusua, naləŋonian san tosa gail lutaltal ke tīgol nəsaan. Losəhari, loliv gargari vi tut. ¹⁵ Bēti nəboŋ naləŋonian tosa totian, ipas nəsaan. Nəboŋ nəsaan enan togəm tībau, ipas nəmatan.

¹⁶ Bathudud sagw notoləmas bun gamit pīsi, samtedəlom nagəgərasan husur aGot! ¹⁷ Naviolan pīsi lotovoi, naviolan pīsi lotonor buni, logəm len aGot a məhat togol namīal pīsi len nəmav. AGot sagəgel hun nəmōl torusərus. ¹⁸ Ilekis ke, len nasoruan hən nakitinan, eviol hən nəmauran veveu mai gidato, hən datbehum navit metəkav len natit pīsi gai toum həni.

Nasəsəlōŋan mai nagolean

¹⁹ Bathudud sagw notoləmas bun gamit pīsi, mətələboi səhot nategai: Gamit pīsi mətəutaut tabtab hən mətəbesəsəlōŋ, samtisaʿsaʿvut hən mətəbisor, samtisaʿsaʿvut hən nəlomit bīpan̄pan̄* ²⁰ bathut nəlōl pan̄pan̄ sinəvanuan edədas bīgol səhot nanoran aGot toləŋoni. ²¹ Imagenan, bubulan nābīŋbīŋalan mai nəsaan topat sal, dan nəmauran samito. Nəlomit temədəu ale səsəlōŋ husur nasoruan aGot toriŋi len nəlomito, husur eləboi bilav kuv gamito dan nəsaan samito.

²² Mitigol nəsa nasoruan tokele, samtesəsəlōŋ kəmas həni ŋai. Mətəbesəsəlōŋ həni be asike mətīgol husuri, mətogəras səbōmit hən gamito. ²³ Avan ideh tosəsəlōŋ hən nasoruan be sagol nəsa tokele, esurīan nəvanuan toleleduŋ, ris nəhon len nakəlas. ²⁴ Nəboŋ toris nəhon tonōŋ, ipair dani: vəha-sua ŋai nəlōn iboŋboŋ hən nənahənah han. ²⁵ Avil nəvanuan tobunus vahvahur nalo tonor buni siGot, nalo togol ke nəsaan satəgag gat nəlōn am, atenan bəbunus tabtab həni, asike nəlōn bīboŋboŋ hən nəsa tobunusi, tosəsəlōŋ həni, be bīgol nəsa nalo tokele, dereh aGot tīgol tivoi buni hən atenan, len nəsa togole.†

²⁶ Avan ideh bīnau ke aGot tohəhəvur hən nalotuan san, avil asike bīwol hən nasoran san bīvoui, egəras gai gabag ale nadəlomian san evi naut kəmas. ²⁷ Navide hən nalotuan aGot Tata tonau ke tovoi mai tonor masuʿ, imaiegai: Kətkəta təban nəbatunau pəhəvut gail mai namilesw gail lotoləŋon tosa. Ale gelələgau hən gaiug, hən nəmauran navile a pan satidos nəmauran sam̄.*

2

Gigol tēpitōv van hən nəvanuan pīsi

¹ Bathudud sagw, husur mətətkad nadəlomian len aMasta sidato, aYesu Kristo, Nasub̄ toyalyal, navide samit gail tēpitōv van hən nəvanuan pīsi, ideh satile.* ² Nəboŋ mətətkad nabōnbonan, avan ideh tosun nahurabat bilbil, totav nariŋ nagol gail len navələn bəgəmai, ale togon tovi məsal tosun nahurabat tomatu tia, bəgəmai, mitimab hən gəlaru? ³ Mətəbəkəta təban gai tosun nahurabat bilbil, mətəbikel maii ke, “Naut tovoi egai, gebətah gegai,” avil mətəbikel mai naməsal ke, “Geil ei o gebətah len tan bathuriegw.” ⁴ Mətīgol bīmaianan, mətəpəpəhw husur natilean mətətogole len gamit gabag. Na-nənoʿ-həni-an samito isa husur nənauan hən nəsaan mətətkade.

⁵ Bathudud notoləmas bun gamit pīsi, səsəlōŋ! AGot ilekis hən alat lotovi məsal len nabunusian sinavile a pan, hən ləbepul hən nadəlomian, ale hən ləbīkad natohan pipi-habalān balai, hum tokel gati ke alat lotoləmas buni likade. ⁶ Wake gamito, mətəmədas naməsal gail, riŋ galit a pan. Imabe? Ase lomədas gamito, liv gargar gamito vi lan nakotan? Evi alat lotokad natite boh! ⁷ Galit lusor mədas nahəsān aYesu Kristo tovoi, nahəsān mətəvati husur mətəvati esan.

⁸ Mətīgol nəsa aKristo tovi kiŋ sidato tokel buni, mətugol ivoi. Ikel bun nalo natosian siGot tokele ke, “Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug surīan gotoləmas bun gaiug gabag.”* ⁹ Avil mətəbeputsan avan ideh məhat hum tovoi səhor nəvanuan tile, mətugol nəsaan. Ale evi nalo enan tosaḅ səhoi ke mətəvoti nəvanuan na-bur-kotov-nalo-an. ¹⁰ Husur avan ideh togol natit pīsi nalo kavkav tokele, be toteh len nakealan tosa ŋai, gai ebur kotov nalo kavkav, ale inor hən bīpanis sile. ¹¹ Bathut aGot toke, “Sagigol naitian tobur kotov nəlahan,” ikele am ke, “Sagigol avan ideh timat.”* Asike gəbīgol naitian tobur kotov nəlahan,

* **1:19:** Ecc 7.9 † **1:25:** Nalo aJames tosor husuri savi nalo pīsi siMoses, be isor husur nalo hən na-ləmas-buni-an aYesu todaŋ ke datimashusur tabtab həni. * **1:27:** Isa 1.17, 23 * **2:1:** Job 34.19; Lev 19.15 * **2:8:** Lev 19.18

* **2:11:** Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlōl pan̄pan̄ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai.

be gəbıgöl nəvanuan bimat husur naləŋjonian sam̄ ŋai, gaiug boh, goḅur kotov nalo.* ¹² Len nəsa gotokele, nəsa gotogole, ginau gat nategai ke, aGot dereh tenənoḅ hən nəmauran sam̄ mai nalo hən na-ləmas-buni-an, nalo togol nəsaan satəgau gat nəloḅ am. ¹³ Husur asike nəloḅ bitanjıs nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug nəboŋ bəkəta bunus nəsa gotogole. Be nəloḅ bitanjıs nəvanuan gail, nəlon aGot dereh titanjıs gaiug nəboŋ bəpəpəhun navoian dan nəsaan.

Nadələmian mai nagolean

¹⁴ Bathudud sagw, gəbıkel ke gotokad nadələmian be gəsagol natideh hən bəḅusani, nadələmian sam̄ evi tarhət sam̄ mabe? Nadələmian tomaiənan edədas bılav kuv gaiug dan nəpanismen. ¹⁵ Aḅam̄ o aḅavinem̄ len nadələmian bıpar hurabat o hanian akis, ¹⁶ ale gamit ideh bikel maii ke, “Ivoi, natəmat tipat len nəloḅ, gitoh tunətun ale hanukub,” be asike gəbılav nəsa toḅmidol hənı maii, govi tarhət san mabe? ¹⁷ Len naḅıde tomaiənan, nadələmian bıpat səḅon, asike bıgol natideh, nadələmian enan imat, savi natideh.

¹⁸ Aḅıl avan ideh bıke, “Gaiug gukad nadələmian, ginau ngul natit tovoi gail.” Ale dereh nisori vari ke, “Gəbḅusan nadələmian sam̄ səkad nagolean ideh tovoi lan, ale ginau, len nəsa tovoi notogole, dereh nəḅusan nadələmian sagw.” ¹⁹ Gəbədələmi ke aGot esua ŋai, ivoi! Be natəmat gail am lodələm natenan, ale lomətahw, lupab lan.* ²⁰ Gumelmel! Gəsələboi səhoti sal a? Nəboŋ nagolean sətah mai nadələmian, nadələmian enan savi natideh. ²¹ Atəmadat ta sutuai, aAraham igol nəsa hən aGot toriŋi ke tonor len nəhoŋ? AGot eriŋi ke aAraham inor len nəhoŋ nəboŋ aAraham toviol hən alsak, anatum, len nəmel tutumavan.* ²² Imaiegai: Nadələmian san mai nəsa togole aroum ḅonḅon. Nəsa togole evurvur nadələmian san. ²³ Ale natosian siGot isarpoh toke, “AAraham edələm nəsa aGot tokele, ale aGot eriŋi ke aAraham inor len nəhoŋ husur nadələmian san,”* ale aGot ekisi hən abubur san.* ²⁴ Imasil ke aGot eriŋi ke nəvanuan inor len nəhoŋ husur nəsa nəvanuan togole, savi husur nadələmian nəvanuan tokade lan ŋai. ²⁵ Imaiənan am hən aRahap, napəhaḅut ta Jeriko ta mō toḅur hən niben. AGot eriŋi ke inor len nəhoŋ husur nəsa alitənan togole nəboŋ tosusuan ahai pispisul gail ale toḅəvat galit vi lan naḅısal tile sua.* ²⁶ Nəboŋ nanunun toḅuer len nəvanuan, niben imat. Len naḅıde tomaiənan, nəboŋ nagolean sətah mai nadələmian, nadələmian enan imat.

3

Nawolan hən nameam̄

¹ Bathudud nadələmian, gamit isoḅur samtegem̄ vi hai pusan. Mətevis ŋai. Husur mətoləboi ke dereh aGot tebunus kitev nəsaan len nəmauran mai naḅusanan sinamit namttovi hai pusan, səhor nəvanuan tile gail. ² Len naḅıde toḅoḅur gadit piḅi datusab van. Avan ideh asike bisor biḅa len nasoran san, gai evi nəvanuan tonor kavkav hum aGot toləŋoni, eləboi biwol hən gai gabag kavkav. ³ Nəboŋ datberin̄ natuhmetəlai len nabuŋon nahos hən bıgol nəsa datbələŋoni, datoləboi datbiwol hən niben kavkav. ⁴ Mitinau nabiltiwag wol. Ahai wolwol eləboi biwol hən nəwag enan hən natuhḅos wolwol ŋai, ale dereh tevi lan naut ahai wolwol toləŋoni, naut kəmas nəlan todaŋ. ⁵ Len naḅıde tomaiənan namean nəvanuan evi natuhtit ŋai be ikel na-sor-patpat-gai-məhat-an totibau.

Mitinau nakumashəhab toləboi bəpəŋas nabiltılılihai. ⁶ Namean nəvanuan tosor ehum nəhab enan. Len niben nəvanuan, namean evi nəkadhut naḅıde hən nəmauran titile piḅi lotosa. Emədəs nəvanuan kavkav. ASetan etuŋ namean nəvanuan hən nəhab nəmatan ale namean nəvanuan eḅəŋas piḅ naḅısal hən nəmauran san kavkav. ⁷ Nəvanuan eləboi bıgol narivatəvat mai nəman mai natit tokələh mai natit tomaur len tas lototilitile ləḅehusur nəsa toləŋoni. ⁸ Be səkad avan ideh toləboi bıgol namean bəhusur nəsa toləŋoni. Evi natit nəsaan sua, na-wol-hənı-an toḅuer lan. Epul hən nabehi togol nəmatan. ⁹ Nameadato isal suh Nasub, aTəmadato, ale nameadat enan ŋai esəvar nəvanuan gail, aGot togol lotosuḅan gai.* ¹⁰ Nə-sal-suhi-an mai nasəvarian, gəlar piḅi arovivile len nabuŋon nəvanuan. Bathudud sagw gail, datimasgol ke natenan satimaiənan. ¹¹ Nabəko tosa ŋai eḅuv hən nəwai tohol mai nəwai token a? Ao! ¹² Bathudud sagw gail, nəhai nafik iḅan hən naoliv a? Ao! Nəhau nakrep iḅan hən nafik a? Ao! Ale nabəko tokasəkas edədas bəḅuv hən nəwai tohol.

Namitisau hən nəmauran tonor egəm len aGot

* 2:11: Exo 20.13-14; Deu 5.17-18 * 2:19: 1Tim 4.1; Mat 8.29; Mak 1.24, 5.7; Luk 4.34 * 2:21: Gen 22.1-14
* 2:23: Gen 15.6 * 2:23: 2Chr 20.7; Isa 41.8 * 2:25: Jos 2.1-21 * 3:9: Gen 1.26-27

¹³ Gamit ideh ikad namitisau hən nəmauran tonor o naləboian a? Bikade, tiþarþar len navide san tovoi, ke, len namitisau san hən nəmauran tonor; natit piš togole, igol gail len nəlon tomədaυ, sənau gai. ¹⁴ Avil len nəlomito mətbikad nə-taþulol-bulosi-an, mətbinau masuʋ hən gamit səbomito, samtisor patpat namitisau samit a məhat, samtelibliboŋ hən mətbisor mədas nakitinan. ¹⁵ Husur namitisau tomaienən sagəm len aGot, be egəm len navile a pan mai nəvanuan lotosuh lan mai natəmat gail. ¹⁶ Husur naut ideh nəlon nəvanuan topul hən nə-taþulol-bulosi-an mai nəvanuan lotonau masuʋ hən galit səbolito, naut enan ikad nətaʋtaʋoran mai navide hən nəsaan tiltile piši. ¹⁷ Avil namitisau hən nəmauran tonor togəm len aGot iveveυ buni, asike asike isa. Eləmas bun natəmat len nəlon nəvanuan, inau habat hən nəvanuan tile, səhaihai be eutaut hən bəsəsəloŋ hən nəvanuan tile. Nəlon itaŋis masuʋ hən nəvanuan tile, ale len natit piši togole iʋan hən navit tovoi. Igol əpitoʋ van hən nəvanuan piši, ale nəsa tokele, igole, sagəras avan ideh. ¹⁸ Avil nəlolit tokad natəmat, lotogol nəboŋan ke səkad nəbalan am, ehum galit lumabul namisurhut totov, toʋan hən navite tovi nəmauran tonor buni.

4

Gol nəsa aGot toləŋoni

¹ Nəbalkabaŋan mai nəbalan gail len gamito, logəm a be? Logəm len naləŋonian samit səbomit gail lotoliv gamito. Naləŋonian galenan luþal len nibemito mai nəlomito. ² Mətoləŋon nəsa mətsəkade; nəlomit evənohi be mətodədas mətbikade; imaienan mətoʋitʋituh, mətuþal, mətugol nəmatan mōsi. Mətsəkade husur mətsaus aGot həni. ³ Ale nəboŋ məttousi həni, mətsəkade husur mətsausi mōs navoian; mətoləŋoni ŋai mōs biġol na-ləŋon-ivoi-an len gamit səbomito. ⁴ Mətsail gəgat len aGot, mətohum abareab toriŋ asoan hən bi-toh mai naulurman tile! Nəboŋ məttogəm vi bubur sinavile a pan, mətogəm vi enemi siGot. Mətsaləboii a? Imaienan, avan ideh tolekis hən bevi bubur sinavile a pan, gai evi enemi siGot. ⁵ Natosian siGot ike aNunun aGot, aGot toriŋ len gidato, ilekol masuʋ hən gidato. Mətunau ke natosian san isor kəmas a? Ao! ⁶ Avil aGot eviol habat am mai gidato hən navoian gai toviol kəmas həni. Imaienan, natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədaυ, ləsənau galito.”* ⁷ Imaienan, riŋ gamito len navəlan aGot. Mi-tidaŋ þur natəmat ale dereh tiġam dan gamito. ⁸ Mətegəm pəpadaŋ təban aGot ale dereh aGot tegəm pəpadaŋ təban gamito. Gamit məttovi vanuan nəsaan, kəkəsəval, mitiġol nəmauran samit tiveveυ! Gamit məttokad nənanau toru, mitiġol nəlomit tiveveυ.* ⁹ Mitiġolosa, mititaŋ, namətarur samit gail lišel! Nəmanmanan samit tegəm vi taŋan, nakemkeman samit tegəm vi lolosaan. ¹⁰ Nəlomit temədaυ len nəhoŋ aGot, riŋ gamit len navəlan ale dereh teputsan gamito.

Samtisor tas nəvanuan tile

¹¹ Nəbathudud sagw gail, samtisor mədas gamit gabag. Avan ideh bišor mədas nəbathudud nadəlomian ideh, bišab səhoti ke biša, gai isaʋ səhoti ke nalo siGot isa. Wake nalo səpat len navələm hən gəbike ivoi o isa, ao, gimasgol husur nəsa tokele ŋai. ¹² AGot səboŋ ŋai toviol hən nalo, gai ŋai eləboi bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Gai səboŋ ŋai eləboi bilav kuv gidato hən datþimaυ, gai səboŋ eləboi biġol datþimasig. Be gaiug savi hən gəbike nəvanuan tile tosa.

Sagisor sal suh gaiug

¹³ Mətesəsəloŋ, gamit məttoke, “Daməŋai o pelan datevi lan nabiltivile ea. Ale dateum ei len nəsihau tesua, dateʋur natit gail, þur həni, ale dereh datesəhor nəvat tisoþur.” ¹⁴ Samtekəmaianən husur mətsaləboi nəsa bevisi pelan.* Mətsaləboi nəmauran samit timabe. Mətohum nəmavukasw togol naut toþanuþanw, ale sədareh toməkaskas. ¹⁵ Ivoi am hən mətbike, “Nasuʋ bələŋoni, dereh datitoh, datigol timaiegai maiegai maiegai.” ¹⁶ Be gagai len nənanau ke məttovoi səhor nəvanuan tile gail, mətusor patpat gamit məhat. Na-sor-sal-suhi-an piši tomagenan isa vəsa! ¹⁷ Imaienan, nəboŋ məttoləboi nəsa tonor hən mətbigole be mətsagole, mətugol nəsaan.

5

Nalələġauan van hən alat lotopul hən natite

¹ Mətesəsəloŋ, gamit məttopul hən natite! Mititaŋ, məteis husur na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotogəm hən gamito. ² Nasugurtit məttopul həni imōm tia, nahurabat samit gail, nəbarimōm ikat tətər gail gol ke lumadurdur tia. ³ Nagol mai nasilva məttosah tuani itaŋ tia.

* 4:6: Pro 3.34 * 4:8: Zec 1.3; Mal 3.7 * 4:14: Hən naves 13-14, ris Pro 27.1

Natgalenan dereh likel ur nesaan samito lihan nibemito hum nəhab. Nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan egəmai be mətusah tuan natit samito sal.* ⁴ Nau nəsə məttogole! Mətsəvur nəvanuan nauman gail lotota kokotov nawit len nəmarireu samito, gol ke napurpuran salito mətsəvuri ikel ur nesaan samito. Ale nəkaian silat lotota kokotov nawit, aGot tovi Masta sinabiltivəshəjel gail len nəmav, esəsəloŋ həni.* ⁵ Len nəmauran samit toplu hən nakontite len navile eg a pan, mətugol natideh məttoləŋoni. Hum nəbuluk tokənoh hən naliol sənau nəmatan san, gamito mətugol nəlomit tokənoh, tohan təməhav naut kəmas nəboŋ hən nəmatan. ⁶ Mətusəb səhoti ke nəvanuan nanoran timaspanis, ale mətugol imat, be gai sagol natideh hən mətəbinəŋ dani.

Toh mədau husur na-ləŋon-isa-vəsa-an

⁷ Imaienan bathudud nadələmian, susumar len na-toh-mədau-an vir nagəman siNasub. Mitinau nəvanuan tokad nəhol. Itohtoh mədau vir naus beus len nəboŋ han, hən natit piŋi lototov len tan ləbiŋan hən nəvit tovoi.* ⁸ Gamit am mititoh mədau təbəlav, məteil gəgat len Nasub husur nagəman san egəm pəpadəŋ.

⁹ Bathudud nadələmian, samtikoblen mədas gamit gabag, hən asike Nasub bisəb səhoti ke mitimaspanis. Məteris! Gai bəpəpəhun navoian dan nesaan sidato egəm tia! Satoil bəpita!

¹⁰ Bathudud nadələmian, hən mətəbələboi na-toh-mədau-an təbəlav len na-ləŋon-isa-vəsa-an, mitinau ahai kelkel ur gail lotosor len nahəsən Nasub. Ale mitigol tətoŋ hən galito. ¹¹ Datunau alat lotodəŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an. Len nabunusian sidato aGot ivoi hən galito. Mətosəsəloŋ ləboi nə-dəŋ-buri-an siJop, ale mətoris ləboi ke husur na-ləŋon-isa-vəsa-an təbəlav, Nasub aGot ivoi masuŋ həni.* Husur nəlon Nasub itəŋis masuŋ hən nəvanuan, mai epul hən nalolosaan.*

¹² Bathudud nadələmian, a məhat hən natit piŋi, samtikel nəhes ideh hən bita gat na-kel-gati-an samito, samtikel nəhes nəmav, nəhes navile a pan, o nəhes ideh am. Be mitike, “Evoi” ŋai hən evoi, mitike, “Ao” ŋai hən ao, hən asike aGot bisəb səhoti ke mitimaspanis.*

Mitisor tuŋ len nadələmian, mətevi tarhət gamit gabag

¹³ Gamit ideh bələŋon bisa masuŋ, timassor tuŋ. Gamit ideh bəhəhəvur, timassal suh aGot len nəbe gail. ¹⁴ Gamit ideh bəməsah, timaskis aelta silat siYesu legəmai ale limassor tuŋ mōsi, vəhasi hən naoil len nahəsən Nasub.* ¹⁵ Ale na-sor-tuŋ-an len nadələmian dereh tilav kuvi dan naməsahan; Nasub tigol timaur. Ale atenan bigolgol nesaan, Nasub dereh terubati dani. ¹⁶ Imaienan, mitikel vəhot nakitinan hən nesaan samit gail mai gamit gabag ale sor tuŋ mōs gamit gabag hən mətəbimaur dan naməsahan. Nəboŋ nəvanuan nanoran tosor tuŋ, na-sor-tuŋ-an san ikad nədəŋan totibau, len Nasub eləboi bigol natit bisəbur. ¹⁷ AEljah evi nəvanuan surmān gidato, ale isor tuŋ idəŋ hən naus asike beus. Ale naus səhan nətan len nasihau totor mai nahəbati tomələvtes! ¹⁸ Bəti isor tuŋ hən naus beus, ale nabiltius eus, nətan igol nəhanian itov, iŋan.†

¹⁹⁻²⁰ Bathudud nadələmian sagw, gamit ideh bəpal sob dan nakitinan, ale avan ideh bəvireh təlmam həni, mitinau gat natəgai: avan ideh bəvireh nəvanuan nesaan təlmam dan napisal nəsəban san, ilav kuvi dan nəmatan hən aGot bərubat nalilisaan san.*

* **5:3:** Hən naves 2-3, ris Mat 6.19 * **5:4:** Lev 19.13; Deu 24.14-15 * **5:7:** Deu 11.14; Jer 5.24; Jol 2.23 * **5:11:** Job 1.20-22, 2.10 * **5:11:** Psa 103.8 * **5:12:** Mat 5.34-37 * **5:14:** Mak 6.13 † **5:18:** Hən naves 17-18, ris 1Ki 17.1, 18.1, 18.42-45 * **5:19-20:** Pro 10.12; 1Pit 4.8

1 Pita

Nalobulat napolisulan na-vəha-sual-an aPita totoni

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel mai alat siYesu ke limastoh hən aYesu behəhəvur hən nəmauran salit gail, naut kəmas na-ləjon-isa-vəsa-an ideh.

Itos nalobulat napolisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut pisi.

Itos nalobulat napolisulan egai n̄ais?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 64.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Na-sor-tuŋ-an hən nasipaan (1.3-12)

3) Nəmauran silat siYesu (1.13-2.10)

4) Naŋide alat siYesu ləbimashusuri (2.11-3.22)

5) Na-ləjon-isa-vəsa-an seKristen mai nauman hən na-vi-tarhəte-an (4.1-4.19)

6) Nakelean todan van hən alat siYesu (5.1-11)

7) Nasudələmian (5.12-14)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aPita notovi ahai pispisul siYesu Kristo, nutos nalobulat napolisulan egai. Nutosi van hən alat aGot tolekis hən galito, lototoh hum nametbōs gail len naut gail lototilitile; naut a Pontus, a Kalatia, a Kappatosa, a Asia mai a Pitinia.* ² Len naləboian siGot aTata, ilekis hən gamito sutuai tia ale aNunun igol ke məttokad naḃoruan siGot mōs mətbigol nəsa aYesu Kristo tokele, mətḃiveveu len nəda han.* Navoian aGot toviol habat kəmas hənī mai natəmat tepul səsəhov len nəlomito.

Nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai

³ Datesipa vi təban aGot aTəman aYesu Kristo, aMasta sidato. Bathut ke nəlon totarijs masuŋ hən gidato, eviol hən nəpasian veveu mai gidato len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo, gol ke dattokad nə-vatvat-viri-an tomaur. ⁴ Ekitin, aGot etəgau gat natit gail lotovoi masuŋ len nəmav mōs anatun gail. Etəgau gat natgalenan mōs gamito, natgalenan asike logəgel bōŋ ideh, asike lumōm, asike natideh emədas gail, asike luwav. ⁵ Ale len nədanjan siGot, gai dereh tihavhav gol gamito len nadələmian samito van vəbar nəsarpoan hən nəmauran kitin mai aGot; nəmauran kitin totubat nəbōŋ tolav kuv gamit dan nəsaan samito. Evi nəsarpoan enan gai toutaut hən bəvəhoti len nəbōŋ naməkot.

⁶ Mətəhəhəvur masuŋ təban natgalenan, naut kəmas na-ləjon-isa-an totilitile gail limasbar gamito, gol nəlomit tisa; husur asike idareh linōŋ. ⁷ Imaienan hən na-ləjon-isa-an galenan ləbīgol ris nadələmian samito ke lotovi nadələmian gəgəras o kitin. Na-ləjon-isa-an galenan lugol kitev nadələmian samito hum nəhab tolatlat kitev nametəlai nagol van tovi wai hən ḃisabi ke toveveu o tokad nəpəhsago lan. Be len nənanuan siGot, nadələmian samito esəhor masuŋ hən nagol tommasig. Ale nadələmian samit bəkutin, dereh aGot tilav nə-sal-suhi-an mai nəyalalan mai gamito, dereh nahəsamit tevi məhat len nəbōŋ hən navisian siYesu Kristo. ⁸ Mətələmas bun aYesu naut kəmas mətəsarisi bōŋ ideh. Naut kəmas mətəsarisi, mətəroriŋ nəlomit idan lan, gol ke mətəropul hən nakemkeman. Nahəhəvuran mətətokade, nasoruan edədas bikel ləboii.* ⁹ Bathut ke nəsa togəmgəm hən gamito tohum navit nadələmian samito, evi nə-lav-kui-an dan nəpanisem tonor hən nəsaan beti nəmauran kitin mai aYesu.

¹⁰ Ahai kelkel ur gail ta mō lopəhəv utaut hən nə-lav-kui-an enan tovi naviolan bəgəm hən gamito, aGot bəviol kəmas hənī mai gamito. Galit ludon vahvahir nə-lav-kui-an enan dan nəsaan, lous kitevi hən ləbələboii. ¹¹ Len nəbōŋ ta mō lunau habat, nəbōŋ aNunun aKristo len nəlolito tokel kot na-ləjon-isa-vəsa-an seKristo mai nəsa behusuri: naputsanian hən nahəsən mai nəyalalan san. Lunau kitev nəbōŋ natgalenan ləbēvisi mai ləbīmabe.* ¹² AGot ikel vəhoti mai ahai kelkel ur galenan ta mō ke ləsavi tarhət salit gabag be lovi tarhət samito nəbōŋ lotokel natgalenan mətətomadhasəsəlōŋ hənī. Ale gagai alat lotokel ur na-kel-uri-an

* **1:1:** Nəbōŋ toke mətḃos len naut egai, namilen ke lovi Kristen gail naut a im salit len nəmav gol ke lovi mətḃos len navile a pan. Uman 8.1, 4, 11.19. * **1:2:** Rom 8.29; 2Tes 2.13; Ipru 10.22, 12.24 * **1:8:** Jon 20.29 * **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24.25-26

tovoi mai gamito, lukel natgalenan len nēdanjan seNunun aGot, aGot tosəvati len nēmav. Ale natgalen lotokel uri, anjel gail am loləjon buni ke lekəta kitev natgalenan hən ləbələboi gail.

AGot tevi nəkadun nəmauran samito

¹³ Imaienan, mətəutaut hən nēnauan samito, mətəhulahul, təgau gat nəlomito. Ale mətəriņ pīs nē-vatvat-viri-an samit len navoian aGot bəviol kəmas həni mai gamito nəboņ aYesu Kristo bəvisi. ¹⁴ Mitigol nəsə aGot tokele hum mətətovi anatan gail. Naləjonian gail lotosə mətətokade nəboņ mətətotətan hən nakitinan, saliwol hən nəmauran samit am, samtehusur gail. ¹⁵ Avil len natit pīs mətəbigole, mətəsūman aGot tokis gamito ke: mitivoi, mitinor buni, mititoh a tut dan nəsəan gail, mitikad nəboruan san. ¹⁶ Husur len natosian siGot ike, “Mitivoi buni, mititoh a tut dan nəsəan surūn ginəu notovoi buni, nototoh a tut dan nəsəan.”*

¹⁷ Ale aGot, mətətokisi hən aTəmamito, ebunus nəvanuan gail len navide topitov van hən nəvanuan pīs, nəboņ topəpəhun navoian dan nəsəan len natit pīs lotogole. Imagenan, len navide samito, len nəmauran kavkav samito hum namətəos gail len navile a pan, mətətəņedur bathurien, mətəmətəhəw len nəyalyalan san. ¹⁸ Husur mətələboi tia ke aGot tovr nəmakuvan samito hən bilav kuv gamit dan navide kəmas hən nəmauran samito togəm len aTəmamit ta sutuai. AGot savr nəmakuvan samito hən nagol o nasilva arbisa vəmasig. ¹⁹ Ao, evuri hən nədə nəmauran seKristo tosəhor natit pīs, * aKristo tohum natuhsipsip tonor hən natutumavan, səkad naut ideh len niben tosa, səkad natideh tosa lan.† ²⁰ AGot itabtabuh lan tia nəboņ satubət hən bigol navile a pan sal, be aGot esəvati hən bəvisi len nəboņ naməkot galegai mōs gamito. ²¹ Len aKristo mətəriņ nəlomit len aGot. Evi aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, toputsan nahəsən, toriņ toyalyal. Imagenan, mətəriņ gat nadələmian mai nē-vatvat-viri-an samito len aGot.

²² Nəboņ mətətogol tabtab hən nəsə nakitinan tokele, mətugol nəlomit gabag iveveu hən mətəbələmas bun nəbathudud nadələmian len nakitinan. Len nəlomit tomasil habat, mitidan hən mətəbələmas masuṽ hən gamit gabag, ²³ husur mətəkud nəpasian veveu. Nəmauran veveu mətətokade sagəm len nəpasusan sitata mai sinana husur nəmauran artoviol həni mai gamito dereh tesib len nəmatan. Avil nəmauran veveu mətətokade dereh tipat vi sutuai bathut ke togəm len nasoruan siGot, nasoruan nəmauran, nasoruan topat vi sutuai. ²⁴ Hum natosian siGot am tosor husur natanen, ike,

“Nəvanuan pīs lohūm naliol,

nəyalyalan pīs lotokade ehun napushət naliol;

naliol imasmas, napushəte imayoh, erus vi pan,

²⁵ avil nasoruan siNasuḅ aGot ipat vi sutuai.”*

Ale, nasoruan enan evi na-kel-uri-an tovoi lotokel uri mai gamito.

2

¹ Imaienan, samtigol nəsəan ideh am, mitinor dan nəsəan pīs togol nasənahan. Samtelib-liboņ am; samtegəgəras; nəlomit satevənoh natit gail sivan ideh; samtisor tisa husur avan ideh, samtisor mədəs nahəsən. ² Hum amas mai alikob artomaduh tabtab hən nasus, gamito mitimasləjon masuṽ hən nasus nakitinan togəm ben aGot, hən mətəbemuni hən mətətibau len nəmauran kitin topat vi sutuai. ³ Husur, hum natosian siGot toke, “Mətusəb ləboi navoian siNasuḅ, ke nabus han ivoi.”*

Nəvat nəmauran mai alat aGot tolekis hən galito

⁴⁻⁵ Nasuḅ aKristo ehūm nəvat nəmauran sua mōs naim siGot, nəvanuan gail lotomətəhuni hum sanor hən naim be aGot tolekis hən ihusur ivoi səhor natit pīs. Mətəgəm hən aKristo hum gamit gabag mətətovi nəvat nəmauran gail hən aGot bəum hən naim san hən nəvat galenan hən mətəbəgəm vi hai tutumav san gail, gai tolekis hən gamito mōsi. Len aYesu Kristo, mətətutumav hən naviolan aGot tohəhəvr hən gail: len aNunun aGot, lotu hən aGot.*

⁶ Husur len natosian siGot ike,

“Səsəlōņ! Noriņ nəvat sua len naut a Sion,

toləboi bigol naim bīhav mai binor,

nulekis hən ihusur ivoi səhor natit pīs,

ale avan ideh toriņ nəlon lan,

asike eləjon isa sil toriņ nəlon lan.”†

* **1:16:** Lev 11.44-45, 19.2 * **1:19:** Kol 1.20 † **1:19:** Exo 12.5 tosor husur natuhsipsip hən natutumavan. * **1:25:**

Isa 40.6-8 * **2:3:** Psa 34.8 * **2:4-5:** Natutumavan gail aGot tohəhəvr hən ihusur naviolan hən nalotuan, nē-sal-suhi-an, na-sor-tuv-an, na-ləjon-isa-an mōs aKristo. Naviolan galenan lovi natit gail lotonor hən naləjonian seNunun aGot totoh len nəlolito. † **2:6:** Isa 28.16. Naut a Sion evi nəhes sual am hən naut a Jerusalem ale nəvat evi aYesu.

7 Imagenan, len gamit mættokad nadølomian, nævat enan ivoi səhor natit p̄isi, wake len alat səkad nadølomian, lomətahuni hum nasoruan siGot toke,
 “Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai bələboi bigol naim bihav mai binor.”*

8 Natosian ikele am ke,

“Evi nəvat togol nəvanuan gail ləbipes həbetw,

nəvat totibau togol ləbiteh.”*

Lupes həbetw husur ləsagol nəsə nasoruan siGot tokele. Len nə-nau-utaut-an san, aGot erinj suntuai tia hən ləbimagenan.

9 Be gamito mətovi vanuan aGot tolekis hən gamit səlani; mətovi hai tutumav siGot tovi kiŋ; mətovi luŋoh hən nəvanuan gai torinj nahəsən lan, naluŋoh san səðon. Mətumagenan hən mət̄bikel ur naðoruan san tovoi mai natit p̄isi tovoi buni aGot togole, aGot tokis gamito dan nəmargobut vi lan nam̄ial namənas san.* 10 A m̄o mət̄savi alat siGot, be gagai mətovi alat siGot. A m̄o aGot salolosa hən gamito, be gagai aGot ilolosa hən gamito.*

11 Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, navile a pan egai savi naut samit am. Mətosuŋan nametbəs gail, mətosuŋan alat lototoh len naut savi salito. Imaienan noŋir gamito ke, bulatut dan naləŋonian gail hən nibemito lotobal mai nəmauran kitin len nəlomit gail. 12 Navide hən nəmauran samito len nəhon alat lotokad nadølomian len nagot gəgəras gail, timasvoi, hən ke naut kəmas lotosor tas gamit suŋan mət̄togol natit tosa gail, nəboŋ ləberis navoian gəbigole, dereh lisal suh nəyalyalan siGot len nəboŋ hən navisian san.

Gol nəsə alat lotoil a m̄o lotokele

13 Hən mət̄behusur Nasub̄, mət̄erinj gamit len navəlan alat lotoil a m̄o len navile a pan, naut kəmas tovi akiŋ toil a m̄o, 14 o agavna san gail. Husur akiŋ erinj galito hum agavna gail hən ləbipansəm alat lotogol nəsə tosa, be sal suh alat lotogol nəsə tovoi.‡ 15 Gol nəsə tovoi, husur aGot eləŋon ke navoian mət̄bigole tekəkol hən nabuŋon alat lototətan, lotosor len namelmelan salit ŋai. 16 Mət̄savi slev am be mət̄umakuv tia. Nəmakuvan mət̄tokade, samtinau ke tigel mət̄oləboi mət̄bigol nəsəan ideh. Ao, mət̄ukad nəmakuvan hən mət̄bitoh hum naslev siGot. Nəsəan səbanjis gat gamit am, mət̄umakuv dani tia. Mititoh tin len nəmakuvan mət̄tokade. Samtinau ke nəmakuvan tesusuan gamito hən ke mət̄oləboi mət̄bigol nəsəan tət̄as. Ao, mət̄ukad nəmakuvan hən mət̄bitoh hum naslev siGot. 17 Mət̄eputsan nəvanuan gail p̄isi len nənauan samito. Mət̄eləmas bun nəbathudud nadølomian. Len nalotuan, mət̄emət̄ahw len nəyalyalan siGot. Putsan nakinj hən nəkantri samito len nənauan samito.

Naslev gail

18 Gamit mət̄tovi slev gail, len nə-nau-məhat-həni-an, mitidam̄ hən na-il-a-m̄o-an simasta samit gail, mitigol nəsə lotokele. Mitimagenan hən amasta gail lotovoi, lotomədau, ale mitimagenan hən galit am lotodanj taltal, lotosa. 19 Husur, len nəlomit toləboi naləŋonian siGot, mət̄bidanj bur napəŋasan hən na-ləŋon-isa-an sanor, dereh aGot təhəhəvur hən gamito. 20 Mət̄bidanj bur nabilasian tonor hən nəsəan mət̄togole, mət̄osəhor nəsə? As tisal suh gamito? Avan ideh a? Ao! Avil mət̄bidanj bur na-ləŋon-isa-an sil navoian mət̄togole, dereh aGot təhəhəvur hən gamito. 21 Husur aGot ekis gamit hən mət̄bivoi, naut kəmas na-ləŋon-isa-an enan. Igol aKris̄to eləŋon isa vəsə m̄os gamito hən mət̄bigol tət̄ov̄ həni, husur nəmel rien. 22 Gai sagol nəsəan ideh, nabuŋon sakel nagəgərasan ideh, gai sagəras avan ideh.* 23 Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvari, gai sapesəvar təlmam; nəboŋ toləŋon tosa vəsə, gai sasor husur nasisilan. Ao, erinj gai len navəlan aGot topəpəhw tonor hən navoian dan nəsəan. 24 AKris̄to evus nəsəan sadit gail len niben gabag len nəhai balbal, hən dat̄bimakuv dan nədanjan hən nəsəan sadito, hum dattomat, be hən dat̄bimaur m̄os nanoran. Evi niben tomətartar togol mət̄tomaur! 25 Husur a m̄o mət̄ohum nasipsip gail lotoyar lab, lotosab, lotomasig a tut sua. Be gagai mət̄upair van hən atenan tokətkəta təban nasipsip gail hən mət̄behusuri, gai tokətkəta gol nəlomito mai nəmauran kitin topat lan. §

3

Alarmisoan

* 2:7: Psa 118.22; Mat 21.42; Mak 12.10; Luk 20.17; Uman 4.11 * 2:8: Isa 8.14-15 * 2:9: Exo 19.5-6; Deu 4.20, 7.6; Isa 9.1, 43.20-21 * 2:10: Hos 1.6, 9.2.1, 23; Rom 9.25 ‡ 2:14: Hən naves 13-14, ris Rom 13.1-7 * 2:22: Isa 53.9 § 2:25: Hən naves 24-25, Isa 53.4-6

¹ Imaienán, gamit mættovi pæhævut mættolah, gerinj gaiug len navælan asoam̃. Gæbïgol bïmagenán, naut kæmas ahaævut sam̃ asike bïgol næsa nasoruan siGot tokele, navïde sam̃ dereh tesæhor atenan hæn ðerinj nælon len aGot. Husur naut kæmas gæsakel natideh,* ² dereh atenan tebusus navïde sam̃ togæm len nælom̃ toveveu, dereh tebusus nalotuan sam̃ van hæn aGot ke emælas. ³ Napæhasan sam̃, natideh sam̃ tokab, satipat len navurum̃ gotoviri, o nagol gotovæhas nibem̃ hæni, o nahurabat gotosuni hæn nævanuan gail læberis gaiug ñai.* ⁴ Ao, napæhasan sam̃, næsa tokab len gaiug, tegæm len gaiug kitin gotosusuah len nælom̃, tevi napæhasan hæn nanunum̃ mai nælom̃ tomædau, natæmat topat lan. Napæhasan enan asike iwav boñ ideh. Napæhasan enan sælani ñai, aGot ehæhævur masuñ hæni. ⁵ Alatpæhævut ta sutuai lotovatvat vir na-kel-gati-an siGot gail, lukad napæhasan tomaiënan. Galito lulotu hæn aGot ale lugol husur næsa asoalit lotokele. ⁶ Nau tælmam hæn aSarah togol næsa aApraham tokele, tokisi hæn amasta san.* Gamit mætogæm vi natun aSarah gail næboñ mættodaj ður namætahwan hæn mætbigol natit tovoi gail.

⁷ Imaienán, gamit mættovi ulum̃an mættolah, gitoh mai asoam̃ len nalæboian ke, sædaj sæhor gaiug, be geputsani len nænauan sam̃, husur asoam̃ am ikad naviolan hæn næmauran kitin aGot toviol kæmas hæni. Gigole hæn asike natideh bïpon gol na-sor-tuñ-an sam̃.*

Na-læjon-isa-væsa-an sil na-gol-na-voi-an

⁸ Hæn næbïmaris kotov nasoruan sagw, nukele ke, gamit pïsi mætægæm sua ñai len nænauan samito mai nælomito; len nælomit totarjis gabag hæn gamito, læmas bun gamit gabag; nælomit temædau. Samtinau gamito. ⁹ Samtivar tælmam hæn næsaan van hæn avan ideh togol tosa hæn gamito. Samtisor tisa tælmam van hæn avan ideh tosor tosa hæn gamito. Be gol vari len navoian mættous aGot hæn bïgole hæni. Enan evi nalæjonian siGot tokis gamito, hæn mætbigad naviolan tovoi, gai totægau gati m̃os gamito.* ¹⁰ Husur natosian siGot ike,

“Gæbelæjon næmauran gæbehæhævur lan, hæn ke næboñ sam̃ gail bïvoi,
nameam̃ satsisor tisa,
nabuñom̃ satelibliboñ.

¹¹ Gïpair dan næsaan, gïgol navoian,

gïdoñ natæmat, gam kitevi hæn gæbïkade mai nævanuan gail.

¹² Husur namætán Nasuñ aGot ekætkæta tæban alat lotonor,
nædarïnan esæsæloñ hæn na-sor-tuñ-an salito,

avil næhon Nasuñ ipair dan alat lotogol tosa.”*

¹³ Ale, mætbigad m̃os mætbigol navoian ñai, as tigol nasænahan hæn gamito? ¹⁴ Be naut kæmas mætbelæjon bïsa væsa m̃os nanoran, aGot dereh tigol navoian van hæn gamito,* ale nækadumito satevurvur, sagemætahw len avan ideh, nælomito satetuhatuh.* ¹⁵ Be len nalotuan len nælomito, putsan næyalyalan seKристо tovi aMasta samito. Ale avan ideh bæus gamit hæn mætbigor husur næ-vatvat-vari-an mættokade, mæteutaut tabtab hæn mætbigor vahvah hæni. ¹⁶ Sor mædau sum̃an atenan totibau sæhor gamito. Gole len nælomit tomasil. Mætbigagenán, næboñ alat lotosor tas næboruan samit tovoi, lotoris navïde tovoi mættokade husur mættovi seKристо, dereh tigol nahurulit tisa. ¹⁷ Husur na-læjon-isa-an samito bævi nalæjonian siGot, ivoi am hæn mætbelæjon bïsa sil navoian mættogole, sæhor mætbelæjon bïsa sil næsaan mættogole. ¹⁸ Husur aKристо elæjon isa væmat væha-sua ñai sil næsaan sinævanuan gail. Gai tonor buni imat m̃os alat læsanor hæn bæsæhar gamito van hæn aGot. Nævanuan gail lugol niben imat, be len aNunun aGot imaur tætas.* ¹⁹ Len aNunun aGot ivan vækel na-kel-uri-an mai nanunun alat lotosuh len nabæbanjan len naut næmatan. ²⁰ Lovi alat ta sutuai læsagol næsa aGot tokelkele næboñ totoh ebælav vir aNoah toum hæn nabiltibot. Len nabot enan, nævanuan evis ñai, mælevtor pïsi, lææmat, lumaur len næwai.* ²¹ Enan evi nasoruan kæta hæn næbaptaisan tolav kuv gamit dan næsaan len næboñ ta damøjai. Næbaptaisan savi nalillosan hæn mætbekekækas kuv nabïñbïñalan dan nibemito, evi na-kel-gati-an van hæn aGot len nælomit tomasil. Len næbaptaisan, aGot ilav kuv gamit dan næsaan samito len na-le-mæhat-an dan næmatan siYesu Kристо. ²² Atenan evi mæhat vi lan næmav, ebætah len nætarhæt næmatu siGot, ale anjel gail mai alat lotoil a m̃o mai alat lotokad nædanjan; galit pïsi lotæjedur bathurien.

4

Toh m̃os næyalyalan siGot

* **3:1:** Efe 5.22; Kol 3.18 * **3:3:** 1Tim 2.9 * **3:6:** Gen 18.12 * **3:7:** Efe 5.25; Kol 3.19 * **3:9:** Mat 5.44; Rom 12.17; 1Pit 2.23 * **3:12:** Psa 34.12-16 * **3:14:** Mat 5.10 * **3:14:** Isa 8.12-13 * **3:18:** Kol 1.22; Rom 1.4
* **3:20:** Gen 6.1-7.24

¹ Imagenan, husur aKristo eləjon isa vəsa len niben, gamit am, mətətaut hən gamit gabag len naʋide hən nənauan toʋitoʋ hum esan. Husur avan ideh toləjon tosa vəsa len niben tia, gai sagol nəsaan am, ipair dani.* ² Nəmauran san tokade sal len navile a pan igol husur naləjonian siGot ɲai, sahusur naləjonian tosa seniben am. ³ Namityal emido! A mo mətəhusur ebəlav habat hən naləjonian silat ləsəkad nakələmian. Galit lohusur naʋide naitian taʋtaʋor; nəloit evənənəh; lomun təməhav van vaʋerog; len nabiltihanan mai natərogan salito lugol naitian tosa; luʋonʋon vamun taʋtaʋor; lulotu van hən nəlablab gail tovi naʋide tosa vəsa batbat. ⁴ Imaienan losəhoʋut len gamito husur mətəsatutut hən mətbitah mai galit am len naʋide tosa vəsa hun toʋəhas hən niten, igol losəvar gamito. ⁵ Be galit limassor vəsvəsai naʋide salito len nəhon atenan toutaut tia hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan silat lotomaur mai lotomat. ⁶ Husur natenan, na-kel-uri-an tovoii ɲar galit am lotomat, hən ke naut kəmas lotokad nəpanismen hən nəmatan len nibelito surman nəvanuan pisi, len aNunun aGot lukad nəmauran kitin, tosurman nəmauran aGot tokade.

⁷ Nənojan hən natit pisi egəm pəpadan. Imagenan, mətətəgau gat nəlomito, mətəhulahlul hən mətəbisor tuʋ. ⁸ A məhat hən natit pisi, ləmas bun gamit gabag len nəlomit kavkav, gol tabtab həni husur na-ləmas-buni-an ikabut gol nəsaan isəbur.* ⁹ Mətəhəhəʋur hən gamit gabag mətəbəs lohoim samit gail, ale kətəkəta təban galito, nakəblenan təbuer. ¹⁰ AGot eviol kəmas hən naviolan lototiltile mai gamit ʋisusua. Gamit pisi mətəkətəkəta təban na-viol-kəmas-an galenan hən ləbevi tarhət samit gabag. ¹¹ Gəbisor, tesurman m̄au aGot tosor len nabuʋon. Gəbevi tarhət sivan ideh, gole len nədanjan aGot toviol həni. Hən ke, len aYesu Kristo, natit pisi gəbigole tigol nə-sal-suhi-an tivan hən aGot. Gol nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan mai nədanjan tivan həni vi sutuai sutuai! Ganan!*

Na-ləjon-isa-vəsa-an hən naKristen

¹² Gamit, notələmas bun gamit pisi, samtesəhoʋut len na-ləjon-isa-vəsa-an toʋənas, togol kitev gamito ke mətətomabe, samtesəhoʋut lan hum tovi natsua totilə masuʋ tovisi hən gamito. ¹³ Mətəhəhəʋur hən mətəbihan katəʋol mai aKristo len na-ləjon-isa-vəsa-an san. Hən ke nəboj nəyalyalan san bəvisi, dereh mitikemkem, mətəhəhəʋur. ¹⁴ Nəvanuan gail ləbisor viles gamito sil mətəhusur aKristo, navoian siGot igol mətukab həni husur aNunun Nəyalyalan tovi aNunun aGot itoh len gamito. ¹⁵ Be mətəbeləjon b̄isa vəsa, satesil natideh tosa mətəgole. Samtimagenan husur mətəgulgol nəmatan, mətəvənənəh, mətəgulgol tosa o mətəsulsul len nəsa savi samito. ¹⁶ Be mətəbikad na-ləjon-isa-vəsa-an bathut mətətovi Kristen, nahurumit satsa. Ao, mitisal suh nəyalyalan siGot husur mətukad nahəsən aKristo, nəhes enan ipat len gamito.

¹⁷ Husur namityal hən aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan egəm tia. Ale na-ləjon-isa-vəsa-an evi natubatan han tobar nəbathudud san a mo. Ale bətubat len gidat dattovi bathudud san, timab hən alat ləsəgol nəsa na-kel-uri-an tovoii siGot tokele? Nəsa tevisi hən galito? ¹⁸ Hum natosian siGot tokele,

“Bidanj habat hən nəvanuan tonor b̄ikad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan san, nəsa tevisi hən alat lotomətəhun aGot, nəsa tevisi hən nəvanuan nəsaan gail?”*

¹⁹ Imaienan, mətəbeləjon isa vəsa husur evi naləjonian siGot m̄os gamito, gol tabtab hən nəsa tonor, ale riŋ gamit səbomit kavkav len navəlan aGot togol gamito, husur etəgau gat gamit hən asike mətəbitech dan navəlan.

5

Alat siYesu limabe?

¹ Ginau notovi elta surman gamit galevis, nokətəkəta təban alat siYesu, noris na-ləjon-isa-vəsa-an seKristo, ale dereh nihan katəʋol maii len nəyalyalan san bəvisi asike idareh. Imaienan nusor buni mai gamit, aelta gail mətətokətəkəta təban alat siYesu. Nəkəmaiegai; ² Kətəkəta təban alat siGot surman nəvanuan tokətəkəta təban navəshəsipip, husur evi aGot toriŋ galit len navələmito. Sagigole husur avan ideh bitaltal hən gaiug; be gole len nəloim tohəhəʋur. Sagigole husur goləjon masuʋ hən natite; be gole husur goləjon masuʋ hən naləjonian siGot.* ³ Len nədanjan sam̄, sagipatpat gaiug məhat hən alat, aGot toriŋ galit len navələm̄; be len naʋide tovoii sam̄, səhar navəshəvanuan hən ləbigol tətəʋ hən gaiug. ⁴ Bəti, nəboj abiltivanuan tokətəkəta təban nasipsip bəgəmai, dereh tilav mai gaiug nəprais hən namənas tobilbil vi sutuai.

* 4:1: Rom 6.7   * 4:8: Pro 10.12   * 4:11: Uman 6.2-4; Rom 12.7; Kol 3.23   * 4:18: Pro 11.31   * 5:2: Jon 21.15-17

⁵ Gamit mætsəmatmatu, mitigol nəsa ahaʋut gail lotokad nədaŋan hən na-il-a-ŋto-an lotokele. Gamit piŋi, mætesun nahurabat hən namədauan len nəlomito, nəlomit temədaui hən mətʃevi tarhət samit gabag, bathut natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit temədaui, ləsənaui galito.”* ⁶ Imaienan, gol nəlomit temədaui len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan aGot todaŋ habat, hum məttovi naut kəmas, hən gai beputsan gamito len nəboŋ tonor həni.* ⁷ Riŋ gaʋulan nənaui samit totuhatuhi mai aGot bathut ekətkəta təban gamito, vəhvəh gamito.*

⁸ Mətetəgau gat gamit səbomito, mətəhulahul. Natəmat, aenemi samito, ehum nalion toʋun, toyar mətətətan, das vanuan hən biŋkat pəpasi, han piŋi. ⁹ Mətəil buŋ atenan, il gəgat len nadəlomian samito, husur mətələboii ke, nəbathudud nadəlomian len navile a pan kavkav ludaŋ buŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotopitoʋ hən gail məttofade. ¹⁰ Ale, nəboŋ mətələŋon biŋsa vəsa bebəlav kəkereh, aGot, topul hən na-viol-kəmas-an, gai tokis gamito len aYesu Kristo vi lan namənas san topat vi sutuai, gai gabag dereh teutaut kavkav hən gamito, tigol mətəil gəgat am, tigol mitidaŋ am, tigol nadəlomian samit tidaŋ hən asike mətberus dani. ¹¹ Gai bolai! Nədaŋan tipat len navəlan ŋəu vi sutuai! Ganan!

Nasudəlamian

¹² ASilas, notonau ləboii tovi na-ke-ʋan-an nadəlomian todaŋ len aKristo, evi tarhət sagw nəboŋ nototos natuhləbulat napisulan egai topitol. Notosi hən nəbiŋol mətələŋon biŋvoi am len nəlomito, ale hən nəbiŋel kot navoian aGot toviol kəmas kitin həni, hən mətəil gəgat lan.* ¹³ Alat siYesu len naut a Papilon, aGot tolekis hən galito, luke, “Ivoi,” mai gamito. Anatugw nadəlomian, aMak am, ikele.† ¹⁴ Len na-ləmas-buni-an mətəsuŋ nətarhomit gabag hən mətəbike, “Ivoi,” mai gamito. Gamit məttovi seKristo, nəlomit tikad natəmat!

* **5:5:** Pro 3.34; Jem 4.6 * **5:6:** Mat 23.12; Luk 14.11, 18.14 * **5:7:** Psa 55.22 * **5:12:** Uman 15.22-40. Nəboŋ aPol toke aSilas, len naut egai len nasoruani ta Kris ike aSilvanus. † **5:13:** Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24. Len nasoruani ta Kris ike alitenan len naut a Papilon, be naKristen gail lokis alat siYesu len naut ideh hən napəhaʋut. Nəvanuan namitisau hən nasoruani siGot lunau ke Papilon evi nasoruani tosusuah hən naut a Rom.

2 Pita

Nalobulat napolisulan na-vøha-ru-an aPita totosi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai høn nøsa?

APita itosi høn ðikel nalølgauan mai alat siYesu ke salesøselon husur ahai þusan gøgøras gail.

Itos nalobulat napolisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut þisi.

Itos nalobulat napolisulan egai n̄ais?

Itosi pøpadaŋ høn nasihau A.D. 67.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Len nødanjan kavkav sam̄ møtesuñan aKristo len naþoruan san. Ahai þusan gøgøras gail dereh litaltal høn gamit høn mætþigol nøsa tosa. Samtehusur galito, aGot dereh tigel limasig (1.3–2.22)

3) Mitidaŋ høn mætþikad naþoruan siGot, husur Nasuþ aYesu dereh tetølmam høn þepøpehun navoian dan nøsaan. Len nøþonjan enan, aGot dereh tigel navile a pan egai timasig. Ale dereh tikad nømav ðiveveu mai navile a pan ðiveveu, naut alat lotonor n̄ai læþeløboi læþitoh lan (3.1-13)

4) Nø-maris-kotovi-an mai nø-sal-suhi-an (3.14-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aSimeon* Pita notovi naslev, ahai pispisul siYesu Kristo, ginau nutos nalobulat napolisulan egai. Nutosi van høn gamit møttokad nakondølomian toþitoþ høn nakondølomian namttokade. Len nanoran siGot sidato, mai aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nøsaan sidato, datukad nadølomian enan. ² Nous aGot høn ðilav mai gamito navoian toviol kømas høn, nousi høn natømat ðipat len nølomito. Len naløboian samit len aGot mai aYesu Kristo, aMasta sidato, nous aGot høn ðilav tabtab høn gølar þisi mai gamito.

Naþoruan samit timasgøm sumtan seKristo

³ Len nødanjan aGot tokade husur tovi Got, ilav natit þisi dattomødol høn, høn datþikad naþoruan siGot len nømauran sidato. Datoløboi datþikade husur datoløboi atenan tokis gidato len nøyalyalan mai naþoruan san tovoi buni. ⁴ Len natgalenan, eviol mai gidato høn na-kel-gati-an lototibau masuþ lotoyalyal. Igol tomaien høn ke len natgalenan møtoløboi mætþitah mai len naþoruan siGot ale gam yav dan nabiñalan gail høn navile a pan, naløñonian gail lotomødas nølon nøvanuan gail. ⁵ Husur enan, len nødanjan kavkav samito, møtehisi høn mætþikad na-voi-buni-an høn mætbesuhud høn mai nadølomian samito. Møtehisi høn mætþikad naløboian høn mætbesuhud høn mai na-voi-buni-an samito. ⁶ Møtehisi høn mætþikad na-tøgau-gati-an høn nølomit gabag høn mætbesuhud høn mai naløboian. Møtehisi høn mætþikad nø-dan-þuri-an þebølav høn mætbesuhud høn mai na-tøgau-gati-an høn nølomit gabag. Møtehisi høn mætþikad naþoruan siGot høn mætbesuhud høn mai nø-dan-þuri-an þebølav. ⁷ Møtehisi høn mætþelømas alat siYesu, mitivoi høn galito hum lotovi bathudud samito høn mætbesuhud høn mai naþoruan siGot møttokade. Ale møtehisi høn mætþikad na-lømas-buni-an høn mætbesuhud høn mai nalømasian møttokade van høn alat siYesu. ⁸ Natgalenan læþitov tabtab len nømauran samito maienan, igol asike møtutoh kømas be dereh mitiþan len naløboian len aMasta sidato, aYesu Kristo. ⁹ Avil avan ideh asike ðikad natgalenan len nømauran san, namøtan iþanuþanw, egøm vi mætþesw. Nølon iþonþonjan høn ke aGot toruþat nøsaan san gail ta mō tia. ¹⁰ Imagenan bathudud nadølomian, len nømauran samito, mitidaŋ høn mætþevusan øhoti ke aGot tokis gamito, tolekis høn gamito. Husur mætþigol maien høn asike møtuteh len nøsaan þonjan ideh. ¹¹ Beti aGot dereh tidant, tehøhavur høn mætþebis len na-toh-vi-sutuai-an pipihabølan Nasuþ sidato, aYesu Kristo, tolav kuv gidat dan nøsaan sidato.

Søselon husur nasoruan siGot

* **1:1:** Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris ike aSimon, be isobur luke aSimeon husur nasoruan Iþru † **1:7:** Len naut egai, gøþikad na-lømas-buni-an, namilen ke golømas bun nøvanuan tile, gøsonau gaiug be gunau nøsa þevi tarhøt san.

¹² Imaianan, akis nigol mitinau tɛlmam husur natgalenan, naut kɛmas mɛtolɛboi gail tia, naut kɛmas mɛtoil gɛgat len nakitinan mɛttokade tia. ¹³ Nɛboŋ nɛbikad nɛmauran len nibegw sal, nunau ke inor hɛn nɛbeliv tɛlmam hɛn nɛnauan samito van hɛn natgalenan. ¹⁴ Husur nolɛboii ke asike idareh nimat hum Nasub sidato, aYesu Kristo tosor vɛhoti mai ginau. ¹⁵ Ŋa dereh nehisi hɛn nɛbigol mɛtbinau gat natgalenan. Len nɛboŋ lotohusur nɛmatan sagw, nuke mitinau gat gail sal tebalav.

¹⁶ Nɛboŋ namtosor husur nɛdanjan mai natɛlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo, namtsahusur nɛbol gɛgɛras avan ideh tobol hɛni len namitisau san. Ao, ginamit boh namtoris nɛyalyalan san hɛn namɛtanamit sɛbonamito. ¹⁷⁻¹⁸ Nɛboŋ namttotoh maii len navɛhuh siGot, aGot Tata eriŋ nɛyalyalan tovi mɛhat lan, isal suhi. Ale nadolon aGot toyalyal mɛhat masuŋ ike, "ANatugw notolɛmas buni bogai; nohɛhavur masuŋ hɛni!" Ginamit mau namtosɛsɛlon hɛn nadoldol enan togɛm len nɛmav.*

¹⁹ Datukad nɛsa namtorisi, namttosɛsɛlon hɛni; datukad nɛsa ahai kelkel ur lototosi, ale datolɛboi datbeil gɛgat len gɛlar pisi. Gamit mau mɛtesɛsɛlon husur nɛsa lototosi hun tovi namial tomial len nɛmargobut van vɛbar nɛmav ɛpitaun ale namoso lalan (tovi aKristo) ɛvisi len nɛlomito. ²⁰ Mitimaslɛboi nategai ke: sɛkad na-pɛhav-utaut-an ideh len natosian siGot togɛm len ahai kelkel ur sɛbon.† ²¹ Husur na-pɛhav-utaut-an ideh sɛkad nɛkadun len nalɛŋonian sinɛvanuan, ao, evi aNunun aGot towol hɛn nɛvanuan gail hɛn aGot bisor len nabunolito.

2

Ahai pusan gɛgɛras gail (Jut 4-13)

¹ Avil ikad ahai kelkel ur gɛgɛras gail len nɛvanuan gail ta sutuai hum dereh bikad ahai pusan gɛgɛras len gamito. Len napusanan salito lotosusuani gamai loɸusan gɛgɛras, mɛdas gamit galevis, luke nɛmasta toɸur kuv galit dan nɛsaan salito savi amasta salito, gol galit gabag dereh limasig tutut. ² Nɛvanuan isobur dereh lehusur navide tosa sihai pusan gɛgɛras galenan, navide selipah totavtaŋor. Husur enan nɛvanuan gail am dereh lisor mɛdas napisal hɛn nakitinan. ³ Len na-lɛŋon-masuŋ-hɛn-natite-an ahai pusan gɛgɛras galenan dereh legɛras gamito hɛn lɛbilav kuv nɛvat samito. Avil aGot ikel sɛhot nɛpanismen salit sutuai tia, ale gai sɛpat, dereh tigol galit limasig.

⁴ Nau tɛlmam hɛn nɛsa aGot togole hɛn galit lotomagenan ta sutuai. AGot sariŋ aŋel gail lotogol nɛsaan hɛn lɛbitoh kɛmas, ao, eriŋ galit len nabur nɛmargobut, banjs gat galit hɛn lɛbelɛŋon bisa vɛsa vir nɛboŋ gai ɛpɛpɛhun navoian dan nɛsaan. ⁵ AGot sariŋ alat navile a pan ta sutuai hɛn lɛbitoh kɛmas, ao, eriŋ nilev tokabut gol navile a pan silat lɛsalɛboii. Avil ilav kuv aNoah ŋai tokelkel ur nanoran, gai mai nɛvanuan emɛlevru am.* ⁶ AGot isaɛ sɛhoti ke naut a Sotom mai a Konŋorrah arimasmarsirsir ale epɛŋas gɛlaru van arogɛm vi masiav. Nɛboŋ togol tomaienau, vɛvan nɛvanuan gail nɛsa ɛbevisi hɛn alat lɛbɛmɛtahuni.* ⁷ Len nɛboŋ enan aGot ilav kuv aLot, tovi nɛvanuan nanoran, dan naut a Sotom husur ipetɛmas hɛn navide silat lɛsahusur nalo ideh, navide selipah totavtaŋor.* ⁸ (Husur nɛvanuan nanoran enan itoh mai galito, ale len nɛboŋ pisi elɛŋon isa vɛsa nɛboŋ toris, tosɛsɛlon hɛn nagolean tosa salito.) ⁹ Husur ke Nasub togol natgalenan, imasil ke dereh tilav kuv alat lotokad naboruan san dan na-lɛŋon-isa-vɛsa-an salito. Dereh tetɛgau gat alat lɛsanor len nɛpanismen vir nɛboŋ ɛpɛpɛhun navoian dan nɛsaan. ¹⁰ Mɛtunau ke galit lotohusur nalɛŋonian senibelito togol nɛsaan, lotomɛtahun bun natohan pipihabɛlan Nasub lɛbigam yav dan nɛpanismen a? Ao asike lugam yav dani boŋ ideh!

Nɛkadulit ihaihai, loil ɛuri hɛn lɛbesɛvar alat lotoyalyal, ninelit sapil hɛn lɛbigole. ¹¹ Be aŋel gail, naut kɛmas ludan, lukad nɛdanjan sɛhor galito, aŋel gail lɛsasɛvar galit nɛboŋ lotokel ur nɛsaan salito len nɛhon Nasub. ¹² Be ahai pusan galenan lɛsɛkad nɛnauan len nɛsa lotogole, lohun narivatvat lilihai lasɛkad nɛnauan be lototoh ŋai hɛn nɛvanuan bisa hɛn gail lɛbimat; alatenan losɛvar natideh lototɛtan hɛni. Dereh aGot tigol galit limasig hum narivatvat lilihai nɛvanuan togol lotomat. ¹³ Dereh tigol likad nasɛnahan binor hɛn nasɛnahan lotogole. Nahurulit sɛsa hɛn lɛbɛhusur nalɛŋonian tɛmɛhav salito; lohɛhavur hɛn lɛbigol navide tosa len nalennɛyal. Len navide tomaienau, nɛboŋ lotohan mai gamit len nɛhanan samito,

* **1:17-18:** Mat 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35   † **1:20:** Len nasoruan ta Kris elɛboi bikad namilen sual am toke, Mitimaslɛboi nategai: nɛboŋ avan ideh ɛvɛvurun na-pɛhav-utaut-an sihai kelkel ur gail len natosian salito, ale bisor vɛsvɛsaii len nɛnauan san sɛbon, gai sagol savoi.   * **2:5:** Gen 6.1-7.24   * **2:6:** Gen 19.24   * **2:7:** Gen 19.1-16

lomēdas gamito gol nabīññīalan len nahēsamito hum nēbal tomes nahurabat.* ¹⁴ Lokətkəta husur napəhəvut ləsəlah maii, hən ləbīgol naitian maii. Naləñonian salito hən nəsaaan asike inoç. Logəğaras hən ləbeliv alat lotopat lavəlav. AGot dereh tigoł nəmauran salito tisa vəsa husur na-ləñon-masuñ-hən-natite-an salito ivan van am. ¹⁵ Nəboñ lotogam dan nañisal tonor, lusab, lohusur nañisal siPalaam anatun aPeor, toləñon bun nəvat tolavi len nəsaaan togole.* ¹⁶ Be natorñki san tobutbut, len nadolon nəvanuan esivoh len aPalaam hən asike aPalaam behusur nañisal san tovinvinu am.

¹⁷ Ahai pusan gəğaras galenan lohum nabəko tomas; alat lotoke ləbēmun lan lumaduh sal. Lohum nəmavukasw, nəlan tovuvi vi tut; nañusanan salito səpat sabəlav. AGot etəgau gat naut sua vir galito topat len nəmargobut tomotmot. ¹⁸ Husur len namitisau hən nasoruan, lusor pat galit məhat hən ləbeliv nəvanuan gail, sah hən galito. Loliv galito len naləñonian tosa hən nibelito. Loliv galit təlmam hən nəsaaan be galit lumadhamakuv dan alat lototoh len nəsaban salito. ¹⁹ Ahai pusan gəğaras gail lukel gati mai nəvanuan gail ke ləsavi slev am gol loləboi ləbīgol nəsa ləbeləñoni. Wake ahai pusan galenan gabag lotogol nəsa lotoləñoni, galit lovi slev gail tia hən nəsaaan mai nañide tosa, bathut ke gidato dattovi slev hən natideh towol hən nəmauran sidato. ²⁰ Nəboñ lotoləboi aYesu Kristo, aMasta sidato tolav kuv gidat dan nəsaaan sidato, lugam yav dan natit gail len navile a pan lotogol nəlolit tobiññīal. Be ləbevisivis təlmam lan, natit gail len navile a pan esəhor galito, ale nəmauran salito isa vəsa səhor ta mto van vəbar nəpanismen totibau. ²¹ Imagenan, tavoi am hən galito hən asike lətaləboi nañisal hən nanoran, səhor lotoləboii ale lotopair dan nakelean today siGot togəm hən galito. ²² Nəsa tovisi hən galito evusani ke nasoruan hən namitisau hən nəmauran ekitin toke, “Nalipah etəlmam van hən naru san gabag,”* mai, “Nəbatbat tomadhailos, etəlmam, etətbəh len nəbal.”

3

Natəlmaman seKristo

¹ Gamit notoləmas bun gamit pisi, egai evi nalobulat napisulan na-vəha-ru-an nototosi van hən gamito. Nutos gəlaru hum nə-nau-təlmam-həni-an hən mətbətuəbat nau bivoi binor. ² Nuke mitinau təlmam hən nəsa ahai kelkel ur gail siGot lotokelkele tia. Mai nuke mitinau təlmam hən nakelean today siNasub tolav kuv gidato dan nəsaaan sidato, nakelean today gai tokele len nabuñon ahai pispisul samit gail. ³ Bathut natgalenan nekəmagegai. Ikad natsua. Mitimasləboii ke, len nəboñ hən nanonjan hən navile a pan dereh tikad nəvanuan na-sor-vilesi-an ləbisor viles gamito mai ləbəhusur naləñonian salit gail lotosa. ⁴ Dereh like, “AYesu ikel gat natəlmaman san, be imabe? Gai be? Husur len nəboñ atəmadit ta sutuai lotomat, len nəboñ ta sutuai van vəbar ta daməñai natit pisi lupat hun lotopat len natubətan nəboñ aGot togol navile a pan.” ⁵ Len nənauan salito lugol nəlolit iborboñ hən nategai ke, ta sutuai aGot isor, igol nəmav mai nətan, len nəwai igol nətan evisi dan nəwai.* ⁶ Beti len nəwai igol nilev tokabut gol navile a pan vəmasig.* ⁷ Be len nasoruan enan njai, aGot etəgau gat nəmav mai navile a pan hən nəhab bihani len nəboñ gai bəpəpəhun navoian dan nəsaaan ale alat ləsələboi aGot ləbimasig buni.

⁸ Be natesua njai: Gamit notoləmas bun gamit pisi, nəlolit satibonboñ hən nategai. Len Nasub, nəmaribon tosuə ehum nasihau tovi 1,000 ale nasihau tovi 1,000 lohum nəmaribon tosuə njai.* ⁹ Nəvanuan galevis lunau ke Nasub imanmaneh hən biçol na-kel-gati-an san gail ləbisarpoh, be səmaienan. Itoh mədau ebəlav vir gamit sal, husur emətəhun avan ideh bimasig buni, avil eļon ke nəvanuan pisi legəm hən nəpairan dan nəsaaan salito.

¹⁰ Be nəboñ hən natəlmaman siNasub dereh tegəmai hum nəvanuan vənənah, nəvanuan gail ləbesəhoəvut lan. Len nəboñ enan, nəmav dereh timasig pisi vasib len nəwəlan tohum nəhab today. Ale natit pisi len nəmav; namityal, nahəbati mai naməso gail dereh nəhab tihan pis gail limasig. Ale navile a pan mai natit pisi nəvanuan gail lotogole lan dereh aGot tevuh gail liparpar.* ¹¹ Bathut ke natit pisi dereh tesib vəmasig magenan, gamit, nañide samit timabe? Len nəmauran samit māu, mitimaskad nəboruan siGot, mitimasgol nəsa gai toləñoni, ¹² nəboñ məbitoh vir nəboñ san, gol bəgəm tutut. Bathut ke len nəboñ enan, aGot dereh təpəñas nəmav hən bimasig pisi ale len nəhab tohan pisi, namityal, nahəbati mai naməso gail, dereh lewunwun, legəm vi wai len nabiltipudan. ¹³ Avil datutoh vir nəmav

* **2:13:** Jut 12 * **2:15:** Hən naves 15-16, ris Num 22.4-35. Len naut egai, lokis aPeor hən aPosor. * **2:22:** Pro 26.11 * **3:5:** Gen 1.6-9. Nəboñ toke len nəwai igol nətan evisi dan nəwai, hum ma namilen toke len nəwai topəpəhuni, igol nətan evisi dan nəwai. * **3:6:** Gen 7.11 * **3:8:** Psa 90.4 * **3:10:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; KelV 16.15

veveu mai navile a pan veveu, husur aGot ikel gati tia. Ale nəvanuan gail p̄isi dereh ligol nəsa tonor ɲai ei.*

¹⁴ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit p̄isi, husur ke məttotoh vir natgalen p̄isi, hisi hən aGot bisaḅ ke nələmit bimasil, asike bisaḅ natideh tosa len gamito, be mətbiḅon ɲai maii len natəmat. ¹⁵ Nau səhoti ke aGot ikad na-toh-mədau-an tobəlav hən mətbiḅmakuv dan nəsaan samito. APol, awawa nadələmian notoləmas buni, gai itos natgalenan van hən gamito len namitisau hən nəmauran tonor aGot toviol həni maii. ¹⁶ Len naləḅulat p̄isi san, gai itos husur natgalenan. Naləḅulat galenan lukad natgalevis todaɲ hən datḅeləḅoii lan, ale nəvanuan lototətan hən natosian siGot, lototoh lavəlav, lobul hən nasoruan enan van sanor. Lugol tomagenan hən natosian siGot tile gail am, van vagol nəmasigan salito. ¹⁷ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit p̄isi, husur mətoləḅoi natgalen tia, lələgau hən gamit gabag hən mətḅeil gəgat len nakitinan, hən ke alat ləsaḅusur nalo asike ləḅesəhar gamit hən mətḅisab. ¹⁸ Be gamito, məteḅusur nəvide siMasta sidato, aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Len naləḅoian mai navoian gai toviol kəmas həni, məteḅusur tabtab hən nəvide san səhor ta n̄to. Sal suhi daməɲai van, vi sutuai! Ganan!

---

* 3:13: Isa 65.17, 66.22; KelV 21.1

1 Jon

Nalobulat napisulan na-vəha-sual-an aJon totosi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən beʋusan alat siYesu hən naʋide hən ləb̄itoh, ðon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat m̄os ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̄isi.

AJon itos nalobulat r̄ais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-4)

2) Samteləmas naʋide tosa alat navile a pan lotokade. Mititoh tinor hən naʋusanan seNunun aGot, husur aGot ivoi p̄isi (1.5-2.27)

3) Datimasveveu buni, ləmas bun gidat gabag, riŋ gat nəlodato len aKristo. Datimas-bunus kitev naʋusanan sihai p̄usan gail ke evi kitinan o eʋuer. Datbigol bimagenan, datoləboi datbehəhəʋur len nəhon aKristo len natəlmaman san (2.28-4.6)

4) Datimasləmas bun gidat gabag hən datbeləboi ke datutoh len naʋide tonor hən naʋoruan siGot. Datimasgol timagenan husur aNunun aGot ikel koti ke aYesu egəm hən datbikad nəmauran vi sutuai (4.7-5.12)

5) Nə-maris-kotovi-an (5.13-21)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau notos nalobulat egai van hən gamito husur naSoruan hən nəmauran* totoh tia len natubatan.* Namtosəsəlon̄ hən̄i, namtorisi. Evoi, namtorisi hən namətanamito, namtubari hən nəvelanamito. ² AGot igol ke nəmauran tovisi, ale ginamit namtorisi, namtukel kot nakitinan husuri. Namtukel ur nəmauran vi sutuai mai gamito, nəmauran vi sutuai totah mai aTata. Ale aTata igol tovisi hən ginamito.* ³ Namtukel ur nəsa namttorisi mai nəsa namttosəsəlon̄ hən̄i mai gamito, hən gamit am mətbeləboi mətbikad naʋonan mai ginamito. Avil naʋonan sidato dattokade, datukade mai aTata mai aNatun tovi aYesu Kristo. ⁴ Namtutos natgalenan hən ləbigol nəlonamito tepul səsəhov hən nakemkeman.

AGot evi namial, toh len namial

⁵ Ale egai evi napisulan namttosəsəlon̄ hən̄i len gai. Gai ikele ale namtukel uri mai gamito maiegai ke: aGot evi m̄ial; səkad nəmargobut ideh lan. ⁶ Datbikele ke dattokad naʋonan maii tia be datbiyar len nəmargobut sal, datoliblibon̄, nəmauran sidato saʋusan nakitinan. ⁷ Avil datbiyar len namial sum̄an aGot, totoh len namial, datukad naʋonan mai gidat gabag ale nəda hiYesu, aNatun, ekəkas gidato hən bilav kuv nəsaan sidato. Igol gidato datuveveu len nəhon.

⁸ Datbikele ke datsəkad nəsaan ideh, datogəras gidat gabag, ale nakitinan eʋuer len gidato. ⁹ Be datbikel vəhot nakitinan hən nəsaan sidato, dereh aGot teruʋat nəsaan sidato, tigol dativeveu dan naʋide tosa p̄isi. Igol natgalenan husur ke akis igol nəsa tokele, akis igol nəsa tonor.* ¹⁰ Datbikele ke datsagol nəsaan, datorij̄ nəhes len aGot ke tovi Nəvanuan Naliblibon̄an, ale nasoruan san eʋuer len nəlodato.

2

¹ Tuhnaturgw gail len nadəlomian, nutos natgalenan van hən gamito hən asike mətbigol nəsaan. Avil gidat ideh bigol nəsaan, datukad avan sua tosor m̄os gidato len nəhon aGot Tata, tous aTata hən ʋeruʋat nəsaan sidato, nahəsən aYesu Kristo, gai tonor buni. ² Gai etutumav hən nəmauran san gabag hən datbikad narubatian dan nəsaan sidato. Be savi gidato r̄ai, igole m̄os alat navile a pan kavkav.*

³ Ale dateləboi ke datoləboi aGot mabe? Gidat datbigol nəsa gai tokele, datoləboi. ⁴ Avan ideh bike, “Noləboi aGot, novi esan,” be sagol nəsa aGot tokele, atenan evi nəvanuan naliblibon̄an, ale nakitinan səpat lan. ⁵ Be gidat ideh dattogol nəsa aGot tokele, len nəlodat kavkav datoləmas bun aGot. Len naʋide tomaienān datoləboi buni ke datutoh len gai.

* 1:1: Nəbon̄ aJon tosor husur naSoruan hən nəmauran, isor husur aYesu Kristo. * 1:1: Jon 1.1 * 1:2: Jon 1.14

* 1:9: Psa 32.1-5 * 2:2: Rom 3.25-26

⁶ Datbikela ke datutoh tin len aGot, datimastoh husur navide aYesu tokade len nēmauran san.

Datimaslēmas bun gidat gabag

⁷ Gamit notolēmas bun gamit pisi, nēsatos nakelean veveu todaŋ van hēn gamito. Ao, evi nakelean todaŋ ta sutuai mēttokade len natuḅatan. Nakelean egai todaŋ evi nasoruan mēttosēsəlōŋ hēni tia.* ⁸ Avil tarhate, evi nakelean veveu todaŋ nototosi gagai van hēn gamito husur nakitinan han evisi len nēmauran seKris̄to, ale len nēmauran samito. Husur nēmarginobut satovan vēmasig ale narnīal kitin etubat tia hēn tomīal.

⁹ Gidat ideh bikela ke totoh len narnīal, avil hēmētahun bun nēbathudud nadəlōmian ideh san, gai itoh sal len nēmarginobut.* ¹⁰ Avil gidat ideh hēlēmas bun nēbathudud nadəlōmian ideh san, gai itoh tin len narnīal, ale sēkad natideh len nēlon togol avan ideh bipes hābetw, teh len nēsaan. ¹¹ Be gidat ideh hēmētahun bun nēbathudud nadəlōmian ideh san, gai itoh len nēmarginobut, iyar len nēmarginobut, ale etētan hēn naut tovi lan, husur nēmarginobut igol namētan iḅesw.

¹² Nutos nategai van hēn gamit atuhnatuŋw gail, husur nēsaan samit gail lumaruḅat bathut nēsa aYesu togole mōs gamito.

¹³ Nutos nategai van hēn gamit atata gail, husur ke mēttolēboi tia aKris̄to totoh tia len natuḅatan.*

Nutos nategai van hēn gamit nēmantuhmar gail, husur ke len nēḅalan mai atenan tosa vēsa tovi tēmat, mētowin tia.

¹⁴ Nutosi van hēn gamit atuhnatuŋw gail, husur mēttolēboi aTata.

Nutosi van hēn gamit atata gail, husur mēttolēboi tia ategaii totoh tia len natuḅatan.

Nutosi van hēn gamit nēmantuhmar gail, husur mētudaŋ, mai nasoruan siGot ipat tabtab len gamito, ale len nēḅalan mai atenan tosa vēsa tovi tēmat, mētowin tia.

¹⁵ Samtelēmas bun navide sinavile a pan mai natit gail sinavile a pan. Husur mēḅelēmas bun navide mai natit gail sinavile a pan, mētsalēmas bun aGot Tata. ¹⁶ Bathut natit pisi len navile a pan, na-ləŋon-masuv-hēni-an hēn nibemito, na-ləŋon-masuv-hēni-an hēn namētamito, navivan len na-pul-hēn-natite-an, natgalen pisi lēsagēm len aTata, ao logēm len navile a pan egai tosa. ¹⁷ Ale navile a pan mai naləŋonian san gail lotosa, gagai ivan van vēmasig; avil avan ideh togol naləŋonian siGot, itoh tin van vi sutuai.

Aenemi seKris̄to gail

¹⁸ Anatuŋw gail, namityal namēkot hēn navile a pan egēm pēpadaŋ. Mētosēsəlōŋ hēni tia ke avan sua tovi enemi seKris̄to dereh tegēmai, ale gagai nēvanuan tosoḅur lotovi enemi seKris̄to lovisi tia. Husur natgalenan, datolēboii ke gagai evi namityal namēkot hēn navile a pan.* ¹⁹ Nēvanuan galenan luvan dan gidato dattovi siYesu, be lēsavi gidat ideh; husur lētavi gidat ideh, lētəh mai gidat sal. Be husur ke lotovan, evūsani ke lēsavi gidat ideh.

²⁰ Avil gamito, aKris̄to eviol hēn aNunun mai gamito ale gamit pisi mēttolēboi nakitinan. ²¹ Mētunau ke nutos nategai van hēn gamito husur ke mētsalēboi nakitinan a? Ao. Nutosi husur ke mēttolēboi nakitinan, mēttolēboii ke nalibōŋan pisi lēsagēm len nakitinan.

²² Nēvanuan naliblibōŋan evi ase? Evi nēvanuan tomētahun bika aYesu tovi aKris̄to, ikele ke aYesu savi aKris̄to, aGot sətətabuh lan. Nēvanuan enan evi enemi seKris̄to, ike aGot savi aTata mai aYesu savi aNatun, emētahun gələr pisi. ²³ Avan ideh tomētahun aNatun aGot, gai sətəh mai aTata am. Be avan ideh tokel uri ke tovi siNatun aGot, gai itah mai aTata am.*

²⁴ Nēsa mēttosēsəlōŋ hēni len natuḅatan hēn nēmauran mēttokade len aKris̄to, mitimastəgau gati len nēlōmito. Mēḅetəgau gat nēsa mēttosēsəlōŋ hēni len natuḅatan, dereh gamit am mititoh tin len aNatun aGot mai aTata. ²⁵ Ale ikel gat na-kel-gati-an egai ke: dereh tigol datikad nēmauran vi sutuai.

²⁶ Nutos natgalenan van hēn gamito, nutos husur alat lotoke lēḅegəras gamito. ²⁷ Be gamito, aYesu eviol hēn aNunun aGot mai gamito, gai itoh tin len gamito gol ke mētsamīdol len naḅusanan ideh hēn avan ideh am ḅevusan gamito. Evi aNunun aGot toḅusan gamito hēn nakitinan husur natit pisi; nēsa toḅusan hēni evi nakitinan, savi nalibōŋan. Surian ke toḅusan gamito, toh tin len aKris̄to.

* 2:7: Jon 13.34   * 2:9: Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hēn aKris̄ten, be lēḅemētahun naKris̄ten gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kris̄ten   * 2:13: Jon 1.1   * 2:18: Mat 24.5, 23-24; Mak 13.21-22   * 2:23: Mat 11.27; Jon 5.23, 15.23

²⁸ Evoi, anatuw gail len nadəlomian, mititoh tin len aKristo, hən ke nəboŋ bətəlmam asike dətʔikad nə-lon-uri-an, asike dətʔikad namətəhwan, asike nahurudat bisa len nəhon. ²⁹ Mətʔələboii ke aGot tonor, mətʔələboii am ke nəvanuan p̄isi lotogol nanoran, nəpasian salito egəm len aGot.

3

Anatun aGot gail

¹ Məteris na-ləmas-buni-an aTata toviol masuʔ hənɪ mai gidato, hən gai bekis gidato hən anatun gail. Ekitin, datovi anatun aGot gail!* Imagenan, nəvanuan navile a pan ləsələboi gidato, bathut ke ləsələboi aGot. ² Gamit notələmas bun gamit p̄isi, gidato datovi anatun aGot gail tia, be dereh dategəm sumian nəsa? Datsələboi, savisi sal. Avil datələboii ke nəboŋ aKristo bevisi, dereh datesumian gai husur dereh dateris p̄arp̄ar hənɪ hum gai kitin. ³ Ale galit p̄isi lotokad nə-vatvat-viri-an hən ləberis maien hənɪ, lotəgau gat tabtab hən naveveuan hən nəlolit gabag sumian ŋai aKristo toveveu.

⁴ Avan ideh togol nəsaan eður kotov nalo siGot husur nəsaan evi na-bur-kotov-nalo-an. ⁵ Ale mətʔələboii ke aKristo evisi hən bilav kuv nəsaan gail. Mətʔələboi gai səkad nəsaan ideh lan. ⁶ Nəvanuan p̄isi lototoh tin len gai ləsəgolgol nəsaan; nəvanuan p̄isi lotogolgol nəsaan, ləsarisi boŋ ideh, ləsələboii.

⁷ Tuhnatuw gail, avan ideh sategəras gamito. Nəvanuan togolgol nəsa tonor, inor, hum aKristo tonor; ⁸ avan ideh togolgol nəsaan, gai evi setəmat husur natəmat igolgol nəsaan len natubatan van vəbar daməŋai. Bathut natenan, aNaturan aGot evisi m̄os bəmədəs nauman gail setəmat hən ləbimasig.

⁹ Nəvanuan p̄isi lotokad nəpasian salito len aGot, ləsəgolgol nəsaan am husur nəboruan siGot ipat len nəlolito, iʔvan hum namisurhuhai toʔvan, gol lodədəs ləbigol nəsaan bathut lukad nəpasian len aGot tolav nəmauran mai galito. ¹⁰ Anatun aGot gail lotile len anatun natəmat gail maiegai ke: nəvanuan p̄isi ləsəgolgol nanoran, mai nəvanuan p̄isi ləsələmas bun nəbathudud nadələmian ideh salito, lovi setəmat, ləsavi siGot.*

¹¹ Imaienan, egai evi nasoruan mətʔosəsəlōŋ hənɪ len natubatan ke: datimasləmas bun gidat gabag.* ¹² Sadatesumian aKen tovi sitenan tosa vəsə masuʔ tovi təmat. Sadatesumian aKen, gai togol Apel, aʔvan, tomat.* Ale aKen igole imat sil nəsa? Igole bathut natgalenan aKen togole lusa vəsə, be natgalenan aʔvan togole lunor.

¹³ Imaienan bathudud nadələmian, alat navile a pan ləbəmətəhun bun gamito, samtesəhoʔut len na-mətəhun-buni-an salito.* ¹⁴ Datələboii ke dattomakuv dan nəmatan vabis len nəmauran tia bathut ke dattoləmas bun nəbathudud nadələmian.* Avan ideh saləmas bun galito, gai səmakuv dan nəmatan sal. ¹⁵ Galit ideh tomətəhun bun nəbathudud nadələmian ideh evi nəvanuan na-gol-nəmatan, ale hum mətʔələboii, nəvanuan na-gol-nəmatan səkad nəmauran vi sutuai lan. ¹⁶ Datələboii tia ke na-ləmas-buni-an imaiegai ke: aYesu Kristo eviol kəmas hən nəmauran san m̄os gidato; imaienan, gidat m̄au, datehəhəʔur hən datbeviol hən nəmauran sidato m̄os nəbathudud nadələmian. ¹⁷ Avan ideh topul hən natite sinavile a pan, toris nəbathudud nadələmian ideh topar tit hən bimaaur lan, ale asike nəlon b̄itanjisi, imabe? Gai ikad na-ləmas-buni-an siGot len nəlon a? Aoa!*

¹⁸ Tuhnatuw gail, sadatələmas bun gidat gabag hən nasoruan o nəsa dətʔikele ŋai, be datələmas bun gidat gabag len nakitinan mai len nəsa dətʔigole. ¹⁹ Dətʔələmas bun gidat gabag maienan, dereh datələboii ke dattovi sinakitinan; dattovi siGot tovi nakitinan. Imaienan dereh nəlodat tikad natəmat len nəhon aGot, ²⁰ naut kəmas nəlodat tokel mai gidat səbōdato ke datimaspanis. Husur aGot esəhor masuʔ hən nəlodato, gai eləboi natit p̄isi. ²¹ Gamit, notələmas bun gamit p̄isi, asike nəlodato səbōdat bikel mai gidat ke dətʔipanis, be nəlodat b̄imasil, datukad na-il-buri-an hən dətʔeil len nəhon aGot. ²² Ale dereh aGot teviol hən natideh dətʔeusi hənɪ, husur datugol nəsa gai tokele, datugol natit gail lotogol gai tohəhəʔur. ²³ Ale nakelean todaŋ san ekəmaiegai ke: Dətimaskad nadələmian len nəhəsən aNaturan tovi aYesu Kristo, datimasriŋ nəlodato lan. Ale datimasləmas bun gidat gabag hən dətʔehusur nakelean todaŋ gai tokel mai gidato.* ²⁴ Alat lotogol nəsa aGot tokele, galit lutoh tin len gai, ale gai itoh tin len galito. Ale len aNunun gai toviol hənɪ mai gidato, datələboii ke gai itoh tin len gidato.

* **3:1:** Jon 1.12 * **3:10:** Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be asike ləbələmas bun naKristen gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kristen. * **3:11:** Jon 13.34 * **3:12:** Gen 4.1-8 * **3:13:** Luk 6.22; Jon 15.18-19, 17.14 * **3:14:** Jon 5.24 * **3:17:** Deu 15.7-8 * **3:23:** Jon 13.34, 15.12, 17

4

aNunun aGot o nanunun gəgəras?

¹ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, samtedəlom nanunun pisi, be mətebunus səhot gail ke lovi siGot o ləsavı esan. Mitigol timaienan husur ahai kelkel ur gəgəras isəbur lovi lan naut pisi len navile a pan.* ² Mətoləboi mətbələboi ke tovi aNunun aGot maiegai: ideh tokel uri ke aYesu Kristo egəm vi vanuan tokad niβen, gai evi siGot, ³ wake ideh sakel uri, gai imabe? Gai savi siGot. Evi nanunun atenan tovi enemi seKristo tabtab. Mətosəsəlonj həni ke atenan tovi enemi seKristo bəgəmai, ale gagai itoh tia len navile a pan.

⁴ Tuhnətuɡw gail, mətəvi siGot ale mətosəhor ahai kelkel ur gəgəras galenan husur aNunun aGot totoh len gamito esəhor natəmat totoh len alat navile a pan.* ⁵ Ahai kelkel ur gəgəras galenan lovi sinavile a pan, imaienan nasoran salito egəm len nənəuan sinavile a pan, gol ke navile a pan losəsəlonj hən galito. ⁶ Be ginamito, namtovi siGot, ale alat lotoləboi aGot losəsəlonj hən ginamito. Galevis ləsavı siGot. Galito, ləsasəsəlonj hən ginamito, lomətəhən ginamito. Husur natgalenan beti, datoləboi datbələboi səhot aNunun nakitinan mai nanunun nagəgərasan.

aGot evi na-ləmas-buni-an

⁷ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, datələmas bun gidat gabag tabtab bathut aGot evi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gidat ideh toləmas bun ideh am maienan ikad nəpasian len aGot, eləboi aGot. ⁸ Gidat ideh asike bələmas bun ideh am maienan, gai imabe? Gai saləboi aGot, bathut aGot evi na-ləmas-buni-an. ⁹ AGot eləmas masuʋ hən gidato. Evusan na-ləmas-buni-an san təban gidato maiegai ke: esəvat aNatun ulumən tosua səbon vi lan navile a pan, hən, len gai, datbikad nəmauran kitin.* ¹⁰ Na-ləmas-buni-an kitin evi nəsa? Mətənuau ke evi na-ləmas-buni-an dattokade nəboj dattoləmas bun a Got a? Ao, savi enan. Na-ləmas-buni-an kitin evi na-ləmas-buni-an siGot toləmas bun gidato, tosəvat aNatun hən bətutumav hən nəmauran san gabag, hən ke, len gai, aGot bəruβat nəsaan sidato gail dan gidato.*

¹¹ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, aGot bələmas bun gidato len navide tomaienan, gidat māu datimasləmas bun gidat gabag. ¹² Səkad avan ideh toris aGot boj ideh. Be datbələmas bun gidat gabag, aGot itoh tin len gidato gol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni sumən toləjonı.*

¹³ Datənuau ləboi ke dattotoh tin len aGot ale datənuau ləboi ke gai totoh tin len gidato husur eviol hən aNunun mai gidato. ¹⁴ Ale namtorisi tia ke, namtukel koti ke aTata esəvat aNatun ulumən hən bilav kuv alat navile a pan dan nəsaan salito.* ¹⁵ Avan ideh tokel koti len nəhon nəvanuan gai ke aYesu tovi aNatun aGot, aGot itoh tin len avan enan ale avan en itoh tin len aGot. ¹⁶ Ale datoləboi tia na-ləmas-buni-an aGot tokade, toləmas bun gidat həni. Datorij nəlodato len na-ləmas-buni-an enan. AGot evi na-ləmas-buni-an, ale avan ideh totoh tin len na-ləmas-buni-an enan, gai itoh tin len aGot mai aGot itoh tin len gai.

¹⁷ Husur natenan, aGot igol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni sumən toləjonı, hən ke datbikad na-il-βuri-an len nəhon nəboj aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Imaienan husur len natohan len navile a pan egai, datutoh tin len aGot sumən aYesu totoh tin len aGot. ¹⁸ Namətəhwan ebuer len na-ləmas-buni-an be na-ləmas-buni-an kitin ehut namətəhwan, husur nəpanismen evi nəkadun namətəhwan. Avan ideh tomətəhw len nəpanismen, na-ləmas-buni-an siGot lan səsarəpoh sumən aGot toləjonı.

¹⁹ Datukad na-ləmas-buni-an bathut a mto aGot eləmas masuʋ hən gidato. ²⁰ Avan ideh bike, “Noləmas bun aGot,” be emətəhən bun nəbathudud nadələmian ideh, gai evi nəvanuan nalibibəjon. Husur asike bələmas bun nəbathudud nadələmian ideh torisi tia, imabe eləmas bun aGot gai sarisi? Saləboi bigole. ²¹ Ale aGot ikel nategai hən gidato ke, avan ideh toləmas bun aGot, timasləmas bun nəbathudud nadələmian san tu.*

5

Nadəlomian len aYesu, aNatun aGot

¹ Nəvanuan pisi lotodəlo mi ke aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan, galit lukad nəpasian salito len aGot. Ale galit pisi lotoləmas bun gai topasus, loləmas bun ideh tokad nəpasian lan am. ² Datoləboi ke dattoləmas bun anatan aGot gail nəboj dattoləmas bun aGot, dattogol nəsa tokele. ³ Bathut datbələmas bun aGot, dereh datigol nəsa tokele. Ale natgalen tokel gail, ləsədaɲ hən datbigol gail.* ⁴ Husur galit pisi lotokad nəpasian len aGot, loil gəgat dan

* 4:1: Deu 13.2-6 * 4:4: Len naut egai, nəboj toke, mətosəhor ahai kelkel ur gəgəras, namilen ke mətoil galit len nakitinan. * 4:9: Jon 3.16 * 4:10: Rom 5.8, 10; 1Jon 2.2 * 4:12: Jon 1.18 * 4:14: Jon 3.17, 4.42 * 4:21: Mat 22.36-40; Mak 12.28-31; Luk 10.25-28 * 5:3: Jon 14.15

nañide tosa gail silat navile a pan, lowin. Nadəlomian sidato evi nədərjan hən dattoil gəgat dan nañide silat navile a pan. ⁵Ase eləboi beil gəgat dan nañide silat navile a pan? Nəvanuan todəlomi rjai ke aYesu evi aNatun aGot.

⁶AYesu Kristo evi gai togəm hən bəbaptais len nəwai mai hən nəda han bəsel len nəmatan san. Len nəwai mai nəda egəmai.* Savi nəwai hən nəbaptaisan san rjai be nəwai enan mai nəda hən nəmatan san. Ale evi aNunun aGot tokel koti bathut ke aNunun aGot tovi nakitinan. ⁷Husur itor enan lukel kot nakitinan,* ⁸aNunun aGot mai nəwai mai nəda; ale lototor lukel kot natit toñitoñ rjai. ⁹Len nakotan datodəlom na-kel-koti-an sinəvanuan, be nakitinan hən na-kel-koti-an siGot esəhori husur evi na-kel-koti-an aGot tokel koti husur aNatun ulumən. ¹⁰Imaianan, alat lotorinj nələlit len aNatun aGot lodəlom nəsa aGot tokel koti husur aNatun ale lukad nadəlomian enan len nələlito. Avil alat ləsədəlom aGot ehum lotoke aGot toliblibonj husur ləsədəlom na-kel-koti-an aGot tokele husur aNatun ulumən. ¹¹Na-kel-koti-an imaiegai ke: aGot eviol hən nəmauran vi sutuai mai gidat tia ale nəkadun nəmauran enan evi aNatun ulumən. ¹²Alat lotokad aNatun aGot len nələlito, lukad nəmauran enan; ale alat ləsəkad aNatun ulumən aGot len nələlito, lumabe? Ləsəkad nəmauran enan.*

¹³Nutos natgalenan van hən gamit məttorinj nələmito len nahəsən aNatun aGot hən mətbələboii ke məttokad nəmauran vi sutuai. ¹⁴Gidato, datsəkad nə-lon-uri-an len nəhən aGot ke, datbėusi hən natideh tonor hən naləjonian san, dereh gai tesəsəloj hən gidato. ¹⁵Ale datbələboii ke tosəsəloj hən natideh datousi həni, beti datoləboii ke eviol hən nəsa dattousi həni.

¹⁶Gəbėris nəbathudud nadəlomian ideh togol nəsaan, be savi nəsaan togol tomakuv dan aGot, gisor tuñ mōsi, ale dereh aGot teviol hən nəmauran kitin mai.† Nusor husur nəsaan savi nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot, be ikad nəsaan sua togol nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai, ale nəsaके ke gisor tuñ mōs galit lotogol enan. ¹⁷Natit pisi ləsənor lovi nəsaan, be ikad nəsaan galevis ləsəgol nəmatan, ləsəgol ke nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai.

¹⁸Datoləboii ke nəvanuan pisi lotokad nəpasian salit len aGot, ləsəgolgol nəsaan husur aNatun aGot ihavhəv hən galito, etəgau gol galito hən gai tosa vəsa masuñ tovi təmat bədədas bəbar galito. ¹⁹Datoləboii ke datovi siGot naut kəmas ke galit am lotosuh len navile a pan lutoh len navəlan gai tosa vəsa tovi təmat. ²⁰Ale datoləboii ke aNatun aGot togəm tia ale eviol hən naləboian hən datbələboi aGot kitin, ale datutoh tin len aGot kitin, datutoh tin len aNatun ulumən, aYesu Kristo. Atenan evi aGot kitin, evi nəmauran vi sutuai.

²¹Bathut enan, anatuwg gail len nadəlomian, mətelələgau hən gamito dan nagot gəgəras gail.

---

* **5:6:** Len nasoruan ta Kris, bəptais səpat, ike nəwai rjai ale nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəwai evi nəwai hən nəbaptaisan. * **5:7:** Deu 19.15 * **5:12:** Jon 3.36 † **5:16:** Nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot evi nəsaan togol nəvanuan tomat vi sutuai.

2 Jon

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-ru-an} aJon totesi van hən alat siYesu

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bəvusan alat siYesu hən navide hən ləbitoh, bon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat n̄os ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat n̄ais?

Hum ma totesi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an mai na-sor-tuṽ-an (1-3)

2) Nakitinan mai na-ləmas-buni-an (4-11)

3) Nə-maris-kotovi-an (12-13)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-mō-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, Levēt*, aGot totabtabuh len gaiug, van hən gaiug mai anatum̄ gail. Nələmas bun gamit len nakitinan. Be savi ginau n̄ai, galit p̄isi am lotələboi nakitinan, lələmas bun gamito, ² bathut nakitinan itoh len gidat tabtab ale titah mai gidat vi sutuai. ³ AGot teviol kəmas hən navoian mai gidato, nəlon titan̄is gidato, nəlodato tikad natəmat. Natgalen p̄isi legəm len aGot Tata mai aYesu Kristo tovi aNatun aTəman, ale datikad natgalenan len nakitinan mai na-ləmas-buni-an.

Nakitinan mai na-ləmas-buni-an

⁴ Nukemkem masuṽ nəboṅ notosaḅ ləboii ke anatum̄ galevis lohusur nakitinan hum aTata tokele hən gidato. ⁵ Imaienan nukel mai gaiug, Litegai, ke, gidat datələmas bun gidat gabag.* Enan, nototosi van hən gaiug, savi nakelean veveu today, be datukade len natubatan. ⁶ Na-ləmas-buni-an imaiegai ke: datigol nəsa aGot tokele. Enan evi nakelean today məttoəsələṅ hən̄i len natubatan, ale mitimashusuri. Mətələmas bun gamit gabag!

⁷ Nəvanuan gəgəras isoḅur lupern̄an navile a pan tia, galit lomətahun ləbikel ləboii ke aYesu Kristo egəm vi vanuan kitin tokad niben. Nəvanuan ideh tomagenan evi nəvanuan gəgəras, aenemi seKristo. ⁸ Mətələləgau hən gamito hən asike nəsa dattoum m̄osi b̄imasig be hən mət̄bikad nakonp̄urp̄uran kavkav aGot totəgau gati m̄os gamito len nəmav.

⁹ Avan ideh asike bitoh tabtab len naḅusanan seKristo, avil b̄ivan masuṽ am, atenan, aGot satoh len nəlon. Avan ideh totoh tabtab len naḅusanan, gai ikad aGot Tata mai aNatun, gəlar p̄isi len nəlon. ¹⁰ Imagenan, avan ideh b̄egəm hən gamito, be asike b̄ilav naḅusanan seKristo gəm hən gamito, samtehəhəvur hən b̄ebis lohoim samito, samtike, "Ivoi," mai; ¹¹ husur avan ideh b̄ike, "Ivoi," mai, gai iḅon mai atenan len nəsaan togolgole.

Nə-maris-kotovi-an

¹² Nukad natit isoḅur hən nəbitosi van hən gamito, be nomətahun nəbitosi hən napen len nalobulat. Avil nuvatvat viri ke nəbitoh mai gamito, ale dereh gidat datihol gabag hən datḅepul hən nakemkeman.

¹³ Levēt, aṽam̄, aGot totabtabuh lan, anatum̄ gail, lukel na-ke-ivoi-an vi təban gaiug.

* **1:1:** Levēt evi nasuruan sua sidato namilen napəhəvut toṽat nəhes hum nasub. Len naut egai, nəboṅ toke Levēt mai anatum̄ gail, evi nasuruan tosusuah namilen toke naluṽoh sua len naut sua lotovi alat siYesu ei. Ale len navide tomaienān, len naut viisusua aJon toke Litegai am. * **1:5:** Jon 13.34, 15.12, 17

3 Jon

Nalobulat napolisulan na-vəha-tor-an aJon totosi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bəvusan alat siYesu hən navide hən ləbitoh, bən mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat van hən ase?

Itosi van hən aKaius mai alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat n̄ais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an van hən aKaius (1-4)

2) Sagigol tətōv hən navide tosa seTiotrefes, be gigol navide tivoi, gevi tarhət sihai pusan gail lotogəmgəm ei len nəyaran salito (5-12)

3) Nə-maris-kotovi-an (13-15)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-mō-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, aKaius, notoləmas bun gaiug len nakitinan.*

² Gaiug, notoləmas bun gaiug, nous aGot ke tilav nədaɾjan mai gaiug hən natit pisi len nəmauran sam̄ bivoi n̄ai ale hən gəbimaur, hum notoləboi tia ke nəlōm̄ tomaienian. ³ Nəkəmaienian husur nəboɳ nəbathudud nadəlomian galevis lototəlmam, lugol ginau nukemkem masuṽ nəboɳ lotokel kot nəlōm̄ todaɳ len aGot, mai navide sam̄ tohusur nakitinan n̄ai. ⁴ Anatuɡw, nəboɳ notosəsəloɳ ke anatuɡw gail len nadəlomian lotohusur nakitinan, igol ginau nukemkem səhor natit pisi am.

Igol aKaius eləɳon ivoi am len nəlon

⁵ Gaiug, notoləmas bun gaiug, len nadəlomian sam̄ goil gəgət nəboɳ gotoum vi tarhət sinəbathudud nadəlomian gail, naut kəmas lotovi mətboṽ. ⁶ Len nəhon alat siYesu, galit lukel kot na-ləmas-buni-an sam̄ vi təban galito. Gevi tarhət salit len nəyaran salito len navide tonor hən nəsa aGot toləɳoni. ⁷ Husur len natubatan hən nəyaran salit mōs nahəsan Nasub, ləsəlav natideh sinəvanuan ləsəkad nadəlomian. ⁸ Imaienian, gidat māu datevi tarhət sinəvanuan nəyaran lotomaienian hən datbeum bənbon mai galito mōs nakitinan.

ATiotrefes mai aTemetrius

⁹ Ginau nutos natuhlobulat van hən alat siYesu tia hən ləbēvi tarhət sinəvanuan nəyaran galenan, be aTiotrefes, toləɳon bun hən beil a mō, gai emətahun ginamito. ¹⁰ Imaienian, nəboɳ nəbēgəmai, dereh nikel urur nəsa gai togolgole: len nasoruan sasa elibliboɳ, kel nəmadunamito. Be savi natanen n̄ai, gai emətahun nəbathudud nadəlomian gail lotoyar ləbitoh maii. Ale natsual am. Ikai tas nəvanuan gail lotohəhaṽur hən alat lotoyar ləbitoh mai galito, ale ehut galit dan alat siYesu.

¹¹ Gaiug, notoləmas bun gaiug, sagigol tətōv hən nəsa tosa, be gol tətōv hən nəsa tovoi. Gai togol nəsa tovoi, evi siGot; gai togol nəsa tosa, etətan hən aGot. ¹² Ivoi hən mətbevi tarhət siTemetrius. Nəvanuan pisi lukel kot navoian san. Navoian len nəmauran san evusan nakitinan. Ginamit am namtukel kot navoian san, ale mətoləboii ke namtokitin n̄ai.

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Nukad natit isəbur hən nəbitosi van hən gamito, be nomətahun nəbitosi hən napen len nalobulat. ¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh n̄eris gamito, ale dereh gidat datihol gabag.

¹⁵ Nəlomit tikad natəmat. Nabubur sidat gail lukel na-ke-ivoi-an van hən gamito. Kel na-ke-ivoi-an mai nabubur sinamit gail pisi ei.

* 1:1: Uman 19.29; Rom 16.23; 1Kor 1.14

Jut Nalobulat napolisulan ajut totosi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

AJut itosi.

AJut itosi hən nəsə?

Nalobulat napolisulan egai ikel mai alat siYesu ke ivoi ke lelələgau hən galito hən asike ahai pusan gəgəras gail ləbemədas nadəlomian salito.

AJut itosi van hən ase?

Itos nalobulat napolisulan egai van hən alat siYesu len naut gail pisi.

AJut itos nalobulat napolisulan egai n̄ais?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 66.

1) AJut ikel na-ke-ivoi-an mai alat siYesu (1-2)

2) AJut itos nalobulat hən bikel nalələgauan mai alat siYesu (3-4)

3) AGot erih nəpanismen len nəvanuan mai aŋel lotogol tosa sutuai ale dereh terih nəpanismen len alat lotogol tosa daməŋai (5-16)

4) Il gəgat len nadəlomian (17-23)

5) Nə-maris-kotovi-an tosal suh aGot (24-25)

Na-ke-ivoi-an sefut

¹ Ginau ajut notovi naslev siYesu Kristo mai notovi aŋan aJemes, ginau nutos nalobulat napolisulan egai van hən gamit, aGot tolekis hən gamito hən mətəbevi esan. AGot Tata eləmas masuŋ hən gamito, aYesu Kristo ekətəkəta kəkol hən gamito hən asike mətəbimakuv dani.*

² AGot, nəlon titanjs gamito, gai tigol nəlomit tikad natəmat mai gai teləmas bun gamito. Natgalen tepul am tabtab len gamito.

Ahai pusan gəgəras gail

³ Gamit notoləmas bun gamit pisi, noləŋon masuŋ hən nəb̄itos nalobulat van hən gamito husur nə-lav-kuvi-an dan nəsaaŋ gidat pisi dattokade. Be nunau ke nimastosi van hən gamito husur natsual am hən mətəbehihi habat hən mətəbetəgau gat nəpusanan hən nadəlomian sidato. Nəpusanan galenan, aGot eviol vəha-sua həni n̄ai mai nəvanuan san gail.

⁴ Nokəmaienan husur ikad nəvanuan galevis ləsəkad nadəlomian ideh len aGot. Galit loliligis mədau hən galit len gamito, luke narub̄atian siGot idan̄ həni ke lalun̄an mai latpəhaŋut loləboi ləbehusur navide taŋtaŋor, navide selipah. Nəvanuan galenan ləsəkad nadəlomian, lupair dan aMasta sidato tosa səb̄on n̄ai, Nasuḅ aYesu Kristo. Na-tos-gati-an ta sutuai ikele tia ke dereh limaspanis sil natgalenan.*

⁵ Məttoləboi natgalenan tia, be nuke nigol mitinau təlmam həni ke, naut kəmas Nasuḅ to səhar kuv nəvanuan san gail dan naut a Ijip, len nəboŋ lotohusur nəboŋ galenan, galit galevis ləsəkad nadəlomian lan. Sil natenan igol galit pisi ləsəkad nadəlomian lan lumasig buni.* ⁶ Mitinau təlmam hən aŋel gail ləsail gəgat len namilelito be lotogam dan naut a im salito. AGot itah gat galit len nəmargobut topat vi sutuai. Ibanjs gat galito vir nəboŋ totibau bəpəpehun navoian dan nəsaaŋ lan. ⁷ Ale nəlomit satibon̄boŋ hən nabiltivile eru enan, Sotom mai Kom̄orrahan mai navile gail lotodar vis gəlaru. Nəvanuan naut galen gail lohusur navide hən naitian tosa, navide hən naitian tiltile ləsənor. Alat nabiltivile galenan lumasig buni len nəhab hum nalələgauan husur nəhab topan̄ vi sutuai bevi nəpanismen silat lotosa.*

⁸ Len navide tomagenan, ahai pusan gəgəras galenan, lohusur naḅəber salito, gol ke lotogol nibelit tobiŋbiŋal len navide tosa lotohusuri. Lomətəhun avan ideh beil a m̄o hən galito, ale losəvar alat lotoyalyal len nəmav. ⁹ Lupesəvar magenan wake aMikael, naut kəmas toŋat nəhes hum abiltiŋel, gai sasəvar Natəmat. Nəboŋ aMikael tosor ḅalḅal mai Natəmat, toŋitv̄ituh mai husur niben aMoses, len nəboŋ enan, aMikael sasor vilesi. AMikael eləboii ke savi esan hən ḅisaḅ səhoti hən ḅipanis, savi esan hən ḅisor ḅisa lan, ale ikel mai n̄ai ke, "Nasuḅ māu tesivoh len gaiug!"* ¹⁰ Be ahai pusan gəgəras galenan husur viles, losəvar natit gail lototətan həni. Lohum narivatvat, lohusur naləŋonian hən nibelit n̄ai gol lomədas galit səbolit vəmasig. ¹¹ Ereh! Nəpanismen ipat vir galito husur lupal sob, lohusur napolisul siKen togol aŋan tomat. Lugam husur nəvat gol lotosab sur̄an aPalaam toləŋon masuŋ

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3   * 1:4: Kal 2.4; Tit 1.16; 2Pit 2.1   * 1:5: Exo 12.51; Num 14.29-30   * 1:7: Gen 19.1-25

* 1:9: Abiltiŋel: 1Tes 4.16 Maikel: Dan 10.13, 21, 12.1; KelV 12.7 Niben aMoses: Deu 34.6 Sivoh: Zec 3.2

hən nəvat. Ale sumān aKorah tomətahun aMoses, dereh limasig husur lomətahun aGot.†
 12 Hum nasəhau məttołəboi mətəbibat lan, nəvanuan galenan lomədas nəbonan samito nəboŋ məttohan bənbəon len nəhanan na-ləmas-buni-an gail. Ləsənau avan ideh am be lokətkəta təban galit səbolit ŋai, lohūm nəmarigw nəlan toŋuvi be saləboi bəus, lukele ke lukad isəbūr be ləsaləboi ləbīgol natideh. Losumān nəhai topar vīte len nəboŋ hən nəmatuan, nəvanuan gail lotoput kuvi, imat ebun 13 Lohūm nətas kudkud topus, nəbubus han tosel vahut, tolav nəpahsago hən nagolean salito tomədas nahəsəlito. Lohūm naməso lotorus dan napisal salit gail. Ŋa aGot etəgau gat naut len nəmargobut tomotmot vi sutuai vir galito.

14 Nau aEnok tovi naməlevruan len nəpasusan aAtam toil a mō həni, evi naməlevtesan tohusur aAtam. Gai boh epəhav utaut husur ahai pusan gəgəras galenan, ike, “Məteris! Nasub aGot satogəmai mai nabiltuluoh hən əŋel san gail,* 15 hən bənənoŋ hən nəvanuan gail pisi mai nəbathut nakitinan. Dereh tepəpəhun navoian dan nəsaan, tikel vəhot nəpanismen tosil nəsaan gail pisi silat lotomətahuni. Dereh teriŋ nəpanismen len nəvanuan nəsaan galenan sil na-sor-mətahuni-an pisi lotokele nəboŋ lotosor tasi.”‡ 16 Ahai pusan gəgəras galenan lukoblen tabtab. Lusor vīlevil, lohūsur naləŋonian tosa salit səbolit ŋai. Lusor patpat galit məhat, lusor hehe hən nəvanuan gail hən ke nəvanuan gail ləbəhusur galito mai viol hən natit mai galito.

Naləlaguan gail

17 Be gamit notoləmas bun gamit pisi, nuke mitinau təlmam hən nasoruan ahai pispisul siMasta sidato, aYesu Kristo, lotokele a mō mai gamito. 18 Luke, “Len nəboŋ hən nanəŋan hən navile a pan, dereh tikad nəvanuan gail ləbisor viles nakitinan aGot tokel vəhoti mai ləbəhusur naləŋonian salit gail tosa.”* 19 Ahai pusan gəgəras galenan dereh lepəpəhun gamito, naləŋonian salit gail luwol hən nəmauran salito husur aNunun aGot ebuer len galito. 20 Be gamit notoləmas buni gamit pisi, mətəil gəgat am akis len nakitinan, hən nadəlomian samit togəm len aGot bidaŋ am. Sor tuŋ len aNunun aGot, 21 təgau gat tabtab hən nəmauran toŋusan na-ləmas-buni-an siGot. Vatvat vir nəmauran vi sutuai, aMasta sidato, aYesu Kristo bəviol həni mai gamito len nəlon totaŋis gamit tia.

22 Nəlomit titaŋis alat nəlolit tour nadəlomian salito. 23 Lav kuv nəvanuan tile gail, sabul galit dan nəhab hən nəpanismen. Ikad nəvanuan tile gail am, nəlomit titaŋis galito, be mətələlagu hən gamit hən asike nəsaan salit ləbidos gamito, mətəmətahw hən asike mətəbelis gamit len nəsaan salito. §

Nə-sal-suhi-an

24-25 Nə-sal-suhi-an vi təban aGot tołəboi bətəgau gat gamito hən asike mətəbipes həbetw, asike mətəbiteh. Eləboi đeriŋ gamit mətəil len nəhon tokad namənas, natideh tosa tobuer len gamito, mətukemkem. Gai evi aGot səbən tosua ŋai, səkad ideh am. aGot, len nəsa aYesu Kristo, aMasta sidato togole mōs gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəpanismen tonor hən gidato. Namənas, nəyalalan, nədaŋan mai na-il-a-mō-an lovi esan len natubatan, gagai, mai vi sutuai. Ganan!

---

† 1:11: Ken: Gen 4.3-8 Palaam: Num 22.1-35. Korah: Num 16.1-35   * 1:14: Gen 5.18, 21-24   ‡ 1:15: Ris Enok 1.9 tovi nalobulat sefu gail. Nalobulat lotokisi hən aEnok səpat len nasoruan siGot.   * 1:18: 2Pit 3.3   § 1:23: Len nasoruan ta Kris ike, Mətəmətahw hən nahurabat salito, nəsaan salit todos gail, mətəmətahun bun gail am. Nasoruan enan evi nasoruan kəta.

Na-kei-vəhoti-an Na-kei-vəhoti-an van hən aJon

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu itosi.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

AJon itos nalobulat egai hən bikel mai nəvanuan gail husur na-kəta-risi-an hən aYesu gai torisi. Na-kəta-risi-an enan evusan nəsa bevisi len nəboŋ ləbегəmai.

AJon itos nalobulat egai mōs ase?

Itosi mōs alat lotokad nadəlomian. Itosi mōs naKristen gail len naut piŋi.

Itos nalobulat egai ŋais?

AJon itosi pəpadan hən nasihau A.D. 90.

AJon anatan aSepeti evi ahai pispisul siYesu. AJon itos nalobulat egai, ale esəvati van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. Len nasihau galenan naut a Rom idan masuʔ ale eil a mō hən nəvanuan naut tiltile gail len naut salit gail. Be naut a Rom emədas bun alat siYesu. Len nasihau A.D. 54 vəbar A.D. 68, aSisa a Rom, nahəsan aNero, gai emədas alat siYesu lototoh a Rom. Ale len nasihau A.D. 81 vəbar A.D.96, aSisa nahəsan aTomitian, gai tu emədas bun alat siYesu. Len nabunusian silat a Rom, aSisa salito esumʔan nagot, be alat siYesu lomətahun ləbiʔlotu hən, lulotu hən aGot mai Nasub aYesu Kristo ŋai. Imaienan nəvanuan a Rom lunau ke alat siYesu lomətahun aSisa, lovi enemi san gail. Husur enan luʔabun nəvanuan isəbur lotokad nadəlomian len aYesu (2.10, 13, 3.10, 6.9). Lutah gat aJon ale loriŋi len natuhholoul Patmōs tohum naim bəbanis (1.9). Len nasihau enan aTomitian evi Sisa. AYesu evisi hən aJon len naholoul ei, ale ikel vəhot natit gail ləbevisi a tahw. AJon itos gat natgalenan. Itosi ke aSetan emədas masuʔ hən alat siYesu səhor ta mō. Avil alat lotoriŋi nəlolit len aYesu leil gəgat nʔau, limassusumar, limasdan bur na-ləŋon-isa-vəsa-an enan, naut kəmas ləbimat (12.11). AJon ike aYesu dereh tetəlmam ale aenemi san gail asike lukad nədanan am. Alat lotogolgol nəsaan dereh lipanis, be alat lotoriŋi nəlolit len aYesu, lotovi esan, dereh lebis len naut veveu aGot tokel gati ke likade maii.

- 1) AJon isor husur nalobulat egai (1.1-8)
- 2) Na-kəta-risi-an hən aNatan Nəvanuan (1.9-20)
- 3) Nalobulat napisulan gail van hən alat siYesu len naut toməlevru (2.1-3.22)
- 4) Nabopita len nəmav esəŋav (4.1-11)
- 5) Nalobulat tobul tokad nabuburutan lotoməlevru (5.1-6.17)
- 6) Alat a Israel lotovi 144,000 (7.1-17)
- 7) Aŋel lotoməlevru loʔuv nətrampet lotoməlevru (8.1-11.19)
- 8) Napəhaʔut, nətrakon mai narivatəvat katkat eru (12.1-13.18)
- 9) Navəhuh Sion mai nəvain hən navile a pan (14.1-15.8)
- 10) Navilesir naməkot gail (16.1-21)
- 11) APapilon toyalyal iteh vəmasirsir (17.1-20.10)
- 12) Napəpehunan hən navoian dan nəsaan (20.11-15)
- 13) Nəmav veveu mai navile a pan veveu (21.1-8)
- 14) Naut a Jerusalem veveu (21.9-22.5)
- 15) Nə-maris-kotovi-an (22.6-21)

AJon isor husur nalobulat egai

¹ Len nalobulat egai aGot ilav naləboian hən nəsa dereh bimasvisi asike idareh mai aYesu Kristo, hən aYesu bikel vəhoti mai naslev san gail lotovi vanuan san gail. AYesu esəvat aŋel san hən bikel vəhoti mai ginau, aJon notovi slev san. ² Nukel ur natit piŋi notorisi, natit piŋi tovi nasoruan siGot, mai natit piŋi aYesu Kristo tokel koti mai ginau. ³ Avan ideh beʔururə nalobulat egai mai alat siYesu, aGot tivoi hən. Alat ləbesəsəlon hən mai ləbigol nəsa tokele, aGot tivoi hən galito, husur nəboŋ hən natgalenan ləbevisi egəm pəpadan.

Na-ke-ivoi-an van hən alat siYesu len naut toməlevru

⁴ Ginau aJon nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat. Navoian mai natəmat enan arogəm len aGot tovi gai ta sutuai tia, gai gagai, mai tovi gai

begəm sal.* Navoian mai natəmat arogəm len aNunun toməlvru† a mō len nabiltihai bətbətah siGot.‡ 5 Navoian mai natəmat arogəm len aYesu Kristo todəŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot. AYesu evi ahai a mō, nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan. Eil a mō hən nakiŋ gail hən navile a pan. Mitisal suh gai toləmas bun gidato, nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato.§ 6 Igol datovi vanuan dattotoh pipihabəlan aGot, igol datogəm vi hai tutumav təban aGot aTəman. Nəyalalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an aripat lan vi sutuai sutuai! Ganan.*

7 Məteris! Egəm mai nəmavukasw! Ale nəvanuan gail pisi dereh lerisi, galit am lotosari len nəmatan san. Nəvanuan len nahəmar gail pisi len navile a pan dereh litaŋ vaisis lan. Timagenan! Ganan!**

8 Nasub aGot, ike, “Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot. Ginau novi atenan tovi gai ta sutuai tia tovi gai gagai, mai tovi gai begəm sal, mai Got notodaŋ masuv.”††

Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan

9 Ginau aJon, awawa samito. Len aKristo, nutah mai gamito dattotoh pipihabəlan aGot, nutah mai gamit dattodaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an sal. Lubar hən ginau len naholoul lotokisi hən a Patrōs sil notokel ur nasoruan siGot mai nakitinan aYesu tokel vəhoti. Ehum nototoh len naim bəbaŋis gegai. 10 Len nəboŋ sua siNasub, aNunun aGot iwol hən ginau. Vəha-sua ŋai nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat hum nətrampet.‡‡ 11 Ike, “Gitos gat nəsa gotorisi, ale səvati van hən alat siYesu len navile toməlvru: a Efesus, a Smirna, a Perkamum, a Tiatura, a Sartis, a Filatelfia mai a Laotisea.”

12 Nəboŋ notopair hən nəbəkəta ris ase tosor mai ginau, noris namial toməlvru lotopat a məhat len nametəlai nagol toməlvru lotoil. 13 Avan sua surman anatun nəvanuan eil len naut nametəlai namial galenan lotoil lan. Nahurabat san ebləv bar narien, ale nəhau tutuŋ nagol ibəŋis garu həni len nəmabun. 14 Len nəkadun, navurun epəhw hum navurun nasipsip, epəhw yesyes hum nasno. Namətan arohun nəhab towunwun. 15 Narien arobbilbil hun natəlai bras topat len nəhab gol topud vartial, ale nadolon ehun nəwəlan hən nabiltiwai tosel vi pan len naut tosobur.§§ 16 Len navəlan nəmatu etəgau naməso toməlvru, ale nabu nəbalan tokan naut toru evivile dan nabuŋon. Ale nəhon ehum namityal tobilas nəmet len natubliat.

17 Nəboŋ notorisi, nuteh bathurien surman notomat. Be eriy navəlan nəmatu len ginau, ike, “Sagemətahw, ginau novi nametəkav mai naməkot.”*** 18 Ginau novi gai tomaur. Numat be goris, gagai numaur vi sutuai vi sutuai. Notəgau naki hən nəmatan mai naut nəmatan, nukad nədaŋan hən na-il-a-mō-an səhor gəlar pisi. 19 Imagenan, gitos gat natit gail gotorisi tia, natit gail gagai mai natit gail ləbėvisi a tahw. 20 Naməso toməlvru gotoris gail len navələgw, mai nametəlai nagol hən namial toməlvru lotoil, namilelit tosusah imaiegai ke: nəso toməlvru lovi aŋel gail lotokətkəta təban alat siYesu len naut toməlvru, ale nametəlai namial toməlvru lovi alat siYesu len naut toməlvru galenan.

2

Napisulan van hən alat siYesu a Efesus

1 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Efesus. Gitos nategai ke:

“Ginau nototəgau naməso toməlvru len navələgw nəmatu, ginau notoyar len naut nametəlai nagol hən namial lotoil lan, ginau nokəmaiegai ke:

2 “Noləboi natit pisi mətətogole. Noris nauman todaŋ samito mai nə-daŋ-buri-an samito tobəlav. Noləboii ke mətəsaləboi mətəbitah mai nəvanuan sasa gail. Noləboii ke mətəpuspus kitev nakitinan len alat lotokis galit hən ahai pispisul be ləsavı ahai pispisul, ale mətusađi ke lotogəgəras. 3 Mətəsusumar, mətudaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an bathut nahəsəgw, ale

* **1:4:** Len naut egai nənoŋ həni mai nahəsən aGot tokel mai aMoses: Ginau notovi ginau bogai notovi ginau sutuai nəbevi ginau (sal) vi sutuai. † **1:4:** Len naut egai, aNunun toməlvru evi aNunun aGot. Ale məlvru ikad namilen ke toveveu buni o tonor buni. ‡ **1:4:** Asia: 2Kor 1.8; alat siYesu len naut toməlvru: KelV 1.11; tovi gai gagai, tovi gai ta sutuai tia mai tovi gai begəm sal: Exo 3.14. § **1:5:** todaŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot: Isa 55.4; ahai a mō: Psa 89.27; nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato: Kol 1.20. * **1:6:** Exo 19.6; 1Pit 2.5 ** **1:7:** mai nəmavukasw: Dan 7.13; Mak 14.62; lotosari: Zec 12.10; Jon 19.37. †† **1:8:** KelV 21.6, 22.13. Alfa evi naleta nametəkav len nasoruan ta Kris, mai omeka evi naleta naməkot. ‡‡ **1:10:** Nəboŋ siNasub evi nəmariboŋ nametəkav hən nawik, nəmariboŋ aYesu tole məhat dan nəmatan, ale husur enan, alat lotokad nadələmian lulodotu həni len nəboŋ enan. Nətrampet evi natsua lotoum həni hən nametəlai ale nəboŋ lotoŋuv lan, iwol səhor nəwəlan hən nahəmadu. §§ **1:15:** Hən naves

13-15, ris Eze 1.24, 43.2; Dan 7.9, 13, 10.5-6

***

1:17: Hən naves 16-17, Isa 44.6, 48.12, 49.2; Ipru 4.12

mətsapetəmas, nibemit saməhav. ⁴ Avil ikad natsua, nusor tas gamito len natgalegai ke: mətsaləmas bun ginau hum məttoḡole a n̄o, mətsaləmas bun gamit gabag. ⁵ Mitinau gat na-ləmas-buni-an nametəkav məttoḡokade a n̄o. Mətuteh masuḡ dani. Mitipair təlmam gəm hən ginau ale um suḡan məttoḡole a n̄o. Asike mətbipair dan nəsaan samito, dereh negəm hən gamito, nilav kuv nametəlai nam̄ial samit dan naut toil lan. ⁶ Be ikad natsua len gamito tovoi: gomətəhun naḡide silat seNikolaus, ginau am nomətəhun buni.*

⁷ “Avan ideh tokad nədariḡan tesəsəloḡ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaḡan hən nəsaan, dereh nidam̄ hən bihan naḡit nəhai hən nəmauran len nəParatais siGot.†

Napisulan van hən alat siYesu a Smirna

⁸ “Gitos gat napisulan egai van hən aḡel tokətkəta təban alat siYesu a Smirna. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi metəkav mai naməkot, ginau notomat mai notomaur təlmam, ginau nokəmaiegai ke:

⁹ “Noləboi na-ləḡon-isa-vəsa-an mai nə-par-tite-an samito, wake mətəpul hən navoian siGot! Noləboi natit gail, aenemi samit gail lotokele, hən ləbemədas nahəsamito. NaJu galenan lokis galit hən alat siGot, be sakitin, husur nəbonbonan salito evi nəbonbonan siSetan. ¹⁰ Samtemətəhaw len na-ləḡon-isa-vəsa-an ideh pəpadaḡ hən bəgəm hən gamito. Natamat dereh tibar hən gamit galevis len naim bəbanis hən biḡaltal husur nadəlomian samito ke timabe, ale dereh mətəleḡon tisa vəsa len nəmaribəḡ tesəḡavur. Mitidaḡ len ginau, naut kəmas nəmatan biḡar gamito, ale dereh nilav nəp̄rais hən nəmauran kitin mai gamito.*

¹¹ “Avan ideh tokad nədariḡan tesəsəloḡ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaḡan hən nəsaan, nəmatan na-vəha-ru-an asike igol nasənanan lan.‡

Napisulan van hən alat siYesu a Perkamum

¹² “Gitos gat napisulan egai van hən aḡel tokətkəta təban alat siYesu a Perkamum. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad naḡu nəbalan tokan naut toru, ginau nokəmaiegai ke:

¹³ “Noləboii ke mətutoh len naut nabiltihai bətbətah siSetan topat lan. Naut kəmas natanan mətətoḡau gat nahəsagw sal, mətudaḡ len ginau. Mətəmətəhun mətbigam dan ginau, naut kəmas lotogol aAntipas tomat. AAntipas enan idaḡ hən biḡel kot ginau ale lugol tomat sil ginau len navile samito, naut aSetan totoh lan. ¹⁴ Avil len natgalevis nusor tas gamito. Ikad gamit galevis ei lotohusur naḡide siPalaam toḡusan aPalak hən naḡide hən biḡol alat a Israel ləbisa. Etəḡov nəlolit hən ləbihan nəhanian nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail mai hən ləbiḡol naitian tosa.* ¹⁵ Len naḡide tomatenan ikad gamit galevis lotohusur naḡusanan silat seNikolaus.* ¹⁶ Imagenan, mitipair dan nəsaan samito! Asike mətbigole, vəha-sua ḡai dereh negəm, b̄al mai gamit məttoḡusur aNikolaus hən naḡu nəbalan hən nabuḡogw.

¹⁷ “Avan ideh tokad nədariḡan tesəsəloḡ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaḡan hən nəsaan, dereh nilav nəmanna galevis tosuuah mai, nəmanna toḡəm len nəmav. Ale dereh nilav nəvat toḡəhw maii. Len nəvat enan aGot itos gat nəhes veveu lan, ale səkad avan ideh toləboi nəhes enan, be gai nəbiḡlavi maii ḡai, eləboii.*

Napisulan van hən alat siYesu a Tiatora

¹⁸ “Gitos gat napisulan egai van hən aḡel tokətkəta təban alat siYesu a Tiatora. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi aNatun aGot, namətagw tohun nəhab towunwun, nariegw tohun natəlai bras tobiḡbil, ginau nokəmaiegai ke:

¹⁹ “Noləboi natit piḡi məttoḡole. Noləboi na-ləmas-buni-an samito, nadəlomian samito, na-vi-tarhəte-an samito mai nə-daḡ-buri-an samito tobəlav, ale gagai mətugol natgalenan səhor ta n̄o. ²⁰ Avil len nategai nusor tas gamit ke: alitenan, aḡesepel, tokis gai gabag hən aḡai kelkel ur sua, mətudaḡ hən bəḡusan ei. Len naḡusanan egəras naslev sagw gail

* **2:6:** Alat seNikolaus lunau ke lotovi Kristen be lohusur naḡusanan seNikolaus, savi siYesu. † **2:7:** Gen 2.8-9. Paratais len nasoruan ta Kris evi nəhol o nəhol hən naḡit nəhai. * **2:10:** Gen 24.55; Dan 1.12, 14 ‡ **2:11:** KelV 20.14, 21.8 Nəmatan na-vəha-ru-an evi nəmatan vi sutuai, ale nəmatan enan saləboi biḡol natideh len alat lotowin səhor nədaḡan hən nəsaan. * **2:14:** Num 25.1-2, 31.16 * **2:15:** KelV 2.6 * **2:17:** Exo 16.14-15, 33-34; Isa 62.2, 65.15

hən ləbīgol naitian tosa, hən nəhanian nəvanuan lototutumav həni van hən nəlablab gail.*

²¹ Nulav mai alitenan, namityal hən bīpair dan naitian san tosa, be emətahun bīpair dani.
²² Imaienan, dereh nibar həni len nəmel sua. Ale len naut enan, gai mai galit lotogol naitian tosa maii, dereh nigol leləjon tisa vəsa tibatbat. Asike ləbīpair dan nəvide hən nəsaan san, dereh timaienan. ²³ Ale dereh nigol anatum gail limat hən navilesir, beti alat siYəsu len naut pīsi dereh leləboi ke, ginau notovi gai tokəta kitev nəsa topat len nəvanuan mai nəlon nəvanuan gail, ale dereh nilav mai gamit pīsi, nəsa tonor hən nagolean samit vīsusua.*

²⁴ “Be nukel mai gamit am a Tiatira, gamit mətsətəgau nəpusanan enan, gamit mətsələboi nəsa lotokisi hən nəpusanan gail siSetan lotosusuh buni, nukel mai gamit ke, asike noriŋ natideh am len gamito bīgol nəmauran samit bīdan, ²⁵ be nategai ŋai: nəsa məttokade, mətətəgau gati vir nagəmaian sagw. ²⁶ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan mai togol naləjonian sagw tabtab vəbar nagilen, dereh nilav nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an maii hən bēil a ŋo hən naluvo hən nəvanuan gail;

²⁷ “Dereh teil a ŋo hən galito hən nəbatw nametəlai, nalolosaan tebuer,

ale tīgol limasirsir hun nəbilikoro tan bīlau.*”

²⁸ “Dereh likad nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an tohun nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an notokade len aTəmagw, ale nilav nəŋoso lalan am mai galito!§

²⁹ “Avan ideh tokad nədaŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYəsu len naut gail!

3

Napisulan van hən alat siYəsu a Sartis

¹ “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYəsu a Sartis. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad aNunun aGot toməlevru mai nəŋeso toməlevru, ginau nokəmaiegai ke:

“Ginau noləboi natit pīsi məttogole, noləboi ke məttovət nəhes ke məttomaur, wake mətumat. ² Mitilele, mətehulahul! Nəvide samit lotovoi sal pəpadaŋ ləbimasig, mitigol lidaŋ am. Husur nusabi ke len nəhon aGot sagw, nəsa məttogole, mətsəgol səhav. ³ Mitinau təlmam hən nəpusanan məttosəsəloŋ həni mai məttodəlo mi a ŋo. Mitigol husuri, ale pair dan nəsaan samit gail. Asike mətbilele, asike mətbəhulahul, dereh negəm sumān nəvanuan vənənəh, ale asike mətoləboi namityal nəbēgəm lan hən nəbīlav nəpanismen mai gamito.*

⁴ “Ikad gamit galevis a Sartis ei ləsados nəhurabat salit hən nəsaan, ləsamədas nəmauran salit hən nəsaan. Ale dereh liyar mai ginau, nəhurabat salit tophw. Dereh liyar mai ginau husur lunor hən ləbīyar mai ginau. ⁵ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, len nəvide tomaiənan, dereh tesun nəhurabat tophw. Asike nukaskas nəhəsən dan naləbulat hən nəmauran, avil dereh nikel kot nəhəsən len nəhon aTəmagw mai aŋel san gail.

⁶ “Avan ideh tokad nədaŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYəsu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYəsu a Filatelfia

⁷ “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYəsu a Filatelfia. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi siGot notovi nakitinan, ginau nukad naki siTevit tovi Kiŋ. Nəsa notosəŋav həni, avan ideh edədas bəkəkəl həni. Nəsa notokəkəl həni, avan ideh edədas bəsəŋav həni. Ginau nokəmaiegai ke:*

⁸ “Ginau noləboi natit pīsi məttogole, ale nosəŋav hən nəbopita mōs gamito avan ideh edədas bəkəkəl həni. Bathut noləboi ke mətukad natuhdaŋan, be mətugol nəsa notokele len nəsoruan sagw, ale mətsəkəl na-kel-mətahun-ginau-an boŋ ideh. ⁹ Alat len nəbōnōnan siSetan, nəju lotokis galit hən alat siGot be saktin, lolibliboŋ, dereh nigol galit letəjedur bathuriemito, hən ləbələboi səhoti ke notoləmas bun gamito.* ¹⁰ Bathut məttogol husur nakelean sagw todaŋ ke, mitikad nə-daŋ-buri-an bēbəlav, dereh ginau netəgau gol gamito dan namityal hən na-ləjon-isa-vəsa-an pəpadaŋ hən bēgəm bar navile a pan kavkav, hən bītalat kitev nədəlo mi sinəvanuan lotosuh lan ke timabe. ¹¹ Ginau dereh negəm tutut.

* **2:20:** 1Ki 16.31, 19.1-2; 2Ki 9.22, 30 * **2:23:** Psa 7.9, 62.12; Jer 17.10 * **2:27:** Psa 2.8-9 § **2:28:** Num 24.17; KeIV 22.16. Nəŋoso lalan evi aYəsu, gol ke dereh tilav gai gabag mai alat lotowin səhor nədaŋan hən nəsaan mai togol naləjonian san tabtab vəbar nagilen. * **3:3:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; 2Pit 3.10 * **3:7:** Isa 22.22; Job 12.14 * **3:9:** Isa 43.4, 49.23, 60.14

Mətetəgau gat nadəlomian məttofade, hən avan ideh asike bilav kuv nəprais samito. ¹²Avan ideh towin səhor nədañan hən nəsaan, dereh nigol tegəm vi rivbet len naim siGot sagw, ale aGot asike igam dani boñ ideh am. Dereh nitos gat nahəsan aGot sagw lan, mai nahəsan nabiltivile siGot sagw tovi Jerusalem veveu bəgəm len nəmav len aGot sagw. Ale dereh nitos gat nahəsagw veveu lan.*

¹³“Avan ideh tokad nədariñan tesəsəloñ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Laotisea

¹⁴“Gitos gat napisulan egai van hən añel tokəkəta təban alat siYesu a Laotisea. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi nakitinan,* notodañ hən nəbikel kot nakitinan hən natit pisi tovisi, ginau notovi nəkadun natit pisi aGot toum həni, ginau nokəmaiegai ke:*

¹⁵“Ginau noləboi natit pisi məttole. Mətsapud buni, mətsasusus buni. Noləñon masuñ ke mətopud buni o mətosusus buni! ¹⁶Be husur mətopat rivuh, mətopud kəkereh ñai, mətsapud buni, mətsasusus buni, vəha-sua ñai dereh nəpulai hən gamito dan nabuñogw, nəmətahun gamito! ¹⁷Gamit mətuke, ‘Nopul hən natite, nukad natit pisi notoləñoni, natideh nəsəpar.’ Be mətsənan səhoti ke məttomərav sədañ, mətunor hən nəvanuan gail lotololosa hən gamito, mətovi məsal, mətovi mətbesw mai mətoəburmalma. ¹⁸Nukel mai gamit ke, ivoi hən mətbeñur nagol len ginau hən mətbeñul həni, nagol lotolatlat kitevi len nəhab ke tomabe. Ivoi hən mətbeñur nahurabat toəpəhw, hən mətbesun gail, hən asike nahurumit bisa len nəmalmalan samito. Ivoi hən mətbeñur nəmersin nəmet, hən mətbikas namətəmit həni, hən mətbəkəta. ¹⁹Avan ideh notoləmas buni, dereh nesivoh lan, mai nigol tipanis hən nəbeñusani. Imaienan, mətepuđ, mitidañ len nakitinan ale pair dan nəsaan samit gail! ²⁰Ginau boh noil bopita, nudeldel. Avan ideh bəsəsəloñ hən nadoləgw, bəsəñav hən nabopita, dereh nəbis van həni, ale namrihan katəpol. ²¹Avan ideh towin səhor nədañan hən nəsaan, dereh nigol təbətəh mai ginau len nabiltihai bətbətəh sagw, suñan notowin səhor nədañan hən nəsaan, ale notobətəh mai aTəmagw len nabiltihai bətbətəh san.

²²“Avan ideh tokad nədariñan tesəsəloñ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!”

4

Nalotuan len nəmav

¹Nəboñ tokəmaianan tonon, nokəta, noris nabopita toşəñav len nəmav, ale nadoldol notosəsəloñ həni a mo, nəwalan han tohum nətrampet, ikel mai ginau ke, “Gegəm a məhat gegai, ale dereh nəvusan gaiug hən natit gail ləbimasvisi a tahw len natgalenan.”

²Vəha-sua ñai aNunun aGot iwol hən ginau, ale noris nabiltihai bətbətəh sua topat len nəmav, noris avan sua tobtəh lan! ³Atenan tobtəh ei, nənahənah han ebilbil hum nəvat jaspa mai nəvat karnelian. Ale ikad nanivaniv toñial kəsan, garu len nəhai bətbətəh hum nəvat emeral. ⁴Nəhai bətbətəh tovi 24 ludar visi, ale nəvanuan totibau lotovi 24 lobətəh len gail. Nəvanuan galenan lovi hañut lotoi a mo lotosun nahurabat toəpəhw, mai len nəkadulito lukad nəkraun nagol hum sekiñ. ⁵Ale nəkabil ikabil mai nabiliurur ekurut len nabiltihai bətbətəh rivuh. Ikad namñial toməlevru lotopañ wunwun a mo len nabiltihai bətbətəh enan. Namñial galenan lovi aNunun aGot toməlevru.* ⁶A mo len nabiltihai bətbətəh ehum tokad nabiltimetduñduñ hən nakələs tobilbil masil hum nəvat kristal.†

Dar vis nabiltihai bətbətəh len nətarhət tovat han, ikad natit tovat lotomaur, lotobañ mətalito a mo mai a tahw.

⁷Natit nametəkav tomaur esurñan nalion, na-vəha-ru-an hən natit lotomaur esurñan natuhbuluk, na-vəha-tor-an hən natit lotomaur nəhon esurñan nəhon nəvanuan, ale na-vəhavat-an hən natit lotomaur esurñan naikel toməlah.‡ ⁸Natgalen visusua lukad nəhabləlalito

* **3:12:** Isa 62.2 * **3:14:** 2Kor 1.20 * **3:14:** Pro 8.22 * **3:16:** Len naut egai, alat lotopud buni lukad nadəlomian len aYesu, ale alat lotosusus buni ləsəkad nadəlomian lan. Be alat lotopat rivuh, ləsapud kəkereh, aGot emətəhunan gailito husur lotopul hən nə-lon-uri-an. * **3:19:** Pro 3.12; Ipru 12.6 * **4:3:** Hən naves 2-3, ris Eze 1.26-28, 10.1. Jaspa: evi nəvat sua gəsələboi gəbəkəta tur lan, nətau han toñial o tokəsən o toyanyañ; karnelian: evi nəvat tobisibis; emeral: evi nəvat tokəsən be tomasil. KelV 21.19-20. * **4:5:** Exo 19.16; Eze 1.13; Zec 4.2 † **4:6:** Nəvat kristal evi nəvat tomasil hum nakələs səkad nətau ideh. ‡ **4:7:** Hən naves 6-7, ris Eze 1.5-10, 22, 10.14. Naikel evi nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori.

toməlvtes lotobəŋ mətalito a məhat mai pipite. Ləsəŋavŋav, be len nalennəyal mai nalen-mariug luke,

“Gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin,

Nasub aGot aBiltidaŋan,

ategaii tovi gai ta sutuai tia, tovi gai gagai,

mai tovi gai bəgəm sal.”*

⁹ Nəboŋ natit tovat lotomaur lotosal suh nəyalalan sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah, nəboŋ lotoputsan nahəsən, nəboŋ lotosipa vi təban gai tomaur vi sutuai vi sutuai, ¹⁰ nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien ategaii tobətah len nabiltihai bətbətah, ale lulotu hən ategaii tomaur vi sutuai vi sutuai. Loriŋ nəkraun nagol salito a mō len nabiltihai bətbətah, luke,

¹¹ “O Nasub, aGot sinamito! Inor hən gəbikad nə-sal-suhi-an hən nəyalalan sam̄.

Inor hən gəbikad na-putsan-nahəsam̄-an mai nabiltidaŋan.

Husur gaiug goum hən natit pisi,

ale bathut naləŋonian sam̄, goum hən gail, gugol losuh, lukad nəmauran.”

5

Navuhean hən nalobulat

¹ Beti len navəlan nəmatu sitegaii tobətah len nabiltihai bətbətah, noris nalobulat tokad natosian len nətarhət toru lotobul hən, burut gati vəha-məlevru. * ² Ale noris aŋel todaŋ tokai len nadoldol towal habat ke, “Len nəhon aGot, ase inor hən bəkin kotov nabuburutan, hən bəvuh nalobulat eg tobul?” ³ Avil səkad avan ideh len nəmav, o len navile a pan, o buthəvile a pan toləboi bəvuh nalobulat tobul o hən bəvuruŋi.*

⁴ Beti nutaŋ habat, husur ləsələboi ləbisəb avan ideh tonor hən bəvuh nalobulat tobul ale hən bəvuruŋi. ⁵ Be len nəvanuan totibau lotovi 24 lotovi haʋut lotoi a mō, sua ikel mai ginau ke, “Sagitaŋ! Geris, sua len nəpasusan siTevit, Nalion len nahəmar seJutah, gai ewin səhor pisi aenemi san gail. Gai eləboi bəkin kotov nabuburutan toməlevru, ale hən bəvuh nalobulat tobul.”*

⁶ Ale noris natuhsipsip tohum nəvanuan gail lotogol tomat, avil eil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah mai natit tovat lotomaur, eil rivuh len nəvanuan totibau lotovi 24. Natuhsipsip enan ikad nəbalbal toməlevru mai namətan toməlevru lotovi Nunun aGot toməlevru, gai tosəvat galit vi lan navile a pan kavkav.* ⁷ Ale aTuhsipsip egəm, ilav nalobulat tobul dan navəlan nəmatu sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah. ⁸ Nəboŋ tolav nalobulat tobul, natit tovat lotomaur mai nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien aTuhsipsip. Galit pisi lukad navus beltəŋ v̄isusua, ale lotəgau nasiloh nagol lotopul hən nəhai pəhas nəbən tosusau tovi na-sor-tuʋ-an silat siGot.* ⁹ Lokəkai hən nəbē veveu ke,* “Gaiug gunor hən gəbilav nalobulat tobul

ale kin kotov nabuburutan gail hən gəbėvuhē.

Nəvanuan gail lugol gumat,

be len nəda hən nəmatan sam̄,

gouʋur nəvanuan gail hən ləbēvi siGot,*

gouʋur galit dan nahəmar pisi, nasoruan pisi,

nabi tiltile pisi mai naluʋoh hən nəvanuan gail pisi.

¹⁰ Ale gugol logəm vi hai tutumav gail təban aGot,

nəvanuan gail lototoh pipihəbələn.*

Dərəh leil a mō hən nəvanuan gail len navile a pan.”

¹¹ Beti nokəta tətəs, ale nosəsəloŋ hən nadolon aŋel gail tosəbur masuʋ notodədas nəbėvuruŋ gail.* Aŋel gail mai natit lotomaur mai nəvanuan totibau gail ludar vis nabiltihai bətbətah. ¹² Len nabiltidoldol luke,

“ATuhsipsip, nəvanuan gail lotogol tomat, inor len nəhon aGot

hən b̄ikad nabiltidaŋan, b̄epul hən natite, b̄ikad namitisau hən nəmauran tonor mai nə-ləboi-buni-an hən b̄igol natite.

* **4:8:** Eze 1.18, 10.12; Isa 6.2-3 * **5:1:** Eze 2.9-10; Isa 29.11. Nəboŋ lotobul hən nalobulat, loburur gat nagilen hən nəwaks, ale nəboŋ nəwaks tomədmədaʋ sal luʋos gat nənahənəh hən avan sua lan tokele ke nalobulat enan evi esan, mai avan tile sələboi bėvuhē. * **5:3:** Flp 2.10 * **5:5:** Gen 49.9; Isa 11.1, 10 * **5:6:** Isa 53.7; Zec 4.10 * **5:8:** Psa 141.2 * **5:9:** Psa 33.3, 98.1; Isa 42.10 * **5:9:** Kol 1.20 * **5:10:** Exo 19.6; Kelv 1.6 * **5:11:** Dan 7.10

Inor hən natit pisi ləbēpupsan nahəsan. Inor hən bīkad nəyalyalan hən nəbathumənas mai nasor-sal-suhi-an.”

¹³ Beti nosəsəlonj hən natit pisi lotosuh len nəmav mai len navile a pan mai buthəvile a pan mai len tas, natit pisi luke,

“Datasil suh atenan tobətah len nabiltihai bətbətah mai aTuhsipsip, datepupsan nahəsalaru,

nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-ŋō-an,

lipat len gəlaru vi sutuai vi sutuai!”

¹⁴ Natit tovat lotomaur luke, “Ganan,” ale nəvanuan totibau lotovi haʋut lotoil a ŋō, luteh len tan, kəta vi pan, lulotu.

6

Nabuburutan toməlvtes

¹ Nəboŋ notokəta, noris aTuhsipsip tokad nalobulat tobul, ekin kotov nabuburutan metəkav len nabuburutan toməlvru lotoburut gat nalobulat tobul.* Ale nosəsəlonj hən esua len natit tovat lotomaur tosor len nadolon tohum nabiliurur toke, “Gəmai!” ² Nokəta, ale noris nahos tophəpəhw toğəmai. Atesua tosaŋ lan etəgau navus mai nəwei han. Ikad nəkraun nagol aGot tolav maii hən tosuni, ale hum nəvanuan towin səhor naenemi san gail len nəbalan tosohur, igam van hən bəwin səhor pis naenemi san gail.

³ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-ru-an, nosəsəlonj hən na-vəha-ru-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” ⁴ Nahos togon egəmai, nahos tobisibis. Atesua tosaŋ lan, aGot ilav nabiltibu nəbalan maii, hən bīkad nədaŋan hən na-il-a-ŋō-an, hən bīlav kuv natəmat dan navile a pan, hən nəvanuan gail ləbimat len nəbalan mai galit gabag.

⁵ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-tor-an, nosəsəlonj hən na-vəha-tor-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” Ale nokəta, noris nahos mermer toğəmai, ale atesua tosaŋ lan, len navəlan etəgau nasəkel tonənoʋ hən naməlasan.* ⁶ Ale nosəsəlonj hən nəwalan hum nadoldol toğəm len natit tovat lotomaur toke, “Nəvat hən nalita tosa hən nawit dereh tevi natenarius tesua, nəvat hən nalita totor hən nəpali dereh tēpitpitoʋ.† Ale sagemədas naoil mai nəwain!”

⁷ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-vat-an, nosəsəlonj hən na-vəha-vat-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” ⁸ Ale nokəta, noris nahos toğəmai, nətau han tokəsan wawwaw. Atesua tosaŋ lan, nahəsən aMatan, ale Naut Nəmatan ehusuri, itah maii. AGot ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbigol bəsua bimat dan tovat len nəvanuan pisi len navile a pan. Ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbigol nəmatan len nəbalan o nə-par-hanian-an o naməsahan tiltile o narivatəvat nalililai.‡

⁹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-rim-an, pipit nəmel tutumavan, noris nəlon alat lotomat sil nasoruan siGot. Nəvanuan gail luğol alaten lumat sil na-kel-uri-an tovoi lotodaŋ hən ləbikel koti. ¹⁰ Lukai habat van hən Nasuḅ. Luke, “Masta gaiug gotovi Got kitin! Gitoh tebəlav maḅe vir gəbənənoʋ hən nəvanuan lotosuh len navile a pan mai nəbathut nakitinan hən ləbipanis sil nəsa lotogole hən ginamito? Gigol nasisilan hən galito husur nəda hinamit mai nəmatan sinamit ŋais?” ¹¹ Beti aGot ilav nahurabat pəhəpəhw mai galit pisi. Ale ikel mai galit ke liŋavŋav kəkereh vir naslev siYesu gail sumŋan galito, mai awawa salit len nadəlomian bisəhur ləbimat. Bathut nəvanuan lotomətəhun aGot dereh ligol alatenan limat sil nadəlomian lotokade len aYesu van vəbar na-ḅuruŋ-gati-an bīhau hən alat ləbimat.

¹² Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlvtes-an, noris nabiltidu todū. Noris namityal toğəm mermer hum nahurabat harharo, ale noris nahəbati kavkav toğəm bisibis hum nəda. ¹³ Beti naməso gail len nəmav luteh len tan, hum navit nəhai lotovəu lotorus len nəlan paru. ¹⁴ Ale nəmav ebul vi tut hum nalobulat lotobul həni, ale navəhuh mai naholoul pisi lorus dan namilelito.§ ¹⁵ Beti nakin sinavile a pan gail, nəvanuan totibau gail, nabiltisoltia lotoil a ŋō hən nasoltia tosohur, alat lotopul hən natite, nəvanuan bəbau gail, naslev gail mai alat ləsavı slev, galit pisi losusuah len naburhuvat gail mai napipivat hən navəhuh gail. ¹⁶ Ale lukai van hən navəhuh mai nəvat gail ke, “Mītiteh len ginamito,

* **6:1:** KelV 5.1 * **6:5:** Hən naves 2-5, ris Zec 1.8, 6.1-8. Len nasəkel, nəvanuan enənoʋ hən naməlasan nametəlai gai toləboii mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən bələboi naməlasan han. † **6:6:** Natenarius evi nəvat naḅurpuran hən nauman hən nəmaribonj tosa. Nəpali ehum nawit be nabus han isa səhor nawit. Husur enan nəvat han ekəkereh ŋai. Nawit mai nəpali lovi hanian seju gail, be len naut egai nəvanuan lupar hanian ale nəvat hən nawit mai nəpali etibau masuʋ.

‡ **6:8:** Eze 14.21. Naməsahan tiltile eləboi bəvi navilesir. § **6:14:** Hən naves 12-14, Isa 13.10-13, 34.4; Eze 32.7-8; Amo 8.9; Jol 2.10; 2Tim 4.13

susuan ginamit dan nəhon atenan tobətah len nəbilitihai bətbətah. Susuan ginamito dan nəlol paŋpaŋ seTuhsipsip!* ¹⁷ Husur nəboŋ totibau hən nəlol paŋpaŋ səlaru egəm tia, ale as teləboi beil gati?”*

7

Alat a Israel lotovi 144,000

¹ Beti noris aŋel tovat lotoil, sua len nanot, sua len nais, sua len nasaut mai sua len nawes. Loil gəl nəlan gail hən nəlan asike bevuŋ nətan o nətas o nəhai ideh.* ² Ale noris aŋel togon togəm len naut namityal tovisi lan, ikad natesua hum nəstam hən bīpos gat nabuburutan len natite ke siGot nəkadun nəmauran. Ale ikai habat van hən aŋel tovat galenan, aGot tolav mai galito nədaŋan hən ləbemədəs nətan mai nətas. ³ Ikai ke, “Mititoh bai! Samtemədəs nətan o nətas o nəhai gail vəbar namtbīpos gat nəstam len nabunəhon naslev siGot sidat gail binonj.”* ⁴ Ale nosəsəloŋ hən nəpuruŋan salit aŋel topos gat nəstam len nabunəholito ke lovi siGot. İpos gat nəstam len 144,000 dan nahəmar pisi ta Israel:

⁵ 12,000 dan nahəmar Jutah,

12,000 dan nahəmar Reupen,

12,000 dan nahəmar Kat,

⁶ 12,000 dan nahəmar Aser,

12,000 dan nahəmar Naftali,

12,000 dan nahəmar Manasseh,

⁷ 12,000 dan nahəmar Simeon,

12,000 dan nahəmar Levi,

12,000 dan nahəmar Issakar,

⁸ 12,000 dan nahəmar Sepulun,

12,000 dan nahəmar Josef,

12,000 dan nahəmar Penjamin.

Nə-sal-suhi-an səbilitiuvoh

⁹ Husur natgalenan noris nəbilitiuvoh, avan ideh edədas bevuŋruŋi. Logəm len naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile pisi, logəm len nahəmar pisi, logəm len nəvanuan nabi tiltile gail pisi mai nasoruan pisi. Ale loil a mo len nəbilitihai bətbətah mai len nəhon aTuhsipsip. Losun nahurabat tophəpəhw ale len navəlalito lutariv nəpəshət nadet.* ¹⁰ Ale len nəbilitidoldol lukai habat ke, “Nə-lav-kuvi-an dan nə-ləŋon-isa-vəsa-an egəm len aGot sidato tobətah len nəbilitihai bətbətah, mai egəm len aTuhsipsip!” ¹¹ Ale aŋel gail pisi loil dar vis nəbilitihai bətbətah mai nəvanuan totibau gail mai natit tovat lotomaur. Luteh len tan, boŋ kəta vi pan, a mo len nəbilitihai bətbətah hən ləbilotu hən aGot ke,

¹² “Kitin! Na-sor-sal-suhi-an,

nəyalyalan hən nəbathumənas,

namitisau hən nəmauran tonor,

nasipaan, na-putsan-nahəsən-an,

nəbilitidaŋan,

mai na-ləboi-buni-an hən bigol natite;

tevi təban aGot sidato vi sutuai vi sutuai.

Ganan!”

¹³ Beti sua len nəvanuan totibau gail eus ginau ke, “Alategai lotosun nahurabat pəhapəhw gail, lovi ase? Logəm len naut a be?” ¹⁴ Ale nusor vari ke, “Nəsəboi. Nasub, gaiug goləboi, gikele.”

Beti ikel mai ginau ke, “Lovi alat lotolavutur len nəboŋ hən nə-bilitiəŋon-isa-vəsa-an gail. Lokəkas nahurabat salit len nəda heTuhsipsip, gol lotopəhw yesyes.* ¹⁵ Imagenan loil a mo len nəbilitihai bətbətah siGot, ale ləum san len nalənnəyal mai nalənmariug len naim san. Ale gai tobətah len nəbilitihai bətbətah dereh tikabut gol galito, havhav hən galito. ¹⁶ Asike lumalkəkat, asike lumaduh boŋ ideh am. Asike nəyal esun masuŋ hən galito, asike napudan ideh ilat karkar hən galito. ¹⁷ Husur aTuhsipsip toil rivuh len naut tokad nəbilitihai bətbətah dereh tekətkəta təban galit hum tovi vanuan nasipsip salito. Dereh tesəhar galito vi lan nabəko gail hən nəwai nəmauran. Ale aGot dereh tigar namətarur gail pisi dan namətəlitito.”†

* **6:16:** Hos 10.8; Luk 23.30

* **6:17:** Jol 2.11; Zep 2.2-3

* **7:1:** Jer 49.36; Dan 7.2; Zec 6.5

* **7:3:** Eze

9.4-6 * **7:9:** Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpəshəte mai ikad nəvite lotohanhanani. Len naut a Israel loibibil hən hən ləbevusani ke lotowin səhor aenemi salit gail len nəbalan o hən bevusən nahəhavuran salito.

* **7:14:** Dan 12.1;

Mat 24.21; Mak 13.19 † **7:17:** Len naves 16-17, ris Psa 23.1-2; Isa 25.8, 49.10; Eze 34.23

8

Nabuburutan na-vəha-məlevru-an

¹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevru-an, len nəmav naut eβut len nahudhut nəhaua. ² Beti noris aŋel lotoməlevru lotoil len nəhon aGot, ale ilav nətrampet* lotoməlevru mai galito.

³ Ale aŋel sual am totəgau nasiloh nagol hən nəhai pəhas tobasw, egəm il ben nəmel tutumavan.* Ale aGot ilav nəhai pəhas isobur maii, hən bigol biβon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot pisi. Ale eviol həni len nəmel tutumavan lotoum həni hən nagol, nəmel tutumavan enan ipat a mo len nabiltihai bətbətah. ⁴ Ale nəbasuhab hən nəhai pəhas toβon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot, evi məhat len nəhon aGot, dan navəlan aŋel. ⁵ Beti aŋel enan ilav nadurinen topaŋ dan nəmel tutumavan, igol epul len nasiloh nagol hən nəhai pəhas, ale ebubulani vi lan navile a pan, ale nabiliurur ekurut, ikad nəwalan gail, nəkabil ikabil mai nadu edu.*

Nətrampet gail

⁶ Beti aŋel lotoməlevru lotokad nətrampet lotoməlevru, loutaut hən ləbəvuv gail.*

⁷ Aŋel metəkav eβuv nətrampet san. Nəais† mai nəhab artoβon mai nəda, aGot idanŋi vi lan navile a pan. Nahudhut tosua dan totor hən navile a pan, nəhab ihani. Nəhai tosua dan totor, nəhab ihan tavun gail, mai naliol kəsan pisi.*

⁸ Beti aŋel na-vəha-ru-an eβuv nətrampet san, ale natit hum nabiltivəhuh topaŋ, aGot ibar həni len tas. Nahudhut nətas tosua dan totor egəm vi da. ⁹ Nahudhut tosua dan totor hən natit pisi tomaur len tas, lumat, mai len nəlanis pisi, tosua dan totor lumasig.

¹⁰ Beti aŋel na-vəha-tor-an eβuv nətrampet san. Nabiltitimeso topaŋ hum namial, iteh dan nəmav vi lan nahudhut tosua dan totor hən nawisel gail mai nabəko gail.* ¹¹ (Ale lokis naməso enan hən Nəhai Tokon.) Nahudhut tosua dan totor hən nəwai egəm kon, ale nəvanuan isobur lumat husur lotomun nəwai enan tokon.*

¹² Beti aŋel na-vəha-vat-an eβuv nətrampet san. Natsua iŋas nahudhut tosua dan totor hən namityal mai nəhəbati mai naməso gail, hən nəmargobut bəsusuan nahudhut tosua dan totor hən namialan halito. Namial eβuer len nahudhut tosua dan totor hən nalennəyal mai nalenmariug.*

¹³ Beti nokəta, ale naikel‡ sua tomələh len naməsav, nosəsəlon hən tokai habat ke, “Wee! Namətahwan! Namətahwan! Namətahwan dereh tibar alat lotosuh len navile a pan, bathut nəsa bəvisi bogai, nəboŋ aŋel naməkot lototor ləbəvuv nətrampet salit gail!”

9

¹ Beti aŋel na-vəha-rim-an eβuv nətrampet san. Noris naməso sua toteh tia dan nəmav vi lan navile a pan, ale aGot ilav naki hən nəbur nəpanismen səkad nabutite mai aMeso enan. ² Nəboŋ aMeso toşəŋav hən nəbur enan, ibasw vi məhat dan nəbur hum nəbasuhab hən nabiltihab togol nametəlai tovi wai. Ale nəbasuhab toğəm len nəbur ikabut gol namityal mai naməsav.* ³ Beti nalokust* gail lomələh dan nəbasuhab vi lan navile a pan, ale aGot ilav nədaŋan hum naskopion mai gail hən ləbəvin nəvanuan.* ⁴ Ale aGot ikel mai galit ke salemədas naliol o nəhai o natideh tokəsan, be loləboi ləbəmədas nəvanuan ŋai ləsəkad nəstam siGot len nabunəholito.* ⁵ Ikel mai galit ke saligol nəvanuan gail limat, be loləboi ləbigol ləbələŋon biša vəsa len nahəbati bərim. Na-ləŋon-isa-vəsa-an salit dereh tehum napəŋasan sinəvanuan nəboŋ naskopion tovin. ⁶ Len nahəbati torim enan, nəvanuan gail dereh lidon nəmatan, be asike lusabi, leləŋon masuŋ hən nəmatan be dereh tigam dan galito.*

⁷ Nalokust lohum nahos lotoutaut vir nabiltibalan. Lukad natit hum nəkraun nagol len nəkadulito ale nəholito esumlan əhon nəvanuan. ⁸ Lukad navurulito hum navurun napəhaŋut toləbləbah, nariŋolito ehum nariŋon nalion, ⁹ lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito ale nəwalan hən nəhabəlalito ehum nəwalan hən nahos mai nəkat nəbalan loto-sobur lototur vi lan nabiltibalan.† ¹⁰ Lukad nagilelito lotoləboi ləbəvin nəvanuan hum naskopion, ale nagilelito ikad nədaŋan hən ləbələboi ləbigol nasənahan len nəvanuan gail

* **8:2:** Nətrampet ehum nahəmadu o nəbalbal sesipsip o natit tomagenan tovi metəlai gotoŋuv lan hən biwal * **8:3:** Exo 30.1-3 * **8:5:** Exo 19.16; Lev 16.12; Eze 10.2 * **8:6:** 1Tes 4.16 † **8:7:** Nəais evi nəwai todaŋ nəboŋ tosusus buni. * **8:7:** Exo 9.23-25; Eze 38.22 * **8:10:** Isa 14.12 * **8:11:** Jer 9.15 * **8:12:** Exo 10.21-23 ‡ **8:13:** Naikel evi nəman naməsav tohum nabiltibal. * **9:2:** Gen 19.28 * **9:3:** Nalokust ehum natohtohlomətu, ihanhan natideh tokəsan ale egəm len nabiltivəshate tohum nəmarigw. * **9:3:** Exo 10.12-15; Luk 10.19 * **9:4:** Eze 9.4; Kelv 7.2-3, 8.7 * **9:6:** Job 3.21; Jer 8.3 † **9:9:** Hən naves 7-9, Jol 1.6, 2.4-5

len nahəbati bərim. ¹¹ Lukad nakiŋ toil a mō hən galito, tovi aŋel hən nābur nəpənismen səkad nabutite. Len nasoruan seŋpru gail nahəsən aApatton, len nasoruan ta Kris nahəsən aApollyon.‡

¹² Natit metəkav nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoŋ, be geris, ikad natit teru am arbəgəm sal.

Nətrampet naməlvetsan

¹³ Beti aŋel na-vəha-məlvets-an eŋvun nətrampet san. Nosəsəloŋ hən nadoldol sua toŋəm len nəbalbal tovat hən nəmel tutumavan nagol toil len nəhon aGot.* ¹⁴ Beti nadoldol ikel mai aŋel na-vəha-məlvets-an tokad nətrampet ke, “Gisah rubat nəhau tobaŋis gat aŋel tovat len naut hən nabiltiwisel Eufrates.” ¹⁵ Ale isah rubat aŋel lotovot aGot toutaut hən galito vir nəhaua, nəmariboŋ, nahəbati mai nasi hau enan, hən ləbigol bəsua ħimat dan totor len nəvanuan piŋi len navile a pan. ¹⁶ Nosəsəloŋ hən nəpuruŋan hən nəvanuan nəbalan salito lotosah len nahos. Lovi eru vəha-10,000 vəha-10,000; gol lovi 200,000,000 piŋi. ¹⁷ Len na-kəta-risi-an sagw nahos gail mai alat lotosah len gail lumaiegai: alat lotosah lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito tobisibis hum nəhab, mai toboŋboŋ, mai toyanyan hum nəsalfa.‡ Nahos, nəkadulito ehum nəkadun nalion. Ale nəhab, nəbasuhab mai nəsalfa evivile dan nəpalito. ¹⁸ Nahudhut tosua dan totor hən nəvanuan gail len navile a pan lumat len natit totor galegai: nəhab mai nəbasuhab mai nəsalfa lotovivile dan nəpalito. ¹⁹ Nədaŋan hən nahos galenan ipat len nəpalito mai nagilelito. Husur nagilelito lohum nəmat lotokad nəkadulito lotoləboi ləbigol nasənanhan.

²⁰ Avil nəvanuan ləsəmat len nəpəŋasan galenan, galit ləsəpair dan nəvide sasa salito hən ləbipair van hən aGot. Ao, lulotu sal hən natəmat gail mai nəlablab lotoum həni hən nagol, nasilva, nabrons, nəvat mai nəhai. Nəlablab galenan ləsələboi ləbəkəta, ləsələboi ləbəsəloŋ, ləsələboi ləbiyar be nəvanuan lulotu hən gail sal!* ²¹ Nəvanuan gail ləsəpair dan nəmatan lotogolgole hən nəvanuan, ləsəpair dan na-gol-nəbehi-an salito o nəvide salit hən naitian taŋtaŋor o nəvənənanhan lotogolgole.

10

Aŋel mai natuhlobulat tobul

¹ Beti noris aŋel toŋon todaŋ, toŋəm vi pan len nəmav. Nəmavkasw ipat gol niben hum nahurabat, nanivaniv ipat len nəkadun, nəhon ehum namityal mai narien gəlaru, ehum artovi hab. ² Natuhlobulat tobul eŋəŋav len navəlan. Eriŋ narien nəmatu len tas mai narien nəmair len tan. ³ Ale ikai len nadoldol towal habat hum nalion toŋun. Nəboŋ tokai, nadolon nabiliurur lotoməlvuru luwal, lokurut. ⁴ Nəboŋ nabiliurur lotoməlvuru lotokurut, noutaut hən nəbītis gat nəsa lotokele, be nadoldol len nəmav ike, “Sagikel vəhot natgalenan nabiliurur lotoməlvuru lotokele, sagitosi.”*

⁵ Beti aŋel notoris toil len tas mai len tan, isar hən navəlan nəmatu vi məhat, vi lan nəmav. ⁶ Len nahəsən atenan totoh vi sutuai vi sutuai, atenan toum hən nəmav mai natit piŋi toŋuh lan, navile a pan mai natit piŋi toŋuh lan mai nətas mai natit piŋi toŋuh lan; len nahəsən atenan, aŋel ita gat na-kel-gati-an toke, “AGot asike evələ am! ⁷ Be nəboŋ aŋel na-vəha-məlvuru-an pəpadaŋ hən bəvun nətrampet san, na-sor-utaut-an siGot toŋusuah, dereh tisarpoh. Dereh tevisi hum tokel uri mai nəvanuan nauman san, ahai kelkel ur gail.”†

⁸ Ale nadoldol len nəmav notəsəloŋ həni, isor tətəs mai ginau, ike, “Givan, lav nalobulat tobul, toŋəŋav dan navəlan aŋel toil len tas mai len tan.”

⁹ Imaienan, nuvan hən aŋel egai, nukel mai ke tilav natuhlobulat mai ginau. Ale ikel mai ginau ke, “Lavi, hani. Len nəpam dereh tihehe hum nəhani‡ be len natəbaŋ ham, dereh tikon!” ¹⁰ Na nulav natuhlobulat dan navəlan aŋel, nuhani. Len nəpagw ihehe hum nəhani, be nəboŋ notohani toŋon, egəm kon len natəbaŋ hagw.‡

¹¹ Beti lukel mai ginau ke, “Gimasəpəhav utaut tətəs husur nəsa aGot toŋor utaut həni mōs nəvanuan nabi tilite gail, naluŋoh hən nəvanuan naut tilite gail, nasoruan gail mai nakiŋ lotosəbur.”

‡ **9:11:** Nəhes eru enan, namilelaru ke, Gai tomədas bun nəvanuan gail. * **9:13:** Exo 30.1-3; KelV 8.3 § **9:17:**

Nəsalfa evi nəvat toyanyan. Goləboi gəbisabi pəpadaŋ hən nəhab a Bu. * **9:20:** Psa 115.4-7, 135.15-17; Dan 5.4, 23; 1Tim

4.1 * **10:4:** Len nasoruan ta Kris ike, Burut gat natgalenan nabiliurur lotoməlvuru lotokele, sagitosi. † **10:7:** Len nasoruan ta Kris, sake nəvanuan nauman san be ike naslev san gail. Hən naves 5-7, ris Exo 20.11; Deu 32.40; Dan 12.7;

Amo 3.7. ‡ **10:9:** Nəhani evi natit tohehe masuŋ topat len naim sesukapak gail. § **10:10:** Hən naves 8-10, ris Eze 2.8-3.3. Nəboŋ toke natəbaŋ tokon, hum ma tohum nabəhaŋun tomaluclu.

11

Eru artokel kot aGot

¹ Beti lulav namita tohum nəhai nəyaran mai ginau. Luke, “Gile məhat. Gisab səhot nabəlavan hən naim siGot mai nəmel tutumavan, ale gevurunj alat lotolotu ei.* ² Sagisab səhot nabəlavan hən nahələvat todar vis naim siGot, husur aGot ilavi tia mai naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail, ale dereh lipal sar nabiltivile siGot len nahəbati lotovi 42.* ³ Ale ginau dereh nitabtəbuh len nəvanuan eruərbikel kot ginau. Ale dereh aresun nahurabat toharharo*, arikel ur napisulan sagw len nəmaribonj tovi 1,260.”

⁴ Nəvanuan eru enan arovi nəhai oliv eru, mai namətəlai namial eru artoil. Gəlaru aroil len nəhon Nasub, aMasta hən navile a pan.* ⁵ Avan ideh bəike bəmədəs gəlaru, dereh nəhab tilavurvur dan nabunolaru, tihan punpun aenemi səlaru gail. Avan ideh toke bəmədəs gəlaru, timasmat magenan. ⁶ Gəlaru arukad nədanjan hənərbəkəkəkol gat nəmav, hən naus asike bəus nəbonjərbikelkel ur napisulan siGot. Arukad nədanjan hənərbəigol nəwai mai nətas gail legəm vi da, arukad nədanjan hənərbivəs vəha-sobsoður hən navile a pan hən naməsəhan tiltile husur naləjonian səlaru.†

⁷ Nəbonj na-kel-koti-an səlaru tohav, narivatəvat katkat togəm vi məhat dan nabur nəpanismen səkad nabutite, dereh tibəl mai gəlaru, tewin səhor gəlaru, ale tigol arimat.* ⁸ Ale nibelaru aripat metpəisal len nabiltivile, lotokisi hən naut a Sotom o Ijip len nasoruan kəta. A mo, luḡos gat Nasub, aMasta səlaru len nəhai balbal len naut enan.‡ ⁹ Ale len nəmaribonj totor mai nətarhəmitiyal len nəmaribonj tosual am, galevis len nəvanuan nabi tiltile, len nahəmar gail, nasoruan gail mai naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail, dereh leris nabirimat həlaru, husur ləsədañ hən avan ideh bitavun gəlaru. ¹⁰ Ale alat navile a pan dereh lehəhavur hən nəmatan səlaru. Len nakemkeman salito, dereh lesəvat naviolan gail van hən galit gabag, husur ahai kelkel ur eru enan artogol lotoləjon tosa vəsa, arumat. ¹¹ Be nəbonj nəmaribonj totor mai nətarhəmitiyal len nəmaribonj tosual am lotononj, aGot esunjavəh hən nəmauran vi lan gəlaru, ale arule məhat, aroil hən narielaru. Galit pisi lotoris gəlaru lomətəhw, lominninikot.* ¹² Ale arosələonj hən nadoldol togəm len nəmav, towal habat, tokel mai gəlaru ke, “Məregəm məhat gegai!” Ale nəbonj artovi məhat vi lan nəmav len nəmavkasw, aenemi səlar gail lokəta ris gəlaru.* ¹³ Len namityal enan nəi, nabiltidu edu, ale len nabiltivile, nahudhut tosua dan tosəjavur imasirsir. Nəvanuan lotovi 7,000 lumat len nadu enan, ale galit pisi lotomaaur sal lomətəhw, ale lusal suh nəyalyalan siGot len nəmav.

¹⁴ Natit na-vəha-ru-an nəvanuan gail lotomətəhw habat lan inonj, be geris, ikad natit na-vəha-tor-an am bəgəm sal.

Nətrampet naməlevruan

¹⁵ Beti ənel na-vəha-məlevru-an evuv nətrampet san. Ale nadoldol lotowal habat loğəm len nəmav, luke, “Gagai van, navile a pan ipat len navələlan aMasta sidoto mai aKristo san, ale dereh teke a mo həni hum akiñ vi sutuai!”* ¹⁶ Nəvanuan totibau lotovi 24 lotobətah len nəhai bəbətəh salito len nəhon aGot, luteh, bəv kəta vi pan, lulotu hən aGot. ¹⁷ Luke,

“Namtosipa vi təban gaiug Nasub aGot, aBiltidənan,
gotowol hən nəbonj ta daməjai mai nəbonj ta sutuai.
Namtosipa husur gulav namilənñ hən nədanjan samñ totibau,
gotubat il a mo hum akiñ.

¹⁸ Naluvoh hən nəvanuan naut tiltile, nəlolit ipənpəñ,
avil nəlol pənpəñ samñ egəmai,

hən gəbənənoḡ hən alat lotomat mai nanoran samñ.

Evi nəbonj hən gəbilav nakonpərpuran mai naslev samñ lotovi hai kelkel ur gail,
mai nəvanuan samñ gail,

galit pisi lotomətəhw len nəyalyalan hən nahəsəñ,
nəvanuan naut kəmas mai nəvanuan totibau.

Evi nəbonj hən gəbigol nəmasigan van hən alat lotomədəs nəvanuan navile a pan hən ləbimasig.”*

* **11:1:** Eze 40.3; Zec 2.1-2   * **11:2:** Luk 21.24   * **11:3:** Nahurabat toharharo ehum nəbak namətu, luvai hən nasivurhət nənani. Nəbonj alat a Israel o naju gail lotosuni, evusan nalolosaan salito husur nəmatan o nabiltisaan. Nəbonj ahai kelkel ur tosuni, ikel mai nəvanuan gail ke limaspair dan nəsaan salito van hən aGot. Asike ləbigole, dereh limasig o natsua tosa masuḡ tegəm len galito.   * **11:4:** Zec 4.3, 11-14   † **11:6:** 1Ki 17.1; Exo 7.17-19; 1Sam 4.8. Len naut egai, nəbonj toke naməsəhan tiltile, namilən ləboi bəvi navilesir.   * **11:7:** Dan 7.3, 7, 21; KelV 13.5-7, 17-18   ‡ **11:8:** Isa 1.9-10; Sotom: Gen 18-19.   * **11:11:** Eze 37.5, 10   * **11:12:** 2Ki 2.11   * **11:15:** Exo 15.18; Dan 2.44, 7.14, 27

* **11:18:** Psa 2.1, 5, 110.5, 115.12-13

¹⁹ Beti naim siGot len nəmav esəjav, ale len naim san noris nabokis hən na-kel-gati-an san, na-kel-gati-an aGot tota gati.* Ale nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut, nadu edu, ale nəais erus vi pan hum naus.

12

Napəhəvut mai nətrakon

¹ Beti noris nabiltitite tovisi len nəmav. Ikad napəhəvut sua tosun namityal hum nahurabat. Nahəbati ipat pipirien ale len nəkadun ikad nəkraun hən naməso tovi 12. ² Etian. Ale nəboŋ toləŋon nabəhəvun, itaŋ, ikai len nəpasusan topeŋas vəsa habat.

³ Beti noris navisian sual am len nəmav. Ikad nabiltitrakon tobisibis tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosejavur. Len nəkadun toməlevru ikad nəkraun lotoməlevru.*

⁴ Nagilen eliv kuv tosua dan totor hən naməso gail, ale ibar hən gail vi lan navile a pan. Eil təban napəhəvut enan topasus, hən bihan kavkav hən anatun nəboŋ bəvisi.* ⁵ Ale aliten ipas anatun, aulumān bəil a mō hən naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile gail hən nəbatw nametəlai sekij. Aŋel isabul anatun, ipati vi məhat van hən aGot, vi lan nabiltihai bəbətəh san.*

⁶ Napəhəvut enan igam yav van hən naut masmas tobəbesw, naut aGot toutaut həni mōsi, hən bəkətkəta təban len nəmariboŋ tovi 1,260 ei.

⁷ Beti ikad nabiltibalan len nəmav. AMikael mai aŋel san gail lua bəl mai nətrakon, ale nətrakon mai aŋel san gail luḅal təlmam.* ⁸ Avil nətrakon sədaŋ. Gai sawin len nəbalan enan, gol gai mai aŋel san gail ləsəkad naut ideh am len nəmav. ⁹ Ale nabiltitrakon egaii, nəmət ta sutuai, gai lotokisi hən natəmat mai aSetan, togeŋas alat navile a pan kavkav, aMikael galito lubar həni vi pan vi lan navile a pan, gai mai aŋel san gail.*

¹⁰ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat len nəmav toke, “Gagai egəmail Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, nədaŋan, natohan pipihəbəlan aGot, mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an seKrisito san, egəmail! AGot ilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan.

Eḅusan nədaŋan san hum akiŋ sidato.

Gagai aKrisito san eḅusan nədaŋan hən na-il-a-mō-an san.

Husur aSetan tokel ke awawa nadəlomian sidat gail lotosa,

atenan tokel ke lotosa len nəhon aGot len nalennəyal mai nalenmariug,

lubar hən atenan vi pan!*

¹¹ Len nəda heTuhsipsip mai len na-sor-ləboii-an salito, nakitinan lotokele, lowin səhori tia!

Ləsətəgau gat nəmauran salito,

be loutaut hən ləbimat, ləsamətəhw len nəmatan.

¹² Imagenan mitikəmkem, gamit məttotoh len nəmav!

Mətəhəhəvur!

Be nabiltimətəhwan dereh tegəm len navile a pan mai nətas,

husur natəmat evi pan van hən gamito len nabiltitol paŋpaŋ,

bathut eləboii ke namityal togam gole.”

¹³ Nəboŋ nətrakon tonau səhōti ke lotobar həni vi lan navile a pan, ehut napəhəvut topas natətai ulumān. ¹⁴ Be aGot igol alitenan ikad nəhəbəlan eru hum nabiltiikel, hən bələboi bəmələh vi lan naut masmas tobəbesw, naut aGot toutaut həni mōsi, hən bəkətkəta təban ei a tut dan nəmət tovi trakon len nasi hau totor mai nahudhusihau.* ¹⁵ Beti nəmət eru hən nəwai, isav dan nabuŋon hum nawisel, hən bisel husur napəhəvut hən bəlivi van. ¹⁶ Be navile a pan evi tarhət selitenan, esəjav hən nabuŋon, edəlom nawisel tosav dan nabuŋon nətrakon hən bimasur len tan. ¹⁷ Ale nəlon nətrakon epəŋas napəhəvut, ale ivan hən biŋol nabiltibalan mai nəpasusan san gail am, alat lotogolŋol nəsa aGot tokel buni, lotodaŋ len nakitinan aYesu tokel vəhōti. ¹⁸ Ale nətrakon eil len nabion bitas.

13

Narivatəvat katkat eru

¹ Beti noris narivatəvat katkat tovisi dan nətas. Ikad nəbalbal esəjavur mai nəkadun eməlevru ale ikad nəkraun tosejavur len nəbalbal gail. Len nəkadun gail ikad nəhes lotosəvar

* **11:19:** Ipru 9.4; Exo 25.10-22; KelV 8.5, 16.8, 21 * **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:** Dan 8.10 * **12:5:** Isa 66.7; Psa 2.9 * **12:7:** Dan 10.13, 21, 12.1; Jut 9 * **12:9:** Gen 3.1; Luk 10.18 * **12:10:** Job 1.9-11; Zec 3.1-2 * **12:14:** Dan 7.25, 12.7. Naikel evi nəman naməsav tohum nəbal be totibau səhōri. Len nasoruan ta Kris sake nasi hau totor mai nahudhusihau, be ike mityal, mityal gail mai nahudhumityal, pitoŋ hən Dan 7.25.

aGot, mēdas nahəsan. ² Narivatəvat katkat notorisi ehum nalepat be nalohrien lohum nalohrien nabea ale nabuḡon ehum nabuḡon nalion. Ale nətrakon ilav nədaḡan, mai nabiltihai bətbətah hum sekiḡ, mai nədaḡan hən na-il-a-mo-an san maii.* ³ Noris narivatəvat katkat enan, nəkadun sua ikad nasənahan togol nəmatan, be nasənahan enan togol nəmatan imav, imaur təlmam. Navile a pan lumaḡmaḡ lan, ale lohusur narivatəvat katkat enan. ⁴ Ale lulotu hən nətrakon husur tolav nədaḡan hən na-il-a-mo-an mai narivatəvat katkat, ale lulotu hən narivatəvat katkat am, luke, "Ase esumnan narivatəvat katkat egai? Ase eləboi bigol nabiltibalan maii?"

⁵ AGot idamḡ hən narivatəvat katkat bisor, ale ipatpat gai məhat len nasoran san, esəvar aGot, mēdas nahəsan. Ale aGot idamḡ hən bikad nədaḡan hən na-il-a-mo-an hən bigol natideh tolaḡoni len nahəbati tovi 42. ⁶ Ale esəḡav hən nabuḡon, esəvar aGot. Isor mēdas nahəsan, ale isor mēdas naut aGot totohtoh lan tovi alat lototoh len nəmav. ⁷ AGot idamḡ hən bigol nabiltibalan mai alat siGot, ale ewin səhor galito. Ale aGot idamḡ hən beil a mo hən nəvanuan len nahəmar gail, nəvanuan nabi tiltile gail, nasoruan gail mai naluḡoh hən nəvanuan naut tiltile gail.† ⁸ Nəvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan dereh lilotu həni. Wake alat aGot totos gat nahəsali to len nalobulat hən nəmauran a tahw hən toum hən navile a pan, galito asike lulotu həni.* Nalobulat enan evi nalobulat seTuhsipsip nəvanuan gail lotogol tomat.

⁹ Gəbikad nədarinamḡ, gesəsəlon! ¹⁰ Avan ideh aGot toriḡi hən galit ləbibaḡisi ale səhari van, avan enan dereh libaḡisi ale səhari van. Avan ideh aGot toriḡi hən bimāt len nabiltibu nəbalan, dereh timat len nabiltibu nəbalan. Imagenan, nəvanuan siGot limaskad nə-daḡ-buri-an, limasdaḡ len nadəlomian salito.*

¹¹ Beti noris narivatəvat katkat togon totəvah tur len tan. Ikad nəbalbal eru hum nəbalbal sesipsip ulumnan, ale isorsor hum nətrakon. ¹² Len nədaḡan hən na-il-a-mo-an sinarivatəvat katkat metəkav, igol navile a pan mai nəvanuan pisi lotosuh lan lulotu hən narivatəvat katkat metəkav enan tokad nasənahan hən nəmatan tomav. ¹³ Narivatəvat katkat hən nətan igol nabiltimerikel gail, igol nəhab topanḡ len nəmav vi pan bar navile a pan len nəhon nəvanuan gail. ¹⁴ Len namerikel gail narivatəvat katkat metəkav todamḡ hən narivatəvat katkat hən nətan bigole len nəhon, egəras alat lotosuh len navile a pan. Ikel buni mai galit ke ligol nəlablab hən narivatəvat katkat tokad nasənahan hən nabiltibu nəbalan tomaur təlmam. ¹⁵ Ale aGot idamḡ hən narivatəvat katkat hən nətan bilav nasuravḡavan mai nəlablab hən narivatəvat katkat metəkav hən bisor. Ale nəlablab ikel buni ke alat asike ləbilotu həni limasmat. ¹⁶ Igol ke nəvanuan gail pisi, naut kəmas lotokəkereh o lototibau, naut kəmas lotopar tite o lotopul hən natite, naut kəmas lotovi slev o ləsavi slev, limaskad nəmak sua len navəlali to len nabunəholito. ¹⁷ Ale avan ideh topar mak saləboi bigol naḡurian o na-ḡur-həni-an. Bike beḡur natideh o ḡur həni, timaskad nəmak tovi nahəsan narivatəvat katkat o naḡuruḡan han.

¹⁸ Len naut egai ivoi hən datbikad namitisau. Avan ideh tokad nəkadun, tisaḡ səhot namilen naḡuruḡan hən narivatəvat katkat egai, husur evi naḡuruḡan sivan sua. Ale naḡuruḡan han evi 666.

14

ATuhsipsip mai nəvanuan san gail

¹ Beti nokəta, noris aTuhsipsip toil len Navəhuh Sion. Ikad nəvanuan lotovi 144,000 lototah maii. Len natosian len nabunəholito lukad nahəsan mai nahəsan aTəman.* ² Ale nosəsəlonḡ hən nəwalan togəḡm len nəmav, tohum nətas kudkud topus mai nabiliurur tokurur habat. Ehum nəwalan nəvanuan lotogole nəboḡ lotoranḡranḡə bonḡon hən navus beltanḡ tosəbur. ³ Alat lotovi 144,000 lokəkai hən nəḡe veveu a mo len nabiltihai bətbətah, mai len nəhon natit tovat lotomaur, mai nəvanuan totibau lotovi 24. Səkad avan ideh toləboi ləḡəkəkai səhot nəḡe enan, be alat lotovi 144,000 aGot toḡur galit dan nəvanuan pisi len navile a pan, galit ḡai lokəkai səhoti.

⁴ Lotəḡau gat naveveuan salito, ləsəbar niben apəhaḡut ideh, be lohushusur aTuhsipsip len naut ideh tovi lan. Galit lovi alat aGot toḡur galit dan nəvanuan gail pisi hən ləḡevi esan mai seTuhsipsip. Lohum navit metəkav hən nəmatuan tovi naviolan vi təban aGot. ⁵ Naliblibonḡan sagəḡm len nabuḡolit boḡ ideh, səkad natideh tosa len galito avan ideh toləboi bikel uri.*

* **13:2:** Hən naves 1-2, ris Dan 7.4-6. Nalepat evi nabiltipus togəḡris. Nabea evi narivatəvat katkat toḡəlav səhor nəvanuan. † **13:7:** Hən naves 5-7, ris Dan 7.8, 21, 25, 11.36 * **13:8:** Psa 69.28; KelV 3.5 * **13:10:** Jer 15.2,

43.11 * **14:1:** Eze 9.4; KelV 7.3 * **14:5:** Zep 3.13

Añel itor

⁶ Beti noris añel togon toməlah len naməsav. Ikad na-kel-uri-an tovov topat vi sutuai hən bikel uri mai alat lotosuh len navile a pan: naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi, nəvanuan len nahəmar p̄isi, nasoruan p̄isi mai nabi tiltile gail p̄isi. ⁷ Ale ikai habat ke, “Mətemətahw len aGot! Sal suh nəyalyalan san, bathut namityal hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan egəm pəpadan. Mitilotu hən atenan togol nəmav, nətan, nətas mai nabəko gail p̄isi.”*

⁸ Ale añel na-vəha-ru-an ehusr añel metəkav, ike, “Imasig! Naut a Papiion toyalyal imasirsir! Igol nəvanuan naut tiltile p̄isi lotərog hən nəwain han tovi nabiltiɫəŋonian san hən naitian tosa.”*

⁹ Ale añel na-vəha-tor-an ehusr gəlaru, ikai habat ke, “Avan ideh tolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, tokad nəmak san len nabunəhon o navəlan, ¹⁰ dereh gai temun nəwain hən nabiltiɫol paŋpaŋ siGot, nəwain aGot tobir masmas həni vi lan nabiliwai hən nəlol paŋpaŋ san. Ale avan enan dereh teləŋon tisa vəsa habat len nəhab mai nəsalfa len nəhon añel siGot gail mai aTuhsipsip.”* ¹¹ Nəbasuhab hən na-ləŋon-isa-vəsa-an silat lotomaienan dereh tikon vi məhat vi sutuai vi sutuai. Asike lukad nəŋavŋavan len nalennəyal o nalenmariug husur lotolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, ale lukad nəmak hən nahəsan.”*

¹² Imagenan, nəvanuan siGot gail, alat lotogol nəsa tokele, lotodan len aYesu, limaskad nə-dan-buri-an.*

¹³ Beti nosəsələŋ hən nadoldol len nəmav toke, “Gitos gat nategai ke: Gagai van, alat lotomat len Nasub, navoian siGot igol lukab həni.” ANunun aGot ike, “Evoi, lukab habat həni husur dereh liŋavŋav dan nəmauran salit todan, bathut dereh likad nəvit nagolean salit lotovoi.”

Nəmatuan hən navile a pan

¹⁴ Beti noris nəmavukasw sua, ale ikad avan sua tobətah len nəmavukasw tosumian anatan nəvanuan.† Ikad nəkraun hən nagol len nəkadun, ale len navəlan etəgau nəbu tohab tokan len nəlon. ¹⁵ Beti añel togon evivile len naim siGot. Icai van hən atenan tobətah len nəmavukasw, ike, “Gilav nəbu sam tohab, tubat tai nəhanian. Nəhanian len navile a pan imatu, evi namityal hən nəmatuan!”* ¹⁶ Nə atenan tobətah len nəmavukasw ita kokotov nəhanian tomatu len navile a pan kavkav, ale isah tuani.

¹⁷ Beti añel sual am evivile len naim siGot len nəmav. Gai am etəgau nəbu tohab tokan.

¹⁸ Ale añel tile am tokad nədanjan hən towol hən nəhab, egəm len nəmel tutumavan. Icai habat van hən añel tokad nəbu tohab, ike, “Gilav nəbu sam tohab, tubat ta kokotov nəhavhət nakrep len navile a pan, sah tuan gail. Len nəhau nakrep gail nəvit nakrep lumen.” ¹⁹ Nə añel ita kokotov nəhavhət nakrep gail len navile a pan, ale ebubulan nəhavhət nakrep gail len nabiltibur lotopal dasdas nəvit nakrep lan. Evi nabiltibur hən nəlol paŋpaŋ siGot. ²⁰ Ale lupal dasdas nakrep gail len nabiltibur vivile len nabiltivile. Ale nəda eriv dan nabiltibur enan, epul vəbar nəkadun nahos gail ale isel, nabəlan han evi nəstatia tovi 1,600.‡

15*Nəbe siMoses mai seTuhsipsip*

¹ Beti len nəmav noris navisian toyalyal notomaŋmaŋ lan. Ikad añel toməlevru lotokad navilesir toməlevru ləbegəm naməkot. Lovi navilesir naməkot, husur, len gail, nauman hən nəlol paŋpaŋ siGot ihav.

² Ale noris natit hum nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas tobon mai nəhab. Ale tarhəmetduŋduŋ ikad nəvanuan galevis lotoil, alat lotowin səhor narivatəvat katkat mai nəlablab han mai nəpuruŋan hən nahəsan. Lukad navus beltan aGot tolav gail mai galito, ³ ale lokəkai hən nəbe siMoses, naslev siGot, mai nəbe seTuhsipsip. Luke, “Nasub aGot gotoyalyal buni,

nəsa gotogole iyalyal, numanmaŋ lan.

Govi Kiŋ hən naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile,

nəvide sam gail lunor hən nanoran mai nakitinan.*

⁴ Nasub, nəvanuan gail p̄isi dereh lemətahw len nəyalyalan sam; dereh leputsan nahəsam

* **14:7:** KelV 10.6 * **14:8:** Isa 21.9; Jer 51.7-8; KelV 18.2 * **14:10:** Isa 51.17; Gen 19.24; Eze 38.22; Luk 17.29

* **14:11:** Isa 34.10 * **14:12:** Egai nəbathusoruan hən nalobulat egai. Datimasgol husur nəsa aGot tokele, datimasdan len aYesu, datimassusumar, datimasdan bur nəmauran sidat todan, naut kəmas datbimət sil nadələmian dattokade len aYesu. † **14:14:** Dan 7.13. Vəha-soḥsoḥur aYesu ekis gai gabag aNaturan Nəvanuan. * **14:15:** Jol 3.13 ‡ **14:20:** Hən naves 19-20, ris Isa 63.1-6; Lam 1.15. Nabəlan han nəstatia evi namita tovi 185. * **15:3:** Exo 15.1

husur gaiug govi aGot səbom̄ gototoh a tut dan nəsaan.
Naluvoḥ hən nəvanuan naut tiltile dereh legəm
hən ləbilotu hən gaiug,
husur nəvanuan gail pisi loris nanoran gotogol gail.”*

Nasiloh eməlevru mai navilesir eməlevru

⁵ Nəboḥ natgalenan lotonoḥ, nokəta, noris naim siGot len nəmav, naim nətaḥolen siGot tolo, esəḥav.* ⁶ Aḥel eməlevru lototəgau navilesir lotoməlevru lovivile dan naim siGot. Losun nahurabat nalinen toveveu topəhw yesyes, ale nəhau tutuṽ nagol ibarḥis garu len nəmabulito.* ⁷ Beti sua len natit tovat lotomaur, ilav mai aḥel lotoməlevru, nasiloh nagol eməlevru lotopul hən nəlol paḥpaḥ siGot, aGot totoḥ vi sutuai vi sutuai. ⁸ Ale naim siGot epul hən nəbasuhab toḡəm len nəyalyalan hən nəbathumənas siGot mai nədaḥan san. Ale avan ideh edədas bəbis len naim siGot vəbar navilesir toməlevru siaḥel gail ləbinonḥ.*

16

Nasiloh gail hən nəlol paḥpaḥ siGot

¹ Beti nosəsəlonḥ hən nədoldol len naim siGot, tokai habat, tokel mai aḥel lotoməlevru ke, “Mitivan, mitidaḥ nasiloh toməlevru hən nəlol paḥpaḥ siGot len navile a pan.”

² Ale aḥel na-vəha-sual-an ia daḥ nasiloh san len navile a pan. Ale nəmanuḥ lotosa lotopəḥas habat lovisi len alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai alat lotolotu hən nəlablab han.*

³ Ale aḥel na-vəha-ru-an idaḥ nasiloh san len tas. Nətas egəm hum nəda vatuvatw hən nəbirimat ale natit pisi lotosuh len tas lumat.

⁴ Beti aḥel na-vəha-tor-an idaḥ nasiloh san len nawisel mai nəbəkə gail, ale logəm vi da.*

⁵ Ale nosəsəlonḥ hən aḥel tokad nədaḥan hən towol hən nətas mai nəwai gail, ike,

“Gaiug gunor buni len nəpanismen galegai gotoriḥ gail,

gaiug gotovi gaiug ta sutuai,

gaiug gotovi gaiug gagai,

gaiug gotovi aGot səbom̄ gototoh a tut dan nəsaan,

⁶ husur galit ləbir nəda hinəvanuan sam̄ gail mai hihai kelkel ur gail,

ale gulav nəda mai galit hən ləbəmuni.

Nəpanismen enan inor hən galito!”

⁷ Ale nosəsəlonḥ hən nəmel tutumavan toke,

“Evoi, Nasuḥ aGot, aBiltidaḥan,

nə-sab-səhoti-an mai nəpanismen sam̄ gail,

lunor hən nanoran mai nakitinan.”

⁸ Beti aḥel na-vəha-vat-an idaḥ nasiloh san len namityal, gol nəhab hən namityal ilat karkar nəvanuan gail. ⁹ Napudan en totibau ebulaḥ nəvanuan gail. Ale losəvar aGot, sor mədas nahəsən aGot tokad nədaḥan hən na-il-a-mo-an hən navilesir galenan. Be lomətahun ləbipair dan nəsaan salito hən ləbisal suh nəyalyalan san.

¹⁰ Beti aḥel na-vəha-rim-an idaḥ nasiloh san len nəbilitihai bətbətah serivatəvat katkat, ale naut tovi kiḥ lan evisivis, nəmargobut ikabut puḥpuḥi. Nəpəḥasan salito igol nəvanuan gail ei lukat gat namealito.* ¹¹ Ale losəvar aGot hən nəmav husur nəpəḥasan mai nəmanuḥ salit gail. Be lomətahun ləbipair dan nagolean salit gail lotosa hən ləbipair van hən aGot.

¹² Beti aḥel na-vəha-məlevtes-an idaḥ nasiloh san len nəbilitiwisəl Eufrates. Ale nəwai han imas gorgor, hən nəḥisal bəutaut mōs nakiḥ gail ləbēgəm len naist.* ¹³ Beti noris nanunun tosa totor lotohum navrok gail. Esua evivile dan nəbuḥon nətrakon, esua dan nəbuḥon narivatəvat katkat mai esual am dan nəbuḥon aḥai kelkel ur gəḡəras. ¹⁴ Lovi nanunun natəmat gail lotogol namerikel gail. Luvan hən ləbesəhar ḥonḥon hən nakiḥ gail hən navile a pan kavkav, van hən nəbilitibalan len nəboḥ totibau siGot aBiltidaḥan.*

¹⁵ AYesu ike, “Səsəlonḥ! Dereh negəm surḥan nəvanuan vənvnənah. Navoian tipat len alat lotokəta vir ginau, lotokətkəta gol nahurabat salit gail hən asike ləbiyar ḥurmalmal gol nahurulit biša.”*

* 15:4: Jer 10.7; Psa 86.9 * 15:5: Exo 38.21 * 15:6: Nalinen evi nəkaliko pəḥapəḥw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut topud hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan. * 15:8: Exo 19.18, 40.34-35; 1Ki 8.10-11; Isa 6.4 * 16:2: Exo 9.10 * 16:4: Exo 7.17-21; Psa 78.44

* 16:10: Exo 10.21-22

* 16:12: Isa 11.15; KelV 9.14. Len nasoruan ta Kris ike, lotogəm len naut namityal tovisi lan.

* 16:14: 1Tim 4.1 * 16:15: KelV 3.3

¹⁶ Beti nanunun natəmən galenan losəhar nakin galenan van vaðonbon len naut lotokisi hən Armaketton len nasoruan seļru gail.*

¹⁷ Beti aņel na-vəha-məlevru-an idan nasiloh san len naməsav. Ale nadoldol tokai habat egəm len nabiltihai bətbətah len naim siGot, ike, “Ihav tia bolai!” ¹⁸ Beti nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut mai nabiltidu edu. Sutuai səkad nadu ideh tomaienən. Edu habat səhor nadu pisi lotodu nəboņ nəvanuan lototoh len navile a pan. ¹⁹ Nabiltivile imaņpul hən nahudhut itor. Navile tiltile gail am sinaluṽoh hən nəvanuan gail, luteh vəmasirsir. aGot inau təlmam hən naut a Papilon toyalyal, ale ilav nabiliwai hən nəwain hən nabiltitol paņpaņ san maii.* ²⁰ Naholoul pisi loməkaskas, naṽehuh pisi lumasig. ²¹ Nəais eus habat. Nəais visusua lotoməlas hum nakilo tovi 40 lous len nəmav vi pan, han nəvanuan gail. Nəvanuan gail losəvar aGot sil navilesir hən nəais, husur nabiltiais enan tous isa vəsa masuṽ.*

17

Napəhaṽut nahəsan tosa vəsa toņur hən niben

¹ Esua len aņel toməlevru lotokad nasiloh toməlevru isor mai ginau ike, “Gegəmai. Dereh nəvusan gaiug hən nəpanisemen hən napəhaṽut toņur hən niben, nahəsan tosa vəsa, tobətah təban nəwai tosoḅur. ² Nakin gail len navile a pan lugol naitian tosa maii, ale nəvanuan lototoh len navile a pan lotərog hən nəwain hən naitian san tosa.”*

³ Len nədaņan seNunun aGot, aņel enan esəhar ginau vi lan naut masmas toḅəḅesw. Noris napəhaṽut sual ei tobətah len narivatəvat katkat tobisibis habat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosoņavur. Nəhes gail lotosəvar aGot, mədas nahəsan, lukabut gol niben. ⁴ Napəhaṽut esun nahurabat toboņboņ mai tobisibis habat. Epəhas hən gai hən nagol mai nəvat gəlgəlan, nəvat halit totibau, mai nanesnes gail. Len navəlan etəgau nabiliwai nagol topul hən natit aGot tomətəhun bun gail, mai nabijḅiņalan hən naitian san tosa gail. ⁵ Len nabunəhon ikad nəhes namilen tosusuah ke: “Papilon toyalyal, nana silatpəhaṽut lotoņur hən nibelito, mai sinatit hən navile a pan aGot tomətəhun bun gail.” ⁶ Ale norisi ke alitenan etərog hən nəda hinəvanuan siGot gail mai hilat lotokel kot aYesu aliten togol galit lotomat.

Nəboņ notorisi nuṽaņ, numaņmaņ. ⁷ Ale aņel eus ginau ke, “Guṽaņ hən nəsa? Dereh nikel mai gaiug hən namilen tosusuah hən napəhaṽut mai narivatəvat katkat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosoņavur, aliten tosaḅ lan. ⁸ Narivatəvat katkat gotorisi, a mo ikade, gagai eḅuer. Dereh tevivile tia bogai dan naḅur nəpanisemen səkad nabutite, ale tevi lan nəhab nəmasigan.* Nəvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan aGot satos gat nahəsalito len naləḅulat hən nəmauran a tahw hən togol navile a pan, galit dereh limaņmaņ nəboņ ləḅeris narivatəvat katkat tomaur a mo, toḅuer gagai, ale ḅevisi tətəs.*

⁹ “Len naut egai ivoi hən datḅikad nənauan topul hən namitisau hən nəmauran tonor. Namilen natit gotorisi imaigai: nəkadun toməlevru lovi naṽehuh toməlevru napəhaṽut tobətah len gail. Nəkadun toməlevru lukad namilen sual am. Lovi nakin toməlevru. ¹⁰ Nakin erim lunəņ tia. Sual ivat nəhes gagai, ale togon sağəm sal. Nəboņ ḅegəmai, dereh timastoh kəkereh. ¹¹ Narivatəvat katkat totoh a mo, toḅuer gagai, gai evi kiņ na-vəha-məlevtor-an. A mo evi kiņ sua len lotoməlevru. Gai tevi lan nəhab nəmasigan.

¹² “Nəbalbal tosoņavur gotorisi lovi nakin tosoņavur ləsəkad nədaņan hum nakin sal. Be dereh likad nədaņan hən na-il-a-mo-an len nəhaua ḅesua, hən ləḅeil a mo mai narivatəvat katkat hum nakin gail.* ¹³ Galit pisi lutoh moḅ natsua ṽai, ale dereh lilav mai narivatəvat katkat, nədaņan salito mai nədaņan hən na-il-a-mo-an salito. ¹⁴ Dereh ligol nabiltiḅalan mai aTuhsipsip. Be aTuhsipsip dereh tewin səhor galito husur evi Masta hən amasta gail pisi, evi kiņ hən nakin gail pisi. Ale alat lototah mai aTuhsipsip len nabiltiḅalan, lovi alat gai tokis galito, tolekis hən galito, galit lotodaņ lan.”

¹⁵ Beti aņel ikel mai ginau ke, “Nəwai tosoḅur gotorisi, napəhaṽut toņur hən niben tobətah təban gail, nəwai galenan, lovi nəvanuan nabi tiltile gail, naluṽoh gail, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail mai nasoruan gail. ¹⁶ Narivatəvat katkat mai nəbalbal tosoņavur gotorisi gail, dereh lemətəhun bun napəhaṽut toņur hən niben. Dereh lemədasi hən ḅitoh səḅon, ḅimalmal hən nahurabat. Dereh lihan navisoḅ han, pəņas niben hən nəhab ḅihan pisi. ¹⁷ Husur aGot eriņ naləņonion san len nəlolito hən ləḅigol pisi. Dereh lidam hən ləḅilav nədaņan hən na-il-a-mo-an salito mai narivatəvat katkat van vəbar nasoruan siGot ləḅisarpoḅ.

* **16:16:** Jdg 5.19; 2Ki 23.29-30; Zec 12.11   * **16:19:** Isa 51.17   * **16:21:** Exo 9.23-24   * **17:2:** Hən naves 1-2, ris Isa 23.17; Jer 51.7   * **17:8:** Dan 7.7; KelV 11.7   * **17:8:** Psa 69.28; KelV 3.5   * **17:12:** Dan 7.24

¹⁸ “Napəhəvut enan gotorisi, evi nəbiltivile toyalyal tokad na-il-a-mō-an hən nakinj gail hən navile a pan.”

18

Naut a Papiilon imasirsir

¹ Nəboŋ notoris natgalenan tononj, noris aŋel sual am togəm len nəmav vi pan. Ikad nədanjan hən na-il-a-mō-an toyalyal, ale namənas san emias navile a pan vəsa. ² Len nadoldol totibau ikai habat ke, “Imasig! Naut a Papiilon toyalyal imasirsir! Egəm vi ut a im setəmat gail mai naim nanunun nəmargobut pisi lotosuhsuh lan, mai naut sinəman pisi ləsaveveu, mai narivatəvat pisi ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.* ³ Napəhəvut tovi naut a Papiilon imasirsir maienan husur nəwain todaŋ hən naitian san tosa ekub hən naluŋoh hən nəvanuan naut tiltile, luteh. Nakinj gail hən navile a pan lugol naitian tosa maii. Ale nəvanuan hən navile a pan lotovur natit gail, pūr hən gail, logəm pul hən natite husur alitenan eləŋon masuŋ hən nakontit gail, nəvat halit totibau səhor nəsa tonor hən nəmauran san.”*

⁴ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol togon togəm len nəmav toke, “Gamit məttovi vanuan sagw gail mətevivile dani hən asike məbtitah mai alitenan len nəsaan san. Navilesir gail dereh legəm hən alitenan be salibar gamito! ⁵ Husur nəsaan san gail, nalul han isahsah vi məhat vəbar nəmav, ale aGot inau gat nəsaan aliten togolgole tonor hən nəpanismen.* ⁶ Mitigol tesisil həni natit pisi togole hən nəvanuan gail, mitigol tesisil həni vəha-ru hən natit pisi togole. Alitenan eutaut hən nəwain hən na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəvanuan gail lotomuni, mətebīr vəha-ru həni len nabiliwai han mōsi. Mitigol temuni hən besisil.* ⁷ Mitilav napəŋasan mai na-ləŋon-isa-an maii, arepitoŋ hən nə-sal-suhi-an mai na-pul-hən-nakontite-an aliten toviol həni mai gai gabag. Husur len nəlon isor patpat gai məhat ke, ‘Ginai aKwin bogai notobətah len nəbiltihai bətbətah sagw! Nəsavi batunau! Asike nulolosa, asike nutaŋ hum nəbatunau boŋ ideh!’ ⁸ Imagenan, len nəmariboŋ tesua ŋai navilesir gail dereh lešəhoti: nəmatan, nalolosaan, nəmalkəkatan tobəlav, mai nəhab bīhan puŋpuŋi husur Nasuŋ aGot, topəpəhun navoian dan nəsaan, ikad nəbiltidanjan.*

⁹ “Beti nakinj gail hən navile a pan lotogol naitian tosa maii, lotokatəpol hən na-pul-hən-nakontite-an san maii, nəboŋ nakinj galenan ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh liŋaŋ, leləŋon tisa husuri.” ¹⁰ Dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh like, ‘Wee! Wee! Abiltivile gotoyalyal, Papiilon gotovi biltivile hən nədanjan! Wee, len nəhaua tosa ŋai nəpanismen sam egəm hən gaiug!’

¹¹ “Ale nəvanuan hən navile a pan lotovur natit gail, pūr hən gail, dereh liŋaŋ, leləŋon tisa sil alitenan husur səkad avan ideh am hən beŋur nəkako salito gail. ¹² A mō eŋur nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail. Eŋur nəkaliko hən nalinen topəhw buni mai nasilik toməyayau, nəkaliko nətau toboŋboŋ mai tobisibis. Eŋur nəhai tiltile gail nəbōlit tosusau. Eŋur natit isobur lotoum hən gail hən nəbiltiriŋon naelefant. Eŋur natit isobur lotoum hən gail hən nəhai, nəvat han totibau, mai lotoum hən gail hən nabrons, nametəlai mai nəvat tokab.† ¹³ Eŋur nasinamon, naluhai gail lotosusau, nəhai pəhas tosusau, namər mai nafranċinsens.‡ Eŋur nəwain mai naoil naoliv, nəflaua mai nawit, nəbuluk mai nasipsip, nahos mai nəkat. Ale eŋur nəmauran mai niben nəvanuan gail hən ləbevi slev. ¹⁴ Ale alat lotovur natit gail, pūr hən gail dereh likel mai alitenan ke, ‘Natit gail lotovoi gotoləŋon masuŋ hən gail, luvan dan gaiug. Na-pul-hən-natite-an mai natit gail lotoyalyal lumasiŋ dan gaiug. Asike gusaŋ gail am boŋ ideh.’ ¹⁵ Ale alat lotovur natit gail, pūr hən gail, galit lotopul hən natite husur loŋur hən gail mai alitenan, dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh liŋaŋ, leləŋon tisa husuri.”** ¹⁶ Dereh like, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, alitenan tosun nahurabat hən nalinen topəhw, nəkaliko toboŋboŋ mai tobisibis! Gai tovəhas gai hən nagol, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail! ¹⁷ Wee! len nəhaua tosa ŋai, natit gail alitenan toŋol masuŋ hən gail lumasiŋ pərpəp.’

* **18:2:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: narivatəvat ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail. * **18:3:**

Isa 23.17; Jer 51.7; KelV 14.8 * **18:4:** Isa 48.20; Jer 50.8, 51.6, 45 * **18:5:** Gen 18.20-21; Jer 51.9 * **18:6:** Psa 137.8; Jer 50.29 * **18:8:** Isa 47.7-9 † **18:9:** Hən naves 9-10, ris Eze 26.16-17 ‡ **18:12:** Nabrons evi nametəlai lotoum həni hən nakopa mai natin. Nəvat tokab lokisi hən nəmapol. § **18:13:** Nasinamon evi nahuruhai sua nəbon tosusau lotoriŋi len nəhanian hən ləbigol nabus han bivoi. Nafranċinsens evi nəda hən nəhai tomasmas. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale evi hudhut nalotuan sivanuan naut galevis. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. ** **18:15:** Hən naves 11-15, ris Eze 27.12-13, 22, 31, 36

“Nəvanuan wolwol hən nābiltiwag wol gail, alat lotosah len gail mai nəvanuan gail lotoum len tas, galit dereh leil a tut. ¹⁸ Nəboŋ ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh like, ‘Eee! nābiltivile en toyalyal, səkad ideh am tomaianan.’ ¹⁹ Dereh litəŋ habat, leləŋon tisa. Ale len na-ləŋon-isa-an salito dereh lebubulan nəmasiav len nəkadulito. Ale dereh likai habat ke, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, nəvanuan gail lotokad nābiltiwag wol len tas, len natit gail selitenan lotosani, logəm pul hən natite. Wee! len nəhaua tosa ŋai, natit pisi san nəhab ihan puŋpuŋi!’”^{††}

²⁰ Ale nadoldol len nəmav ike, “Gamit len nəmav mətəhəhaʋur len nəmasigan selitenan! Nəvanuan siGot gail, ahai pispisul gail mai ahai kelkel ur gail, mətəhəhaʋur! Husur aGot ipansem alitenan sil nəsa togole hən gamito.”*

²¹ Beti aŋel todaŋ habat ipat nābiltivat, tohum nābiltivat nəvanuan lotobul dasdas nawit həni, ale ibar həni len tas. Ike, “Len nāvide tomaiegai, Pəpilon, nābiltivile gotoyalyal, dereh gimasirsir, vəha-sua gimasig, ale avan ideh asike eris gaiug boŋ ideh am! ²² Nəwalan hən navus beltaŋ, nəvanuan lotokəkai, nābuvimal mai nətrampet gail, nəvanuan asike losəsəloŋ həni len gaiug boŋ ideh am. Asike lusaʔ nəvanuan tokad namitisau hən nauman len gaiug am. Asike losəsəloŋ hən nəwalan hən nābiltivat tobul dasdas nawit boŋ ideh am. ²³ Nəvanuan asike loris nāmial tōmial len gaiug boŋ ideh am. Asike losəsəloŋ hən nadolon naulumtan mai napəhaʋut len nəlahan səlaru boŋ ideh am. Husur nəvanuan sam lotoʋur natit gail, pūr hən gail, galit lovi biltivanuan gail len navile a pan. Len nabehi gotogole, gogaras naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile pisi.^{‡‡} ²⁴ Len gaiug ikad nəda hihai kelkel ur gail mai nəda hinəvanuan siGot lotomat, mai nəvanuan pisi hən navile a pan lotomat len navələm.”

19

Sal suh aGot!

¹ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nosəsəloŋ hən nadoldol hən nābiltiʋoh lotokai habat ke, “Sal suh aGot!

Gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato!
Nəyalyalan mai nədaŋan arovi esan,

² bathut nə-saʔ-səhoti-an san gail lotokitin, lunor.
Gai ipansem napəhaʋut toyalyal toʋur hən niben,
tomədas navile a pan hən naitian tosa togole.
Len nəpanismen aGot toriŋi lan,
aGot igol nasisilan sil nəda hislev san gail.”

³ Ale lukai habat tətəs am, ke,
“Sal suh aGot!

Nəbasuhab hən nəhab toʋəŋas alitenan
dereh tevi məhat vi sutuai!”

⁴ Beti nəvanuan totibau lotovi ²⁴ mai natit tovat lotomaur luteh len tan, kəta vi pan, lulutu hən aGot toʋətaŋ len nābiltihai bətbətaŋ. Luke, “Ganan! Sal suh aGot!”

⁵ Beti nadoldol egəm len nābiltihai bətbətaŋ toke,
“Sal suh aGot sidato,

gamit pisi məttovi slev san gail,
gamit pisi məttomətəhw len nəyalyalan san,
gamit məttovi ut kəmas mai məttovi vanuan totibau!”

⁶ Ale nosəsəloŋ hən nəwalan tohum nəwalan hən nābiltiʋoh o tohum nətəs kudkud topus o nābiliurur tokurut habat. Ike,
“Sal suh aGot!

Husur Nasuʔ aGot sidato,
aBiltidaŋan eil a mo!*

⁷ Datikemkem! Datehəhaʋur!
Sal suh nəyalyalan san!

Husur nəlahan seTuhsipsip egəmai
ale asoan bilah maii, eutaut hən gai gabag tia.

⁸ AGot eviol hən nahurabat nalinen tovoi, toʋəhw yesyes, toveveu maii hən bəsumi.”
(Namilen nalinen tovoi evi nagolean lotonor, nəvanuan siGot lotogole).

⁹ Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Gitos nategai ke: ‘Alat aGot tokis galito gəm hən nəhanan hən nəlahan seTuhsipsip, lehəhaʋur.’”^{*} Aŋel isor am, ike, “Natenan evi nasoruan kitin siGot.”

†† 18:19: Hən naves 17-19, ris Eze 27.26-34 * 18:20: Jer 51.48 ‡‡ 18:23: Hən naves 21-23, ris Jer 7.34, 25.10, 51.63-64; Eze 26.13, 21; Isa 24.8 * 19:6: Hən naves 5-6, ris Psa 97.1, 99.1, 115.13, 134.1; Eze 1.24 * 19:9: Mat 22.1-14; Luk 14.15-24

¹⁰ Nəboŋ tokəmaienan tonon nuteh bathurien hən nəbīlotu həni, avil ikel mai ginau ke, “Sagilotu hən ginau! Ginau novi slev surman gaiug mai nəbathudud nədəlomian sam lotodan hən lotokel kot aYesu hum aMasta salito. Gilotu hən aGot ŋai! Husur nədaŋan hən avan ideh bikel kot aYesu, egəm len aNunun aGot.”*

Atesua tosaħ len nahos topəhapəhw

¹¹ Beti noris nəmav toseŋav, ale ikad nahos topəhapəhw toil ei. Atesua tosaħ lan, nahəsan aDaŋ-len-aGot, mai aKitinan, husur len nanoran isaħ səhoti ke nəvanuan limaspanis o təbuer, ale len nanoran igol nabiltibalan.* ¹² Namətan arohum nəhab towunwun, ale len nəkadun ikad nəkraun isobur. Ikad nahəsan sua aGot totoši lan, be səkad avan ideh toləboi nəhes enan, gai səbon eləboi. ¹³ Nahurabat tosun i mosmos hən nəda. Ale nahəsan atenan, Nasoruan siGot. ¹⁴ Navəshəsoltia gail len nəmav lotosah len nahos pəhapəhw gail lohusuri. Galit piši losun nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, tovevu. ¹⁵ Naħu nəbalan tokan evivile dan nabuŋon atenan hən biħal həni, win səhor naluvoħ hən nəvanuan naut tiltile. Dereh teil a mo hən galito hən nəbatw nametəlai. Ale dereh tipal dasdas nəvit nakrep len nabiltibur hən nəlol paŋpaŋ siGot, aBiltidaŋan, hən bišel hum nəwain.* ¹⁶ Len nahurabat mai len nədamharien ikad nəhes egai: “Kiŋ hən nakiŋ gail mai Masta hən nəmasta gail.”

¹⁷ Beti noris aŋel sua toil len namityal. Ale ikai habat hən nabiltidoldol, van hən nəman naməsav piši lotoməmləħ ke, “Mətegəmai! Mitibonbon len nabiltihan siGot! ¹⁸ Mətegəm hən mətəbihan naməŋod hən niben nakiŋ gail mai naməŋod hən niben nakomada gail, naməŋod hən niben nabəhariv mai nahos gail mai alat lotosah len gail, naməŋod hən niben nəvanuan piši, naslev gail mai alat ləsavi slev, alat lotovi ut kəmas mai alat lotovi vanuan totibau.”†

¹⁹ Beti noris narivatəvat katkat, mai nakiŋ hən navile a paŋ gail, mai navəshəsoltia salit gail lotogəm bonbon, hən ləbiġol nabiltibalan, mai atenan tosaħ len nahos topəhapəhw mai navəshəsoltia san. ²⁰ Ale lutaħ gat narivatəvat katkat mai aħai kelkel ur gəgəras totaħ mai, togol namerikel gail len nəhon narivatəvat katkat. Namerikel galenan loġəras alat lotokad nəmak sarnarivatəvat katkat mai lotolotu hən nələblab han. Ale atenan tosaħ len nahos ebulan ġəlaru nəboŋ lotomaur sal len nabiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan.* ²¹ Ale atenan tosaħ len nahos ita bun nakiŋ mai navəshəsoltia lotohusur narivatəvat katkat. Ita bun galit piši hən naħu nəbalan tovivile dan nabuŋon. Ale nəman naməsav lovəlaut hən nibelito.

20

Nasihau tovi 1,000

¹ Beti noris aŋel sua toġəm vi paŋ dan nəmav. Ikad naki hən naħur nəpanismen səkad nabutite. Ale len navəlan etəgau natsen toməlas habat. ² Itaħ gat nətrakon tovi nəmat ta sutuai, gai natəmat bolai, aSetan.* Ale aŋel ibarpiši hən natsen titoh vəbar nasihau tovi 1,000. ³ Aŋel ibar həni len naħur nəpanismen səkad nabutite. Ale a məhat həni aŋel ekəkol gat naħur enan, eburut gati hən asike bəsəŋav vir nanoŋan hən nasihau bəvi 1,000. Imaienan nətrakon saləboi bəgəras naluvoħ hən nəvanuan naut tiltile gail. (Be husur nasihau tovi 1,000, aŋel dereh tisaħ ruħati hən bəvivile len nəboŋ bəpitol ŋai.)

⁴ Ale noris nabiltihai bətbətaħ gail, ale alat lotobətaħ len gail, aGot ilav nədaŋan hən na-il-a-mo-an mai galito hən ləbiġol nakotan. Noris nəlolito, lovi alat, nəvanuan gail lotota kokotov nəkadulito, sil na-kel-kot-aYesu-an mai nasoruan siGot lotokel uri. Ləsəlotu hən narivatəvat katkat o nələblab han. Ləsəkad nəmak hən nabunəholito o navəlalito. Lumaur təlmam, loil a mo mai aKristo hum nakiŋ gail len nasihau tovi 1,000.* ⁵ Egai evi na-le-məhat-an nametəkaħ dan nəmatan. (Nəvanuan tile am lotomat, ləsəmaur təlmam van vəbar nasihau tovi 1,000 tonon.) ⁶ Alat lotomaur təlmam len na-le-məhat-an nametəkaħ enan, lohəhaħur, ludaŋ len aGot, len nəmauran kavkaħ salito lovi esan səbon ŋai. Nəmatan na-vəħa-ru-an, tovi nəpanismen hən nəmatan vi sutuai, asike ibar galito. Galit dereh levi aħai tutumav siGot mai seKristo. Ale dereh leil a mo mai, hum nakiŋ gail len nasihau bəvi 1,000.*

Nəmasiġan siSetan

⁷ Nəboŋ nasihau tovi 1,000 biŋon, aŋel dereh tisaħ ruħat aSetan dan naħur nabəbaŋisan totoh lan. ⁸ Ale aSetan dereh tivan hən bəgəras naluvoħ hən nəvanuan naut tiltile gail piši len navile a paŋ. Aħai kelkel ur aEsekiel ta sutuai ekis galit hən aKok mai aMakok. Dereh

* 19:10: KelV 22.8-9 * 19:11: Eze 1.1; Psa 96.13; Isa 11.4 * 19:15: Psa 2.9; Isa 63.3; Jol 3.13; KelV 14.19-20

† 19:18: Hən naves 17-18, ris Eze 39.17-20 * 19:20: KelV 13.1-18; Luk 17.29 * 20:2: Gen 3.1; KelV 12.3, 9

* 20:4: Dan 7.9, 22 * 20:6: KelV 2.11

aSetan tibonbon hən galito mōs nabiltibalan, naḡuruyan halito isobur hum nabion bitas.*
 9 Noris lotovan, lumapiḡiriah, siriv len naut pisi len navile a pan. Ludar vis naut alat siGot lotosuh lan mai nabiltivile aGot toləmas buni. Be nəhab egəm vi pan dan nəmav, ihan pīs galito. 10 Beti, natəmat togəras galito, aGot ibar həni len nabiltimetduḡduḡ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaḡ lan, naut narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras artopaḡ lan. Dereh leləḡon tisa vəsa tibətat ei len nalennəyal mai nalenmariug van vi sutuai vi sutuai.*

Naḡəpəhunan hən navoian dan nəsaan

11 Beti noris nabiltihai bətbətah totibau topəhəpəhw. Noris gai tobətah lan. Navile a pan mai nəmav aruyav dan nəhən. Aroməkaskas, arumasig, aroḡbuer. 12-13 Ale noris alat lotomat, nəvanuan totibau mai nəvanuan naut kəmas gail. Nətas idam hən alat lotomat lan, lumakuv dani; nəmatan mai naut nəmatan arudan hən alat lotomat lumakuv dan gəlaru. Galit pisi loil a mo len nabiltihai bətbətah. Aḡel gail losəḡav hən nalobulat gail. Losəḡav hən nalobulat togon, nalobulat hən nəmauran. Ale aGot ikot hən nəvanuan pisi lotomat. Eḡəpəhun navoian lotogole, dan nəsaan lotogole, inor hən nəsa gai totos gati tia len nalobulat galenan.† 14 Beti aḡel gail lobulan nəmatan mai naut nəmatan len nabiltimetduḡduḡ nəhab. Nametduḡduḡ nəhab evi nəmatan na-vəha-ru-an. 15 Ale avan ideh, na-tos-gati-an hən nəhəsən asike Diḡat len nalobulat hən nəmauran, lubar hən nəvanuan enan len nametduḡduḡ nəhab.

21

Nəmav veveu mai navile a pan veveu

1 Beti noris nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur nəmav metəkav mai navile a pan metəkav arumasig, ale nətas am eḡbuer.* 2 Ale noris nabiltivile siGot, naut a Jerusalem veveu togəm vi pan dan nəmav təban aGot. Nabiltivile enan ikab hum navensus topəhas buni mōs nauluman ḡilah maii.* 3 Nosəsoləḡ hən nabiltidoldol togəm len nabiltihai bətbətah toke, “Məteris! Naut a im siGot ipat təban nəvanuan gail, ale aGot m̄au dereh titoh mai galito. Ale aGot, gai gabag dereh titah mai galito, ale tevi Got salito.* 4 Dereh tigar kuv namətarur pisi dan namətalito. Asike ikad nəmatan am; asike ikad nalolosaan o nətaḡan o naḡəḡasan am. Husur natit gail ta mo, loməkaskas tia.”*

5 Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah ike, “Məteris! Gagai nugol natit pisi luvėvu!” Beti ikel mai ginau ke, “Gitos gat natenan, husur nasoran galenan lokitin, goləboi gəḡeil gəgat len gail.”

6 Ale ikel mai ginau ke, “Natit pisi ihav ta bolai! Novi alfa mai omeka, natuḡbatan mai nanonjan. Avan ideh tomaduh, dereh neviol kəmas maii hən nəwai dan nabəko toḡuv vi məhat, nəkadhut nəwai hən nəmauran.* 7 Avan ideh towin səhor nədaḡan hən nəsaan, dereh tikad natgalenan. Dereh ginau nevi aGot san, ale gai tevi anatugw.* 8 Be alat ləsəkad nal-ḡuri-an, alat ləsəkad nadələmian, alat lotogol natit aGot tomətəhən bun gail, alat lotogol nəmatan, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nabeḡi, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoliblibon, ikad naut topat vir galito len nabiltimetduḡduḡ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaḡ lan. Enan evi nəmatan na-vəha-ru-an.”*

Naut a Jerusalem veveu

9 Beti sua len aḡel lotoməlvru lotokad nasiloḡ lotoməlvru lotopul hən navilesir naməkot gail, egəm kel mai ginau ke, “Gegəmai. Dereh nəvusan gaiḡ hən navensus tomadhəlah, asoan aTuhsipsip.” 10 Ale len nədaḡan seNunun aGot, aḡel enan ilav ginau vi lan nabiltivėhuh tosaḡsah vi məhat. Ale eḡusan ginau hən nabiltivile siGot, naut a Jerusalem togəm vi pan dan nəmav təban aGot.* 11 Ikad namənas siGot. Em̄ial hum nəvat gəlgəlan, hum nəvat jaspa tomasil hum nakristal.† 12 Nəvod nəvat hən nabiltivile emətortor, isəhsah vi məhat. Ikad nametləkau tovi 12, aḡel lotovi 12 loil husur nametləkau galen vīsusua. Len nametləkau galenan, lutos gat nəhəsən nəḡəmar tovi 12 seIsrael. Nəhes esua len nametləkau esua. 13 Len naist ikad nametləkau itor, len nanot ikad itor, len nasaut ikad itor ale len nawes ikad itor.‡ 14 Nəvod hən nabiltivile ikad nəpaudesen tovi 12 lotokad nəhəsən aḡai pispisul seTuhsipsip lotovi 12 len gail. Nəhes esua len nəpaudesen esua.

* **20:8:** Kok mai aMakok: Eze 38.1-39.20. * **20:10:** Luk 17.29 † **20:12-13:** Hən naves 11-13, ris Dan 7.9-10; KelV 3.5 * **21:1:** Isa 65.17, 66.22; 2Pit 3.13 * **21:2:** Isa 52.1, 61.10; KelV 3.12 * **21:3:** Lev 26.11-12; Eze 37.27 * **21:4:** Isa 25.8, 35.10, 65.19 * **21:6:** Isa 55.1; KelV 1.8 * **21:7:** 2Sam 7.14; Psa 89.26-27 * **21:8:** Salfa: ris Luk 17.29; nəmatan na-vəha-ru-an: ris KelV 2.11. * **21:10:** Eze 40.2 † **21:11:** Jaspa evi nəvat sua gəsaləboi gəḡəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyanyaj. Nakristal evi nəvat tomasil hum nakələs ale səkad nətau ideh. ‡ **21:13:** Hən naves 12-13, ris Eze 48.30-35

¹⁵ Añel tosar mai ginau ikad namita nagol hən bisab̄ namita hən nabiltivile mai nametləkau han gail mai nəvəd han. * ¹⁶ Nabəlan hən nabiltivile epitoṽ hən naṽosposan han. Ale añel enənoṽ hən nabiltivile hən namita totəgau. Ale isabi ke nabəlan han evi nəstata tovi 12,000.^S (Nabəlan mai naṽosposan mai nəsahsahan han lopitpitov̄). ¹⁷ Ale enənoṽ hən nəvəd hən nabiltivile, isab̄ namətortoran han evi nakupit tovi 144.** Ale nakupit sianel enan epitoṽ hum sinəvanuan. ¹⁸ Nəvat hən nəvəd hən nabiltivile evi jaspā, ale nabiltivile evi gol toveveu hum nakələs tomasil toveveu. ¹⁹ Nəvat gəlgəlan pisi lovəhas nəpaudesen hən nəvəd hən nabiltivile. Nəpaudesen nametəkav evi jaspā, na-vəha-ru-an evi safaiā, na-vəha-tor-an evi akat, na-vəha-vat-an evi emeralt, ²⁰ na-vəha-rim-an evi oniks, na-vəha-məlevtes-an evi karnelian, na-vəha-məlevru-an evi krisolait, na-vəha-məlevtor-an evi peril, na-vəha-mələpat-an evi topas, na-vəha-səṅavur-an evi krisopres, na-vəha-səṅavur-pisan-esual-an evi jasint ale na-vəha-səṅavur-pisan-eru-an evi ametist.†† ²¹ Nabopita nametləkau lotovi 12 lovi biltinesnes gail. Nabopita esua evi nanesnes esua. Ale nabiltimetp̄sal hən nabiltivile evi gol toveveu, tomasil hum nakələs.

²² Nəsar̄is naim nalotuan ideh ei. Husur Nasub̄ aGot, aBiltidañan, mai aTuhsipsip arutoh tabtab ei, arovi naim nalotuan.‡‡ ²³ Namial hən namityal mai nahəbati savi natideh ei, arobuer, husur namənas siGot em̄ias kavkav hən nabiltivile enan, ale aTuhsipsip evi namial han. ²⁴ Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail dereh liyaryar len namial han, ale nəboñ nakin̄ gail hən navile a pan ləbēbis lan, dereh lilav nəyalalan salito gəmai. ²⁵ Nametləkau han gail losəṅav len nəmaribon̄ kavkav, asike lokəkol boñ ideh, husur nalenmariug dereh teḅuer ei. ²⁶ Ale naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail pisi dereh litariv nəyalalan salito mai natit lotopul hən̄i gəmai. ²⁷ Natideh toḅin̄biñal o tosa asike ebis ei boñ ideh. Nəvanuan ideh togol nəsa aGot tomətahuni o toke tipansəm len nabiltivile enan. Nabiltihai bəḅəbah siGot mai seTuhsipsip dereh tipat ei, ale naslev san gail lotovi vanuan san gail, dereh lilotu hən̄i. * ⁴ Dereh leris nəhon, ale na-tos-gati-an hən nahəsən tipat len nabunəholito. ⁵ Asike ikad nalenmariug am, gol namialan hən namial mai namityal asike arovi natideh ei, husur Nasub̄ aGot dereh tem̄ial, tem̄ias galito. Ale dereh lesuñan nakin̄ gail van vi sutuai.*

22

¹ Beti añel egaii eṽusan ginau hən nawisel sua hən nəwai hən nəmauran, tomasil hum nakristal. Nawisel enan isel dan nabiltihai bəḅəbah siGot mai seTuhsipsip. * ² Isel rivuh hən nametp̄sal hən nabiltivile. Len nagəgarhəwisel sua nəhai sua hən nəmauran itov, ale ikad esual am len nagəgarhəwisel togon. * Nəhai eru enan aruṽan vəha-sua husur nahəbati ṽisusua. Aruṽan hən navite vəha-səṅavur pisan eru len nasiḅau esua. Nalut nəhai eru enan evi nalukai hən b̄irer hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən̄i hən ləb̄imaur. ³ Səkad natideh aGot tomətahuni o toke tipansəm len nabiltivile enan. Nabiltihai bəḅəbah siGot mai seTuhsipsip dereh tipat ei, ale naslev san gail lotovi vanuan san gail, dereh lilotu hən̄i. * ⁴ Dereh leris nəhon, ale na-tos-gati-an hən nahəsən tipat len nabunəholito. ⁵ Asike ikad nalenmariug am, gol namialan hən namial mai namityal asike arovi natideh ei, husur Nasub̄ aGot dereh tem̄ial, tem̄ias galito. Ale dereh lesuñan nakin̄ gail van vi sutuai.*

AYesu satogəmai

⁶ Beti añel ikel mai ginau ke, “Nasuruan galenan, goləboi gəḅeil gəgat len gail, lokitin. Nasub̄ aGot tolav aNunun mai aḅai kelkel ur gail, gai esəvat añel san hən b̄əṽusan naslev san gail hən natit pisi b̄imasvisi asike idareh.”

⁷ AYesu ike, “Səsəlon̄! Asike idareh noḅəmai! Avān ideh b̄igol husur nasuruan hən napəhav-utaut-an len nalob̄ulat egai, tehəhəṽur!”

⁸ Ginau novi aḅon notosəsəlon̄ hən natgalenan, notoris pisi. Ale nəboñ notosəsəlon̄, nəboñ notoris natgalenan, nuteh bathurien añel toṽusan ginau hən natgalenan hən nəḅilotu. ⁹ Be ikel mai ginau ke, “Sagigol natanen! Ginau novi slev suñan gaiug mai avān gail, aḅai

* **21:15:** Eze 40.3 **§ 21:16:** Nəstata evi namita tovi 185. ** **21:17:** Nakupit evi nabəlan hən nəvəlan nəvanuan, tubat len nakobkob van vəbar nagilen nəṅarhuṽəlan. Nabəlan han pəpadan̄ hən nahudhumita. †† **21:20:** Hən naves 18-21, ris Isa 54.11-12. Nəvat galenan lumaiegai: jaspā em̄ial o ekəsən o iyan̄yan̄, safaiā ibon̄boñ ale imasil, akat epəhapəhw o imasiav be goləboi gəḅəkəta vi lohoim kəkereh, emeralt ekəskəsən ale imasil, oniks nətau han etiltile be gəsaləboi gəḅəkəta tur lan, karnelian ebisibis be səmasil savoi, krisolait iyan̄yan̄ ale imasil, peril ekəskəsən ale imasil, topas iyan̄yan̄ ale imasil, krisopres ekəskəsən ale imasil, jasint ebisibis ale eləboi b̄imasil, ametist ibon̄boñ ale imasil. ‡‡ **21:22:** Naim nalotuan evi naut nəvanuan gail lotolotu hən aGot lan. Be nəboñ aGot totoh tin mai nəvanuan san gail, loləboi ləḅilotu hən̄i len naut pisi, gol ke naim nalotuan savi natideh am. Imaiēnan, len nabiltivile veveu siGot, səkad naim nalotuan ideh. **§§ 21:27:** Hən naves 23-27, ris Isa 60.3-5, 11, 19-20, 52.1; Eze 44.9. Nalobulat hən nəmauran, ris KelV 3.5. * **22:1:** Eze 47.1; Zec 14.8 * **22:2:** Gen 2.9-10 * **22:3:** Gen 3.17; Zec 14.11 * **22:5:** Isa 60.19; Dan 7.18

kelkel ur gail, mai alat ləb̄igol husur na-tos-gati-an topat len nalob̄ulat egai. Gilotu hən aGot!"*

¹⁰ Beti ike! mai ginau ke, "Sagesusuan nalob̄ulat egai. Sagigol nasoruan hən na-pəhav-utaut-an tesusuah. Husur nəb̄oŋ egəm pəpadaŋ. ¹¹ Avān ideh togol nəsa sanor, tigol tabtab hən; avān ideh tob̄iŋbiŋal taŋtaŋor, tebiŋbiŋal taŋtaŋor tabtab; avān ideh togol nanoran, tigol tabtab hən nanoran; avān ideh totoh a tut dan nəsaan, titoh tabtab dani."*

¹² AYesu ike, "Səsəloŋ! Asike idareh nogəmai! Dereh nitariv naŋurp̄uran sagw hən nəb̄ilav nakonp̄urp̄uran o nəpanismen mai nəvanuan p̄isi binor hən nagolean salit gail. ¹³ Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot, natubatan mai nanorjan.†

¹⁴ "Alat lotokəkas nahurabat salit gail, lehəhəvur.* Loləboi ləb̄eb̄isutur len nametləkau gail hən nab̄iltivile ale han naŋit nəhai hən nəmauran.* ¹⁵ Avil vivile dan nab̄iltivile ikad nalipah gail mai alat lotogol nabehi, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nəmatan, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoləmas nagəgərasan ale lotogole.

¹⁶ "Ginau aYesu nosəvat aŋel sagw hən b̄ikel kot natgalenan m̄os alat siYesu len naut tiltile gail. Novi nəkadun nəbathuyah siTevit mai novi nəpasusan siTevit, novi nam̄oso lalan ton̄ial habat."*

¹⁷ ANunun aGot mai navensus tovi asoan aTuhsipsip, aruke, "Yesu gegəmai!" Ale avān ideh tosəsoŋ səhoti tike, "Yesu gegəmai!" Avān ideh tomaduh tegəmai. Avān ideh toləŋoni, temun kəmas hən nəwai hən nəmauran, nəvurian han tob̄uer.*

Nasoruan naməkot

¹⁸ Ginau nukel nalələgauan mai nəvanuan p̄isi lotosəsoŋ hən nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalob̄ulat egai: avān ideh b̄esuhud hən natideh mai nasoruan topat, aGot dereh tesuhud hən navilesir nalob̄ulat egai tosor husur gail, mai atenan. ¹⁹ Ale avān ideh b̄ilav kuv nasoruan ideh dan na-pəhav-utaut-an len nalob̄ulat egai, aGot dereh tilav kuv natit gail na-tos-gati-an len nalob̄ulat egai tokele dani. Namilen ke, asike ihan naŋit nəhai hən nəmauran, asike eb̄is len nab̄iltivile siGot.‡

²⁰ Ale atenan tokel kot natgalen p̄isi, ike, "Evoi, asike idareh nogəmai."

Ganan! Nasub̄ aYesu gegəmai!*

²¹ Nasub̄ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan p̄isi siGot.§

* **22:9:** Hən naves 8-9, ris KelV 19.10 * **22:11:** Dan 12.10 † **22:13:** Hən naves 12-13, ris Isa 40.10, 44.6, 48.12, 62.11; Psa 28.4; Jer 17.10; KelV 1.8 * **22:14:** KelV 7.14 * **22:14:** Gen 2.9, 3.22 * **22:16:** Isa 11.1, 10; KelV 2.28, 5.5 * **22:17:** Isa 55.1 ‡ **22:19:** Hən naves 18-19, ris Deu 4.2, 12.32 * **22:20:** 1Kor 16.22 § **22:21:** Len natosian galevis ta situai ike, Nasub̄ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan siGot o nəvanuan p̄isi siGot. Ale galevis losuhud hən nasoruan ganān len nagilen

Na-kel-gati-an Veveu
Nasoruan siGot
len nasoruan ta Uluveu
Na-kel-gati-an Veveu
Maskelynes
New Testament

Naves galevis lotovoi hən datbinau gat gail

- Mat 5.3-11** [tab] Navoian siGot van hən nəvanuan gail
Mat 5.16 [tab] Nəvanuan gail leris navoian sam ale sal suh aGot
Mat 5.43-45 [tab] Ləmas bun aenemi sam gail
Mat 11.28-30 [tab] Gəm hən aYesu hən gəbikad nəḡavḡavan
Mat 20.26-28 [tab] Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail
Mat 25.40 [tab] Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau
Mat 28.19-20 [tab] Mitivan hən nəvanuan gail ləbēgəm vi hai susur sagw gail
Mak 11.25 [tab] Məterubat nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug
Luk 6.31 [tab] Gigol nəsa gotoləḡoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug
Luk 11.2-4 [tab] Na-sor-tuṽ-an
Luk 14.26-27 [tab] Na-husur-aKristo-an
Luke 16.13 [tab] Datodədas datbeum simasta ḡeru
Jon 3.16-17 [tab] Na-ləmas-buni-an siGot
Jon 11.25 [tab] Na-le-məhat-an dan nəmatan
Jon14.1 [tab] Riḡ nəlomit len aGot
Jon14.6 [tab] AKristo səḡon evi piṣal
Jon 14.27 [tab] Natəmat siGot
Jon15.18 [tab] Navile a pan lomətahun alat siYesu
Uman 1.8 [tab] Nəḡon aNunun aGot bēgəm hən gamit, mitikel ur ginau
Uman 16.31 [tab] Nadəlomian
Rom 1.4 [tab] ANatun aGot, aYesu
Rom 1.16 [tab] Na-kel-uri-an tovoi
Rom 3.23 [tab] Nəvanuan piṣi lovi vanuan nəsaan
Rom 5.1-2 [tab] Len nadəlomian datukad natəmat mai aGot
Rom 5.8 [tab] Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato
Rom 6.23 [tab] Napurpuran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot
Rom 8.28 [tab] Nə-nau-utaut-an siGot
Rom 8.38-39 [tab] Nəsa eləboi bēpəpəhun gidato dan aGot?
Rom 12.1-2 [tab] Viol hən nibemit mai aGot hən mətḡevi esan səḡon
1Kor 10.13 [tab] Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad napisal dani
1Kor 10.24 [tab] Mətələḡon nəsa tovoi hən nəvanuan tile
1Kor 13.4-7 [tab] Na-ləmas-buni-an imabe?
2Kor 1.3-4 [tab] AGot igol nəlon nəvanuan eləḡon ivoi am
2Kor 4.7 [tab] AGot idaḡ
2Kor 4.18 [tab] Nau nəsa topat vi sutuai
2Kor 5.17 [tab] Nəvanuan veveu
2Kor 9.7 [tab] Datehəhəṽur hən datḡevi
2Kor 12.9 [tab] Nəḡon datsədaḡ, nədaḡan siGot epul masuṽ len gidato
Kal 2.20 [tab] AKristo itoh len gidato
Kal 5.22-23 [tab] Navit seNunun aGot
Kal 6.4 [tab] Sagenənoṽ hən gaiug mai avan ideh am
Kal 6.9 [tab] Sadatipetəmas hən datḡigol natit tovoi
Efe 2.8-9 [tab] Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot
Efe 3.20 [tab] Nədaḡan siGot
Efe 4.25 [tab] Nakitinan
Efe 4.26-27 [tab] Nəl ol paḡpaḡ
Efe 4.28 [tab] Navənvənahān
Efe 4.29 [tab] Nasoruan tomədas nəvanuan teḡuer
Efe 6.1 [tab] Lahutai mai aTata mai aNana
Efe 6.12 [tab] Datuḡal mai nabiltidaḡan hən nəmargobut
Flp 4.5-7 [tab] Nakemkeman, natəmat, sadatinau masuṽ hən natideh
Flp 4.12-13 [tab] Nədaḡan
Flp 4.19 [tab] Natideh dattomidol həni
Kol 1.15-17 [tab] Len aKristo, aGot igol natit piṣi tosuḡ
Kol 3.2 [tab] Nənauan
Kol 3.13 [tab] Naruḡatian hən nəsaan
Kol 3.15 [tab] Natəmat togəm len aGot
Kol 3.23 [tab] Natideh gotogole, gole hum siNasuḡ

1Tes 3.12 [tab] Məteləmləmas bun gamit gabag

1Tes 4.3 [tab] Naitian tosa

1Tes 5.17-18 [tab] Na-sor-tuṽ-an

2Tim 1.7 [tab] Namətahwan

2Tim 3.16-17 [tab] Natosian siGot

İpru 2.18 [tab] Nətaltalan ke datigol nəsaan

İpru 4.12 [tab] Nasoruan siGot

İpru 4.16 [tab] Nəlon aGot itarıis gidato

İpru 10.24-25 [tab] Datigol datələjon tivoi am len nəlodato

İpru 11.1 [tab] Nədəlomian

İpru 12.1-2 [tab] Datekəta bun tabtab len aYesu

İpru 13.5-6 [tab] Nəvat, samteləjon masuṽ həni

İpru 13.8 [tab] AYesu sagəgel boṅ ideh

Jem 1.5-8 [tab] Us aGot hən namitisau hən nəmauran tonor

Jem 1.17 [tab] Navoian siGot

Jem 1.19 [tab] Nasəsələṅan

Jem 1.22 [tab] Gol husur nasoruan siGot, sagesəsələṅ kəmas həni ṅai

Jem 4.7-10 [tab] Riṅ gaiug len nəvəlan aGot

Jem 5.16 [tab] Kel ur nəsaan samit gail mai gamito gabag

1Pi 3.15-16 [tab] Məteutaut hən mətbisor vəsvəsai nə-vatvat-viri-an samito

1Pi 5.7 [tab] Sa-nənauan samit tetuhatuh

2Pi 3.9 [tab] AGot emətahun avan ideh ḅimasig buni

1Jon 1.9 [tab] Datikel vəhot nəsaan sidato, aGot dereh terubəti dan gidato

1Jon 2.3-6 [tab] Gol nəsa aGot tokele

1Jon 3.18-19 [tab] Na-ləmas-buni-an satevi soruan ṅai

1Jon 4.7-8 [tab] Datələmas bun gidat gabag

1Jon 5.18 [tab] Nəbathudud siGot

KelV 3.20 [tab] AGot ike tilav kuv gidat dan nəsaan

Natiksonari

A.D.: Nasihau tohusur nēpasusan siYesu Kristo.

ais: [*nəais*] Nəwai today nəbōŋ tosusus buni vakot.

ak: [*nəak*] Nəbilitibot aNoah toum həni hən nəbathudud san mai natit tiltile gail lotomaur asike ləbimat len nəbilitius mai nilev tokabut gol navile a pan.

akat: [*nəakat*] Nəvat sua nətau han topəhapəhw o tomasiav be goləboi gəbəkəta vi lohoim kəkereh.

alos: [*nəalos*] Nəhai sua, nalut gail lotomətorot. Nalut nəalos lutov pəpadan hən nətan ŋai. Nasuhut nalut nəalos evi hai pəhas naJu gail ləbēvəhas niben nəvanuan tomat həni hən asike bišo tutut be hən biapat bəbəlav. Nalut nəalos ehum naluvera.

alfa: [*alfa*] Len nəalfapet silat a Kris, alfa evi naleta nametəkav.

ametist: [*nəametist*] Nəvat nətau han tobōŋbōŋ ale imasil.

Appa: [*aAppa*] Nasoruan sua len nasoruan ta Aram, namilen ke Tata.

Areopakus: [*nəAreopakus*] Nəvəhuh sua tokad nahəsan nagot hən nəbālan silat a Atens, mai lokis nəmatsistret gail lotobətah lan nəAreopakus am.

baptais: [*ibaptais*] AJon edur nəvanuan gail len nəwai ale ipat kuv galito. Igole hən ləbēvusan nəpairan dan nəsaan salito, mai nautautan hən nəmauran toveveu.

bathuyah: [*nəbathuyah*] Nəbōŋ datbisor husur nəbathudud sidato datoləboi datbisor husur alat lototoh sutuai tia, atəmadit gail, atabədit gail, alat lotopas galit mai alat lotopas galit am sutuai sutuai. Datokis galit pisi nəbathuyah sidato. Alat lotohusur gidato, anatudit gail, aməhaibəgw gail, anatulit gail van van datokis galit hən nəpasusan sidato.

B.C.: Nasihau gail lotopat a mo hən nəpasusan siYesu Kristo. Ale datuke A.D. hən nasihau lotohusur nəpasusan san.

bea: [*nəbea*] Narivatəvat katkat totibau, tobəlav səhor nəvanuan. Niben kavkav ikad navurun, ale iyar len narien ivat hum narivatəvat be eləboi biyar hum nəvanuan len narien eru.

bōŋ hən Nabəbaŋan: [*Nəbōŋ hən Nabəbaŋan*] Nəbōŋ sua seju gail totibau. Len nəbōŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. Abiltihai tutumav etutumav hən bəbəbaŋ sil nəsaban mai nəsaan seju gail. Nəbōŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa len nahəbati eru enan nətas isa masuʋ hən nawolan.

bras: [*nəbras*] Nametəlai sua nətau han toyanyan. Len nəbras ikad nakopa mai nametəlai sual am lokisi hən nasinjk artobon. Nasinjk evi nametəlai tokabut gol nəkapa.

brons: [*nəbrons*] Nametəlai sua today, nətau han tomial kəkereh hun nakopa. Len nəbrons ikad nakopa mai natin artobon.

bubur: [*abubur; nabubur*] Nasoruan siGot bīke nabubur o abubur, evi nəvanuan ideh gotoləboii, gotoləmasi, gotorin nəloŋ lan, savi natəbərəhreh o naulumŋan gotoləŋoni o gotoke gilah maii. (Geris Jon 15.13-15.)

biltihai tutumav: [*abiltihai tutumav*] Avan sua toil a mo hən ahai tutumav gail. Vəhasua len nasihau vīsusua ebis len naim siGot len Naut Tolo hən Naloan gail, nahudhum lohoim buni len naim siGot. Ebis hən biŋol nəda hən narivatvat totutumav hən gail bəturture, hən nəvanuan gail ləbiveveu dan nəsaan salito. Nəbōŋ nasoruan siGot toke abiltihai tutumav gail, lovi alat lotovi abiltihai tutumav a mo mai ahai tutumav gail lotoil a mo. Len nasoruan bōnbon datuke *hæ pris mo jifpris*.

biltuluʋoh hən nasoltia: [*Nabiltuluʋoh hən nasoltia*] Nabiltuluʋoh hən nasoltia ikad nasoltia lotovi 600 lan.

biltiwai Kalili: [*Nabiltiwai Kalili*] Len naut a Kalili ikad nabiltiwai nabəlavan han tovi 21 km mai nəpəsəpəsan han tovi 8 km. Ikad nəhes eru am. Lokisi hən nabiltiwai Tiperias (Jon 6.1) mai nabiltiwai Kennesaret (Luk 5.1) am.

buvimal: [*nəbuvimal*] Ehum navibu tokad nabur gail lan. Nəvanuan toramŋramte həni eʋuv lan ale eriŋ nəŋarhuvəlan gail len nabur han gail hən bəgəgel hən nəwalan han.

det: [*nadet*] Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad navite lotohanhani. Len naut a Israel lobilbil hən nəpashət nadet hən ləbēvūsani ke losəhor aenemi salito gail len nəbālan. Lobilbil həni am len nahəhaʋuran.

didimair: [*edidimair*] Nəvanuan todidimaur egəgel hən nənanuan san akis, sənuu ləboi nəpīsal tonor hən bəhusuri.

elefant: [*naelefant*] Nabiltirivatəvat niben totibau. Nədarinjan arupəsəpəs, nahunusun ebəlav masuʋ hum nəmāt, ale ikad nariʋon eru artobəlav habat.

emerald: [*naemerald*] Nəvat sua nətau han tokəkəsəsan, ale imasil.

Epikurian: Galit lodəlom ke nahəhəvuran evi nəbathut nəmauran, ale bīkad nagot ideh, nəvanuan lovi naut kəmas hən galito.

Farisi: [*naFarisi*] Avan ideh len nəpati hən napolitik sua, tohushusur gat nakelean todənj pisi, ale topatpat gai məhat həni. Edəlom ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan, mai aGot eil a mō mai iwol hən natit pisi.

fik: [*nafik*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Ləbimabule len naut tovoi həni, eləboi betibau, ale nalute iposəpəs. Nəboj tovan, naṽit nəhai nafik ihehe, ale nəvanuan loləmas ləbīhani. Lokis nəhai enan hən nafik o nəhai nafik, ale lokis naṽit nəhai enan hən nafik.

flaks: [*nəflaks*] Natuhhai sua tokad natret gail len natubulon. Luvai natret gail hən ləbīkad nəkaliko tovoi.

frankinsens: [*nafran*kinsens] Nəda hən nəhai sua. Nəboj nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. NaJu gail lovahas niben nəvanuan tomat həni. NaJu gail lurer hən nəvanuan həni, ale len nalotuan salito loṽəṽasi len natutumavan husur nəbon tosusau.

foks: [*nafoks*] Ehum natuhlipah nagilen totibau. Akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai naṽide hum nahit tosusuah gai. Itohtoh len naṽur len tan.

Friman: Naut pisi len naut a Rom lukad alat lotovi slev a mō be ləsavi slev am, lukad nəmakuvan tia.

gavna: [*nəgavna*] Nəvanuan toil a mō hən naprovens ta Rom lokisi hən agavna. Imaienan, nəboj lotopas aYesu, Kwirinius evi gavna len naprovens Siria, nəboj aYesu tomat, aPontius Pilate evi gavna len naprovens Jutea.

gol: [*nəgol*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyanṽan buni. Nagol sətəj. Nəvat hən gəbəvur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekīj gail.

gomah: [*igomah*] Napəhəvut bīkab buni, nahurabat san gail bivoi habat, bəpəhas buni, datuke igomah. Ləbitai nəwag hən nəwag bivoi buni datuke nəwag igomah. Avan ideh bisor hən nasoran san bəgəlgəlan, bəbutəlas hən datbədəlomi, datuke nasoruan san igomah buni.

hai kelkel ur: [*ahai kelkel ur*] Nəvanuan tokel ur nasoruan aGot tokel maii. Len nasoruan bənbən datuke *profet*.

hai pispisul: [*ahai pispisul*] Nəvanuan aYesu tolekis həni, totabtabuh lan hən bīkel ur napisulan san, na-kel-uri-an tovoi, mai nəvanuan gail hən natohan pipihəbəlan aGot bətibau am tabtab. Len nasoruan bənbən datuke *aposol*.

hai pusan: [*ahai pusan*] Nəvanuan toṽususan. Galevis loṽusan nəvanuan gail hən nalo siMoses, be aYesu evusan nəvanuan gail hən natohan pipihəbəlan aGot mai naṽide tovoi aGot toləṽoni. Lokis aYesu hən Hai pusan. Len nasoruan bənbən datuke *tija*.

hai susur: [*ahai susur*] Avan ideh tohusur tabtab hən avan ideh, tośəsəloj hən naṽusanan san mai tośəsəloj husuri, togol nəsa gai tokele. Len nasoruan bənbən datuke *disaepol*.

hai tutumav: [*ahai tutumav*] Avan ideh toum len naut siGot a Jerusalem. Etutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail mōs nəvanuan gail hən bəṽur kuv nəsaan salito. Len nasoruan bənbən datuke *pris*.

hai wolwol: [*ahai wolwol*] Nəvanuan towol hən nəwag wol. Len nasoruan bənbən datuke *kapten*.

hai tivtivan: [*nəhai tivtivan*] Nəvanuan toke timabul nawit marireu ibənjis nəhai tivtivan len naṽuluk. Ale atenan iwol, naṽuluk eliv nəhai tivtivan van, ale etivtiv tan van, nətan esəṽav, utaut hən aten bīmabul nawit lan. Datoləboi datbīkele am ke nəhai tivtivan ekir ṽupul nətan.

hani: [*nəhani*] Natit tohehe masuṽ topat len naim sesukapak.

Hermes: [*aHermes*] Nagot tovi ahai pispisul sinagot gail silat a Kris.

Herot: [*aHerot*] Len Na-kel-gati-an Vəveu ikad aHerot itor:

1. Herot toyalyal evi kiṽj hən naprovens Jutea nəboj lotopas aYesu (Mat 2.1-22; Luk 1.5).
2. Herot Antipas anatun aHerot toyalyal eil a mō len naut a Kalili mai naut a Perea. Evi gai toṽah gat aJon Bəptais ale tota kotov nəkadun (Mat 14.1-12; Mak 6.14-29; Luk 9.7-9). Ale evi gai tokot hən aYesu ale tośəvati təlmam van hən aPilate (Luk 23.7-12).
3. Herot Akrippa evi aməhəibən aHerot toyalyal. ASisa ta Rom itabtabuh len aHerot Akrippa hum akiṽj hən naut a Kalili, naut a Perea, naut a Samaria mai naut a Jutea. Evi Herot Akrippa togol aJemes avan aJon tomat ale toṽah gat ahai pispisul gail. Be natugulas ihani imat (Uman 12.1-24).
4. Herot Akrippa anatun aHerot Akrippa ehusur atəman hum akiṽj hən naut a Jutea. AHerot Akrippa enan mai avavinen nahəsən aPernis, arobətah mai aFestus hən

lotosəsəlonj hən aPol. Ale aHerot enan ikel uri ke aPol sagol natideh tonor hən bimat sile. (Ris Uman 25.13–26.32.)

hisop: [*nahisop*] Natuhhai sua nəbōn tosusua. Nəpashət nahisop, evi natsua naJu gail lotokade len nalotuan salit gail (Exo 12.22; Lev 14.4, 6, 49-52; Num 19.2-6).

hotel: [*nahotel*] Naim sua gotonjavjav lan, gotohanhan lan, gotopatpat lan len nəyaran sam̄. Goʋur natohan len nahotel husur nəmaribonj ʋisusua.

hulahul: [*ehulahul*] Nəbonj nalipah toəsəlonj hən nabuai tois lilihai o lathutai lotohut nəman, ile məhat, eil, ipair hən nəhon van hən nəwalan, namətan arosənjav, nədarijan aroil vi məhat. Ehulahul. Len nasoruan ta Iglan luke *alert*.

hurhuwain: [*nahurhuwain*] Alat a Jutea ləsəkad nahotel ideh gol ke loʋbir nəwain veveu burhulon nahurhunani o nahurhusipsip hum tovi hotel.

ikel: [*naikel*] Nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori.

il-buri-an: [*na-il-buri-an*] Nəvanuan bisor len na-il-buri-an, gai eil bur naməmauan mai namətahwan, ale isor.

im nabonbonan: [*naim nabonbonan*] Len navile pisi naJu gail lukad naim lotobonbon lan hən ləbəʋuruj nasoruan siGot mai ləbəʋusan həni. Lulotu len naim enan, be savi naim siGot, husur ikad naim sua ʋai siGot topat len nabiltivile Jerusalem.

im siGot: [*naim siGot*] Ipat len nabiltivile Jerusalem. Ikad naholəvat todar visi mai nəvanuan gail lotoum ei. Galevis lotutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, galevis lokəkəta kəkol hən naholəvat hum nalipah gail. Len nasoruan siGot evi naim esan tokad Naut Tolo Masuʋ lohoim. Abiltihai tutumav eləboi bəbis len Naut Tolo Masuʋ enan vəha-sua ʋai len nasihau tosa.

intəres: [*naintəres*] Gəberij nəvat sam̄ len nalulutar, dereh tepisan nəvat ideh am. Ale naintəres evi nəvat, nəvat sam̄ topati nəbonj topat tobeləv len nalulutar.

ist: [*naist*] Govi ist nəbonj gotovi lan naut namityal tovisi lan.

itian tosa: [*naitian tosa*] AGot idam̄ hən nəvanuan biḡol naitian mai asoan tolah kitin mai ʋai. Naitian ideh am evi itian tosa ale aGot emətahun buni. Ris Lev 18.6–23.

jasint: [*nəjasint*] Nəvat nətau han tobisibis ale eləboi bimasil.

jaspa: [*nəjaspa*] Nəvat sua nətau han tomial o tokəsən o toyanyan.

kako: [*nəkako*] Nəbonj dattousan natit gail len nəwag wol o nəlanis datokisi hən nəkako. Ale nəbonj nəwag wol tobar naut tovi lan edədaŋ ei gol ke nəkako ipat a ut. Imaienan, nəkako evi natit nəwag wol o nəlanis topat gail van.

kamel: [*nəkamel*] Narivatəvat sua nəmadun tosaḡsah. Ihanhan naliol hum nəbuluk be eləboi biyar bəbəlav, namunan ebuer. Husur enan lorij natit gail len nəmadun hən bəvusi len naut masmas gail.

karnelian: [*nəkarnelian*] Nəvat nətau han tobisibis, be səmasil savoi.

kat: [*nəkət*] Natsua dattousan natideh toməlas lan tokad nawil tarhəte mai tarhəte. Ikad nəkat nahos o nəbuluk o nəvanuan tolivi van, ale ikad nəkat tile nəvanuan tosul həni hum dattosul hən nawilbaro.

kelean todaŋ: [*nakelean todaŋ*] Natideh aGot o nabiltivanuan tokel idaŋ hən nəvanuan ləbəhusuri. Nakelean lotodaŋ mai nə-kai-tasi-an gail aGot tokel mai aMoses hən alat aIsrael ləbəhusur gail hən ləbikad natit aGot tokel gat gail, naJu gail lokis natgalen pisi hən nalo.

kel-gati-an: [*na-kel-gati-an*] Nəbonj avan ideh tokele ke dereh tigol natesua o tigol natesua balai, nəsa todaŋ hən biḡole timasmaienan. Nəsa tokele evi na-kel-gati-an. Len nasoruan bonbon datuke *promes*.

kemkeman: [*nakemkeman*] Len nasoruan ta Uluveu datuke həhəʋur, len nasoruan ta Avoh luke kemkem. Ale len nasoruan siGot ike nahəhəʋuran hən nasoruan *welkam* mai *glad* ale ike nakemkeman hən nasoruan *joy*.

kes: [*nakes*] Nəhai bətbətah tokad narien toru ʋai toil len nətan. Nəbonj avan ideh tobtəh len nəhai bətbətah a məhat, eləboi bərij narien gəlar lan.

kəlas: [*nəkəlas*] Natit tomasil dattoləboi datbəkəta tur lan. Idaŋ ale biḡeh dereh timapūlpul. Nakəlas biḡad nasilva tarhəte datokisi hən nakəlas sal be datsaləboi datbəkəta tur lan, nəbonj dattokəta vi lan, datoleledunj ale datoris nəhodato.

koin: [*nakoin*] Nəvat lotogole hən nametəlai nagol, nasilva o nakopa. Loʋur natit gail hən nəvat galenan, ale evi napurpuran hən nauman.

komada: [*Nakomada*] Avan ideh toil a mo hən nasoltia gail.

kopa: [*nakopa*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han tomial. Nəbonj nakopa totaŋ, egəm kəkəsən. Len naut a Vanuatu a mo datukad nakoin lotovi kopa. Nakoin hən nəwan vatu mai nakoin hən natu vatu arovi kopa.

kreþ: [*nakrep*] Ikad nêhau sua tovan len nabiltihavhæte. Navit nêhau enan ihehe masuŵ, ale lupal dasdas navit nêhau hæn nasuhute bisel. Nasuhute topat tobêlav kækereh egêm vi wain. Navite mai nêhau, lokis gêlar pîsi hæn nakrep.

krisolait: [*nakrisolait*] Nêvat nêtau han toyanyan ale tomasil.

krisopres: [*nakrisopres*] Nêvat nêtau han tokêskêsan ale tomasil.

kristal: [*nakristal*] Nêvat tomasil hum nakêlas, sêkad nêtau ideh.

Kristo: [*aKристо*] Nêvanuan alat a Israel lotovatvat viri, nêvanuan aGot totabtubuh lan hæn bilav kuv alat a Israel dan naenemi salit gail. Be aGot itabtubuh lan hæn bevi kinj silat lotorin nêlolit lan, savi kinj hæn naut sua hum aTevit tovi kinj hæn naut a Israel ta sutuai.

kul: [*ekul*] Nêboŋ avan ideh sêdanj husur tomêsah, niben tomêhav o salêboi bigol natsua, datuke ekul.

kulan: [*nakulan*] Datbisor husur nakulan sivan ideh, namilen ke gai sêkad nêdanjan.

kumin: [*nakumin*] Nêboŋ namisurhut nakumin esusau, ale lorinj namisurhut gail len nêhanian.

kupit: [*nakupit*] Evi nabêlavan hæn navêlan nêvanuan, tubat len nakobkob van vêbar nagilen nênarhuvêlan. Nabêlavan hæn nakupit pêpadaŋ hæn nahudhumita.

kuvol: [*ekuvol*] Nêboŋ tokad natit tosobur ale gulekis hæn natit tovoi sêhor gail am, gokuvôl. Gêbêkuvôl hæn naieh len nabilikoro, namilen ke gulekis hæn naieh tovoi sêhor ideh gail am lotopat len nabilikoro.

lat lotokêkêta kêkol hæn naim siGot: [*alat lotokêkêta kêkol hæn naim siGot*] Naim siGot ikad naholêvat todar visi. Ahai tutumav gail mai nêvanuan len nahêmar a Levi loun len naut enan, be len nahêmar a Levi, galit galevis loun hum nalipah sêbiltihai tutumav. Lokêkêta têban naut enan mai lokêkêta kêkol hæn naim siGot hæn avan ideh asike bêmêdasi.

lepat: [*nalepat*] Nabiltipus katkat nêtau han tomial hum nalioi tomasmas. Nalepat egêgêris.

leprosi: [*naleprosi*] Evi namêsahan hæn nahurhuben nêvanuan togêgel hæn nêtau han hæn bægêm pêhapêhw. Len nalo siMoses nêvanuan tokad namêsahan tomagenan timasrinj gabulan nêvanuan gail am hæn bitoh a tut dan galito. Gai êbinjina len nabunisian sinalo. Nêboŋ namêsahan tononj, ivan hæn ahai tutumav hæn bêbunus vahvahur niben. Asike bisab namêsahan ideh am, ikel uri ke avan enan iveveu, elêboi bêtêlmam vahim.

Levet: Len nasoruan ta nûo datokis napêhêvut toyalyal hæn Levit hum dattokis naulumân toyalyal hæn Nasub.

linen: [*nalinen*] Nêkaliko pêhapêhw tokat udud lotovaii hæn natret gail topat len nalut nêflaks. Nêvanuan gail lolêmasi husur sagol naut topud hæn avan ideh tosun nahurabat lotosode hæn nêkaliko enan. Naju gail lorunj gol niben alat lotomat lan.

lion: [*nalion*] Nabiltipus katkat nêtau han tomial hum nalioi tomasmas. Nalion ulumân ikad navurun lêblêbah todar vis nêhon.

lipah: [*alipah*] Avan ideh tohut nêvanuan tosa gail lotêbur kotov nalo hæn naut. Itah gat galito, erinj galit len naim bêbanj o len nakotan. Len nasoruan bônbon datuke polis.

lo: [*nalo*] Len naut galevis len nasoruan siGot, nalo evi nalobulat erim aMoses totos gail len natubatan hæn nasoruan siGot. Ale len naut galevis naju gail luke nalo, be namilen ke nasoruan siGot kavkav. Ale len naut galevis am nalo evi nêsa aGot tokai tasi mai nakelean limasgol husuri.

lokust: [*nalokust*] Ehun natohtohlomêtu, ihanhan natideh tokêsan ale egêm len nabiltivêshæte tohum nêmarigw. AGot idam hæn alat a Israel lêbihan nalokust.

madihdih: [*imadihdih*] Natideh dattoke tomadihdih ipat magenan akis, gole ke datbike naburhuwai imadihdih, namilen ke naut kêmas dattovêvaut kuv nêwai tosobur, nêwai ipat pitpitoŵ hai. Nêdanjan siYesu imaienan, naut kêmas galevis ivan dani, nêdanjan san ipat pitpitoŵ hai.

mail: [*nemail*] Nêmail silat a Rom evi namita tovi 1500.

malperi: [*nêhai malperi*] Nabiltihai tokad nêharhæte topat nasihau tosobur, toharhar têlmam. Ivan hæn navit len natuhhavhæte. Nêboŋ navit nêmalperi tomen ibonboŋ buni o imotmot ale ihehe masuŵ.

manmanj: [*imanmanj*] Nêboŋ avan ideh toris natesua totile masuŵ, ipanj habat lan, nabunjon esêŋav, namêtan gêlaru arosêŋav.

mapol: [*nêmapol*] Nêvat tokab masuŵ husur tokad nêtau tiltile gail. Loun hæn naim gail mai nêlablab gail hêni.

maribonj: [*nêmaribonj*] Len nasoruan siGot nêmaribonj evi nêboŋ sua kavkav, nalennêyal sua kavkav mai nalenmarigw sua kavkav.

matuan: [*nəmatuan*] Nəboŋ dattomabul nəhanian, itov, ale iʋan. Hum ma toʋan hən nəvite, hum ma toʋan hən nəhanian tin pipitan. Ale nəboŋ nəhanian tomatu datutarive o datokir susuri. Alat aIsrael lotomabul nawit, nəboŋ tomatu luta kokotovi. Ale datokis nəboŋ enan hən nəmatuan. Len nasoruan ta Iglan datuke *harvest*.

merikel: [*namerikel*] Natesua avan ideh saləboi biŋole, be nəboŋ aYesu togole, nəvanuan piŋi lumaŋmaŋ lan.

məlauah: [*naməlauah*] Nəlablab topat mashuwag.

mənas: [*namənas*] Nəkabkabilan mai na-nūial-habat-an togəm len aGot, ale topat len naut aGot totoh lan. Len nasoruan ta Iglan, datuke *glory*, be nasoruan enan ikad namilen tile am toke nəyalalan.

mər: [*namər*] Nəda hən nəhai sua. Nəboŋ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. NaJu gail lovəhas niben nəvanuan tomat həni, ale lopəŋas namər hən nəboŋ nəbasuhab besusau.

mina: [*namina*] Evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nəpūrṗuran hən nauman hən nahəbati totor.

mint: [*namint*] Naluhai sua nəboŋ tosusau. NaJu gail lorinŋ len nəhanian.

mitisau hən nəmauran tonor: [*namitisau hən nəmauran tonor*] Namitisau evi naləboian dattokade husur dattosəkul, o naləboian dattokade hən dattogol natsua. Ale avan sua ikad namitisau hən biʋawag, avan tile ikad namitisau hən beum hən naim o hən beʋəteh navus mai nəwei, be ləsəkad namitisau hən nəmauran tonor. Avan ideh tonau naləboian tokade len nəmauran san, ale tonau nəsaban san gail, be togol nəvide tonor aGot tohəhaʋur həni, gai ikad namitisau hən nəmauran tonor.

Nasub: [*Nasub*] Len nasoruan siGot nasub ikad namilen tiltile gail. Nəboŋ toboŋ husur naslev mai nəmasta san, naslev ekis amasta hən Nasub. Nəboŋ əʋan ideh tosor mai nəvanuan totibau o nəvanuan tovat nəhes, ekisi hən Nasub. Vəha-səbsoʋur nəvanuan gail lokis aYesu hən Nasub husur loputsani len nənauan salito. Alat lotoriŋ nəloit len aYesu lokisi hən Nasub husur tomat hən ləbikad navoivoian mai aGot, mai nəmauran vi sutuai. Ale len nasoruan siGot ta mo lokis aGot hən Nasub aGot.

Natun aGot: [*aNatun aGot*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.

Natun Nanoran: [*aNatun Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.

Natun Nəvanuan: [*aNatun Nəvanuan*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni. Datusabi len naləbulat Daniel hum tovi aKristo (Dan 7.13-14), be len naut sual am len naləbulat enan (Dan 8.17), mai len naləbulat Ezekiel, anatan nəvanuan evi nəvanuan ŋai, savi aYesu.

nau-utaut-an: [*nə-nau-utaut-an*] Nəboŋ gotosor utaut həni ke giŋol natsua, gusor mai nəvanuan tile gail. Gəbiŋau utaut hən gəbiŋol natsua, gunau len gaiug səbom.

not: [*nanot*] Govi not nəboŋ namityal tovisi len navəlaŋ nəmatu. Len naut a Uluveu datuke datovi pan.

oil: [*naoil*] Natit tohum nəwai be tobutəlas. Nəboŋ dattobul həni mai nəwai, isal pəniwai. Ikad naoil tiltile gail, naoil ipat len napus, ipat len nəlal mai nabəŋletw, ale datobir naoil tile len naenjin hən biŋam biʋoi. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas nəvit naoliv hən ləbikad naoil han.

oliv: [*naoliv*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Nalute imanivəniv ale ikad nəvite. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas nəvit naoliv hən ləbikad naoil han. Len nasoruan siGot datokis nəhai enan hən naoliv o nəhai oliv, ale lokis nəvit nəhai enan hən naoliv.

omeka: [*omeka*] Len nəalfapet silat a Kris, omeka evi naleta naməkot.

oniks: [*naoniks*] Nəvat sua nətau han totiltile be gəsələboi gəbəkəta tur lan.

pali: [*nəpali*] Nəpali evi liol sua tokad namisurhute. Hum namisurhuwit, nəvanuan lolis dasdas namisurhupali gail hən beŋəm vi flaua hən ləbiŋan nabəta həni.

panismen: [*nəpanismen*] Nəboŋ togogol tosa, ikad natesua today biŋar gaiug, nəpəŋasan o natunusian o nabilasian o natohan len naim bəbaŋjis.

Pasova: [*nəPasova*] Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaʋur hən nəboŋ aGot togol piŋs ahai a mo silat a Ijip lotomat be səbar alat a Israel.

paus: [*nəpaus*] Len nasoruan siGot egai ikad namilen eru. Esua, natsua lotopat nəvat burhulon. Togon, natsua lotosiriv hən nabu nəbalan lan hən ləbiŋati van.

peril: [*naperil*] Nəvat nətau han tokəskəsən ale tomasil.

perŋan: [*ipərŋani*] Datbike nəmargobut ipərŋan naut piŋi, namilen ke naut piŋi evisivis lohoim mai vivile. Datbike nəhanian ipərŋan naut piŋi, namilen ke lopəpəhun nəhanian van hən naim piŋi, ideh səpar. Datbike na-kel-uri-an tovoi ipərŋan naut piŋi, namilen ke nəvanuan len naut piŋi losəsəlon həni.

- pəhav utaut:** [*epəhav utaut*] Avan ideh ikel ur natideh savisi sal, be dereh tevisi balai. Len nasoruan siGot, nəvanuan gail lotomaianan lukel ur nəsa aGot tokele ŋai. Len nalo siMoses ikele ke, nəboŋ avan ideh topəhav utaut, asike bisarpoh, nəvanuan gail limastubuni (Deu 13. 1-5).
- rue:** [*nrue*] Naluhai sua nəbən tosusau be nabus han tokon. NaJu gail lugol nalukai nareran həni ale lorinji.
- reven:** [*nraven*] Evi nəman naməsav tomermer. Etibau ale ihanhan natideh, hum namisurhutit gail, natit tomat gail, nəvite, mai natuhtit tokələh gail.
- rubat:** [*erubati*] Nəboŋ dattogol nəsaan datimaspanis sile, ale nəpanismen evi matan. Nəboŋ aGot torubat nəsaan dan gidato, ehum tokas kuvi hən asike datbipanis sile am. Datbike nəsaan sidat imarubat, namilen epitpitoŋ. Len nasoruan bənbən datuke *fogif*. Len nasoruan siGot, nəboŋ toke sah rubati, namilen ke nəhau tobanjis gat natsua səbanjisi am.
- saan:** [*nəsaan*] Datupair dan aGot, datugol nəsa aGot tomətahuni, nəsa togol dattopəpəhw dan aGot. Nəsa aGot toke tosa, datugolgole. Ale nəsa aGot toke tovoi, enan datsagole.
- saban:** [*nəsaban*] Len nəmauran sidato datohusur suluŋ nəpisal tonor.
- safaia:** [*nəsafaia*] Nəvat sua nətau han toboŋboŋ ale imasil.
- salfa:** [*nəsalfa*] Nəvat sua nətau han toyaryjan. Goləboi gəbisəbi pəpadan hən nəhab a Bu.
- Sanhitrin:** [*nəSanhitrin*] Naluŋoh hən alalumən totibau seJu gail lotobətah hum nakotan. Alat lotobətah len nəbənbonan enan lovi: abiltihai tutumav, alat lotolav namilen a mō mai nəbathudud galevis salito, alat lotoil a mō hən naJu gail mai alat lotokad namitisau hən nalo siMoses. Len nasoruan bənbən datuke *kaonsel blong ol man Ju*.
- Sappat:** [*nəSappat*] Nəmariboŋ aGot torinji ke tovi nəmariboŋ hən nəŋavŋavan. NəSapat seJu gail etubat nəboŋ namityal tomasur len naFraite ale ivan vəbar namityal tomasur len naSatete.
- sata:** [*nəsata*] Nəsata ehum nəhad naJu gail lorin nəflaua lan nəboŋ lotobul dasdas namisurhuwit. Datsaləboi namələsan han, be datoləboi ke nəsata totor hən nəflaua evi nəflaua tosobur.
- Sattiusi:** [*naSattiusi*] Avan ideh len nəpati hən napolitik sua, sadələm ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Galit isobur lovi ahai tutumav mai abiltihai tutumav gail.
- saut:** [*nasaut*] Govi saut nəboŋ namityal tovisi len navələm nəmair. Len naut a Uluveu datuke datovi məhat.
- Selot:** [*naSelot*] Nəvanuan len naluŋoh sua lotoke naut a Jutea təpəpəhw dan alat a Rom, lotoke libal mai galit hən naut a Rom asike teil a mō hən naut a Jutea am.
- senturion:** [*nasenturion*] Nasoltia toil a mō hən nasoltia lotovi 100.
- Seus:** [*aSeus*] Nagot toil a mō hən nagot piŋi silat a Kris.
- səkəl:** [*nasəkəl*] Len nasəkəl, nəvanuan enənoŋ hən namələsan namətələi gai toləboii mai namələsan hən natit gai saləboi, hən beləboi namələsan hən natenan.
- səkul:** [*esəkul*] Len nasoruan siGot, namilen səkul evi səkul hən namitisau, savi nalotuan.
- sikamōr:** [*nəhai sikamōr*] Evi nabiltihai nəda hən topəhapəhw. Nəvit nəhai nasikamōr iyanjan o ebisibis nəboŋ tomen ale nəvanuan luhanhən gail.
- silva:** [*nasilva*] Namətələi sua, nətau han tomasiav. Nəboŋ nasilva totan, egəm motmot. Gegai datukad nakoin lothun nasilva. Nakoin hən naten vatu, nakoin hən natwenti vatu mai nakoin hən nafifti vatu lohun nasilva.
- sinamon:** [*nasinamon*] Nahurhuhai sua nəbən tosusau lotorinji len nəhanian hən ləbigoł nabus han bivoi.
- Sion:** Len Nasoruan siGot, lokis nabiltivile siTevit hən naut a Sion, ale lokis nabiltivile Jerusalem hən naut aSion am, mai Jerusalem veveu. Ale len nalobulət Ipru, Sion evi alat siGot (Ipru 12.22-23).
- Sisa:** [*aSisa*] Naulumən ideh toil a mō hən alat aRom hum tovi kinj salit gail, lokisi hən aSisa. Ale nəhes enan tovati egəm len nəvanuan toil a mō hən naut a Rom sutuai tia, nahəsən aJulius Sisa.
- skopion:** [*naskopion*] Len naut egai datokisi hən nahuthut, be savi huthut totoh len navis. Evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad narivriŋon totibau a mō hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi bəvin nəvanuan. Len naut egai datukad natuhtəte gail ŋai be len naut tiltile lukad nabiltihəte. Nəboŋ tovin nəvanuan, navinian eləboi bigol nəmatan.
- slev:** [*naslev*] Nəboŋ alat a Rom lotobal mai alat naut tile, ale lotosəhor galito, losəhar nəvanuan nəbalan isobur dan naut enan vi Rom. Len nəmaket loŋur hən galito hum nabuai o nabuluk o nabəan o nəhab. Nəvanuan toŋur naslev len nəmaket etəgau nəmauran

- san. Eləboi bigol timat o rinji mai naslev pəhəvut hən arbiipas naslev ideh am. Nəmauran hən naslev savi esan, ipat len gai toʋuri len nəmaket.
- sogsog:** [*sogsog*] Nauluman o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, husur avan ideh totev kotovi.
- sohotut:** [*isohotut*] Datbisohotut hən datbigol natsua, namilen ke datsənanau savoi be datugol tutut həni ale datugol suluvi.
- soltia:** [*nasoltia*] Nəvanuan tokad nauman tovi nəbalan. Esua len naluʋoh lotobal len nabiltibalan. Datokis naluʋoh enan navəshəsoltia.
- sor levlev:** [*isor levlev*] Nəboŋ dattosor len nəbathusoruan sua, esua isor tarhət, togon isor tarhəte van vəbar bimasil len nənanuan sidat piŋi. Len nasoruan bonbon datuke *dibet*.
- sor vəsvəsaii:** [*isor vəsvəsaii*] Nəboŋ gotosor husur natesua nəvanuan gail ləsaləboii, gusor van hən gəbigol biparpar len nənanuan salito.
- sor-tastasi-an:** [*na-sor-tastasi-an*] Nəboŋ lotokot hən avan ideh, len nakotan, avan ideh eil, ikel ur nəsa tosa avan enan togole. Na-kel-uri-an enan evi na-sor-tastasi-an.
- sparo:** [*nəsparo*] Evi natuhman naməsav toməlmələh len tan ale hanhan ei. Naut a Vila ikade.
- statia:** [*nəstatia*] Nabəlavan hən nəstatia evi namita tovi 185.
- Stoik:** Nəvanuan galevis lotodəlomi ke nəvanuan ŋai ikad nənanuan tonor hən bəkəta təban gai səbon. Lunau ke nagot evi natit piŋi len navile a pan, ale nəvanuan piŋi mai natit piŋi lopitpitov.
- sukapak:** [*nasukapak*] Natuhtite toməlmələh ale niben ikad navurun. Ikad nəwei hum navəvəlas. Ikad nasukapak lototəh səbolito ale ikad galevis am lototəh bonbon len navəshəte, ale lotoum bonbon. Galenan loum hən naim, ale burhulon naim ehum naim sevəvəlas. Len naim lusah tuan natit tohehe masuʋ dattokisi hən nəhani.
- talent:** [*nətalent*] Nətalent nasilva evi nəpurpuran hən nauman hən nasihau tovi 15. Nətalent nagol etibau vəha-30 səhor nətalent nasilva.
- tav:** [*nətav*] Nəman sua tohum navimal be epəhapəhw.
- tehan:** [*nətehan*] Nəboŋ nəvanuan toteh, igol nəsa hən toteh ale iteh mabe? Len navide enan datusor husur natehan san.
- tenarius:** [*nətenarius*] Evi nakoin sua ta Rom, alat a Jutea lotovur nētaks salit həni. Evi nəvat nəpurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tosa ŋai.
- tīl:** [*nətil*] Naluhai sua nəbon tosusau. Nəju gail lorinji len nəhanian.
- tin:** [*nətin*] Nametəlai sua tomədmədəu, nətau han tomasiav. Natin sətəŋ. Len naut a Vanuatu natin, naieh tuna topat burhulon, loum həni hən natin.
- tiv-dalusi-an:** [*na-tiv-dalusi-an*] AGot ikel na-kel-gati-an sua mai aApraham mai nəpasusan san van vəbar aMoses. AGot ike, nauluman san gail ləbetiv dalus navunut salit mai sinatulit gail hən bimasil ke lotodam hən na-kel-gati-an siGot, dereh gai tetəgau gat na-kel-gati-an san (Gen 17.10-14; Lev 12.3).
- tivtiv tan:** [*etivtiv tan*] Nəboŋ nabuluk toliv nəhai tivtivtan van, etiv nətan gol nətan esəŋav, ale eutaut hən nəvanuan bimabul namisurhut gail lan.
- toŋki:** [*toŋki*] Ehum nahos be nədarinjan arobəlav.
- topas:** [*nətopas*] Nəvat nətau han toyanjan ale tomasil.
- trahma:** [*nətrahma*] Nakoin tovi nəpurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tosa.
- trakon:** [*nətrakon*] Ehum nabiltimət totibau o nabiltiməhob totibau tokad nəhabəlan. Len nasoruan siGot akis nətrakon evi Setan.
- trampet:** [*nətrampet*] Natsua lotoum həni hən nametəlai, ale nəboŋ lotovuv lan, iwal səhor nəwalan hən nahəmadu.
- tret:** [*nətret*] Nəhau tomanivəniv lotosəsod həni.
- tсен:** [*nətsen*] Nəhau todan tovi metəlai. Ikad nariŋ toshud nariŋ togon van van ebəlav.
- tunusi:** [*etunusi*] Nəboŋ dattogol natideh o dattokel natideh nəvanuan tile toləŋon tosa sile, datotunus nəvanuan enan. Nəlon avan enan imabe? Hum ma nəlon topanjan, hum ma nəlon sədan am, hum ma tololosa, be nəlon isa.
- ut Tolo Masuʋ:** [*Naut Tolo Masuʋ*] Naim siGot ipat len nabiltivile Jerusalem. Naim siGot ikad naholəvat todat visi. Ale len naim siGot ikad narum eru. Narum bopita, lokisi hən Naut Tolo, ale narum tarhəbiltikaliko lohoim, lokisi hən Naut Tolo Masuʋ. Avan ideh saləboi bəbis ei, be abiltihai tutumav eləboi bəbis vəha-sua len nasihau viŋisusua.
- vaipa:** [*nəvaipa*] Evi nəmat tosa. Nəboŋ tohat avan ideh nabehi han igol avan enan imat.
- vanuan Nanoran:** [*Nəvanuan Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni husur gai inor buni.

- vanuan nətaks:** [*nəvanuan nətaks*] Nəvanuan tolavlav kuv nəvat dan nəvanuan gail mōs nəgavmen a Rom.
- vatvat viri:** [*ivatvat viri*] Nəboŋ gototoh vir natesua hən bəvisi, ale goləboi tia ke dereh tevisi, bə gəsaləboi nəboŋ o namityal han, guvatvat viri. Len nasoruan bōnboŋ datuke *hop* o *ekspek*.
- vilesir:** [*navilesir*] Natsua togol nəvanuan imat ale pelan han nəvanuan galevis am, ale sədareh isoḅur lumat. Len nasoruan siGot, len naut galevis navilesir evi naməsahan, len naut galevis am evi natideh tosa masuḅ nəvanuan isoḅur lotomat lan.
- vinika:** [*navinika*] Nəboŋ nəwain topat tobəlav, nədaŋjan eḅuer am ale egəm kon. Nabus han ikon səhor naləman.
- violan (hən natutumavan):** [*naviolan (hən natutumavan)*] Nəboŋ alat a Israel lototutumav, lotutumav hən narivatəvat ləsəkad natideh tosa len gail. Lotutumav hən nətav gail, nawit mai nəwain am. Natit pisi lototutumav hən evi naviolan hən natutumavan.
- vus beltan:** [*navus beltan*] Evi natit tokad nəhau gail nəvanuan toramḅrame hən hən bigol nəwalan ale nəvanuan lokəkai husuri sunḅan alathutai lotokəkai husur nakita mai napes.
- visusua:** [*avisusua*] Ahaḅut ideh bīkad anatun ulunḅan tosua ŋai, datokisi hən aḅisusua setəman.
- visusua:** [*navisusua*] Namətas o nəwei tokad namətan tosua ŋai.
- wain:** [*nəwain*] Len naut a Jutea lupal dasdas nəvit nakrep hən nasuhute bisel. Nasuhute topat tobəlav kəkereh esəsaruḅ ale egəm vi wain.
- waks:** [*nəwaks*] Natsua lotoum hən nəkadel hən. Nəboŋ togəm vi wai, nəwai namḅial bolai.
- wes:** [*nawes*] Govi wes nəboŋ gotovi lan naut namityal tomasur lan.
- wik:** [*nawik*] Len nasoruan siGot nawik evi nəmariboŋ lotoməlevru.
- wit:** [*nawit*] Nawit evi liol sua tokad namisurhute. Nəvanuan lolis dasdas namisurhuwit gail hən bəgəm vi flaua hən ləbipan bəta hən.
- wolf:** [*nawolf*] Ehum nabiltipah katkat towael.
- yok:** [*nayok*] Nəhai lotoriŋi len nabuluk eru hən arbiḅon hən arḅeum bōnboŋ. Ikad nayok tile am tovi nəhai topat len nəbathuvəson nəvanuan natit toməlas totahətah tarhəte ale natit tile totahətah tarhəte.

Nəbathusoruan gail

Nəbathusoruan gail len Nasoruan siGot

AGot Mak 10.27; Mak 12.29-30; Luk 1.37; Luk 6.35-36; Jon 4.24; Uman 14.14-17; Uman 17.22-31; Rom 1.18-23; Rom 11.33-36; 1Kor 8.4-6; 2Kor 1.3; 1Tim 1.17; 1Tim 6.15-16; Ipru 4.13; Ipru 10.30-31; Jem 1.17; 1Pit 1.14-17; 1Jon 1.5; 1Jon 4.7-12, 16; Jut 24-25; KelV 4.8-11; KelV 15.3-4

NaGot gəgəras gail mai navide silat lotohusur gail Mat 4.10; Uman 13.4-12; Uman 17.22-31; Uman 19.11-20; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; 1Kor 8.1-13; 1Kor 10.1-22; 2Kor 6.14-18; Kal 5.19-21; 1Tes 1.9-10; 1Jon 5.21; KelV 21.8; KelV 22.15

AGot evi tarhət sidato Mat 6.25-34; Mat 10.29-31; Uman 14.15-17; Rom 8.28; Rom 11.36; Kol 1.17; Ipru 1.3; Jem 4.13-16

AGot igol navile a pan mai natit pisi am Mat 19.4; Jon 1.3; Uman 14.15; Uman 17.24-26; 1Kor 8.6; Kol 1.15-16; Ipru 1.2; Ipru 11.3; KelV 4

AGot dereh tikot hən nəvanuan pisi hən ke lipanis o asike lupanis Mat 7.21-23; Mat 16.24-27; Mat 25.31-46; Jon 3.18-21; Jon 5.24-29; Uman 17.30-31; Rom 2.1-11; Rom 14.10-12; 1Kor 3.10-15; 1Kor 4.5; 2Kor 5.9-10; 2Tes 1.5-10; Ipru 9.27-28; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; KelV 20.11-15

AGot erinj ke alat lotokad nadəlomian lan lunor len nəhon Uman 13.38-39; Rom 1.16-17; Rom 3.21-26; Rom 5.1, 9-10, 18-19; Kal 2.16; Kal 3.6-9; Tit 3.7

AGot igol napisal hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəpanisən tonor hən galito sil nəsaan salito Jon 3.16-17; Uman 2.37-39; Uman 4.11-12; Rom 5.1-11; Rom 10.9-13; Efe 2.1-10; 1Tim 1.15-16; 1Tim 2.3-7; 1Pit 1.3.5

Alat lotoil a mo hən alat siYesu

Navide silat lotoil a mo Uman 6.1-6; Uman 14.23; 1Tim 3.1-13; Tit 1.5-9

Nasoruan van hən alat lotoil a mo Mat 28.18-20; Luk 22.24-27; Uman 20.17-35; 1Tes 2.1-12; 1Tim 4.1-16; 2Tim 2.1-26; 2Tim 3.10-4.5; Tit 2.7-8; 1Pit 5.1-4

Putsan alat lotoil a mo len nənauan samito 1Kor 9.14; Kal 6.6; 1Tes 5.12-13; 1Tim 5.17-22; Ipru 13.7, 17

Alat siYesu logəm sua Mat 18.19-20; Uman 2.41-47; Rom 12.4-8; Efe 1.22-23; Efe 4.11-16; Kol 3.15-17; 1Tim 4.13; Ipru 10.24-25

ANunun aGot Mat 28.19; Mak 1.9-11; Mak 3.28-30; Luk 1.35; Luk 3.16; Luk 4.1; Luk 11.13; Luk 12.12; Jon 1.32-34; Jon 3.5-8; Jon 7.37-39; Jon 14.15-17, 26; Jon 15.26; Jon 16.7-15; Jon 20.19-23; Uman 1.4-5, 8; Uman 2.1-18, 38-39; Uman 4.31; Uman 5.3-5; Uman 8.14-17; Uman 10.44-48; Uman 13.2-4; Uman 15.28; Uman 16.7-10; Uman 19.1-7; Rom 5.5; Rom 7.6; Rom 8.9-16, 26-27; 1Kor 2.4, 9-16; 1Kor 3.16; 1Kor 6.11, 19; 1Kor 12.1-13; 2Kor 1.21-22; 2Kor 5.5; 2Kor 13.14; Kal 3.2-5; Kal 4.6; Kal 5.16-18, 22-25; Efe 1.13-14, 17; Efe 3.16; Efe 4.3-4, 30; Efe 5.18-20; Efe 6.17-18; 1Tes 1.5-6; 1Tes 5.19; 2Tes 2.13; Tit 3.5-6; Ipru 2.4; Ipru 9.14; 1Pit 1.2, 11; 2Pit 1.20-21; 1Jon 2.20; 1Jon 3.24; 1Jon 4.13; 1Jon 5.6-8

ASetan Mat 13.19; Mat 25.41; Luk 4.1-13; Luk 22.3-4; Jon 8.42-44; 2Kor 2.10-11; 2Kor 4.4; 2Kor 11.13-15; Efe 2.2; 1Tes 2.18; 2Tes 2.9-12; 1Pit 5.8-9; 1Jon 3.8-10; KelV 12.7-12; KelV 20.1-3

ASetan italtal ke datigol nəsaan, be len nədan siGot dotosəhori Mat 4.1-11; Mat 6.13; Luk 22.31-32; Jon 17.14-19; Rom 8.31-39; Rom 12.12; Rom 16.19-20; 1Kor 10.12-13; 1Kor 16.13; 2Kor 12.7-10; Efe 3.20-21; Efe 6.10-18; Flp 4.13; 1Tes 3.5-8; 2Tes 3.3; 2Tim 1.7-8; Ipru 2.18; Ipru 4.14-16; Ipru 12.1-2; Jem 4.7; 1Pit 1.5; 1Pit 5.8-11; 1Jon 4.4; 1Jon 5.3-5; KelV 12.7-12

AYesu Kristo

AYesu evi Natun aGot Mat 11.27-30; Mat 16.13-17; Luk 1.35; Jon 1.1-18; Jon 5.19-29; Jon 6.35-40; Jon 8.58; Jon 11.25-27; Jon 14.5-11; Jon 17.1-5; Jon 20.26-31; Uman 3.13-16; Uman 4.10-12; Rom 1.3-4; 1Kor 3.11; 2Kor 4.4-6; 2Kor 5.21; Kal 4.4-5; Flp 2.5-11; Kol 1.15-20; Kol 2.9-10; Ipru 1.1-14; Ipru 7.26-28; 1Jon 2.1-2; 1Jon 5.20; KelV 1.12-18; KelV 19.11-16

AYesu, aNatun aGot egəm vi vanuan suntan gidato len navile eg a pan Jon 1.14; Luk 1.26-38; Mat 1.18-25; Luk 2.1-20; Mat 2.1-23; Kal 4.4-5; Flp 2.6-7; Ipru 2.14-18

AYesu epusan ale igol nəvanuan gail lumaaur Mat 4.23-25; Mat 7.28-29; Mat 9.35-36; Mat 11.1-6; Luk 4.14-44; Uman 10.36-38; Jon 20.30-31

AYesu igol namerikel isobur Mat 8.1-15, 23-33; Mat 9.1-7, 18-33; Mat 12.9-14, 22; Mat 14.15-32; Mat 15.22-28, 32-38; Mat 17.14-18; Mat 20.29-34; Mat 21.18-22; Mak 1.21-28;

Mak 7.32-37; Mak 8.22-25; Luk 5.4-8; Luk 7.11-15; Luk 13.10-13; Luk 14.1-4; Luk 17.12-14; Luk 22.50-51; Jon 2.1-11; Jon 4.46-54; Jon 5.5-9; Jon 9.1-7; Jon 11.11-44; Jon 21.4-6; Uman 2.22

Lutah gat aYesu, luvasi Mat 26.47-68; Mat 27.1-2, 11-31; Mak 14.43-65; Mak 15.1-20; Luk 22.47-53; Luk 22.63-23.25; Jon 18.1-14, 19-24; Jon 18.28-19.16

Lupos gat aYesu len nəhai balbal Mat 27.32-56; Mak 15.21-41; Luk 23.26-49; Jon 19.17-37

Lutavun aYesu Mat 27.57-66; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42

AYesu imaur təlmam Mat 28. 1-20; Mak 16.1-8; Luk 24.1-49; Jon 20.1-21.14; Uman 1.3-8; Uman 2.24-32; Uman 3.15; Uman 4.10, 33; Uman 10.39-43; Uman 13.29-39; Uman 17.2-3, 30-31; Rom 1.4; Rom 4.24-25; 1Kor 15.3-8, 12-21; KelV 1.18

AYesu evi məhat vi lan nəmav Luk 24.50-51; Uman 1.9-11; Uman 2.32-36; Uman 5.30-31; Rom 8.34; Efe 1.20-23; Flp 2.9-11; Ipru 1.3-11; Ipru 2.9; Ipru 4.14-16; Ipru 7.25-26; Ipru 10.12-14; 1Pit 3.22

AYesu dereh tetəlmam Mat 24.29-44; Jon 14.1-3; Uman 1.10-11; Uman 3.19-21; Flp 3.20-21; Kol 3.4; 1Tes 1.9-10; 1Tes 3.13; 1Tes 4.13-5.11; 2Tes 1.6-10; 2Tes 2.1-4; 1Tim 6.13-15; 2Tim 4.8; Ipru 9.28; 2Pit 3.1-18; 1Jon 3.1-3; KelV 1.7; KelV 22.12-13

Gol alat lotoməsa lumaur Mat 4.23-25; Mat 9.35; Mat 11.2-5; Uman 3.1-6; Uman 8.4-8; Uman 19.11-16; Uman 28.8-9; 1Kor 12.9, 29-30; 2Kor 12.7-10; 1Tim 5.23; 2Tim 4.20; Jem 5.14-15

Gol husur nəsa aGot tokele Jon 14.15, 21, 23-24; Jon 15.10-17; Rom 13.8-10; 1Pit 1.14-16; 1Jon 2.3-8; 1Jon 3.22-24; 2Jon 5-6

AGot ilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito mabe? Mat 26.26-29; Rom 3.25; Rom 5.9-10; Efe 1.7; Ipru 9.11-14; 1Jon 1.6-7; KelV 7.14-17

Nadəlomian len aGot o riñ nəlodato len aGot

Nəvanuan toriñ nəlon len aGot, Got ilav kuvi dan nəsaan san Jon 1.12; Jon 3.15-18, 36; Jon 6.47; Jon 14.6; Jon 20.31; Uman 4.12; Uman 16.30-31; Rom 3.20-22; Rom 10.9-10; Kal 2.16; Efe 2.8-9

Nəvanuan nadəlomian loil gəgat len nadəlomian salito Mak 11.22-25; Luk 17.5-6; Jon 14.1; Rom 5.1-2; Rom 14.22-23; 1Kor 13.13; 2Kor 5.6-7; Kal 5.6; Ipru 11.1-40; Jem 1.2-8; Jem 2.14-26; 1Pit 1.3-9

Naitian tosa Mat 5.27-30; Jon 8.2-11; Rom 13.8-10; 1Kor 5.9-11; 1Kor 6.9-20; Kal 5.19; Efe 5.3; Kol 3.5-6; 1Tes 4.1-8; Ipru 13.4; Jut 7

Na-kel-uri-an tovoi Uman 20.24; Rom 1.2-4, 16-17; 1Kor 1.17-25; 1Kor 15.1-7; Kal 1.6-12; Efe 1.13; Flp 1.27; Kol 1.5-6; 1Tes 1.5; 2Tes 2.14; 2Tim 1.8-11; 2Tim 2.8-10

Na-ləmas-buni-an

AGot eləmas masuṽ hən navanuan pisi Jon 3.16; Rom 5.8; Efe 2.4-5; 1Jon 4.9

Gidat datimasləmas bun aGot Mat 22.37-38; Mak 12.28-30; Jon 14.21; 1Pit 1.8; 1Jon 5.3

Gidat datimasləmas bun nəvanuan gail Mat 5.43-48; Mat 22.39; Jon 13.34-35; Jon 15.12-17; Rom 12.9-10; Rom 13.8-10; 1Kor 13.1-13; 1Kor 16.14; Kal 5.13-14; 1Tes 4.9-10; 1Pit 4.8; 1Jon 2.9-11; 1Jon 3.11-18; 1Jon 4.7-21

Napisal hən datbegəm vi natun aGot Jon 1.12-13; Rom 8.14-17; Kal 4.6-7; Ipru 12.5-11; 1Jon 3.1-3

Narubatian hən nəsaan

AGot erubat nəsaan silat lotokad nadəlomian len aYesu Mat 26.28; Mak 11.25-26; Uman 5.31; Uman 10.43; Uman 26.18; Efe 1.7; Kol 1.13-14; Kol 2.13-14; Ipru 10.17-18; 1Jon 1.8-2.2

Daterubat nəsaan silat lotogol tosa hən gidato Mat 6.12-15; Mat 18.21-35; Mak 11.25; Luk 6.37; Luk 17.3-4; 2Kor 2.5-11; Efe 4.31-32; Kol 3.13

Na-sor-tuṽ-an

AYesu evusan navide hən na-sor-tuṽ-an Mat 6.5-13; Mat 7.7-11; Mat 18.19-20; Mak 11.24-25; Luk 11.1-13; Luk 18.1-8; Luk 21.36; Jon 14.13-14; Jon 15.7; Jon 16.23-26; Rom 8.26-27; Rom 12.12; Efe 2.18; Efe 6.18; Flp 4.6-7; Kol 4.2; 1Tes 5.17; 1Tim 2.1-4, 8; 1Tim 4.4-5; Ipru 4.16; Ipru 10.19-22; Jem 1.5-8; Jem 4.2-3; Jem 5.13-18; 1Pit 4.7; 1Jon 3.21-22; 1Jon 5.14-15

Na-sor-tuṽ-an galevis lotopat len Na-kel-gati-an Veveu Mat 11.25-26; Mat 14.23; Mat 19.13-15; Mak 1.35; Luk 5.16; Luk 6.12; Luk 22.32, 39-46; Jon 11.41-42; Jon 17.1-26; Uman 4.24-31; Uman 16.25; Uman 20.36; Uman 21.5; Rom 1.9-10; Rom 10.1-2; Rom 15.30-33; 2Kor 12.7-10; Efe 1.15-20; Efe 3.14-21; Efe 6.19-20; Flp 1.3-5, 9-11; Kol 1.9-12; Kol 4.3-4; 1Tes 3.9-13; 2Tes 1.11-12; 2Tes 3.1-5; Ipru 5.7; Ipru 7.25

Nasoruan siGot Mat 4.1-4; Mat 5.17-20; Mat 22.29; Jon 8.31-32; Jon 20.31; Uman 20.32; Rom 15.4; Rom 16.26; Kol 3.16; 1Tes 2.13; 1Tim 4.13; 2Tim 3.14-17; Ipru 4.12; 1Pit 1.22-25; 2Pit 1.19-21; 2Jon 9-10; KelV 1.3

Natərogan Rom 13.13; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; Kal 5.19-21; Efe 5.18; 1Tim 3.1-3; Tit 1.7; 1Pit 4.3-5

Natev siNasub Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 10.14-22; 1Kor 11.17-34

Nativosan Mat 5.31-32; Mat 19.3-9; Luk 16.18; Rom 7.2-3; 1Kor 7.10-16

Natutumavan Mat 9.13; Mak 12.33; Rom 12.1; Ipru 9.6-10.18

Navide silat lotokad nadəlomian len aYesu Mat 16.13-20; Jon 13.34-35; Jon 14.27; Uman 2.41-42; Rom 12.4-8; Rom 12.9-13; 1Kor 12.12-30; Kal 5.22-26; Efe 1.22-23; Efe 2.19-22; Efe 4.1-16; Kol 1.18; Kol 3.12-17; 1Tes 5.16-17; Ipru 10.24-25; 1Pit 2.4-10; KelV 19.5-10

Na-vi-tarhəte-an Mat 6.1-4; Mat 7.12; Mat 25.31-46; Luk 3.10-11; Luk 6.38; Uman 11.27-30; 1Kor 10.24; 2Kor 8.1-15; 2Kor 9.1-15; Kal 6.9-10; Flp 4.14-19; Ipru 10.24; Ipru 13.1-3, 16; Jem 1.27; Jem 2.15-16; 1Jon 3.16-18

Nəbaptaisan Mat 28.18-20; Jon 3.22; Jon 4.1-2; Uman 2.37-42; Uman 8.12, 36-38; Uman 10.44-48; Uman 16.14-15, 31-33; Uman 19.1-7; Uman 22.12-16; Rom 6.1-4; Kal 3.26-27; Kol 2.12; 1Pit 3.20-22

Nəbathudud

Nəhañut mai nəbareab san artolah Mat 19.4-6; 1Kor 7.1-16; Efe 5.21-33; Kol 3.18-19; Tit 2.3-5; Ipru 13.4; 1Pit 3.1-7

Anataru gail Mat 15.3-6; Luk 2.51; Efe 6.1-3; Kol 3.20; 1Tim 5.4, 8; Ipru 12.7-11

Anana mai atata Efe 6.4; Kol 3.21; 1Tim 3.4-5

Nəbatunau Uman 6.1; Rom 7.2-3; 1Kor 7.39-40; 1Tim 5.3-16; Jem 1.27

Nəboñ datsəhan hən datbisor mai aGot Mat 6.16-18; Mak 2.18-20; Uman 13.1-3; Uman 14.23

Nəgavmen Mat 22.15-22; Uman 5.27-29; Rom 13.1-7; 1Tim 2.1-4; Tit 3.1; 1Pit 2.13-17

Nəhab nəmatan Mat 10.28; Mat 13.41-42, 47-50; Mat 25.41; Luk 16.23-26; 2Tes 1.9; KelV 20.10-15; KelV 21.8

Nəlodat temədau, datitoh mədau tebəlav Mat 5.3-12; Mat 18.1-5; Luk 14.7-11; Luk 18.9-14; Efe 4.2; Flp 2.3-11; Kol 3.12-13; Jem 4.5-10; 1Pit 5.5-7

Nəmatan Jon 6.39-40; Jon 11.17-27; Jon 14.1-4; Rom 8.10-11, 38-39; Rom 14.7-9; 1Kor 15.12-58; 2Kor 5.1-10; Flp 1.20-24; 1Tes 4.13-18; Ipru 2.14-15; KelV 14.13; KelV 21.1-4; KelV 22.1-5

Nəmauran todan Rom 8.18-25, 28; 2Kor 1.4; 2Kor 4.16-18; Jem 1.2-4; 1Pit 1.6-9; 1Pit 2.19-21; 1Pit 5.8-10

Nəmav

AGot eviol hən nakonviolan mai alat lotoriñ nələlit len aYesu ke likad nəmauran vi sutuai maii Mat 19.16-30; Luk 10.25-28; Jon 3.1-16; Jon 5.19-29; Jon 10.10; Jon 11.25-26; Jon 14.6; Jon 17.2-3; Jon 20.31; Rom 5.21; Rom 6.5-14; Rom 8.10-17; 2Kor 5.17; Kal 2.20; Efe 2.1-6; Kol 2.13; Kol 3.1-4; 2Tim 1.10; Tit 3.4-7; 1Pit 1.23; 1Jon 5.11

Nəmav imabe? Luk 12.32-34; Jon 14.1-3; 2Kor 5.1-8; Flp 1.23; Kol 3.1; 1Pit 1.4-5; KelV 4.1-11; KelV 21.1-4; KelV 21.22-22.5; KelV 22.14-15

Nəsaan

Nəsaan nəsa? Rom 1.18-32; Rom 8.5-8; Kal 5.19-21; Efe 2.1-3; Efe 5.3-5; Kol 3.5-10; Jem 4.17; 1Pit 4.3; 1Jon 3.4-5

Nəvanuan pisi lugol nəsaan Jon 8.7-9; Rom 3.9-20, 23; Rom 5.12; Kal 3.22; 1Jon 1.8-10

Nəvanuan limaspanis sil nəsaan, be aGot igol napisal hən bilav kuv gidat dan nəpanisemen enan Mat 10.28; Mat 13.41-42; Jon 3.18-20, 36; Uman 17.30-31; Rom 1.18-19; Rom 6.23; Kal 6.7-8; Kol 3.5-6; 2Tes 1.7-9; Ipru 9.27; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; Jut 7; KelV 20.11-15

Nəvanuan gail lomədas bun gidato husur dattovi siYesu Mat 5.10-12; Mak 13.9-13; Luk 12.4-9; Jon 15.18-21; Jon 16.1-4; Uman 5.41; Rom 8.35-37; Rom 12.12-14, 17-21; 1Kor 4.11-13; 2Kor 4.8-11; 2Kor 12.10; Flp 1.28-29; 2Tes 1.4-8; 2Tes 3.2-4; 2Tim 3.10-13; Ipru 10.32-39; Ipru 12.3-4; 1Pit 3.13-17; 1Pit 4.12-19KelV 2.10;

Nəvat Mat 6.19-21, 24-34; Luk 12.13-21, 32-34; Uman 20.35; 1Tim 6.6-10, 17-19; Ipru 13.5-6; Jem 2.1-9; Jem 5.1-6

Pair dan nəsaan sidato Mat 4.17; Mak 6.12; Luk 13.1-5; Luk 15.1-31; Luk 24.45-47; Uman 2.37-40; Uman 3.19-20; Uman 17.29-31; Uman 20.21; Uman 26.19-20; 2Kor 7.8-11; 2Pit 3.9; KelV 9.20-21

Sipa vi təban aGot Luk 17.11-19; Jon 6.11; Rom 1.21; Efe 5.20; Flp 4.4-7; Kol 2.7; Kol 3.17;
Kol 4.2; 1Tes 5.18; 1Tim 2.1; 1Tim 4.4-5

Mat 5.3-11	Navoian siGot van hæn nævanuan gail
Mat 5.16	Nævanuan gail leris navoian sam̄ ale sal suh aGot
Mat 5.43-45	Læmas bun aenemi sam̄ gail
Mat 11.28-30	Gëm hæn aYesu hæn gëbikad næḡavḡavan
Mat 20.26-28	Nævanuan totibau tegëm vi slev sinævanuan gail
Mat 25.40	Næsa gotogole van hæn næbathudud, gugole van hæn ginau
Mat 28.19-20	Mitivan hæn nævanuan gail læbëgëm vi hai susur sagw gail
Mak 11.25	Mæterubat næsaan dan avan ideh togol tosa hæn gaiug
Luk 6.31	Gigol næsa gotolæḡoni ke nævanuan gail ligole van hæn gaiug
Luk 11.2-4	Na-sor-tuḡ-an
Luk 14.26-27	Na-husur-aKristo-an
Luke 16.13	Datodædas datbeum simasta bæru
Jon 3.16-17	Na-læmas-buni-an siGot
Jon 11.25	Na-le-mæhat-an dan næmatan
Jon14.1	Riḡ nælomit len aGot
Jon14.6	aKristo sæbon evi p̄isal
Jon 14.27	Natæmat siGot
Jon15.18	Navile a pan lomætahun alat siYesu
Uman 1.8	Næboḡ aNunun aGot bægëm hæn gamit, mitikel ur ginau
Uman 16.31	Nadælomian
Rom 1.4	aNatun aGot, aYesu
Rom 1.16	Na-kel-uri-an tovoi
Rom 3.23	Nævanuan p̄isi lovi vanuan næsaan
Rom 5.1-2	Len nadælomian datukad natæmat mai aGot
Rom 5.8	Naut kæmas dattovi vanuan næsaan, aGot elæmas bun gidato
Rom 6.23	Nap̄urp̄uran hæn næsaan, na-viol-kæmas-an siGot
Rom 8.28	Næ-nau-utaut-an siGot
Rom 8.38-39	Næsa elæboi bæpæpæhun gidato dan aGot?
Rom 12.1-2	Viol hæn nibemit mai aGot hæn mætbevi esan sæbon
1Kor 10.13	Natideh totaltal ke datigol næsaan, ikad naḡisal dani
1Kor 10.24	Mætælæḡon næsa tovoi hæn nævanuan tile
1Kor 13.4-7	Na-læmas-buni-an imabe?
2Kor 1.3-4	aGot igol nælon nævanuan elæḡon ivoi am
2Kor 4.7	aGot idanḡ
2Kor 4.18	Nau næsa topat vi sutuai
2Kor 5.17	Nævanuan veveu
2Kor 9.7	Datehæhævur hæn datbæviol
2Kor 12.9	Næboḡ datsædanḡ, nædanḡan siGot epul masuḡ len gidato
Kal 2.20	aKristo itoh len gidato
Kal 5.22-23	Navit seNunun aGot
Kal 6.4	Sagenænoḡ hæn gaiug mai avan ideh am
Kal 6.9	Sadatipetæmas hæn datbigol natit tovoi
Efe 2.8-9	Næ-lav-kuv-gidato-an dan næsaan evi naviolan siGot
Efe 3.20	Nædanḡan siGot
Efe 4.25	Nakitinan
Efe 4.26-27	Nælol paḡpaḡ
Efe 4.28	Navænvæhan
Efe 4.29	Nasoruan tomædas nævanuan tæbuer
Efe 6.1	Lahutai mai aTata mai aNana
Efe 6.12	Datubal mai nabiltidanḡan hæn næmargobut
Flp 4.5-7	Nakemkeman, natæmat, sadatinau masuḡ hæn natideh
Flp 4.12-13	Nædanḡan
Flp 4.19	Natideh dattom̄idol hæni
Kol 1.15-17	Len aKristo, aGot igol natit p̄isi tosuḡ
Kol 3.2	Nænauan
Kol 3.13	Narubatian hæn næsaan
Kol 3.15	Natæmat togëm len aGot
Kol 3.23	Natideh gotogole, gole hum siNasuḡ
1Tes 3.12	Mætælæmlæmas bun gamit gabag
1Tes 4.3	Naitian tosa
1Tes 5.17-18	Na-sor-tuḡ-an
2Tim 1.7	Namætahwan
2Tim 3.16-17	Natosian siGot